كتاب الطبقات الكبير

Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr

Tabakât

İbn Sa'd (230/845)

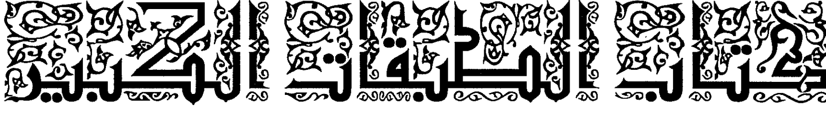
[Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî]

Mekke Fethi ve Sonrasında
Müslüman Olan Ashâb

Resûlullah (sas) Vefat Ettiğinde
Yaşları Küçük Olan Ashâb

Siyer Yayınları

KİTÂBÜ'T-TABAKÂTİ'L-KEBÎR

(İBN SA'D 230/845)

[MUHAMMED B. SA'D B. MENÎ EL-HÂŞİMÎ EL-BASRÎ]

Dördüncü Tabaka

MEKKE FETHİ VE SONRASINDA
MÜSLÜMAN OLAN ASHÂB

Beşinci Tabaka

RESÛLULLAH (SAS) VEFAT ETTİĞİNDE
YAŞLARI KÜÇÜK OLAN ASHÂB

VI

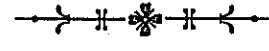

Çeviri Editörü
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Çeviri
Yrd. Doç. Dr. Abdullah YILDIZ [1-121]
Yrd. Doç. Dr. Ayhan ERDOĞAN [122-201]
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR [202-316/473-560]
Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ [317-472/581-596]
Yrd. Doç. Dr. Veysel KASAR[561-580]

SİYER
YAYINLARI

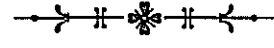
KISALTMALAR

(a)	:aleyhis's-selâm, aleyha's-selâm (*Allah'ın selâmı onun üzerine olsun*)
b.	:ibn (*oğlu*)
(c)	:celle celâlüh (*Şanı yücedir*)
bt.	:bint (*kızı*)
(E)	:Editör
h.	:Hicrî
m.	:Miladî
(k)	:kerremellahu vecheh (*Allah onu şereflendirsin*)
(M)	:Mütercim
(r)	:radiyallahu anhu- radiyallahu anhâ (*Allah ondan razı olsun*)
(rh)	:rahimehu'llah (*Allah'ın rahmeti üzerine olsun*)
(sas)	:sallallahu aleyhi ve sellem (*Allah'ın selamı ve duası onun üzerine olsun*)
v.	:Vefatı

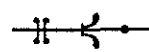

İÇİNDEKİLER

Dördüncü Tabaka

Mekke Fethi ve Sonrasında Müslüman Olan Ashâb

Diğer Arap Kabilelerinden Müslüman Olduktan Sonra Kavminin Yurduna Dönenler

Diğer Yemen Kabileleri

Dördüncü Tabaka

Mekke Fethi ve Sonrasında Müslüman Olan Ashâb

Benî Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar

1027. Ebû Süfyân b. Harb ﴿أبو سفيان بن حرب﴾

[Ebû Süfyân b. Harb] b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Ebû Süfyân'ın adı Sahr'dır. Annesi, Safiyye bt. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a b. Kaysü Aylân'dır.

Ebû Süfyân b. Harb'in Çocukları:

1. Hanzale: *Bedir* savaşında, kâfir olarak öldürüldü. Soyu devam etmemiştir.

2. Ümmü Habîbe: Benî Abdüşems'in müttefiki olan Ubeydullah b. Cahş b. Riâb b. el-Esedî ile evlendi. Ondan kızı Habîbe doğdu. Daha sonra Ümmü Habîbe'nin Kocası Ubeydullah *Habeş* topraklarında mürted olarak vefat etti. Ümmü Habîbe *Habeşistan*'dayken Resûlullah (sas) onunla evlendi. Ümmü Habîbe'yi Resûlullah (sas) ile evlendiren Necâşî idi.

3. Ümeyme: O, Ümmü Habîb bt. Ebû Süfyân'dır. O Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Huveytıb b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays ile evlendi; ondan Ebû Süfyân b. Huveytıb adlı oğlu doğdu.

Daha sonra Ümeyme ile Safvân b. Ümeyye evlendi. Ondan Abdurrahman b. Safvân doğdu.

Bu üç çocuğun anneleri Safiyye bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

4. Mu'âviye

5. Utbe

6. Cüveyriye: Onunla es-Sâib b. Ebû Hubeyş b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay evlendi. Daha sonra Cüveyriye ile Abdurrahman b. el-Hâris b. Ümeyyeti'l-Asğar b. Abdüşems b. Abdümenâf evlendi.

7. Ümmü'l-Hakem: Onunla Benî Sakîf'ten Abdullah b. Osman b. Abdullah b. el-Hâris b. Habîb b. el-Hâris b. Mâlik b. Hutayt b. Cüşem evlenmiştir. Ondan İbn Ümmü'l-Hakem diye adlandırılan Abdurrahman doğmuştur.

Ebû Süfyân'ın bu çocuklarının [Mu'âviye, Utbe, Cüveyriye ve Ümmü'l-Hakem] anneleri, Hind bt. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır.

8. Yezîd b. Ebû Süfyân: Annesi Zeyneb bt. Nevfel b. Halef b. Kavvâle b. Cezîme b. Alkame b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir.

9. Muhammed

10. Anbese: [Son iki çocuğunun] anneleri Âtike bt. Ebû Üzeyhir b. Üneys b. el-Haysak b. Ka'b b. el-Hâris b. Abdullah b. el-Hâris b. el-Gıtrîf el-Ezdî'dir.

11. Amr: *Bedir* günü esir edildi.

12. Ömer

13. Sahra: Onunla Sa'îd b. el-Ahnes b. Şerîk [شريق] es-Sekafî ile evlendi ve ondan çocukları oldu.

14. Hind: Onunla el-Hâris b. Nevfel b. el-Hâris b. Abdülmuttalib evlendi. Ondan, Abdullah b. ez-Zübeyr'in iktidar günlerinde *Basra* halkının valiliği konusunda anlaştığı Abdullah b. el-Hâris doğdu.

Ebû Süfyân'ın bu çocuklarının [Amr, Ömer, Sahra ve Hind] anneleri Safiyye bt. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

15. Meymûne: Onunla Urve b. Mes'ûd b. Mu'attib es-Sekafî evlendi. Ondan çocukları oldu. Sonra onunla el-Muğîre b. Şu'be es-Sekafî evlendi. Meymûne'nin annesi, Lübâbe bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

16. Remle: Sa'îd b. Osman b. Affân b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye ile evlendi. Ondan, Muhammed adlı oğlu dünyaya gedi. Sonra onunla Amr b. Sa'îd b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems evlendi. Amr, onunla evliyken öldürüldü. Remle'nin annesi, Benî el-Hâris'ten Ümâme bt. Süfyân b. Vehb b. el-Eşyem'dir.

17. Bazı kaynaklar, Ebû Süfyân'ın Ziyâd adlı oğlundan söz ederler. Onun annesi Sümeyye'dir.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Hibbân b. Ali el-Anezî anlattı. O Mücâlid b. Sa'îd'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

[Kureyş'ten] Arapça yazanların ilki Ebû Süfyân'ın babası Harb b. Ümeyye b. Abdüşems'tir. Ona, "Kimden öğrendi?" diye soruldu. "*Hîre* halkından" diye cevap verdi. "Hîreliler bunu kimden öğrenmiş?" diye soruldu. "*Enbâr* ahalisinden" diye cevap verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Süfyân b. Harb, *Mekke*'nin fethi gününe kadar müşrikti, o günde Müslüman oldu. O, *Şam*'dan gelen ticaret kervanı arasında [kervan reisi olarak] bulundu. Resûlullah (sas) onun kervanını hedef alarak sefere çıktı ve nihayet bu amaçla *Bedir*'e kadar geldi. Ebû Süfyân, hedef olan bu kervanla sahil yoluna yöneldi ve *Mekke*'deki Kureyşlilere, Resûlullah'ın kendi kervanlarını hedef alarak sefere çıktığını haber veren birisini gönderdi. O, Kureyşlilere Resûlullah'a karşı savaşmalarını emretti. Bunun üzerine müşrikler de savaşmak için yola çıktılar ve nihayet *Bedir*'de Resûlullah (sas) ile karşılaştılar. O sırada Ebû Süfyân ise kervanıyla birlikte kurtuldu. O gün Kureyş ile beraber Zühreoğulları ve Adî b. Ka'boğulları'ndan hiç kimse yoktu. Bunun üzerine Ebû Süfyân, onlar için, "Ne kervanda varlar, ne de savaşanlar arasında! [لا في العير ولا في النفير]" dedi." Ebû Süfyân bu sözü söyleyen ilk kimsedir. *Uhud* ve *Hendek* günlerinde müşriklerin reisi ve ordu komutanıydı. Bundan önce ise, *Uhud*

günü, bir yıl sonra *Bedir*'de[1] karşılaşmak üzere Resûlullah (sas) ile sözleşmişti. Resûlullah (sas) Müslümanlarla birlikte vaatlerini yerine getirdiler. Ancak Ebû Süfyân ve müşriklerden hiç kimse sözünde durmadı. *Hendek* savaşından döndükten sonra Ebû Süfyân hep *Mekke*'de kaldı ve *Mekke*'nin fethinde Müslüman oluncaya kadar Resûlullah (sas) ile karşılaşmadı. İhtiyaçları olduğu haberi kendisine ulaşınca Resûlullah (sas), henüz Ebû Süfyân Müslüman olmadan önce Kureyş arasında taksim etmek üzere ona biraz mal gönderdi.

Bize İshâk b. Yunus el-Ezrak ve Vekî b. el-Cerrâh haber verdiler. Onlar Süfyân'dan, o Yunus b. Ubeyd'den, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Nebi (sas), Ebû Süfyân b. Harb'e ve müşriklerden bir grup insana birisiyle bir şey (mal) gönderdi; onlardan bir kısmı kabul etti, bir kısmı reddetti. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "Ben, reddedenin payını da kabul ederim." dedi. Daha sonra o da Resûlullah'a (sas) bir silah ve beraberinde birtakım şeyler gönderdi; Resûlullah (sas) da o şeyleri ondan kabul etti.

Bize Humeyd b. Abdurrahman er-Rüâsî, Vehb b. Cerîr, Vekî b. el-Cerrâh ve Süleyman b. Harb haber verdiler. Onlar Cerîr'den, o Ya'lâ b. Hakîm'den, o da İbn Abbâs'ın mevlası İkrime'den şunu rivayet etti:

Nebi (sas), Ebû Süfyân b. Harb'e bir miktar Acve hurması hediye etti ve beraberinde yiyecek içerikli hediye talep ettiği bir mektup gönderdi.

Vehb b. Cerîr, Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile beraber olan babası hakkında rivayet ettiği hadisinde dedi ki:

Amr b. Ümeyye, *Mekke*'ye geldi ve Ebû Süfyân'ın iki eşinden birinin yanında konakladı. Sabah olunca Kureyş ona hücum etti ve onu yakaladılar. Bu sırada Amr şöyle dedi: "Ey filan kadın! Evinden ve yurdundan alınıp götürülecek miyim? Hayır! Allah'a yemin olsun ki, filan kadının yanında konaklasaydım elbette beni korurdu." Bunun üzerine kadın hemen onun yanında yer aldı ve Ebû Süfyân'a, "Kuşkusuz sen misafirimi korumalısın!" dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân, Amr'ı korudu. Resûlullah'ın kendisine gönderdiği hediyeyi kabul etti ve ona bazı yiyecekleri hediye olarak gönderdi.

[1] Bu savaşa "Küçük Bedir savaşı" ve "Bedru'l-Mev'id savaşı" denilmektedir (E)

Bize Ömer b. Sa'd Ebû Dâvud el-Haferî anlattı. O Ya'kûb b. Abdullah'tan, o Ca'fer'den, o da Sa'îd b. Cübeyr'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Kuşkusuz inkâr edenler mallarını [insanları] Allah yolundan alıkoymak için harcarlar."[2] ayeti Ebû Süfyân hakkında indirilmiştir.

Bize Ömer b. Sa'd haber verdi. O Ya'kûb'dan o Ca'fer'den o İbn Ebzâ'dan şunu rivayet etti:

"Bir kısım insanlar müminlere, 'Düşmanlarınız size karşı toplandılar; aman sakının onlardan!' dediklerinde..."[3] ayetiyle ilgili olarak Ebû Süfyân dedi ki: "Kureyş topluluğu kendi aralarında, Uhud savaşından sonra bilhassa Müslümanları tehdit ve korkutma amacıyla, "Şayet Muhammed'in ashâbıyla karşılaşırsanız onlara karşı çok sayıda insan topladığımızı söyleyin." dediler. Bu sözü [moral bozma amaçlı bu yaygarayı] Muhammed'in ashâbına söylediklerinde onlar, ***"Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir!"***[4] dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Ya'kûb b. Utbe'nin İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan şöyle haber verdiğini işittim:

[*Mekke*'nin fethi sırasında] Resûlullah (sas) *Mekke*'ye on altı mil mesafedeki *Merrüzzahrân* denilen yere uğradı. O sırada Abbâs b. Abdülmuttalib şöyle dedi: "Eğer Resûlullah (sas) *Mekke*'ye güç kullanarak girerse vah Kureyş'in haline!" Bunun üzerine Abbâs daha sonra konuyu şöyle anlattı: "Bu sözümden sonra hemen Resûlullah'ın beyaz katırını [bineğini] yakalayıp ona bindim. Kureyş'e göndermek ve durumu haber vermek üzere orada bir oduncu veya herhangi bir insan aramaya başladım. Allah'a yemin ederim ki, o sırada *Mekke* yakınındaki *Erâk* vadisinde Ebû Süfyân ile karşılaştım ve ona, "Ey Ebû Hanzale! Sen misin?" diye sordum. Ebû Süfyân, "Evet! Buyur ya Ebü'l-Fadl!" dedi. Sesimi tanıdı ve bana, "Anam babam sana feda olsun, niçin buradasın?" diye sordu. Ben, "Vay haline! Allah'ın Resûlü on binlerle işte burada, şuracıkta!" dedim. Ebû Süfyân, "Anam babam sana feda olsun, bu durumda bana ne emredersin? [ne tavsiye edersin?] Bunun çaresi nedir?" diye sordu. Ben, "Evet, çaresi şu: Şu bineğin terkisine bin,

[2] Enfal, 8/36.
[3] Âl-i İmrân, 3/173.
[4] Âl-i İmrân, 3/173

seni Resûlullah'a götüreyim. Gerçek şu ki, eğer onun önünde mağlup olursan öldürüleceksin." dedim. Ebû Süfyân, "Allah'a yemin olsun ki, ben de aynı görüşteyim." dedi.

Daha sonra Abbâs'ın terkisine bindi ve doğru Resûlullah'ın yanına gittiler. Ebû Süfyân'ı orada gören Ömer b. el-Hattâb, onu tamdı, öldürmek istedi ve onun için Resûlullah'a şöyle dedi: "Ey Allah'ın Elçisi! Ebû Süfyân ahitsiz ve akitsiz korundu." [İbn Abbâs] dedi ki: "Doğrusu ben onu koruma altına aldım." dedim." Hatta Ömer ile Abbâs arasında bu konuda söz düellosu oldu. Abbâs'ın belirttiğine göre, Resûlullah (sas) Ebû Süfyân'a, *"Yazık sana, ey Ebû Süfyân! Hâlâ Allah'tan başka ilah olmadığını bilme zamanın yani iman etme zamanın gelmedi mi?"* diye sordu. Ebû Süfyân, "Babam ve annem sana feda olsun, sen ne kadar halim ve kerimsin! Affın ne kadar büyük! Bir ara neredeyse kalbime 'Allah ile beraber bir ilah olsaydı şimdiye kadar bana bir şekilde faydası dokunurdu.' düşüncesi gele yazdı."

[Tekrar] Resûlullah (sas), *"Ey Ebû Süfyân! Benim Allah'ın Resûlü olduğumu bilme zamanın gelmedi mi?"* diye sordu. Ebû Süfyân, "Babam ve annem sana feda olsun! Sen ne kadar halim ve ne kadar kerimsin! Affın ne kadar büyük! Bu söylediğin şeye [teklifine] gelince, Allaha yemin olsun ki o konuda gönlümde olumlu bir şeyler var." dedi. O sıra Abbâs, Ebû Süfyân'a, "Yazık sana! Bari öldürülmeden önce Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet et! "dedi. [İbn Abbâs] dedi ki: Bunun üzerine Ebû Süfyân, gerçek ve samimi bir şehadetle, ***"Eşhedü en lâ İlahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Resûlühu"*** diyerek şehadet getirdi, iman etti. Bunun üzerine Abbâs, Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Nebisi! Sen bilirsin; Ebû Süfyân onurlanma ve övülmeyi sever. Bu manada onun için bir şeyler söylesen..." dedi. *"Peki!"* diyerek bu öneriyi onaylayan Allah'ın Resûlü, *"Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o güvendedir; kapısını örten kimse de güvendedir."* dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Yezîd b. Hârûn haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o Abdullah b. Rebâh'tan, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Nebi'nin (sas) Fetih günü şöyle buyurduğunu haber verdiler: *"Kendi evine girip kapısını kapayan kimse güvendedir; Ebû Süfyân'ın evine giren*

kimse güvendedir." Râvî Affân, hadisinde, *"Kim silahını bırakırsa o güvendedir."* ifadesinin de bulunduğunu söyledi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'nin fethi günü şöyle dedi: *"Ebû Süfyân'ın evine giren kimse güvendedir; Hakîm b. Hizâm'ın evine giren kimse güvendedir; Büdeyl b. Verkâ'nın evine giren kimse güvendedir; kapısını örten kimse güvendedir."*

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) dedi ki: *"Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o güvendedir."* Çünkü Resûlullah (sas) *Mekke*'de iken eziyet edildiği sırada Ebû Süfyân'ın evine girmiş ve güvende olmuştu. İşte bu sebeple Nebi (sas) *Mekke*'nin fethi günü, *"Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse güvendedir."* buyurmuştur.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Ebû İshâk es-Sebî'î'den şunu rivayet etti:

Ebû Süfyân, *Mekke*'nin fethinden sonra oturdu ve kendi kendine: "Keşke ben Muhammed'e karşı pek çok kimse toplasaydım." diye gönlünden geçiriyordu. O sıra aniden Resûlullah (sas) onun iki omuzu arasına [sırtına] vurdu ve *"İşte o zaman Allah seni rezil ederdi."* dedi. Ebû Süfyân başını kaldırdı ve hemen yanı başında ayakta duran Allah Resûlü'nü görünce şok oldu ve ona şu itirafta bulundu: "Bu sözü kendi kendime gönlümden geçirdiğim ana kadar senin gerçek bir Peygamber olduğuna inanmamıştım."

Bize el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O da Ebü's-Sefer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Süfyân, insanların Resûlullah'ın (sas) izinden adım adım yürüdüğünü görünce onu kıskandı ve kendi kendine: "Keşke savaşmak için bu adama dönseydim" dediği sırada Resûlullah (sas) onun sırtına eliyle dokundu ve iki defa, *"İşte o zaman Allah seni rezil ederdi."* dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân dedi ki: "Allah'a tövbe ediyor, O'ndan affımı diliyorum; bu sözü dilimle söylemedim, sadece o kalbimden geçen bir şeydi."

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'r-Ricâl anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi (sas), eşlerinden birinin evinden elbisesine bürülü olduğu halde dışarı çıktı. O esnada Mescit'te oturmakta olan Ebû Süfyân, kendi kendine [Resûlullah'ı küçümseyerek]: "Muhammed'in bize nasıl veya ne ile galip geleceğini bilmiyorum?" dedi. Bu sırada Allah Resûlü, Ebû Süfyân'ın sırtına dokundu ve *"Allah'ın yardımıyla size galip gelecek."* dedi. O esnada Ebû Süfyân, "Ben şehadet ederim ki, sen Allah'ın Resûlü'sün!" dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Ebû Süfyân, *Tâif* seferinde Resûlullah'ın yanında hazır bulundu; okla vuruldu ve bir gözünü kaybetti. O, *Huneyn* günü ganimet dağıtımında da hazır bulundu. Resûlullah (sas) ona yüz deve ve kırk ukıyye ganimet verdi ve bu ukıyyeleri Bilâl tarttı. Resûlullah (sas), ona ve oğulları Yezîd ile Mu'âviye'ye ganimet verince Ebû Süfyân ona, "Allah'a yemin olsun ki, elbette sen kerimsin [cömertsin], anam babam sana feda olsun! Seninle savaştım, o ne güzel savaştı! Seninle barıştım, o ne güzel barıştı! Allah seni hayırla ödüllendirsin!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bizzat Ömer b. Abdülazîz'den onun hilafeti sırasında şöyle dediğini işittim: "Ebû Süfyân b. Harb, *Necrân* âmili iken Resûlullah (sas) vefat etmiştir."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Arkadaşlarımız bu haberi münker sayıyorlar. Çünkü Resûlullah'ın vefatı sırasında Ebû Süfyân *Mekke*'deydi. Resûlullah'ın *Necrân* âmili Amr b. Hazm idi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Atâ el-Horâsânî ve Humeyd haber verdiler. Onlar da el-Hasan'dan şunu rivayet ettiler:

Ebû Süfyân, Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Resûlü! Eşim malımdan iznim dışında veriyor." dedi. Resûlullah (sas) da, *"Bu durumda ikiniz de ecrine ortak olursunuz."* dedi. Ebû Süfyân, "Kabul etmesem, hoş görmesem de mi?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"Onun ümit ettiği şey kendine, senin yaptığın cimrilik de sana aittir."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî haber verdi. O Mu'âviye b. Kurre'dan, o da Âiz b. Amr'dan şunu rivayet etti:

Bir ara Selmân, Suheyb ve Bilâl birlikte oturuyorlarken Ebû Süfyân yanlarından geçti. Onlar, [kendisini kastederek] Ebû Süfyân'a, "Allah'ın kılıçlarını, Allah düşmanının boynundan hâlâ almış [kurtarmış] değilsin!" dediler. Onlar (Ebû Süfyân'ı kast ederek) "Allah'ın kılıçları Allah düşmanının boynundan henüz hakkıyla alınmış değildir" dediler. Bunun üzerine Ebû Bekir [Ebû Süfyân'ı kastederek] onlara, "Bu sözü Kureyş şeyhi ve büyüğü için mi söylüyorsunuz?" diye uyardı.

Bize Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd haber verdi. O babasından, o Sa'îd b. Müseyyeb'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yermûk günü Müslümanlar Rumlarla savaşıyorlardı. O gün tek bir adamın, "Ey Allah'ın yardımı, bize yaklaş! Ey Allah'ın yardımı, bize yaklaş!" sözünün dışında tüm sesler kesildi. Bir de başımı kaldırdım baktım ki, bu sözü söyleyen kişinin oğlu Yezîd'in sancağı altında bulunan Ebû Süfyân b. Harb olduğunu gördüm.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî el-Medeni, İbrahim b. Sa'd'dan bu senetle şu ilavede bulunmuştur:

O gün yani *Yermûk* günü, Yezîd b. Ebû Süfyân ordunun dörtte birini, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ordunun dörtte birini, Amr b. el-Âs ordunun dörtte birini ve Şürahbîl b. el-Hasene ordunun dörtte birini komuta ediyordu. O gün onlar üzerinde hiçbir komutan da yoktu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O babasından, o İbnü'l-Müseyyeb'den, o da bizzat Yermûk savaşında bulunan Cübeyr b. el-Huveyris b. Nükayd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Yermûk günü savaş meydanında idim. O gün birbirlerinin kellelerini düşüren kılıç şakırtılarından başka ne bir söz ne de ses duyuyordum. Ancak o gün [askeri cesaretlendirme amaçlı] yüksek sesle şöyle çağıran birisini işittim: "Ey Müslümanlar topluluğu! Bu gün, içinde güzel bir sınavla denendiğim Allah'ın günlerinden bir gündür." Bir de ne göreyim! O gün bu sözü söyleyen kişi, oğlu Yezîd'in sancağı altında bulunan Ebû Süfyân b. Harb'di.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Hasan anlattı. O babasından, o da Alkame b. Nadle'den şunu rivayet etti:

Ebû Süfyân b. Harb, *Hazzâîn* seddi üzerinde ayağa kalktı, ayağını yere vurdu ve şöyle dedi: "Yerin tepe kısımlarını seçtik. Kuşkusuz onların da zirveleri vardır.[5] İbn Ferkad, kendi hakkımı onun hakkından ayırmadığımı sanıyor! Merve'nin beyazı bana, siyahı ona aittir. Bulunduğum şu makamdan *Tâif* yakınındaki meyvelik alana [*Tucnâ*'ya] kadar olan yer de bana aittir." Ebû Süfyân'ın bu sözleri Ömer'e ulaşınca onun hakkında şunları söyledi: "Kuşkusuz Ebû Süfyân eski zalimlerdendir; ancak kendi duvarlarıyla ihata edilmiş yerler dışında hiç kimsenin yeryüzünde bir hakkı yoktur."

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî'den başkası dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb *Mekke*'ye geldi ve set üzerinde dikildi. *Mekke* halkı ona, "Ebû Süfyân sel yatağına taş koyarak bize yasakladı." diyerek şikâyet ettiler. Bunun üzerine Ömer, "Ebû Süfyân'ı bana çağırın!" dedi. Ebû Süfyân yanına geldiğinde, Ömer ona, "Bizzat sen, bu taşları tek tek başka yere taşıyıncaya kadar buradan ayrılmayacağım!" dedi. Ebû Süfyân bizzat kendisi o taşları başka yere aktarmaya başladı. Bu durumu gören Ömer, "*Mekke*'nin merkezinde Ömer'i Ebû Süfyân'a amir yapan ve onu emrine itaatli kılan Allah'a hamdolsun!" diyerek şükretti.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Hasan anlattı. O babasından, o da Zem'a veya İbn Zem'a'dan Ömer b. el-Hattâb'a şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Müminlerin Emiri! *Hayfü'l-Erîn*'i[6] bana ver, orayı Acve hurması ile doldurayım." Bu haber Ebû Süfyân'a ulaşınca o kimse hakkında, "Çağırın onu! Orayı Acve hurması ile doldursun; daha sonra baksın, hangimiz

---

[5] Bu kısım, Kinâne b. Abdüyâlîl adında bir sahâbînin şiirinden bir parçadır. Tamamı şöyledir:*فلما أن أبان لنا اصطفينا سنام الأرض إن لها سناما * أسافلها منازل كل حى * و أعلاها لنا بلدا حراما* Yani, "Yerin seçimi konusunda bize fırsat verildiğinde yerin yüksek kesimlerini tercih ettik. Buraların zirveleri vardır. Aşağı tarafları her kabilenin barındığı yerlerdir. Yüksek yerleri ise bizim için bir Beled-i Haram'dır." (Bk. *Lisânü'l-Arab*, سنم maddesi.)

[6] Hayfu'l-Erîn, Mekke ile Taif arasında bulunan bir yerin adıdır. (Bk. *Lisânü'l-Arab*, ارن maddesi).

oranın meyvesini yiyeceğiz, görsün!" dedi. O kimse bunu işitince orayı terk etti; daha sonra Mu'âviye orayı Acve hurması ile doldurdu. Orada kendine ait bir su kaynağı da vardı. Abdurrahman, "Oradaki Acvelere yetiştim." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Zeyd b. Enes haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Ebû Süfyân b. Harb âmâ olduktan sonra Osman b. Affân'ın yanına girdi. O sıra kendisine oğlu rehberlik ediyordu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Süfyân ömrünün sonunda *Medine*'de ikamet etti. O, Osman b. Affân'ın hilafetinin sonunda, 32 yılında, 88 yaşında iken *Medine*'de vefat etmiştir.

1028. Yezîd b. Ebû Süfyân ﴿يزيد بن أبي سفيان﴾

[Yezîd b. Ebû Süfyân] b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Zeyneb bt. Nevfel b. Halef b. Kavvâle b. Cezîme b. Alkame b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir. Onun neslini devam ettiren bir evladı bulunmamaktadır. O, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşında hazır bulundu. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve ve kırk ukıyye verdi. Ona ukıyyeleri Bilâl ölçerek verdi. O, devamlı hayırla anıldı. Ebû Bekir onu *Şam*'a giden ordu komutanları ile birlikte vali tayin etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O Abdülmecîd b. Süheyl'den, o Avf b. el-Hâris'ten, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir ordu komutanlarını *Şam*'a tayin ettiğinde ben Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs'ın komutasındaki askerler arasındaydım. O [Hâlid] bize yani ordunun tamamına, *Vâdilkurâ* denilen yerde Cüheyne kabilesine ait geniş bir köy olan *Zülmerve*'de sabah namazını kıldırdı. Allah'a yemin olsun ki, o sırada onun yanında idim; yanına birisi geldi ve Yezîd b. Ebû Süfyân'ın oraya geldiğini söyledi. O zaman Hâlid b. Sa'îd şöyle dedi: "Bu Ömer b. el-Hattâb'ın işidir. O, benim azlim hususunda Ebû Bekir ile konuştu, o da yerime Yezîd b. Ebû Süfyân'ı vali tayin etti." dedi. İbn Ömer dedi ki: "Önce

bu konuda konuşmak istedim, sonra susmaya karar verdim. Daha sonra Yezîd b. Ebû Süfyân'ın yanına döndük ve Hâlid b. Sa'îd de onlardan bir adam gibi oldu."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre bu rivayet Hâlid b. Sa'îd'in *Medine* valiliğinden azlı konusunda en sağlam rivayettir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Hâris b. el-Fudayl anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir, Yezîd b. Ebû Süfyân'ı vali tayin ettiğinde onu yanına çağırdı ve "Ey Yezîd! Sen hayırla anılan bir gençsin, görüşü alınan akıl ve tedbir sahibisin. (Sende görülen hayırla yad edilen bir gençsin.) Bu durum nefsinle yalnız olduğun, başbaşa kaldığında olan bir şeydir. Bu görevlendirme ile seni denemek ve seni ailenin arasından çıkarmak [uzaklaştırmak], böylece senin ve velayetinin [yönetiminin] keyfiyetini anlayıp sana haber vermek istedim. Eğer işini iyi yaparsan sana iyiliğimi artırırım; işini kötü yaparsan seni azlederim. Doğrusu ben seni Hâlid b. Sa'îd'in yerine vali tayin ettim." dedi ve yönetiminde yapması gereken şu hususları bizzat yüzüne söyledi: "Sana [hayırlı bir idareci olarak] Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı tavsiye ederim. Onun İslâm'daki yerini biliyorsun. Resûlullah (sas) onun hakkında, *'Her ümmetin bir "emini" [güven vereni] vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır.'* buyurmuştur." Ebû Bekir, Ebû Ubeyde'nin üstünlüğünü, erdemini ve İslâm'a hizmetlerini anlattı. Sonra sözlerine devamla Yezîd b. Ebû Süfyân'a, "Mu'âz b. Cebel'e de bak! Herhalde onun Resûlullah (sas) ile birlikteliğini biliyorsun. Allah Resûlü onun hakkında, *'O, kıyamet gününde bir ok atımlığı ümmet alimlerinin önünde olacaktır.'* dedi. Sakın hiçbir işi o ikisinin [Ebû Ubeyde ve Mu'âz'ın] gerisinde tutma! Kuşkusuz onlar seni hayırda geride bırakmazlar." dedi. Yezîd, "Ey Resûlullah'ın (sas) halifesi! Bana o ikisini tavsiye ettiğin gibi, benim hakkımda da ikisine tavsiyede bulun. Kuşkusuz ben, o ikisine, onların bana olan ihtiyacından daha fazla muhtacım." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, Yezîd'e, "Seni onlara tavsiye etmeyi terk etmeyeceğim." dedi. Yezîd de Ebû Bekir'e, "Allah sana merhamet etsin ve İslâm hakkında seni hayırla ödüllendirsin!" diye dua etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer Abdülhakîm b. Suheyb anlattı. O da Ca'fer b. Abdullah b. el-Hakem'den[7] şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir, emirleri Yezîd b. Ebû Süfyân, Amr b. el-Âs ve Şürahbîl b. Hasene'yi *Şam*'a gönderdiğinde, Yezîd b. Ebû Süfyân'ı onlara komutan olarak atadı. *Cürfe*'deki karargâhta onlara namaz kıldırıyordu. [Ebû Bekir] dedi ki: "Eğer bir sorunla karşılaşırsanız Yezîd insanların komutanıdır. Eğer ayrılırsanız, olay kimin karargâhına yakın ise o adamlarına komuta edecektir."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne anlattı. O da Yahya b. Sa'd'dan şunu rivayet etti:

Ebû Bekir, Yezîd b. Ebû Süfyân'ı *Şam*'a gönderdiği sırada onu uğurladı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: *Şam* şu dört emirin idaresinde iken Ebû Bekir vefat etmiştir: Amr b. el-Âs, Yezîd b. Ebû Süfyân, Hâlid b. el-Velîd ve Şürahbîl b. Hasene. Ömer halife olunca bunlardan Hâlid b. el-Velîd'i görevden aldı, onun yerine Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı atadı. Halife Ömer, Şürahbîl b. Hasene'yi azletti; askerlerini ordu içine dağıttı ve onun yerine Yezîd b. Ebû Süfyân'ı *Şam*'a vali olarak atadı. Yezîd, 18 yılında *Şam*'da vuku bulan Amvâs vebasında ölünceye kadar vali olarak kaldı.

1029. Mu'âviye b. Ebû Süfyân ﴿معاوية بن أبي سفيان﴾

[Mu'âviye b. Ebû Süfyân] b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Hind bt. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Mu'âviye'nin künyesi, "Ebû Abdurrahman" dır.

Mu'âviye'nin çocuklarına gelince

1. Oğullarından Yezîd'in annesi, Meysûn bt. Bahdel b. Üneyf b. Delce b. Kunâfe b. Adî b. Züheyr b. Hârise b. Cenâb b. Zühel b. Abdullah b. Kinâne b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb'dir.

2. Mu'âviye'nin oğlu Abdullah zeka özürlü olup küçük yaşta öldü.

3. Abdurrahman

[7] "Ca'fer b. Abdullah b. el-Hakem" adı asıl nüshada "Ca'fer b. Abdullah b. Ebü'l-Hakem" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu el-Mizzî'den alınmıştır.

4. Hind: Onunla Abdullah b. Âmir b. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems ile evlenmiştir. Bu dört çocuğun annesi, Fâhite bt. Karaza b. Abduamr b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

5. Kızlarından Remle: Amr b. Osman b. Affân ile evlenmiş, ondan Hâlid ve Osman adında çocukları olmuştur. Remle'nin annesi, Kenûd bt. Karaza b. Abduamr'dır.

6. Kızlarından Safiyye: Muhammed b. Ziyâd b. Ebû Süfyân ile evlenmiştir. Safiyye'nin annesi, ümmü veleddir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Ömer b. Abdullah el-Ansî'den şöyle dediğini rivayet etti: Mu'âviye b. Ebû Süfyân dedi ki:

Hudeybiye yılı olduğunda Kureyşliler Resûlullah'ı (sas) *Kâbe*'yi ziyaretten engellediler; kılıçla onu kovdular ve aralarında yazılı sözleşme yaptılar. İşte o sırada İslâm kalbime düştü [doğdu]. Bunu annem Hind bt. Utbe'ye söyledim. O ise bana, "Babana muhalefetten veya ondan habersiz bir iş yapmaktan sakın! Aksi halde senden azığı keser." dedi. O gün babam *Hubâşe*[8] pazarına gitmişti. Müslüman oldum ve Müslümanlığımı gizledim. Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (sas) *Hudeybiye*'den itibaren kalbime girdi; ben onu tasdik ediyor ve bu durumu babam Ebû Süfyân'dan gizliyordum. Resûlullah (sas) Kaza umresi yılında *Mekke*'ye girdi. Ben o sıra onu tasdik eden bir Müslüman'dım. Babam Ebû Süfyân da Müslüman olduğumu öğrendi ve bir gün bana şunları söyledi: "Senden daha hayırlı olan kardeşin benim dinim üzerindedir." dedi. Bunun üzerine ben şöyle dedim: "O halde gönlümü [senin söylediğin anlamda] hayra döndürmedim yani inandığım İslâm'dan geri dönmedim." [Mu'âviye] dedi ki: Resûlullah (sas) fetih yılı *Mekke*'ye girdiğinde Müslüman olduğumu açıkladım. Resûlullah (sas) ile karşılaştım. Resûlullah (sas) benimle merhabalaştı ve kendisine katiplik yaptım.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşında hazır bulunmuş; Resûlullah (sas) da

[8] Mekke yakınlarında olup Tihâme çölünün en büyük pazarlarından biridir.

ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve ve kırk ukıyye vermiş; bu verilenleri de Bilâl ölçmüştür.

Bize el-Velîd b. Atâ b. el-Ağar el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Yahya b. Sa'îd el-Ümevî anlattı. O da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin Resûlullah (sas) ile beraber taşıdığı bir su kabı vardı. Ebû Hüreyre su kabını taşımaktan şikâyet edince onu Mu'âviye taşıdı. O, abdest suyunu döktüğü sırada Resûlullah (sas) başını kaldırdı ve birden Mu'âviye'ye, *"Ey Mu'âviye! Eğer bir şekilde müminlerin işlerini sen üstlenirsen [müminlere vali veya halife olursan] Allah'tan kork ve adaletli ol!"* dedi. Ben de Resûlullah'ın bu sözünden dolayı, idareyi [yönetim ve yetkiyi] elde edinceye kadar bu ümit ve bu düşüncede oldum.

Bize Süleyman b. Harb ve Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Hilâl Muhammed b. Selim anlattı; dedi ki: Bize Cebele b. Atıyye anlattı. O Mesleme b. Muhalled'den rivayet etti: el-Hasan b. Musa el-Eşyeb dedi ki: Ebû Hilâl veya bir adamdan, o da Mesleme b. Muhalled'den rivayet etti. Süleyman b. Harb dedi ki: veya Mesleme ona bir adamdan rivayetle şunu anlattı:

O, Mu'âviye'yi yemek yerken gördü. O [Mu'âviye], Amr b. el-Âs için şunları söylüyordu: "Senin amcanın oğlu süratli yemek yiyor." dedi. Sonra sözlerine devamla, "Dikkat et! Bunu ben söylüyorum. Bu konuda Resûlullah'ın (sas), *'Ey Allah'ım! Ona kitabı öğret, beldelerde ona mekân ver ve onu azaptan koru!'* buyurduğunu işittim." dedi.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı. O Amr b. Yahya'dan, o İsa b. Ömer'den, o Abdullah b. Alkame b. Vakkâs el-Leysî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin yanında idim. Müezzinin ezanını dinledi ve sözlerinin aynısını söyledi [tekrar etti]. Müezzin, ***"Hayye ale's-salâ"*** [haydin namaza] sözüne gelince Mu'âviye, ***"Lâ havle velâ kuvvete illa billâh"*** dedi; sonra da, "Resûlullah'ın (sas) böyle söylediğini işittim." dedi.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bana Şu'be Sa'd b. İbrahim haber verdi. O da Ma'bed el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, Nebi'den (sas) nerdeyse çok az şey anlatırdı [çok az naklederdi]. [Ma'bed] dedi ki: Ancak o, Cuma günleri Nebi'nin (sas) sözlerinden minberde şu kelimeleri okumayı hemen hemen hiç terk etmedi: *"Yüce Allah bir kul hakkında hayrı murad ederse onu dinde fakih [anlayışlı] kılar.*

Elbette [Âdemoğlu için] şu mal tatlı tazedir [çekicidir], kim onu hakkıyla alırsa onda o kimse için hayır ve bereket vardır. 'Temadühten' [karşılıklı övüşmeden] kaçının; çünkü o boğazlamadır [manen öldürme demektir]."

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Benî Temîm'den Cerâd denilen bir adamdan, o Recâ b. Havye'den, o da Mu'âviye b. Ebû Süfyân'dan şunu rivayet etti:

Nebi (sas) *"Allah kimin hakkında hayır dilerse o kimseyi dinde fakih [zeki ve anlayışlı] kılar."* dedi.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Alkame b. Ebû Alkame anlattı. O da annesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Muaviye b. Ebû Süfyan Medine'ye geldi ve "Resûlullah'ın (sas) Enbicâniyye'sini[9] ve saçını bana gönder" diye Aişe'ye haber gönderdi. Aişe onları benimle ona gönderdi. Resûlullah'ın giysisi ve saçı yanımda olduğu halde Mu'âviye'nin huzuruna girdim. "Enbicaniyye" denilen giysiyi aldı, onu giydi; saçını eline aldı ve bir miktar su getirtti, saçı onunla yıkadı ve o suyu içti, sonra da o suyu [teberrüken] kendi vücuduna/cildine döktü.

Bize her ikisi de Mekkeli olan Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd b. el-Ezrakî ve el-Velîd b. Atâ b. el-Ağar haber verdiler; dediler ki: Bize Amr b. Yahya b. Sa'îd el-Ümevî dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, üzerinde yeşil bir giysi ile Ömer b. el-Hattâb'ın huzuruna girdi. Orada bulunan Sahâbîler ona baktılar. Onu böyle gören Ömer, üzerine atladı ve yanındaki kamçısı ile Mu'âviye'ye vurmaya başladı. Bu sıra Mu'âviye, "Allah'tan kork ey Müminlerin Emiri! Niçin, vuruyorsun?" diye sordu. Ömer de dövmeden dönüp yerine oturuncaya kadar ona cevap vermedi. Orada bulunan topluluk Ömer'e, "Ey Müminlerin Emiri! Neden bu genci dövdün? Oysa kavminde onun gibisi yoktur." diye sordular. Ömer onlara, "Allaha yemin olsun ki, bu eylemimde hayırdan başka bir şey görmüyorum. Bu genç hakkında da bana hayırdan başka bir şey ulaşmadı.

[9] İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye'sinde Enbicân şeklinde geçmektedir. Orada "Bana Ebû Cehm'in Enbicâniyye'sini verin." ifadesi yer alır. Denir ki: Enbicânî elbise, meşhur bir şehir olan Menbic'e mensup olan elbise anlamındadır. Bu elbise, yünden yapılırdı. Tüyü ya da işareti olmazdı (Bilgi için bk. el-Cevâlîkî, *el-Mu'arreb*, s. 373).

-eliyle onu göstererek- ben sadece onun mertebesini aşağılamak istedim." dedi.

Bize Ahmed. b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî ve el-Velîd b. Atâ b. el-Ağar haber verdiler; dediler ki: Bize Amr b. Yahya b. Sa'îd el-Ümevî, dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Süfyân, Ömer b. el-Hattâb'ın huzuruna girdi. Ömer, oğlu Yezîd sebebiyle ona, "Allah, oğlun sebebiyle sizi ödüllendirsin!" diyerek başsağlığı diledi. O da, "Hangi oğlum Ey Müminlerin Emiri?" diye sordu. Ömer de, "Yezîd b. Ebû Süfyân!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Süfyân Ömer'e, "Onun yerine kimi atadın?" diye sordu. O da, "Kardeşi Mu'âviye'yi!" dedi. Sözüne devamla Ömer, "Yapıcı olam görevden almak bize uygun olmaz!" dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Ma'mer'den, o da ez-Zührî'den şunu rivayet etti:

Mu'âviye, Ömer'in istediği şekil ve sağlamlıkta iki yıl valilik yaptı; daha sonra [Ömer'in istediği yönetim anlayışından] uzaklaşmıştır.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ve Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş anlattı. O da Ebû Sâlih'den şöyle dediğini rivayet etti:

Deve sürücülerinden biri Osman hakkında şu şarkıyı söyleyerek devesini sürerdi:

Elbette Osman'dan sonra emir Ali'dir.

Zübeyr'e gelince o da hoşlanılan bir haleftir.

Ka'b -Mu'âviye'yi kastederek- dedi ki: "Bilakis kır (beyaz) atın sahibi odur." Mu'âviye'ye Ka'b'ın kendisi hakkında böyle böyle söylediği iletilince, Ka'b'a giderek, "Ey Ebû İshâk! Muhammed'in ashâbı Ali ve ez-Zübeyr dururken bu nasıl olur?" dedi. Ka'b [yönetimi kastederek], "Onun sahibi sensin." dedi.

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebû Meryem anlattı. O da Süfyân'ın mevlası Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin şöyle dediğini duydum: "Allah'a yemin olsun ki, sizin en hayırlınız değilim; elbette sizin içinizde benden daha hayırlı kimseler vardır. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs ve bu ikisinin dışında

faziletli kimseler gibi. Ancak ben sizin içinizde düşmanına en çok gâlip olanınız, idarecilik bakımından en nitelikliniz ve ahlakı en güzel olamnız olmayı umarım."

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş anlattı. O Amr b. Mürre'den, o da Sa'îd b. Süveyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye bize *Kûfe* yakınında bir yer olan *Nuhayle*'de şöyle bir konuşma yaptı: "Ey Irak halkı! Namaz kılmadığınız için, ya da cünüplükten yıkanmadığınız için mi sizinle savaşacağımı düşünüyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki, ben sizin namaz kıldığınızı biliyorum! Ben sizinle, size hâkim olmak için savaştım. Allah beni sizin başınıza getirdi."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Zürâre b. Evfâ'dan şunu rivayet etti:

Mu'âviye insanlara konuşma yaparak şunları söyledi: "Ey insanlar! Elbette biz bu işe [emirliğe] daha layığız; çünkü biz, Resûlullah'ın (sas) soyundanız; onun çatlamış yumurtasmdanız; biz şöyleyiz, biz şöyleyiz." Sa'sa'a, "O halde sizin konumunuza göre Benî Hâşim'in durumu ne?" dedi. Mu'âviye, "Biz [Ümeyyeoğulları] onlardan daha iyi siyasetçiyiz; onlar [Hâşimoğulları] da bizden daha hayırlıdır." Dedi ki: "Bize itaati emretti, itaati." İtaatle ilgili olarak (O hitabesinde) dedi ki: "Ben sizin için bir kalkanım." dedi. Sa'sa'a, "Kalkan yanarsa ne yapalım?" diye sordu. şöyle cevap verdi: "Ey insanlar! İşte bu benim toprağım!" [Yine] dedi ki: "Elbette ben toprağım (toprağa aidim), topraktan yaratıldım ve toprağa döneceğim!"

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ka'b dedi ki: "Bu ümmet içinde hiç kimse Mu'âviye'nin sahip olduğu şeye sahip olamayacaktır."

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi. O Mücâlid'den, o Âmir'den, o da el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, *Sıffîn* savaşından dönünce işe hâkim olamayacağını anladı; daha önce konuşmadığı ve daha önce söylemediği şeyler söyleyerek dedi ki: "Ey insanlar! Mu'âviye'nin emirliğini hor görmeyin. Allah'a yemin olsun ki, şayet onu kaybederseniz, enselerinden Ebû Cehil karpuzu gibi yere düşen başlar göreceksiniz."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Kays el-Hadramî anlattı. O Kays b. Rümâne'den, o da Ebû Bürde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye b. Ebû Süfyân dedi ki: "Eğer yönetim için savaşılırsa Osman'ın kanı sebebiyle savaşılır."

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübârek anlattı. O Ma'mer'den, o İbn Münebbih'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın şöyle dediğini duydum: "İdarecilik için Mu'âviye'den daha uygun yaratılışlı kimse görmedim! Hiç şüphesiz insanlar, onunla geniş bir vadi kenarına dolaşacaklar ve dar, cimri, hayırsız ve kızgın olmayacaktır. -Bununla İbnu'z-Zübeyr'i kastediyor.-"

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Mu'âviye [idarede] şöyle şöyleydi, ondan sonra benzerini görmedik." [Râvî] Ebû Bekir dedi ki: Ömer b. Abdülazîz'i zikretmedi.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Urve b. ez-Zübeyr şunu anlattı. el-Misver b. Mahreme'nin kendisine şunu haber verdi:

Misver, Müminlerin Emiri Mu'âviye'nin huzuruna çıktı. Mu'aviye önce ihtiyacını giderdi, sonra onu çağırarak dedi ki: "Ey el-Misver! İmamları eleştirmenin sebebi nedir?" el-Misver, "Bundan dolayı bizi bırak ve sana geldiğimiz şey için [adına] bize iyilik yap." dedi. Mu'âviye, "Hayır, bizzat sen kendin hakkında ve beni ayıpladığın şey hakkında konuşuncaya kadar seni bırakmam." dedi. el-Misver dedi ki: "Kendisini ayıpladığım herşeyi ona açıkladım." Mu'âviye dedi ki: "Günahtan uzak değilim. Ey el-Misver! İnsanları yönetirken yaptığımız doğru şeyleri söyler misin? İyilik, on misliyle karşılık bulur. Günahları sayıp iyilikleri bırakıyorsun öyle mi?" el-Misver, "Hayır, Allah'a yemin olsun ki, günah olan şeylerden gördüğümün dışında söylemeyeceğim." dedi. Mu'âviye, "Kuşkusuz biz, işlediğimiz tüm günahları itiraf ederiz; Ey el-Misver! Şahsına ait olan, Allah bağışlamazsa seni helak edeceğinden korktuğun günahların var mı?" dedi. el-Misver, "Evet!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Mu'âviye dedi ki: "Mağfiret ve bağış ümidine seni benden daha layık kılacak [yakın kılan] şey nedir? Allah'a yemin olsun ki, ıslah ve düzeltmeyi senden daha çok ihmal etmedim. Fakat ben, Allah'tan ve başkasından olan iki emir arasında kaldığımda, ancak

Allah'ın dilediğini seçmek ve adalet üzere uygulamak durumundayım. Hakikat ben, kendisinde amelin kabul gördüğü, yapılan iyiliklerin ödüllendirildiği, Allah'ın affi olmadıkça yapılan kötülüklerin cezalandırıldığı bir din üzereyim. Kuşkusuz ben, yaptığım iyiliklerin kat kat ödüllendirileceğini umuyorum. Elbette ben, farz namazları kılmak, Allah yolunda cihad etmek ve Allah'ın indirdiği ile [Kur'ân ile] hükmetmek gibi sayamayacağım ve dünyada kendisiyle Allah için amel eden kimselerin de sayamayacağı büyük emirleri önemsiyorum; daha saymadığım bir takım işler var ki, onları saysam ve söylesem bunu inkâr edebilirsin." el-Misver dedi ki: "İtiraf edeyim ki Mu'âviye, söyleyeceği şeyleri söylediği zaman bana kızmış, hasım olmuştu." Urve dedi ki: "Bundan sonra el-Misver'in Mu'âviye'den söz ettiğinde ona rahmet okumaktan başka bir şey duymadım."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Ömer anlattı. O da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın yanına gelindi ve ona, "Müminlerin Emiri Mu'âviye hakkında ne dersin? O namazı [vitir namazını] bir rekâttan önce vitretti [tek kıldı]." diye soruldu: İbn Abbâs, "Güzel yaptı. O fakih bir kimsedir." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da Eyyûb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'a, Mu'âviye'nin sabaha kadar vitir namazını kılmadığı ve vitir namazını bir rekat kıldığı söylendi. Bunun üzerine, "Müminlerin Emiri âlim bir kişidir." diye cevap verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o Abdullah b. Ebû Yezîd'den, o da Küreyb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'yi gördüm. Yatsı namazını kıldı ve daha sonra ardından bir rekât kıldı. Bu durumu İbn Abbâs'a sordum. O da bana, "İsabet etmiş." dedi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Fedâle anlattı. O Hâlid b. Yezîd'den, o da İbn Halbes'ten[10] şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye *Şam*'da bize konuşma yaparak dedi ki: "Ey insanlar! Gerçeği benden öğrenin! Çünkü benden sonra siz dünya ve ahiret işlerini benden

[10] İbn Halbes, asıl nüshada "Ebû Halbes" şeklinde yanlış yazılmış. Doğrusu el-Mizzî'nin *Tehzîbü'l-Kemâl*'inden alınmıştır.

daha iyi bilen bir kimse bulamazsınız! Allah gönülleriniz arasında ayrılık koymadan önce namazda yüzlerinizi ve saflarınızı [Allah'a yönelerek] düzeltiniz. Allah, onları üzerinize musallat [hâkim] kılmadan ve size azabın en kötüsünü reva görmeden önce aranızdaki sefihlerinizi engelleyin. Bir de sadaka verin [mali fedakârlık yapın]. Sizden bir kimse varlığını az görerek vermemezlik yapmasın! Çünkü varlığı az olanın sadakası, zenginin sadakasından daha üstündür. Sizler de ben de, iffetli kadınlara iftira atmaktan sakınmalıyız. Allah'a yemin olsun ki, şayet bir adam Hz. Nûh zamanında olan iffetli bir kadına iftira etse, Allah o kimseden bunun hesabını sorar. Yine sizden biriniz asla, böyle bir konuda ben duydum ve bana ulaştı demesin!"

Bize Sa'îd b. Mansûr ve Muhammed b. Mu'âviye en-Nîsâbûrî haber verdiler; dediler ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Hârice b. Zeyd'den şunu rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit, Mu'âviye'ye mektup yazdı ve mektubuna "Allah'ın kulu Mu'âviye'ye" diye başladı.

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin minber üzerinde, "Tecrübe olmadan hilm mükemmel olmaz."[11] dediğini, işittim.

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir ara Mu'âviye şiddetli bir şekilde hastalandı. Kolları zayıfladı ve sanki iki hurma çubuğu gibi oldu. İşte o zaman Mu'âviye dedi ki: "Sanki dünya, sadece tattığımız ve yaşadığımız şeylerdir; Allah'a and olsun ki, sizin aranızda üç geceden fazla kalmadan Allah'a kavuşmayı arzu ederdim." Mecliste bulunanlar, "Allah'ın rahmetiyle olsun ey Müminlerin Emiri!" dediler. O da, "Allah önem vermediğimi bildiği bir şeyi, Emirü'l-Müminin için hükmetmek istemez. Allah rahmetin dışında da bir şey istemez."

[11] Buharî'nin *el-Edebu'l-Müfred*'te kaydettiği, İbn Hibbân ve Ahmed b. Hanbel'in sahih kabul ettiği bu hadisin (لا حليم إلا ذو عثرة ، ولا حكيم إلا ذو تجربة) şeklinde farklı varyantları da vardır. İbnu'l-Esîr'e göre hadisin manası, "Kişi sosyal hayatın içine girip halkın işleriyle içli-dışlı olmadan, böylece hataları ortaya çıkmadan mükemmel bir hilme sahip olamaz" anlamındadır. (Bk. *en-Nihaye fî garîbi'l-hadîs*, حلم maddesi). (M)

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdüsselâm b. Harb anlattı. O da İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, üzerinde yeşil bir hırka olduğu halde bize hutbe okudu.

Bize Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Ebû Seyf şöyle haber verdi; dedi ki:

Henüz çocukken babası Ebû Süfyân, Mu'âviye'ye baktı ve onunla ilgili olarak eşi Hind'e şöyle dedi: "Şu benim oğlum var ya, işte o, büyük reis [baş] olmaya namzet ve kavmine hâkim olup onları idare edecek yaratılış ve karakterdedir." Bu söz üzerine Hind, "Yalnız kendi kavmini mi? Eğer bütün Arapları idare etmezse onu kaybedeyim!" dedi. Daha çocuk yaşta iken annesi Hind, oğlu Mu'âviye'yi taşır ve şu mısraları söylerdi:

Elbette benim oğlum soyludur, kerimdir
Ailesi [kabilesi] arasında sevimlidir, halimdir.
O, kötü ve kınanmış değil!
Hafif meşrep, şer ve uğursuz da değildir.
Benî Fihr'in büyükleri onunla şeref sahibidirler.
O zannın peşinde koşmaz, korkup da geri dönmez.

Ömer b. el-Hattâb, Yezîd b. Ebû Süfyân'ı *Şam*'da vali olarak görevlendirince Mu'âviye, Yezîd'in yanına gitti. O sıra Ebû Süfyân eşi Hind'e, "Durumu nasıl değerlendiriyorsun? Oğlun, oğluma tabi oldu!" dedi. Hind de, "Arab'ın güveni sarsıldığında oğlunun, oğlumun bulunduğu yerin neresine düştüğünü göreceksin!" diye cevap verdi.[12]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Yezîd b. Ebû Süfyân *Şam*'da vefat etti. Ölüm haberi Ömer'e bildirildi. Bunun üzerine Ömer, Ebû Süfyân'ın yanına geldi. Baktı ki, karısı Hind bt. Utbe'nin kendine ait olan bir hayvan derisini dabbağlamak için ıslatıp suya bastığını gördü. Ömer "Ebû Süfyân nerede?" diye sordu. Hind, "İşte orada!" dedi. Ebû Süfyân evin bir köşesindeydi. Ömer karı-koca her ikisine, "Ümitli ve sabırlı olun!" dedi. Onlar da, "Kime ne oldu ey Müminlerin Emiri? diye sordular. Ömer, "Yezîd b. Ebû Süfyân!" Onlar, Ömer'e, "Onun yerine kimi görevlendirdin." Ömer, "Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ı!" diye cevap

[12] Yezid'in annesi Zeyneb bt. Nevfel'dir. Muaviye'nin annesi ise Hind'dir. (E.)

verdi. Bunun üzerine "Sen akrabalık görevini yaptın, ***İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn***" [Doğrusu biz Allah içiniz yani Allah'tan geldik ve Allah'a dönücüleriz.]"[13] dediler.

İbn Şihâb ez-Zührî dedi ki: Ömer, Yezîd'den sonra Mu'âviye'yi vali tayin etti. Ancak *Şam* bölgesinin tamamını onun yönetimine vermedi. Osman halife olunca *Şam* bölgesinin yönetimini ona tevdi etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu, bize göre de üzerinde ittifak edilen bir husus olup bunda bir ihtilaf yoktur.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize İbn Ebû Sebre İsmail b. Ümeyye'den şunu rivayet etti:

Ömer, *Şam* yönetimini Mu'âviye'ye tahsis etti ve ona aylık seksen dinar maaş bağladı. Muhammed b. Ömer dedi ki: [Yukarıdaki zikrettiğimiz] ilk rivayet daha sağlamdır.

İbn Ebû Sebre dedi ki: Bana Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm şunu haber verdi:

Ömer, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ı kardeşinin [Yezîd] yerine vali olarak atayarak, ona gönderdiği uzun bir mektupta, "Seni, Yezîd b. Ebû Süfyân'ın yerine yönetici olarak tayin ediyorum." diyerek ona Allah'tan sakınmasını, görevinde dikkat edeceği hususları bildirdi. Mu'âviye de Ömer'e cevabî mektubunu yazdı. Mu'âviye, Ömer ölünceye ve Osman halife oluncaya kadar onun valisi olarak devam etti. Osman da onun valiliğini onayladı ve onu *Şam*'ın tamamının idaresinde tek yetkili kıldı. Mu'âviye, *Şam* valisi olunca Fedâle b. Ubeyd b. Nâfiz el-Ensârî'yi kendisine kadı edindi.

Ebû Süfyân, oğulları Utbe ve Anbese ile birlikte *Şam*'da bulunan Mu'âviye'nin yanına gitti. Annesi Hind ona onlarla birlikte şu mektubu gönderdi: "Baban ve kardeşlerin yanına geldiler. Babam bir ata bindir ve ona 4.000 dirhem ver. Utbe'yi bir katıra bindir ve ona 2.000 dirhem ver. Anbese'yi de bir eşeğe bindir ve ona 1.000 dirhem ver." Mu'âviye bunları yaptı. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "Allah'a yemin ederim ki, bu iş Hind'in düşüncesidir." dedi.

---

[13] Bakara, 2/156.

Osman öldürüldüğünde eşi Nâile bt. el-Fürâfisa, Mu'âviye'ye bir mektup göndererek Osman'ın yanına nasıl girildiği ve nasıl öldürüldüğünü anlatan bir mektupla birlikte şehid edildiğinde üzerinde bulunan kanlı gömleğini Mu'aviye'ye gönderdi. Mu'âviye bu mektubu *Şam* halkına okudu. Osman'm gömleğinin *Şam* askerleri arasında dolaştırılarak ziyaret edilmesini sağladı. Osman'm ölüm haberini onlara bildirdi. Başına gelenleri ve evinin mahremiyetinin çiğnendiğini haber verdi. Onları Osman'ın katillerinin cezalandırılması(nı) talep (etmek) hususunda teşvik etti. Böylece Osman'ın kanını talep etmek üzere ona bîat ettiler.

Medine'de Ali b. Ebû Tâlib'e bîat edildi. Abdullah b. el-Abbâs ve Hasan b. Ali, Ali'ye "Mu'âviye'ye mektup yaz, onun valiliğini onayla, onu yerinden oynatma ve onu minnet altında bırak. Kuşkusuz o da sana minnet duyar ve seni, hem kendisi hem bölgesi için yeterli görür. İnsanlar sana bîat ettikleri zaman istersen onun valiliğini onaylar, istersen onu azledersin." tavsiyesinde bulundular. Ali de onlara, "Kendini azletmemem hususunda Allah adına ahit ve güvence vermediğim sürece, o bu işe razı olmaz." dedi. Bunun üzerine ikisi, "Ona ahit ve güvence vermeyiz!" dediler. Bütün bu olaylar Mu'âviye'ye ulaştığında şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, onun için hiçbir şekilde teminat vermeyeceğim, ona bîat etmeyeceğim ve onun yanına gitmeyeceğim." *Şam*'da ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ın oraya gideceği ve kendisinin de ona bîat edeceği söylentisini yaydı.

Zübeyr ve Talha'nın *Cemel*'e gittikleri haberi Mu'âviye'ye ulaşınca ondan bahsetmekten vazgeçti. Ancak ez-Zübeyr b. el-Avvâm'm öldürüldüğü haberini alınca: "Allah Ebû Abdullah'a merhamet etsin! Eğer o, bize gelseydi elbette ona bîat ederdik. Çünkü kendisine bîat etmemize layık bir kimseydi." dedi.

Ali *Basra*'dan dönünce Cerîr b. Abdullah el-Becelî'yi Mu'âviye'ye elçi olarak gönderdi. Cerîr, ona Ali'nin o günkü durumundan, İslâm'daki önceliğinden, Resûlullah'm (sas) yanındaki konumundan ve insanların ona bîat üzerine birleştiğinden söz etti; Mu'âviye'den Ali'ye itaat etmesini ve ona bîat etmesini istedi. Fakat Mu'âviye bîat teklifini kabul etmedi. Cerîr ile Mu'âviye arasında birçok konuşma geçti. Daha sonra Cerîr, Ali'nin yanma

döndü ve olup bitenleri ona haber verdi. Bunlar Ali'nin, *Sıffîn*'e doğru savaşa çıkmaya karar verdiği sırlarda oldu.

Mu'âviye, birtakım şeyler talep etmek üzere Ebû Müslim el-Havlânî'yi Ali'ye gönderdi. Mu'âviye, Ali'den Osman'ın katillerinin -onları öldürmek için- kendisine teslim edilmesini istedi. Bunu yapmadığı takdirde topluluğun -yani *Şam* halkının- kendisiyle savaşmak için harekete geçeceklerini söyledi. Ali, Mu'âviye'nin bu teklifini reddetti. Bunun üzerine Ebû Müslim, Mu'âviye'nin yanına geri döndü; Ali ve arkadaşlarıyla aralarında olup-bitenlerden gördüklerini haber verdi. Ali ile Mu'âviye arasında daha birçok mektup ve yazışmalar cereyan etti.

Daha sonra Ali, *Şam*'da bulunan Mu'âviye'yi hedef alarak *Kûfe*'den yola çıkmaya karar verdi. Bu durum Mu'âviye'ye ulaşınca o da, Ali'yi hedef tutarak Şamlılarla yola çıktı. İki taraf h. 37 yılında Muharrem ayının bitimine yedi gece kala *Sıffîn*'de karşılaştılar. Safer ayı girince aralarında savaş başladı. *Sıffîn* günlerinde her iki tarafın insanları da usanıncaya kadar şiddetli bir şekilde birbirleriyle savaştılar. Şamlılar mushafları havaya kaldırdılar ve Ali taraftarlarına karşı, "Sizleri Allah'ın Kitabı'na ve onun içindekilerle hükmetmeye çağırıyoruz!" dediler. Kuşkusuz bu, Amr b. el-Âs'ın bir hilesiydi. Bunun üzerine iki taraf anlaştılar ve bir yıl sonra *Ezruh*'a bir araya gelmek, aralarındaki işlerle ilgilenmek ve hüküm vermek için kendilerinden razı oldukları iki hakem belirlemek üzere bir belge yazdılar. Ali, Ebû Musa el-Eş'arî'yi; Mu'âviye de Amr b. el-Âs'ı hakem tayin etti.

Bunun üzerine insanlar dağıldılar. Ali, ordusunda ayrılık ve moral bozukluğu ile *Kûfe*'ye geri döndü. Adamları ona muhalefet ettiler. Adamlarından Hâricîler ve beraberindeki bazı kimseler Ali'ye, "Hüküm ancak Allah'a aittir" diyerek hakem belirleme olayına karşı çıktılar. Mu'âviye ise, memnuniyetle ve lehinde olan söz birliği ile *Şam*'a geri döndü.

Bir yıl geçtikten sonra, 38 yılı Şaban ayında iki hakem *Ezruh*'ta bir araya geldiler. İnsanlar da süreci izleyebilmek için bir araya geldiler. İki hakem arasında gizli görüşmeler oldu. İkisi, konuşmaların gizli yapılması hususunda anlaşmışlardı. Fakat daha sonra Amr b. el-Âs, açıklama yaparak Ebû Musa el-Eş'arî'ye muhalefet etti. Amr, Ebû Musa'yı öne çıkararak Ebû Musa'nın önce konuşma yapmasını sağladı. Ebû Musa, Ali ve Mu'âviye'yi

görevden uzaklaştırdığını duyurdu. Daha sonra Amr konuştu; Ali'yi azlettiğini ve Mu'âviye'yi göreve getirdiğini açıkladı. Bunun üzerine iki hakem ve beraberinde bulunanlar dağıldılar. Şamlılar, 38 yılı Zilkâde ayında Mu'âviye'ye halife olarak bîat ettiler.

Mu'âviye, 39 yılında hac emiri olarak Yezîd b. Şecere er-Rehâvî'yi, Ali ise aym yıl Abdullah b. el-Abbâs'ı gönderdi. İkisi *Mekke*'de bir araya geldiler ve her biri diğerine görevi kendisine teslim etmesini istedi. İkisi de bunu kabul etmediler. Bunun üzerine o yıl Şeybe b. Osman el-Abderî'nin insanlara namaz kıldırması ve hac yaptırması hususunda anlaştılar. O da o yıl insanlara haccettirdi.

Mu'âviye, Ali'ye bağlı olanları ve Osman'ın katledilmesine yardımcı olanları öldürtınek için, onlar üzerine akıncılar gönderiyordu. Bu amaçla o, saldırılar yapması için Büsr b. Ertât el-Âmirî'yi *Medine*, *Mekke* ve *Yemen*'e gönderdi. O da *Yemen*'de Ubeydullah b. el-Abbâs'ın iki oğlu olan Abdurrahman ve Kusem'i öldürdü.

Daha sonra Ali b. Ebû Tâlib, 40 yılının Ramazan ayında öldürüldü. O yıl insanlara haccı, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'dan aldığı bir mektupla el-Muğîre b. Şu'be yaptırdı. Hasan b. Ali, Mu'âviye b. Ebû Süfyân ile barış yaptı ve yönetimi ona devretti. Bütün insanlar ona bîat ettiler. Bu nedenle bu yıla "cemaat yılı" denildi.

Yine aynı yıl Mu'âviye, namaz kıldırmak ve harp konularında *Kûfe*'ye el-Muğîre b. Şu'be'yi, vergi işlerinde mevlası olan Abdullah b. Derrâc'ı; *Basra*'ya Abdullah b. Âmir b. Küreyz'i ve *Medine*'ye kardeşi Utbe b. Ebû Süfyân'ı vali olarak atadı. Daha sonra kardeşi Utbe'yi *Medine* valiliğinden azletti ve 42 yılında Mervân b. el-Hakem'i atadı. Amr b. el-Âs'ı Mısır valiliğine, Fedâle b. Ubeyd'i de *Şam* kadılığına atadı.

O, her yıl hac işlerinin idaresini ailesinden bir adama veriyordu. Yine her yıl Rum topraklarına yaz ve kış seferlerini düzenleyen orduların başına bir komutan tayin ediyordu. Mu'âviye 50 yılında insanlara haccettirdi ve *Medine*'ye uğradı. 51 yılında oğlu Yezîd'i insanlara haccettirmesi için görevlendirdi.

Mu'âviye daha sonra 56 yılının Receb ayında umre yaptı ve *Medine*'ye gitti. Kendisiyle Hüseyn b. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdurrahman b. Ebû Bekir ve Abdullah b. ez-Zübeyr arasında oğlu Yezîd'e bîat konusunda birtakım konuşmalar geçti. Bu sırada Mu'âviye onları şu sözleriyle tehdit etti: "Bir konuşma yapacağım. Hiçbir şekilde bana karşılık vermeyin! Aksi takdirde sizi öldürürüm." İnsanlara konuşma yaptı ve onların da [Yezîd'e] bîat ettiklerini açıkladı. Onlar kendisinden korktukları için sustular; ne onayladılar, ne de karşı çıktılar. Mu'âviye bu hal üzere *Medine*'den ayrıldı. Ayrıca Mu'âviye, Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın kardeşi olduğunu iddia ederek bunu ilan etti. el-Muğîre b. Şu'be'den sonra onu *Kûfe*'ye vali tayin etti. Mu'âviye, Ziyâd'a, Hucr b. Adî el-Kindî ve arkadaşları hakkında mektup yazdı. Onları Mu'âviye'ye gönderdi. Mu'âviye onları *Şam*'da *Mercü Azrâ* denilen yerde öldürttü. Sonra Mu'âviye *Basra*'nın idaresini de Ziyâd'a verdi. Ziyâd'ın ölümünden sonra Mu'âviye, *Kûfe* ve *Basra*'ya Ziyâd'ın oğlu Ubeydullah'ı vali olarak atadı.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Mesleme b. Muhârib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye hastalandı. Meskale b. Hübeyre eş-Şeybânî onun hastalığına dair söylenti çıkardı. Bu haberin yayılması hususunda bir topluluk da ona yardım ettiler. Sonra Mu'âviye iyileşti. Onlar ise haberlerini yaymaya devam ettiler. Ziyâd, Meskale'yi Mu'âviye'ye gönderip ona şunu yazdı: "Meskale, Irak halkının isyancılarını topluyor ve Müminlerin Emiri hakkında haberler yayıyorlar. Allah'ın sana sağlık verdiğini görmesi için onu sana gönderiyorum." Meskale geldi; Mu'âviye insanlarla görüşmek için oturdu. Meskale içeri girince Mu'âviye ona, "Yaklaş!" dedi. O da yaklaştı. Mu'âviye onun elinden tutarak hızlıca çekti. Meskale de yere düştü. Bunun üzerine Mu'âviye şu mısraları söyledi:

Başbuğ erkeğin yere yıkılışı gibi,
Hadiseler dostundan (birçok şeyi) geriye bıraktı,
Kuşkusuz senden önce malum gruplar beni hedef edindiler,
Fakat tüm zulümleri engelledim.

Bunun üzerine Meskale şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Allah seni, dostlarına karşı hilm sahibi ve fayda veren bir kimse olarak, düşmanlarına

karşı ise öldürücü ve kahredici bir zehir olarak içinde bulunduğun halden daha büyüğü ile devam ettirsin! Kim seni hedef edinebilir? Cahiliye devrinde baban [Ebû Süfyân] müşriklerin reisiydi. Artık insanlar Müslüman oldu, şu an sen Müminlerin Emirisin. Bu sırada Meskale gitmek üzere ayağa kalktı. Mu'âviye ona yetişti ve *Kûfe*'ye dönmesine izin verdi. Sonra Meskale'ye, "Mu'âviye'yi nasıl bıraktın?" diye sorulunca şöyle cevap verdi: "Başma gelenlerden dolayı onun hasta olduğunu mu düşünüyorsunuz? Vallahi o elimi bir yokladı, az kalsın onu yerinden koparacaktı. Beni öyle kendine çekti ki, sanki benden bir uzvu kıracaktı."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebû Ubeydullah'tan, o da Ubâde b. Nüsey'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye insanlara hitap ederek dedi ki: "Ben, hasat zamanı gelen bir ekinim. Sizin benden benim de sizden usanacağımız kadar size yöneticiliğim uzadı. Ben sizden, siz de benden ayrılmayı arzu ettik. Benden sonra size, benden daha hayırlısı gelmeyecek. Tıpkı benden önceki idarecilerin benden daha hayırlı olduğu gibi... 'Kim Allah'a kavuşmak isterse Allah da ona kavuşmayı ister.' denir. O halde ey Allah'ım! Ben sana kavuşmak istiyorum, sen de bana kavuşmayı iste!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz el-Ensârî anlattı. O da Hakîm b. Hakîm b. Ubâde b. Huneyf'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ölüm anı geldiğinde Mu'âviye oğlu Yezîd'i çağırdı, ona Allah'tan korkmasını tavsiye etti. Daha sonra ona şunları söyledi: "Kuşkusuz ben bu işi [senin hilafet işini] sağlamlaştırdım. Bundan sonra sana işinde ciddi olman, insanlara yumuşaklıkla muamele etmen gerekir. Onlara yumuşaklıkla muamele edersen, gösterdiğin yumuşaklık onlara cüret veren bir zafiyet olmadıkça onların kalplerinin meyvesini alırsın. Geride senin için, senin elinde olan şeyi [yetkiyi] bilmemelerinden korktuklarımın en korkuncu olan şu üç kişiyi bıraktım: Onlardan biri, insanların en sevimlisi olan Resûlullah'ın (sas) kızı Fâtıma'nın oğlu Hüseyn b. Ali'dir. Onunla yakın ilişkide ol ve ona yumuşak davran ki, onun tavrı senin için uygun olsun. Onlardan diğeri ise Abdullah b. ez-Zübeyr'dir ki, onun ne sıkıp suyunu çıkaracak bir nemi, ne de kıracak bir kuruluğu vardır. Ona da yumuşaklıkla muamele et ve yakın ilişkide ol ki, onun tavrı senin için uygun olsun. Bir diğeri de, Amr

b. Sa'îd b. el-Âs ki o, *Şam* halkı nezdinde insanların en itaat edilenidir. Ona da yumuşaklıkla muamele et ve ikram et ki, onun tavrı senin için uygun olsun. Seninle olan bu ahdime ve tavsiyelerime sarıl ve bu sözlerimi sakın ihmal etme!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Mervân b. Ebû Sa'îd b. el-Mu'allâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, ölüm anında oğlu Yezîd'e şu tavsiyede bulundu: "Ey Yezîd! Allah'tan kork, bu işi [hilafeti] sana hazırladım, bu konuda sana vereceğim yetkiyi verdim. Eğer bu hayırlı olursa bununla mutlu olurum. Eğer bunun dışında olursa ondan da mutsuz olurum. İnsanlara yumuşaklıkla muamele et. Sana ulaşan incineceğin ve ayıplanacağın sözlerin bazısını duymaz ol. O tür sözleri çiğne [es geç] ki, hayatın sana kolaylaşsın ve yönettiğin halkın da sana karşı iyi olsun.

Münakaşadan ve öfkeli olmaktan sakın. Aksi halde kendini de yönettiğin insanları da helak edersin. Eşrafı reddetmekten, onları küçümsemekten ve onlara büyüklenmekten kaçın. Seni zayıf ve kuvvetsiz görmeyecekleri şekilde onlara yumuşak davran. Yaygım onlara yay, onları kendine yakınlaştır ki, hakkın takdir edilsin. Onları küçük görme, haklarını hafife alma ki, onlar da seni küçümsemesinler, hakkını hafife almasınlar ve senin hakkında dedikodu yapmasınlar.

Bir iş yapmak istediğinde yaşlı ve deneyimli, işinin ehli olan kimseleri, sohbetime devam edenleri çağır, onlarla istişare et. Sonra da onlara muhalefet etme. Yalnız kendi görüşünde müstebit olmaktan sakın. İyi bil ki, sağlıklı olan görüş ve fikir tek bir göğüste değildir. Sana yol gösteren ve sana öğüt veren kimseye karşı dürüst ol ki o da maruf ve makul olan şeylerde sana icabet etsin. Öğütlediği şeylerde ona itaat et ve bu durumu eşlerinden ve hizmetçilerinden gizle.

Elbiseni çemrele, askerlerinle ittifak et, uzlaş ve sözleş. Kendini düzelt ki, insanlar da sana karşı davranışlarını düzeltsin. Senin hakkında ileri geri konuşmalarına yol açacak davranışlardan kaçın. Zira insanlar şerre hızlı koşmaktadır. Namazlarda hazır bulun. Şunu iyi bil ki, sana olan bu tavsiyelerimi yerine getirirsen hakkın tanınır, yönetiminde yücelirsin.

Medine ve *Mekke* halkına karşı saygılı ol. Çünkü onlar, senin aslın, aşiretin ve nesebindir. *Şam* halkına karşı saygılı ol. Çünkü onlar, senin yardımcıların, koruyucuların ve kendileriyle birlikte itaat ehline ulaşabileceğin askerlerindir. Mısır halkına da içinde iyilikler vaad ettiğin bir mektup yaz. Kuşkusuz bu [mektup] onların emellerini [umut ve beklentilerini] rahatlatır. Tüm vilayetlerden sana elçiler gelsin, onlara iyilik ve ihsanda bulun, ikram et; çünkü onlar geride kalanlar nezdinde sana destek olurlar. Sözüne hata karıştıranın, zor ve kuvvette yarışanın sözüne kulak verme; doğrusu ben onları kötülüğün vezirleri [yardımcıları] olarak gördüm."

Bize Yahya b. Ma'în haber verdi; dedi: Bize Abbâs b. el-Velîd en-Nersî anlattı; dedi ki: . O Abdullah b. Sa'lebe'nin şöyle dediğini işittim:

Yezîd, Mu'âviye'nin hastalığı sırasında yanına geldi. Amcası Muhammed b. Ebû Süfyân'ın kapıda beklediğini ve içeri girmesi için kendisine izin verilmediğini gördü. Onun elinden tutarak içeri götürdü. Yezîd, baygın olan Mu'âviye'nin yüzüne bakarak şöyle dedi:

Şayet bir canlı kurtulsaydı ölümden,
Aciz olmayan Ebû Hayan kurtulurdu.
Değişken, hilekârlar, zeki ve akıllı Ebû Hayyân...
Ama hileler hiç ölüm vaktini geciktirir mi?

Bunun üzerine Mu'âviye gözlerini açtı ve "Ey Yezîd! Sen ne söylüyorsun?" dedi. Yezîd, "Hayrı [söylüyorum], ey Müminlerin Emiri! Amcamla konuşuyorum." dedi. Mu'âviye "Evet" diyerek şöyle dedi:

Şayet bir canlı kurtulsaydı ölümden,
Aciz olmayan Ebû Hayyân kurtulurdu.
Değişken, hilekârlar, zeki ve akıllı Ebû Hayan...
Ama hileler hiç ölüm vaktini geciktirir mi?

Yaptığım şeyler içinde en çok korktuğum, senin hakkında [halifeliğin konusunda] yaptığım şeylerdir. Bir gün Resûlullah'ı (sas) gördüm; o tırnaklarını kesti ve saçından biraz aldı, ben hemen onu topladım, o şimdi yanımda. Öldüğüm zaman, onu ağzıma ve burnumun içine koyun, şayet fayda verirse verir." dedi veya buna benzer şeyler söyledi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Süleyman b. Eyyûb'dan, o Evzâ'î ve Ali b. Mücâhid'den, onlar Abdüla'lâ b. Meymûn b. Mihrân'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, ölüm hastalığı sırasında dedi ki: Resûlullah'ın (sas) abdest suyunu döküyordum. *"Sana bir gömlek giydireyim mi?"* dedi. Ben de, "Evet! Anam babam sana feda olsun!" dedim. Üzerinde olan gömleğini çıkardı, bana giydirdi, ben de hemen onu bir defa giydim; daha sonra o gömleği sakladım. Yine Resûlullah (sas) tırnaklarını kesti. Ben de kesilen tırnakları aldım ve onları bir şişenin içine koydum. Öldüğüm zaman Resûlullah'ın o gömleğini vücuduma sarın, bu tırnakları öğütüp gözüme koyun, umulur ki [onların bereketiyle Allah bana merhamet eder, beni bağışlar.]"

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebû Taybe el-Himmânî'den, o da Şeybe b. Ikâl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, ölümüne sebep olan hastalığında bayıldı. Kızı Remle veya ailesinden başka bir kadın, hilekâr ve ahmak bir adam olan el-Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî'yi metheden ve el-Eşheb b. Rümeyle en-Nehşelî'ye ait olan bir şiiri şahit olarak okudu:

Eğer o ölürse cömertlik ve yiğitlik ölmüş olur.
Hakka duyarlı pek az insan dışında insanlardan cömertlik kesilmiş olur.
Elleri de boş çevrilmiş olur, dilenenlerin.
Ve onlar din ve dünya diye, develerin sütsüz kalan göğsüne yapışırlar.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Muhammed b. el-Hakem'den, o da kendisine anlatan kimseden şunu rivayet etti:

Mu'âviye, ölmek üzere iken malının yarısının Beytülmâl'e verilmesini vasiyet etti. Bu icraatıyla sanki o, kendine ait olan malını temizlemeyi murad etti. Çünkü Ömer b. el-Hattâb da valilerinin malının yarısını devlet bütçesine alırdı.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Süleyman b. el-Muğîre Humeyd b. Hilâl'den, o da Ebû Bürde b. Ebû Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Yaralandığında Mu'âviye'nin huzuruna girdim. Bana, "Gel yeğenim! Yüzünü çevir ve bak!" dedi. Ben de yüzümü çevirip baktım; yarasının cidden derin olduğunu gördüm.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi. O Ebû Ya'kûb es-Sekafî'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin durumu ağırlaşıp artık insanlar onun ölümünü konuştuğu sırada o, aile fertlerine, "Gözlerime bolca sürme taşı sürün, başımı yağlayın." dedi. İstediklerini yaptılar ve yüzünü yağlayarak parlattılar. Sonra onun için bir yatak hazırladılar, üzerine oturdu ve "İnsanlara yanıma gelmelerine izin verin. Beni ayakta selamlasınlar; oturmasınlar." dedi. Bunun üzerine adam içeri girip onu ayakta selamlıyor, Mu'âviye'yi gözleri sürmeli ve başı yağlanmış görünce de şöyle derdi: "İnsanlar, 'Mu'âviye hastadır' diyorlardı. Oysa o insanların en sağlıklısıdır." Yanındakiler dışarı çıkınca Mu'âviye de şu şiiri söyledi:

Kahramanlık göstermem, sevinen düşmanlar içindir.
Ve zamanın belalarına baş eğmediğimi göstermek içindir.
Ölüm tırnaklarını geçirdiğinde,
Fayda vermeyen her nazar bocuğunu atarsın.

Râvî [Abdülmelik] dedi ki: "Mu'âviye'nin yan tarafında bir yara vardı ve o gün bu yaradan öldü."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Süleyman b. Eyyûb'dan, o Amr b. Meymûn ve bir başkasından şöyle dediklerini rivayet etti:

Mu'âviye öldüğünde kefenleri çıkarılıp minber üzerine konuldu. Daha sonra ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî konuşma yapmak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: "Hiç şüphesiz Müminlerin Emiri Mu'âviye, Arapların atası ve sığınağıdır. O, Allah'ın kendisiyle fitneyi kesip kopardığı Arapların kılıcıdır. Allah onu kulları üzerine hükümdar yapmış; onun askerlerini karada ve denizde yürütmüş. Dünyayı onun ayaklarına sermiştir. O, Allah'ın kullarından bir kuldu. Allah onu çağırdı; o da icabet etti, ecelini [ömrünü] tamamladı. Allah'ın rahmeti üzerine olsun! İşte şunlar onun kefenleridir. Onu bu kefenlerin içine saracağız, kabrine koyacağız, Rabbi ile kendisi arasında olan ameliyle başbaşa bırakacağız. Allah dilerse ona merhamet eder, dilerse ona azap eder. Ondan sonrası kıyamete kadar uykudur. Kim onu ziyaret etmek isterse öğleden sonra ziyaret etsin. Biz de onunla birlikte gidiciyiz."

Cenaze namazını ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî kıldırdı. [Dedi ki:] Mu'âviye öldüğü sırada oğlu Yezîd *Huvvârîn*'de[14] olup yanında değildi. Mu'âviye'nin durumu ağırlaşınca ed-Dahhâk ona haber gönderdi; o da geldi. Ancak Yezîd geldiğinde Mu'âviye ölmüş ve defnedilmişti. Yezîd, Mu'âviye'nin kabrine uğramadan evine gitmedi. Onun üzerine namaz kıldı ve dua etti. Daha sonra evinde giderek şu mısraları söyledi:

Posta [haberci] mektubu süratle getirdi,
Kalp onun mektubuyla korku sezdi ve titredi.

Biz, [haberciye]: Vay olsun sana! Sahifenizde ne var? diye sorduk.
Adam, "Halife'nin hasta olduğunu ve ölüm döşeğinde can çekiştiğini" söyledi.

İşte o zaman arz sarsıldı, neredeyse bizi de sarsacak oldu.
Sanki temellerinden yıkılmış gibiydi Ayen kalesi.[15]

Biz [eve] ulaştığımızda kapı da kapalıyken,
Kalp korkudan çatladı, kızı Remle'nin feryadından ötürü.

Vefat etmişti, hep şerefle kalan adam...
Az kalsın yok olacaktı bu zatın erdemleri...

Helak oldu Hind'in oğlu, peşinden de şeref...
İkisi hep beraberdiler, şimdi de birliktedirler.

Aksakallı, açık kaşlıydı; onunla yağmur istenirdi buluttan...
İnsanları düşlerinden vazgeçirmek isteseydi, geçirirdi.

Onun ruhuna ulaştığımda önemsemem,
Geride kalanların sahrada öldüklerini ya da sakat kaldıklarını...

Daha sonra Yezîd oradaki insanlara şöyle seslendi: "Kuşkusuz Mu'âviye, Allah'ın kullarından bir kuldu. Allah ona [önce] nimet ihsan etti, daha sonra da ruhunu kabzetti. O kendisinden sonrakilerden daha hayırlı, kendisinden öncekilerin de gerisindedir. Ben onu Allah'a karşı tezkiye edecek değilim. Allah durumunu daha iyi bilir. Eğer Allah onu affederse bu onun rahmetindendir; eğer onu cezalandırırsa bu onun günahı sebebiyledir. Ondan sonra idareyi ben üstlendim. Hiçbir talebe karşı üzüntü duymam;

[14] Hıms taraflarında bir kaledir.
[15] Yemen tarafında bir kalenin ismidir.

hiçbir aşırılığı da mazur görmem. Allah bir şeyi istediği zaman o olur. O halde Allah'ı zikredin ve ondan af dileyin."

Ebü'l-Verd el-Anberî de Mu'âviye için, onun iyiliklerini içeren şu mersiyeyi söydi:

Dikkat edin! Haram ayları helal hale getiren,
Mu'âviye'nin ölümünü haber veriyorum size...
Ölüm habercisi kadınlar, şans oku gibi her yerden,
Seri ve mütevazı bir şekilde yaydılar, onun ölüm haberini.
İşte şu yıldızlar ve şu eğilen bulutlar!
Şam bölgesinin Mu'âviye'si üzerine yas tutuyorlar.
Eymen b. Hureym şöyle dedi:
Vurdu Harb ailesinin kadınlarını, zamanın felaketleri,
Apışıp kalacakları bir ölçüde...
Onların siyah saçlarını beyaza,
Beyaz yüzlerini siyaha dönüştürdü bu felaketler...
Gerçekten görseydin Mu'âviye'nin kızları olan Hind,
Ve Remle'nin ağlamalarını... Ve yanaklarını tokatladıklarını...
Yüksek sesli, yaralayıcı [çok etkili] bir şekilde ağlardın o vakit.
Çünkü zaman, tek varlığını yitirmişti.
Onlardan ölmüş olan birisine yakılan ağıt dehre, yani Allah'a erişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Sa'îd b. Dînâr es-Sa'dî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, 60 yılı Receb ayının yarısında, Perşembe günü 78 yaşında iken vefat etti.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Ebû Muhammed el-Kureşî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Soğuk bir günde Ali b. Abdullah b. Abbâs, Abdülmelik b. Mervân'ın huzuruna girdi. Onun önünde bir ocak vardı. Ocağa bir odun attı ve ocak yandı. Abdülmelik, Ali b. Abdullah'a, "Ey Ebû Muhammed! Gel, bana doğru yaklaş!" dedi ve onu yanına oturttu. Ali, "Ey Müminlerin Emiri! İnsanlar şiddetli bir soğuk içindeyken senin içinde bulunduğun sıcak için Allah'a hamd ederim." dedi. Abdülmelik, "Ey Ebû Muhammed! Hind'in oğlu emir

ve halife olarak 40 yıl *Şam*'da yöneticilik yaptıktan ve şimdi kabri üzerinde haşhaş otları sallanıyor olduktan sonra mı?" Daha sonra yemeğin getirilmesini istedi; beraber yemek yediler.

Dedi ki: Mu'âviye'nin halifelik süresi on dokuz yıl, üç ay, yirmi yedi gündü.

1030. Attâb b. Esîd ﴿عتاب بن أسيد﴾

[Attâb b. Esîd] b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Zeyneb bt. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır.

Attâb'ın Abdurrahman ve Attâb adlı iki çocuğu vardır. Her iki çocuğun annesi de Cüveyriye bt. Ebû Cehil b. Hişâm b. el-Muğîre'dir.

Attâb b. Esîd *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu. Resûlullah (sas), hicretin 8. yılı, Şevvâl ayının 6'sı Cumartesi sabahı *Mekke*'den *Huneyn*'e doğru yola çıktı. O sırada Attâb b. Esîd'i *Mekke* halkına namaz kıldırmak üzere tayin etti. Bu sırada Resûlullah (sas), Mu'âz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'arî'yi de oradaki insanlara sünneti ve dini öğretmeleri için görevlendirdi.

Resûlullah (sas), vali tayin ettiği Attâb'a, *"Seni kimin üzerine görevlendirdiğimi biliyor musun?"* diye sordu. Attâb, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) [Mekkelileri kastederek], *"Seni ehlüllah [Allah'ın ailesi][16] üzerine görevlendirdim."* dedi. O yıl -Bu, hicretin sekizinci yılıydı.-, Attâb, Resûlullah'tan hac için görevlendirme olmaksızın insanlara hac görevini yaptırdı. Ancak o sıra Attâb, *Mekke* valisi idi. Müslümanlar ve müşriklerden bazı kimseler daha evvelki âdetleri üzere haccettiler. Resûlullah'ın Attâb'ı o yıl [fetih yılı] insanlara hac yaptırmak için görevlendirdiğini söyleyenleri de işittim. Doğrusunu Allah bilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi: Bize İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Halifeliği sırasında Ömer b. Abdülazîz'den işittim. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ayrıca bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O Musa b. İmrân b. Mennâh'tan rivayet etti. [Son iki râvî] dediler ki:

[16] Cahiliye döneminde de Mekke halkı "ehlüllah, sükkânüllah, ehlü'l-hurme ve kattanü Beytullah" gibi isimlerle anılırlardı (M).

Attâb b. Esîd, *Mekke* valisi iken Resûlullah (sas) vefat etti. Resûlullah (sas) onu fetih günü vali tayin etmişti. O, Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar *Mekke* valiliğine devam etti.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Osman b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd anlattı. O İbn Keysân olduğunu sandığı kendi mevlalarından şöyle dediğini rivayet etti:

Attâb b. Esîd dedi ki: "Bu görevime atandığımdan beri kölem Keysân'a [Sahâbî] giydirdiğim püsküllü iki elbisenin dışında hiçbir şeye sahip olmadım."

1031. Kardeşi Hâlid b. Esîd ﴿خالد بن أسيد﴾

[Hâlid b. Esîd] b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf. Annesi, Zeyneb bt. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

Hâlid b. Esîd'in Abdullah, Ebû Osman, Ümeyye ve Ümmü'l-Kâsım adlı çocukları vardır. Onların annesi, Rayta bt. Abdullah b. Huzâ'î b. Esîd b. el-Huveyris b. el-Hâris b. Habîb b. el-Hâris b. Mâlik b. Hutayt b. Cüşem b. Sakîf'dir.

Hâlid b. Esîd *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Onun *Mekke*'de ve *Basra*'da soyundan olanlar vardır. Hâlid'de şiddetli gurur vardı. Fetih günü Müslüman olduğunda Resûlullah (sas) ona bakarak, *"Allah'ım onun fahrini [değerini-saygınlığını] artır!"* dedi. Bu duanın etkisi, bu güne kadar devam etmiştir.

1032. el-Hakem b. Ebü'l-Âs ﴿الحكم بن أبي العاص﴾

[el-Hakem b. Ebü'l-Âs] b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Rukayye bt. el-Hâris b. Ubeyd b. Amr b. Mahzûm'dur.

el-Hakem'in Osman el-Ekber, el-Hâris, Mervân, Abdurrahman, Sâlih, Ümmü'l-Benîn ve Zeyneb el-Kübrâ adlı çocukları vardır. Onların anneleri, Ümmü Osman'dır. O, Ümeyye bt. Alkame b. Safvân b. Ümeyye b. Muharris b. Hamel b. Şak b. Rakabe b. Mihdec b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâlik b. Kinâne'dir.

Osman el-Asğar, Ebân, Yahya, Habîb ve Amr -küçük yaşta öldü-, Ümmü Yahya, Zeyneb es-Suğrâ, Ümmü Şeybe ve Ümmü Osman'ın anneleri Müleyke bt. Evfâ b. Hârice b. Sinân b. Ebû Hârise b. Mürre b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zebyân'dır.

Amr, Evs ve en-Nu'mân –bunlar küçük yaşta ölmüşler-, Ümmü Ebân, Ümâme ve Ümmü Amr'ın anneleri ise Ümmü en-Nu'mân b. el-Hâris b. Enes b. Ebû Amr b. Amr b. Vehb b. Amr b. Âmir b. Yesâr b. Mâlik b. Hutayt b. Cüşem b. Kusay'dır.

el-Hakem'in Ubeydullah adlı oğlu, o gün kendisiyle beraber olduğu Hubeyş b. Delece ile birlikte öldürülmüştür.[17]

el-Hakem'in Dâvud, el-Hâris el-Asğar, el-Hakem -küçük yaşta öldü- ve Abdullah -küçük yaşta öldü- ve Ümmü'l-Hakem adlı çocuklarının annesi Sakîf'ten, Münebbih b. Şübeyl b. el-Aclân b. Attâb b. Mâlik b. Ka'b'ın kızıdır.

Çocuklarından Yusuf'un -küçük yaşta öldü- annesi Na'îte bt. Ebû Hâşim b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems'tir.

Çocuklarından Hâlid, Emetü'r-Rahman ve Ümmü Müslim'in anneleri ümmü veleddir.

el-Hakem b. Ebü'l-Âs, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş; Osman b. Affân'ın hilafeti sırasında vefat etmiştir. el-Hakem, Osman'ın hilafeti zamanına kadar *Mekke*'de kalmış; daha sonra Osman'ın izni ile *Medine*'ye girmiş ve orada vefat etmiştir. O, Mervân b. el-Hakem'in babası, Osman b. Affân'ın da amcasıdır.

1033. el-Velîd b. Ukbe ﴿الوليد بن عقبة﴾

[el-Velîd b. Ukbe] b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır.[18] Ebû Mu'ayt'ın ismi Ebân'dır. Onun annesi Âmine bt. Ebân b. Küleyb b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

---

[17] Abdullah b. ez-Zübeyr taraftarlarıyla Rebeze'de meydana gelen savaşta beraber olduğu Mervân'ın komutanlarından Hubeyb b. Delece ile birlikte öldürülmüştür (M).

[18] Bu durumda annesi tarafından Osman b. Affân ile kardeştir (M).

Ukbe'nin annesi ise Süleym b. Mansûroğulları'ndan Sâlime bt. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas'dır. Ukbe b. Ebû Mu'ayt, *Bedir* günü idam edilerek öldürülmüştür.

el-Velîd b. Ukbe'nin Osman adlı oğlu vardır. O, en büyük çocuğudur. Onun annesi bir ümmü veleddir.

el-Velîd'in çocukları Ömer ve Hâlid'i anneleri Ervâ bt. Ebû Akîl b. Mes'ûd b. Âmir b. Mu'attib es-Sekafî'dir.

el-Velîd'in Osman el-Asğar adlı oğlunun annesi ise, Âsım b. Halîfe b. Ma'kıl b. Sabbâh b. Tarîf b. Zeyd b. Amr b. Rebî'a b. Ka'b b. Rebî'a b. Sa'lebe b. Sa'd b. Dabbe b. Üdd'ün kızıdır.

Oğlu Ebân'ın annesi ümmü veleddir.

el-Velîd'in çocukları Âsım, Muhammed, Ümmü Avn, Ümmü Külsûm ve Ümmü'l-Velîd'in anneleri Abdülkays'dan Sübeyye'dir.

Oğullarından Ya'lâ, Amr ve Hâlid el-Asğar -küçük yaşta öldü- ve el-Hâris ed-Da'î'nin -şairdir- anneleri değişik ümmü veledlerdir.

Kızı Sâlime'nin annesi ise Kisrâ ailesindendir.

el-Velîd'in künyesi Ebû Vehb'dir. Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Resûlullah (sas) onu Huzâ'a'dan Mustalıkoğulları'na zekât memuru olarak göndermiştir. Onlar Müslüman olmuşlar ve bölgelerine mescitler yapmışlardı. el-Velîd'in görevli olarak geldiğini duydukları zaman yirmi atlı, ona karşı duydukları sevinçle onu karşılamaya çıktılar. el-Velîd ise onları görünce Medine'ye geri döndü ve Resûlullah'a (sas) kendisini görünce onu silahlı karşıladıklarım ve zekatı vermediklerini haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), onlara bir müfreze göndermeye karar verdi. Resûlullah'ın (sas) kararı kendilerine ulaşınca ve Resûlullah'a (sas) giderek şöyle dediler: "Ona sor! Bizimle konuşmuş mu? Veya geri dönmesini biz mi söylemişiz? Biz mümin bir topluluğuz." Resûlullah (sas) onlarla konuşurken şu ayet nâzil oldu: ***"Ey İman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu iyice araştırın."***[19]

[19] Hucurât, 49/6

Ömer b. el-Hattâb, onu Beni Tağlib'in zekât memurluğuna, sonra Osman da onu Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan sonra *Kûfe* valiliğine atadı. Daha sonra valilikten azletti.[20] el-Velîd, Ali'ye bîat edilinceye kadar *Medine*'de kaldı. Sonra *Rakka*'ya gitti ve oraya yerleşti. Ali ve Mu'âviye'den uzak kalarak onlardan kimseye destek olmadı. Nihayet *Rakka*'da öldü. Onun kabri *Rakka*'ya on beş mil uzaklıktaki *Aynürrûmiyye*'dedir. Burası kendisine ait bir köydü; orada öldü. Bugüne kadar soyundan gelenler *Rakka*'da yaşamaktadırlar.

Bize Mus'ab b. Abdullah haber verdi. O babasından şöyle dediğini rivayet etti:

el-Velîd b. Ukbe, *Rakka*'ya varınca orayı güzel buldu ve şöyle söyledi: "Allah'a yemin olsun ki, defin sendedir, mahşer de senden olacaktır."[21] Orada öldü. Mezarı *el-Belîh* [nehri] üzerindedir.

1034. Umâre b. Ukbe ﴿عمارة بن عقبة﴾

[Umâre b. Ukbe] b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye. Annesi, Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır. Ervâ'nm annesi el-Beydâ yani Ümmü Hakîm bt. Abdülmuttalib b. Abdümenâf'tır.

Umâre'nin Muhammed adlı bir oğlu olup onunla künyelenirdi. Muhammed onun ilk çocuğudur. Muhammed'in annesi, Hadramûtlu Temlik bt. el-Hâris b. Şuay'dır. Onun anne bir kardeşi, Abdurrahman b. Abdullah b. Âmir b. Hadramî'dir.

Umâre'nin çocuklarından Osman b. Umâre ve Ümmü Nâfi'in annesi, Müreyh bt. Hâni b. Kabîsa b. Hâni b. Mes'ûd b. Âmir b. Amr b. Ebû Rebî'a b. Zühl b. Şeybân'dır.

Abdullah b. Umâre, Ümmü Eyyûb, Ümmü'l-Velîd adlı çocuklarının annesi ise, Esmâ bt. Vâil b. Hucr b. Sa'îd b. Mesrûk b. Vâil b. Dam'ac b. Vâil b. Rebî'a el-Hadramî'dir.

[20] Kûfe halkının el-Velîd'in içki içtiği şeklindeki şikâyetinden dolayı Hz. Osman, önce ona had uyguladı, sonra da valilikten azletti (M).

[21] Artık oradan ayrılmayacağını söylemek istiyor (M).

Ebân b. Umâre, Mu'âviye -küçük yaşta öldü- ve el-Velîd el-Ekber'in annesi Eme bt. Ebû Amr b. Hadramî'dir.

Umâre'nin çocuklarından Ubeydullah'ın annesi ümmü veleddir.

Müdrik b. Umâre ve Lâhık'ın -küçük yaşta öldü- annesi, Ümmü Cemîl bt. el-Ka'kâ b. Rebî'a b. Necebe b. Rebî'a el-Fezârî'dir.

Umâre'nin çocuklarından Ömer, Amr, ve Nâfi'in anneleri ümmü veleddir.

Çocuklarından Abdurrahman b. Umâre'nin annesi Temîme bt. Büsr b. Riâb el-Esedî'dir.

İsa b. Umâre, el-Velîd el-Asğar, Ümmü Külsûm ve Ümmü Cemîl'in anneleri ümmü veleddir.

Umâre, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş, *Kûfe*'ye yerleşmiştir. Orada soyundan gelenler vardır. Müdrik b. Umâre onun soyundan olup ondan İsmail b. Ebû Hâlid rivayette bulunmuştur.[22]

1035. Hâlid b. Ukbe ﴿خالد بن عقبة﴾

[Hâlid b. Ukbe] b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems. Annesi, Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır.

Hâlid b. Ukbe'nin Mus'ab adlı oğlunun annesi ümmü veleddir.

Muhammed adlı oğlunun annesi ümmü veleddir.

Oğullarından İsmail, -*Harre* günü öldürüldü-, Umâre ve Sa'îd'in anneleri, Behrâ kabilesinden Zeyneb bt. Abbâd'dır.

Çocuklarından el-Fudayl, el-Ahvas, Ya'kûb, Ümmü Osman ve Ümmü Külsûm'un anneleri, Sakîf'den Hakîme bt. Dubeys b. Ebû Vehb b. Amr b. Âmir b. Yesâr b. Mâlik b. Hutayt'tır.

Oğullarından Yahya b. Hâlid'in annesi, Zü'l-Bürdeyn el-Hilâlî'nin kızıdır.

---

[22] Buhârî, bu rivayetleri Târîhu'l-Kebîr adlı eserinde zikretmiştir (M).

İsa b. Hâlid'in annesi ise, Hassân b. Şerîk b. Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Cüviyye el-Fezârî'nin kızıdır.

Çocuklarından Uheyc b. Hâlid ve Meryem'in anneleri, Tümâdır bt. el-Asbağ b. Amr b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Hısn el-Kelbî'dir. Bu iki kardeşin anne bir kardeşi, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf ez-Zühri'dir.

Hâlid b. Ukbe'nin Ümmü Yahya adlı bir kızı da vardır.

Hâlid b. Ukbe, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Onların liderlerinden ve seçkinlerinden biriydi. el-Hasan b. Ali'nin cenazesinde hazır bulunan kişidir.

1036. Abdurrahman b. Semüre ﴿عبد الرحمن بن سمرة﴾

[Abdurrahman b. Semüre] b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Ebü'l-Fer'a'nın kızıdır. Ebü'l-Fer'a, Hârise b. Kays b. A'yâ b. Mâlik b. Alkame'nin b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir.

Abdurrahman b. Semüre'nin Abdullah, Ubeydullah, Osman, Muhammed, Abdülmelik ve Şu'ayb adlı çocuklarının annesi, Hind bt. Ebü'l-Âs b. Nevfel b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Nâsıh b. el-Alâ el-Kureşî anlattı; dedi ki: Bana Benî Hâşim'in mevlası Ammâr b. Ebû Ammâr şunu anlattı:

Abdurrahman b. Semüre, *"Ebû Sa'îd"* diye künyelenirdi. Ammâr, onu gördü ve ondan hadis dinledi. Abdurrahman b. Semüre *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu ve Resûlullah'tan (sas) bazı hadisler rivayet etti.

1037. Âmir b. Küreyz ﴿عامر بن كريز﴾

[Âmir b. Küreyz] b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, el-Beydâ'dır. O, Ümmü Hakîm bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Âmir b. Küreyz'in Abdullah, Ümmü Râfi adlı çocuklarının annesi Decâce bt. Esmâ b. es-Salt b. Habîb b. Hârise b. Hilâl b. Harâm b. Simâk b. Avf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym'dir.

Ebü's-Sahbâ b. Âmir adlı çocuğunun annesi ümmü veleddir.

Âmir b. Küreyz *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuştur. Osman b. Affân'ın hilafetine kadar yaşamıştır. Osman'ın *Basra* valisi olan oğlu Abdullah b. Âmir'in yanına gitmiştir. Âmir'in *Basra* ve *Şam*'da neslinden gelen çok kişi vardır.

1038. Ebû Hâşim b. Utbe ﴿أبو هاشم بن عتبة﴾

[Ebû Hâşim b. Utbe] b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Hannâs bt. Mâlik b. el-Mudarrib b. Vehb b. Amr b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Onun anneden kardeşleri, Umeyr b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay'ın oğulları Mus'ab ve Ebû Azîz'dir.

Ebû Hâşim b. Utbe'nin oğlu olan Abdullah'ın annesi, Şeybe b. Rebî'a'nın kızıdır.

Ebû Hâşim'in oğlu Sâlim'in annesi ise ümmü veleddir.

Ebû Hâşim'in en-Nu'mân, Rebî'a ve Ümmü Hâşim -o Habbe'dir-[23] adlı çocukları da olmuştur. Ümmü Hâşim, Yezîd b. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'dan çocukları olmuştur. Hâşim'in bu çocuklarının annesi, Has'am kabilesinden Fâtıma bt. Abdüşşârık b. Süfyân b. Kumeyr b. Râbiye'dir.

Ebû Hâşim b. Utbe'nin çocuklarından Âtike ve onun bir kız kardeşinin annesi ise Beni Zekvân'dan bir kadındır.

Ebû Hâşim, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. O, daha sonra *Şam*'a gitmiş ve ölünceye kadar orada kalmıştır.

Hişâm b. Ammâr dedi ki: Bize Sadaka b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Dihkân anlattı; dedi ki: Bana Hâlid Sebelân b. Küheyl b. Harmele en-Nemr haber verdi. O da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Kendisi yola çıktı ve *Dımaşk*'ta Ebû Külsûm ed-Devsî'nin yanında konakladı. Orada birlikte *"es-salâtü'l-vüsta"* yı [orta namazı] müzakere ettiler. [Ebû Hüreyre] dedi ki: Bu konuda sizin ihtilaf ettiğiniz gibi biz de ihtilaf ettik; bu sıra Resûlullah'ın (sas) evinin avlusunda idik. Aramızda salih adam olan Ebû Hâşim b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems vardı. O bize, "Bu konuyu

[23] ez-Zübeyrî'de Hayye şeklinde geçmektedir.

sizin için öğreneyim." dedi. Resûlullah'ın yanına girdi. Cesur bir adamdı. İzin istedi ve içeri girdi. Daha sonra dışarı çıktı; bize doğru geldi ve onun [orta namazın] ikindi namazı olduğunu haber verdi.

Benî el-Muttalib[24] b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar

1039. Kays b. Mahreme ﴿قيس بن مخرمة﴾

[Kays b. Mahreme] b. el-Muttalib b. Abdümenâf. Annesi, Esmâ bt. Abdullah b. Seb b. Mâlik b. Cünâde b. el-Hâris b. Sa'd b. Aneze b. Esed b. Rebî'a b. Nizâr'dır.

Kays b. Mahreme'nin oğulları, Abdullah, Muhammed, Abdülmelik, Cemal -bu çocuğu kızdır-, Ümmü Seleme ve Humeyde'nin anneleri Dürre bt. Ukbe b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'dir.

Emetüllah bt. Kays'ın annesi ise Ümmü'l-Hakem'dir. Ümmü'l-Hakem ismi Hurre bt. Ukbe b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'dir.

Resûlullah (sas), Kays b. Mahreme'ye *Hayber*'de elli vesk tahsis etmiştir.

1040. es-Salt b. Mahreme ﴿الصلت بن مخرمة﴾

[es-Salt b. Mahreme] b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Beni Beyâda'dan Hübeyre bt. Ma'mer b. Ümeyye b. Âmir'dir.

Salt b. Mahreme'nin çocukları Cüheym -*Bedir* günü rüya gören kişidir.-, Hakîm, Amr ve Âtike'nin anneleri Fâtıma bt. Kays b. Abdüşürahbîl b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay'dır.

Çocuklarından Kümeym b. es-Salt'ın annesi Rüheyme olup bize hangi kabileye mensup olduğu bildirilmemiştir.

[24] Çeviriye esas alınan metinde bu isim "Abdülmuttalib" şeklinde yazılmıştır. Ancak doğrusu "el-Muttalib" olmalıdır (E).

Resûlullah (sas), iki oğlu ile beraber es-Salt b. Mahreme'ye *Hayber*'de yüz vesk tahsis etmiştir. Bunun kırk veski es-Salt'a aitti.

es-Salt, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olanlardandır.

1041. Abdullah b. Kays ﴿عبد الله بن قيس﴾

[Abdullah b. Kays] b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, [Dürre bt. Ukbe b. Râfi b. İmruülkays'tır.][25] Abdullah, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî ve İsmail b. Ebân el-Kûfî el-Verrâk haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Üveys anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o babasından, o da Abdullah b. Kays b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Nebî'nin (sas) namazını hiç göz ayırmadan gözetleyeyim dedim. [Gördüm ki] Nebi (sas) namazı ikişer rekât kıldı ve nihayet onüçüncü rekâtı tek rekât olarak kıldı [vitr]. O kıldığı her iki rekâtı, önce kıldığı iki rekâttan daha kısa kıldı ve namazını bitirinceye kadar bunu yaptı. Sonra sağ yanı üzerine uzanıp yattı.

1042. Cüheym b. es-Salt ﴿جهيم بن الصلت﴾

[Cüheym b. es-Salt] b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Sükeyne bt. Amr b. Mu'arrid b. Cüşem b. Vedem b. Sâlim b. Avf'tır.

1043. Mahreme b. el-Kâsım ﴿مخرمة بن القاسم﴾

[Mahreme b. el-Kâsım] b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf. Hayber günü Resûlullah (sas) ona kırk vesk tahsis etmiştir.

[25] Köşeli parantez içindeki kısım, müellifin daha önce geçen (1039 no'lu biyografi) Kays b. Mahreme'nin biyografisinden alınmıştır.

1044. Rükâne b. Abdüyezîd ﴿ركانة بن عبد يزيد﴾

[Rükâne b. Abdüyezîd] b. Hâşim[26] b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Annesi, Benî Leys'ten el-Acile bt. el-Aclân b. el-Beyyâ'dır.

Rükâne'nin Yezîd, Ma'bed, Şeddâd, Nâfi, Ümmü Külsûm ve Zeyneb adlı çocuklarının anneleri Karîbe bt. Abdullah b. el-Aclân b. Beyyâ'dır.

Rükâne'nin çocuklarından el-Fadl, Ali ve Hâlid'in anneleri ise farklı ümmü veledlerdir.

Rükâne, Nebi (sas) ile güreşmiş, Resûlullah (sas) onu yenmiştir.

O, fetih sırasında Müslüman oldu, daha sonra *Medine*'ye gelerek oraya yerleşti. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin ilk yıllarında vuku bulan vefatına kadar da orada kaldı. Onun nesli *Medine*'de olup onların evleri, *Baki* mevkiinde bulunan Akîl b. Ebû Tâlib yurdundadır. Resûlullah (sas), Rükâne'ye Müslüman olduğunda *Hayber*'den elli vesk tahsis vermiştir.

1045. Uceyr b. Abdüyezîd ﴿عجير بن عبد يزيد﴾

[Uceyr b. Abdüyezîd] b. Hâşim b. el-Muttalib b. Abdümenâf. Annesi, Benî Leys'ten el-Acile bt. el-Aclân b. Beyyâ'dır.

Uceyr'in Nâfi, Ezher, Abdullah, Zeyneb, Ümmü Külsûm ve Ümmü Es'ad adlı çocuklarının anneleri Ümmü Ezher'dir. Ümmü Ezher'in adı Zeyneb bt. Uveymir b. Mahlede b. Su'ayde b. Sübey b. Ca'seme b. Sa'd b. Melîh olup Huzâ'a kabilesindendir. Resûlullah (sas) *Hayber*'de Uceyr'e otuz vesk tahsis etmiştir.

1046. Ebû Nebka ﴿أبو نبقة﴾

Adı, Abdullah b. Alkame b. el-Hâris'tir. O da [el-Hâris], Huzâ'a kabilesinden Gubşân b. Abduamr b. Büvey b. Milkân b. Efsâ'dır.

[26] Asıl metinde Hâşim şeklinde geçen bu isim ez-Zübeyrî'de de (s. 95) aynı şekilde geçmektedir. Ancak Tâif neşrinin muhakkiki bu ismi Hişâm şeklinde okumuştur.

Ebû Nebka'mn çocuklarından el-Alâ ve Hüzeym -Bu ikisi *Yemâme*'de şehit oldular; nesilleri devam etmemiştir.-, es-Sa'be ve Ümmü Abdullah adlı çocukların annesi Hayye'dir. Hayye, Ümmü Hüzeym bt. Abdüyezîd b. Hâşim b. el-Muttalib'dir. Hayye'nin annesi ise el-Acile bt. el-Aclân b. el-Beyyâ'dır. el-Beyyâ'ın adı Abdüşems b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gayre b. Sa'd b. Leys'tir. Resûlullah (sas), Ebû Nebka'ya Hayber'de elli vesk tahsis etmiştir.

Benî Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar

1047. Adî el-Ekber ﴿عدى الأكبر﴾

[Adî el-Ekber] b. el-Hıyâr b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Ümmü İyâs bt. Abdüümeyye b. Abdüşems veya Ümeyye el-Asğar b. Abdüşems'in kızıdır. Onun annesi ise Âtike bt. Hâlid b. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf'm iki oğlu Mut'im ve Tu'ayme onun amcalarıdır.

Adî b. el-Hıyâr'm Iyâd adlı çocuğunun annesi Üsâse'dir. Onun asıl adı, Hind bt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems olup Sa'd b. Ebû Vakkâs'm teyzesidir.

Adî'nin diğer çocukları Abdullah, Ubeydullah, Abde, Ubeyde, Dürre, Eme, Meymûne ve Uhrâ'nın anneleri Ümmü Kıtâl bt. Üseyd b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye'dir.

Çocuklarından Cübeyr'in annesi, Himyer'den Tayyibe bt. Hatîb b. Hutam'dır.

1048. Ukbe b. el-Hâris ﴿عقبة بن الحارث﴾

[Ukbe b. el-Hâris] b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Huzâ'a kabilesinden Hadîce veya Ümâme bt. Iyâd b. Râfi b. Evs b. Felce b. Üsâme b. Ganm b. Müleyh'tir. Ukbe'nin kardeşi, Ebû Hüseyn b. el-Hâris b. Âmir'dir. Hüseyn'in annesi ise Arab esirlerden Ümâme bt. Halîfe b. en-Nu'mân b. Bekir b. Vâil'dir.

Ukbe b. el-Hâris'in çocuklarından Muhammed, Abbâs ve Ümmü İsa'nın anneleri, Ümmü'l-Benîn bt. Zir b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Onların annelerinin Abdullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teyme b. Mürre'nin kızı olduğu da söylenir.

Ukbe'nin çocuklarından İsa ve Ya'kûb, Bünâne adlı cariyedendirler.

Çocuklarından Ümmü Humeyd'in annesi Ümmü Sa'îd bt. Cübeyr b. Mut'im'dir.

Ukbe b. el-Hâris, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb anlattı. O da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti: Ukbe b. el-Hâris'in şöyle dediğini duydum: Bir arkadaşım bana anlattı; dedi ki: -Arkadaşımın hadisini daha iyi hıfzettim.-

Ümmü Yahya bt. Ebû İhâb ile evlendim. [Dedi ki:] Yanımıza siyah bir kadın girdi. Bu kadın, ikimizi emzirdiğini iddia etti. Bu durumu Nebi'ye (sas) anlattım. O benden yüzünü çevirdi. Ona durumu tekrar anlattım; yine benden yüzünü çevirdi. "Bu kadın bir yalancıdır." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Söyleyeceğini söyledikten sonra bu kadının yalancı olduğunu nereden biliyorsun? Eşinden ayrıl!"* dedi.

1049. Ebû Sirve'a ﴿أبو سروعة﴾

[Ebû Sirve'a][27] b. el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf.

1050. Huceyr b. Ebû İhâb ﴿حجير بن أبي إهاب﴾

[Huceyr b. Ebû İhâb] b. Azîz b. Kays b. Süveyd b. Rebî'a b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim. Benî Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'ın antlaşmalılarından olan Temîmoğulları'ndandır. Huceyr b. Ebû İhâb'ın annesi, Ümmü Huceyr bt. Ebû Rebî'a b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm'dur.

[27] O, bazı kaynaklara ve hadis ehline göre, bir öncesinde hal tercemesi verilen Ukbe b. el-Hâris b. Âmir olarak verilmekte; birtakım ensab kaynaklarında da Ukbe b. el-Hâris'in anne bir kardeşi olarak verilmektedir (M).

Ümmü Huceyr'in annesi ise Esmâ bt. Muhharibe b.[28] Cendel b. Übeyn[29] b. Nehşel b. Dârim'dir. Esmâ, Hişâm'ın iki oğlu Ebû Cehil ve el-Hâris'in, Ebû Rebî'a b. el-Muğîre'nin iki oğlu Ayyâş ve Abdullah'ın da annesidir. Ebû İhâb b. Azîz'in annesi, Fâhite bt. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Ebû İhâb'ın anneden kardeşi Abdullah, *Habeşistan*'a hicret eden ve *Bedir* savaşına katılanlardandır. Yine anne bir kardeşlerden Ebû Cendel, İnebe ve Ümmü Külsûm; Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'in çocuklarıdır.

Huceyr b. Ebû İhâb, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile sohbet etmiştir.

Münzir b. Münzir Ebü'n-Nu'mân, aralarında büyümesi, sahra sakinlerinin dillerini ve huylarını [yaşantılarını] öğrenmesi için bir oğlunu Zürâre b. Udus'a göndermişti. Onların arasında bir süre kaldı. Daha sonra Süveyd b. Rebî'a'ya ait devenin üstüne sıçradı [çıktı], onu boğazladı ve onu yemeye ve yedirmeye başladı. Bu sırada Süveyd çıkageldi. Ona devesinin durumu haber verildi. Süveyd Hükümdar'ın oğluna[30] yöneldi ve ok atarak öldürdü. Süveyd, bu memlekette artık yeri olmadığını anladı ve kaçarak *Mekke*'ye gelip orada ikamet etti. O, *Mekke*'de bulunan Nevfel b. Abdümenâf b. Kusayoğullarıyla müttefik oldu. *Mekke*'de Süveyd'in çocukları oldu. Kureyşli kadınlarla evlendiler ve kızlarını Kureyşlilerle evlendirdiler.

1051. Ya'lâ b. Ümeyye ﴿يعلى بن أمية﴾

[Ya'lâ b. Ümeyye] b. Ebû Ubeyde b. Hemmâm b. el-Hâris b. Zeyd b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. Annesi Münye bt. Câbir b. Vehb b. Nüseyb b. Zeyd b. Mâlik b. el-Hâris b. Avf b. Mâzin b. Mansûr'dur. O, Utbe b. Gazvân b. Câbir'in halasıdır. Utbe b. Gazvân ve Ya'lâ b. Ümeyye, el-Hâris b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'ın müttefikleridir. Zeyd b. Mâlik b. Hanzaleoğulları Adeviyyeoğulları'ndan olup onunla

[28] Neşre esas alınan metinde "bt." şeklindedir. Ancak doğrusu "b." şeklinde olmalıdır (E).
[29] İbn Hazm'ın Cemhere'sinde (s. 230) "Muharribe b. Cendel b. Übeyr" şeklinde geçmektedir.
[30] el-Münzir b. el-Münzir'in oğlunu kastediyor (E).

[yani Münye ile] tanınırlar. O, Harâm bt. Huzeyme b. Temîm b. Dûl b. Cül b. Adî b. Abdümenât'tır. O Zeyd b. Mâlik'in annesidir.

Ya'lâ b. Ümeyye, babası, kardeşi [Seleme] ve kız kardeşi Nefîse bt. Münye Müslüman olmuşlardır.

Ya'lâ, Resûlullah (sas) ile beraber Tâif, *Huneyn* ve *Tebûk* savaşlarında hazır bulunmuştur. Ondan bazı rivayetler etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı. O da el-Velîd b. Abdullah b. Ebû Muğîs'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ya'lâ b. Münye et-Temîmî, Nevfel b. Abdümenâf'ın antlaşmalısıydı. O, Osman b. Affân'ın *el-Cened*[31] valisiydi. Ya'lâ b. Ümeyye, Osman b. Affân'ın şehid edildiği yıl hac görevini ifa etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer Ebû Avn anlattı. O da Ebû Amr Zekvân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman'ın katli haberini, *Mekke* halkına ilk getiren adam, Araplardan el-Ahdar denilen bir adamdı. O adam *Mekke*'ye geldi ve insanlara, Osman'ın kurrâdan kırk adamı öldürdüğünü söyledi. Osman'ın öldürüldüğünü insanlardaki alacaklarının ödenmeyeceğinden korktuğu için gizledi. Âişe, "Bu âsi adama kimse inanmasın!" dedi. Dedim ki: "Dilini tut, belki bu haber yanlıştır." dedi. el-Ahdar adlı adam alacağını alınca yola çıktı; Ya'lâ b. Münye de onunla birlikte yola çıktı. Her ikisi *el-Bathâ* denilen yere geldikleri zaman el-Ahdar, Ya'lâ'ya, Osman'ın öldürüldüğünü söyledi. Ya'lâ gerisin geri döndü ve Mekkelilere durumu haber verdi. Bunun üzerine *Mekke*'de el-Ahdar ile ilgili, "Sen el-Ahdar'dan daha yalancısın." sözü darb-ı mesel oldu. Bu zamana kadar el-Ahdar'ın kim olduğu anlaşılmadı ve kim olduğu bilinmedi. İnsanlar onun şeytan olduğunu düşündüler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman anlattı. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ya'lâ b. Ümeyye Âişe'ye gelerek, "Öldürülmesini teşvik ettiğin halifen işte öldürüldü!" dedi. Âişe de ona, "Onu öldürenden Allah'a sığınırım!" dedi. Ya'lâ ona, "Şmdi mi?" dedi. Sonra şöyle dedi: "Onu öldürenden uzak

[31] el-Cened, Yemen şehirlerinden biridir. el-Cened ile San'a arasında 58 fersah vardır (Yâkût).

olduğunu açıkla!" dedi. Bunun üzerine Âişe Mescid'e giderek, Osman'ı (r) öldürenden uzak olduğunu söylemeye başladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd el-Velîd b. Abdullah b. Ebû Muğîs anlattı; dedi ki:

Ya'lâ b. Ümeyye, Abdullah b. Ebû Rebî'a'nın söylediklerini ve Osman'ın kanını talep etmek üzere ortaya çıkanların hazırlıklarının karşılanması hususundaki çağrısını öğrenince evinden çıkarak "Ey insanlar! Kim Osman'ın kanını aramak için [intikam için] yola çıkarsa hazırlık giderleri bana aittir." dedi. Ya'lâ ve Abdullah b. Ebû Rebî'a'nın söyledikleri Ali'ye ulaşınca yanlarında Allah'ın malından çok mal olduğunu anladı ve "Şayet ben İbn Ebû Rebî'a'ya ve Ya'lâ b. Münye'ye galip gelirsem, onların mallarını alıp [mallarına el koyup] Allah'ın malı kılacağım." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ya'lâ b. Ümeyye, 400.000 dirhem getirdi ve o parayı *Basra*'ya sefer hazırlığı için harcadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Hâris anlattı; dedi ki:

Ya'lâ b. Ümeyye, Osman'ın kanını talep edenleri taşımak üzere *el-Hacûn*'da[32] yetmiş deveyi çöktürdü. Âişe'yi el-Asker adlı devesinin üzerinde taşıyan da oydu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Müsâlim b. Abdullah anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ya'lâ b. Münye'yi, bürdesini toplayarak koltuğunun altına sıkıştırmış olduğu halde şöyle dediğini işittim: "Bu, 10.000 dinardır. Şahsî malımdır. Onlarla Osman'ın -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.- kanını arayan kimseyi destekleyeceğim." [Dedi ki:] Ya'lâ insanlara [maddî destek] vermeye başladı. 400 deve satın alarak *el-Bathâ*'da çöktürerek insanları bu develerle taşıdı. Onun yaptığı Ali'ye ulaşınca şöyle dedi: "Nereden 10.000 dinarı var?" *Yemen*'i soydu. Sonra o parayı getirdi, Allah'a yemin olsun ki, eğer ona galip gelirsem onun açıkladığı meblağı kendisinden alacağım."

[32] Mekke'de bir dağ (M).

dedi. *Cemel* savaşı olunca ve Ali'nin askerleri gâlip gelmeye başlayınca Ya'lâ kaçtı.

Bize Yunus b. Muhammed b. el-Müeddib haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı. O Ukayl'dan, o İbn Şihâb'dan, o Amr b. Abdurrahman b. Ümeyye b. Ya'lâ b. Münye'den babasının kendisine Ya'lâ'nın şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih günü babam Ümeyye ile birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına gittim ve ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Babamdan hicret üzerine bîat al." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Hayır, cihad etmek üzere ondan bîat alıyorum. Zira artık hicret bitmiştir."* dedi.

Benî Esed b. Abdüluzzâ'dan Olanlar

1052. Hakîm b. Hizâm ﴿حكيم بن حزام﴾

[Hakîm b. Hizâm] b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Ümmü Hakîm bt. Züheyr b. el-Hâris b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Münzir b. Abdullah b. Münzir b. el-Muğîre b. Abdullah b. Hâlid b. Hizâm anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o da ez-Zübeyr'in mevlası Ebû Habîbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hakîm b. Hizâm'dan işittim o şöyle diyordu: "Ben, Fil ordusunun gelişinden on üç yıl önce doğdum. Abdülmuttalib'in, oğlu Abdullah'ı kurban etmek istediği zamanı ve Resûlullah'ın (sas) doğumundan beş yıl önce onun adağının gerçekleşmesi hadisesine aklım eriyordu."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hakîm b. Hizâm babasıyla birlikte *Ficâr* savaşında bulundu. Hakîm'in babası Hizâm b. Huveylid sonuncu *Ficâr* savaşında öldürüldü. Hakîm, *"Ebû Huveylid"* diye künyelenirdi.

Hakîm b. Hizâm'ın Abdullah, Yahya, Hâlid, Hişâm ve Ümmü Şeybe adlı çocukları vardı. Onların annesi Zeyneb bt. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Hişâm bt. Hakîm'in annesinin el-Hâris b. Fihroğulları'ndan Müleyke bt. Mâlik b. Sa'd olduğu da söylenir. Hakîm b. Hizâm'ın çocuklarının hepsi Resûlullah'a (sas) eriştiler; *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldular ve Resûlullah'ın ashâbı oldular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Râşid anlattı. O ez-Zührî'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hakîm b. Hizâm tüccar bir adamdı. O, *Mekke*'deki ve *Tihâme*'de[33] gitmediği çarşı bırakmazdı. *Tihâme*'de çarşılar vardı. O çarşıların en büyüğü *Hubâşe* çarşısıydı. Orası *el-Cened* yolu üzerinde *Mekke*'ye sekiz merhale mesafedeydi. Orada bulundum ve orada Resûlullah'ın (sas) da bulunduğunu gördüm. Oradan bez [kumaş] satın aldım ve onu *Mekke*'ye getirdim. Bu olay, Hadîce'nin Resûlullah'a (sas) kendisi adına *Hubâşe* pazarına gitmesi için haber gönderdiği sıradaydı Onunla birlikte kölesi Meysere'yi de gönderdi. İkisi pazara çıktılar ve *el-Cened* ve başka yerlerin kumaşları ile orada ticareti yapılan mallardan satın aldılar. Sonra her ikisi *Mekke*'ye döndüler ve orada güzel kazanç elde ettiler. Bu pazar her yıl Receb ayında kurulur ve sekiz gün devam ederdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Ca'fer b. Mahmûd anlattı. O da babasından ve başkalarından şöyle dediklerini rivayet etti:

Bir gün Hakîm b. Hizâm ağlarken oğlu ona, "Niçin ağlıyorsun babacığım?" diye sordu. O dedi ki: "Birtakım hasletler [durumlar] beni ağlattı: Onlardan ilki, Müslüman olmakta gecikmem. Öyle ki, güzel birçok olayda geç kalarak bulunmadım. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarından sağ olarak kurtuldum. Bu sebeple "Asla *Mekke*'den dışarı çıkmam ve yaşadığım sürece Kureyş ile birlikte hareket etmem." dedim. *Mekke*'de ikamet ettim. Allah kalbimi bir türlü İslâm'a açmadı. Bu durumda Kureyş'ten geride kalan yaşlılara bakıyordum. Onlar, Cahiliye'de üzerinde bulundukları şeylere [düşünce ve davranışlara] sımsıkı sarılıyorlardı. Ben de onlara uyuyordum. Keşke ben onlara uymasaydım! Bizi babalarımıza ve büyüklerimize uymamızdan başka şey helak etmedi. Resûlullah (sas), *Mekke*'yi fethetmek için yönelince kendi kendime düşünmeye başladım. O sıra yanıma Ebû Süfyân b. Harb gelerek, "Ey Ebû Hâlid! Allah'a yemin olsun ki, ben, Muhammed'in üzerimize tüm *Yesrib* topluluklarıyla gelmesinden korkuyorum. Onlar hakkında malumat edinmemiz için, *Serif*e[34] kadar benimle gelir misin?" dedi. Ben de, "Evet!" diyerek kabul ettim. [Dedi ki:] Bunun üzerine beraber yola çıktık, yürüyerek ve konuşarak gittik. *Merrüzzahrân*'a vardığımızda, Resûlullah'ın (sas) çok sayıda askerle birlikte orada olduğunu gördük. el-Abbâs

[33] Mekke'nin doğusundaki Kızıldeniz sahilinde bir bölgedir (M).
[34] Mekke'ye altı veya yedi mil mesafede bir yer (M).

b. Abdülmuttalib, Ebû Süfyân ile karşıştı ve onu Resûlullah'ın (sas) yanına götürdü. Ben ise *Mekke*'ye geri dönerek evime girdim, üzerime kapıyı kapattım ve gördüğüm şeyleri gizledim. Kendi kendime, "Gördüklerimi Kureyş'e söylemeyeyim." dedim. Sonra Resûlullah (sas) *Mekke*'ye girdi ve insanlara güvence verdi. Bundan sonra ben *el-Bathâ* denilen yerde Resûlullah'ın (sas) huzuruna geldim, Müslüman oldum, şehadet getirdim, onu ve getirdiği şeylerin hak olduğunu tasdik ettim. Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn*'e gittim. O, orada birçok adama ganimetlerden mallar verdi. Ben de kendisinden ısrarla mal istedim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O ez-Zührî'den, o da İbn Müseyyeb ve Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediklerini rivayet etti: Bize Hakîm b. Hizâm anlattı; dedi ki:

Huneyn'de Resûlullah'tan (sas) 100 deve istedim, onları bana verdi. Daha sonra yine 100 deve istedim, onları da verdi. Daha sonra Allah'ın Elçisi bana şöyle dedi: *"Ey Hakîm! Doğrusu bu mal var ya, işte o tatlı bir yeşilliktir [müthiş bir cazibedir]. Kim onu verenin gönül rızası ile edinirse, o mal onun için bereketli kılınır. Kim de onu gönül rızası olmaksızın edinirse o mal o kimse için bereketli kılınmaz. O kimse, yeyip de doymayan adam gibi olur. Üstteki el alttaki elden*[35] *daha hayırlıdır. Sen, vermeye muhtaç olandan yani yoksuldan başla."* [Râvî] dedi ki: Hakîm şöyle derdi: "Seni Hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, senden sonra dünyadan ayrılıncaya kadar asla hiç kimsenin malına nail olmayacağım, malından almayacağım." Ebû Bekir es-Sıddîk, kendisine mal vermek için Hakîm b. Hizâm'ı davet etti; fakat Hakîm verdiklerini kabul etmeyi reddetti. Ömer de, kendisine mal vermek için Hakîmi davet etti, ondan da bir şey almayı kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer, "Ey insanlar! Sizleri Hakîm'in haline şahit tutuyorum. Ben onu kendisine mal vermek için davet ediyorum; o bunu almayı reddediyor." dedi. Hakîm, vefat edinceye kadar Resûlullah'tan (sas) sonra hiçbir kimseden bir şey almadı.

Bize Yahya b. Huleyf b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[35] "Veren el, alan elden hayırlıdır." demek istiyor.

Nebi (sas) bir mal getirildi. Bir adam geldi ve o malı istedi. Resûlullah (sas) malı ona verip ona, *"Daha da arttırayım mı?"* diye sordu. Adam, "Evet!" diye cevap verdi. Resûlullah (sas) ona bir daha mal verip ardından, *"Daha da arttırayım mı?"* diye sordu. Adam, *"Evet!"* diye cevap verdi. Resûlullah (sas) ona [üçüncü kez] mal verip bir daha, *"Daha da arttırayım mı?"* diye sordu. Adam, "Evet!" diye cevap verdi. Resûlullah (sas) o adama mal verdi; sonra da şöyle dedi: *"Senden sonrakilere de bırak!"* dedi. [Dedi ki:] Daha sonra Resûlullah'ın (sas) yanına Hakîm b. Hizâm gelerek ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Malı almak mı hayırlı terk etmek mi?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"Bilakis onu terk etmek hayırlıdır."* diye cevap verdi. Bunun üzerine İbn Hizâm o malı almayarak şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, senden sonra hiç kimseden bir atıyye almayacağım!"

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Bükeyr b. Abdullah ed-Dahhâk b. Abdullah b. Hâlid b. Hizâm haber verdi. O da Hakîm b. Hizâm'dan şunu rivayet etti:

O *Huneyn* savaşında [Resûlullaha'a (sas)] iki at ile yardım etti. Atların ikisi de isabet alıp helak oldular. Bunun üzerine Hakîm Resûlullah'a (sas) geldi ve "İki atım öldü, zararımı karşıla." dedi; Resûlullah (sas) da zararını karşıladı. Sonra Hakîm Resûlullah'tan (sas) bedeli artırmasını istedi, o da artırdı. Hakîm, bedeli tekrar artırmak istediğinde Resûlullah (sas) ona şöyle buyurdu: *"Ey Hakîm! Doğrusu şu mal var ya! İşte o, tatlı [cazip] bir yeşilliktir. Kim insanlardan o malı isterse, onlar onu o kimseye bir şekilde verirler; ancak onu çok isteyen kimse, doymayan bir obur gibidir."*

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hakîm b. Hizâm Cahiliye döneminde 100 köle azad etti ve 100 develik erzak tasadduk etti. [Dedi ki:] İslâm döneminde de yine 100 köle azad etti ve 100 develik erzak tasadduk etti. Daha sonra o, Resûlullah'a (sas) geldi ve şöyle sordu: *"Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde ibadet nevinden yaptığım bir amel hususunda ne dersin? Onda benim için bir ecir [sevap] var mı?"* Resûlullah (sas) da (sas) ona, *"Geçmişte yaptığın hayrına karşılık kurtuldun [Müslüman oldun]."* diye cevap verdi.

Bize Osman b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize haber verdi. O ez-Zührî'den, o Urve'den, o da Hakîm b. Hizâm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde ibadet sayarak işlediğim ameller konusunda ne dersin? Onlardan benim için bir ecir [sevap] var mı?" diye sordum. Resûlullah (sas) bana, *"Hayırdan geçmişte işlediğin şeylere karşılık kurtuldun [Müslüman oldun]."* dedi.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Urve b. ez-Zübeyr, Hakîm b. Hizâm'ın Resûlullah'a (sas) şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde ibadet sayarak işlediğim sadaka vermek, köle azad etmek, sıla-i rahim yapmak gibi amellerim konusunda ne dersin? Onlarda benim için ecir var mı?" [Dedi ki:] Resûlullah (sas) : *"Hayırdan geçmişte işlemiş olduğun şeylere karşılık kurtuldun [Müslüman oldun]."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O Süfyân'dan, o Ebû Hasîn'den, o da *Medine* halkından olan bir şeyhten şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi (sas), Hakîm b. Hizâm'ı kendisine bir kurbanlık satın alması için bir dinarla gönderdi. Kurbanlığı götürürken iki dinara sattı. Sonra gidip bir dinara başka bir kurban satın aldı ve onu Hz. Peygamber'e götürdü. Diğer bir dinarı da tasadduk etti. Resûlullah (sas) da ona, yaptığı ticaretin kendisi hakkında bereketli olması için dua etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O da ailesinden şöyle dediklerini rivayet etti:

Hakîm b. Hizâm dedi ki: "Ben, Cahiliye döneminde kumaş ve buğday ticaretiyle uğraşıyordum. [Kışın] *Yemen*'e ve [yazın] *Şam*'a olmak üzere [yılda] iki ticaret yolculuğu yapardım. Bu ticarette pek çok kâr ederdim. Kazandığım zaman kavmimin fakirlerini gözetir, onları düşünürdüm. Biz bu sıra hiçbir şeye tapmıyorduk. Yaptığım bu iyilikle malların çoğalması ve aşiret arasında sevginin artmasını amaçlardım. Çarşılarda bulunurdum. Üç çarşımız vardı: Ukâz çarşısı: Her yıl Zilkâde ayının ilk günün sabahında başlar ve yirmi gün süreyle devam eder, Arablar orada hazır bulunurdu. O çarşıda halam Hadîce bt. Huveylid için Zeyd b. Hârise'yi satın aldım. O zaman Zeyd çocuktu. Onu 600 dirheme aldım. Resûlullah (sas) Hadîce ile evlenince, Zeyd'i Hadîce'den istedi; o da onu Resûlullah'a (sas) hibe etti. Resûlullah (sas) da onu azad etti. Yine bir gün Ukâz çarşısmda Himyer

meliklerinden Zû Yezen'in elbisesini satın alıp onu Resûlullah'a (sas) giydirdim. Bu elbise içerisinde Resûlullah'tan (sas) daha güzel ve daha şık hiç kimse görmedim."

Denilir ki: Hakîm b. Hizâm *Hudeybiye* musalahası sürecinde bu elbiseyle bir kervanla *Şam*'a gitmek istiyordu. Hulleyi Resûlullah'a (sas) gönderdi. Resûlullah (sas) onu kabul etmedi ve *"Müşrikin hediyesini kabul etmem."* dedi. Hakîm dedi ki: Resûlullah (sas) hediyemi reddedince çok endişelenip telaşlandım. Gidip elbiseyi Nabat çarşısında ilk pazarlık yapana sattım. Resûlullah (sas), gizlice Zeyd b. Hârise'yi pazara göndererek elbiseyi satın aldı. Daha sonra o elbiseyi Resûlullah'ın giydiğini gördüm.

[Hakîm] dedi ki: *Mecenne* çarşısı, Zilhicce ayının başına kadar on gün süreyle devam ederdi. Ondan sonra *Zülmecâz* çarşısına giderdik. O da sekiz gün sürerdi.

[Hakîm dedi ki:] Hac döneminde Resûlullah (sas) bu çarşılarda kabilelerle karşılaşır, onlara kabile kabile İslâm'ı arz eder; onları Allah'a [tevhide] davet ederdi. Bu esnada hiç kimsenin ona icabet ettiğini görmedim. O sıra Resûlullah'ın ailesi [akrabaları] kendisine karşı olan kabilelerin en şiddetlisiydi. Nihayet Allah bir kavmi (Ensar'dan bir grup insanı) göndererek, onlar vasıtasıyla Resûlünü desteklemek istedi. Onlar, Resûlullah'a (sas) bîat ettiler ve onu tasdik ettiler, Ona iman ettiler, canlarını ve mallarını onun uğrunda feda ettiler. Allah, onun için bir hicret ve sığınma yeri lütfetti. Ona icabette öne geçenler geçti. Hz. Muhammed'e nübüvveti ikram eden ve onu hicret yurduyla rızıklandıran Allaha hamd olsun.

Mu'âviye haccettiği sırada, *Mekke*'de bulunan evimi ona satmamı teklif etti. Ben de onu 40.000 dinara sattım. İbnü'z-Zübeyr'in, "Bu ihtiyar neyi sattığını bilmiyor. Satışı iptal edilecek." dediği bana ulaştı. Ben de "Vallahi! O evi geçmişte bir tulum şaraba satın almıştım. Akrabalık hakkını gözettim. Başkasının geçimini üstlendim ve yolda verdim." dedim.

Hakîm b. Hizâm [yük ve binek] develeri, eşya ve azık satın alır; sonra kendisine gelip yolda yardımcı olmasını isteyip de yardımcı olmadığı kimse olmazdı. [Dedi ki:] Bir gün Mescit'te oturuyorlarken Yemenli bir adam içeri girdi, cihada gitmek istediğini ve kendisine yardım edilmesini istedi.

Kendisine Hakîm b. Hizâm tavsiye edildi. Yanına giderek, "Yolum uzaktır. Cihada gitmek istedim. Ayaklarımı yerden kesmen ve zayıflığım için bana yardımcı olacağın hususunda tavsiye edildin." dedi. [Hakîm] ona, "Otur [bekle]!" Daha sonra güneş doğup yükselmeye başlayınca [gün ağarınca], Hakîm birkaç rekât namaz kıldı, geri döndü ve kendisini takip etmesi için Yemenliye işaret etti. [Yemenli adam] dedi ki: Onun peşinden gittim Yerde gördüğü her yün parçası, bez parçasını veya paçavraları silkeleyerek aldı. Kendi kendime, "Allah'a yemin olsun ki, onu bana tavsiye eden kişi benimle dalga geçmekten başka bir şey istememiş! Bu gördüklerinden sonra bu adamın yanında ne hayır olacak?" dedim.

[Yemenli adam] dedi ki: Sonra Hakîm evine girdi yün parçasını yünlerin, bezi bezlerin, paçavrayı paçavraların yanına bıraktı. Daha sonra hizmetçisine, "Bana, yük taşıyan, sırtında yağırı çok olan, uysal ve yavaş olan bir deve getir!" dedi. O da Hakîm'e iki yıldır çok yük taşıyan yağır ve uysal bir deve getirdi. Daha sonra Hakîm ev eşyalarını istedi ve onları deveye yükledi. Sonra bir yular istedi, deveye takıldı. Daha sonra hizmetçisine, "Bana iki tane dağarcık getir!" dedi. O da iki dağarcık getirdi. Hakîm'in emretmesi üzerine hizmetçi o kapların içine un, un çorbası ve bir tulum yağ koydu. Bu esnada Hakîm hizmetçisine dedi ki: "Tuz ve bir kap hurma koymayı unutma!" Sonuçta bir yolcunun ihtiyaç duyduğu her şey hazırlanıp konuldu. Onları bana verdi ve beni giydirdi. Beş dinar getirilmesini istedi ve onları bana vererek, "Bu senin yolculuğun içindir." dedi. Dedi ki: Ben de onun yanından ayrıldım. İşte Hakîm b. Hizâm'ın işi, durum ve davranışı bu idi.

Mu'âviye haccettiği yıl onu ziyaret etti. O sırada Hakîm 120 yaşındaydı. Mu'âviye, ona sütünü içmesi için doğum yapmış bir dişi deve gönderdi. Bu, Mu'âviye'nin ona, "Hangi yemeği yiyorsun?" diye sorduğunda Hakîm'in, "Çiğnemeye gelince yemeği çiğneyemiyorum." demesinden sonra oldu. Bunun üzerine Mu'âviye sütlü dişi deveyi ona gönderdi. Ayrıca ona hediye de gönderdi; ancak Hakîm şöyle dedi: "Nebi'den (sas) sonra hiç kimseden bir şey almadım. Ebû Bekir ve Ömer hakkım olan atıyyeyi vermek için beni çağırdılar, onu dahi almadım. Bu, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini duyduğumdan dolayıdır: *'Dünya cezb edici taze bir yeşilliktir.*

Kim onu bir hoşnutlukla alırsa onun için bereketlenir. Kim onu kişiyi zorlayarak elde ederse onun için bereketli olmaz.' İşte o zaman ben de Resûlullah'a (sas), 'Senden sonra ben, asla hiç kimseden bir şey almayacağım.' dedim."

[Hakîm] dedi ki: Ticarette şanslı bir adamdım. Kâr etmeden, kazanmadan bir şey satmadım. Kureyş mallarını gönderirdi; ben de gönderirdim. Kureyş'ten birisi nafakasını benimkiyle karıştırmak için beni çağırdı. Bu şekilde şansını arttırmak istiyordu. Kâr ettiğim her zaman, malımın ve kabilem arasında sevginin artması için o kârdan bir kısmını ya da tamamını infak ederek ibadet etmek istedim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hakîm b. Hizâm'a, "Ey Ebû Hâlid! Mal nedir?" diye soruldu. "Aile fertlerinin az olmasıdır." diye cevap verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hakîm, "Bana bir su verin." dedi. Onlar da ona, "Bu günlük bir defa su içtin." dediler. Hakîm de onlara, "Hayır içmedim!" diye karşılık verdi.[36]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hakîm b. Hizâm *Medine*'ye geldi. Oraya yerleşti ve kuyumcular sokağının yanındaki meyvelikli düz ve yumuşak araziye bir ev yaptırdı. 54 yılında Mu'âviye'nin hilafeti sırasında 120 yaşında iken *Medine*'de vefat etti.[37]

1053. Hâlid b. Hakîm ﴿خالد بن حكيم﴾

[Hâlid b. Hakîm] b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Zeyneb bt. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Hâlid b. Hakîm'in Abdullah, Cüveyriye ve Hakeme adlı çocuklarının anneleri, Ümmü'l-Hasan bt. el-Muğîre b. Abdullah b. Hâlid b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ'dır.

[36] Hakîm b. Hizâm'ın 120 yaşına kadar günde bir defa su içtiği söylenir (M).
[37] Bazı tarih kaynaklarında onun 57 veya 60 yılında vefat ettiği de söylenmektedir (M).

Hâlid b. Hizâm *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile sohbet etmiştir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki. Bize Amr b. Dînâr haber verdi. O da Ebû Necîh'den şunu rivayet etti:

Hâlid b. Hakîm, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı ziyaret etti. O sıra Ebû Ubeyde, cizye ödemedikleri için bazı kişileri güneşte tutarak cezalandırıyordu. Hâlid dedi ki: "Resûlullah'ın (sas), *'Kıyamet gününde insanların en şiddetli azap görecek olanları, bu dünyada insanlara azap edenlerdir.'* dediğini işittim." Bunun üzerine, "Git ve onları serbest bırak." dedi.

1054. Hişâm b. Hakîm ﴿هشام بن حكيم﴾

[Hişâm b. Hakîm] b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Zeyneb bt. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed'dir. Onun annesinin, el-Hâris b. Fihroğulları'ndan Müleyke bt. Mâlik b. Sa'd olduğu da söylenir.[38]

Hişâm b. Hakîm'in Osman adlı oğlunun annesi, Ümmü Nehşel bt. Abdullah b. el-Hâris b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Hişâm b. Hakîm, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Nebi (sas) ile sohbet etmiş, sert ve heybetli görünümü olan bir kimsedir.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hişâm b. Hakîm b. Hizâm beraberindeki insanlar arasında iyiliği emrederdi.

Ömer b. el-Hattâb'a bir şey [iş veya durum] iletildiğinde şöyle derdi: "Dikkat edin! Ben ve Hişâm birlikte yaşadıkça bu olmaz."

1055. Abdullah b. Hakîm ﴿عبد الله بن حكيم﴾

[Abdullah b. Hakîm] b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Zeyneb bt. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.[39]

---

[38] Tarihçi ez-Zübeyrî, Hişâm'ın annesinin Firâs b. Ganmoğulları'ndan bir kadın olduğunu kaydeder (M).

[39] ez-Zübeyrî, onun Cemel savaşında Âişe'nin yanında savaştığını ve öldüğünü, annesinin ona mersiyesini zikreder (M).

Abdullah b. Hakîm'in Osman, Ümmü Şeybe ve ismi bilinmeyen üç çocuğu vardır. Onların anneleri, Kaysü Aylân'dan Sâre bt. ed-Dahhâk b. Süfyân b. Avf b. Ka'b b. Ebû Bekir b. Kilâb'dır.

Abdullah, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuş ve Nebi (sas) ile sohbet etmiştir.

1056. Yahya b. Hakîm ﴿يحيى بن حكيم﴾

[Yahya b. Hakîm] b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'. Annesi, Zeyneb bt. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed'dir.

Yahya, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Nebi (sas) ile sohbet etmiştir. Nesli devam etmemiştir.

1057. el-Esved b. Ebü'l-Bahterî ﴿الأسود بن أبي البختري﴾

[Ebü'l-Bahterî'nin] ismi el-Âs b. Hâşim b. el-Hâris b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Annesi, Âtike bt. Ümeyye b. el-Hâris b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

el-Esved b. Ebü'l-Bahterî'nin Abdurrahman adlı oğlu vardır. Onun annesi, Esed b. Huzeymeoğulları'ndan Hilâl bt. Kays b. Nevfel b. Câbir b. Şecne b. Habîb b. Üsâme b. Mâlik b. Nasr b. Ma'în'dir.

el-Esved'in oğullarından Sa'îd ve Abdullah'ın anneleri ümmü veleddir.

el-Esved'in kızı Fâhite'nin annesi, Hakîm b. Hizâm'ın kızı Ümmü Şeyma'dır.

Onun diğer kızları Hâlide'nin annesi, Kelb b. Avf b. Âmir b. Leys'ten bir kadındır.

Kızı Hind'in annesi ise Umeyr el-Havlâniyye'dir.

el-Esved, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Onun babası Ebü'l-Bahterî ise *Bedir* savaşında müşriklerle beraber hazır bulunmuştu. Resûlullah (sas), *"Kim Ebü'l-Bahterî ile karşılaşırsa onu öldürmesin!"* dedi. Resûlullah'ın (sas) bu sözünü duymayan birisi ona rastladı ve öldürdü. [Âlimler] onu kimin öldürdüğü hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Sa'îd b. Muhammed b. Ebû Zeyd anlattı. O Umâre b. Gaziyye'den, o da Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Onu el-Mücezzir b. Ziyâd öldürdü ve o bu konuda şu şiiri okudu:

el-Bahterî'ye rastlarsan ona yetim kaldığım haber ver!
Aynı şeyi benim oğullarıma da haber verin, (Ey kadınlar!)
Ben kökümün Belî'den olduğunu söyleyen biriyim.
Adamı iki büklüm edinceye kadar Harbe ile (kısa kılıçla)vururum.
Mücezzir'in [hasmını] param parça ettiğini görmez misin?"

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Ya'kûb b. Muhammed b. Ebû Sa'sa'a anlattı. O da Eyyûb b. Abdurrahman b. Ebû Sa'sa'a'dan rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bana Sa'îd b. Muhammed b. Ebû Zeyd anlattı. O Umâre b. Gaziyye'den, o Abbâd b. Temîm b. Gaziyye b. Amr'dan rivayet etti. [İki râvi] dediler ki:

Onu Ebû Dâvud el-Mâzinî öldürdü.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Eyyûb b. en-Nu'mân b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Onu Ebü'l-Yeser öldürdü.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebü'l-Bahterî'nin annesi, Ervâ bt. el-Hâris b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay'dır.

1058. Yezîd b. Zem'a ﴿يزيد بن زمعة﴾

[Yezîd b. Zem'a] b. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Kureybe el-Kübrâ bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Yezîd, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuş; Resûlullah (sas) ile birlikte *Tâif* savaşına katılmış ve burada şehid edilmiştir. el-Cenâh ismi verildiği söylenen atı büyük bir hızla kendisini *Tâif* kalesine eriştirdi; onu yakalayıp öldürdüler. Deniliyor ki: Yezîd, Tâiflilere, "Bana güvence verin sizlere konuşayım!" dedi. Onlar da ona önce güvence verdiler. Daha sonra üzerine oklar atarak onu öldürmüşlerdir. Onun babası Zem'a b. el-Esved, kardeşi el-Hâris b. Zem'a ve amcası Akîl b. el-Esved *Bedir* savaşına Müşriklerin yanında katıldılar ve hepsi de orada öldürüldüler. Zem'a'yı

Ebû Dücâne öldürmüştür. Onu Sâbit b. el-Ceza'ın öldürdüğü de söylenir. el-Hâris b. Zema'yı Ali b. Ebû Tâlib öldürmüş; Akîl b. el-Esved'i Hamza ve Ali birlikte öldürmüşlerdir. Ebû Ma'şer diyor ki: Onu Ali tek başına öldürdü

Muhammed b. Ömer dedi ki: Yezîd'in babası Zem'a b. el-Esved'in annesinin ise Ervâ bt. Huzeyfe b. Müheşşim b. Sa'îd b. Sehm'dir.

1059. Hebbâr b. el-Esved ﴿هبار بن الأسود﴾

[Hebbâr b. el-Esved] b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Fâhite bt. Âmir b. Kurt b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b'dır. Anne bir kardeşleri olan Hübeyre ve Hazn, Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm'un iki oğludur.

Hebbâr b. el-Esved'in Hâni, Abdurrahman, Sa'd, Sa'îd ve Fâhite adlı çocukları vardır. Bunların anneleri, Emetüllah'dır. O, Hind bt. Ebû Üzeyhir b. Sevâb b. Seleme b. Dubeys b. Abduavf b. el-Hâris b. Damrî el-Fâkih b. Amr b. el-Hâris b. Mâlik b. Kinâne'dir.

Hebbâr'ın çocuklarından el-Esved b. Hebbâr ve İshâk Yemenli bir kadına aittir.

Çocuklarından Ali ve İsmail'in anneleri Âişe bt. Âmir b. Hazn b. Âmir b. Hüreyme b. Mes'ûd b. Nâbiğa b. Uteyy b. Habîb b. Vâile b. Dühmân b. Nasr b. Mu'âviye'dir.

Onun çocuklarından ez-Zübeyr ve Fâhite'nin anneleri, Ezd'in Lihb boyundandır.

Hebbâr'ın çocuklarından Ebû Bekir'in annesi ümmü veleddir.

Ümmü Hakîm'in annesi ise Benî Leys'ten bir kadındır.

Hebbâr b. el-Esved şöyle diyordu: "Resûlullah (sas) ortaya çıkıp insanları Allah'a davet ettiğinde ona düşmanlık yapan ve eza veren kimseler arasındaydım. Kureyş, Hz. Muhammed'e düşmanlık etmek ve onunla mücadele etmek için her çıkışında onlarla beraberdim. Böyle davranıyordum; zira Muhammed beni yalnız bırakmıştı. Şöyle ki, *Bedir* günü kardeşlerim

Zem'a, Akîl ile kardeşim el-Hâris'in oğlu öldürdü. O sırada, 'Şayet Kureyş'in tamamı Müslüman olsa yine de İslâm'a girmem.' diyordum."

Resûlullah (sas), kızı Zeyneb'i *Mekke*'den *Medine*'ye götürecek kimseleri gönderdi. İçlerinde Hebbâr'ın da bulunduğu Kureyş'ten bir grup Zeyneb'i hedef aldılar. Hebbâr, Zeyneb'i dürttü ve mızrakla sırtına vurdu. O sırada hamile olan Zeyneb çocuğunu düşürdü. Bunun üzerine o Abdümenâfoğulları'nın evlerine götürüldü. Bu haliyle Hebbâr b. el-Esved İslâm'a göre büyük suç sahibi kimse oldu. Bu sebeple Resûlullah (sas) da onun öldürülmesini helal saydı. Resûlullah (sas) her ne zaman bir seriyye gönderse onlara Hebbâr'ı öldürmelerini tavsiye ederek, *"Eğer onu yakalarsanız iki demet odun arasına yerleştirin ve yakın."* dedi.

Allah Resûlü (sas) sonra şöyle buyurdu: *"Yakmakla ancak ateşin Rabbi olan Allah cezalandırır. O halde onu yakalarsanız ellerini ve ayaklarını kesin sonra da öldürün."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Vâkıd b. Ebû Yâsir anlattı. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti: ez-Zübeyr b. el-Avvâm dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) hiddetlenmeden Hebbâr'ı hiç andığını görmedim. Yine ben, Resûlullah'ın (sas) Hebbâr hakkında şu sözleri söylemeden hiçbir seriyye gönderdiğini de görmedim: *"Eğer onu yakalarsanız ellerini ayaklarını kesiniz; daha sonra da boynunu vurunuz."* Allah'a yemin olsun ki, onu arıyor ve soruyordum. Allah biliyor ki, eğer onu Resûlullah'a (sas) gelmeden yakalasaydım öldürürdüm. Bir müddet sonra o, Resûlullah'ın (sas) yanına çıkageldi. Ben de o sıra onun yanında oturuyordum. Resûlullah'a karşı özür beyan etmeye başladı ve şöyle dedi: "Ey Muhammed! Sana sövene sövüldü, eza edene eza edildi! Sen, sana sövmeye ve ezaya karşı mütevazı [hoşgörülü] oldun ve onları hor ve zelil olarak terk ettin. Allah, bana ise basiret verdi ve beni İslâm ile hidayetlendirdi." ez-Zübeyr dedi ki: Resûlullah'a (sas) bakmaya başladım. O, Hebbâr'ın kendisinden özür dilemesinden dolayı ona karşı hayâ ederek başını eğiyor ve ona şöyle diyordu: *"Doğrusu ben seni affettim; zira İslâm, daha önceki olanları [işlenen günahları] siler."* Hebbâr, kötü anılan kimse idi. Müslüman olduktan sonra da kendisine sövülen [lanetlenen] kimse oldu, hatta bu sövme kendisine ulaştığında o hiç kimseden intikam almadı. Onun bu durumu, hilmi ve

kendisine yapılan ezaya tahammülü Resûlullah'a (sas) ulaşınca, *"Ey Hebbâr! Sana sövene sen de söv!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Umâre anlattı. O Sa'îd b. Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ci'râne'den[40] dönüşünde Mescidde Resûlullah (sas) ile beraber oturuyordum. Birden Resûlullah (sas) kapısından Hebbâr b. el-Esved çıkageldi. Orada bulunan topluluk ona yönelip baktılar ve "Ey Allah'ın Resûlü! Hebbâr b. el-Esved geldi." dediler. Resûlullah (sas), *"Onu gördüm."* dedi. Topluluktan bazıları ona doğru kalkmak istediler. Resûlullah (sas) onlara oturmalarını işaret etti. Hebbâr huzurda durdu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın selamı üzerine olsun. Kuşkusuz ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ediyorum. And olsun ki, senden belde belde kaçtım. Acemlere [Arab olmayanlara] iltihak etmek istedim. Daha sonra seni ve senin faziletini, iyiliğini, sana sığınmayı, seni bilmeyen ve tanımayan kimseyi affetmeni hatırladım. Ey Allah'ın Resûlü! Bizler müşriktik, Allah seninle bizi hidayete erdirdi, seninle helak olmaktan kurtulduk, cehaletimi ve benim hakkımda sana gelen ulaşan [kötülükleri] affet. Ben kötülüklerimi ikrar ediyor, günahlarımı itiraf ediyorum." Bunun üzerine Resûlullah (sas) da ona, *"Elbette Allah, seni İslâm ile hidayetlendirerek sana ihsan etmiş, sana lütfetmiştir; İslâm'a girmek ise önceki şeyleri [küfrü ve kötülükleri] siler."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah'ın (sas) hizmetçilerinden Selmâ dışarı çıktı ve şöyle dedi: "Allah nimetlendirmesin! Sen geçmişte şöyle şöyle yaptın!" Bunu üzerine Nebi (sas), *"Şüphesiz İslâm bunu [geçmişteki suç ve günahları] siler."* dedi ve ona sövmeyi, onu hedef almayı yasakladı.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O İbn Ebû Necîh'ten şunu rivayet etti: Hebbâr b. el-Esved kâfir bir kimse idi. Resûlullah'ın (sas) kızı Zeyneb'e mızrakla dürttü ve onu yere düşürdü. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona bir seriyye göndererek, *"Eğer onu yakalarsanız iki demet odun arasına bırakın ve onu ateşleyin; yansın!"* dedi. Daha sonra Allah Resûlü *"Sübhanallah!*

[40] Tâif ile Mekke arasında, Mekke'ye daha yakın, Resûlullah'ın Huneyn dönüşünde başında konakladığı ve ganimetleri dağıttığı bir su (M).

Hiçbir kimse, Allah'ın cezasıyla ceza veremez. Eğer onu yakalarsanız bir elini kesin, sonra bir ayağını kesin, daha sonra diğer elini, sonra da diğer ayağını kesin." Ancak gönderilen seriyye Hebbâr'a rastlamadan o İslâm'a girdi. Çok geçmeden Hebbâr *Medine*'ye hicret etti. Çok sövülen bir adamdı. Müslüman olduktan sonra Nebi'nin (sas) yanına geldiğinde onun için Resûlullah'a (sas), "İşte sövülen ve fakat sövmeyen Hebbâr geliyor!" denildi. Resûlullah (sas) yanına yürüyerek geldi ve başında ayakta durdu. Sonra ona, *"Sana sövene söv! Sana sövene söv!"* dedi.

1060. es-Sâib b. Ebû Hubeyş ﴿السائب بن أبي حبيش﴾

[es-Sâib b. Ebû Hubeyş] b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi, Ümmü Cemîl bt. Fâkih b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

es-Sâib'in Abdullah ve Rukayye adlı çocuklarının annesi, Âtike bt. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

es-Sâib b. Ebû Hubeyş, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. O, çok yaşlıydı. *Medine*'ye gelip orada kendine ait büyük bir ev yapmıştır. Resûlullah (sas) ona *Hayber*'den 30 vesk tahsis etmiştir. Onun Resûlullah'tan (sas) herhangi bir şey rivayet ettiğine dair bilgimiz yoktur. O, Ömer b. el-Hattâb'dan rivayette bulunmuştur. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti zamanında *Medine*'de vefat etmiştir.

BENÎ ABDÜDDÂR B. KUSAY'DAN OLANLAR

1061. Şeybe el-Hâcib ﴿شيبة الحاجب﴾

[Şeybe el-Hâcib] b. Osman. O, el-Evkas b. Ebû Talha'dır. Onun adı, Abdullah b. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay'dır. Annesi, Ümmü Cemîl bt. Umeyr b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay'dır.

Şeybe b. Osman'ın çocukları: Abdullah el-Ekber, Cübeyr, Abdurrahman el-Ekber, Ümmü Huceyr -O Safiyye'dir. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'den çocukları vardır.- Şeybe'nin bu çocuklarının annesi, Ümmü Osman'dır. O, Berre bt. Süfyân b. Sa'îd b. Kâyif b. el-Evkas es-Sülemî'dir.

Çocuklarından Abdullah el-Asğar -O el-A'cem'dir. O, kendisi sebebiyle Hâlid b. Abdullah'n dövüldüğü kişidir.- ve Abdülmelik b. Şeybe'nin anneleri, el-Hâris b. Ka'boğullarından Lübnâ bt. Şeddâd b. Kays b. el-Evber b. Ebân b. Safvân b. Dirâ'dır.

Şeybe'nin çocuklarından Osman ve Abdullah'ın -O el-Ankazî'dir.- anneleri, es-Sâib b. Ebû es-Sâib b. Âiz b. Amr b. Mahzûm'un kzıdır.

Şeybe'nin çocuklarından Abdülkerîm ve el-Velîd'in annesi ümmü veleddir.

Çocuklarından Abdurabbih ve Abdurrahman el-Asğar'ın anneleri, Gâmid'den Ebû Ferve b. Hacen b. Murakkı el-Ezdî'nin annesidir.

Çocuklarından Mus'ab b. Şeybe'nin annesinin ismi, bize bildirilmemiştir. Ancak onun Ümmü Safiyye müellif tarafından bilinmemekle beraber -Ümmü Safiyye bt. Şeybe'in annesi de olduğu söylenen- Rayta bt. Arfece b. Amr b. Kerib b. Safvân b. el-Hâris b. Şecne es-Sa'dî'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Osman el-Mahzûmî anlattı. O da Abdülmelik b. Ubeyd'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Mansûr b. Abdurrahman el-Hacebî'den, o da annesinden ve başkasından ve hadis ilminin direği, Ömer b. Osman'dan rivayet etti. Dediler ki:

Şeybe b. Osman, salih ve faziletli bir adamdı. Müslüman oluşundan ve Allah'ın kendisi hakkında istediği hayırdan bahsederken şöyle derdi: "Babalarımızın üzerinde bulunduğu dalalete olan bağlılığımızdan daha ilginç bir şey görmedim."

Sonra şöyle diyordu: Fetih yılı olup Resûlullah (sas) *Mekke*'ye güç ve kılıçla girince kendi kendime, "Kureyş ile beraber *Huneyn*'deki Hevâzin'e karşı ben de gideyim, umulur ki onlar birbirlerine karıştıkları zaman [savaş halinde iken] hile ile Muhammed'e erişir, ondan intikam alırım ve böylece tüm Kureyş'in intikamım yerine getiren kimse olurum." dedim. O zaman kendi kendime, "Araplardan ve Acemlerden Muhammed'e uymayan hiç kimse kalmasa da ona uymayacağım." diyordum. Orada bulunmamın sebebini gerçekleştirmek için fırsat kolluyordum. Gelişmeler, düşüncelerimi gerçekleştirme konusunda kanaatimi pekiştirmekten başka bir işe yaramıyordu. İnsanlar savaş halinde birbirine karışınca Resûlullah (sas)

katırından düştü. Kılıcımı kınından çıkardım, niyetimi gerçekleştireyim diye ona iyice yaklaştım. Kılıcımı kaldırdım, tam üzerine indirecektim ki, aniden karşımda şimşek gibi bir ateş alevi yükseldiğini gördüm. Az kalsın o yükselen ateş alevi beni yakacaktı. Korkumdan hemen ellerimi gözlerimin üzerine koydum. Bu sırada Resûlullah (sas) bana dönerek *"Ey Şeybe! Bana yaklaş!"* dedi. Ona yaklaştım, eliyle göğsümü meshetti; sonra şöyle dedi: *"Allah'ım! Onu şeytandan koru."* [Şeybe] dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, o anda Resûlullah (sas) bana kulağım, gözüm ve hatta nefsimden daha sevimli oldu. Allah bende olan şeyleri [kötü düşünceleri] giderdi." Daha sonra Resûlullah (sas) bana şöyle dedi [emretti]: *"Yaklaş ve savaş!"* Ben de kılıcımla [düşmana] vurmak için onun önüne geçtim. Kendimi her şeye karşı feda ederek onu korumak istediğimi Allah biliyor. Şayet o sırada babamla karşılaşsaydım, o da hayatta olsaydı, kılıcı ona indirir, onunla gereği gibi savaşırdım. Onunla beraber olanlar arasında oldum. Nihayet Müslümanlar tekrar toparlandılar ve tek bir adam gibi saldırıya geçtiler. Resûlullah'ın (sas) katırı yaklaştırıldı, üzerine bindi ve onların peşinden yola çıktı. Nihayet onlar her bir yöne dağıldılar. Resûlullah (sas) karargâhına geri döndü, çadırına girdi. Ben de onun yüzünü görme arzusu ve sevinci için huzuruna girdim; benden başka kimse içeri girmedi. O sıra Resûlullah (sas) bana şunları söyledi: *"Ey Şeybe! Allah, kendin için hakkında düşündüğünden daha hayırlısını murad etti."* Daha sonra Resûlullah (sas), içimde gizlediğim, asla hiç kimseye söylemediğim her şeyi bana söyledi. Bunun üzerine ben de, "Allah'tan başka ilah olmadığına, senin Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim" diyerek şehadet getirdim. Sonra ona dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim için Allah'tan mağfiret dile." O da *"Allah seni bağışlasın!"* diyerek bana şöyle dua etti.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki. Bize Avf anlattı. O *Medine* halkından bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih yılı Nebi (sas), Şeybe b. Osman'ı yanına çağırdı, ona *Kâbe*'nin anahtarını verdi ve şöyle buyurdu [emretti]: *"Bunu al! Sen Allah'ın evinden sorumlu eminisin."* dedi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bu hadisi Muhammed b. Ömer'e anlattım; dedi ki: Bu yanlıştır. Doğrusu Resûlullah (sas), *Kâbe*'nin anahtarını Osman

b. Talha'ya fetih günü vermiştir. Şeybe b. Osman o gün henüz Müslüman olmamıştı. O, bundan sonra *Huneyn*'de Müslüman oldu. Osman b. Talha vefat edinceye kadar *Kâbe*'yi açmaya devam etti. Ondan sonra görev Şeybe b. Osman b. Ebû Talha'ya verildi. O, Osman'ın amcası oğludur. *Kâbe* ile ilgili Hicâbe hizmeti ise Şeybe'nin çocuklarında kaldı. Şeybe, Kureyş ile beraber Hevâzin'e karşı *Huneyn*'e gitti ve orada Müslüman oldu. O, Ebû Safiyye bt. Şeybe'dir. Yezîd b. Mu'âviye zamanına kadar yaşadı.

1062. en-Nudayr b. el-Hâris ﴿النضير بن الحارث﴾

[en-Nudayr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abdümenâf b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay. Künyesi *Ebü'l-Hâris*'tir. Annesi, el-Hâris b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay'ın kızıdır. O, Resûlullah'ın (sas) emri ile Ali b. Ebû Tâlib'in *Bedir* günü es-Safrâ'da idam ederek öldürdüğü en-Nadr b. el-Hâris'in kardeşidir.

en-Nudayr b. el-Hâris'in Atâ, Nâfi ve el-Murtefi adlı çocuklarının annesi, Abdüluzzâ b. Abdülhâris'in kızıdır.

Onun çocuklarından Âtike'nin annesi, Ebü'l-Addâ'nın annesidir.

el-Murtefi b. en-Nudayr'ın Muhammed adlı çocuğu oldu. Ondan İbn Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne ve başkaları rivayette bulunmuşlardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed b. Şürahbîl el-Abderî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

en-Nudayr b. el-Hâris insanların en güzellerindendir. O şöyle derdi: "Bizi Müslüman olmakla ile yücelten ve Muhammed'i (sas) göndermekle bize iyilikte bulunan Allah'a hamd olsun. Biz, babalarımızın [ata ve ecdadımızın] öldüğü hal üzere ölmedik. Hâlbuki kardeşler ve amcaoğulları o hal üzere öldürüldü. Kureyş içinde özellikle Muhammed'e bizden daha fazla düşmanlık yapan bir boy yoktu. Fethe kadar her alanda Kureyş ile beraber hareket ediyor, onlara muvafakat ediyordum. Sonra Resûlullah (sas) *Huneyn*'e doğru savaşa çıktı. Kureyş'li olan kavmimle birlikte ben de çıktım. Onlar daha kendi eski dinleri üzere idiler. Biz, eğer Muhammed aleyhine bir şanssızlık olursa ona yardım etme arzusundaydık; ancak bu bize mümkün olmadı. Resûlullah (sas) *Ci'râne*'ye döndüğünde Allah'a yemin

olsun ki, olduğum hal üzere idim [olumlu yönde bende bir değişiklik yoktu]. Resûlullah'tan başka bir şey düşünmüyordum. Resûlullah (sas), yavaş yavaş bana yaklaştı ve "Ey en-Nudayr!" dedi. Ben, "Buyur!" dedim. Resûlullah, "Bu, *Huneyn* savaşında yapmak isteyip de, Allah'ın yapacağın şeyle arana girdiği şeyden daha hayırlıdır." dedi. Çabucak yanına geldim. Bana, "Bulunduğun konumu görmenin zamanı geldi artık!" dedi. Ben de, "Eğer Allah'tan başka ilah olsaydı bir faydası olurdu diye düşünüyorum. Şehadet ederim ki ortağı olmayan bir Allah'tan başka ilah yoktur." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Allah'ım! Onun beyanını (imanını) arttır."* diye dua etti. en-Nudayr dedi ki: "Onu hak olarak gönderene yemin olsun ki, kalbim, din hususunda taş gibi sebat etti ve hakda çok basiretli oldu. Resûlullah (sas), "Sana hidayet veren Allah'a hamd olsun!" dedi.

en-Nudayr dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, Allah hiç kimseye bana verdiği nimetten daha üstününü vermedi. Çünkü ben, kavmimin öldüğü hal üzere ölmedim." Dedi ki: Daha sonra Resûlullah (sas) konakladığı yere geri döndü; ben de onunla beraberdim. O yürümeye devam edince ben konakladığım yere geri göndüm. Bu sırada Beni Di'l'den bir adamın bana, "Ey Ebü'l-Hâris!" diye seslendiğini duydum. Ben de ona, "Ne istiyorsun?" dedim. Adam bana dedi ki "Resûlullah (sas) sana [ganimetten] 100 deve verilmesini emretti; Ondan bir kısmını bana ver. Çünkü ben de Muhammed'in dini üzereyim." en-Nudayr dedi ki: "Resûlullah, bunu [ganimeti] bana ancak telif-i kalb [gönlümü İslâm'a ısındırmak için] vermiştir. Ben, İslâm üzerine rüşvet vermem." Sonra, "Allah'a yemin olsun ki, ben onu [ganimeti] ne istedim ne de arzu ettim! O, bana Resûlullah'tan bir atıyyedir [bağıştır]." dedim. Onu [verilen ganimeti] aldım, onda birini Beni Di'l'den olan adama verdim.

Daha sonra Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıktım meclisinde onunla birlikte oturdum. Ona namazların farzlarını, vakitlerini ve İslâm'ın kurallarını sordum. Sonra ,"Ey Allah'ın Resûlü! Babam, annem sana feda olsun! Vallahi sen bana nefsimden daha sevimlisin. Beni irşad et, bana öğret: Amellerin hangisi Allah'a daha sevimlidir?" dedim. O da, *"Allah yolunda cihad etmek ve o uğurda harcama yapmak."* diye cevap verdi.

en-Nudayr *Medine*'ye hicret etti ve bir gazi olarak *Şam*'a doğru sefere çıkıncaya kadar orada kaldı. *Yermûk* savaşında hazır bulundu ve 15 yılı Receb ayında, Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında *Yermûk* savaşında şehid oldu.

1063. Ebü's-Senâbil b. Ba'kek ﴿أبو السنابل بن بعكك﴾

[Ebü's-Senâbil b. Ba'kek] b. el-Hâris b. es-Sebbâk b. Abdüddâr b. Kusay'dır. Annesi, Benî Uzre'den Amre bt. Evs b. Ebû Amr'dır.

Ebü's-Senâbil'in oğlu olan Müslim'in annesi, Ümmü Humeyd bt. Büceyr b. Ebû Yezîd b. Âmir b. el-Hâris b. Sebbâk b. Abdüddâr'dır.

Ebü's-Senâbil, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. O, kocası Sa'd b. Havle'nin vefatından sonra Sübey'a bt. el-Hâris el-Eslemiyye ile de evlenmiştir. Ebü's-Senâbil, Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra bir müddet yaşamıştır.

1064. Yezîd b. Evs ﴿يزيد بن أوس﴾

O, Abdüddâr b. Kusayoğulları'nın müttefikidir. Yezîd, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. 12 yılında *Yemâme* savaşında şehid edilmiştir.

1065. Hind b. Ebû Hâle ﴿هند بن أبي هالة﴾

[Babası] Ebû Hâle'nin ismi, Hind b. Nebbâş b. Zürâre b. Vakdân b. Habîb b. Selâme b. Uvey b. Curve b. Üseyyid b. Amr b. Temîm'dir.

Ebû Hâle ve kardeşleri olan Avf ve Üneys [*Mekke*'ye] gelerek Abdüddâr b. Kusay b. Kilâboğullarıyla müttefik oldular. Onlarla birlikte *Mekke*'de ikamet ettiler. Orada Ebû Hâle, Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay b. Kilâb ile evlendi. Ondan Hind ve Hâle adlı iki erkek çocuğu oldu. Hâle öldü; Hind ise İslâm'a erişti ve Müslüman oldu. el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib ondan hadis rivayet ederek şöyle derdi: "Bana dayım Hind b. Ebû Hâle anlattı." Hasan, ondan Nebi'nin (sas) sıfatları [şemail ve beşeri ahlakı] ile ilgili uzun bir hadis rivayet etmiştir. Sözü edilen bu hadisi bize Ebû Gassân Mâlik b. İsmail en-Nehdî anlattı.

Benî Zühre b. Kilâb'dan Olanlar

1066. Mahreme b. Nevfel ﴿مخرمة بن نوفل﴾

[Mahreme b. Nevfel] b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb. Annesi, Rukayka bt. Ebû Sayfî b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Mahreme'nin Safvân -O büyük olandır.-, es-Salt, el-Misver ve Ümmü Safvân adlı çocuklarının annesi, Âtike bt. Avf b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'dir. O, Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşi olup hicret eden hanımlardandı. Âtike'nin annesi, Şifâ bt. Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'dir. O da aynı şekilde hicret eden hanımlardandı.

Mahreme'nin çocuklarından: es-Salt el-Asğar, el-Attâf el-Ekber, el-Attâf el-Asğar'ın anneleri farklı ümmü veledlerdir.

Çocuklarından Muhammed'in annesinin ismi ise bilinmemektedir.

Mahreme b. Nevfel, *Mekke*'nin fethi sırasında Müslüman olmuştur. O, Kureyş'in nesebi ve Kureyş ile ilgili olaylar konusunda âlim bir kişiydi. Mescid-i Harâm'ın sınırları konusunda bilgisi vardı. Ömer b. el-Hattâb onu, Sa'îd b. Yerbû Ebû Hud, Huveytıb b. Abdüluzzâ ve Ezher b. Abduavf'ı bilgi sahibi oldukları Harem'in sınır işaretlerini yenilemeleri için görevlendirirdi. Önce çöl tarafından başlarlardı. Daha sonra Osman b. Affân, halife olduğunda Harem'in sınır işaretlerini yenilemek için onları gönderdi. Ancak Osman, onlardan Sa'îd b. Yerbû'yu âmâ [gözleri görmediği] olduğu için onlarla beraber göndermedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Affân'ın hilafeti zamanında Mahreme b. Nevfel âmâ oldu. O, bundan önce bilgi sahibi olduğu için Harem'in sınır işaretlerini [alametlerini] yenileyen kimseler arasında idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O, bize Abdullah b. Ca'fer b. Abdurrahman b. el-Misver b. Mahreme anlattı; dedi ki:

Safvân b. Mahreme, Mahreme b. Nevfel'in ilk çocuğuydu. Doğduğunda Mahreme henüz onbeş yaşında idi. O, *Unâze*'de[41] vebaya maruz kalan Ashâbü'l-Cemîle ile birlikteydi. Safvân kurtulanlar arasındaydı. Ancak daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mahreme b. Nevfel Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşında hazır bulundu. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetlerinden elli deve verdi. Fakat Abdullah b. Ca'fer, Mahreme'nin böyle bir şey aldığını inkâr ettiğini ve "Ailemden kimse bunu anlatmadı." dediğini gördüm.

Bize Muhammed b. Mu'âviye en-Nîsâbûrî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Bize Ümmü Bekir bt. el-Misver şunu anlattı:

Resûlullah (sas) bir mal paylaştırdı. Ancak bilmeden Mahreme'yi atladı. Hemen o esnada Mahreme, Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Resûlü! Kureyş arasında bir mal paylaştırıp da beni atladığını görmemiştim!" dedi. Resûlullah (sas) ona *"Ey Dayı!*[42] *Bana bir mal geldiği zaman bunu telafi edeceğim."* dedi. Çok zaman geçmeden Resûlullah'a (sas) altın düğmeli ipek bir kaftan geldi. O kaftanı yanında tuttu. Ne zaman yanına biri gelse ve çekinerek kaftanı sorsa, "Bu dayım Mahreme'nindir." derdi. Nihayet Mahreme gelince kaftanı ona verdi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şunu rivayet etti:

Nebi'ye (sas) ipekten, altın düğmeli kaftanlar hediye edildi. Resûlullah (sas) onları ashâbı arasında taksim etti. Onlardan bir tanesini de Mahreme için ayırdı. Mahreme yanına geldiğinde Resûlullah (sas) ona, "Bunu senin için sakladım." dedi. Mahreme'nin yapısında bazı şeyler vardı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi'ye (sas) altın düğmeli ipekten kaftanlar getirildi. O, onları Sahâbîleri arasında taksim etti. Bu durum Mahreme b. Nevfel'e ulaşınca bineğini süren beraberindeki oğluyla Resûlullah'a (sas) geldi. Mahreme

[41] Tağlib kabilesinin bölgesinde bir yer adıdır (el-Bekrî).

[42] Hz. Peygamber'in annesi Âmine, Zühreoğulları'ndan olduğu için Mahreme'ye dayı olarak hitap etmektedir (E).

oğluna, "İçeri gir ve onu bana çağır!" dedi. Onun bu sözünü işiten Nebi (sas), hemen önü düğmeli kaftanlardan biriyle dışarı çıktı ve Mahreme'ye *"Ey Ebü'l-Misver! Bunu senin için sakladım. Bunu senin için sakladım."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mahreme b. Nevfel Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti sırasmda 54 yılında *Medine*'de vefat etti. Vefat ettiğinde 115 yaşındaydı.

1067. Ezher b. Abduavf ﴿أزهر بن عبد عوف﴾

[Ezher b. Abduavf] b. Abd b. el-Hâris b. Zühre. Annesi, el-Hâris b. Fihroğulları'ndan Âtike bt. Abdülüzzâ b. Dubeys b. Câbir'dir.

Ezher b. Abduavf'ın el-Muttalib ve Tâlib adlı çocukları olmuştur. Onların ikisi de *Habeşistan*'a hicret edenlerden idiler. İkisi de *Medine*'ye hicretten önce orada vefat ettiler.

Ezher'in çocuklarından Abdurrahman, Süleyman ve Hadîce el-Kübrâ'nın anneleri ise Kebîre bt. Abdüyezîd b. Hâşim b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Onun çocuklarından Abdullah ve Hadîce es-Suğrâ'nın annelerinin ismi bilinmemektedir.

Ezher b. Abduavf *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Ömer b. el-Hattâb, onu, Mahreme b. Nevfel, Sa'îd b. Yerbû ve Huveytıb b. Abdülüzzâ'yı Harem'in işaretlerini yenilemek üzere gönderdi. Daha sonra Osman, halife olduğunda aynı şekilde Harem'in işaretlerini yeniletmek üzere onları gönderdi; ancak gözleri kör olduğu için onlardan Sa'îd b. Yerbû'u göndermedi.

1068. Abdullah b. Avf ﴿عبد الله بن عوف﴾

[Abdullah b. Avf] b. Abduavf b. Abdülhâris b. Zühre b. Kilâb. Annesi, Mıkyas b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'in kızıdır. Abdullah, Abdurrahman b. Avf'ın baba bir kardeşidir. O, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Onun *Medine*'de evi vardır ve orada ölmüştür.

Abdullah'ın çocuklarından Talha el-Cûd -O, ez-Zührî'nin kendisinden rivayette bulunduğu kimsedir.-, Ebû Ubeyde, Ömer, Ümmü İbrahim ve Ümmü Osman'ın anneleri, Adî b. Ka'boğulları'ndan Fâtıma bt. Mutî b. el-Esved'dir.

Çocuklarından Abdurrahman'ın annesi, Ebû Vecre b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems'in kızıdır.

Çocuklarından Ümmü'l-Fadl'ın annesi, Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüeyoğullarından Ümeyme bt. el-Esved b. Amr'dır.

Çocuklarından Ümmü Musa'nın annesi, Huzâ'a'dan Safiyye bt. Nakîde b. Mâlik b. Müemmel'dir.

Onun kızlarından Ümmü'l-Abbâs ile Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs el-A'ver evlenmiştir.

1069. Hamnen b. Avf ﴿حمنن بن عوف﴾

[Hamnen b. Avf] b. Abduavf b. Abdülhâris b. Zühre. Hamnen'in annesi, Ümmü Mıkyas bt. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'dir.

O, fetih yılı Müslüman olmuş; atmış yılı Cahiliye dönemi, atmış yılı da İslâm dönemi olmak üzere yüz yirmi yıl yaşamıştır. O, hicret etmemiş ve ölünceye kadar asla *Medine*'ye girmemiştir. Hamnen, İbni ez-Zübeyr'in zamanında *Mekke*'de ölmüş ve vasiyetini Abdullah b. ez-Zübeyr'e yapmıştır. Şairin kendi için şöyle dediği kişidir:

Hamnen öldüğü halde Benî Avf kadınlarının,

Gözyaşı dökerek gözlerini oymamış olmaları şaşılacak şey!

Hamnen'in kardeşleri vardı. Onlar, Avfoğulları olan Lüey, Kurayt, Züheyr ve Ebû Amr idiler. Herhangi bir olay sebebiyle onlar hakkında bilgi gelmedi.

Hamnen'in çocuğu Iyâd'ın annesi, Ümmü Cu'ayl veya Ümmü Habîb bt. Ebü'l-Ahnes b. Huzâfe b. Kays b. Adî es-Sehmiyye'dir.

Onun çocuklarından Mu'temir ve Iyâd el-Asğar'ın annesi Dü'eliyye'dir.

Hamnen'in neslinden el-Kâsım b. Muhammed b. Muʿtemir b. Iyâd b. Hamnen, Müminlerin Emiri Hârûn Reşîd zamanında onun yakın arkadaşları arasındaydı.

1070. Abdullah b. el-Erkam ﴿عبد الله بن الأرقم﴾

[Abdullah b. el-Erkam] b. Abdüyağûs b. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb. Onun annesi, Ümeyme bt. Harb b. Ebû Hemheme b. Abdüluzzâ b. Âmire b. Amîre b. Vedîʿa b. el-Hâris b. Fihr'dir.

Abdullah'ın çocuklarından Ömer'in annesi Hâlide bt. el-Esved b. Abdüyağûs b. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre'dir.

Çocuklarından Zeyneb'in annesi, *Yemâme* halkından siyah bir ümmü veleddir.

Abdullah b. el-Erkam, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuştur. Resûlullah (sas), ona *Hayber*'den elli vesk tahsis etmiştir. O, Resûlullah'a (sas) ve Ebû Bekir'e kâtiplik yapardı.

Bize Mutarrif b. Abdullah el-Yesârî haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı; dedi ki:

Bana Resûlullah'a (sas) bir mektup geldiği haberi ulaştı. Resûlullah (sas) da, *"Buna kim cevap yazacak?"* diye sordu. İbn Erkam, "Ben!" diye cevap verdi. Mektuba cevap yazdı ve onu Resûlullah'a takdim etti. Resûlullah (sas) onu beğendi ve gönderdi. Ömer b. el-Hattâb da bunu beğenir ve şöyle derdi: "Resûlullah (sas) istediğinde isabet etti." Bu durum halife oluncaya kadar devam etti. Nihayet halife olunca onu beytülmal sorumlusu olarak görevlendirdi. Ömer, "Allah'tan, ondan daha çok korkan kimse görmedim." derdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Müslümanların beytülmaline Abdullah b. el-Erkam ez-Zührî'yi görevlendirdi. Ömer beytülmalden ödünç para alırdı. Atıyye zamanı geldiğinde Abdullah b. el-Erkam, Ömer'e gelip [beytülmalin] alacağını ister, o da öderdi. Osman halife olduğunda da Abdullah b. el-Erkam'ın beytülmal sorumlusu olarak görevde kalmasını onayladı. O

da oradan ödünç para alır; Ömer'in yaptığı gibi daha sonra onu öderdi. Daha sonra Osman'm yanında çok borç mal birikti. Atıyye dağıtımında hazır bulundu. Abdullah b. el-Erkam Osman'a, "Ödünç aldığın malı iade et." dedi. Osman da ona, "Bundan sana ne! Sen benim hazinedarımsm." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. el-Erkam aradan ayrılıp minbere çıkarak, "Ey insanlar!" diye bağırdı: İnsanlar toplandılar. O da onlara Osman'ın kendisine dediklerini haber verdi ve "İşte Beytülmâl'inizin anahtarları!" diyerek istifa etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O babasından, o da el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. el-Erkam, Osman'ın kendisine söylediklerini Abdurrahman b. Avf'a haber verdi. Abdurrahman b. Avf, Osman'a giderek ona şunları söyledi: "Eğer [Beytülmâl'deki bu] mal sana ait olsaydı, kölelerin arasında sana ve hazinedarlık yapan olurdu. Eğer bu mal Müslümanlara aitse, [iyi bil ki,] Abdullah b. el-Erkam Müslümanların hazinedarı ve eminidir." Bu sözlerinden sonra Abdurrahman kızgın olarak Osman'ın yanından çıktı ve Abdullah b. el-Erkam'a, "İnsanlara anahtarlarını iade et." dedi. İnsanlar ikindi namazını kılınca Abdullah b. el-Erkanı, "Ey insanlar! İşte bu Beytülmâl'inizin anahtarı [onu alın]." diye seslendi ve anahtarı minberin topacığına asarak evine doğru yöneldi. Bunun üzerine Osman, Abdurrahman b. Avf'a elçi adam gönderdi ve ondan, anahtarı geri alması için Abdullah b. el-Erkam ile konuşmasım istedi. Ayrıca Osman, Abdullah b. el-Erkam'a bir miktar mal verilmesini de emretti. Abdurrahman b. Avf, Osman'ın Abdullah b. el-Erkam ile konuşma isteğini kabul etmedi. Abdullah da Osman'ın kendisine vermek istediği malı reddetti. Böylece Beytülmâl'in anahtarı, Osman gelip yatsı namazım kıldırmasına kadar minberin topacığında asılı kaldı. O sırada Osman, Zeyd b. Sâbit'e anahtarın yanında oturmasını ve ona kimsenin ilişmemesi için gözcülük etmesini emretti. Vakit gece olup insanlar evlerine dağılınca Zeyd de anahtarı alıp evine gitti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. el-Erkam Beytülmâl'in anahtarını iade edince Osman, Zeyd b. Sâbit'i hazine sorumlusu olarak görevlendirdi.

1071. Hâşim b. Utbe ﴿هاشم بن عتبة﴾

[Hâşim b. Utbe] b. Ebû Vakkâs b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre. Onun annesi, Zühreoğulları'nın müttefiki Hâlid b. Ubeyd b. Süveyd b. Câbir b. Temîm b. Âmir b. Avf b. el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin kızıdır.

Hâşim'in çocuklarından Abdurrahman, Abdullah ve Abdülmelik'in anneleri, Ezdili Ümeyme bt. Avf b. Şahire b. Huzeyme b. Ulâse b. Mürre b. Ceşm b. Evs b. Âmir b. Nemr b. Osman b. en-Nadr b. Zehrân'dır.

Onun çocuklarından İshâk ve Ümmü'l-Hakem'in anneleri, Ümmü İshâk bt. Sa'd b. Ebû Vakkâs'tır.

Hâşim'in çocuklarından Beşîr'in annesi, es-Seyyide bt. Kays b. Hassân b. Abduamr b. Mersed b. Beşîr b. Abduamr b. Mersed'dir.

Yine onun çocuklarından Hâşim b. Hâşim'in annesi ise ümmü veleddir.

Hâşim b. Utbe, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman oldu. O, el-Mirkâl'dır. *Yermûk* savaşında gözünü kaybetmiş ve kör olmuştur. O, *Sıffîn* savaşında Ali'nin yanında yer almıştır. O, şu şiiri söyleyen kişidir:

Tek gözlü olup ailesi için bir yer arar,

O, hep hayatla mücadele etti ve nihayet usandı.

Ya o köreltecek, ya da köreltilecek.

Dedi ki: Sıffîn savaşında öldürüldü.

1072. Nâfi b. Utbe ﴿نافع بن عتبة﴾

[Nâfi b. Utbe] b. Ebû Vakkâs b. Üheyb b. Zühre. Onun annesi, Zühreoğulları'nın müttefiki Hâlid b. Ubeyd b. Süveyd b. Câbir b. Temîm b. Âmir b. el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin kızıdır.

Nâfi b. Utbe'nin çocukları Hâşim, Mâlik ve Hind'in anneleri, müttefikleri olan Benî Uzre'den Leyla bt. Hâlid b. Urfuta'dır.

Nâfi'in çocuklarından Urve'nin annesi, Ümmü'l-Benîn bt. Ekkâlü'l-Ba'r'dır. Onun adı Amr b. Mus'ab b. Ka'b b. Âmir'dir. O, Abd b. Ebû Bekir b. Kilâboğulları'ndandır.

Nâfi'in çocuklarından Muhammed'in annesi, Benî Süleym'den Usayye b. Mâlikoğullarından Mu'âviye b. Amr b. Kays b. Nübeyşe b. Habîb'in kızıdır.

Onun çocuklarından İmrân'ın annesi ise ümmü veleddir.

Nâfi b. Utbe, yaşlı biriydi. babası ile birlikte müşrik olarak *Uhud* savaşına katılmış, daha sonra *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Ebû Süfyân b. Harb ona ...[43] demiştir. Nâfi, Resûlullah'tan (sas) bir takım hadisler rivayet etmiştir.

1073. Abdullah b. Vehb ﴿عبد الله بن وهب﴾

[Abdullah b. Vehb] ez-Zührî. *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. Resûlullah (sas), -kendisine elli vesk, iki oğluna da kırk vesk olmak üzere- ona ve iki oğluna *Hayber*'den doksan vesk tahsis etmiştir.

1074. el-Alâ b. Câriye ﴿العلاء بن جارية﴾

[Alâ b. Câriye] b. Abdullah b. Ebû Seleme b. Abdüluzzâ b. Gıyere b. Sakîf. Zühre b. Kilâboğulları'nın müttefikidir. *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşına katılmıştır. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetlerinden elli deve vermiştir.

1075. Esîd b. Câriye ﴿أسيد بن جارية﴾

[Esîd b. Câriye] es-Sekafî. Üseyd, Zühre b. Kilâboğulları'nın müttefikidir. O, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* savaşına katılmıştır. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve vermiştir.

1076. Hay b. Câriye ﴿حي بن جارية﴾

[Hay b. Câriye] es-Sekafî. Zühre b. Kilâboğulları'nın müttefikidir. Huyey, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. 12 yılında olan *Yemâme* savaşında şehid edilmiştir.

[43] Asıl nüshada metinde bir boşluk bulunmaktadır.

1077. el-Ahnes b. Şerîk ﴿الأخنس بن شريق﴾

İsmi, Übey b. Şerîk b. Amr b. Vehb b. Ilâc'dır. [Ilâc'ın] ismi, Umeyr b. Ebû Seleme b. Abdüluzzâ b. Gıyere b. Avf b. Sakîf'tir. el-Ahnes, Zühre b. Kilâboğulları'nın müttefikidir. Onun ismi Übey'dir. Zühre b. Kilâboğulları ticaret kervanını engellemek için *Bedir*'e doğru yönelen toplulukla yüz yüze geldikleri sırada el-Ahnes, onlara *Mekke*'ye geri dönmelerini işaret ettiğinde onlar bu işareti kabul etmişler ve geri dönmüşlerdi. İşte o, o gün onları yola devamdan geri bıraktığı ve vazgeçirdiği için ona "el-Ahnes" denilmiştir.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bana Zekeriyâ b. Ebû Zâide anlattı; dedi ki:

Âmir'e, Zenim'in[44] ne olduğu soruldu; Âmir de şöyle cevap verdi: O yani "ez-Zeneme", "Kendisinde soysuzluk, alçaklık, düşmanlık vb. şekilde bir şer bulunup bununla ma'ruf olan adamdır." O, Sakîf kabilesinden kendisine el-Ahnes b. Şerîk denilen adamdır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Ahnes b. Şerîk, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu. O, Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* savaşına katıldı. Resûlullah, ona müellefe-i kulûbla beraber ganimet verdi. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafetinin başlarında vefat etti. Onun Nebi (sas) den rivayet ettiği bir hadisi kaydedilmemiştir.

1078. Oğlu el-Muğîre ﴿المغيرة﴾

[el-Muğîre] b. el-Ahnes. Annesi, Hâlide bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'tir. Hâlide, Osman b. Affân'ın halasıdır. el-Muğîre, Osman'ın muhasara edildiği günde evinde onunla birlikte idi. O, Osman'a benzetilirdi. el-Muğîre, muhasara gününde isyancılardan Mısır halkının ve sarayı muhasara edenlerin karşısına çıkmış; onlar da onu Osman zannetmişler, üzerine hücum ederek onu öldürmüşlerdi. el-Muğîre'nin soyu devam etmiş olup bugün soyundan gelenler vardır.

---

[44] Kalem suresinin 13. ayetinde geçmektedir (M).

BENÎ MÜRRE B. KA'B B. LÜEY'DEN OLANLAR

1079. Ebû Kuhâfe ﴿أبو قحافة﴾

Adı, Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey'dir. Annesi, Kayle bt. Ezât b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rizâh b. Adî b. Ka'b b. Lüey'dir.

Ebû Kuhâfe'nin oğulları Ebû Bekir Sıddîk ve Abdullah'ın anneleri, Ümmü'l-Hayr bt. Sahr b. Âmir b. Ka'b'dır.

Onun kızı Ümmü Ferve, -el-Eş'as b. Kays el-Kindî ile evlenmiştir. Ümmü Ferve'den el-Eş'as b. Kays'ın Muhammed, İshâk, İsmail, Hibbâne ve Karîbe adlı çocukları olmuştur.-, Ümmü Âmir bt. Ebû Kuhâfe -Onunla Âmir b. Ebû Vakkâs evlendi. Ondan Da'îfe adlı çocuğu doğurmuştur.- ve Karîbe bt. Ebû Kuhâfe'nin -Onunla Kays b. Sa'd b. Ubâde evlendi; ancak çocuğu olmadı.- anneleri, Hind bt. Nukayd b. Büceyr b. Abd b. Kusay'dır. Hind'in annesi ise, Hüzeyl'den Ümmü Ferve bt. Ebû Cündeb b. Revâha'dır.

Bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî haber verdi. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı. O da Esmâ bt. Ebû Bekir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'ye girince sükûnet buldu ve Mescid-i Harâm'da oturdu. O sıra Ebû Bekir, onun huzuruna babası Ebû Kuhâfe'yi getirdi. Resûlullah (sas), onu görünce, *"Ey Ebû Bekir! Bu Şeyhi [yaşlıyı] yerinde bıraksaydın da ben ona yürüyerek gelseydim ya!"* dedi. Ebû Bekir, "Ey Allah'ın Resûlü! Onun sana gelmesi senin ona gitmenden daha uygundur." dedi. Resûlullah (sas) Ebû Kuhâfe'yi yanına oturttu; elini kalbinin üzerine koydu ve şöyle dedi: *"Ey Ebû Kuhâfe! Müslüman ol, kurtul."* O da Müslüman oldu ve gerçek bir şehadetle şehadet getirdi. Resûlullah'ın (sas) huzuruna girdiğinde onun saç ve sakalı ak yavşan otu gibiydi. Onu böyle gören Resûlullah (sas), *"Bu beyazı [beyaz saçı] değiştirin; ancak siyah yapmaktan kaçının."* dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ulâse anlattı. O da Hişâm b. Hassân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke fethedilince Ebû Bekir babası Ebû Kuhâfe'yi sırtında taşıyarak Resûlullah'a (sas) getirdi. Ebû Kuhâfe, Resûlullah'a (sas) bîat etti. Resûlullah (sas), [Ebû Bekir'e], *"Bu ihtiyarı evinde bıraksaydın da biz ona gelseydik ya!"* dedi. O sıra onun başı yani saçı ve sakalı ak yavşan otu gibiydi. Onu böyle gören Resûlullah (sas), *"Bu beyazı değiştir; ama siyahtan uzak dur."* dedi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Leys'ten, o Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Kuhâfe fetih gününde Resûlullah'a getirildi. O sırada onun başı, ak yavşan otu gibiydi. Resûlullah (sas), *"Onu hanımlarından birinin yanına götürünüz [ona bakım yapsın], onu[yani saçını] boyasın; ancak siyah yapmaktan uzak olsun."* dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O İsa b. Ebû İzze'den, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi (sas) Ebû Kuhâfe'nin yanına getirildi. Dediler ki: O Müslüman olmuştu. Onun saçları dağınık ve başı [saç ve sakalı] bembeyazdı. Onun için Nebi (sas), *"Saçını ve sakalını değiştirin. Böylece Yahudilere muhalefet edin."* dedi. Oradakiler, "Nasıl ve ne ile ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Allah'ın Resûlü, *"Kına ve çivit otu ile."* diye cevap verdi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Müemmel anlattı. O da İkrime b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Kuhâfe, Nebi'nin (sas) huzuruna getirildi. Onun başı ak yavşan otu gibiydi. Resûlullah'a bîat etti. Resûlullah (sas), *"Bu ihtiyarın başını [saç ve sakalını] kına ile değiştiriniz."* dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Talha anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ebû Bekir, fetih günü babası Ebû Kuhâfe'yi Resûlullah'ın (sas) huzuruna getirdi. Resûlullah'ın huzurunda Müslüman oldu. Resûlullah (sas) da başını kastederek, *"Onu kına yakarak değiştirin."* dedi.

Bize Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih yılında Ebû Kuhâfe huzura getirildi veya geldi. Saç ve sakalı, ak yavşan otu gibiydi. Resûlullah (sas) Ebû Kuhâfe'nin hanımlarına ona

bakmalarını emretti ve *"Bu beyaz saçı değiştirin."* dedi. İbn Zübyr'e, "Resûlullah (sas), 'Onu siyahlatmaktan uzak olun.' dedi mi?" diye sordum. "Hayır!" diye cevap verdi.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Hanîfe anlattı. O Yezîd b. Abdurrahman'dan, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Sanki ben, Ebû Kuhâfe'nin saç ve sakalını, çabuk tutuşan beyaz beş parmak ağacının (Arfec) odun kırıntıları gibi görüyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Ebû Kuhâfe, Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği sırasında, hicretin 14 yılı Muharrem ayında vefat etti. Vefatı sırasında o, doksan yedi yaşında idi.

1080. el-Muhâcir b. Kunfüz ﴿المهاجر بن قنفذ﴾

[el-Muhâcir b. Kunfüz] b. Umeyr b. Cüd'ân b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Onun annesi, Ganm b. Mâlik b. Kinâneoğulları'ndan Hind bt. el-Hâris b. Mesrûk'tur. el-Muhâcir'in adı Amr, Kunfüz'ün adı ise Halef'tir.

el-Muhâcir'in Muhammed, Zeyd, Mu'âz, Ömer -Soyu devam etmemiştir.-, Hamza ve Zeyneb adlı çocuklarının annesi, Zebîbe bt. Be''âc b. Haccâc b. Ziyâd'dır. *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur.

Bize Ravh b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe anlattı. O Katâde'den, o Hasan'dan, o el-Hudayn Ebû Sâsân er-Rakkâşî'den, o da el-Muhâcir b. Kunfüz'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi'nin (sas) yanına geldim. O, abdest alıyordu. Ona selam verdim; ancak selamıma cevap vermedi. Abdest alınca *"Doğrusu sana cevap vermemi abdestsiz olmamdan başka bir şey engellemedi."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd'den, o el-Hasan'dan, o el-Muhâcir b. Kunfüz'den şunu rivayet etti:

Nebi (sas) bevlediyordu veya etmişti. Bu sıra ona selam verdim, abdest alıncaya kadar selamıma cevap vermedi. Daha sonra bana cevap verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Zeyd b. el-Muhâcir, Ömer'e erişti ve ondan rivayette bulundu; dedi ki

Ömer ile birlikte Cuma namazını kılıyorduk. Biz, fecirle Güneş'in doğması arasındaki vakti ve Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın, Zeyd b. el-Muhâcir'in oğlu Muhammed'i ergenleşmiş kişiler arasında sayarak ona atıyye tahsis etmesi konusunu tartışıyorduk. Kuşkusuz ki, Zeyd Mu'âviye'den rivayette bulunmuştur. *Medine*'de *Bathan* vadisinde onların evleri vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. el-Muhâcir'den, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Osman zamanında atası 4.000 [dirhem] idi. Osman, onun durumunda olan kişilere bu miktarda atıyye veriyordu.

1081. Abdurrahman b. Mu'âz ﴿عبد الرحمن بن معاذ﴾

[Abdurrahman b. Mu'âz] b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Onun annesi, Hind bt. Urve b. Mâlik b. Rebî'a b. Riyâh b. Ebû Rebî'a b. Nehîk b. Hilâl b. Âmir'dir. Dedesi Osman b. Amr b. Ka'b'a, çokça infak ve ikramda bulunmasından dolayı "Şâribü'z-zeheb [altın içen]" denilirdi.

Abdurrahman'ın Mu'âz adlı çocuğunun annesi, Benî Cezîme'dendi.

Bize Abdullah b. Amr Ebû Ma'mer el-Minkarî haber verdi; dedi ki: Bize Benî el-Anber'in mevlası Abdülvâris b. Sa'îd anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Kays el-Mekkî anlattı. O Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, o da Resûlullah'ın (sas) ashâbından olan Abdurrahman b. Mu'âz et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz *Mina*'da iken Resûlullah (sas) bize hitap etti. Kulaklarımız açıldı. Öyle ki, barındığımız yerlerimizde onun söylediklerini dinliyorduk. Resûlullah (sas) insanlara haccın menasikini [kurallarını] öğretmeye başladı ve nihayet cemrelere [taş atma mahallerine] gelince fiske taşı toplanmasını söyledi. Sonra iki şehadet parmağından birini diğerinin üzerine koydu. Daha sonra Muhâcirlere Mescid'in önünde inip konaklamalarını, Ensâra da Mescid'in arkasında inip konaklamalarını emretti. Sonra insanlar emredilen yere inip konakladılar."

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Humeyd el-A'rec'den, o Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî'den, o kendi kavmi Benî Teym'den kendisine Mu'âz veya İbn Mu'âz denilen bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Minâ'da Resûlullah'tan işittim. İnsanlar oraya konaklamışlardı. Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Muhâcirler şuraya, Ensâr da şuraya insinler [konaklasınlar]."* Dedi ki: Bize haccın menasikini öğretti. Bu vesileyle Allah kulaklarımızı açtı. Öyle ki meskenlerimizin içinde onun sözünü dinledik. Onun söylediği sözler arasında şu sözü de vardı: *"Fiske taşıyla atar gibi cemrelere taş atın."*

1082. Attâb b. Süleym ﴿عتاب بن سليم﴾

[Attâb b. Süleym] b. Kays b. Hâlid b. Müdlic b. Ebü'l-Haşr b. Hâlid b. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Attâb'ın annesi, Ezdli Amre bt. Riyâh'tır.

Mekke'nin fethi günü Müslüman olmuş; Ebû Bekir'in (r) hilafeti sırasında hicretin 12. yılında *Yemâme* savaşında şehid edilmiştir.

Benî Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyoğulları'ndan Olanlar

1083. el-Hâris b. Hişâm ﴿الحارث بن هشام﴾

[el-Hâris b. Hişâm] b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm. Annesi, Temîmoğulları'ndan Esmâ bt. Mahreme b. Cendel b. Übeyr b. Neşhel b. Dârim'dir.

el-Hâris b. Hişâm'ın çocuklarmdan Abdurrahman ve kızı Ümmü Hakîm -O İkrime b. Ebû Cehil b. Hişâm b. el-Muğîre ile evlenmiştir. Daha sonra da Ömer b. el-Hattâb ile evlenmiş; Ömer b. el-Hattâb'dan Fâtıma adlı kızı olmuştur. Ümmü Hakîm'in annesi, Fâtıma bt. el-Velîd b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm'dur.

el-Hâris'in çocuklarmdan Ebû Sa'îd ve Fâtıma'nın anneleri, Damre b. Damre b. Câbir b. Katan b. Nehşel b. Dârim'in kızıdır.

Onun çocuklarından Karîbe bt. el-Hâris b. Hişâm -Ensârdan Sa'd b. Mu'âz'ın kardeşi el-Hâris b. Mu'âz ile evlenmiştir.- ve Dürre bt. el-Hâris'in anneleri, Ümmü Abdullah bt. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Kızı Hanteme bt. el-Hâris, Abdurrahman b. Ümeyye et-Temîmî ile evlendi. Hanteme'nin, Abdurrahman'dan Fâhite adlı bir kızı oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Salît b. Müslim anlattı. O da Abdullah b. İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih günü olduğunda el-Hâris b. Hişâm ve Abdullah b. Ebû Rebî'a, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin yanına girdiler ve "Sana sığındık!" dediler. Ümmü Hâni de onlara himaye verdi. Ali b. Ebû Tâlib, Ümmü Hâni'nin yanına girdi ve o iki şahsı gördü. Hemen onlara kılıcını doğrulttu. [Ümmü Hâni] dedi ki: Onların üzerine bir elbise attım ve Ali'nin boynuna sarılarak ona şöyle dedim: "İnsanların arasından bana karşı bunu sen mi yapıyorsun? O zaman ikisinden önce benden başla!" Ali de bana, "Sen müşrikleri mi koruyorsun?" dedi ve herhangi bir zorluk çıkartmadan çıkıp gitti. Sonra Resûlullah'ın yanına giderek ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Annemin oğlu Ali'den neredeyse kendisinden kurtulamayacağım şeylerle karşılaştım. Ben müşriklerden iki kaynıma eman verdim. O ise onları öldürmek için hücum etti." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Bu, ona yakışmamış. Senin himaye ettiğini biz de himaye ederiz; senin eman verdiğine biz de eman veririz."* dedi. Resûlullah'ın (sas) bu sözü üzerine o iki adamın yanına geri döndüm ve bu durumu onlara haber verdim. Onlar da evlerine gittiler. Resûlullah'a (sas), *"Hâris b. Hişâm ve Abdullah b. Ebû Rebî'a kendi aşiretlerinde oturan, (Müslümanları küçümseyerek) zaferanlı ve yumuşak elbiselerini boyunlarına atmış oturuyorlar."* denildi. Resûlullah (sas) da, "O ikisi için bir suçlama ve söz yok, biz onlara eman verdik." dedi.

el-Hâris b. Hişâm dedi ki: Resûlullah'ın (sas) beni görmesinden hayâ etmeye, müşriklerle beraber olduğum her bir yerde özellikle Resûlullah'ın (sas) beni görmesini, daha sonra onun iyilik, merhamet ve akraba ilişkilerini düşünmeye başladım. Mescid'e girerken onunla karşılaştım. Beni memnuniyetle karşıladı. O, ayakta iken yanına geldim. Ona selam verdim ve gerçekten, samimiyetle ona şehadet ettim. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, *"Seni hidayete erdiren Allah'a hamd olsun. Senin gibileri İslâm'a karşı ilgisiz kalmamalı!"* dedi. el-Hâris b. Hişâm dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, İslâm gibisine ilgisiz kalındığını görmedim."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hâris b. Hişâm *Huneyn* savaşında Resûlullah (sas) ile birlikte hazır bulundu; Resûlullah (sas) da ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr haber verdi; dedi ki: Ben, Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan işittim. O da babasından şöyle dediğini anlatıyordu:

Resûlullah'ın (sas) veda haccı esnasında, bineği üzerinde ayakta dikildiğini ve [*Mekke* için] şunları söylediğini gördüm: *"Allah'a yemin olsun ki, sen bana Allah'ın toprağının en hayırlısısın! Senden çıkarılmamış olsaydım çıkmazdım."* O sırada ben, istisna yapmadan şöyle dedim: "Keşke bunu yapmasaydık!" (Sonra kendi kendime): "Hemen oraya [*Mekke*'ye] dön. Orası senin doğduğun ve yetiştiğin yerdir." dedim. Resûlullah (sas), *"Rabbim'den, 'Allah'ım! Bana en sevimli olan arzından beni sen çıkardın; sana en sevimli olan arzına, yerleştir.' isteğinde bulundum. Allah da beni Medine'ye yerleştirdi."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Arkadaşlarımız şöyle dediler:

Hâris b. Hişâm, Müslüman olduktan sonra Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar *Mekke*'de kalmaya devam etti. O, Müslümanlığında eksik görülen bir kimse değildi. Rum gazvesinde, halkı harbe davet ve teşvik etmek için Ebû Bekir'in mektubu geldiği zaman el-Hâris b. Hişâm, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr, Ebû Bekir'in yanına *Medine*'ye gittiler. Ebû Bekir de evlerinde ziyaret etti. Onlara selam verdi, merhaba etti, onları güzel karşıladı ve onların *Medine*'deki yerleşmelerine sevindi. Daha sonra Müslümanlarla beraber savaşmak için *Şam*'a doğru yola çıktılar. el-Hâris b. Hişâm, *Şam*'daki *Fihl* ve *Ecnâdeyn* savaşlarında hazır bulundu. Ancak daha sonra 18 yılında *Şam*'da vuku bulan Amvâs vebasında vefat etti.

Ömer b. el-Hattâb, el-Hâris b. Hişâm'ın kızı ve Abdurrahman b. el-Hâris'in kız kardeşi olan Ümmü Hakîm'i kendisine eş edindi. Abdurrahman b. el-Hâris şöyle diyordu: "Ömer b. el-Hattâb'dan daha hayırlı bir üvey baba görmedim."[45] Abdurrahman b. el-Hâris, görüşüne önem verilen önemli

[45] Onun bu sözüne göre Ömer, Abdurrahman'ın annesi Fâtıma bt. el-Velîd ile evlenmiş demektir (M).

Kureyş eşrafındandır. Onun *Medine*'de büyük bir evi ve kalabalık bir ailesi bulunmaktadır.

1084. İkrime b. Ebû Cehil ﴿عكرمة بن أبي جهل﴾

Ebû Cehil'in adı, Amr b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm'dur. İkrime'nin annesi, Hilâl b. Âmiroğulları'ndan Ümmü Mücâlid bt. Yerbû'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o ez-Zübeyr'in mevlası Ebû Habîbe'den, o da Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke'nin fethi günü geldiğinde İkrime b. Ebû Cehil *Yemen*'e doğru kaçtı. O, Resûlullah'ın (sas) kendisini öldürmesinden korkmuştu. İkrime'nin hanımı, el-Hâris b. Hişâm'ın kızı Ümmü Hakîm akıllı bir hanım idi. O, Resûlullah'ı (sas) takip etti ve onun yanına geldi. Kocası İkrime hakkında o, Resûlullah'a, "Amcam oğlu İkrime senden korktuğundan *Yemen*'e kaçtı. Onu öldüreceğinden korkuyor. Ona eman ver." dedi. Resûlullah (sas) da *"Ona Allah'ın emanı ile güvence verdim. Kim onunla karşılaşırsa ona saldırmasın."* dedi. Bunun üzerine Ümmü Hakîm onu aramak için yola çıktı ve [*Kızıldeniz'deki*] *Tihâme* kıyılarından bir sahilde ona kavuştu. İkrime bir gemiye binmişti. Ümmü Hakîm ona uzaktan baktı ve şöyle seslendi: "Ey amcam oğlu! Akrabalarını en çok seven, onlara en çok iyilik yapan ve insanların en hayırlısı olanın yanından sana geldim. Kendini tehlikeye atma! Senin adına Resûlullah'tan güvence istedim, o da sana güvence verdi." İkrime eşinin bu çağrısına karşı, "Bunu sen mi yaptın?" diye sordu. Ümmü Hakîm de ona, "Evet, ben ona anlattım. O da sana güvence verdi." diye cevap verdi. Bunun üzerine İkrime hemen geri döndü.

O, *Mekke*'ye yaklaştığı sırada Resûlullah (sas) arkadaşlarına şunları söyledi: *"İkrime b. Ebû Cehil size, yanınıza mümin ve muhacir olarak geliyor. Sakın onun babasına sövmeyin, kötü söz söylemeyin! Çünkü ölmüş kimseye sövmek [hakkında kötü söz söylemek] ona ulaşmadığı gibi diriye de eziyet verir."* Sonra beraberinde eşi Ümmü Hakîm peçeli olduğu halde İkrime Resûlullah'ın (sas) kapısına geldi. Ümmü Hakîm, huzuruna girmek için Resûlullah'tan (sas) izin istedi. İçeri girdi ve İkrime'nin geldiğini haber

verdi. Resûlullah (sas), bu habere çok sevindi ve iki ayağının üzerinde fırlayarak ayağa kalktı. İkrime için sevincinden Resûlullah'ın (sas) üzerinde ridası yoktu. Resûlullah (sas), *"Onu içeri al."* dedi. İkrime, içeri girdi ve Resûlullah'a, "Şu [eşim], bana eman verdiğini söyledi." dedi. Resûlullah (sas), *"O, doğru söylemiş; güvendesin."* dedi. İkrime dedi ki: "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur; O'nun ortağı da yoktur ve sen Allah'ın kulu ve Resûlüsün!" dedim. Bundan başka, "Doğrusu sen insanların en iyisi, en doğrusu ve en vefalısısın." dedim. Bunları söylerken Resûlullah'tan utancımdan dolayı başımı öne eğmiştim. Sonra şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana yaptığım her türlü düşmanlık ve şirki ortaya koymak amacıyla bindiğim binekten dolayı benim için bağışlanma dile" Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Allah'ım! Yaptığı her düşmanlığı, konuştuğu her sözü ve senin yolundan [insanları] alıkoymak için kullandığı her binekten [vasıtadan] dolayı İkrime'yi bağışla!"* dedi.

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana bildiğim şeylerin en hayırlısını emret ki onu öğreneyim." dedim. Resûlullah (sas) ona dedi ki: *"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim."* de ve Allah yolunda cihad et." Bunun üzerine İkrime Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki, [insanları] Allah yolundan alıkoymak için harcadığımın iki mislini [miktarını] Allah yolunda harcamadıkça harcamayı bırakmayacağım. Yine Allah yolundan alıkoymak için savaştığımın iki misli kadar Allah yolunda savaşmadıkça savaşmayı terketmeyeceğim." Daha sonra o, Allah yolunda savaşa girdi ve Ebû Bekir'in hilafeti zamanında *Ecnâdeyn* savaşı sırasında şehid edildi. Resûlullah (sas) onu hac yılında *Hevâzin* kabilesine zekât memuru olarak görevlendirmişti. O, Resûlullah'ın (sas) vefatı sırasında *Tebâle*'de[46] bulunuyordu.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O İbn Şihâb'dan şunu rivayet etti:

Hâris b. Hişâm'm kızı Ümmü Hakîm, İkrime'nin eşiydi. Ümmü Hakîm, fetih günü *Mekke*'de Müslüman oldu. Onun eşi İkrime ise Müslüman olmaktan kaçtı ve *Yemen*'e kadar gitti. Bunun üzerine eşi Ümmü Hakîm onu aramak için yola çıktı ve nihayet *Yemen*'e ulaştı. O, kocası İkrime'yi İslâm'a

[46] Tâif yakınlarında bir yer (M).

davet etti, o da Müslüman oldu ve Resûlullah'ın huzuruna geldi. Resûlullah (sas) onu görünce, üzerinde ridası olmadığı halde sevincinden ona doğru yerinden fırladı. İkrime ona bîat etti. Ümmü Hakîm ve İkrime eski nikâhları üzere evli olarak kaldılar.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih günü gelince İkrime b. Ebû Cehil bineğine binerek denize [*Kızıldeniz'e*] doğru kaçtı. Deniz fırtınası ve dalgası onları sardı. O sırada yelkenciler, Allah'a yalvarmaya ve O'nu birlemeye başladılar. İkrime, "Ne oluyor?" diye sordu. Onlar da, "Burası Allah'tan başka hiçbir şeyin fayda vermediği bir yerdir." diye cevap verdiler. İkrime, "İşte bu, Muhammed'in bizi kendisine çağırdığı ilahdır. Bizi geri götürün." dedi. Geri dönüp Müslüman oldu. Eşi Ümmü Hakîm ise ondan evvel Müslüman olmuştu. Eski nikâhları üzere hayatlarına devam ettiler.

Bize Musa b. Mes'ûd Ebû Huzeyfe en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebû İshâk'tan, o Mus'ab b. Sa'd'dan, o da İkrime b. Ebû Cehil'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi (sas) kendisine geldiğim gün bana [iki defa], *"Süvari muhacir hoş geldin! Süvari muhacir hoş geldin!"* dedi. Ben de ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Senin aleyhine, sana karşı yaptığım harcamalar kadarım Allah yolunda yapmadıkça harcamayı bırakmayacağım." dedim.

Bize Ebû Sehl haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud anlattı. O da Hişâm b. Yahya el-Mahzûmî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir Şeyh bize şöyle dedi:

İkrime b. Ebû Cehil el-Mahzûmî *Medine*'ye gelince insanlar, "İşte bu Ebû Cehil'in oğlu! İşte bu Ebû Cehil'in oğlu!" diyerek birbirlerini sakındırmaya başladılar. İkrime de, kurtulmaya çalışarak ayrıldı ve nihayet Nebi'in (sas) eşi Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Ümmü Seleme ona, "Sana ne oluyor da yanıma giriyorsun?" dedi. İkrime, "Bana ne mi oluyor? Hiçbir yola ya da çarşıya gitmiyorum ki, insanlar, 'İşte bu Ebû Cehil'in oğlu! İşte bu Ebû Cehil'in oğlu!' sesleniyor olmasınlar." dedi. Bu esnada Resûlullah (sas) içeri girdi. Ümmü Seleme bu durumu Resûlullah'a anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (sas) konuşmasında, *"Ölülerine söverek dirilerine eziyet edenlere ne oluyor? Dikkat edin, ölülere söverek dirilere eziyet etmeyin!"*

Bize Süleyman b. Harb ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İkrime b. Ebû Cehil yemin etmeye kalkıştığında şöyle derdi: "Hayır! [öyle değil!], beni *Bedir*'de kurtarana yemin olsun ki..."

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İkrime b. Ebû Cehil, Mushaf-ı Şerif'i yüzüne koyar ve şöyle derdi: "Rabbimin Kitabı, Rabbimin Kitabı..."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Yunus el-Kuşeyrî anlattı; dedi ki: Bana Habîb b. Ebû Sâbit şunu anlattı:

Hâris b. Hişâm, İkrime b. Ebû Cehil ve Ayyâş b. Ebû Rebî'a, *Yermûk* savaşında yaralı olarak taşındılar. Bunlardan el-Hâris b. Hişâm, kendisine içecek su istedi. O sıra İkrime kendisine bakınca, "Suyu İkrime'ye verin." dedi. Ayyâş b. Ebû Rebî'a İkrime'ye bakınca "Suyu Ayyâş'a verin." dedi. Su, ne Ayyâş'a ne de onlardan birine ulaştı. Su ulaşıncaya kadar ölmüşlerdi. Hiçbiri de suyu tadamamışlardı.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Bu hadisi Muhammed b. Ömer'e zikrettim. Münker olduğunu söyleyerek dedi ki: "Bu bir vehimdir. İlim ve siyer ehli arkadaşlarımızın hepsinden edindiğimiz şey, İkrime b. Ebû Cehil'in Ebû Bekir'in hilafeti zamanında *Ecnâdeyn* savaşında öldürüldüğüdür. Bu hususta onlar arasında bir ihtilaf da yoktur. Ayyâş b. Ebû Rebî'a ise *Mekke*'de vefat etmiştir. el-Hâris b. Hişâm da 18 (H) yılında Amvâs vebası sırasında *Şam*'da vefat etmiştir." İkrime b. Ebû Cehil'in neslini devam ettiren bir evladı da bulunmamaktadır.

1085. Abdullah b. Ebû Rebî'a ﴿عبد الله بن أبي ربيعة﴾

[Abdullah b. Ebû Rebî'a] b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Onun annesi, Esmâ bt. Muharribe b. Cendel b. Übeyr b. Nehşel b. Dârim'dir. Bu kadın, aynı zamanda Ebû Cehil ve el-Hâris b. Hişâm'ın da annesidir.

Abdullah'ın çocuklarından Abdurrahman'ın annesi, Leyla bin Utârid b. Hâcib b. Zürâre b. Udes b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'dir.

Onun çocuklarından şair olan Ömer'in annesi ümmü veleddir.

Abdullah'ın çocuklarından el-Hâris'in annesi de ümmü veleddir.

Onun çocuklarından Amre ve Ümmü Hakîm'in anneleri, Reyhâne bt. Ebrehe b. Sabbâh'dır.

Abdullah'ın diğer çocukları Fâtıma ve Ümmü'l-Cülâs'ın annelerinin adı bize bildirilmemiştir.

Abdullah b. Ebû Rebî'a, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur.[47] Onun İslâm'a girmeden önceki adı Bahîr idi. Müslüman olunca Resûlullah (sas) onun ismini Abdullah olarak değiştirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebî'a anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) fetih yılı bir elçi göndererek Abdullah b. Ebû Rebî'a'dan 40.000 dirhem ödünç para istedi. O da onu Resûlullah'a verdi. Yüce Allah, Resûlullah'a (sas) fethi müyesser kılıp *Huneyn*'de Hevâzin'e galip gelince, aldığı ganimet mallarından Abdullah'a olan borcunu ödedi ve *"Ödünç paranın karşılığı, teşekkür ve geri ödemedir."* dedi. Ayrıca şöyle dedi:

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Habeş topraklarında, Amr b. el-Âs ile Umâre b. el-Velîd b. el-Muğîre arasında olanlar olduğunda, Necâşî de Umâre'ye yapacağını yapıp sihirbazlara Umâre'nin sidiğinin bağlanmasını emrettiği zaman, Umâre yalnız başına çıkıp yabana kaçmaya başlamıştı. Umâre, Ömer'in hilafeti zamanına kadar *Habeşistan*'[dağların]da kaldı. Abdullah b. Ebû Rebî'a Umâre'yi araştırmak üzere yola çıktı. Müslüman olmadan önce Abdullah'ın ismi Bahîr idi. İslâm'a girdiğinde Resûlullah (sas) onu "Abdullah" diye isimlendirdi. Abdullah, Umâre'nin nerede olduğunu araştırdı ve Habeş topraklarında bir suyun başında olduğunu tespit etti. Oraya yaban hayvanlarıyla

[47] Kaynaklar onu, fetih günü Ümmü Hâni'nin evinde himaye ettiği iki kimseden biri olarak kaydeder. O iki kimseden diğeri de el-Hâris b. Hişâm'dır (M).

gelirdi. Abdullah, onu beraberinde getirebilmek için yanına kırmızı yaban develeriyle çıkıp geldi. Fakat o, insan kokusunu alınca[48] susuzluk onu perişan edinceye kadar [dağlara] kaçtı. Sonunda suya geldi, doyuncaya kadar su içti. Onu aramaya çıktılar. Abdullah b. Ebû Rebî'a dedi ki: Ona yetişerek onu yakaladım. O sırada şöyle demeye başladı: "Ey Bahîr! Ey Bahîr! Beni bırak! Eğer onlar beni yakalarlarsa kesin öleceğim." Abdullah dedi ki: Onu ellerimle sıkı tuttum; ancak oracıkta, ölüverdi. Onu orada defnedip geri döndüm. Kılları bütün vücudunu örtmüştü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer ve Abdullah b. Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir anlattılar. Onlar da Rübey bt. Mu'avviz'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Ebû Rebî'a'yı *Yemen*'e vali olarak tayin etmişti. O, annesi ve Ebû Cehil'in de annesi olan Esmâ bt. Muharribe'ye, *Yemen*'den koku gönderirdi. Kadın o kokuyu zengin ve cömert devecilere satardı. Biz de ondan satın alırdık.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab ve Ebû Ca'fer'den şöyle dediklerini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, şura heyetine şunları söyledi: "Eğer ihtilafa düşerseniz *Şam*'dan Mu'âviye b. Ebû Süfyân ve ondan sonra da *Yemen*'den Abdullah b. Ebû Rebî'a çıkagelirler. İslâm'daki önceliğiniz dışında faziletinizi kabul etmezler."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer şuraya şöyle dedi: "Bu iş[49] ne Tulakâ'ya ne de Tulakâ'nın çocuklarına uygundur. Eğer sizler herhangi bir konuda aranızda ihtilafa düşerseniz, Abdullah b. Ebû Rebî'a'nın sizden habersiz olduğunu sanmayın."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebî'a anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ebû Rebî'a dedi ki:

[48] Takip edildiğini farkedince (M).
[49] Devlet yönetimi (M).

Beni de sizinle birlikte şuraya alın. Çünkü ben, hiçbir kimseyi Allah'ın kendisine sevk ettiği [yöneltti̇ği] hayırdan başkasına teşvik etmem; sizleri bana ait bir görüşten de menetmem." Onun bu teklifine karşı onlar [şura heyetindekiler]: "Hayır, aramıza girme!" dediler. Abdullah onlara, "Beni dinleyin!" dedi. Onlar da, "İstediğini söyle!" dediler. Abdullah onlara, "Eğer Ali'ye bîat ederseniz işittik ve isyan ettik. Yok Osman'a bîat ederseniz işittik ve itaat ettik. Allah'a yemin olsun ki, bu ikisi birbirinden farklıdır! Ey Avf'ın oğlu Allah'tan kork!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ebû Rebî'a, Osman'ın *San'a* valisi idi. Ona Osman'ın muhasara edildiği haberi ulaşınca, ona yardım etmek için hızlı bir şekilde yola çıktı. Yolda Safvân b. Ümeyye ile karşılaştı. Safvân bir Arap atı, Abdullah ise bir katır üzerinde idi. Safvân'ın atı, Abdullah'ın katırına yaklaşınca katır, Abdullah'ı üzerinden fırlattı ve Abdullah'ın bacağı kırıldı. Bu sebepten Abdullah, ancak Kurban Bayramı'nın dördüncü gününden sonra *Mekke*'ye geldi. O günlerde Âişe, Osman'ın kanını talep için insanları ortaya çıkmaya davet ediyordu. Abdullah kendisi için bir divan getirilmesini istedi. Divan kendisi için Mescid'e yerleştirildi. Daha sonra taşınarak divanın üzerine konuldu ve "Ey insanlar! Kim Osman'ın kanını talep için meydana çıkarsa onun masrafları bana aittir." dedi. Böylece Abdullah, birçok insanın masraflarını karşıladı ve onlara binek verdi. Ancak kendisi ayağı kırık olduğu için *Cemel*'e gidemedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd anlattı. O İbn Ebû Müleyke'den, o da Abdullah b. es-Sâib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ebû Rebî'a'yı divanının üzerinde Mescid-i Harâm'da gördüm. O, insanları Osman'ın kanını talep için sefere çıkmaya teşvik ediyor ve kendisine gelen kimseyi hazırlayıp yolculuk için binek veriyordu.

1086. Velîd b. Abdüşems ﴿الوليد بن عبد شمس﴾

[el-Velîd b. Abdüşems] b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Onun annesi, Kayle bt. Cahş b. Rebî'a b. Vüheyb b. Dıbbâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir.

el-Velîd b. Abdüşems'in çocuklarından Abdurrahman'ın annesi, Fâhite bt. Adî b. Kays b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir.

Onun çocuklarından Kays'ın annesi ümmü veleddir.

el-Velîd'in neslinden geride kalanlar *Irak*'ta kalmışlardır. el-Velîd'in çocuklarından Abdurrahman'ın oğlu Abdullah el-Ezrak, Abdullah b. ez-Zübeyr adına *Yemen*'de valilik yapmıştır.

Velîd b. Abdüşems, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve 12 yılında Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Yemâme savaşında şehid edilmiştir.

1087. el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye ﴿المهاجر بن أبي أمية﴾

[el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye] b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Onun annesi, Âtike bt. Âmir b. Rebî'a b. A'yâ b. Mâlik b. Alkame b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir. el-Muhâcir, Nebi'nin (sas) eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye'nin baba ve anne bir kardeşidir. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre'nin adı Süheyl idi.[50] O, kervan azıkçısı idi.[51] Bir yolculuğa çıktığı zaman, yanındaki arkadaşlarının ve yoldaşlarının yol azıklarını temin için infak eder, onlar için harcama yapardı. Bu nedenle ona kafile azıkçısı anlamında "Zâdü'r-rekb" denilmiştir.

el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye'nin oğlu Ubeydullah'ın annesi, Hind bt. el-Velîd b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems'tir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da el-Muhâcir b. Mismâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye, Resûlullah'ın (sas) kendisine kızdığı bir kimse idi.[52] Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme ile görüşerek, "Benim için Resûlullah ile görüş. Bugün senin sırandır." dedi. Onu evde gizledi. Resûlullah (sas) içeri girince onu gözetleyen el-Muhâcir, arkasından kuşağına yapıştı. Bu davranışına Nebi (sas) güldü. Bu sıra Ümmü Seleme el-Muhâcir için Resûlullah'a (sas), "Ondan razı ol, Allah da senden razı olsun." dedi. Nebi (sas) de ondan razı oldu ve onu *San'a*'ya vali olarak

[50] Bazı tarih kaynaklarında onun isminin Huzeyfe olduğu da zikredilmektedir (M).
[51] Yani kervandaki yol arkadaşlarına azık temin ederdi (M).
[52] Tebûk gazvesinden geri kalan Sahâbîlerden olduğu için (M)

görevlendirdi. el-Muhâcir oraya gitti ve nihayet *Mekke*'ye geldi. *San'a*'da yalancı Peygamber el-Ansî'nin ortaya çıktığı haberi kendisine ulaşınca *Medine*'ye geri döndü. O, Nebi (sas) vefat edinceye kadar *Medine*'de kaldı. Sonra Ebû Bekir onu tekrar *San'a*'ya vali tayin etti. O da orada görevine devam etti.

[Muhammed b. Ömer] dedi ki: Bu konuda İbn Ebû Sebre'ye dedim ki: "Bizim rivayetimize göre Nebi (sas) onu *San'a*'ya vali olarak gönderdi ve o arada vali iken Resûlullah (sas) vefat etti." İbn Ebû Sebre, "el-Muhâcir b. Mismâr bana böyle haber verdi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Musa b. İmrân b. Mennâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) vefat ettiği sırada el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye onun *San'a* valisi idi.

1088. Hâlid b. el-Âs ﴾خالد بن العاص﴿

[Hâlid b. el-Âs] b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Hâlid'in annesi, Âtike bt. el-Velîd b. el-Muğîre'dir.

Hâlid'in Abdurrahman, Ömer, Abdullah, el-Velîd ve Hafsa adlı çocuklarının anneleri, Dubâ'a bt. el-Kehf b. Âmir b. Kurt b. Seleme b. Kuşeyr'dir.

Hâlid'in çocuklarından el-Hâris, el-Muğîre, İsmail, Muhammed, Sahr ve Âtike'nin anneleri ise, Fâtıma bt. Ebû Sa'îd b. el-Hâris b. Hişâm'dır.

Onun çocuklarından İkrime'nin annesi de Ümmü Ma'bed bt. Küleyb b. Hazn b. Mu'âviye b. Hafâce b. Amr b. Akîl'dir.

Hâlid b. As, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş olup *Mekke*'de ikamet etmiştir; hicret etmemiş ve soyu devam etmiştir.

1089. es-Sâib b. Ebü's-Sâib ﴾السائب بن أبي السائب﴿

Ebü's-Sâib'in adı, Sayfî b. Âiz b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. es-Sâib'in annesi, Zeyneb bt. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Zeyneb'in annesi ise, Safiyye bt. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır.

es-Sâib'in oğullarından Abdullah -Nebi'nin (sas) ashâbından olup, ondan rivayette bulunmuştur.-, Abdurrahman -*Cemel* savaşı günü öldürülmüştür.- Avzallah ve Evse'nin anneleri, Remle bt. Urve Zü'l-Bürdeyn'dir. O Rebî'a b. Riyâh b. Ebû Rebî'a b. Abdümenâf b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

es-Sâib'in oğullarından Atâ'nın annesi, Beni Âmir'den Ümmü'l-Hâris bt. el-Hâris b. Hübeyre'dir.

Onun kızlarından Humeyde'nin annesi, Huzâ'a'dan Fâtıma bt. el-Esved b. Halef b. Es'ad b. Âmir b. Beyâda'dır.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Cüşem anlattı. O Mücâhid'den, o da es-Sâib b. Ebü's-Sâib'den şunu rivayet etti:

O, İslâm'ın ilk zamanlarında Resûlullah (sas) ile ticarette ortaklık yapardı. *Mekke*'nin fethi günü olunca geldi. Resûlullah (sas), ona şöyle dedi: *"Merhaba kimseyi aldatmayan ve çekişmeyen kardeşim ve ortağım es-Sâib! Cahiliye devrinde [Allah katında] kabul edilmeyen işler yapardın. O işleri soy ve akrabalık için yapardın. O davranışların bugün [Müslüman olduğun için] artık senden kabul ediliyor."*

1090. Abdullah b. es-Sâib ﴿عبد الله بن السائب﴾

[Abdullah b. es-Sâib] b. Ebü's-Sâib b. Âiz b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Abdullah'ın annesi, Remle bt. Urve Zü'l-Bürdeyn'dir. O yani Urve, Rebî'a b. Riyâh b. Ebû Rebî'a b. Abdümenâf b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

Abdullah b. es-Sâib'in Abdurrahman ve Ümmü'l-Hakem adlı çocuklarının annesi, Enîse bt. Übey b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'tır.

Onun çocuklarından Musa'nın annesi, el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâneoğulları'ndan Safiyye bt. Mervân b. Kays'tır.

Abdullah'ın çocuklarından Abdullah'ın annesi, Hayye bt. el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a b. Subeyre'dir.

Yine onun çocuklarından Ümmü Nâfi ve Ümmü Abdullah'ın anneleri ise, Benî Temîm'den Cülziyye bt. Ebû İhâb b. Azîz b. Kays'tır.

Abdullah b. es-Sâib'in künyesi Ebû Abdurrahman idi. O, bazen *Ebü's-Sâib* diye de künyelenirdi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım Nebîl eş-Şeybânî haber verdi. O da es-Sâib b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. es-Sâib anlattı; dedi ki:

Ben Abdullah b. es-Sâib ile oturuyorken İbn Abbâs'ın elçisi gelerek, "Ey Ebû Abdurrahman! *Kâbe*'de Resûlullah'ın (sas) namaz kıldığı yer neresiydi? Bize gösterir misin?" dedi. Abdullah b. es-Sâib, yeri göstermek üzere ayağa kalktı, biz de onunla birlikte kalktık. O, *Hacerülesved*'i takip eden üçüncü bölümün yanında dikilip durdu. Bu sıra İbn Abbâs, "Ey Ebû Abdurrahman! Resûlullah'ı (sas) burada namaz kıldığını bizzat gördün mü?" dedi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O Yahya b. Ubeyd'den, o babasından, o da Abdullah b. es-Sâib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi'den (sas) işittim. O -Rüknü'l-Yemânî ve el-Esved [*Hacerülesved*] kastederek- iki rükün arasında şöyle diyordu: ***"Rabbena âtina fi'd-dünya haseneten ve fi'l-ahireti haseneten ve kınâ azabe'n-nar*** *[Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik-mutluluk ver ve bizi cehennem ateşinden koru.]*"[53]

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o İbn Cüreyc'ten, o İbn Ebû Müleyke veya Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'den, o da Abdullah b. es-Sâib'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), [namazda] Müminin suresini okudu. Hz. İsa ve annesi ayetine[54] gelince, onu öksürük tuttu da hemen rükû'a gitti.

Bize Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Ömer anlattı. O da İbn Ebû Müeyke'den -Allah'ın izniyle- şöyle dediğini rivayet etti:

Bana ulaştığına göre Ömer b. el-Hattâb, insanları Ramazan'da bir araya getirdiğinde Abdullah b. es-Sâib el-Mahzûmî'ye *Mekke* halkına namaz kıldırmasını emretti. O, namazı makamın gerisinde kılardı. Dileyen onun arkasında namaz kılar; dileyen de tavaf eder; dileyen de Mescid'in bir kenarında namaz kılmak isteyen de namaz kılardı. İbnü'z-Zübeyr zamanında

[53] Bakara, 2/210.
[54] Müminûn, 23/49.

vefat edinceye kadar bu hal üzere devam etti. İbn Ebû Müleyke dedi ki: "Esmâ'ya giderek insanlara namaz kıldırmam için Abdullah b. ez-Zübeyr'in beni görevlendirmesi için kendisiyle konuşmasını istedim. Esmâ, bunu ona söyledi. "Onun bu işi yapabileceğini düşünüyor musun?" diye sordu. Esmâ, "O istedi." dedi. İbnü'z-Zübeyr, insanlara namaz kıldırmam için bana emir verdi. Ömer b. Abdülazîz gelinceye kadar insanlara namaz kıldırdım. nihayet o gelince, "İnsanların tek bir imam arkasında namaz kılmalarını sağlamak istiyorum." dedi. Ben de, "Bu, benden önceki sünnettir." dedim ve onları terk ettim." İbn Ebû Müleyke Ömer b. Abdülazîz zamanında gözlerini kaybedinceye kadar insanlara imamlık yaptı. Nâfi dedi ki: Bana Abdullah b. es-Sâib ve İbn Ebû Müleyke'nin namazı yirmişer rekat kıldırdıkları haberi ulaştı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Cüreyc haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. es-Sâib'in kabre konulup defni sona erip insanlar kalktıktan sonra Abdullah b. Abbâs'ın ayağa kalkarak onun için dua ettiğini, sonra gittiğini gördüm.

1091. Kays b. es-Sâib ﴿قيس بن السائب﴾

[Kays b. es-Sâib] b. Uveymir b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm. Kays'ın annesi, Rayta bt. Vehb b. Amr b. İmrân b. Mahzûm'dur.

Kays'ın çocuklarından Dâvud'un annesi ümmü veleddir.

Onun çocuklarından Abdürabbih el-Ekber'in annesi, Decâce bt. Esmâ b. es-Salt es-Sülemiyye'dir. Onun anne bir kardeşleri, Abdullah b. Âmir b. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems ve Abdullah b. Umeyr el-Leysî'dir.

Kays'ın çocuklarından İsa b. Kays'ın annesi ise, Fâtıma bt. Âmir b. Hizyem b. Selâmân b. Rebî'a b. Ureyc b. Sa'd b. Cümah'tır.

Onun çocuklarından Ümmü Eyyûb ve Ümmü Abdullah'ın anneleri Fâtıma bt. Âmir b. Hizyem'dir.

Kays'ın çocuklarından Abdürabbih el-Asğar'ın annesi, Devs kabilesindendir.

Onun oğlu Sa'îd'in annesi ümmü veleddir.

Kays'ın kızlarından Fâtıma'nın annesi, Ümmü Habîbe bt. Safvân b. Ümeyye b. Halef el-Cümahî'dir.

Kızlarından Meymûne'nin annesi ise, Rukayka bt. Nevfel b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. O, Varaka b. Nevfel'in de kız kardeşidir.

Kays b. es-Sâib, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. O, Mücâhid'in mevlasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. İmrân anlattı. O Musa b. Ebû Kesîr'den, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

"İhtiyarlık veya şifa ümidi kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da oruç tutmaya güç yetiremeyenler üzerine fidye gerekir..."[55] ayeti mevlam Kays b. es-Sâib hakkında nâzil oldu. o da [Ramazan ayında] oruç tutmadı ve her gün için bir miskini yedirdi.

1092. Hebbâr b. Süfyân ﴿هبار بن سفيان﴾

[Hebbâr b. Süfyân] b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Mahzûm. Hebbâr'ın annesi, Abd b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hasel b. Âmir b. Lüey'in kızıdır. Hebbâr, *Mu'te* savaşmda şehid edilmiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: *Mu'te* savaşı, hicrî 8 yılında, *Mekke*'nin fethinden beş ay evvel Cemâziyelevvel aymda olmuştur. Hebbâr ise *Mu'te* savaşına çıkmadan önce Müslüman olmuştur.

1093. Kardeşi Abdullah b. Süfyân ﴿عبد الله بن سفيان﴾

[Abdullah b. Süfyân] b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Onun annesi de, Abd b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'in kızıdır. Abdullah, Ömer'in hilafeti sırasında hicrî 5 yılının Receb ayında meydana gelen *Yermûk* savaşında şehid edilmiştir.

1094. Sa'îd b. Yerbû ﴿سعيد بن يربوع﴾

[Sa'îd b. Yerbû] b. Ankese b. Âmir b. Mahzûm. Onun annesi, Lübna bt. Sa'îd b. Riâb b. Sehm'dir.

[55] Bakara, 2/184

Sa'îd'in el-Hakem -Onunla künyelenmiştir.-, Rayta, Hind, Ümmü Habîb ve Âmine'nin anneleri, Hind bt. Ebü'l-Metâ b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.

Sa'îd'in oğullarından Ubeyd, Abdurrahman, Abdullah, Iyâd, Atâ ve Avn'ın anneleri ise Ümmü Ubeyd'dir. O, İmrânoğulları'ndan Ervâ bt. Arkâ b. Amr b. Kays b. Süveyd b. Amr b. Ak'tır.

Sa'îd b. Yerbû, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşına katılmıştır. Resûlullah (sas) da ona *Huneyn* ganimetlerinden elli deve vermiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. Yerbû, her yıl Harem'in sınır işaretlerini yenileyen kimseler arasındaydı. O, Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti sonuna doğru âmâ oluncaya kadar bu hususta bilgisi vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Ca'fer b. Abdurrahman b. el-Misver b. Mahreme'den dinledim; şöyle diyordu:

Ömer b. el-Hattâb, Sa'îd b. Yerbû'un evine kadar geldi; gözlerini kaybetmesi sebebiyle onu teselli etti ve ona, "Sakın Resûlullah'ın (sas) Mescidi'nde Cuma namazı ve vakit namazlarını kılmayı bırakma!" dedi. Sa'îd de Ömer'e, "Ama benim yol gösterenim yok." dedi. Bunun üzerine Ömer ona, "Biz sana yol gösterecek bir rehber göndeririz." dedi. Ona savaş ganimetlerinden olan bir genci görevli olarak gönderdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sa'îd b. Yerbû'un 54 yılında Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti zamanında *Medine*'de 120 yaşında iken vefat etti. Onun, *Medine*'de Huzâ'a kabilesinden olan Benî Ka'b b. Amr tarafında bir evi bulunmaktadır.

1095. Hazn b. Ebû Vehb ﴿حزن بن أبي وهب﴾

[Hazn b. Ebû Vehb] b. Amr b. Âyiz b. İmrân b. Mahzûm. Hazn'ın annesi, Kaysü Aylân'dan Fâhite bt. Âmir b. Kurt b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b'dır.

Hazn'ın Abdurrahman, el-Müseyyeb -Müslüman oldu ve Hz. Peygamber (sas) ile arkadaşlık yaptı.-, es-Sâib ve Ebû Sa'îd adlı çocukları vardır. es-Sâib ve Ebû Sa'îd'in anneleri[56], Ümmü'l-Hâris bt. Sa'îd b. Abdullah b. Ebû Kays'tır. Ümmü'l-Hâris'in annesi de, Ebû Uhayha Sa'îd b. el-Âs'ın kız kardeşi Ümmü Habîbe bt. el-Âs b. Ümeyye'dir.

Hazn'ın çocuklarından Hakîm b. Hazn Yemâme savaşında şehid edilmiştir. Onun annesi, Fâtıma bt. es-Sâib b. Uveymir b. Âyiz b. İmrân b. Mahzûm'dur.

Hazn, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Yahya anlattı; dedi ki: Bana Sa'îd b. Müseyyeb'in bir oğlu babasından, o da dedesi Hazn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana, *"İsmin nedir?"* diye sordu. "Hazn!" dedim. Resûlullah (sas), *"Hayır, senin adın 'Sehl'dir."* dedi. Bunun üzerine, Resûlullah'a (sas), "Yaşım büyüdükten sonra ismimi değiştireyim mi?" diye sordum. Resûlullah (sas) bana, *"Bundan sonra aramızda hüzün olmayacak!"* dedi.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib -İbn Bişr- el-Kelbî haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sa'îd b. Müseyyeb anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas), dedem Hazn b. Ebû Vehb'e haber göndererek *"Sen Sehl'sin!"* dedi. O da, "Suhulet [kolaylık] eşek içindir." dedi ve "Sehl" ismini kabul etmek istemedi. Dedi ki: "Vallahi! Biz içimizde bu "hazûne'yi [üzüntü veren şeyi]" tanımaya devam edeceğiz."

1096. Müseyyeb b. Hazn ﴿المسيب بن حزن﴾

[el-Müseyyeb b. Hazn] b. Ebû Vehb b. Amr b. Âyiz b. İmrân b. Mahzûm. Onun annesi, Ümmü'l-Hâris bt. Şu'be b. Abdullah b. Ebû Kays'tır.

[56] İbn Sa'd çeviriye esas aldığımız metinde, Hazn'ın Abdurrahman, el-Müseyyeb, es-Sâib ve Ebû Sa'îd adlı dört çocuğunu zikrettikten sonra "ümmühümâ [ikisinin annesi]" şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu durumda son iki çocuğunun annesini zikrederken, ilk iki çocuğunun anneleri hakkında bilgi vermemiş olmaktadır. Oysa bu, onun tarzına uymayan bu durumdur. Zira bir çocuğun annesinin adını bilmiyorsa bunu ifade etmektedir. Bu sebeple metnin "ümmühüm [anneleri]" şeklinde olması daha makuldür (E).

Ümmü'l-Hâris'in annesi ise, Ümmü Habîb bt. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

el-Müseyyeb'in çocukları -fakih olan- Sa'îd, Abdurrahman -Küçük yaşta öldü.- Amr, Ebû Bekir, Muhammed ve es-Sâib'in anneleri, Ümmü Sa'îd bt. Osman b. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas'tır.

Ümmü Sa'îd'in annesi ise, Rayta bt. Sa'îd b. Yerbû b. Ankese b. Âmir b. Mahzûm'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı. O Târık'tan, o Sa'îd b. el-Müseyyeb'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Müşrikler onu [umreden] engellediklerinde *Hudeybiye*'de Hz. Peygamber (sas) ile beraberdik. Bu sebeple onu yani umreyi sonra yaptık.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu durum[57] tarafımızdan bilinmemektedir; bizim bildiğimiz, el-Müseyyeb b. Hazn'ın babasıyla birlikte *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olduğudur.

1097. Hakîm b. Hazn ﴿حكيم بن حزن﴾

[Hakîm b. Hazn] b. Vehb b. Amr b. Âyiz b. İmrân Mahzûm. Onun annesi, Fâtıma bt. es-Sâib b. Uveymir b. Âyiz b. İmrân b. Mahzûm'dur. Hakîm, babası ve kardeşi [el-Müseyyeb] ile birlikte *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. O, h. 12 yılında Ebû Bekir'in hilafeti sırasında *Yemâme* savaşında şehid edilmiştir.

1098. Osman b. Vehb ﴿عثمان بن وهب﴾

Mahzûm b. Yakazaoğulları'ndan olup *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuştur. Osman, *Huneyn* savaşında Resûlullah (sas) ile beraber hazır bulunmuş; Resûlullah (sas) da ona *Huneyn* ganimetlerinden elli deve vermiştir. Onun nesebini Benî Mahzûm'un nesebi içinde tespit edemiyoruz.

[57] Sa'îd'in babası el-Müseyyeb'in Hudeybiye'de Resûlullah (sas) ile beraber hazır bulunduğu hususunu bilmediğini ifade etmektedir (M).

Benî Adî b. Ka'b'dan Olanlar

1099. Mutî b. el-Esved ﴿مطيع بن الأسود﴾

[Mutî b. el-Esved] b. Hârise b. Nadle b. Avf b. Abîd b. Avîc b. Adî b. Ka'b. Onun el-Acmâ'dır. O, Huzâ'a'dan Enîse bt. Âmir b. Fadl b. Afîf b. Küleyb b. Hubşiyye'dir. Enîse'nin annesi ise, Safiyye bt. Vehb b. el-Hâris b. Zühre'dir. Mutî b. el-Esved'in ismi el-Âs b. el-Esved idi. O, *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu. Resûlullah (sas) onu Mutî olarak isimlendirdi.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tenafisî haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriyâ b. Ebû Zâide anlattı. O da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kureyş âsilerinden Mutî b. el-Esved'den başka hiç kimse İslâm'ı idrak etmedi. Onun ismi el-Âs idi, Müslüman olduktan sonra Resûlullah (sas) onu Mutî diye isimlendirdi.

Mutî el-Esved'in çocukları Hişâm, Süleyman -*Cemel* savaşında öldürüldü-, Abdullah ve Âişe'nin anneleri Ümmü Hişâm olup o, Âmine bt. Ebü'l-Hıyâr'dır. Ebü'l-Hıyâr'ın adı ise Abdüyâlîl b. Abdümenâf b. Gâmire b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'tir.

Mutî'in çocuklarından Abdurrahman, Müslim ve Meryem'in anneleri, Ümmü Külsûm bt. Mu'âviye b. Urve b. Sahr b. Ya'mer b. Nüfâse b. Adî b. Di'l b. Bekir'dir.

Onun çocuklarından ez-Zübeyr'in annesi, el-Helâl bt. Kays b. Nevfel b. Câbir b. Şicne b. Habîb b. Üsâme b. Mâlik b. Nasr b. Ku'ayn'dır.

Diğer çocukları Fâtıma'nın annesi, Zeyneb bt. Ebû Avf b. Subeyre b. Su'ayd b. Sa'd b. Sehm'dir.

Çocuklarından Hafsa'nın annesi ise, Kilâboğulları'ndan Mutî b. Zü'l-Lıhye'dir. Zü'l-Lıhye, Mutî b. Şüreyh b. Âmir'in kızıdır.

Mutî b. el-Esved, Osman b. Affân'ın hilafeti zamanında *Medine*'de vefat etmiştir. Mutî ailesinin evleri *Veddân* denilen yerde olup orada kendisine ait mallar bulunmaktadır.

1100. Ebû Cehm b. Huzeyfe ﴿أبو جهم بن حذيفة﴾

[Ebû Cehm b. Huzeyfe] b. Gânim b. Âmir b. Abdullah b. Ubeyd b. Avîc b. Adî b. Ka'b. Onun annesi, Yüseyre bt. Abdullah b. Ezâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b'dır.

Ebû Cehm'in çocuklarından Abdullah el-Ekber'in -*Ecnâdeyn* savaşında şehid edilmiştir.- annesi, Ümmü Külsûm bt. Cervel b. Mâlik b. el-Müseyyeb b. Rebî'a b. Asram b. Dubeys b. Riyâh b. Hizâm'dır.

Çocuklarından Muhammed ve Meryem'in anneleri, Benî Temîm'den Havle bt. el-Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Udes b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim'dir.

Ebû Cehm'in çocuklarından Humeyd ve Su'dâ'nın anneleri, Habîbe bt. el-Cüneyd b. el-Cümâne b. Kays b. Züheyr b. Cezîme b. Revâha b. Rebî'a b. Mâzin b. el-Hâris b. Kutay'a b. Abs b. Bağîd'dir.

Onun çocuklarından Abdullah el-Asğar, Süleyman ve Ümmü Seleme'nin anneleri, Ümmü Abdullah olup o, Gassân'dan alınan Arab esirlerinden Zücâce bt. el-Hâris b. Hur b. en-Nu'mân'dır.

Ebû Cehm'in çocuklarından Habîbe'nin annesi, Ümmü Bekre bt. Abdullah b. Cez b. el-Hâris b. Züheyr b. Cezîme'dir.

Çocuklarından Ümmü Ubeyd ve Zeyneb'in anneleri ümmü veleddir.

Sahrâ, Suhayra ve Ümmü Seleme'nin anneleri, Selîh'ten Arap esirlerinden Meryem bt. el-Esved'dir.

Abdurrahman ve Zeyneb'in anneleri, Yahsab'dan Arab esirlerinden bir kadındır. Dedi ki: Ebû Cehm'in adı Ubeyd idi.

O, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuş; bundan sonra *Medine*'ye gelmiş ve orada kendisi için bir ev yaptırmıştır. O, çok konuşan biriydi. Bu sebeple Ömer onu kontrolü altına aldı. Onu korkuttu ve insanlara karşı anlaşılmaz, garip sözler konuşmaktan menetti. Ömer vefat ettiğinde o buna sevindi. O gün evinde raks etmeye başladı. Ebû Cehm, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti sırasında *Medine*'de öldü. Onun, Abdullah b.

ez-Zübeyr zamanında *Kâbe*'nin yıkılması zamanına kadar hayatta kaldığı ve o fitnede öldüğü de söylenmektedir.

1101. Abdullah b. Ebû Cehm ﴿عبد الله بن أبي جهم﴾

[Abdullah b. Ebû Cehm] b. Huzeyfe b. Gânim b. Âmir. Onun annesi, Ümmü Külsûm bt. Cervel b. Mâlik b. el-Müseyyeb b. Rebîʿa'dır. Abdullah, babasıyla birlikte *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştur. *Şam*'a savaşa çıkmış ve *Ecnâdeyn* savaşında şehid edilmiştir.

1102. Ebû Hasme b. Huzeyfe ﴿أبو حثمة بن حذيفة﴾

[Ebû Hasme b. Huzeyfe] b. Ganm b. Âmir b. Abdullah b. Ubeyd b. Avîc b. Adî b. Kaʻb. Annesi, Ümmü Mevrık olup adı, Able bt. Nükayd b. Büceyr b. Abd b. Kusay b. Kilâb'dır.

Ebû Hasme'nin çocuklarından Süleyman'ın annesi Şifâ bt. Abdullah b. Abdüşems b. Halef b. Saddâd b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Kaʻb'dır.

Ebû Hasme'nin çocuklarından Hudeyr'in kadınlardan başka geride bıraktığı bir şeyi yoktur.

Ebû Hasme'nin kızı Leyla'nın annesi Arap esirlerinden *Tenûh*'tan ümmü veleddir.

Şifâ bt. Abdullah, Süleyman b. Ebû Hasme'nin annesi olup Resûlullah'a (sas) bîat etmiş kadınlardandı. Onun *Medine*'de Hakkâkîn [Yontucular] çarşısında bir evi vardı. Hz. Ömer'in onu çarşı denetleyicisi olarak görevlendirdiği, ancak çocuklarının bunu kabul etmedikleri ve kızdıkları söylenir. Ebû Hasme b. Huzeyfe, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuştur.

1103. Abdullah b. Amr ﴿عبد الله بن عمرو﴾

[Abdullah b. Amr] b. Becre b. Halef b. Saddâd b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Kaʻb.

Abdullah b. Amr'ın Amr adlı çocuğu vardı. Bize ne onun annesinin ismi, ne de babasının annesinin ismi bildirilmiştir.

Abdullah b. Amr, *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olmuş; 12 yılında Ebû Bekir'in hilafeti sırasında *Yemâme* savaşında şehid edilmiştir.

BENÎ SEHM B. AMR B. HÜSAYS B. KA'B'DAN OLANLAR

1104. Ebû Vedâ'a ﴿أبو وداعة﴾

Onun ismi, el-Hâris b. Subeyre b. Su'ayd b. Sa'd b. Sehm b. Amr'dır. Ebû Vedâ'a'nın annesi, Hâlide bt. Ebû Kays b. Abdümenâf b. Zühre'dir.

Ebû Vedâ'a'nın çocukları Ebû Tâlib, Ebû Süfyân, Reb'a, Ümmü Hakîm ve Ümmü Habîb'in anneleri, Ervâ bt. el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Ebû Vedâ'a, müşriklerle beraber *Bedir*'de hazır bulunan ve o gün esir edilen kimseler arasındaydı. Resûlullah (sas) onun için, "Onun *Mekke*'de zeki bir oğlu vardır. Bu oğul babasını kurtarmak için çok para verecektir." dedi. el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a *Mekke*'den *Medine*'ye dört gece yürüdü. Babasının canını kurtarmak için babası adına 4.000 dirhem fidye verdi. Ebû Vedâ'a esirlerden ilk fidye ile kurtulan kimse idi. Onun esirler arasında bulunmasına Kureyşliler çok üzülmüşlerdi. Ebû Vedâ'a daha sonra *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu. O, Ömer'in hilafeti zamanına kadar yaşadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Ma'mer'den, o Humeyd b. Kays'tan, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün Ömer b. el-Hattâb, "Makam'ın [Makam-ı İbrahim'in] yeri hakkında kimin bir bilgisi var?" diye sordu. Ebû Vedâ'a da şöyle cevap verdi: "Ey Müminlerin Emiri! Benim yanımda bilgi var. Onun [makamın] bir boyutu *Kâbe*'nin kapısına doğru, bir boyutu Rüknü'l-Hacer'e doğru, bir boyutu Rüknü'l-Esved'e doğru, bir boyutu da Zemzem kuyusuna doğru takdir etmiş bulunuyorum." Ömer, "O makamı getir!" dedi. Ömer onu alıp Ebû Vedâ'a'nın gösterdiği bugünkü ölçüsüne dönderdi.

Ebû Vedâ'a, *Şam* dinarını bir habbe eksik olmak üzere, Cahiliye dönemindeki dinar ölçüsünü, yirmi iki kırat [ölçü] olarak tespit etti. Bu ölçü, el-Muttalib b. es-Sâib b. Ebû Vedâ'a'nın yanındaydı. Bunu ondan İshâk b. Hâzim, İshâk b. Hâzim'den de Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî hikaye etti.

1105. el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a ﴿المطلب بن أبي وداعة﴾

Onun ismi, el-Hâris b. Subeyre b. Su'ayd b. Su'ayd b. Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b b. Lüey'dir. el-Muttalib'in annesi, Ervâ bt. el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a'nın çocuklarından el-Hâris -Ebû Şeyh'tir.-, Ümmü Amr el-Kübrâ -Onun Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Abdullah b. Abd b. el-Esved b. Hişâm adlı bir oğlu vardır.-, İbrahim, Havşeb, Ca'fer, Abdullah, Hamza, el-Muttalib, Abdurrahman ve Küseyyir, Ümmü Amr es-Suğrâ -el-Hâris b. Nevfel b. Abdülmuttalib ve Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî'den çocukları bulunmaktadır.-, Ümmü Hakîm -Şair Ömer b. Abdullah b. Ebû Rebî'a'dan çocukları bulunmaktadır.-, Ümmü Kesîr -Abdülazîz b. Abdullah b. Hâlid b. Üseyd b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye'den çocukları bulunmaktadır.- Habîbe'nin -es-Sâib b. Ebü's-Sâib ve Abdurrahman b. el-Hâris b. Nevfel b. el-Hâris'ten çocukları bulunmaktadır.- anneleri Habîbe bt. Nübeyh b. el-Haccâc'dır.

Onun çocuklarından Iyâd'ın annesi ise Kıbtî bir kadındır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya anlattı. O da Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Vedâ'a b. Subeyre, *Bedir* günü esir alınan müşrikler arasındaydı. Resûlullah, şöyle dedi: *"Onun Mekke'de zeki bir oğlu vardır. Bu oğul babasını kurtarmak için çok para verecektir."* [Bir gün] Kureyş, *Mekke*'de onun oğlu el-Muttalib'in babasına gitmek ve onu fidye vererek kurtarmak için yola çıkmaya hazırlık yaptığını görünce ona, "Acele etme, esirlerimiz konusunda senin bizim işimizi bozacağından korkuyoruz. Muhammed bizim telaşımızı, acelemizi görür de bize fidyeyi artırır. Her ne kadar sen buna imkân bulsan da kavmin buna güç yetirememektedir." dediler. el-Muttalib, "O halde siz yola çıkıncaya kadar ben de çıkmayacağım." dedi. Ancak

Kureyşliler işi savsaklayınca geceleyin yaya olarak yola çıktı. Dört gece boyunca *Medine*'ye kadar yürüdü ve babası için 4.000 dirhem fidye verdi. Yaptığından dolayı Kureyşliler onu kınadılar. O da onlara, "Siz yataklarınızda yatarken, keyif sürerken, her halde ben babamı bir topluluğun elinde esarete terk edemezdim." dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân b. Harb şunları söyledi: "Doğrusu bu, kendi görüşünü beğenen toy bir çocuktur. O, sizin aleyhinize durumu bozmaktadır. Allah'a yemin ederim ki, ben, orada bir yıl da kalsa Muhammed onu serbest de bırakmadan Amr b. Ebû Süfyân için asla fidye vermeyeceğim! Vallahi, [maddi açıdan] sizin en muhtacınız değilim. Fakat ben, [bana sıkıntı ya da] size sıkıntı verecek bir şey yapmak istemiyorum. O halde Amr sizin örneğiniz olsun."

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a, daha sonra *Mekke*'nin fethi sırasında Müslüman oldu. Sonra *Medine*'ye gelip oraya yerleşti. Orada bir evi bulunmaktadır. el-Muttalib, *Medine*'de uzun süre kalmış ve orada h. 99 yılında vefat etmiştir. Onun neslini devam ettiren evlatları bulunmaktadır. O, Resûlullah'tan (sas) bazı hadisler rivayet etmiştir.

1106. Kays b. Adî ﴾قيس بن عدى﴿

[Kays b. Adî] b. Sa'd b. Sehm. Annesi, Hind bt. Abdüddâr b. Kusay'dır. -Onun adının *Mekke*'nin fethi gününde Müslüman olanlar arasında bu şekilde kayıtlı olduğunu tespit ettik.- O, Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşında hazır bulunmuş; Resûlullah (sas) da ona ganimetlerden 100 deve vermiştir. Bu, ismi hususunda râvîler tarafından yapılmış bir hatadır. Muhtemelen bu isimle, Kays'ın çocuklarından birisinin çocuğunu kastetmişlerdir. Çünkü Kays b. Adî, Cahiliye devrinde yaşamış eski insanlardan olup Resûlullah (sas) dönemine yetişmemiştir. Resûlullah (sas) dönemine yetişen oğlu el-Hâris b. Kays olup o, Kinâneoğulları'ndan el-Gaytala bt. Mâlik'in oğludur. el-Hâris, Resûlullah (sas) ile alay eden kimselerden idi. Onunla birlikte gazaya çıktılar. Hepsi *Habeşistan*'a hicret etmişlerdi. Onların isimlerini zikredip durumlarını ve katıldıkları savaşları onları ele aldığımız yerlerde zikrettik.

1107. Abdullah b. ez-Ziba'râ ﴿عبد الله بن الزبعرى﴾

[Abdullah b. ez-Ziba'râ] b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm. Annesi, Âtike bt. Abdullah b. Umeyr b. Üheyb b. Huzâfe b. Cümah'tır. Abdullah b. ez-Ziba'râ, Resûlullah (sas) ve ashâbını hicveden, müşrikleri Müslümanlara karşı tahrik eden, Müslüman şairlerden Hassân b. Sâbit ile karşılıklı hicivleşen, Resûlullah (sas) ile savaşmak için müşriklerle beraber hareket eden bir şairdir. Onun kız kardeşinin oğlu Mıkyes b. Sabâbe el-Leysî, *Mekke*'nin fethi günü mürted olarak öldürülmüştür. Mıkyes'in annesi ise, Rayta bt. Abdullah b. ez-Ziba'râ'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Fetih yılı Resûlullah (sas) *Mekke*'ye girdiği sırada Abdullah b. ez-Ziba'râ ve o sıra Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin kocası olan Hübeyre b. Ebû Vehb el-Mahzûmî *Mekke*'den firar ettiler. Nihayet ikisi birlikte *Necrân*'a vardılar. Onlar *Necrân* kalesine girinceye kadar korkudan emin olamadılar. Onlara, "Geldiğiniz yerde neler oluyor?" diye soruldu. Onlar da, "Kureyşliler öldürüldü. Muhammed *Mekke*'ye girdi. Muhammed'in sizin şu kalenize doğru hücum edeceğini düşünüyoruz." dediler. Bunun üzerine Belhâris b. Ka'b, kalelerindeki yıkılmış yerleri düzeltmeye ve hayvanlarını ile mallarını toplamaya başladılar. Hassân b. Sâbit, Abdullah b. ez-Ziba'râ'yı hedef alan beyitler gönderdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu beyitleri Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd bana okudu.

Buğzu, seni Necrân'a kadar götüren adamı yok sayma!
Orada çok kötü bir hayat yaşayacaksın.
Mızrakların çürüdü savaşta, zayıf düştüler,
Ve ayıplı soyunla korkakça kalakaldın.
Allah ez-Ziba'râ'ya ve oğluna öfkelendi.
Onlar için hayatta da sürekli bir azap vardır.

Hassân b. Sâbit'in bu şiiri İbn ez-Ziba'râ'ya ulaşınca, o *Mekke*'ye doğru yola çıkmak için hazırlandığı sırada Hübeyre b. Ebû Vehb, "Ey amcam oğlu! Nereye gidiyorsun?" diye sordu. İbn ez-Ziba'râ, "Muhammed'e!"

diye cevap verdi. Hübeyre ona, "Ona tabi olacak mısın?" diye sordu. İbn ez-Ziba'râ, "Evet, vallahi! [uyacağım]" diye cevap verdi. Hübeyre ona, "Keşke senden başkasıyla bu işe [arkadaşlığa] karar verseydim! Senin Muhammed'e tabi olacağını hiç düşünmezdim." dedi. İbn ez-Ziba'râ, "Durum bundan ibaret! Hangi sebeple insanların en hayırlısı ve en iyisi olan amcamın oğlunu terk edip el-Hâris b. Ka'boğullarıyla beraber olacağım? Yurdum ve kavmimle beraber olmam benim için daha sevimlidir." dedi.

Oradan ayrılan İbn ez-Ziba'râ ashâbı arasında oturmakta olan Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) onun yüzüne bakınca, *"İşte bu İbn ez-Ziba'râ'dır. Yüzünde İslâm nuru var."* dedi. İbn ez-Ziba'râ Resûlullah'ın huzurunda durunca, "Selam sana, ey Allah'ın Resûlü! Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim. İslâm ile beni hidayete erdiren Allah'a hamd olsun. Doğrusu ben sana düşmanlık ettim, senin aleyhine ordular hazırladım; sana düşmanlık uğrunda ata ve deveye bindim ve yaya yürüdüm. Daha sonra senden korkumdan *Necrân*'a kaçtım. İslâm'a asla yaklaşmak istemiyordum. Sonra Allah, hakkımda hayırlı olanı murad etti de İslâm'ı gönlüme koydu, onu bana sevdirdi. İçinde bulunduğum sapıklığı, hiçbir akıllıya fayda vermeyen kendisine tapınılan ve onlar için kurban kesilen, kendisine tapanı ya da tapmayanı bilemeyen taştan şeylere uymamızı düşündüm." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Seni İslâm ile hidayete erdiren Allah'a hamd olsun! Yine Allah'a hamd olsun ki, İslâm kendisinden önce olan şeyleri [şirk, günah vb.] temizler ve yok etmektedir."*

Dedi ki: Hübeyre b. Ebû Vehb, ölünceye kadar *Necrân*'da ikamet etti ve orada müşrik olarak öldü. Onun eşi olan Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni ise *Mekke*'nin fethi günü Müslüman oldu.

Benî Cümah b. Amr b. Hüsays b. Ka'b'dan Olanlar

1108. Safvân b. Ümeyye ﴿صفوان بن أمية﴾

[Safvân b. Ümeyye] b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah. Safvân'ın annesi, Safiyye bt. Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'tır.

Safvân b. Ümeyye'nin Ömer ve Abdullah el-Ekber -O, et-Tavîl'dir [Uzun]. Abdullah b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm ile birlikte, onun öldürüldüğü gün öldürülmüştür.-, Hişâm el-Ekber, Âmine ve Ümmü Habîb'in -Kays b. es-Sâib b. Uveymir b. Âyiz b. İmrân b. Mahzûm'dan çocuğu olmuştur.- anneleri, Berze bt. Mes'ûd b. Amr b. Umeyr es-Sekafî'dir. Berze'nin annesi ise, Eme bt. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'tır.

Safvân b. Ümeyye'nin çocuklarmdan Abdullah el-Asğar'ın, Safvân'ın ve Amr el-Asğar'ın anneleri ise el-Beğûm bt. el-Mu'azzil'dir. el-Mu'azzil, el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâneoğulları'ndan Hâlid b. Amr b. Süfyân b. el-Hâris b. Zeyyân b. Abdüyâlîl'dir.

Yine Safvân'm çocuklarından Abdurrahman el-Ekber, Hâlid ve Hâlide'nin anneleri, Kinâne'nin Firâs b. Ganmoğulları boyundan Berze bt. Ebü's-Sühayle'dir.

Onun çocuklarından Abdurrahman el-Asğar'ın annesi, Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'nin kızıdır. Onun annesi ise Sufeyyâ bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye'dir. Onun da annesi, Safiyye bt. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Safvân'ın çocuklarmdan Vehb -Onunla künyelenirdi.-, Hakîm, Hişâm el-Asğar, el-Hakem, Ebü'l-Hakem, Ümmü'l-Hakem'in anneleri ise, Ümmü Vehb bt. Ebû Ümeyme b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'dir.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O da İbn Şihâb'dan şunu rivayet etti:

Nebi (sas) zamamnda bir takım kadınlar, eşleri henüz kâfir iken, hicret etmeksizin kendi yerlerinde [bölgelerinde] Müslüman olmuşlardı. el-Velîd b. el-Muğîre'nin kızı [Fâhite] bunlardandı. O, Safvân b. Ümeyye'nin

eşiydi ve *Mekke*'nin fethi günü Müslüman olmuştu. O sıra kocası Safvân Müslüman olmaktan kaçmış; Resûlullah (sas) de Safvân'a güvence olarak kendi ridasını Safvân'ın amcasının oğlu Vehb b. Umeyr'e vermek suretiyle ona göndermişti. Bu şekilde Resûlullah (sas) onu İslâm'a girmeye ve yanına gitmeye davet etmişti. Ya bu öneriyi kabul edecek ya da ona iki ay içinde kararını verecekti. Safvân, Nebi'nin (sas) huzuruna ridası ile geldiğinde insanların başı üzerinden Resûlullah'a (sas) seslenerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Vehb b. Umeyr bana ridanı getirdi. Senin yanına gelmemi, işi kabul etmemi, aksi halde bana iki ay süre tanıdığını söylediğini iddia ediyor." Bunun üzerine Resûlullah (sas) Safvân'a, *"Ey Ebû Vehb! Aşağı in."* dedi. Safvân, "Hayır! Vallahi bana durumumu açıklayana kadar inmem." dedi. Resûlullah (sas) tekrar ona, *"Haydi sana dört ay mühlet."* dedi. Çok geçmeden Resûlullah (sas) Hevâzin'e karşı olarak *Huneyn*'e doğru sefere çıktı. Bu esnada yanında bulunan harp aletlerinden ve silahlardan ödünç vermesi için Safvân b. Ümeyye'ye elçi gönderdi. O da elçiye, "İsteğimle mi, zorla mı?" diye sordu. Elçi, "Bilakis isteğinle." diye cevap verdi. Bunun üzerine Safvân, yanında bulunan silah ve savaş aletlerini ona verdi. O sıra henüz iman etmemişken Safvân, Resûlullah (sas) ile birlikte *Huneyn* ve *Tâif* savaşlarında hazır bulundu. Kendisi henüz kâfir iken eşi Müslüman olmuştu. Resûlullah (sas) onların arasını ayırmadı. Nihayet Safvân Müslüman oldu ve eşi eski nikâhla onun yanında hayata devam etti.

Ma'n dedi ki: Mâlik, İbn Şihâb'ın şöyle dediğini söyledi: Safvân b. Ümeyye ile eşinin Müslüman olması arasında yaklaşık bir ay gibi bir süre vardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o ez-Zübeyr'in mevlası Ebû Habîbe'den, o da Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke'nin fethi günü Safvân b. Ümeyye kaçarak *Şu'aybe*'ye gitti. Umeyr b. Vehb b. Cümahî dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Kavmimin efendisi olan kimse kendisini denize atmak için *Mekke*'den kaçtı. Kendisine eman vermemenden korktu. Anam babam sana feda olsun ona bir eman ver!" Resûlullah (sas), *"Ona eman verdim."* dedi. Bunun üzerine Umeyr onun peşinden yola çıktı ve ona ulaşarak şöyle dedi: "İnsanların en iyisi ve

[akrabalara karşı] en merhametlisi olan Resûlullah'ın yanından sana geliyorum. O sana eman verdi." Safvân, "Hayır! Allah'a yemin olsun ki, ondan bana tanıyacağım, kabul edeceğim bir alameti getirinceye kadar olmaz!" Umeyr, geriye Resûlullah'ın (sas) yanına döndü. Durumu ona haber verdi. Resûlullah (sas) da ona, "İmamemi al, götür!" dedi. İmamesi *Mekke*'ye girerken sardığı pamuktan, çizgili ve desenli hırkasını alıp götürmesini istedi. Bunun üzerine Umeyr, Safvân'ı bulmak için ikinci defa yola çıktı. Resûlullah'tan alamet olarak hırkasını verdi. Safvân, Umeyr ile birlikte geri döndü. O, Resûlullah'ın (sas) yanına geldiği sırada o, insanlara ikindi namazı kıldırıyordu. Resûlullah (sas) namazdan selam verince Safvân, "Ey Muhammed! Doğrusu Umeyr b. Vehb hırkam bana getirdi. Bununla beni huzuruna davet ettiğine inandırdı. Bu durumda eğer ben işi [İslâm'a girmeyi] kabul edersem, kabul yani tamam; değilse iki ay mühlet verecekmişsin öyle mi?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) Safvân'a, *"Ey Ebû Vehb! Aşağı in."* dedi. Safvân da, "Hayır, Vallahi sen durumumu açıklayana kadar inmem!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, *"Sana dört ay mühlet var!"* dedi. O da bineğinden indi.

[Fetihten sonra] Resûlullah (sas) Hevâzin'e karşı savaşmak üzere *Mekke*'den yola çıktı. Safvân b. Ümeyye de onunla beraber çıktı. Bu esnada Resûlullah (sas) Safvân'dan ödünç silah istedi. O da ona iade koşuluyla yanında bulunan silah ve teçhizatı ödünç verdi. O, henüz kâfir olduğu halde Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* savaşı ve *Tâif* seferinde hazır bulundu. Daha sonra *Ci'râne* denilen yere geri döndü. Orada Resûlullah (sas) ganimetler arasında onlara bakmak, kontrol etmek için yürüyorken beraberinde Safvân b. Ümeyye de vardı. Safvân, develerle, koyunlarla ve çobanlarla dolu bir vadiye bakmaya başladı. Uzun süre baktı. Onun böyle ilgiyle ve hayretle baktığını gören Allah Resûlü, *"Ey Ebû Vehb! Bu vadidekileri beğendin değil mi?"* diye sordu. O da, "Evet!" diye cevap verdi. Resûlullah (sas) tekrar Safvân'a, *"O ve içindeki olan şeyler senindir."* dedi. O anla ilgili olarak Safvân şöyle dedi: "Böyle bir şeyle [davranışla] olsa olsa ancak bir Nebi'nin gönlü hoş ve mutlu olur. Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin Muhammed'in kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim." dedi ve o anda Müslüman

oldu. Resûlullah (sas), Safvân'a ayrıca müellefe-i kulûbla beraber *Huneyn* ganimetlerinden elli deve verdi.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı; dedi ki: Bize İbnü'l-Mübârek anlattı. O Yunus'tan, o ez-Zührî'den, o Sa'îd b. el-Müseyyeb'den, o da Safvân b. Ümeyye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Huneyn* günü bana göre insanlar içinde en buğzettiğim kimse olduğu halde ganimet verdi. Bana mal vermeye devam etti. Öyle ki, nihayet bana insanların en sevimlisi oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı. O da Ebû Husayn el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Mekke*'de Safvân b. Ümeyye'den 50.000 dirhem borç istedi, o da ona borç verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Safvân sağlam bir Müslüman olmaya devam etti. Bununla birlikte onun gerek Resûlullah (sas) ile beraber, gerekse ondan sonraki savaşlara katıldığı haberi bize ulaşmadı. Safvân, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti başlangıcında ölünceye kadar *Mekke*'de ikamet etmeye devam etti. O, Resûlullah'tan (sas) bazı hadisler rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Şu yedi kişiyi seç. Onlardan dördü Cahiliye devrinde, üçü de İslâm dönemindedir. Onlar, yemek yedirirler, sofraları açıktır, cömerttirler, her gün onlar ona çağırılırlar. İslâm dönemindeki kimselere gelince onlar, Amr b. Abdullah b. Safvân'dırlar.[58] Cahiliye dönemindekilere gelince onlar da, İbn Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe'dirler.[59]

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb Abdullah b. Tâvûs anlattı. O babasından, o da Safvân b. Ümeyye'den şunu rivayet etti:

Safvân'a, "Cennet'e ancak hicret edenler girecektir." denildiğinde o şöyle dedi: "Gidip bu konuyu, Resûlullah'a (sas) sormadan evime girmeyeceğim." dedim ve nihayet Resûlullah'a giderek ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Bir takım insanlar, 'Cennet'e ancak hicret edenlerin gireceğini' söylüyorlar [buna ne dersin?]." dedi. Resûlullah (sas) ona, *"Fetihten sonra hicret yoktur.*

[58] Yani Amr, babası Abdullah ve onun babası Safvân'dırlar (M).

[59] Yani Ümeyye, babası Halef, onun babası Vehb ve onun babası Huzâfe'dir (M).

Ancak cihad ve niyet vardır. O halde savaşa çağırıldığınız zaman ona katılın." dedi.

1109. Ebû Mahzûre ﴾أبو محذورة﴿

Onun adı, Evs b. Mi'yer b. Levzân b. Rebî'a b. Sa'd b. Cümah'tır. Annesi, Huzâ'a kabilesindendir. Onun aynı anne-babadan kardeşi olan Enes, *Bedir* savaşında kâfir olarak öldürülmüştür. Ebû Mahzûre'nin adını, Semüre b. Umeyr b. Levzân b. Vehb b. Sa'd b. Cümah şeklinde verenleri işittim. Onun Evs adında baba-bir kardeşi vardı.

Ebû Mahzûre'nin Abdülmelik'in annesi ümmü veleddir.

Hudeyr adlı çocuğunun, annesi ise Yemânîyye'dir.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O Osman b. es-Sâib'den, o Ümmü Abdülmelik b. Ebû Mahzûre'den, o da Ebû Mahzûre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi (sas), *Huneyn* savaşından geri döndüğünde onlara yetişmek üzere çıkan on kişiden biriydim. Onların namaz için ezan okuduklarını işittim. Biz de alaylı ezan okumaya koyulduk. Bunun üzerine Nebi (sas), *"Bu insanlar arasından güzel sesli bir insanın ezan okumasını duydum."* dedi ve bizi çağırdı. Resûlullah (sas), bize tek tek ezan okuttu ve ben onların sonuncusuydum. Ezan okuduğum zaman bana, *"Yanıma gel!"* dedi ve beni önüne oturttu; kâkülümü okşadı. Üç defa mübarek olsun diye dua etti; daha sonra bana, *"Git, Beytü'l-Harâm'ın yanında ezan oku!"* dedi. Ben de ona, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu nasıl olur?" dedim. Resûlullah (sas), sizin okuduğunuz gibi, bana ilk ezanı şöyle öğretti:

"Allahu Ekber
Allahu Ekber,
Eşhedü enla ilahe illallah
Eşhedü enla ilahe illallah,
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah-
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah,
Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,
Hayye ale'l-felâh-Hayye ale'l-felâh,

es-Salatü Hayrün mine'n-nevm- es-salâtü hayrün mine'n-nevm, (İlk sabah namazında olduğu gibi).

Allahu Ekber- Allahu Ekber,

Lailahe illallah" şeklinde öğretti.

Ebû Mahzûre dedi ki: "Resûlullah (sas) bana kamet lafızlarını da ikişer olarak öğretti:

"Allahu Ekber -Allahu Ekber,

Eşhedü enla ilahe illallah- Eşhedü enla ilahe illallah,

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah-

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah,

Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,

Hayye ale'l-felâh-Hayye ale'l-felâh,

es-Salatü Hayrün mine'n-nevm- es-salâtü hayrün mine'n-nevm,

Kad kametü's-salâtü- kad kametü's-salâtü

Allahu Ekber- Allahu Ekber,

Lailahe illallah"

Ravh dedi ki: İbn Cüreyc bana dedi ki: Bana Osman, bu haberin tamamını Ümmü Abdülmelik b. Ebû Mahzûre'den, o da Ebû Mahzûre'den duyarak aldığını haber verdi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Bana Abdülazîz b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre kendisini *Şam*'a gitmek üzere hazırladığı sırada bir yetim olarak Ebû Mahzûre b. Mi'yar'ın evinde bulunan Abdullah b. Muhayrîz'in kendisine şöyle dediğini haber verdiğini haber vermektedir:

Ebû Mahzûre'ye, "Ey amca! Ben *Şam*'a gideceğim, ama senden izin istemekten çekiniyorum." dedim. Ebû Mahzûre'nin kendisine "Evet!" dediğini haber verdi. "Bunun üzerine ben de bir kervanla birlikte yola çıktım. *Huneyn* yolundayken, Resûlullah (sas) da *Huneyn*'den dönüyordu. Yolda Resûlullah (sas) ile karşılaştık. Bu sırada Resûlullah'ın (sas) müezzini onun yanında namaz için ezan okudu. Müezzinin sesini işittik. Bu sırada, bir tarafa saparak [ayrılarak] yüksek sesle onun taklidini yapmaya ve onunla alay etmeye başladık. Resûlullah (sas), sesi duydu. Bizi huzuruna çağırttı ve bize, *"Sesini yükseltmiş olan hanginiz?"* diye sordu. Oradaki topluluğun

hepsi beni işaret ettiler ve tabii doğru söylediler. Resûlullah (sas) onların hepsini gönderdi ve beni alıkoydu. Sonra bana, *"Ayağa kalk ve namaza çağır [ezan oku]!"* dedi. Ben de hemen ayağa kalktım. O sıra ben, ne Resûlullah'tan ve ne de bana emrettiği şeylerden hiçbir şeyi çirkin ve zor görmedim [her şeyi hoş gördüm]. Resûlullah'ın (sas) huzurunda ayakta durdum. Bizzat o bana ezan okumayı öğretti. O, bana söyle buyurdu:

"Allahu Ekber- Allahu Ekber,
Eşhedü en la ilahe illallah
Eşhedü en la ilahe illallah,
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah..."

Daha sonra bana, *"Sesini yükselt ve uzat."* dedi.

Sonra da o, şunları tekrar söylememi emretti:

"Eşhedü en la ilahe illallah
Eşhedü en la ilahe illallah,
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah
Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah,
Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,
Hayye ale'l-felâh- Hayye ale'l-felâh,
Allahu Ekber- Allahu Ekber,
Lâ ilâhe illallah."

Ezan okumayı bitirdikten sonra Resûlullah (sas) beni çağırdı ve bana içinde gümüş bulunan bir kese verdi." Sonra o, ellerini Ebû Mahzûre'nin alnı üzerine koydu. Sonra sırasıyla ellerini onun yüzü üzerinden, sonra ellerinden, sonra ciğeri üzerinden geçirdi. Nihayet Resûlullah'ın (sas) elleri Ebû Mahzûre'nin avret yerine kadar ulaştı da o, *"Allah sana mübarek eylesin."* diyerek [bana] bereketle dua etti. Bunun üzerine ben de şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resûlü! Emret, *Mekke*'de müezzinlik yapayım." Resûlullah (sas) da, *"Haydi seni onunla memur ettim."* dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ile bende olan ilgili tüm hoşnutsuzluklar kaybolup gitti. Hoşnutsuzlukların tamamı Resûlullah'a muhabbete dönüştü. O sırada Resûlullah'ın

Mekke'de valisi olan Attâb b. Esîd'in yanına geldim. Resûlullah'ın (sas) emri üzere, onunla beraber [insanları] namaza çağırdım."

Bu olayı, ailemden eriştiğim bazı kimseler bana Ebû Mahzûre'ye erişen kimselerden rivayetle, Abdullah b. Muhayrîz'in bana haber verdiğine yakın şekilde haber verdiler.

Bize Sa'îd b. Âmir ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Âmir el-Ahvel, kendisine Mekhûl'ün, onun da kendisine İbn Muhayrîz'in, onun da kendisine Ebû Mahzûre'nin şunu anlattığını söyledi:

Resûlullah'ın (sas), emri ve isteği üzere yaklaşık yirmi adam ezan okudu. Bunlardan Ebû Mahzûre'nin sesi Resûlullah'ın hoşuna gitti. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona on dokuz kelime olan ezanı ve on yedi kelime olan kameti şu şekilde öğretti:

"Allahu Ekber-Allahu Ekber,

Eşhedü enla ilahe illallah- Eşhedü enla ilahe illallah,

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah,

Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,

Hayye ale'l-felâh-Hayye ale'l-felâh,

Allahu Ekber- Allahu Ekber,

Lâ ilâhe illallah."

Sa'îd b. Âmir hadisinde kamet lafızlarının ikişer ikişer söylendiğini belirtti. Affân b. Müslim ise hadisinde kamet lafızlarını şöyle okudu:

"Allahu Ekber- Allahu Ekber,

Eşhedü enla ilahe İllallah- Eşhedü enla ilahe illallah,

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah,

Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,

Hayye ale'l-felâh- Hayye ale'l-felâh,

Kad kametü's-salâ- Kad kametü's-salâ,

Allahu Ekber- Allahu Ekber,

Lâ ilâhe illallah."

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize el-Hâris b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Mahzûre dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Ezan sünnetini bana öğretir misin?" Resûlullah (sas) da, onun alnını meshetti ve şöyle buyurdu:

"Allahu Ekber- Allahu Ekber" dersin ve bu lafızlarda sesini yükseltirsin.

Sonra Eşhedü enla ilahe illallah- Eşhedü enla ilahe illallah,

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah- Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah (sas) der, önce sesini alçaltır ve sonra şehadette sesini yükseltirsin.

Daha sonra Hayye ale's-salâ- Hayye ale's-salâ,

Hayye ale'l-felâh- Hayye ale'l-felâh dersin.

Eğer namaz sabah namazı ise o zaman şöyle söylersin: es-salâtü hayrun mine'n-nevm- es-salâtü hayrun mine'n-nevm,

Allahu Ekber-Allahu Ekber,

Lâ ilâhe illallah."

Bize Yahya b. Muhammed el-Cârî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Müleyke anlattı. O İbn Ebû Mahzûre'den, o babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Nebi (sas) ona müezzinlik yapmasını emretti de o, [ezanda] altı defa "Eşhedü enla ilahe illallah", beş defa da "Ve Enne Muhammeden Resûlullah" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit b. Ebû Eyyûb el-Ezdî haber verdi; dedi ki:

Ebû Mahzûre'nin defalarca "Eşhedü enla ilahe illallah -Eşhedü enla ilahe illallah" diyerek ezan okuduğunu duydum.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O sa Abdurrahman b. Âbis'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ebû Mahzûre'nin okuduğu ezanın sonunda, "Allahu Ekber- Allahu Ekber, Lâ ilâhe illallah" diyerek müezzinlik yaptığını duydum.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O Muhârib b. Disâr'dan, o da el-Esved'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Mahzûre'nin okuduğu ezanın sonu, "Lâ ilâhe illallah ve Allahu Ekber" lafızları idi.

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İsmail İbrahim b. Abdülazîz b. Abdülmelik b. Ebû Mahzûre anlattı; dedi ki: Bana dedem haber verdi; dedi ki: Ebû Mahzûre şöyle dedi:

Nebi (sas), alnımı [kâkülümü] göğsüme kadar meshetti ve *"Allah'ım onu mübarek kıl."* diye dua etti. İbrahim dedi ki: Dedem bana şunu haber verdi: "Ebû Mahzûre, ölünceye kadar Resûlullah'ın mesh ettiği alnını [kâkülünü] tıraş ettirmedi." Dedi ki: "Resûlullah'ın dokunduğu şeyi tıraş etmem." dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İsa el-Abdî anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. el-Münkedir anlattı. O da Câbir b. Abdullah'tan şunu rivayet etti:

Bir adam, Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Nebisi! Hangi insanlar Cennet'e girmede önceliklidir?" diye sordu. Resûlullah (sas) da, *"Nebîler!"* diye cevap verdi. Adam, "Daha sonra kimler?" diye sordu. Allah'ın Elçisi, *"Şehidler!"* diye cevap verdi. Adam, "Onlardan sonra kimler?" dedi. Resûlullah (sas), *"Kâbe'nin müezzini!"* dedi. Adam, "Sonra kimlerdir?" dedi. Allah'ın Nebisi, *"Beytülmakdis'in müezzinleri!"* diye cevap verdi. Adam, "Sonra kimlerdir?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"Benim mescidimin [Mescid-i Nebi'nin] müezzini"* diye cevap verdi. Adam, "Sonra kimlerdir?" diye sordu. Resûlullah (sas) da, *"Amelleri ölçüsünde diğer müezzinler!"* diye cevap verdi.

Bize Abdullah b. Bekir es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîre anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Ebû Mahzûre'ye müezzinlik görevini vermişti. Sonra Ömer *Mekke*'ye bir gelişinde *Dârüddûme*'de konakladı. O sıra Ebû Mahzûre müezzinlik yaptı. Daha sonra Ömer'in yanına geldi ve ona selam verdi. Onun sesine hayran olan Ömer, "Ey Ebû Mahzûre! Sesin ne kadar yüksek! Sesinin şiddetiyle göbeğinin [karın zarının] patlamasından korkmuyor musun?" diyerek hayretini ifade etti. Ebû Mahzûre da Ömer'e, "Ey Müminlerin Emiri! Sen buraya geldin; ben de sesimi sana dinletmek istedim." dedi. Bunun üzerine Ömer ona şunları söyledi: "Ey Ebû Mahzûre! Doğrusu sen sıcağı şiddetli olan bir memlekettesin, bu nedenle namazı soğut [serinlet] yani vaktini biraz tehir et, sonra onu [biraz] serinlet, sonra [biraz

daha] serinlet, sonra ezanı oku, sonra da kamet getir. İşte o zaman beni yanında bulursun."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İbn Cüreyc'ten, o da İbn Ebû Müleyke'den şunu rivayet etti:

Ömer, Ebû Mahzûre'ye şöyle dedi: "Sen çok sıcak bir memlekettesin. Bu nedenle [namazı] soğut [serinlet], sonra [biraz] serinlet, sonra [biraz daha] serinlet, sonra da kalk iki rekât namaz kıl; bunu sana tebliğ etmiş oldum."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Abdülazîz anlattı; dedi ki: Bana dedem anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ömer, Ebû Mahzûre'ye dedi ki: "Ey Ebû Mahzûre! Doğrusu sen çok sıcak bir yerdesin [memlekettesin]. Mescid açıkta, meydanda [güneşe açık]. Bu nedenle namazı soğut [vaktini biraz tehir et]. sonra [biraz daha] soğut [serinlet], sonra da ezanı oku ve iki rekât namaz kıl. Sonra farz namazı kıl. O zaman ben sana gelirim, sen bana gelmezsin [gelmesen de]."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Abdülazîz anlattı; dedi ki: Bana dedem anlattı. O da Ebû Mahzûre'den şunu rivayet etti:

Ömer, Ebû Mahzûre'nin sesini duyduğunda ona şöyle demiştir: "Ey Ebû Mahzûre! Göbeğinin [karın zarının] patlamasından korkmuyor musun?" O da dedi ki: "Doğrusu ben, Müminlerin Emiri için [senin adına] zor işi üstlendim."

Dedem dedi ki: Ebû Mahzûre, yüksek ve gür sesli bir kimseydi. Haberdeki "murayta'" kelimesi ise, göbekle-kasık arasını işaret etmektedir.

Bize Yahya b. Hammâd ve Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O İsmail b. Sâlim'den, o da Ebû Sa'îd el-Ezdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Mahzûre'yi *Kâbe*'yi tavaf ederken gördüm ve onun şöyle dediğini işittim: "Ey Allah'ın kulları! -Ya'kûb, "Ey Beytullah'ın ziyaretçileri!" dediğini söyledi.- Tekbir getiriniz, tehlil getiriniz ["Lâ ilahe illallah" deyiniz]." Bu esnada insanlar Ebû Mahzûre'nin bu çağrısını duyduklarında hep bir ağızdan tekbir ve tehlil getirdiler.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Mahzûre, *Mekke*'deki Mescidi'l-Harâm'da Resûlullah'ın (sas) müezzini idi. 59 yılında, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin sonlarında ölünceye kadar bu göreve devam etti. Onun Mescidü'l-Harâm'daki müezzinlik görevi, kendisinden sonra da bu güne kadar çocuklarının ve torunlarının elinde devam etmiştir.

1110. Kelede b. el-Hanbel ﴿كلدة بن الحنبل﴾

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kelede b. el-Hanbel, Safvân b. Ümeyye b. Halef el-Cümahî'nin anne bir kardeşidir. *Mekke*'deki siyah tenli insanlardan biridir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: Safvân b. Ümeyye b. Halef'in annesi, Safiyye bt. Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'dır. Kelede, Safvân'ın kardeşi değil de, kızkardeşi Safiyye bt. Ümeyye b. Halef'in oğludur. Safiyye'nin el-Hanbel b. el-Müleyk'ten olma Kelede ve Abdurrahman adında iki oğlu vardır. Onlar *Yemen* Araplarından olup *Mekke*'ye gelmişlerdir. Bize kabilelerinin ismi zikredilmemiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: el-Vâkıdî'nin "Kelede, Safvân b. Ümeyye'nin kardeşidir." cümlesi daha doğrudur. *Medine* ehli de bu görüştedirler. Kelede, Safvân b. Ümeyye'nin bu şekilde akrabasıdır. Ona hizmet eder, seferde ve hazarda ondan ayrılmazdı. *Mekke* fethine kadar, Kureyş'in dinine tabi olmuştur. Safvân b. Ümeyye, Resûlullah ile birlikte *Huneyn* gazvesine giderken, o da beraber gitmiştir. O gün her ikisi de hâlâ müşrik idiler. Hevâzin olayında Müslümanlar yenilince bir kısım insanlar içlerindeki küfür, kin ve sahtekârlık duygularıyla ileri geri konuşunca Kelede b. el-Hanbel "Sihir bugün bozulmadı mı?" diye bağırdı. Safvân b. Ümeyye ona "Sus, Allah dişlerini döksün! Kureyşli birinin benim efendim olması, Hevâzinli birinin olmasından daha iyidir." dedi. Daha sonra Kelede, Safvân b. Ümeyye gibi Müslüman olup *Mekke*'de kalmaya devam etti. Ayrıca Resûlullah'tan hadis de rivayet etmiştir.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Amr b. Ebû Süfyân bana, Amr b. Abdullah b. Safvân'ın ona şunu haber verdiğini söyledi:

Safvân b. Ümeyye, Amr b. Ebû Süfyân'ı *Mekke*'nin fetih günü, ağız sütü,[60] oğlak ve küçük acurlarla gönderdi. Resûlullah (sas) vadinin üst tarafındaydı. Amr b. Ebû Süfyân dedi ki: Resûlullah'ın yanına izin almadan ve selam vermeden girdim. Resûlullah dedi ki: *"Geri dön ve 'Esselâmü aleyküm, girebilir miyim', de!"* -Safvân'ın Müslüman olmasından sonra- Amr dedi ki: Bu haberi bana Ümeyye b. Safvân haber verdi ve Kelede'den duyduğunu söylemedi.

Benî Âmir b. Lüey'den Olanlar

1111. Süheyl b. Amr ﴿سهيل بن عمرو﴾

[Süheyl b. Amr] b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Künyesi Ebû Yezîd'dir. Annesi, Hubbâ bt. Kays b. Dubeys b. Sa'lebe b. Hayyân b. Ganm b. Melîh b. Amr b. Huzâ'a'dır.

Süheyl b. Amr'ın Çocukları:

1-Abdullah: İlk muhacirlerdendir ve *Bedir* gazvesine katılmıştır.

2-Ebû Cendel: Soyu devam etmemiş olup Hz. Peygamber'in ashâbındandır.

3-Utbe.

4- Ümmü Külsûm: Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzzâ el-Âmirî'nin eşidir ve ondan çocukları olmuştur.

Bu dört çocuğun annesi Fâhite bt. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

5- Hind: Hafs b. Abd b. Zem'a'nın eşidir ve ondan çocukları olmuştur. Hafs'tan sonra Osman b. Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye ile evlenmiştir. Ardından Abdullah b. Âmir b. Küreyz b. Rebî'a ile evlenmiş ve ondan çocukları olmuştur. Daha sonra ise, el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib ile evlenmiştir.

---

[60] Ağız sütü, memeli sınıfına ait canlılarda, doğumdan hemen sonra salgılanan ve kimyevi muhteviyatı bakımından normal sütten çok farklılık gösteren ilk süttür. Besin değeri çok yüksek olan bu süt aynı zamanda bağışıklık sistemini de güçlendirmektedir (M).

Hind'in annesi el-Hanfâ bt. Ebû Cehil b. Hişâm b. el-Muğîre'dir.

6- Sehle bt. Süheyl: Muhammed b. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems adında oğlu vardır. Diğer oğlu Selît b. Abdullah b. el-Esved b. Amr'dır ki, Selît'in dedesi olan bu kişi Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey soyundandır. Daha sonraki kocası Şemmâh b. Sa'îd b. Kânif b. el-Evkas b. Mürre b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân b. Sa'lebe b. Behse b. Süleym b. Mansûr olup, bundan çocukları olmuştur. Sehle'nin, Sâlim b. Abdurrahman b. Avf adında bir oğlu daha vardır. Sehle'nin annesi Fâtıma bt. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Süheyl b. Amr Kureyş'in asilzadelerinden ve önde gelen gözde şahsiyetlerindendir. Müşriklerle birlikte *Bedir* savaşma katılmış ve esir düşmüştür. Onu Mâlik b. el-Duhşüm esir etmiş ve şöyle demiştir:

Süheyl'i esir aldım,
Toplulukların içinde başkasını aramadım.
Hindif bilir ki, delikanlı Süheyl, onun yiğididir,
Bilinmesi için kulağından kertmiştir.
Keskin ağızlı kılıcımla bir vurdum, beli büküldü.
Kendimi zorlayarak işaretli muhariplerden birinin üstesinden geldim"

Son beyitteki "el-alem" [işaretli kişi] yerine bazı rivayetlerde "zü'l-alem" [işaret sahibi] tabiri gelmiştir. Bu ifade daha güzeldir.

Süheyl'in üst dudağı yırtıktı ve Mâlik b. el-Duhşüm ile birlikteydi. Onlar *Seyâle*[61] ile *Melel*[62] arasındaki *Şenûke*'de iken Süheyl, Mâlik'e dedi ki: "Tuvalet ihtiyacımı gidermem için beni yalnız bırak!" Mâlik onunla birlikte durdu. Süheyl "Utanıyorum, biraz geride kal!" dedi. Mâlik biraz geride kaldı. Süheyl düz istikamette gitti ve bağdan ellerini çözüp uzaklaştı. Mâlik, Süheyl'in geciktiğini görünce insanlara seslendi. Herkes onu aramaya başladı. Resûlullah da (sas) onu aramaya çıktı ve *"Kim onu bulursa öldürsün!"* emrini verdi. Peygamberimiz (sas) bizzat kendisi onu çalıların

[61] Medine'den Mekke'ye giderken Hac yolundaki ilk konaklama yeridir (M).
[62] Medine'nin yirmi sekiz mil uzağında Mekke yolu üzerinde bir mevkidir (M).

arasında buldu. Ellerinin boynuna bağlanmasını emretti. Sonra semerine bağlandı. Bir adım bile bineğe binmeden *Medine*'ye kadar yürüyerek gitti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Hâzim anlattı. O, Ubeydullah b. Mıksem'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bineği Kasvâ'nın üstündeyken Üsâme b. Zeyd'e rastladı ve onu önüne bindirdi. Süheyl'in elleri boynuna bağlıydı. Üsâme ona baktı ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Yezîd mi?" Resûlullah (sas) bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Evet, bu Mekke'de ekmek yediren kişidir."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz b. Abdullah b. Osman b. Huneyf anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan, o da Yahya [b. Abdullah] b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah *Medine*'ye geldiğinde esirlerle birlikte geldi. O vakit Sevde bt. Zem'a, Afrâ ailesinin yanına gidip Avf ve Mu'avviz için sürdürdükleri yaslarına katılmıştı. Bu, [Resûlullah'ın hanımlarına] hicab emrinin gelmesinden önceydi. Sevde bt. Zem'a şöyle dedi: Bize "Bunlar, getirilen esirlerdir." dendi. Sonra evime gittim, Resûlullah da evdeydi. Birde ne göreyim, Ebû Yezîd, elleri boynuna bağlanmış bir halde evin bir köşesinde durmuyor mu? Vallahi onu böyle elleri boynuna bağlı görünce kendimi tutamadım ve şöyle dedim: "Ebû Yezîd! Kendi elinizle mi teslim oldunuz? Asaletle ölemediniz mi?" Vallahi evde yalnızca Resûlullah'ın sözü bana tesirli oldu: *"Ey Sevde! Allah ve Resûlü'ne rağmen mi?"* Dedim ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Seni elçi olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, Ebû Yezîd'i kolları boynuna bağlı bir şekilde görünce kendime hâkim olamadım ve söylediğimi söyledim."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi. O da Muhammed b. Amr b. Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Süheyl b. Amr esir edildiğinde Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Onun ön dişlerini sökeyim mi? Böylece dili dışarı sarksın da, bir daha hiçbir zaman aleyhinde konuşma yapamasın." Süheyl'in alt dudağında yarık vardı.[63] Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Eğer*

[63] Yukarıdaki rivayette "üst dudağı yarıktı- أعلم الشفة " ifadesi geçmişti. Burada ise "es-süflâ" kelimesi getirilmiş ve yarık olan dudağın "alt dudak" olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda

ben Allah'ın peygamberiysem müsle yapmam.[64] *Yoksa Allah da bana müsle yapar."*

Muhammed b. Ömer, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini de ilave etti: *"Umulur ki, onu kötü görmeyeceğin bir makamda bulunur [öyle bir iş yapar]."*

Ona "dişli" denilirdi. Süheyl, Resûlullah'ın (sas) ölüm haberi geldiğinde *Mekke*'de bir konuşma yaptı. Konuşmasında Ebû Bekir'in hutbesini kendisinden duymuş gibi insanlara nakletti. Bunu duyan Ömer, "Şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın Resûlüdür." dedi. Bununla kastettiği peygamberimizin *"Umulur ki, onu kötü görmeyeceğin bir makamda bulunur [öyle bir iş yapar]."* şeklindeki sözüydü.

Mikrez b. Hafs b. el-Ahyaf, Süheyl b. Amr'ın fidyesini ödemek üzere geldi. 4.000 [dirhem] rakamında anlaşma sağlandı. Bu en yüksek fidye miktarıydı. "Paramızı ver!" dediler. Kendisinin rehin alınmasını kastederek, "Bir adamın yerine başka bir adamı alıkoyun, Süheyl'i serbest bırakın. Ta ki fidyesini göndersin." Dedi. Bunun üzerine onlar da Süheyl'i serbest bıraktılar ve onun yerine Mikrez b. Hafs'ı hapsettiler. Daha sonra Süheyl kendi fidyesinin bedeli olarak *Mekke*'den parayı gönderdi.

Süheyl b. Amr, *Hudeybiye*'de Resûlullah'a (sas) Kureyş adına gelerek, onların Resûlullah'ın (sas) *Mekke*'ye bu yıl girmesini reddettiklerini bildiren kişidir. Bu konuda Resûlullah, Süheyl ile yazılı bir antlaşma yapar. Bu antlaşmaya göre, Resûlullah (sas) bu yıl *Mekke*'ye girmeksizin geri dönecektir. Gelecek yıl yolcuların taşıdığı silahla ve kılıçlar kınlarında olduğu halde aralarındaki antlaşmaya göre umre yapmak üzere *Mekke*'ye girecektir. Kureyş, Süheyl'in bu icraatından memnun kaldı. Süheyl *Mekke*'nin fethine kadar kavminin dininden ayrılmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Süheyl b. Amr dedi ki:

---

ya "her iki dudağı da yarıktı" ya da "sadece alt dudağı yarıktı, ilk rivayette es-süflâ kelimesi unutulmuş olabilir" diye yorum yapılabilir (M).

[64] Buradaki "müsle yapmak", Cahiliye döneminde ölü veya dirinin yüzünden ya da bedeninden bazı organların kesilmesiyle yapılan bir tür işkencedir (M).

Resûlullah (sas) *Mekke*'ye girdiğinde evime girip kapıyı üstüme kilitledim. Oğlum Abdullah b. Süheyl'e Muhammed'den (sas) sığınma istemesi için haber gönderdim. Çünkü öldürülmeyeceğimden emin değildim. Abdullah, Resûlullah'a (sas) gitti de şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Babama güvence veriyor musun?" Bunun üzerine Allah Resûlü *"Evet. O Allah'ın güvencesiyle emin kılınmıştır. Ortaya çıksın!"* dedi. Sonra Resûlullah (sas) çevresindekilere dedi ki: *"Kim Süheyl b. Amr'a rastlarsa ona sert bakmasın! Yemin olsun ki, Süheyl akıl ve asalet sahibidir. Süheyl gibileri İslâm'a karşı cahil kalmaz."* Abdullah b. Süheyl gitti ve babasına Peygamber'in sözlerini nakletti. Bunun üzerine Süheyl dedi ki: "Vallahi o, küçükken de büyükken de iyi bir insandır." Süheyl güvence altında gidip geliyordu. Resûlullah ile birlikte *Huneyn* gazvesine çıkmıştı ve o hâlâ şirk üzerineydi. Sonunda *Ci'râne*'de[65] Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve verdi.

Bize Humeyd b. Abdurrahman er-Rüâsî haber verdi. O Abdullah b. el-Müemmel'den, o da Ömer b. Abdurrahman b. Muhaysın'dan[66] rivayet etti.

Yine bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Nâfi anlattı. O da İbn Ebû Hüseyn'den rivayet etti. [İki râvî] dediler ki:

Resûlullah (sas) Süheyl b. Amr'a bir mektup gönderdi ve "Bize Zemzem hediye et! Bunu ihmal etme!"dedi. O da Zemzem suyuyla dolu iki deri su tulumunu ona gönderdi. İbn Ebû Hüseyn dedi ki: Süheyl onların üzerine *Gûta*'da [67] dokunmuş bir örtü örttü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ferve b. Zebîd b. Tusa anlattı; dedi ki: Bana Seleme b. Ebû Abdurrahman b. Avf anlattı. O babasından, o da Ebû Amr b. Adî b. el-Hamrâ el-Huzâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber'in ölüm haberi *Mekke*'ye geldiğinde Süheyl b. Amr'a baktım. Kılıç kuşandı. Sonra bize bir konuşma yaptı. Bu konuşma Ebû Bekir'in *Medine*'de yaptığı konuşmanın aynısıydı. Sanki ondan dinlemiş

[65] Bu kelimeyi ehl-i hadis "Ci'irrâne" diye okumaktadır. Edipler ise bunun hata olduğunu; "Ci'râne" diye okunması gerektiğini belirtmektedirler. İmam Şafi'nin ediplerin görüşünü doğru bulduğu nakledilmektedir (M).

[66] Muhaysın ismi, asıl nüshada Mahîs şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu *et-Takrîb*'den tespit edilmiştir.

[67] Gûta, suyu ve ağacı bol olan *Şam* bölgesinde bir mevki veya Dımaşk şehri ya da Dımaşk'in etrafındaki bahçeler ve sulardır. Bk. İbn Manzûr, "ğavete" maddesi (M).

gibiydi. Dedi ki: "Ey insanlar! Kim ki, Muhammed'e tapıyorsa, bilsin ki Muhammed öldü. Kim ki, Allah'a tapıyorsa bilsin ki, Allah Hay'dır [diridir], ölmez. Allah peygamberinizin ölüm haberini daha o sizin aranızda iken size duyurdu. Bununla size ölümü hatırlatıyor. Ölüm sizden kimse kalmayana dek yaşanacaktır. Bilmiyor musunuz? Allah şöyle buyuruyor: ***"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecek."***[68]***"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye [eski dininize] mi döneceksiniz?"***[69]***"Her canlı ölümü tadacaktır."***[70]Sonra şu ayeti okudu: ***"O'nun zatından başka her şey yok olacaktır."***[71] Allah'tan sakının ve dininize sarılın. Rabbinize tevekkül edin. Allah'ın dini dimdik ayaktadır. Allah'ın sözü mükemmeldir. Allah kendisine hizmet edeni başarıya taşır. Dinini yüceltir. Allah sizi, sizin hayrınız neredeyse ona yöneltir." Ömer'e Süheyl'in *Mekke*'deki bu konuşması ulaşınca dedi ki: "Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehadet ederim. Onun getirdiği mesaj haktır. İşte bu 'makam' Resûlullah'ın bana söylediği *'Umulur ki, onu kötü görmeyeceğin bir makamda bulunur [öyle bir iş yapar].'*sözündeki 'makam'dır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Kamâzîn anlattı; dedi ki:

Kureyş'in ileri gelenlerinden olup *Mekke* fethinden sonra Müslüman olanlar içinde en çok namaz kılan, oruç tutan, sadaka veren ve ahirete yönelik davranan Süheyl b. Amr'dı. Zayıflamış ve benzi solgunlaşmıştı. Çok ağlardı. Kur'ân okunurken çok etkilenirdi.

Mekke'de iken Mu'âz b. Cebel'e gidip geldiği ve ona Kur'ân okuttuğu rivayet edilmiştir. Bu, Mu'âz'ın *Mekke*'den çıkışma kadar sürmüştür. Hatta Dırâr b. el-Hattâb ona şöyle demiştir: "Ey Ebû Yezîd! Bu Hazrecliye gidip geliyorsun ve sana Kur'ân okuyor. Kavminden bir Kureyşliye gitsen daha iyi olmaz mı?" Bunun üzerine şu cevabı verir: "Ey Dırâr! Bu kişi, bize yaptıklarıyla bizi bir hayli geçip geride bırakan birisidir. Yemin olsun ki, ben ona gidip geliyorum. İslâm, Cahiliye işlerini kaldırdı. Cahiliye döneminde

[68] Zümer, 39/30.
[69] Âl-i İmrân, 3/144.
[70] Enbiya, 21/35.
[71] Kasas, 28/ 88.

adları anılmayan kavimleri Allah, İslâm ile yüceltti. Keşke bizler de onlarla birlikte davransaydık da, mertebemiz artsaydı. Allah'ın ailemdeki erkeklerin, kadınların ve kölem Umeyr b. Avf'ın benden önce Müslüman olmaları konusunda bana takdir ettiği şeyi elbette hatırlıyorum. Buna seviniyor ve Allah'a hamd ediyorum. Benzerlerimin öldükleri ya da öldürüldükleri [imansız] halde ölmemem hususunda onların duasıyla Allah'ın bana fayda sağlayacağını umuyorum. Bütün önemli hadiselerde ben orada, Hakkın karşısındaydım. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* gazvelerinde oradaydım. *Hudeybiye*'de antlaşmayı yazmayı üstlenen bendim. Ey Dırâr! Hatırlıyorum da o gün Peygamber'e karşı batıl konusunda ne kadar da ısrarcıydım. Şu anda Resûlullah (sas) *Medine*'de, ben ise *Mekke*'deyim ve ondan utanç duyuyorum. Fakat bizim içimizdeki şirk, bundan daha büyük bir cürümdü. Oğlum Abdullah'a ve kölem Umeyr b. Avf'a bak! Benden kaçıp Muhammed'in (sas) saflarına katıldılar. İçinde bulunduğum cehalet, o gün beni hakikati ve Allah'ın Hz. Peygamber vesilesiyle o ikisine nasip ettiği hayrı görmekten alıkoydu. Sonra oğlum Abdullah b. Süheyl, *Yemâme*'de şehit oldu. Ebû Bekir, Peygamber'in şu sözüyle bana taziyede bulundu. Resûlullah (sas) dedi ki: *'Şehit, ailesinden 70 kişiye şefaat eder.'* Onun şefaat edeceği ilk kişi olmayı diliyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O babasından, o da Ziyâd b. Mînâ'dan, o da –Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı olan- Sa'îd b. Ebû Fedâle el-Ensârî'den rivayet etti; dedi ki:

Ebû Bekir bizi *Şam*'a gazveye gönderdiğinde ben Süheyl b. Amr'a refakat ettim. Süheyl'in şöyle söylediğini duydum: "Resûlullah'ı duydum, şöyle diyordu: *'İçinizden birinin Allah yolunda bir saat faaliyette bulunması, ailesinin yanında bir ömür boyu yapacağı amelden daha hayırlıdır.'* Sonra Süheyl dedi ki: Ben bu sınır boyunda cihat için beklemeyi ölene kadar sürdüreceğim. Kesinlikle *Mekke*'ye dönmeyeceğim. Böylece O, *Şam*'da kalmaya devam etti. Ömer'in hilafeti sırasında 18 yılında *Amvâs*'taki veba salgınında vefat etti.

1112. Sehl b. Amr ﴿سهل بن عمرو﴾

[Sehl b. Amr] b. Abdüşems b. Vüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi Âtike bt. Züheyr b. Abdües'ad b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. Sehl b. Amr'ın Ömer ve Abdullah diye çocukları oldu. Bu iki çocuğun nesli devam etmemiştir. Anneleri Zabye bt. Abdullah b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

Sehl b. Amr, kardeşi Süheyl b. Amr ile birlikte *Mekke*'nin fethedildiği gün Müslüman oldu. Daha sonra Sehl b. Amr *Medine*'ye gidip oraya yerleşti. *Medine*'de onun evi vardı. Resûlullah'tan (sas) sonra uzun süre yaşadı ve *Medine*'de vefat etti.

1113. Huveytıb b. Abdüluzzâ ﴿حويطب بن عبد العزى﴾

[Huveytıb b. Abdüluzzâ] b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi, Zeyneb bt. Alkame b. Gazvân b. Yarbû b. el-Hâris b. Munkiz b. Amr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir.

Huveytıb b. Abdüluzzâ'nın Ebû Süfyân adında oğlu oldu. Onun annesi, Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'nin kızıdır.

Diğer oğlu Ebü'l-Hakem'dir. Onun annesi Ümmü Külsûm bt. Zem'a b. Kays b. Abdüşems olup, Âmir b. Lüey kabilesindendir.

Bir diğer oğlu Abdurrahman'dır. Onun annesi de Enîse b. Hafs b. el-Ahnef olup, Âmir b. Lüey kabilesindendir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer b. Mahmûd b. Muhammed b. Mesleme el-Eşhelî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Huveytıb b. Abdüluzzâ el-Âmirî 120 yaşına kadar yaşadı. Bunun 60 yılı Cahiliye'deydi, 60 yılı da İslâm dönemindeydi. Mervân b. el-Hakem *Medine*'ye vali olduğu ilk yılda, Huveytıb beraberindeki önemli âkil adamlardan olan Hakîm b. Hizâm ve Mahreme b. Nevfel ile beraber onun huzuruna girdi. Bir süre sohbet edip ayrıldılar. Huveytıb başka bir gün tekrar yanına gitti ve onunla sohbet etti.

Mervân ona, "Kaç yaşındasın?" diye sordu. O da cevap verdi. Mervân ona dedi ki: "Ey İhtiyar! Müslümanlıkta gecikmişsin. Yeni yetmeler seni geçmiş." Huveytıb dedi ki: "Allah yardımcım olsun! Vallahi birçok kere Müslüman olmak istedim. Her seferinde baban bana engel oldu ve beni menetti. Şöyle derdi: Şerefini bırakacak mısın? Yeni bir din için babalarının dinini bırakıp ona tabi mi olacaksın?" Râvî dedi ki: "Vallahi Mervân'ı susturdu. Mervân ona söylediklerinden dolayı pişman oldu." Sonra Huveytıb dedi ki: "Osman Müslüman olduğunda, babandan neler gördüğünü anlatmadı mı?" Mervân'ın kederi arttı. Sonra Huveytıb dedi ki: Kureyş'in önde gelenlerinden *Mekke*'nin fetih gününe kadar kabilelerinin dini üzere olanlar arasında içinde bulunduğu durumu benden daha fazla çirkin gören birisi yoktu. Ancak her şey takdirle oluyor. *Bedir*'de müşriklerin safında bulundum ve ibretlik birçok şey gördüm. Yerle gök arasında öldüren ve esir alan melekler gördüm. Bunun üzerine dedim ki: Bu adam korunaklıdır. Gördüklerimi dile getirmedim. *Mekke*'ye yenilerek döndük. *Mekke*'de kalıyorduk, Kureyş bir bir Müslüman oluyordu. *Hudeybiye* gününde ben de orada hazır bulundum. Antlaşmaya şahit oldum. Üzerime düşeni yaptım ve antlaşma tamamlandı. Bütün bu olaylar sırasında Müslüman olmayı istiyordum; ama sadece Allah'ın dilediği oluyor. *Hudeybiye* antlaşmasını yazdığımızda onun şahitlerinden biri de bendim. Şöyle demiştim: Kureyş Muhammed'den sadece kendilerine kötü gelen şeyleri görüyordu. Kendilerini kolayca savunduğum için de memnundular. Resûlullah (sas) kaza umresi için *Mekke*'ye geldiğinde Kureyş *Mekke*'yi terk etmişti. Ben ve Süheyl b. Amr *Mekke*'de kalanlardandık. Üç günlük sürenin dolmasıyla Resûlullah'm (sas) *Mekke*'den çıkışı için orada bulunuyorduk. Üç gün dolunca ben ve Süheyl b. Amr kendisine gidip, "Üç gün doldu, haydi kentimizden çıkın!" dedik. Bunun üzerine [Allah Resûlü (sas)] şöyle seslendi: *"Ey Bilâl! Mekke'de bizimle gelen Müslümanlardan kimsenin üstüne güneş batmayacak."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer b. Mahmûd anlattı. O da babasından rivayet etti. Ayrıca bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Ukbe'den rivayet etti. O da el-Münzir b. Cehm'den rivayet etti. [Rivayetlerin son iki râvîsi] dediler ki:

Huveytıb b. Abdüluzzâ dedi ki: "Resûlullah (sas) fetih yılında *Mekke*'ye girdiğinde çok korktum ve evimden çıktım. Aile fertlerimi farklı

ve güvenli yerlere yerleştirdim. Sonra ben de Avf'm etrafı çevrili yerine gittim. Birdenbire Ebû Zer el-Gıfârî ile karşılaşmayayım mı? Onunla aramızda sıkı bir dostluk vardı. Dostluk her zaman faydalıdır. Onu görünce kaçtım. Arkamdan bana, "Ey Ebû Muhammed!" diye seslendi. "Efendim, buyur!" dedim. "Neyin var?" dedi. "Korkuyorum." dedim. "Korkmana gerek yok. Gel Allah'ın güvencesiyle güven içindesin." dedi. Geri döndüm ve ona selam verdim. Bana "Evine git!" dedi. "Bu imkânım var mı? Vallahi evime sağ olarak ulaşabileceğimi sanmıyorum. Ondan önce bana yetişirler ve öldürülürüm. Ya da evime girer ve beni öldürürler. Ailem farklı yerlerde." dedim. Dedi ki: "Aileni topla, ben evinize kadar sana refakat edeceğim." Benimle beraber evime kadar geldi. Kapımın önünde "Huveytıb'a güvence verilmiştir, zarar vermek yok!" diye bağırmaya başladı.

Sonra Ebû Zer Resûlullah'a (sas) gidip haber verdi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: *"Öldürülmelerini emrettiğim kişilerin dışındaki herkese can güvenliği konusunda güvence vermedik mi?"* Sonra rahatladım. Ailemi yerlerine bıraktım. Ebû Zer bana geldi ve dedi ki: "Ebû Muhammed! Senin bu durumun ne zamana kadar sürecek? Önemli olaylar yaşanıyor. Pek çok hayırlı fırsatı kaçırdın. Birçok hayırlı fırsat daha var. Resûlullah'a (sas) git, Müslüman ol ve kurtul. Resûlullah (sas), insanların en iyisi, akrabalık bağları en kuvvetli olanı ve en hoşgörülüsüdür. Onun şerefi senin şerefin, onun izzeti senin izzetindir." Dedim ki: "Ben seninle beraber çıkıp gideyim." Onunla beraber çıktım ve *el-Bathâ* bölgesindeki Resûlullah'ın huzuruna vardık. Yanında Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Yanında durdum ve Ebû Zer'e "Ona selam verirken nasıl söyleniyor?" diye sordum. Dedi ki: "Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullah [Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun ey Nebî]" de! Ben de öyle dedim. Resûlullah da (sas), *"Aleykesselam, Huveytıb mısın?"* dedi. "Evet, şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Sen de onun Resûlüsün." dedim. Resûlullah (sas) "Sana hidayet veren Allah'a hamd olsun!" buyurdu ve Müslüman olmama sevindi. Benden bir miktar borç istedi. Ben de ona 40.000 dirhem borç verdim. Sonra onunla beraber *Huneyn* ve *Tâif* seferinde bulundum. Bana *Huneyn* ganimetinden 100 deve verdi.

Sonra Huveytıb b. Abdülüzzâ *Medine*'ye gelip yerleşti. *Balât*'ta[72] Mushaf sahiplerinin[73] yanında bir evi vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Huveytıb *Mekke*'deki evini Mu'âviye'ye 40.000 dinara sattı. "Ey Ebû Muhammed! 40.000 dinar mı?" diye sorduklarında, "Beş ailesi olan birine 40.000 dinar nedir ki?" diye cevap verdi. Abdurrahman b. Ebü'z-Ziyâd dedi ki: "Vallahi onların her ay erzakları vardı." Huveytıb b. Abdülüzzâ 54 yılında *Medine*'de Mu'âviye'nin hilafeti zamanında öldü. Öldüğünde 120 yaşındaydı.

1114. Abdullah b. Sa'd ﴿عبد الله بن سعد﴾

[Abdullah b. Sa'd] b. Ebû Serh b. el-Hâris b. Hubeyyib b. Cezîme b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi Mehâne bt. Câbir, Eş'arîlerdendir.

Abdullah b. Sa'd'ın oğlu Muhammed, Hamza b. es-Serh b. Abdükelâl'in kızından olmadır.

Diğer oğlu Iyâd'ın annesi ümmü veleddir..

Kızı Ümmü Külsûm, Humeyr'den olmadır. Diğer kızı Remle'nin annesi, Ümmü Sa'îd bt. Nevfel b. el-Hâris b. Abdülmuttalib'dir. Ümmü Cemîl, Da'd, Ümmü'l-Fadl ve Ümmü Amr da farklı ümmü veledlerden doğan çocuklarıdır.

Dediler ki: Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh evvelce Müslüman olmuştu. Resûlullah (sas) için vahiy kâtipliği yapıyordu. Gâliba Resûlullah (sas) *"Semî'un Alîm"* yazdırdığında, o "Alîmün Hakîm" yazdı. Resûlullah (sas) onu okuttuğunda "Allah öyledir."[74] derdi ve onaylardı. Abdullah b. Sa'd fitneye kapıldı ve dedi ki: "Muhammed ne dediğini bilmiyor. Ben ona istediğimi yazıyorum. Muhammed'e vahyolunduğu gibi bu yazdığım da bana

---

[72] Balât, Medine'de mescit ile çarşı arasında yer alan ve kendisiyle yerin döşendiği bir çeşit taş olan balât taşlarının bulunduğu mevkidir.

[73] Bu ifadeyle kendilerine ait özel Mushafı olan Übeyy b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ûd, Ali b. Ebû Talib, Abdullah b. Abbâs gibi ashab kast edilmektedir (M).

[74] "Allah'ın böyle isimleri de vardır" manası kast edilmektedir (M).

vahyedildi."Akabinde irtidad edip *Medine*'den *Mekke*'ye kaçtı. Resûlullah, *Mekke*'nin fethi gününde onun kanını helal kıldı. Bunun üzerine, sütkardeşi Osman b. Affân'a gelerek dedi ki: "Ey kardeşim! Vallahi ben seni başkasına tercih ettim. Beni burada sakla ve Peygamber'e gidip benim için konuş. Muhammed beni görürse, gözlerimin bulunduğu başımı vurur. Gerçekten benim günahım günahların en büyüğüdür. İşte sana tövbe ederek geldim." Osman, "Hayır, benimle birlikte gel!" dedi. Abdullah, "Vallahi beni görürse tartışmadan boynumu vurur. Zaten kanımı helal kıldı. Onun ashâbı beni her yerde arıyor." dedi. Osman, "Benimle gel, inşaallah seni öldürmez." dedi. Resûlullah (sas) Osman'dan başkasını bu şekilde kabul etmezdi. Osman ve onun elinden tuttuğu Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh onun önünde duruyorlardı.

Osman, Resûlullah'ın önüne gelip dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Onun annesi beni kucağında taşır, onu yürütürdü. Onu sütten keserken beni emzirirdi. Onu bırakıp benimle ilgilenirdi. Onu bana bağışla!" Resûlullah (sas) ondan yüz çevirdi. Osman kendisinden her yüz çevirişte onun önüne geçti ve aynı sözü söyledi. Aslında Peygamber birinin kalkıp da onun boynunu vurmasını istiyordu. Çünkü ona eman vermemişti. Resûlullah (sas) kimsenin kalkmadığını; Osman'ın da ısrarla talep ederek karşısında durup, "Ey Allah'ın Resûlü! Onun biatini al! Anam babam sana kurban olsun!" dediğini görünce *"Evet!"* dedi. Sonra Sahâbeye yönelerek dedi ki: *"İçinizden birinin kalkıp da şu köpeği [veya 'fasıkı', dedi] öldürmekten ne alıkoydu?"*

Abbâd b. Bişr dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana bir işaret etseydin ya! Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, bir işaret verirsin de onun boynunu vururum ümidiyle ben devamlı senin gözlerine bakıyordum." Bunu Ebü'l-Yüsr'ün dediği söylenmektedir. Bu sözü söyleyenin Ömer b. el-Hattâb olduğu da söylenmektedir. Belki de aynı sözü bu şahısların hepsi söylemiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Ben işaretle birini öldürmem. O zaman biri çıkar der ki: 'Hani bir zamanlar Peygamber -Peygamber'in bakışlarında hıyanet yoktur.- demişti.' der."* Akabinde Resûlullah (sas), İslam'a bağlı kalma şartıyla ondan biat aldı.

Bundan sonra Abdullah, Resûlullah'ı (sas) her gördüğünde ondan kaçardı. Osman, Resûlullah'a (sas) dedi ki: "Anam babam sana feda olsun,

Ey Allah'ın Resûlü! Görüyor musun? İbn Ümmü Abdullah seni her gördüğünde kaçıyor." Peygamberimiz tebessüm etti ve dedi ki: *"Ondan biat alıp, emin kılmadık mı?"* Dedi ki: "Evet ey Allah'ın Resûlü! Ancak o Müslüman iken işlediği günahın büyüklüğünü hatırlıyor." Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"İslâm, öncesini siler."* Osman, Abdullah b. Sa'd'a gidip durumu haber verdi. Ondan sonra o da, diğer insanlarla beraber gelip Resûlullah'a (sas) selam verirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî anlattı. O da Yezîd b. Ebû Habîb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, Osman b. Affân'ın *Mısır*'daki valisiydi. Osman, onun haraç konusundaki yetkilerini kısıtladı, namaz ve ordu konularında yetkilerini kaldırdı. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'i haraç konusunda görevlendirdi. Bunun üzerine birbirlerine düştüler. Abdullah b. Sa'd, Osman'a, "Amr b. el-Âs haracı kesiyor." diye mektup yazdı. Amr b. el-Âs da, Osman'a, "Abdullah b. Sa'd, bana ait olan savaş donanım ödeneklerini kesiyor" diye yazdı. Bunun üzerine Osman Amr'a, "Bırak, git!" diye mektup yazdı ve onu azletti. Abdullah b. Sa'd'ı da, *Mısır*'daki haraç işleriyle beraber ordu ve namaz görevinin başına getirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da Ayyâş b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Affân, Amr b. el-Âs'ı *Mısır*'daki haraç işlerinden azledip, Abdullah b. Sa'd'ı atadığında, Abdullah b. Sa'd'a şöyle mektup yazdı: "İmdi, Sana yaptığımı gördün. Seni atadığım makamdan Amr b. el-Âs'ı azlettim de seni görevlendirdim. Sana bu yazım ulaştığında haraç topla. Haraç toplarken bir Müslüman'a veya antlaşmalıya [Gayr-i Müslim olan vatandaşa] haksızlık yapmaya karşı seni uyarırım."

Abdullah b. Sa'd topladığı malı birisiyle ona yolladı. Mallar Osman'ın önüne konduğunda, Osman dedi ki: "Amr b. el-Âs'ı bana getirin!" Hemen onu getirdiler. Amr "Ne istiyorsun?" diye sordu. Osman "Ey Amr! Görüyorum ki, yaptığın aşılar netice vermiş ve senden sonra çoğalmış." Amr dedi ki: "Bu artış aslında yavrusunun sütten kesilmesiyle olmuş. Kesinlikle o zayıf düşmüştür." Bunun üzerine Osman -Allah ona rahmet eylesin.- sükût etti.

1115. Hişâm b. Amr ﴿هشام بن عمرو﴾

[Hişâm b. Amr] b.Rebî'a b. el-Hâris b. Hubeyyib b. Cezîme b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Hubeyyib b. Cezîme'ye *Şehâm* denirdi. Hişâm b. Amr'ın annesi Zeyneb bt. Ebû Serh b. el-Hâris b. Hubeyyib b. Cezîme b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. O, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'ın de halası olurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da İshâk b. Abdullah b. Ebû Seleme el-Hadramî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hişâm b. Amr el-Âmirî, Kureyş içinde, halka ambargo uyguladıkları zaman Hâşimoğullarıyla akrabalık ilişkilerini en çok gözeten kişiydi. O, bir gecede üç yük yiyeceği Hâşimoğulları'na ulaştırdı. Kureyş bunu öğrendi ve sabahleyin kendisine gelip onunla konuştular. Hişâm dedi ki: "Ben size ters düşen bir işi tekrar etmem." Sonra dağılıp gittiler. Bir gece ikinci kez bir veya iki yük yiyeceği tekrar onlara ulaştırdı. Bu tutum, Kureyş'in zoruna gitti. Onu hedef aldıklarında Ebû Süfyân b. Harb dedi ki: "Bırakın onu! O, akrabalarına karşı görevini yapıyor. Ben ki Allah'a yemin ederim ki, biz böyle bir şeyi yapmış olsak, daha güzel ya da bize daha fazla yakışan bir iş yapmış oluruz. Bırakalım da paralarıyla satın alsınlar. Kureyş'in onlara karşı bu yaptığından da hoşlanmıyorum. Düşmanlık dahi bundan daha güzel olmalı." Oradakiler sustu ve dağıldılar.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hişâm, Müslümanlara ve Hz. Peygamber'e yapılan eziyetlere karşı kalkan ve koruyucu olmaya devam etti. *Mekke*'nin fetih gününe kadar kavminin dininden ayrılmadı. O gün Müslüman oldu. Allah Resûlü ile beraber *Huneyn* gazvesinde bulundu. Allah Resûlü, *Huneyn* gazvesinin ganimetinden ona elli deve verdi.

1116. Rebî'a b. Ebû Hareşe ﴿ربيعة بن أبي خرشة﴾

[Rebî'a b. Ebû Hareşe] b. Amr b. Rebî'a b. el-Hâris b. Hubeyyib b. Cezîme b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi Rebî'a b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'ın kızıdır. Rebî'a, Hişâm b. Amr'ın kardeşinin

oğludur. *Mekke*'nin fethinde Müslüman olmuştur. 12 yılında Ebû Bekir es-Sıddîk'ın hilafeti zamanında *Yemâme*'de şehit olmuştur.

1117. Abdullah b. es-Sa'dî ﴿عبد الله بن السعدى﴾

es-Sa'dî'nin adı, Amr b. Vakdân b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. es-Sa'dî'nin annesi, Ukayle bt. Gânim b. Âmir b. Abdullah b. Ubeyd b. Uveyc b. Adî b. Ka'b b. Lüey'dir. Abdullah b. es-Sa'dî'nin annesi, el-Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'îd b. Sehm'in kızıdır. Abdullah'ın annesinin annesi ise Zeyneb bt. Amîle b. es-Sebbâk b. Abdüddâr b. Kusay'dır.

1118. Ali [Ebû Ali de denir] ﴿على ويقال أبو على﴾

[Ali (Ebû Ali de denir)] b. Ubeydullah b. el-Hâris b. Rahda b. Âmir b. Revâha b. Munkiz b. Amr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey. Ali b. Abdullah'ın bir kızı vardı ve Fâtıma bt. Ali diye anılırdı. Onunla Muhammed b. el-Alâ b. Vehb b. Abd b. Ehbân b. Dabâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey evlenmişti. Onların Amr ve Hârûn diye çocukları oldu. Fâtıma bt. Ali'nin annesi Yemenli Benî Hilâl b. Rebî'a'dan Hind bt. Câbir'dir.

Ali b. Ubeydullah *Mekke*'nin fethinde Müslüman oldu. *Yemâme* savaşında da şehit düştü.

1119. Abdurrahman b. Meşnû ﴿عبد الرحمن بن مشنوء﴾

[Abdurrahman b. Meşnû] b. Abd b. Vakdân b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi Ümmü Hâtıb bt. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

Abdurrahman b. Meşnû'nun çocukları: Müslim, Âişe, Ümmü Yahya ve Meryem'dir. Meryem'in Ebü'l-Hakem b. Huveytıb b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays el-Âmirî'den çocukları vardır. Abdurrahman'ın çocuklarının anneleri Ümeyme bt. Zem'a b. Kays b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr'dır ki, bu kadın, müminlerin annesi Sevde bt. Zem'a'nın kızkardeşidir.

Abdurrahman b. Meşnû, *Bedir*'de müşriklerin safında bulundu ve esir düştü. Onu en-Nu'mân b. Münzir esir almıştı. Daha sonra Abdurrahman b. Meşnû *Müslüman* oldu. Önceden ismi Abdüluzzâ iken Resûlullah (sas) ona Abdurrahman ismini vermişti.

1120. Abd b. Zem'a ﴿عبد بن زمعة﴾

[Abd b. Zem'a] b. Kays b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Annesi Âtike bt. el-Ahyef b. Alkame b. Abdülhâris b. Munkiz b. Amr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Abd b. Zem'a, Resûlullah'ın hanımı Sevde bt. Zem'a'nın baba bir kardeşidir.

Abd b. Zem'a'mn çocukları: Hafs, Amr ve Abdullah'tır. Abd'm annesinin Utbe b. Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'den de çocukları vardır. Abd'ın çocuklarının annesi, Ümmü Amr bt. Vakdân b. Kays b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl'dır.

Benî Fihr b. Mâlik'ten Olanlar

1121. Dırâr b. el-Hattâb ﴿ضرار بن الخطاب﴾

[Dırâr b. el-Hattâb] b. Mirdâs b. Kebîr b. Amr b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi Ümmü Dırâr b. Amr olup, ismi Hind bt. Mâlik b. Cahvân b. Amr b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir. Dedesi Amr b. Habîb olup, "deve yavrusunu yiyen" kişidir. Bu lakapla meşhur olması şöyle olmuştur: Bir keresinde Bekiroğulları'na saldırırlar ve onların taptıkları deve yavrusunu alıp onu yer. Amcası Hafs b. Mirdâs asil biriydi. Dırâr b. el-Hattâb Kureyş'in süvari savaşçılarından ve şairlerinden biriydi. Onlarla birlikte sefer ve savaşların hepsine katıldı. Şiiriyle müşrikleri coşturur ve kendisi de müthiş savaşırdı. *Uhud* savaşında Sa'd b. Mu'âz'ın kardeşi Amr b. Mu'âz'ı öldüren kişidir. Onu öldürdüğünde şöyle demiştir:

Seni huriyle evlendiren adamı kaybetme[75]

[75] Burada "adamı" sözüyle Peygamberimizi kastetmekte ve kendince alay etmektedir (es-Sellûmî) (M)

O şöyle diyordu: "Muhammed'in Sahâbîsinden on kişiyi evlendirdim."[76] Ömer b. el-Hattâb'a yetişti ve mızrağıyla onu vurdu. Sonra mızrağını kaldırıp ona dedi ki: "Ey el-Hattâb'm oğlu! Bu şükredilen bir nimettir. Vallahi seni asla öldürecek değildim."

Uhud günü dağdan okçuların çekildiğini görüp bunu Hâlid b. el-Velîd'e bildiren kişi odur. Bunun üzerine her ikisi de yanındakilerle beraber toplu-ca saldırıya geçmişler, dağda kalan okçuları öldürdükten sonra İslâm ordusuna arkadan saldırmışlardı.

Hendek savaşında da onun adı anılmış ve hareketi olmuştu. Dağı yanındakilerle beraber dolaşıp geçmek istemiş, Müslümanlar buna engel olmuştu. Onlar *Benî Ubeyd* dağının yanında Gatafân süvarileriyle beraber iken Ömer b. el-Hattâb, Dırâr'ın yanında Uyeyne b. Hısn varken *Hendek*'te bir gece onu durdurmuştu. Müslümanlar onlara taş ve ok atmışlar, çok kişinin yaralanmasıyla geri dönmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra Allah (c) ona İslâm nimetini bahşetti ve *Mekke*'nin fethinde Müslüman oldu. Müslümanlığı çok iyiydi. Katıldığı savaşları ve yaşadıklarını anlatırdı. Ensâra şefkat gösterirdi. Onların sıkıntılarını, makamlarını, o güzel yerlerde canlarını Allah için feda etmelerini yad ederdi.

Şöyle derdi: "İslâm'ı bize ikram eden ve Muhammed ile bizi nimetlendiren Allah'a hamd olsun."

1122. Rebâh b. Amr ﴿رباح بن عمرو﴾

[Rebâh b. Amr] b. el-Muğterif.[77] Adı Üheyb b. Cahvân b. Amr b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi er-Revvâ bt. Abdullah b. Hurşeb, Cuzeyme b. Âmir b. Abdümenâf b. Kinâne kabilesindendir. Dedesi Amr b. Habîb olup "devenin yavrusunu yiyen" olarak anılır.

Rebâh b. Amr'ın Çocukları:

[76] "Evlendirdim", sözüyle "hurilerle evlendirdim"; dolayısıyla "öldürdüm" demek istemektedir (es-Sellûmî) (M).

[77] Bazı kaynaklarda bu isim ayn harfiyle "İbn el-Mu'terif" diye geçmektedir.

1-Hassân: Rebâh, *Mekke*'nin fetih günü doğan bu oğlunun adıyla künyeleniyordu.

2-Âtike

3-Ümmü Hakîm: Bu üç çocuğun annesi, Amr b. Mühân b. Âmir b. Dâbi b. el-Muhteriş b. Huleyl b. Habeşe b. Huzâ'a'nın kızıdır.

4-Ubeydullah

5-el-Hakem

6-Sa'îd: Son üçünün annesi Suhayle bt. Abdullah b. Mücâlid b. Abdullah b. Amr, Dâtır b. Hubşiyye b. Selûl b. Huzâ'a'nın soyundandır.

7-Ubeyde, Amr

8-Sahra: Son ikisinin annesi, Vahîdoğullarmdan Selmâ bt. Ubeyde b. Abdullah b. Cüveyriye'dir.

9-Abdülmelik: Annesi Kelb kabilesine mensup Leysoğullarmdan Zeyneb bt. Mıkyes b. Subâbe b. Müsafir'dir.

10-Mâlik

11-Ümmü'l-Esved: Son ikisinin annesi Ümmü Harîs'tir. Adı, Zeyneb bt. Mâlik b. Üneys b. Ümeyye b. Abdullah olan bu kadın Uzreoğullarındandır.

12-Âsım

13-ed-Dahhâk ve Muhammed: Son ikisinin annesi, Mu'âze bt. Âsım b. Nu'aym b. Süfyân b. Sa'lebe b. Hırâş'dır.

Ayrıca Kebîr, Nâfi, Külsûm, Zâide, Abbâs, Süleyman, Kesîre, Ümmü Amr, Ümmü Sa'îd, Rayta, Hakîme ve Ümmü Müslim, ümmü veledlerden doğan diğer çocuklarıdır.

Rebâh, Abdurrahman b. Avf'ın ticaret ortağıydı. *Mekke*'nin fethinde Müslüman oldu. Şehadetiyle ilgili bir şey duymadık.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: İbn Şihâb dedi ki: es-Sâib b. Yezîd dedi ki:

Abdurrahman b. Avf ile beraber olduğumuz sırada Abdurrahman yolun kenarına geçti ve Rebâh b. el-Muğterif'e dedi ki: 'Ey Ebû Hassân! Bize şarkı söyle!' O güzel şarkı söylerdi. Rebâh onlara şarkı söylerken Ömer b.

el-Hattâb onların arkasından onlara yetişti. Ömer o zaman halifeydi. 'Bu nedir?' diye sordu. Abdurrahman 'Eğleniyor, geceyi geçiriyoruz.' dedi. 'Bir şeyler yapacaksan Muhârib b. Fihr'in sülalesinden Dırâr b. el-Hattâb'ın şiirini oku!' dedi.

1123. Nehşel b. Amr ﴿نهشل بن عمرو﴾

[Nehşel b. Amr] b. Abdullah b. Vehb b. Sa'd b. Amr b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi Rayta bt. Abdullah b. el-A'rec b. Celîle, Hüzeyl kabilesindendir.

Nehşel'in çocukları; İbn Amr Abdurrahman, Abdullah, Nadle, Kutn, Sâlih olup, el-Harre gününde öldürülmüşlerdir. Anneleri Kesîr b. el-Heysem b. Kurt'un kızı olup, Nasr b. Mu'âviye'nin soyundandır.

Diğer çocukları, Ebû Bekir, Dırâr, Muhammed, Nehşel ve Humeyde'dir. Anneleri Ümmü Cemîl bt. Musâfi b. Enes b. Abde b. Câbir b. Vehb b. Dabâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir.

1124. Ukbe b. Nâfi ﴿عقبة بن نافع﴾

[Ukbe b. Nâfi] b. Abdükays b. Lakît b. Âmir b. Ümeyye b. ez-Zarib b. el-Hâris b. Fihr'dir. Annesi Lahm'dandır. Babası Nâfi b. Abdükays, Hebbâr b. el-Esved b. el-Muttalib ile birlikte Nahas günü Resûlullah'ın (sas) kızı Zeyneb'in yanındaki kişilerdir.

Ukbe b. Nâfi'in çocukları Iyâd, Ebû Ubeyde, Abdurrahman ve Amr'ın anneleri ümmü veleddirler.

Diğer çocukları, Emetüllah ve Ümmü Nâfi'dir. Anneleri Umeyre b. Mevhebe olup, Sehm b. Amr soyundandır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Kesîr anlattı. O Yezîd b. Ebû Habîb'den, o da Ebü'l-Hayr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Müslümanlar *Mısır*'ı fethettiklerinde Amr b. el-Âs süvarileri baskın yapmak üzere çevre köylere gönderdi. Ukbe b. Nâfi b. Abdükays'ı da gönderdi. Nâfi, el-Âs b. Vâil'in anne bir kardeşiydi. Süvâriler savaşmak üzere

en-Nûbe[78] topraklarına girdi. Orada Rumlara karşı yapılan yaz savaşları gibi savaş yaptılar. Müslümanlar orada büyük bir direnişle karşılaştılar. Karşılaştıkları ilk günde onlar, Müslümanların üzerine ok yağdırdılar. Müslümanların çoğu yaralandı. Müslümanlar çok sayıda yaralı ve gözlerini kaybetmiş halde geri çekildiler. Onları o gün "gözden vuran" diye adlandırdılar. Bu şekilde çatışmalar sürerken, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh, Osman'ın atamasıyla *Mısır* valisi oldu. Rumlar ondan barış ve mütareke istediler. Cizye ödemek şartıyla bir anlaşmaya varıldı. Sadece her yıl 300 baş hayvan hediye edeceklerdi. Buna karşılık Müslümanlar da onlara o kadar yiyecek vereceklerdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Amr b. el-Âs, Ömer b. el-Hattâb'a mektup gönderdi. Mektubunda "Ukbe b. Nâfi el-Fihrî'yi atadığını, kendisinin de *Zevîle*'ye[79] kadar ulaştığını, *Zevîle* ile *Berka*[80] arasında barış olduğunu, bölge insanının boyun eğdiğini, Müslümanların zekât verdiklerini, Gayr-i Müslimlerin de cizye ödediklerini" bildirdi. Amr b. el-Âs, *Trablus*'a ulaştı ve orayı fethetti. Ömer'e mektup yazıp kendi bulunduğu yer ile *İfrikıyye* arasında dokuz günlük yolun olduğunu söyledi. Şayet Emîrü'l-Mü'minîn oraya girmelerini uygun görürse bunu yapacağını bildirdi. Müslümanların onlara karşı cesaretlerinin yerinde olduğunu, onların savaşma tekniklerini bildiklerini, çok güçlü bir düşman olmadıklarını ve *İfrikıyye*'nin *Mağrib* ülkelerini malının merkezi olduğunu, oranın fethedilmesiyle Allah'ın Müslümanlara bolluk vereceğini bildirdi.

Ömer ona şöyle yazdı: "*İfrikıyye*'yi fethedersen, oraya askersiz âdil bir valiyi nasıl atayacaksın? Onun öldürülmesine karşı emin olamam. Şayet sen adamlarınla orayı doldursan bile *Mısır*'daki mal varlığını ya da çoğunu oraya götürmen gerekecek. Oraya Müslümanlardan bir orduyu sokma! Vali benden sonra kendi tercihini uygular."

Osman yönetime gelince, insanlar *İfrikıyye*'ye savaş açtılar. Osman onlara Abdullah b. Sa'd'a katılmalarını emretti. Abdullah b. Sa'd'a da, yanındakilerle ve Osman b. Affân'ın gönderdiği yardımcı kuvvetlerle *İfrikıyye*'ye

---

[78] Mısır'ın güneyinde geniş bir beldenin adıdır (M).
[79] *Zevîle*, sahranın ortasında Sudan topraklarının başladığı yerde bir şehirdir. (es-Sellûmî) (M)
[80] *Berka*, Kuzey Afrika'da bir bölgedir. (es-Sellûmî) (M)

yürümesini emretti. Bunun üzerine harekete geçti. Oraya yakın bir yerde durdu. Oranın Patrik'i,[81] onlara haraç vermeleri karşılığında bir anlaşma yaptı. Abdullah b. Sa'd da bu teklifi kabul etti.

Mu'âviye b. Ebû Süfyân yönetime gelince, Ukbe b. Nâfi b. Abdükays el-Fihrî'yi *İfrikıyye*'ye 10.000 kişilik bir Müslüman ordusuyla savaş için gönderdi. Ukbe orayı fethetti ve *Kayravân* kentini kurdu. Kentin yeri sık ağaçlarla kaplı ormanlık bir alandı. Orada yılanlar, vahşi hayvanlar ve diğerleri hiç eksik olmazdı. Burası için Allah'a dua etti ve hiçbirinden eser kalmadı. Hepsi de Allah'ın izniyle kaçıp gitti. Hatta yırtıcı hayvanlar yavrularını bile taşıdılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ali b. Rebâh anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ukbe b. Nâfi şöyle seslendi: 'Biz yerleşeceğiz, gidin.' Bunun üzerine hayvanların yuvalarından çıkıp kaçtıkları görüldü.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Musa b. Ali'ye "*İfrikıyye*'de öldüren akreplerin var olduğu söyleniyor." dedim. "Onun bir bölgesinde o akrepler mevcuttur. Korkulacak şekilde bir insanı sokmaları nadirdir. Çoğunlukla Allah böyle birine şifa verir." dedi. Musa'ya dedim ki: "*İfrikıyye* binalarının bugün ulaştığı noktayı gördün mü? Orada arkasından devamı gelen ilk binayı inşa eden kimdir?" Dedi ki: "İlk binayı yapan Ukbe b. Nâfi ve onun yanındakilerdir. Evleri, meskenleri yapmışlar ve orada kalmışlardır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mufaddal b. Fedâle el-Me'âfirî anlattı. O da Ebû Recâ diye künyelenen Âmir b. Lüeyoğulları'nın mevlâsı Yezîd b. Ebû Habîb'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana *Mısır* ordusundan bir asker dedi ki:

Ukbe b. Nâfi ile *İfrikıyye*'ye geldik. O, orayı yerleşime açan ilk kişidir. Orada insanlara ev yeri verdi. Mescit yaptı. Görevinden azledilene kadar onunla beraber kaldık. O, çok hayırlı bir vali, çok hayırlı bir komutandı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Ukbe b. Nâfi'i azledince Mesleme b. Muhalled el-Ensârî'yi atadı. Onu hem *İfrikıyye*'ye, hem de *Mısır*'a vali olarak atadı. Böylece *Mısır*'ın başındaki Mu'âviye b. Hudeyc el-Kindî'yi de azletti. Mesleme b. Muhalled mevlası Dînâr Ebü'l-Muhâcir'i *İfrikıyye*'ye gönderip Ukbe b.

[81] Patrik, emrinde on bin asker olan Rum komutanıdır.

Nâfi'i azletti. Mesleme b. Muhalled'e şöyle dendi: "Keşke Ukbe b. Nâfi'i oranın başında bıraksaydın. O, çok cesur ve erdem sahibi biridir. Orayı yerleşime açan ve mescidini yapan kişidir." Mesleme bunun üzerine dedi ki: "Ebü'l-Muhâcir gördüğünüz gibi, bizden biri gibidir. Bizim sıkıntılarımıza valilik makamı olmadan da, büyük bir karşılık almadan da katlanmıştır. Biz onu görevlendirmek ve mükâfatlandırmak istiyoruz." Sonra da onu *İfrikıyye*'ye gönderdi.

Dînâr Ebü'l-Muhâcir, *İfrikıyye*'ye geldiğinde Ukbe b. Nâfi'nin yerleşime açtığı yere inmekten hoşlanmadı ve 2 mil ötesinde *Eyt Kervân* denilen bir yere indi. Orada bina inşa etti ve yerleşti. Ukbe b. Nâfi, kendisini kötü bir şekilde azleden Ebü'l-Muhâcir'e kızgın bir şekilde doğuya yöneldi. Onun üstesinden gelebilmek için Allah'a dua etti. Bu duası Ebü'l-Muhâcir'e ulaştığında ondan korkar oldu.

Ukbe b. Nâfi, Mu'âviye'ye geldi. Ona dedi ki: "Allah için söyle, ben ülkeyi fethettim. Ülke bana boyun eğdi. Evler yaptım, cemaat için mescit yaptım. Göçebeleri yerleşik düzene geçirdim. Sonra Ensâr'ın mevlasını gönderdin, o da kötü bir şekilde beni azletti." Mu'âviye ondan özür diledi ve dedi ki: "Mesleme'nin kadrini, Mazlum İmamdan [Osman] öğrendim. Onu başkalarına tercih ederdi. Sonra onun malıyla, kanıyla, kendisine bağlı insanlarla ve mevlalarıyla fedakârca yaptıkları işler bellidir. Seni görevine vali olarak iade ediyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebû Sa'sa'a anlattı; dedi ki:

Mesleme b. Muhalled, Ebü'l-Muhâcir'i *İfrikıyye*'ye atadığında ona takvali olmasını, gidişatının güzel olmasını ve mevcut idareciyi de gönlünü hoş ederek azletmesini tavsiye etti. Çünkü oranın halkı, onun hakkında güzel şeyler söylüyordu. Ebü'l-Muhâcir buna uymadı ve onu kötü bir şekilde azletti. Ukbe b. Nâfi, Mesleme b. Muhalled'e uğradığında, Mesleme onun yanına geldi ve Ebü'l-Muhâcir'in kendisinin tavsiyelerine uymadığına dair yemin etti. Özellikle "Senin hakkında tavsiyede bulundum." diye yemin etti. Mu'âviye, Ukbe'yi vali olarak atamadı. Ukbe, Mu'âviye'nin ölümüne kadar orada ikamet etti. Oğlu Yezîd, babasından sonra onu atadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Uley b. Rebâh anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin ölümünden sonra Ukbe b. Nâfi, Yezîd'e geldi. 62 yılında onu vali olarak *İfrikıyye*'ye atadı. Bunun üzerine Ukbe b. Nâfi, Ebü'l-Muhâcir'e karşı öfkeyle hemen yola çıktı. Oraya ulaştığında onu sıkıca bağladı ve kötü bir şekilde azletti.

Sonra Ebü'l-Muhâcir'i, demirlerle bağlı olduğu haldeyken yanına alarak, *Tanca*'nın arka tarafındaki *es-Sûs el-Ednâ*'ya[82] sefere çıktı. *es-Sûs el-Ednâ, Velîlâ* kentine bağlı *Kayle* ile *el-Mağrib* arasındaydı. Sûs halkı, o zaman Ebü'l-Muhâcir'i, sıkıca bağladılar. Ukbe onların beldelerinde dolaştı. Hiç kimse onun karşısına çıkmadı ve onunla savaşmadı. Sonra Ukbe, *İfrikıyye*'ye döndü. Kendi bölge sınırına yaklaştığında, yanındakilere izin verdi. Ayrılanlar gidince yanında çok az kişi kaldı. Bundan sonra *Tehûze* kentine yöneldi. *Tehûze, İfrikıyye*'nin serhat şehirlerinden biridir ki *Tabne* ile *Meşrık* arasındaki *ez-Zâb*'ın serhat kenti olan *Tabne*'nin soluna düşer. *Tehûze, İfrikıyye Kayravân*'ının şehridir[83] ki, aralarında sekiz günlük bir mesafe vardı.

Ukbe b. Nâfi, *Tehûze*'ye ulaştığında Küseyle b. Lemzem el-Evrebî, Rumlardan ve Berberîlerden oluşturduğu büyük bir kuvvetle ona karşı geldi. Küseyle, Ukbe b. Nâfi'nin kuvvetlerinin kendisinden ayrıldığını ve yanındakilerin azlığını haber almıştı. Büyük bir ordu toplamıştı. Karşılaştılar ve şiddetli bir çarpışma oldu. Ukbe b. Nâfi şehid oldu. Yanındakiler de hep öldürüldü. Ebü'l-Muhâcir, demire bağlı haliyle öldürüldü. *İfrikıyye* harp ateşiyle yandı.

Küseyle yanındakilerle birlikte harekete geçti ve *Kûniye*'ye[84] yani Ukbe b. Nâfi'nin yerleşime açtığı mevkiye geldi. O ve yanındakiler orada konakladı. *Bâb Kâyiş*'te ve civarında onun yakınlarını yok ettiler. Her yerde onun taraftarlarını aradılar. Bu durum Yezîd b. Mu'âviye'nin ölümüne kadar sürdü. Onun hilafeti 3 yıl 3 ay sürdü.

Fihroğulları'nın hikâyesi burada bitti.

[82] Bu, *Mağrib*'de Rumların *"Kammûniye"* dedikleri *Tanca*'ya bağlı bir beldedir.

[83] Bu kelime (Medine-şehir), Sellûmî baskısında yanlış olarak "Mudun-şehirler" diye geçmektedir.

[84] Burası Kayravan'ın olduğu yerdir.

1125. Vahşî b. Harb ﴿وحشي بن حرب﴾

Mekke'nin siyahîlerinden biriydi. el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'ın kızının mevlasıydı. Onun değil de Cübeyr b. Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf'ın mevlası olduğu da söylenir. Bize müşriklerle birlikte *Bedir* gazvesine katıldığına dair bir haber ulaşmamıştır. Ancak onlarla birlikte *Uhud* gazvesine çıkmıştır. el-Hâris b. Âmir Nevfel'in kızı ona şöyle demiştir: "Babam *Bedir*'de öldürüldü. Şayet sen şu üç kişiden birini öldürürsen, özgürsün. Muhammed veya Hamza b. Abdülmuttalib veya Ali b. Ebû Tâlib. Ben onların arasında babama denk olacak başka birini göremiyorum." Vahşî dedi ki: "Resûlullah'a güç yetiremeyeceğimi biliyordum. Arkadaşları onu bana vermezlerdi. Hamza ise, vallahi onu uyurken bulsam, heybetinden dolayı onu uyandıramazdım. Ali ise, onu zaten ben de istiyordum."

Vahşî dedi ki: "İnsanların arasında Ali'yi ararken, Ali ortaya çıktı. Çok dikkatli, çok mücadeleci ve çok hareketli bir adamdı. 'Bu aradığım adam değil.' dedim. Hamza'yı gördüğümde insanları yarıp geçiyordu. Bir taşın ardına gizlendim. Haykırarak ve insanları kırıp geçirerek ilerliyordu. Sibâ b. [Ümmü] Enmâr önüne çıktı. Onun annesi kadınları sünnet eden biriydi. *Mekke*'de Şerîk b. Ilâc b. Amr b. Vehb es-Sekafî'nin mevlasıydı. Sibâ'ın künyesi Ebû Niyâr'dı. Hamza ona, 'Ey kadınları sünnet eden kadının oğlu! Sen de mi bize büyüklük taslayanlardansın? Yaklaş!' diye bağırdı. Ona yüklendi, korkudan dizleri çözülünce onu yere çarptı. Üstüne oturup koyun keser gibi kesti.

Sonra beni görünce bana doğru ilerledi. Sel yatağında ilerlerken ayağı bir çukura geldi ve tökezledi. Bunun üzerine mızrağımı şöyle bir yokladım. Durumumdan emin olunca kalçasından vurdum. Mızrak, mesanesinden çıktı. Arkadaşlarından bir grup üstüne geldi. 'Ebû Umâre!' dediklerini duyuyordum. Cevap vermiyordu. 'Vallahi adam öldü.' dedim. Hind'in babasına, amcasına ve kardeşine nasıl yandığım hatırladım. Arkadaşları onun ölümünden emin olunca onu bıraktılar. Beni görmüyorlardı. Onun üstüne atılıp karnını yardım ve ciğerini çıkardım. Hind bt. Utbe'ye götürdüm. Ona, 'Babanın katilini öldürürsem bana ne verirsin? diye sordum.' Bana

'Üstümdekileri.' dedi. Ona 'Bu Hamza'nın ciğeridir.' dedim. Onu aldı, çiğnedi ve tükürdü. Yutmadı mı, tiksindi mi bilmiyorum. Elbiselerini ve süs eşyalarını çıkardı ve bana verdi. Sonra dedi ki: '*Mekke*'ye gelince sana on dinar.'

Sonra dedi ki: 'Bana onun öldüğü yeri göster.' Ona Hamza'nın öldüğü yeri gösterdim. Cinsel organını, ve burnunu kesti, kulaklarını kopardı. Kestiklerinden pazu bandı, bilezik ve halhal yaptı. Bu şekilde *Mekke*'ye döndü. Döndüğünde Hamza'nın ciğeri onun yanındaydı."

Vahşî, aynı şekilde müşriklerin safında *Hendek* gazvesine de katıldı. Bu savaşta et-Tufeyl b. en-Nu'mân el-Ensârî'yi ve Benî Selime'den birini öldürdü. Müslüman olduktan sonra şöyle diyordu: "Allah mızrağıma Hamza ve Tufeyl'i ikram etti. Beni onların eliyle aşağılamadı." Yani, müşrik olarak onların elinde öldürmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbâs'tan rivayet etti. O İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'nin fethinde Vahşî'nin ve bir grup insanın öldürülmesini emretti. Müslümanlar Vahşî'yi öldürmek konusunda diğerlerine nazaran çok istekliydiler. Vahşî *Tâif*'e kaçtı. Bir süre orada kaldı. Sonunda *Tâif* heyetiyle birlikte Resûlullah'a gelip huzuruna girdi ve "Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir." dedi. Resûlullah (sas) *"Sen Vahşî misin?"* diye sordu. "Evet!" dedi. *"Otur, Hamza'yı nasıl öldürdün anlat."* dedi. O da anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (sas) *"Yüzünü bana gösterme!"* dedi. Vahşî dedi ki: "Onu görünce, ondan saklanır oldum. İnsanlar Müseylime için savaşa gittiklerinde ben de onlarla gittim. Onu mızrağımla vurdum. Ensâr'dan biri daha vurdu. Hangimizin öldürdüğünü Allah bilir. Ancak ben evlerin üstünden bir kadının 'Habeşli bir köle onu öldürdü!' dediğini duydum."

Muhammed b. Ömer dışında biri dedi ki: "Vahşî şöyle diyordu: 'En hayırlı insanı da öldürdüm. En şerli insanı da öldürdüm." Bunlarla Hamza b. Abdülmuttalib ile Müseylime el-Kezzâb'ı kastediyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Evlerin üstünde bir kadının "Onu Habeşli bir köle öldürdü."dediğini duydum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âiz b. Yahya anlattı. O da Ebü'l-Huveyris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Zeyd'in Müseylime'yi vurduğunu, Vahşî'nin de mızrakla vurduğunu ve ikisinin birden onu öldürdüğüne dair bir kimsenin şüphe ettiğini duymadım.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Vahşî daha sonra Müslümanlar *Şam*'a sefer yaptıklarında onlarla beraber gitti. Orada onlarla birlikte savaşlara katıldı. *Hıms*'ı fethettiklerinde oraya yerleşti. İçki içer, parlak kırmızı giyerdi. *Şam*'da içki yüzünden ilk defa [kendisine had cezası uygulanarak] darp edilen ve parlak kırmızı giyen kişidir. Bu konuda ihtilaf yoktur. *Şam*'da onun neslinden insanlar vardır. el-Velîd b. Müslim, Vahşi b. Harb b. Vahşî'nin babasından ve dedesinden naklettiği bazı hadisleri rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah[85] b. Ca'fer anlattı. O İbn Ebû Avn'dan,o ez-Zührî'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ubeydullah b. Adî b. el-Hıyâr anlattı; dedi ki:

Osman b. Affân zamanında *Şam*'da savaştaydık. İkindiden sonra *Hıms*'a uğradık ve "Vahşî nerede?" diye sorduk. "Onu bulamıyoruz. Şu anda şarap içiyor, sabaha kadar devam eder." dediler. Biz seksen kişiydik ve sırf onun için geceyi orada geçirdik. Sabahleyin sabah namazını kılıp evine gittik. Bir de ne görelim. Yaşlı bir adam, kendisinin oturacağı kadar bir yer sergisi serilmiş. Ona "Bize Hamza'yı ve Müseylime'yi öldürmeni anlat." dedik. Bundan hoşlanmadı ve kaçındı. Bunun üzerine "Geceyi burada geçirmemiz sırf senin içindi." dedik.

Vahşî dedi ki: "Ben Mut'im b. Adî'nin kölesiydim. Miras olarak Cübeyr b. Mut'im'e geçtim. İnsanlar *Uhud* gazvesine çıkarken, beni de çağırdı ve dedi ki: 'Tu'ayme b. Adî'nin öldürülüşünü gördüm. Onu Hamza *Bedir*'de öldürdü. Kadınlarımız hâlâ onun derin üzüntüsünü taşıyorlar. Hamza'yı öldürürsen özgürsün.' Bunun üzerine insanlarla birlikte sefere katıldım. Yanımda mızraklarım vardı. Hind bt. Utbe'nin yanından geçiyordum

[85] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Ubeydullah" diye geçmektedir.

'Evet, Ebû Desme![86] Tedavi et ki, tedavi edilesin!' dedi. *Uhud*'a vardığımızda, baktım Hamza insanlara saldırıyor ve onları kırıp geçiriyordu. Beni gördü, ben bir ağacın altında saklanmıştım. Bana doğru geldi. Önüne Sibâ el-Huzâ'î çıktı. Ona yönelerek, 'Kadınları sünnet eden kadının oğlu! Sende mi bize üstünlük taslayanlardansın? Haydi gel!' dedi.

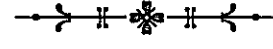
Sonra Hamza onun yanına geldi. Ona hamle yaptı, Sibâ'ın ayaklarının parıltısını gördüm. Hamza onu yere çarptı, sonra da öldürdü. Hızlıca benim yanıma geliyordu. Önüne bir yarık çıktı ve düştü. Mızrağımla ona vurdum. Göbek altına isabet etti ve ayaklarının arasından çıktı. Onu öldürdüm. Hind bt. Utbe'ye uğrayıp haber verdim. Süs eşyalarını ve elbisesini bana verdi. Ayaklarında akik taşlı iki halhal, gümüşten iki bilezik ve ayak parmaklarına taktığı gümüş yüzükler vardı. İşte bunların hepsini bana verdi.

Müseylime'ye gelince, biz ölüm bahçesine girmiştik. Onu görünce mızrağımla vurdum. Ensâr'dan biri de ona kılıcıyla vurdu. Hangimizin onu öldürdüğünü Rabbin bilir. Ancak ben evlerin üzerinden bir kadının, 'Onu Habeşli bir köle öldürdü.' diyerek bağırdığını duydum. Ubeydullah b. Adî dedi ki: "Ona 'Beni tanıyor musun?' dedim. Gözünü bana dikti, bakışlarını ayırmadı ve 'Sen, Adî b. el-Hıyâr'ın Âtike bt. Ebü'l-Îs'ten olma oğlusun.' dedi. Ubeydullah 'Evet!' dedi. Vahşî, "Vallahi annenin seni emzirdiği korunaklı hevdecine kaldırdığı günden beri seni görmedim. Ayaklarındaki parıltıya baktım, şu anda da öyle." dedi

[86] Ebû Desme, Vahşi'nin künyesidir (es-Sellûmî) (M).

DİĞER ARAP KABİLELERİNDEN MÜSLÜMAN OLDUKTAN SONRA KAVMİNİN YURDUNA DÖNENLER

KİNÂNE B. HUZEYME B. MÜDRİKE B. İYÂS B. MUDAR'DAN OLANLAR

1126. Sürâka b. Mâlik ﴿سراقة بن مالك﴾

[Sürâka b. Mâlik] b. Cu'şüm b. Mâlik b. Amr b. Mâlik b. Teym b. Müdlic b. Mürre b. Abdümenât b. Kinâne.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O, ez-Zührî'den, o Abdurrahman b. Mâlik b. Cu'şüm'den, o da Sürâka b. Cu'şüm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kureyş'ten gelen bir grup, -hicret etmek üzere yola çıktıkları sırada- Resûlullah'ı (sas) ve Ebû Bekir'i öldüren veya esir eden için diyet belirtiyorlardı. Sürâka dedi ki: "Müdlicoğulları'ndan olan kavmimin meclislerinden birinde oturuyorken, onlardan biri geldi ve önümüzde durup, 'Ey Sürâka! Sahilde bazı insan silüetleri gördüm. Onların Muhammed ve arkadaşları olduklarını sanıyorum.' dedi. Bunun üzerine ben de onların, onlar olduğunu anladım ve ona 'Onlar, Muhammed ve arkadaşları değiller.

Ancak falancayı, falancayı ve falancayı gördüm, onları aramak üzere peşlerinden gittiler.' dedim. Bir süre olduğum yerde bekledim. Sonra kalkıp evime gittim. Hizmetçime atımı çıkarmasını söyledim. Atım bir tümseğin ardındaydı, onu orada saklardı. Mızrağımı alıp evden çıktım. Mızrağımın arkasındaki topuzla yere bir çizgi çizdim. Mızrağımın uç kısmını aşağıya eğerek atımın yanına geldim, bindim ve onların karartılarını uzaktan görene dek koşturdum. Onlara sesleri duyacak kadar yaklaştığımda atım tökezledi, ben de düştüm. Ok torbama yöneldim ve fal oklarını çıkardım. Onlara zarar verecek miyim, vermeyecek miyim diye fal baktım. Sonuç hoşlanmadığım şekilde, zarar veremeyeceğim yönde çıktı.

Fala uymadım, atıma bindim ve normal bir hızla koşturdum. Onlara yaklaşınca atım tökezledi ve beni düşürdü. Kalktım, elimi ok torbasına uzatıp fal oklarını aldım, fala baktım. Falda, hoşlanmadığım şekilde onlara zarar veremiyeceğim çıktı. Ama yine de atıma bindim ve koşturdum. Resûlullah'ın (sas) tilavetini duyuyordum. O hiç arkasına bakmazken, Ebû Bekir çokça bakıyordu. Atımın ön ayakları dizlerine kadar toprağa gömüldü. Yüzüstü düştüm. Zorlukla onu oradan çıkardım. Neredeyse ayakları topraktan çıkmayacaktı. Atım doğrulup ayağa kalktığında bir de ne göreyim! Ayaklarının saplandığı yerde iz gibi, parlak dumana benzer bir şey gökyüzünde belirdi. Oklarla fala baktım, onlara zarar veremeyeceğim şeklinde hoşlanmadığım sonuç çıktı. Onlara seslendim ve eman diledim. Durdular, atıma bindim onların yanına geldim. Onlarla karşı karşıya gelince ve yolda önüme çıkan engelleri de düşününce içimde Resûlullah'ın (sas) işinin başarılı olacağı düşüncesine sahip oldum.

Onlara 'Kavminiz sizin için diyet koydu.' dedim. Yolculukları hakkında çıkan haberleri, insanların onlardan neler istediğini onlara haber verdim. Onlara yolluk ve yiyecek teklif ettim. Ne bir şey aldılar, ne de istediler. Sadece Resûlullah (sas) bana, *'Bizim haberimizi gizle.'* dedi. Ondan benim emanım için bir yazı yazmasını istedim. Âmir b. Füheyre'ye bir deri parçasına onu yazmasını emretti. Sonra gittiler. Vallahi Allah onları güçlü ve hâkim kılıncaya kadar onlar hakkında tek bir kelime dahi söylemedim.

O, *Tâif* ile *Ci'râne* arasında iken ona rastladım. Ensâr'dan oluşan 30-40 kişilik bir süvari grubunun arasındaydı. Beni tanımadılar. 'Hey sen!

Kimsin, ne istiyorsun?' diyerek bana mızraklarıyla vurmaya başladılar. Sonunda yaklaşıp beni duyma imkânı olduğunu anlayınca yazdığı yazıyı çıkarıp parmaklarımın arasına alıp seslendim: 'Ben Sürâka b. Cu'şüm'üm. Bu da eman vesikamdır.' Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *'Bu gün, vefa ve iyilik günüdür. Onu yakına getirin.'* Beni onun yanına götürdüler. Sanki ben Allah Resûlü'nün (sas) üzengi üzerindeki ayağı ile dizinin arasına bakıyordum. Sanki onun o uzvu hurma göbeği[87] gibi beyazdı. Onun yanına geldiğimde Müslüman oldum ve bir sadaka takdim ettim. Şu sözümden başka ona sorduğum bir şeyi hatırlamıyorum: 'Ey Allah'ın Resûlü! Yolunu şaşırmış develer, kendi develerim için doldurduğum yalaktaki suyu içiyorlar. Onlara su içirmemde bir ecir var mı?' Bunun üzerine *'Evet, her canlı için bir ecir vardır.'* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ma'mer hadisi dışında hadiste râvî şöyle dedi: 'Sürâka döndü ve insanları Resûlullah'ı (sas) arar halde buldu. Onlara dedi ki: Dönün, sizin yerinize buraları yokladım. Burada yok. Siz benim gözlerimin iz sürmede nasıl olduğunu bilirsiniz.' Bunun üzerine onlar geri döndüler."

1127. Culeyha b. Abdullah ﴿جليحة بن عبد الله﴾

[Culeyha b. Abdullah] b. Muhârib b. ed-Dahyân b. Nâşib b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne. Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* ve *Tâif* gazvelerine katılmıştır. *Tâif* gazvesinde şehit olmuştur.

1128. el-Hâris b. el-Bersâ ﴿الحارث بن البرصاء﴾

O, el-Hâris b. Mâlik b. Kays b. Avd b. Câbir b. Abdümenâf b. Şic b. Âmir b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'dir. el-Bersâ, babasının annesidir. O, Hilâl b. Âmiroğulları'ndan Rayta bt. Rebî'a b. Riyâh[88] b. Zü'l-Bürdeyn'in kızıdır.

[87] Metinde geçen Cümmâre kelimesi hurma göbeği denilen ve hurma ağacının tepesinde olan meyve benzeri bir şey olarak tarif edilmektedir. Rengi beyazdır. Tadı süte benzemektedir. (*Kamus Tercümesi Okyanus*, II, 226) (M).

[88] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Rabâh" diye geçmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Zeyd b. Firâs anlattı. O Irâk b. Mâlik'ten, o da el-Hâris b. el-Bersâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ı (sas) *Mekke* fethinde şöyle derken duydum: *"Kureyş ile bu günden sonra, kıyamete kadar savaşılmayacak."* O, bu sözüyle İslâm'ı inkâr sebebiyle onlarla savaşılmayacağını kastediyordu.

1129. Dumeyra b. Sa'd ed-Damrî ﴿ضميرة بن سعد الضمرى﴾

O ve babası, Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* gavzesine katıldılar.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ca'fer anlattı; dedi ki:

Ziyâd b. Dumeyra b. Sa'd ed-Damrî'nin şöyle dediğini duydum: Urve b. ez-Zübeyr, babamdan ve dedemden bahisle şöyle dedi: "Onlar Resûlullah (sas) ile beraber *Huneyn* gazvesine katıldılar."

1130. Enes b. Züneym ﴿أنس بن زنيم﴾

[Enes b. Züneym] b. Amr b. Abdullah b. Câbir b. Mahmiye b. Abd b. Adî b. ed-Di'l b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hizâm b. Hişâm b. Hâlid el-Ka'bî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Huzâ'a kâfilesi, yardım istemek üzere Resûlullah'a (sas) gelerek ondan yardım istediler. Sözleri bitince dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Enes b. Züneym ed-Diylî seni hicvetti." Bunun üzerine Resûlullah (sas) onun öldürülmesini emretti. *Mekke* fethinde Enes Müslüman oldu. Nevfel b. Mu'âviye ed-Diylî'nin aracılığıyla Resûlullah'a (sas) geldi. Söyledikleri için özür diledi. Nevfel b. Mu'âviye ed-Diylî dedi ki: "Sen affetme konusunda insanların en önde olanısın. İçimizden hangimiz sana eziyet etmedi ve düşmanlık yapmadı? Biz Cahiliye döneminde iken neyi alacağımızı, neyi bırakacağımızı bilmiyorduk. Nihayet Allah bizi seninle doğruya yönlendirdi de helak olmaktan kurtardı." Resûlullah (sas) *"Onu affettim."* dedi. Nevfel "Anam babam sana feda olsun!" dedi. Bunun üzerine Enes b. Züneym, Resûlullah'tan özür dilerken şunları da söyledi:

"Ma'ad'ın işlerini sen mi doğru yola ulaştırırsın?

Hayır, bilakis Allah onları doğruya yöneltiyor ve sana da şahit ol diyor.

Hiçbir deve sırtında Muhammed'den daha vefalı ve daha iyi birini taşımamıştır.

O, hayra en çok teşvik eden; en çok hediye verendir.

Yürüdüğünde salınması Hint kılıcı gibidir.

Yemen kumaşından dokunmuş hırkasını,

Hediye olarak istenmesinden önce başkasına giydiriyor.

Diğer atları geçen atı veriyor.

Ey Allah'ın Resûlü! Bilesin ki, senin gücün bana yeter.

Senin benim hakkımdaki tehdidin, şiddetli bir cezalandırma gibi etkilidir.

Ey Allah'ın Resûlü! Bilesin ki, sen Tihâme ve Necd'de ikamet eden herkes üzerinde muktedirsin.

Resûlullah'a, onu hicvettiğim haberi söylenmiş.

Bu durumda elim, kamçımı kendim için kaldırmadı.

Sadece dedim ki: 'Yazıklar olsun gençler!

Özgürlük ve saadet gününde size uyku sersemliği isabet etmiş.'

Onlara kanları denk olmayanlar sataşmış.

Şaşkınlığım ve hayretim çok fazla oldu.

Züeyb, Külsûm ve Selmâ peş peşe hepsi de gittiler.

Ancak mahzun olan göz, yaş döker.

Selmâ ile kız kardeşlerinin benzeri onların arasında yoktu.

Hiç krallar, köle gibi olur mu?

Ben ne bir haysiyete dil uzattım, ne de bir kan döktüm.

Ey Hakkı bilen! Bunu düşün, ve adil ol!"

1131. Kardeşi Sâriye b. Züneym ﴿سارية بن زنيم﴾

[Sâriye b. Züneym]b. Amr b. Abdullah. Cahiliye döneminde yaya olarak koşmakta onun gibisi yoktu ve [yağma yapması sebebiyle] kabile desteğini yitirmiş biriydi. Sonradan iyi bir Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem babasından rivayet ederek; Ebû Süleyman da Ya'kûb b. Zeyd'den rivayet ederek anlattılar; dediler ki:

Ömer b. el-Hattâb Cuma namazında, minbere çıktı. Sonra şöyle bağırdı: "Ey Sâriye b. Züneym, dağa! Ey Sâriye b. Züneym, dağa! Kurda koyun güttüren haksızlık yapmıştır." Sonra hutbesini okudu ve bitirdi. Daha sonra Sâriye b. Züneym'in mektubu Ömer b. el-Hattâb'a geldi. Mektupta şöyle diyordu: "Cuma günü falanca vakitte Allah bizi muvaffak eyledi." Ömer'in hutbe için minbere çıktığı ana işaret ediyordu. Sonra Sâriye dedi ki: "Bir ses duydum. 'Ey Sâriye b. Züneym, dağa! Ey Sâriye b. Züneym, dağa! Kurda koyun güttüren haksızlık yapmıştır.' Bunun üzerine arkadaşlarımla birlikte dağa çıktık. Bundan önce düşmanlar tarafından kuşatılmış bir halde vadinin ortasındaydık. Allah bizi oradan kurtulmaya muvaffak etti." Ömer b. el-Hattâb'a dendi ki: "Bu sözü nasıl söyledin?" O da cevaben, "Vallahi aklımda olan, düşünerek söylediğim bir şey değildi. Dilime gelen bir şeydi." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Ebû Nu'aym anlattı. O da İbn Ömer'in mevlası Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb minberdeyken şöyle dedi: "Ey Sâriye b. Züneym, dağa!" İnsanlar ne söylediğini anlamadılar. Nihayet Sâriye *Medine*'ye geldi ve Ömer'e dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Düşmanlar tarafından kuşatılmış haldeydik. Günler geçirdik ve onlardan kimse üstümüze gelmedi. Biz çukur bir yerdeydik. Onlar yüksek bir kalede bulunuyorlardı. Bir ses duydum, bize 'Ey Sâriye b. Züneym, dağa!' diye seslendi. Arkadaşlarımla birlikte dağa çıktık. Kısa bir süre geçmeden Allah bizi kurtulmaya muvaffak eyledi."

1132. Ebû Akreb b. Huveylid ﴿أبو عقرب بن خويلد﴾

[Ebû Akreb b. Huveylid] b. Hâlid b. Büceyr b. Amr b. Himâs b. Ureyc b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne. Onlar Ureycoğullarının lideridirler.

Ebû Akreb b. Huveylid, *Mekke* fethinde Müslüman oldu. Oğlu Amr b. Ebû Akreb b. Huveylid Resûlullah'ı (sas) gördü ve ondan rivayette bulundu. O, Ebû Nevfel b. Amr b. Ebû Akreb'dir. Ebû Nevfel'in adı Mu'âviye'dir.

Bunu bana Abdullah b. Osman b. Hamza b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb haber verdi. O, Ebû Nevfel'in kızının oğludur. Ebû Akreb'in ailesi *Medine*'ye yerleşmişlerdi. Sonra *Basra*'ya intikal edip oraya yerleştiler. Onların nesillerinden orada hâlâ kimseler vardır.

1133. Ebü'n-Nemir el-Kinânî ﴿أبو النمر الكنانى﴾

O, Şerîk b. Abdullah b. Ebü'n-Nemir el-Muhaddis [Muhaddis olan][89] el-Medînî'nin dedesidir. Ebû Nemir *Uhud*'a müşriklerin safında katılmıştır. Şöyle demiştir: "O gün, 50 ok atışı yaptım. Bir kısmıyla isabet ettirdim. Resûlullah'a (sas) baktım. Arkadaşları onun etrafını sarmıştı. Oklar onun sağından ve solundan geçiyordu. Kimi önüne düşüyor, kimi ardına gidiyordu." Sonra Allah ona İslâm hidayetini nasip etti.

Benî Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Kolu Olan Benî Esed'den Olanlar

1134. Tuleyha b. Huveylid ﴿طليحة بن خويلد﴾

[Tuleyha b. Huveylid] b. Nevfel b. Nadle b. el-Eşter b. Hacvân[90] b. Fak'as b. Tarîf b. Amr b. Ku'ayn b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar. Tuleyha gücü, cesareti ve savaş konusundaki yetenekleriyle 1.000 süvariye denk sayılıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti:

9. yılda Esedoğulları'ndan bir grup Resûlullah'a (sas) geldi. Onların arasında Tuleyha b. Huveylid de vardı. Resûlullah (sas) arkadaşlarıyla Mescid'de oturuyordu. Selam verdiler, sözcüleri dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizler Allah'ın birliğine ve ortağının olmadığına; senin de onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederiz. Bize kimseyi göndermediğin halde biz kendiliğimizden sana geldik. Kavmimizden geride kalanlara kefiliz."

[89] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "el-Mücdif" diye geçmektedir.
[90] Bu isim, asıl nüshada "el-Cahvân" diye geçmektedir.

Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: "***Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.***"[91]

Dediler ki: Taşra halkından bazıları dinden döndüklerinde Tuleyha ve kardeşi Seleme de Esedoğullarıyla birlikte dinden döndü. Tuleyha peygamberlik iddiasında bulundu. Hâlid b. el-Velîd, *Buzâha*'da[92] onlarla karşılaştı ve onları yendi. Tuleyha *Şam*'a kaçtı. Gassânilerden Cefne ailesine sığındı. Ebû Bekir'in vefatından sonra ihramlı bir şekilde *Mekke*'ye hac için geldi. Ömer onu gördüğünde "Ey Tuleyha! Ukkâşe b. Mıhsan ve Sâbit b. Akram gibi iki salih insanın ölümünden sonra seni sevmiyorum." O ikisi Hâlid b. el-Velîd'in öncüleriydi. Tuleyha b. Huveylid ve kardeşi Seleme onlarla karşılaşmış ve öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Tuleyha dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! İki adam ki, Allah benim elimle onlara ikram etmiştir; onların elleriyle beni aşağılamamıştır. Bütün evler sevgi üzerine bina edilmemiştir. Ancak temiz bir sayfa açılmıştır. İnsanlar kine rağmen el sıkışıyorlar." Tuleyha gerçek anlamda Müslüman olmuştur. Kimse onun Müslümanlığına bir eleştiride bulunmamıştır. Müslümanlarla birlikte *Kâdisiyye* ve *Nehâvend* savaşlarına katılmıştır. Ömer onlara mektupta şöyle demiştir: "Savaş konusunda Tuleyha'ya danışın; ama herhangi bir konuda ona yetki vermeyin!"

1135. Vâbisa b. Ma'bed el-Esedî ﴾وابصة بن معبد الأسدى﴿

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Esedoğulları'ndan on kafile Resûlullah'a (sas) geldi. Aralarında Vâbisa b. Ma'bed el-Esedî de vardı. Hepsi Müslüman oldular. Bu olay hicretin 9. yılında oldu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Vâbisa, Resûlullah'ın (sas) sohbetinde bulundu. Ondan şu rivayet nakledilmiştir: "O, safların ardında tek başına

[91] Hucurat, 49/17.
[92] Benî Esed'e ait su kuyusudur (M).

namaz kıldı. Bunun üzerine Resûlullah (sas) namazını iade etmesini emretti." Vâbisa Müslüman olup kavminin topraklarına dönenlerdendi. Daha sonra *Cezîre* bölgesine gitti ve oraya yerleşti. Ölene dek orada yaşadı. Orada onun soyundan gelenler mevcuttur. Halife Hârûn er-Reşîd zamanında *Rakka* kadılığı yapan Abdurrahman b. Sahr onun soyundandır.

1136. Hadramî b. Âmir ﴿حضرمي بن عامر﴾

[Hadramî b. Âmir] b. Mücemmi b. Mevele[93] b. Hemmâm b. Dab b. el-Kayn b. Mâlik b. Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar.

Mâlik b. Mâlik b. Sa'lebe, "ez-Zenye"[94] diye bilinen kişidir. Annesi Selmâ bt. Mâlik b. Ganm[95] b. Dûdân b. Esed, küçükken onu oynatır ve şöyle derdi: "*Rabîbî zenyetî fedeytü ene zenyetî* -Bu büyüttüğüm çocuğum, benim Zenye'mdir [son çocuğumdur]. Ben Zenye'me kurban olurum."[96] Bu yüzden, o bu isimle anılmıştır.

Hadramî b. Âmir kendi kabilesinden bir grup insanla Resûlullah'a (sas) gelmiştir. Resûlullah (sas) onlara *"Siz kimsiniz?"* diye sordu. "Esedoğulları'ndanız." dedi. *"Hangi Esedoğulları?"* deyince, "Zenyeoğulları'ndanız." diye cevap verdiler. Resûlullah (sas), *"Siz Reşde [nesebi sahih olan] oğullarındansınız."* diye buyurunca, onlar "Babalarının isminden yüz çeviren Muhavvele [ismi değiştirilmiş]oğulları gibi olmak istemiyoruz." demişlerdir.

Muhavveleoğulları, Abdullah b. Gatafânoğullarıdır. Bir heyet olarak Hz. Peygamber'e (sas) gelmişlerdi. "Siz kimsiniz?" diye sorunca onlar, "Abdüluzzâ b. Gatafânoğulları'ndanız." dediler. Resûlullah (sas) *"Siz Abdullah b. Gatafânoğulları'sınız."* dedi. Onlar da buna razı oldular ve bundan sonra "Muhavveleoğulları" diye anıldılar.

[93] Bazı kaynaklarda bu isim "Muvâle", "Mev'ele" ya da "Müveyle" diye geçmektedir.
[94] Zenye, "erkek veya kadının son çocuğu" anlamındadır.
[95] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "el-Guneym" diye geçmektedir.
[96] Bu söz, kaynaklarda farklı lafızlarla nakledilmektedir.

Resûlullah (sas) Hadramî'ye sordu: *"Kur'ân'dan birşey okur musun?"* Râvî dedi ki: Bunun üzerine o, A'lâ suresinin ilk üç ayetini [سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ. الأَعْلَى . الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى. وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى] okudu[97] ve ardından şunları ekledi: وَالَّذِي امتن على الحبلى فأخرج منها نسمة تسعى بين شغاف وحشى[98]

Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Ona sakın ilave yapma! O şafiye ve kâfiyedir [şifa veren ve yeterli olandır]."*

Bütün bunları bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasından rivayetle haber vermiştir. O şöyle demiştir: "Hadramî b. Âmir şair idi. Onun hakkında Zeyd el-Hayl et-Tâî, şöyle demiştir:

Şayet Hadramî benim komşum olsaydı,

Hayl kabileleri mızrak ve miğfer kuşanırdı.

1137. el-Hâris b. Kays el-Esedî ﴿الحارث بن قيس الأسدى﴾

Müslüman olduğunda dokuz hanımı vardı. Resûlullah (sas) onlardan dördünü seçmesini emretti. O, Kays b. er-Rebî el-Esedî'nin dedesidir.

1138. Dırâr b. el-Ezver ﴿ضرار بن الأزور﴾

el-Ezver'in ismi, Mâlik b. Evs b. Cezîme b. Rebî'a b. Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed'dir. Dırâr, şair olan savaşçı bir süvariydi. Müslüman olunca şöyle demiştir:

Kadehi, şarkıcıları ve şarabı Allah için terk ettim.

el-Muhabber adlı atımı koşturmam,

Ve tüm çabam müşriklere karşı savaşmak içindir.

Cemîle dedi ki: Bizi harcadın ve aileni parça parça attın.

Ey Rabbim! Alış-verişimde yanılmayayım!

Ailemi ve malımı rızana karşılık sattım.

[97] Ayetlerin meali şöyledir: *"Yaratıp tanzim eden, takdir edip doğru yolu gösteren Yüce Rabbinin adını tesbih et!"*

[98] Hadramî'nin eklediği sözlerin anlamı şöyledir: "Ki O [Yüce Rabbin], hamile olan kadına iyilik etti de kalp ile karın nahiyesinin arasından hareket eden canlı bir varlık çıkardı."

Resûlullah'tan (sas) sağmal hayvanlarla ilgili *"Sütün memede kalan az miktarını sağmak için uğraşma, bırak!"* hadisini Dırâr b. el-Ezver rivayet etmiştir.

Yemâme savaşına katılmıştır. Büyük bir gayretle savaşırken bacakları kopmuş, savaşa sürünerek devam etmiştir. Sonunda atların ayaklarının altında kalarak can vermiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Muhammed b. Ca'fer dedi ki:

Dırâr, *Yemâme*'de yaralı bir halde kaldı. Hâlid, Dırâr ölünce oradan ayrılmaya razı olmuştur. Mîmî kasidesini [kafiyesi mim harfli] orada söylemiştir. Muhammed b. Ömer "Bu haberin doğruluğu bize göre sabittir." demiştir.

1139. Hureym b. Fâtik ﴿خريم بن فاتك﴾

el-Fâtik, Hureym'in dedesinin dedesidir. O, Hureym b. el-Ahram b. Şeddâd b. Amr el-Fâtik'dir. [Onun dedesinin dedesi olan] el-Fâtik ise, el-Kuleyb b. Amr b. Esed b. Huzeyme'dir. Hureym, şair olan Ebû Eymen b. Hureym'dir. eş-Şa'bî, Eymen b. Hureym'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Babam ve amcam *Bedir* gazvesine katılmışlardır. Benden de [herhangi bir Müslümanla] savaşmamam üzere söz almışlardır." Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu bizim bilmediğimiz bir şeydir. Siret bilen herhangi bir kişi de o ikisinin *Bedir* gazvesine katıldığını veya *Uhud* ya da *Hendek* gazvelerine katıldığı bilgisine sahip değildir. Aslında o ikisi *Mekke* fethinden sonra Benî Esed Müslüman olunca, Müslüman olmuşlar ve daha sonra da *Kûfe*'ye gidip oraya yerleşmişlerdir.

Bize Abdullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Şemir b. Atıyye'den, o da Hureym b. Fatik'ten şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi. O Yunus b. Ebû İshâk'tan, o Şemir b. Atıyye'den, o da Hureym b. Fatik'ten şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Hureym'e geldi ve dedi ki: "Ey Hureym! Sende iki özellik var. Onlar olmasa tam adam olacaksın." Hureym, "Anam babam feda olsun. Nedir onlar? Bana birini söyle yeter!" deyince Allah Resûlü (sas) "Saçlarını uzatıyorsun, eteklerini uzun yapıyorsun." dedi. Bunun üzerine saçlarını kesti, eteklerini kısalttı. Onun kardeşi Sebre b. Fâtik el-Esedî'dir.

1140. Amr b. Şe's ﴿عمرو بن شأس﴾

[Amr b. Şe's] b. Ebû Belî. [Ebû Belî'nin] Adı Ubeyd b. Sa'lebe b. Züeybe[99] b. Mâlik b. el-Hâris b. Sa'd b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed'dir. O Şair idi.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân el-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Mes'ûd b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk anlattı. O el-Fadl b. Ma'kıl'dan, o Abdullah b. Niyâr el-Eslemî'den, o da Amr b. Şe's'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana dedi ki: *"Gerçekten bana eziyet ettin."* Ben "Ey Allah'ın Resûlü! Sana eziyet etmek istemem." deyince o da *"Ali'ye eziyet eden bana eziyet etmiş olur."* dedi.[100]

HÜZEYL B. MÜDRİKE B. İLYÂS B. MUDAR'DAN OLANLAR

1141. Hamel b. Mâlik ﴿حمل بن مالك﴾

[Hamel b. Mâlik] b. en-Nâbiğa el-Hüzelî. Müslüman olup kavminin bölgesine döndü. Sonra *Basra*'ya gitti ve oraya yerleşti. Hüzeyloğulları'nın arasında bir ev yaptı. Daha sonra onun bu evi kâtip olan Ömer b. Mehrân'ın oldu.

BENÎ TEMÎM B. ÜD B. TÂBİHA B. İLYÂS B. MUDAR'DAN OLANLAR

1142. Kays b. Âsım ﴿قيس بن عاصم﴾

[Kays b. Âsım] b. Sinân b. Hâlid b. Minkar b. Ubeyd b. Mukâ'is b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm. Kays, Cahiliye zamanında içkiyi

[99] Bu isim, bazı kaynaklarda "Rüveybe" diye geçmektedir.

[100] Diğer kaynaklardaki rivayetlerde Amr, bu olayın öncesini şöyle anlatmaktadır: "Ali ile beraber Yemen'e doğru yola çıktık. Bu yolculukta o benden uzaklaştı. Bundan ötürü gönlümde ona karşı biraz öfke hasıl oldu. Döndüğümde bu durumu insanlara anlattım. Nihayet sözlerim Allah Resûlü'ne ulaştı. Derken bir sabah Mescid'e vardım. Allah Resûlü (sas) insanların arasında oturuyordu. Beni gördüğünde gözlerini bana dikti ve şöyle buyurdu: 'Gerçekten bana eziyet ettin..." (M)

kendisine haram kıldı. Şöyle ki: Bir keresinde içki içmiş ve sarhoş olmuştu. Sarhoşken kendi yakınına dil uzatmış, o da ondan uzaklaşmıştı. Sarhoşluğundan ayıldığında durum kendisine anlatılmış, o da bunun üzerine şöyle demiştir:

İçkide bir fayda olduğunu anladım.

Ayrıca onun bazı hikâyeleri var ki, asîl bir insanı rezil-rüsvay ediyor.

Allah'a yemin olsun ki, onu içmeyeceğim hayatım boyunca.

Bir hastalık için de asla şifa aramayacağım onunla.

Sonra Kays b. Âsım Temîmoğulları heyetiyle birlikte Resûlullah'a (sas) geldi ve Müslüman oldu. Resûlullah (sas) onun için "Taşranın efendisidir."dedi. Cömert ve efendi bir insandı. Öldüğünde onun hakkında şöyle denmiştir:

Kays'ın ölümü, herhangi birinin ölümü gibi değil,

Bir kavmin evlerinin yıkılması gibidir.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O el-Ağar b. el-Minkarî'den, o Halîfe b. el-Husayn'dan, o da Kays b. Âsım'dan şöyle dediğini rivayet etti:

O [Kays b. Âsım] Müslüman olup Resûlullah'a (sas) geldi. Allah Resûlü (sas), ona su ve sidr[101] ile yıkanmasını emretti.

Bize Hallâd b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı; dedi ki: Bana Eslem anlattı. O da bir adamdan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Kays b. Âsım için şöyle dedi: *"Bu şahıs, kırsal bölgenin efendisidir."*

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Kata'deden, o Mutarrif'ten, o da Hakîm b. Kays b. Âsım'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kays b. Âsım ölürken çocuklarına şöyle vasiyette bulundu: "Evlatlarım! Büyük olanınızı kendinize reis seçin. Bir topluluk büyüğünü reis seçerse babalarının izinden giderler. Şayet küçüklerini reis seçerlerse akranlarının yanında onları utandırır. Malınızın olmasını tavsiye ederim ve onu kullanmasını bilin. Mal, asîl için övünçtür. Onunla ahlaksıza da muhtaç olunmaz. Sakın dilencilik yapmayın! O, bir erkeğin yapacağı son iştir.

[101] Trabzon hurmasına benzer bir ağaçtır (M).

Ardımdan feryat ederek ağlamayın. Resûlullah'ın (sas) ardmdan da feryat edilmedi. Bekir b. Vâil'in bildiği bir yere de beni defnetmeyin. Çünkü ben Cahiliye'de onlara saldırırdım."

1143. Amr b. el-Ehtem ﴿عمرو بن الأهتم﴾

[Amr b. el-Ehtem] b. Sümey b. Sinân b. Hâlid b. Minkar b. Ubeyd b. Mukâ'is b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm. Resûlullah'a gelen Temîm heyetinin içinde bulunuyordu. Onlarm en küçüğüydü. Onların bineklerinin yanında kalmıştı. Resûlullah (sas) heyeti kabul etti. Onlara *"Geriye kimse kaldı mı?"* diye sorduğunda, "Bineklerimizin yanında bir çocuk var." diye cevap verdiler. Ayrıca Kays b. Âsım dedi ki: "O bir çocuktur, bir saygınlığı yok." Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Öyle bile olsa, madem ki buraya kadar gelmiş, onun da burada bulunma hakkı vardır. Ona haber gönderin, onu da huzurumuza alalım."* Kays b. Âsım'ın sözü Amr b. el-Ehtem'e ulaşınca şöyle dedi:

Öyle kurulup oturmuşsun bana hakaret ediyorsun,
Resûlullah'ın huzurunda. Doğru konuşmuyorsun, isabet de etmiyorsun.
Bizim yüceliğimiz kadimdir. Sizin yüceliğiniz ise
Kuyruk ve kuyruk sokumunun yerine sonradan bırakılmıştır.[102]
Bize kin besliyorsunuz, bilin ki siz Rum asıllısınız.
Rumlar, Araplara kin beslemeye muktedir olamazlar!

Amr b. el-Ehtem şair idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman anlattı. O da kendisine rivayet eden bir yaşlıdan Neccâroğulları'ndan bir kadının şöyle dediğini haber verdiğini rivayet etti:

O zaman ben Temîm heyetine bakıyordum. Bilâl'in yanında hediyelerini alıyorlardı. Her biri 12,5 ukıyye[103] alıyordu." Sonra kadın sözüne devam ederek dedi ki: "Bir çocuk gördüm. O, en küçükleriydi. Ona 5 ukıyye verdi." Kastettiği Amr b. el-Ehtem'di.

---

[102] Amr bu sözüyle "Sizin toplum içindeki şeref ve itibarınız bizimki gibi kadim değil sonradan yakın zamanlarda ortaya çıkmıştır." demek istiyor (M).
[103] Ukıyye, gümüş ağırlık birimidir. Bir ukıyye 40 dirheme eşittir (M).

1144. Utârid b. Hâcib ﴿عطارد بن حاجب﴾

[Utârid b. Hâcib] b. Zürâre b. Udus b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. Resûlullah'a (sas) gelen Temîm heyetinin içinde yer almıştı. Heyet onu konuşmacı olarak öne çıkarmış, o da övünmüştü. Bunun üzerine Resûlullah (sas) da Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a ona cevap vermesini emretti. O da cevap verdi.

1145. el-Akra b. Hâbis ﴿الأقرع بن حابس﴾

[el-Akra b. Hâbis] b. Ikâl b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât. Benî Temîm'den Resûlullah'a (sas) gelen heyetin içindeydi. Resûlullah (sas) ona *Huneyn* ganimetinden 100 deve vermişti. Abbâs b. Mirdâs'ın payı az olunca o gün şu şiiri söylemiştir:

Benim ve Ubeyd'in talan ettiğimiz malları
Uyeyne ile el-Akra arasında mı taksim ettin?
Bedir ile Hâbis toplumda Mirdâs'tan üstün değildir.
Ben, o ikisinden de daha değersiz bir adam değilim.
Bugün kimi alçalttıysan o yükselemez.

1146. Sa'sa'a b. Nâciye ﴿صعصعة بن ناجية﴾

[Sa'sa'a b. Nâciye] b. Ikâl b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. Sa'sa'a Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman oldu. Şair Ferazdak b. Gâlib b. Sa'sa'a onun soyundandır. Aym zamanda hatip olan Ikâl b. Şebbe b. Ikâl b. Sa'sa'a b. Nâciye de onun soyundandır.

1147. Iyâd b. Himâr ﴿عياض بن حمار﴾

[Iyâd b. Himâr] b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. Resûlullah'a (sas) Müslüman olmadan geldi ve ona güzel bir deve hediye etti. Resûlullah (sas) ona, *"Müslüman oldun mu?"* diye sordu. O da "Hayır." dedi. Resûlullah (sas),

"Allah müşriklerin hediyesini kabul etmemizi yasakladı." dedi. Bunun üzerine Müslüman oldu. Resûlullah (sas) da onun hediyesini kabul etti. Akabinde, "Ey Allah'ın Peygamberi! Kavmimden bir adam benden daha düşük bir seviyede ve bana hakaret ediyor. Ben de bunun karşılık verip ondan öcümü alıyorum." dedi. Resûlullah (sas) dedi ki: *"Birbirine söven iki kişi, birbirine yalan söyleyen iki şeytandır."*

1148. Riyâh[104] b. el-Hâris ﴿رياح بن سعد الحارث﴾

Mücâşi b. Dârim soyundandır. Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olan Temîm heyetinde bulunmuştur.

1149. Nu'aym b. Sa'd et-Temîmî ﴿نعيم بن سعد التميمي﴾

Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olan Temîm heyetinin içinde yer alanlardandır.

1150. ez-Zibrikân b. Bedr ﴿الزبرقان بن بدر﴾

[ez-Zibrikân b. Bedr] b. İmruülkays b. Behdele b. Avf b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm. ez-Zibrikân'ın adı Husayn idi. Şair ve güzel bir kimseydi. Kendisine "*Necd* bölgesinin ayı" denirdi. Resûlullah'a (sas) gelen Temîm heyetinin içinde bulunmuştu. Temîmliler, konuşma yapması için Utârid b. Hâcib'i öne çıkardılar. O da konuşmasını yaptı. Akabinde ez-Zibrikân b. Bedr'e emrettiler, o da kalkıp övündüğü bir şiir okuyunca Resûlullah (sas) da Hassân b. Sâbit'e cevap vermesini emretti, o da benzer bir şiirle karşılık verdi.

Resûlullah (sas), Hassân için üzerinde şiir okuyacağı bir minberin mescide konulmasını emretmiş ve o gün şöyle buyurmuştur: *"Allah, Peygamber'ini müdafaa ettiği sürece Hassân'ı Rûhulkudüs ile destekliyor."* O gün Hassân b. Sâbit'in ayağa kalkması, hitabesi ve şiiri, Resûlullah'ı (sas) ve müminleri sevindirmiştir. Gelen heyet bir an birbirleriyle baş başa kalmış ve içlerinden biri şöyle demiştir: "Vallahi kesinlikle öğrendiniz ki, bu kişi destekleniyor ve onun kalbine bazı şeyler tecelli ediyor. Hatipleri

[104] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Rabâh" diye geçmektedir.

bizimkinden daha hatip, şairleri de bizimkinden daha şair, hem onlar bizden daha akıllılar." Resûlullah (sas) ez-Zibrikân b. Bedr'i kavmi Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'de, zekât toplamada görevlendirmiştir. Resûlullah (sas) hakkın rahmetine kavuştuğunda o hâlâ bu görevdeydi. Araplar irtidat edip de zekât vermeyi reddettiklerinde o hâlâ İslâm dinine bağlıydı. Zekâtları kavminden toplar, Ebû Bekir es-Sıddîk'a ulaştırırdı.

1151. Mâlik b. Nüveyre ﴿مالك بن نويرة﴾

[Mâlik b. Nüveyre] b. Hamza b. Şeddâd b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Yerbû b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Utbe b. Cebîre anlattı. O da Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah 10 yılında hac ibadetini tamamlayıp *Medine*'ye döndüğü zaman, 11 yılının Muharrem ayının hilalini görünce, zekât toplama görevlilerini kabilelere gönderdi. Mâlik b. Nüveyre'yi de Yerbûoğulları'na gönderdi. O, Müslüman olmuştu ve bir şairdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Ebû Katâde anlattı. O annesinden, o [Yahya'nın] babasından, o da Ebû Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mürtedlerin üzerine gittiği sırada Hâlid b. el-Velîd ile beraberdik. *el-Bitâh*[105] mıntıkasında konakladığında Mâlik b. Nüveyre'nin kendisine ulaşan bir sözünden dolayı mürted olduğunu iddia etti. Mâlik bunu reddedip şöyle dedi: "Ben İslâm dinindeyim. Dinimi ne değiştirdim, ne de tebdil eyledim." Ebû Katâde ve Abdullah b. Ömer de onun lehinde şehadet ettiler. Hâlid onun yanına geldi, Dırâr b. el-Ezver el-Esedî'ye emretti, o da Mâlik'in boynunu vurdu. Yine Hâlid'in emri üzerine Mâlik'in kafası, bir tencerenin altında ocak taşı yapıldı. Saçı çok gür biriydi. Ateş onu yakana dek başından duman çıktı. Hâlid, onun karısı Ümmü Mütemmim'i alıp evlendi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O İbn Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[105] Benî Esed b. Huzeyme yurdunda bir su kuyusudur (M).

Ömer b. el-Hattâb'a, Hâlid'in Mâlik b. Nüveyre'yi öldürüp karısıyla evlendiği haberi ulaşınca Ebû Bekir'e şöyle dedi: "Zina etmiş bulunmaktadır. Ona recm uygula!" Ebû Bekir şöyle dedi: "Ona recm uygulayacak değilim. Yorum [tevil] yaptı ve hata etti." Ömer, "O bir Müslümanı öldürdü, onu öldür!" dedi. Ebû Bekir, "Bunun için onu öldürecek değilim. Yorum [tevil] yaptı ve hata etti." dedi. Ömer, "Onu azlet!" dedi. Ebû Bekir, "Allah'ın onlara karşı çektiği kılıcı, ben kınına asla koymam." dedi. Mâlik b. Nüveyre 'Cefûl'[106] diye adlandırılırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Ebû Hamîd anlattı; dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb, Mütemmim b. Nüveyre'ye dedi ki: "Kardeşin için ne kadar üzüldün?" Mütemmim şöyle dedi: "Bir yıl geçti, geceleri sabahlara kadar uyuyamadım. Geceleyin yükselen bir ateş gördüğümde canım çıkacak sanıyorum. O ateşle kardeşimin şu ateşini hatırlıyorum: Kardeşim, 'misafiri kendisine yakın bir yerde geceler' endişesiyle sabaha kadar ateş yakılmasını emrederdi. Misafir ateşi gördüğü zaman[107] meskene[108] girerdi. Gerçekten, o bütün gücünü sarfedip çabalayarak[109] misafiri [evine] getirirdi. Kendileri için uzak seferden gelmiş kimseyi toplumdan gizlerdi." Bu sözlerden sonra Ömer dedi ki: "O, ne kadar da cömert bir insanmış!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da İbn Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer bir gün Mütemmim b. Nüveyre'ye "Bize kardeşini anlat." dedi. O da cevaben şunları söyledi: "Ey Müminlerin Emiri! Bir seferinde bazı Arapların eline esir düştüm. Kardeşime haber verildi. Bunun üzerine bana geldi. Oradakiler onu görür görmez hiçbir oturan kalmamak üzere hepsi ayağa kalktılar. Bütün kadınlar evlerinden ona bakar oldular. Devesinden

[106] Mirzübânî, *Mu'cemü'ş-Şu'arâ* adlı (s. 260) eserinde şöyle demektedir: Hz. Peygamber (sas) onu aşiretinin zekâtını toplamakla görevlendirmişti. Kendisine Hz. Peygamber'in (sas) vefat haberi ulaşınca zekatı elinde tuttu ve aşiretine dağıttı. Zekat develerini sevk ettiği için ona "cefûl[sevk eden]" adı verildi.

[107] Bu kelime (femetâ), Sellûmî baskısında yanlış olarak "fehattâ" diye geçmektedir.

[108] Bu kelimenin (er-rahl), yerinde Sellûmî baskısında "ileyha" lafzı bulunmaktadır.

[109] Bu kelime (müctehiden), yazma nüshalarda ve baskılarda yanlış olarak "müteheccіden" diye geçmektedir.

iner inmez, ben esir ipiyle bağlı iken benimle beraber onu karşıladılar. O beni esir bağından çözüp kurtardı." Ömer dedi ki: "İşte şeref budur!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Abdülmecîd b. Süheyl'den, o da İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mütemmim b. Nüveyre, Ömer b. el-Hattâb'a dedi ki: "Arap kabilelerinden biri, Mâlik b. Nüveyre'nin kabilesine saldırdı. Mâlik o anda orada değildi. İri devesiyle onların izinden peşlerine düştü. Bazen devesine bindi, bazen yürüdü. Üç günün sonunda onlar kendilerini emniyette hissederken onlara yetişti. Onu görür görmez, ellerindeki hayvanları ve esirleri bırakıp kaçtılar. Mâlik onlara yetişti ve hepsini esir aldı. Ellerini arkadan bağlayıp, bağlı olarak beldesine götürdü." Ömer dedi ki: "Onun cömertliğini ve cesaretini biliyorduk; ama bu söylediklerinin hiçbirini bilmiyorduk."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Mus'ab b. Sâbit b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı; dedi:

Ömer b. el-Hattâb, Mütemmim b. Nüveyre'ye "Kardeşinin bazı sıfatlarını bize anlat!" dedi. Mütemmim dedi ki: "Hangisini anlatayım ey Müminlerin Emiri!" Ömer dedi ki: "Cömertliğinin yanında cesareti de var mıydı?" Dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! O soğuk bir gecede, üzerini tam örtmeyen küçük bir hırkanın içinde, iri bir devenin üstünde bolca yiyecek taşıyordu. Aynı anda, yürümesi istendiğinde geri geri giden[110] [huysuz] atı çekiyor, atların ağılında geceliyordu." Ömer dedi ki: "Yemin olsun ki, bu cesaret ve yiğitliktir."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mütemmim b. Nüveyre, kardeşi Mâlik için çok mersiye [ağıt] söylemiştir. Onu anlattığı uzun bir kasidede şöyle söyler:

Biz ikimiz uzun bir süre iki samimi arkadaş gibiydik.
Öyle ki, bunlar birbirinden ayrılmaz denirdi.
Ayrıldığımızda sanki ben ve Mâlik,
Uzun beraberlikten dolayı, hiçbir geceyi beraber geçirmemiş gibi olurduk.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

---

[110] Bu kelime (el-harûn), Sellûmî baskısında yanlış olarak "el-cerûn" diye geçmektedir.

Ömer b. el-Hattâb, Mütemmim'e dedi ki: "Kardeşin hakkında şiir söyledin. Onu öyle sıfatlarla andın ki, bu sıfatlar çok az erkekte bulunur." Mütemmim, "Ey Müminlerin Emiri! Bir tek harfi bile yalan değil. Sadece bir tek sıfat var ki, onu kendimden ekledim." dedi. Ömer, "Nedir o?" dedi. Mütemmim dedi ki: "Şöyle demiştim: O, akşamları karnını şişirenlerden değildir ve son derece güzeldir.' Oysa ben onun aslında göbekli olduğunu biliyorum." dedi. Ömer, "Yemin olsun ki, şairlerin söylediklerine nispetle bu çok basit bir şeydir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da İbn Ebû Avn'dan rivayet etti. Ayrıca bana Abdülazîz b. Ya'kûb el-Mâcişûn anlattı. Her ikisi de [İbn Ebû Avn ile Abdülazîz] dediler ki:

Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Kardeşin için ne kadar da çok üzüldün?" O, kör olan gözünü göstererek şöyle dedi: "Bu gözüm gitti. Sonra sağlam olanla ağladım. Sağlam gözüm o kadar çok ağladı ki, giden gözüm onu mutlu etti ve o da gözyaşı döktü." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Bu, gerçekten büyük bir üzüntüdür. Hiç kimse, yitirdiği kimse için böylesine ağlamaz." Sonra devam etti: "Allah kardeşim Zeyd b. el-Hattâb'a rahmet eylesin. Şiir söyleyebilseydim, senin kardeşine yaptığın gibi ağıt yakardım." Mütemmim dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Kardeşim, senin kardeşin gibi *Yemâme* savaşında ölseydi hiç ağlamazdım." Ömer, durumu anladı ve kardeşinin ölümünden duyduğu üzüntüsü hafifledi. [Ömer,] kendi kardeşi için çok üzülmüştü. Şöyle derdi: "Saba rüzgârı esiyor. Bana Zeyd b. el-Hattâb'ın kokusunu getiriyor."

Abdullah b. Ca'fer dedi ki: İbn Ebû Avn'a dedim ki: "Ömer şiir söylemez miydi?" Dedi ki: "Hayır, bir beyit bile söylemedi."

1152. Habîb b. Hırâş ﴿حبيب بن خراش﴾

[Habîb b. Hırâş]b. Habîb b. Hırâş b. es-Sâmit b. el-Kubâs b. Ca'fer b. Sa'lebe b. Yerbû b. Hanzale.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, babasından rivayetle dedi ki: Habîb b. Hırâş, Ensâr'dan Benî Seleme'nin müttefikiydi. Onun sahâbî

sıfatı eskilere dayanır. Resûlullah (sas) ile birlikte birçok önemli olaya, yanında es-Sâmit denilen mevlası olduğu halde katılmıştır.

1153. Esved b. Abs ﴿أسود بن عبس﴾

[Esved b. Abs] b. Esmâ b. Vehb b. Riyâh b. Avz b. Munkız b. Ka'b b. Rebî'a b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. Resûlullah'a (sas) heyetle gelmiş ve Müslüman olmuştur. "Yakın olmak için sana geldim." sözü sebebiyle "el-Mutekarrib [Yakın]" adıyla anılmıştır.

Bu, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından gelen rivayete göredir.

1154. Sülmâ b. el-Kayn ﴿سلمى بن القين﴾

[Sülmâ b. el-Kayn] b. Amr b. Bekir b. Zeyd b. Mâlik b. Hanzale b. Zeydümenât b. Temîm. Zeyd b. Mâlik b. Hanzaleoğulları, el-Adaviyyeoğulları'ndandır. Böyle anılmışlardır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından rivayet ettiğine göre, Sülmâ b. el-Kayn, Resûlullah'ın (sas) sohbetinde bulunmuştur.

1155. Verdân b. Muharram ﴿وردان بن مخرم﴾
1156. Hayde b. Muharram ﴿حيدة بن مخرم﴾

[Verdân ve Hayde b. Muharram] b. Mahreme b. Kurt b. Cenâb b. el-Hâris b. Cehme b. Adî b. Cündüb b. el-Anber b. Amr b. Temîm.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib babasından rivayetle bize haber verdi; dedi ki: "O ikisi [Verdân ve Hayde], Resûlullah'a (sas) geldiler ve Müslüman oldular. Resûlullah (sas) da onlar için dua etti."

1157. Hanzale b. er-Rebî ﴿حنظلة بن الربيع﴾

Kâtiptir ve Üseyd b. Amr b. Temîmoğulları'ndandır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah'a (sas) bir keresinde mektup yazdığı için kendisine "Kâtip"" adı verildi. Yazı Araplar arasında az

kullanılırdı. Kardeşi Riyâh b. er-Rebî de Müslüman oldu ve o da Resûlullah'tan (sas) rivayette bulundu.

1158. el-Munka b. el-Husayn ﴿المنقع بن الحصين﴾

[el-Munka b. el-Husayn] b. Yezîd b. Şibl b. Hayyân b. el-Hâris b. Amr b. Ka'b b. Abdüşems b. Sa'd b. Zeydümenât.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bana Seyf b. Hârûn el-Bürcümî anlattı; dedi ki: Bize İsme b. Beşîr el-Bürcümî haber verdi; dedi ki: Bana el-Fez haber verdi. -Seyf dedi ki: Onun Kâdisiyye'ye katıldığını zannediyorum.- O da el-Munka'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Develerimizin zekâtını Resûlullah'a (sas) götürdüm ve "Bunlar develerimizin zekâtıdır." dedim. Bunun üzerine develerin teslim alınmasını emretti. "Onların içinde iki dişi deve var, onlar size hediyedir." dedim. Bunun üzerine hediyeler zekâttan ayrıldı.

Orada birkaç gün kaldım. İnsanlar arasında Resûlullah'ın (sas) Hâlid b. el-Velîd'i *Mısır* kölelerine -veya "Mudar'a" dedi- zekâtlarını toplamak üzere göndereceği konuşuluyordu. Dedim ki: "Vallahi bizde ve ailemizde ne kadar mal varsa, onlara gitmeden önce ben onları işte burada sadaka olarak veriyorum." Ardından Resûlullah'a (sas) gittim. O, devesinin üstündeydi. Yanında Esved vardı. Resûlullah'ın (sas) kafasının hizasındaydı. Ondan daha uzununu görmedim. Ona yaklaştığımda sanki o bana hızla yaklaştı. Resûlullah (sas) ona mani oldu. Resûlullah'a (sas) dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar böyle böyle konuşuyorlar." Resûlullah (sas) bunun üzerine ellerini koltuk altı beyazlıklarını göreceğim kadar yukarıya kaldırdı ve şöyle buyurdu: *"Ey Rabbim! Benim hakkımda yalan söylemelerini onlara helal etmiyorum. Benim hakkımda yalan söylemelerini onlara helal etmiyorum."*

el-Munka dedi ki: "Resûlullah'tan (sas) Kur'ân'ın dile getirdiği veya uygulanmış sünnetin haricinde hiçbir hadis rivayet etmedim. Onun hakkında sağlığındayken yalan uyduruluyordu. Öldükten sonra durum nice olur?" Ebû Gassân dedi ki: "el-Munka, Temîmoğulları'ndan biridir. Temîmoğulları'ndan bir adam onun soyunu bana anlattı." Denildi ki: el-Munka, *Kâdisiyye* savaşına katıldı, sonra da *Basra*'ya gelip oraya yerleşti. Onun Cenâh adlı bir atı vardı. O atıyla *Kâdisiyye* savaşına katılmıştı. Bu konuda şu beyitleri söyledi:

Aralarını ok ve mızrak atanların ayırdığı[111] *atları görünce,*
Cenah'ın [diğerleri gibi kaçmasına] engel oldum.[112]
Vuruştum, ta ki Allah yardımını indirdi.
Cenah bu işin üstesinden gelip, hakkını vermek [ya da rahatlamak veya rahatlatmak][113] *istiyordu.*
Onun alnının üstündeki Hint kılıçları, çaktıklarında,
Delip geçen Tihâme şimşekleri gibidir.

BENÎ DABBE B. ÜD B. TÂBİHA B. İLYÂS B. MUDAR'DAN OLANLAR

1159. Abdülhâris b. Zeyd ﴿عبد الحارث بن زيد﴾

[Abdülhâris b. Zeyd] b. Safvân b. Subâh b. Tarîf b. Zeyd b. Amr b. Âmir b. Rebî'a b. Ka'b b. Rebî'a b. Sa'lebe b. Sa'd b. Dabbe b. Üd. Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olmuştur. Resûlullah (sas) ona Abdullah ismini vermiştir.

Bu, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından rivayet ettiği bilgidir.

KAYS B. AYLÂN[114] B. MUDAR'DAN BENÎ FEZÂRE B. ZUBYÂN B. BAĞÎD B. REYS B. GATAFÂN B. SA'D B. KAYS'TAN OLANLAR

1160. Uyeyne b. Hısn ﴿عيينة بن حصن﴾

[Uyeyne b. Hısn] b. Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Cüveyye b. Levzân b. Sa'lebe b. Adî b. Fezâre. Fezâre'nin adı, Amr'dır. Kardeşi kafasını yardığı

[111] Bu kelime (zeyyele-ayırdı), Sellûmî baskısında yanlış olarak peltek olan zal hafiyle "zeyyele" diye geçmektedir.
[112] Bu kelime (sabertu-tuttum, engel oldum), asıl nüshada ve Sellûmî baskısında "kasartu" diye geçmektedir.
[113] Bu kelime (feerâhâ), asıl nüshada ve Sellûmî baskısında "festerâhâ" diye geçmektedir.
[114] Ayn harfiyle başlayan bu isim (Aylân), Sellûmî baskısında yanlış olarak ğayn harfiyle "Gaylân" diye geçmektedir.

için *[fezerehü]* bu isimle anılmıştır. Uyeyne'nin adı Huzeyfe idi. Bir hastalığı sırasında gözleri dışarıya doğru pörtlek hale geldiği için Uyeyne denmiştir. *Ebû Mâlik* künyesiyle anılır. Dedesi olan Huzeyfe b. Bedr, Ma'ad'ın efendisi *[Rabbu Ma'ad]* olarak anılır. Dedesinin dedesi olan Zeyd b. Amr da, buluntu kızın oğludur. "Buluntu kız" ifadesi şuradan gelmektedir: Fezâreoğulları otlak aramak için göç ettikleri bir sırada, Zeyd'in annesi henüz küçük bir kızdır. O esnada düşer ve onu başkaları bulur. Sonradan onu onlara iade ederler. Bundan sonra bu kız, "el-Lakîta [buluntu kız]" adıyla çağrılır. Çocukları da bu kelimeyle ona nispet edilip "Lakîtaoğulları" diye anılırlar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bedr b. Amr'ın ailesinin beldesinde kuraklık oldu. Kovulan ve sığınağı olmayan birkaç hayvan dışında başka malı kalmadı. *Batnu Nahl*[115] civarında *Tağlemeyn*[116] denilen bölgede yağmur yağdığı kendisine söylendi. Uyeyne b. Hısn, Bedr ailesinden yaklaşık 100 aileyle birlikte *Batnu Nahl* bölgesine yürüdü. Resûlullah'tan (sas) ve ashâbından çekindi ve *Medine*'ye gitti. Resûlullah (sas) onu İslâm'a çağırdı. Ne Müslüman oldu, ne de bunu kökten reddetti ve dedi ki: "Sana biraz yakın olmak istiyorum. Bana süre ver." Resûlullah (sas) ona üç ay süre verdi. Bu sürede Müslümanlar onlara ilişmediler. Onlardan kimse de Müslümanlara ilişmedi. Süre bitince Uyeyne ve kavmi bölgelerine döndüler. Yağları ve sütleri birikmiş, hayvanları Silliyan[117] otuyla şişmanlamıştı. Bu yerin otlaklarını çok beğenmişlerdi. Beslenmiş atlarıyla, *Medine*'nin kuzey bölgelerindeki *el-Gâbe* bölgesindeki Resûlullah'ın sağmal hayvanlarına saldırdılar. el-Hâris b. Avf, Uyeyne'ye dedi ki: "Muhammed'e uygun karşılık vermedin. Onun bölgesinde semirdin, sonra da ona savaş açtın." Uyeyne "Olay gördüğün gibidir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülazîz b. Ukbe b. Seleme b. el-Ekva bana anlattı. O İyâs b. Seleme'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

[115] Medine'nin Basra yolu üzerinde Medine'ye yakın bir yerleşim birimidir (M).
[116] Fezâreoğullarının beldelerinde bir mevkidir.
[117] Kamış başı gibi büyük başağı olan bir bitkidir.

Uyeyne b. Hısn 40 adamıyla saldırdı. *el-Gâbe*'de o zaman 20 sağmal deve vardı. Onları önüne katıp sürüp götürdü. Orada bulunan Ebû Zer'in oğlunu da öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onları bulmak üzere yola çıktı. Müslümanlar da beraberinde çıktılar. *Zû Kırd* bölgesine geldiler. Burada develerden 10 tanesini geri aldılar. Adamlar geriye kalan on deveyle birlikte kayıplara karıştılar. Habîb b. Uyeyne, Mes'ade b. Hakeme b. Mâlik b. Huzeyfe b. Bedr, Karafe b. Mâlik b. Huzeyfe, Ûs âr ve Amr b. Ûsâr'ı öldürdüler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Uyeyne b. Hısn, Kureyş ve diğer kabilelerle birlikte *Hendek* savaşında Resûlullah'a (sas) karşı yürüyen Gatafân kabilesinin reislerinden biriydi. Resûlullah (sas) ashâbıyla tam olarak muhasara altına alınıp musibete düçar olduğunda Uyeyne b. Hısn ile el-Hâris b. Avf'a haber gönderdi ve şöyle bir teklifte bulundu: *"Medine'nin tamamında yetişen hurmanın üçte birini vermeme karşılık Arap kabilelerini desteklemeksizin yanınızdakilerle birlikte geri döner misiniz?"* O ikisi bunu kabul ettiler ve geldiler. Resûlullah (sas) da geldi. Kalem ve bir sayfa getirdiler. Resûlullah (sas) aralarında barış yazısı yazmak istiyordu. Üseyd b. Hudayr da geldi. Uyeyne ayaklarını Resûlullah'ın huzurunda uzatmıştı. Üseyd onların ne istediklerini anlamıştı. Ona dedi ki: "Tilki yavrusu! Ayaklarını topla! Resûlullah'ın huzurunda ayaklarını mı uzatıyorsun?[118] Resûlullah (sas) huzurda olmasaydı, vallahi mızrakla böğürlerini deşerdim." Sonra Resûlullah'a (sas) döndü ve dedi ki: "Eğer bu semadan bir emir ise, yerine getir! Böyle değilse, vallahi onlara kılıçtan başka bir şey vermeyiz. Sizler ne zamandan beri bizim malımıza göz diktiniz? Vallahi bunlar çaresizlikten İlhiz[119] yerlerdi.[120] Satın alma ve ikramın dışında bizden tek bir hurma dahi almaya teşebbüs edemezlerdi. Allah seni bize gönderdikten ve bizi seninle şereflendirdikten sonra mı aşağılıklara haraç vereceğiz? Onlara kılıçtan başka bir şey vermeyeceğiz."

---

[118] Bu kelime (etemudduhuma), Sellûmî baskısında "etemudduha" diye geçmektedir.

[119] İlhiz, hayvan yününe kan dökülüp ateşte kızartılarak yapılırdı. İnsanlar kıtlık günlerinde bunu yerlerdi.

[120] Bu kelime (leye'kulûne), Sellûmî baskısında yanlış olarak "liye'kulû" diye geçmektedir.

Sa'd b. Mu'âz ve Sa'd b. Ubâde de benzer şeyler söyleyince Resûlullah (sas) *"Yazıyı yırt!"* dedi. Sa'd yazıya tükürdü ve onu yırttı. Bunun üzerine Uyeyne dedi ki: "Vallahi vazgeçtiğiniz şey, sizin için aldığınız karardan[121] daha hayırlıdır. Onlara karşı yeterli gücünüz yok." Bu söze karşılık Abbâd b. Bişr şöyle dedi: "Uyeyne! Bizi kılıçla mı korkutuyorsun? Hangimizin daha korkak olduğunu göreceksin. Vallahi, Resûlullah'ın huzurunda olmasaydık kavmine geri dönemezdin." Uyeyne ve el-Hâris şöyle diyerek geri döndüler: "Vallahi onlardan elde edebileceğimiz hiçbir şey yok." Yerlerine döndüklerinde Gatafân kabilesinin mensupları onlara geldiler ve dediler ki: "Ne haber?" Onlar da, "İşimiz tamamına ermedi. Ne yaptığını bilen ve kendilerini arkadaşları için feda eden insanları gördük." diye cevap verdiler.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kabileler ayrılınca Uyeyne de kavmiyle birlikte ayrılıp memleketine döndü. Sonra *Mekke*'nin fethinden kısa bir süre önce Müslüman oldu. Bazılarına göre Resûlullah (sas) fetih gününde *Mekke*'ye Uyeyne ile el-Akra'm arasında girdi.

Bize Ali b. Muhammed el-Kureşî haber verdi. O Ali b. Süleym'den, o da ez-Zübeyr b. Hubeyb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Uyeyne b. Hısn *Medine*'ye Müslüman olmadan önce geldi. *Medine*'den çıkmakta olan bir kervanla karşılaştı. "Bu adam hakkında bana haber verin!" dedi. "Ona karşı insanlar üç çeşittir: Birincisi ona iman etmiş kişidir. Bu onunla beraber Kureyş'e ve Araplara karşı savaşmaktadır. İkincisi ona iman etmemiş kişidir. Bu ise ona karşı savaş veriyor ve aralarında birbirini kesip doğrama mücadelesi vardır. Üçüncüsü ona karşı iman etmiş gibi görünen kimsedir. Bu kişi Kureyş'e de onlarla beraber olduğu görüntüsü veriyor." dediler. 'Onlara ne deniyor?' dedi. Onlar da 'Münafık deniyor.' diye cevap verdiler. Bunun üzerine o "Özelliklerini saydıklarınız arasında bunlardan daha temkinlisi yok! Şahit olun, ben onlardanım." dedi.

Uyeyne Resûlullah (sas) ile birlikte *Tâif*'te bulundu. "Ey Allah'ın Resûlü! Bana izin ver, *Tâif* kalesine gidip onlarla konuşayım." dedi. Resûlullah (sas) ona izin verdi ve o da onların yanına gitti. "Bana güvence verir misiniz, yaklaşayım?" dedi. "Evet!" dediler. Ebû Mihcen onu tanıdı ve "Onu

[121] Bu kelime (el-huttatu-durum, vaziyet, karar verilen iş), Sellûmî baskısında yanlış olarak "el-hıntatu-buğday" diye geçmektedir

yaklaştırın!" dedi. Dedi ki: Yaklaşıp kaleye girdi. Onlara, "Anam babam size feda olsun. Sizin şu durumunuz beni sevindiriyor. Araplar arasında sizin gibisi yok. Muhammed sizin gibisiyle karşılaşmamıştır. Kalenizde sıkı durun. Bu durum bıktırıcıdır. Kaleniz çok sağlamdır. Silahınız da çoktur, okunuz da hazırdır, yiyeceğiniz de, suyunuz da boldur. Bitmesinden korkmayınız!" dedi.

O çıktığında Sakîfliler Ebû Mihcen'e dediler ki: "Onun buraya girmesinden hoşlanmadık. Kalemizde veya bizde iyi gitmeyen bir şeyi görüp de Muhammed'e haber vermesinden korkarız." Ebû Mihcen dedi ki: "Ben onu tanırım. Muhammed ile beraber olsa bile, içimizde ondan daha fazla Muhammed'e karşı olan biri yoktur."

Resûlullah (sas) Uyeyne döndüğünde ona, *"Onlara ne dedin?"* diye sordu. O da "Onlara 'İslâm'a girin. Vallahi Muhammed, teslim olmadığınız sürece evlerinizin önünden gitmez. Kendinize güvence alın. Sizden önce Kaynukâ, en-Nadîr, Kurayza ve Hayber gibi kaleye gizlenmiş, sığınakları olan silahlı ve donanımlı insanlarla karşılaştı.' dedim ve gücüm yettiği kadar onları ümitsizliğe düşürdüm." diye cevap verdi. Resûlullah (sas) sessizce onu dinledi. Sözünü bitirince ona dedi ki: *"Yalan söylüyorsun. Onlara böyle böyle dedin."* Böyle söyleyerek onun ne dediğini anlattı. Uyeyne, "Estağfirullah." dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bırak beni şunun boynunu vurayım." Akabinde Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"İnsanlara benim arkadaşlarımı öldürdüğümü söyletmem."* Denildi ki, Ebû Bekir o gün ona çok sert çıktı ve dedi ki: "Yazıklar olsun sana Uyeyne! Aslında sen hep batıl yoldaydın. Seninle nice günlerimiz oldu. *Hendek,* Benî Kurayza, en-Nadîr ve Hayber günleri! Adam toplayıp bize karşı kılıcınla savaştın. Sonra sen -iddia ettiğin gibi- Müslüman olmuştun. Şimdi de düşmanı bize karşı kışkırtıyor musun?" Bunun üzerine, "Allah'tan mağfiret istiyorum ey Ebû Bekir! Tövbe ediyorum. Bunu kesinlikle tekrarlamayacağım.' dedi.

Hz. Peygamber (sas) Ömer'e verdiği emirle insanların yola çıkmasına izin verdiğinde buyurdu ki: "İnşaallah gidiyoruz." Onların önündeki insanlar azaldığında Sa'îd b. Ubeyd b. Üseyd b. Amr b. Ilâc es-Sekafî söyle seslendi: "Dikkat edin kabile burada kalıyor!" Uyeyne b. Hısn dedi ki: "Evet

vallahi, ulu ve asîl insanlar." Amr b. el-Âs dedi ki: "Allah seni kahretsin! Resûlullah'tan (sas) geri durdukları için müşrik bir kavmi övüyor musun? Sen ki ona yardım için buraya geldin." Bunun üzerine Uyeyne, "Vallahi ben Sakîf ile savaşmak için sizinle gelmedim. Gelişim, Muhammed (sas) *Tâif*'i alırsa Sakîf kabilesinden, onunla gerdeğe girerim[122] diye bir cariye almak içindi. Belki bana bir çocuk doğururdu. Gerçekten Sakîf insanı zeka ve deha sahibidir." dedi. Amr b. el-Âs bunu Resûlullah'a (sas) duyurduğunda tebessüm edip dedi ki: *"Bu katlanılabilir bir ahmaklıktır."*

Hevâzin heyeti Resûlullah'a (sas) geldiğinde, onlara esirleri verdi. Uyeyne onlardan yaşlı bir kadına bakıp almış ve şöyle demişti: "Bu kabilenin anasıdır. Umulur ki, onun fidyesini bol verirler. Umulur ki onun kabile içindeki nesebi önemlidir." Kadının oğlu Uyeyne'ye geldi ve dedi ki: "100 deveye ne dersin?" Uyeyne "Hayır!" dedi. Oğul geri döndü ve bir süre uzak kaldı. Yaşlı kadın oğluna şöyle demeye başladı: "Yüz deveyi verdikten sonra bana ne ihtiyacın var? Bırak beni, o fidyesiz bir şekilde çabucak beni bırakır." Uyeyne bunu duyunca dedi ki: "Bugünkü gibi bir aldatma görmedim. Vallahi ben bu konuda kendimi aldanmış görüyorum. Vallahi bir şekilde seni kendimden uzaklaştırmam gerekir." Sonra oğlu geldi. Uyeyne ona dedi ki: "Bana teklifin geçerli mi?" Dedi ki: "Elliden fazlaya olmaz." Uyeyne dedi ki: "Yapamam." Bir süre geçtikten sonra kadının oğlu ona sırtını dönmüşken Uyeyne ona vardı ve dedi ki: "Bana verdiğin miktar geçerli mi?" Delikanlı ona dedi ki: "25 devenin üstüne çıkmam." Uyeyne, "Vallahi yapmam." dedi. Uyeyne gelenlerin geri dönüp yola çıkmalarından korktuğu için tekrar dedi ki: "Bana vaad ettiğin geçerli mi?' Delikanlı, "10 deveye ne dersin?" diye cevap verdi. Uyeyne yine "Yapmam." dedi. İnsanlar yola çıkınca Uyeyne arkalarından bağırdı: "İstiyorsan, bana vaad ettiğin geçerli mi?" Delikanlı, "Onu gönder, sana müteşekkir olurum." diye seslendi. Uyeyne dedi ki: "Vallahi olmaz. Senin teşekkürüne muhtaç değilim."

[122] Muhakkik burada "fe-etau" fiilinin, başka kaynaklara dayanarak "hazırlandı" anlamına gelen iftial babına nakledilmiş formunu tercih etmiş ve "fe-etauha" kelimesini "fe-ettetıuha" diye okumuştur. Bu fiile mutavaat anlamı veren muhakkik, bu nedenle lazım (geçişsiz) olan filin nasıl olup da "hâ" zamirini mef'ul olarak aldığının izahını yapmamıştır. Biz hem bu nedenle, hem de akabindeki cümleye daha uygun olduğu için Sellûmî baskısındaki "feetauha" imlasını tercih ettik ve çeviriyi ona göre yaptık (M).

Uyeyne kendi kendine dövünüp şöyle dedi: "Bu günkü gibi pinti bir adam görmedim." Delikanlı, "Sen kendin yaptın bütün bunları. Yaşlı bir kadını seçtin. Vallahi onun memesi dolgun değil, karnı doğurmaz, ağzından çıkan gönlü rahatlatmaz, onun sahibi de onun için yanmıyor. Bu gördüklerinin arasından onu mu bulup aldın?" dedi. Uyeyne, "Al onu götür, Allah onu sana mübarek etmesin!" dedi. Delikanlı, "Ey Uyeyne! Resûlullah (sas) esirleri giydirmiş. Onu atlamış. Ona bir elbise giydirir misin?" dedi. Uyeyne, "Hayır, vallahi! Ona göre bir şeyim yok." dedi. Delikanlı, "Yapmıyor musun?" dedi. Delikanlı ondan kadının bütün bedenini örtecek kadar bir elbise almadan ayrılmadı. Delikanlı şöyle söylenerek geri döndü: "Sen fırsatları göremiyorsun." Uyeyne başına gelenleri el-Akra'a şikâyet etti. el-Akra ona şöyle dedi: "Vallahi sen ne genç bir bakire, ne orta yaşlı olgun ve etine dolgun birini, ne de zengin bir yaşlı kadını seçtin. Tuttun Hevâzin kabilesinin en muhtaç yaşlısına yöneldin ve onun karısını esir aldın." Uyeyne, "Durum aynen böyle!" dedi.

Dedi ki: Resûlullah (sas), Uyeyne b. Hısn'a, *Huneyn* ganimetinden 100 deve verdi. Resûlullah (sas), onu Muhacir ve Ensâr'dan kimsenin bulunmadığı Araplardan oluşan 50 kişilik bir bölükle Benî Temîm'e gönderdi. Onlar da, hayvanlarını sulamak için Benî Süleym'in sahradaki topraklarına yollanmışlardı. Orada hayvanlarını araziye salıp konaklamışlardı. Geride bıraktıkları evlerinde kadınlardan başkası yoktu. Topluluğu görünce kaçtılar. Onlar da kaçanlara hücum ettiler. 11 erkek, 11 kadın ve 30 çocuğu esir edip *Medine*'ye getirdiler. Resûlullah (sas) onların Remle bt. el-Hâris'in evinde hapsedilmesini emretti. Bunun üzerine onların önde gelen reislerinden 10 tanesi Resûlullah'a (sas) bir heyet olarak geldiler. Onlar hakkında Allah şu ayeti indirdi: ***"Sana odaların arka tarafından bağıranların çoğu aklı ermez kimselerdir."***[123] Resûlullah (sas) onlara esirleri ve köleleri iade edip heyete hediye verilmesini emretti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O babasından, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

[123] Hucurât, 49/4.

Uyeyne b. Hısn Resûlullah'ın (sas) huzuruna girdiğinde ben oradaydım. Uyeyne dedi ki: "Ey Muhammed! Bu beyaz tenli kadın [Humeyra] da kim?" Resûlullah, "Bu, Ebû Bekir'in kızı Âişe'dir." dedi. Uyeyne, "İnsanların en güzeli olan Bint Cemre'yi boşayayım da onunla evlenmez misin?" dedi. Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. Âişe dedi ki: O çıkınca Resûlullah'a (sas) dedim ki: "Bu kim?" Resûlullah (sas), *"Toplumu içinde katlanılabilir bir ahmak."* diye cevap verdi.

Dediler ki: Araplar irtidad ettiklerinde Uyeyne de irtidad etti ve Tuleyha b. Huveylid peygamberlik iddiasında bulununca ona iman edip iddiasını tasdik etti. Tuleyha yenilip de kaçınca Hâlid b. el-Velîd, Uyeyne b. Hısn'ı esir alıp bağlı bir şekilde *Medine*'ye Ebû Bekir es-Sıddîk'a gönderdi. İbn Abbâs dedi ki: Uyeyne'yi elleri boynuna bağlı şekilde gördüm. *Medine*'nin çocukları ona hurma dalıyla vuruyor ve şöyle diyorlardı: "Hey Allah düşmanı! İman etmenden sonra Allah'ı inkâr mı ettin?" Dedi ki: "Vallahi iman etmemiştim." Abdullah b. Mes'ûd yanında durdu ve dedi ki: "Hayal kırıklığına uğradın ve kaybettin. Eskiden beri batıl üzeresin." Uyeyne dedi ki: "Kısa kes be adam! İçinde bulunduğum durumda olmasaydım, şu konuştuğunu konuşamazdın!" İbn Mes'ûd oradan ayrıldı. Ebû Bekir onunla konuşunca İslâm'a döndü. Ebû Bekir onu kabul edip bağışladı. Ona eman yazdı.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Âmir b. Ebû Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Uyeyne, Ömer b. el-Hattâb'a dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Kendini korumaya al ya da şu Acemleri *Medine*'den çıkar! Ben onlara güvenmiyorum. Onlardan biri seni şuradan vurabilir." diyerek elini Ebû Lü'lüe'nin yaraladığı yere koydu. Ömer hançerlendiğinde sordu: "Uyeyne ne yaptı?" Dediler ki: O, *el-Hecm*[124] veya *el-Hâcir*'dedir.[125] Bunun üzerine Ömer, "Bunda bir iş var!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Kâyid haber verdi ve dedi ki:

[124] Hecm, Fezâre oğullarına ait olan, Ad kavminin kazdığı eski bir su kuyudur. (Yakut)
[125] Hâcir, Mekke yolunda Ma'dinu'n-nekıra istikametinde bir mevkidir. (Yakut)

Ümmü'l-Benîn bt. Uyeyne, Osman'ın yanındayken, Uyeyne izin almaksızın huzura girdi. Osman ona, "Yanıma izinsiz mi geliyorsun?" dedi. Uyeyne, "Mudarlı birisine karşı engelleneceğimi veya izin almam gerektiğini sanmıyordum." dedi. Osman, "Öyleyse akşam yemeğine kal!" dedi. Uyeyne, "Ben oruçlu oluyorum." dedi. Osman, "Gece de mi oruçlusun?" dedi. Uyeyne, "Ben gece ve gündüz orucu arasında [hangisini tercih edeyim diye] tereddütte kaldım, gece orucunu kendim için daha kolay buldum." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebü'l-Eşheb'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman, Uyeyne'yi azarladı ve dedi ki: "Yapmadım mı? Yapmadım mı? Ömer'e gelirdin bize gelmezdin!" Uyeyne dedi ki: "Bizim için Ömer senden daha hayırlıydı. Bize verir, ihtiyacımızı giderirdi. Korkutur, korunmamızı sağlardı."

Ali b. Muhammed dedi ki: Uyeyne, kavminin ileri gelenlerinden biriydi. Cahiliye döneminde [reis olduğu için] ganimetin dörtte birini aldı. Müslüman olduğu dönemde de ganimetin beşte birini aldı. Osman döneminde gözleri görmez oldu.

1161. Hârice b. Hısn ﴿خارجة بن حصن﴾

[Hârice b. Hısn] b. Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Cüveyye b. Levzân b. Sa'lebe b. Adî b. Fezâre. O, Esmâ b. Hârice'nin babasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ömer el-Cümahî anlattı. O da Ebû Vecze'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) 9. yılda *Tebûk* seferinden döndüğünde, Fezâreoğulları'ndan bir heyet kendisine geldi ve Müslüman oldu. Onların arasında Hârice b. Hısn b. Huzeyfe'de vardı.

1162. el-Hur b. Kays ﴿الحر بن قيس﴾

[el-Hur b. Kays] b. Hısn b. Huzeyfe. O, Ebû Hareşe b. el-Hur'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer el-Cümahî anlattı. O da Ebû Vecze'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Tebûk* seferinden dönünce Fezâreoğulları'ndan bir heyet geldi. On küsur kişiydiler. Onların arasında el-Hur b. Kays b. Hısn da vardı ve onların en küçüğüydü. Remle bt. el-Hâris'in evinde konakladılar. Kıtlık yaşamışlardı ve zayıf develere biniyorlardı. Resûlullah'a (sas) İslâm'ı ikrar etmek üzere gelmişlerdi.

1163. Kesîr b. Ziyâd ﴿كثير بن زياد﴾

[Kesîr b. Ziyâd] b. Şe's b. Rebî'a b. Rebâh b. Rebî'a b. Avn b. Hilâl b. Şemh b. Fezâre. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetine göre Sahâbîdir ve *Kâdisiyye* savaşına katılmıştır.

BENÎ ABS B. BAĞÎD B. REYS B. GATAFÂN B. SA'D B. KAYS B. AYLÂN B. MUDAR'DAN OLANLAR

1164. Meysere b. Mesrûk el-Absî ﴿ميسرة بن مسروق العبسى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Vâbisa el-Absî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Minâ'da Resûlullah (sas) bize geldi. Durup bizi İslâm'a davet etti. İçimizden kimse ona icabet etmedi. Meysere b. Mesrûk ona dedi ki: "Sözlerin ne kadar da güzel ve nurlu! Ancak kavmim bana uymuyor. Kişi de kavmi ile beraberdir." Resûlullah (sas) veda haccmdayken Meysere b. Mesrûk ona rastladı ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! O bizimle konuştuğundan beri, bütün bu olanlardan sonra sana tabi olmamız konusunda hâlâ aşırı istekli misin? Gördüğün gibi Allah geç Müslüman olmamı takdir etmiş." Sonra İslâm'ı seçti ve çok iyi bir Müslüman oldu. Dedi ki: "Beni senin elinle ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun!" O aynı zamanda Ebû Bekir es-Sıddîk nezdinde değerli bir insandı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Ca'fer b. Abdullah b. Eslem'den, o Ömer'in mevlası Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Meysere b. Mesrûk el-Absî anlattı; dedi ki:

Biz, İslâm'dan dönmedik. Kavmimin zekâtını onların gönül rızasıyla toplayıp, bize herhangi birinin gelmesini beklemeden *Medine*'ye götürdüm.

Ebû Bekir es-Sıddîk'ın huzuruna girdim. Bana kavmim adına hayır duası etti ve bize bir sancak tahsis etti. Bize, "Hâlid b. el-Velîd ile birlikte mürtedler üzerine gidin!" dedi. Hâlid'e de bizi tavsiye etti. Karşı tarafın ordusu toplanıp geldiğinde, sancağı alıp *Ebânü'l-Esved* ile *Ebânü'l-Ebyad* dağları arasındaki bölgede ve *el-Yemâme* bölgesinde savaşırdık. Hâlid ile birlikte *Şam*'da savaştık. *Yermûk* savaşında Hâlid bana baktı ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'a seslenip şöyle dedi: "Sancağını Meysere b. Mesrûk'a ver!" O da verdi, Allah da beni fethe muvaffak eyledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. İbrahim el-Müzenî anlattı. O da Yezîd b. Ubeyd es-Sa'dî Ebû Vecze'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir *el-Cürf*teki[126] karargâhta askerleri ziyaret etti. Kabileleri denetliyordu. Fezâreoğulları'na geldiğinde onlardan bir adam ayağa kalktı, "Merhaba!" dedi. Onlar "Ey Resûlullah'ın halifesi! Biz at binmeye alışkın kişileriz. Atlarımızı beraberimizde getirdik." Ebû Bekir dedi ki: "Allah sizi mübarek eylesin!" Dediler ki: "Sancağın en büyüğünü bize ver!" Ebû Bekir, "Sancak Absoğulları'ndadır. Onun yerini değiştirmeyeceğim." dedi. Fezâre kabilesine mensup biri dedi ki: "Kendisinden daha hayırlı olduğum birini benim önüme mi geçireceksin?" Ebû Bekir dedi ki: "Sus ahmak! O senden daha hayırlıdır. İslâm'a girişi senden daha öncedir. Onlardan hiçbiri İslâm'dan dönmedi. Senin kavmin ise İslâm'dan dönmüştü." Abs kabilesinden biri -ki o Meysere b. Mesrûk idi- şöyle dedi: "Ey Resûlullah'ın halifesi! Ne diyor, duyuyor musun?" Ebû Bekir, "Sus, ben gerekli cevabı verdim." dedi.

1165. Kurre b. Husayn ﴿قرة بن حصين﴾

[Kurre b. Husayn] b. Fedâle b. el-Hâris b. Züheyr b. Cezîme b. Revâha b. Rebî'a b. Mâzin b. el-Hâris b. Kutay'a b. Abs. Gatafân kabilesi, Züheyr b. Cezîme ile el-Hâris b. Züheyr'in etrafında toplandılar. Kelb kabilesi,

[126] *el-Cürf* adıyla anılan çok yer vardır. *Medine*'nin kuzeyinde 3 mil uzaklıktaki yerin dışında, *Mekke* yakınlarında, *Yemen*'de, *Yemâme*'de, *Hire* yakınlarında da bu isimle anılan yerler vardır (Sellûmî) (M).

el-Hâris b. Züheyr'i Urâ'ir[127] hadisesinde öldürdü. Kurre b. Husayn, Resûlullah'a (sas) giden Abs kabilesinin mensuplarından oluşan dokuz kişilik heyetin içindeydi. Ona gidip Müslüman oldular ve sohbetinde bulundular. Resûlullah (sas) Kurre b. Husayn'ı, Hilâl b. Âmiroğulları'na onları İslâm'a davet için gönderdi. Onlar onu öldürdüler. Resûlullah (sas) dedi ki: *"O, Yâsîn suresinde bahsi geçen adam gibidir."* Bunların tamamı, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından rivayet ettiği haberde geçmiştir.

1166. Ebû Hısn b. Lokmân ﴿أبو حصن بن لقمان﴾

[Ebû Hısn b. Lokmân] b. Senne b. Mu'ayt b. Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs. Resûlullah'a (sas) gelen dokuz kişilik heyetin içindedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ammâr b. Abdullah b. Abs ed-Di'lî anlattı. O da Urve b. Üzeyne el-Leysî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abs heyeti dokuz kişi olarak geldiler ve Remle bt. el-Hâris'in evine konuk oldular. Resûlullah'a (sas) onların gelişi haber verildi. Resûlullah (sas) onlara yakınlık gösterip hediyeler verdi. Sonra Mescid'e gidip Resûlullah (sas) ile birlikte oturdular. Bu ziyaretler sabah akşam devam etti. Resûlullah (sas), Kureyş'e ait bir kervanın *Şam*'dan geldiği haberini aldı. Onları bir bölük askerle, bir de sancak tahsis ederek gönderdi. Dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz şayet ganimet elde edersek, dokuzumuza nasıl taksim edeceksin?" Bunun üzerine Allah Resûlü, *"Ben sizin onuncunuzum."* dedi. Böylece "aşere [on]" kelimesini onlar için parola olarak belirledi. Leysî sözlerine şöyle devam etti: "Bundan böyle valiler, onların bayrakları olmadığı halde bütün toplumu temsil eden en büyük sancağı ve komutayı onlara verdiler."

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Absoğulları'ndan dokuz kişi Resûlullah'a (sas) geldiler. Resûlullah (sas) onlara dedi ki: *"Benden onuncu bir kişi isteyin, sizinle anlaşalım!"* Aralarına Talha b. Abdullah et-Teymî'yi aldılar. Resûlullah (sas) onlarla anlaştı

[127] Kelb kabilesine ait olan bir su kuyusudur. Abs ve Kelb kabilesi arasındaki savaş orada vuku bulmuştur.

ve onlara 'aşere [on]' kelimesini parola yaptı. Bugün bile Absoğulları'nın parolası 'aşere [on]'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Vâbisa el-Absî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Absoğulları'nın parolasını 'aşere [on]' diye belirledi. Ebû Bekir ve Ömer, *Şam*'daki komutanlarına "Absoğulları geldiğinde, işler sarpa sararsa, sancağın en büyüğünü onlara verin!" diye tavsiyede bulundular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Beşîr anlattı; dedi ki: Bana Atıyye b. Kays'tan duyan kişi anlattı; dedi ki:

Savaş olup da Absoğulları oraya geldiyse, kimsenin itirazı olmaksızın sancağı onlar alırdı.

1167. Sibâ b. Yezîd ﴿سباع بن يزيد﴾

[Sibâ b. Yezîd] b. Sa'lebe b. Kanza'a b. Abdullah b. Mahzûm b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs. Resûlullah'a (sas) giden dokuz kişilik heyetin içinde yer alan biridir.

1168. Hidm b. Mes'ûd ﴿هدم بن مسعود﴾

[Hidm b. Mes'ûd] b. Adî b. Becâd b. Abd b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs. Resûlullah'a (sas) giden dokuz kişilik heyetin içinde yer alan biridir.

1169. Bişr b. el-Hâris ﴿بشر بن الحارث﴾

[Bişr b. el-Hâris] Ubâde b. Serî b. Becâd b. Abd b. Mâlik b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs. Resûlullah'a (sas) giden dokuz kişilik heyetin içinde yer alan biridir.

1170. Kanân b. Dârim ﴿قنان بن دارم﴾

[Kanân b. Dârim] b. Eflet b. Nâşib b. Hüdm b. Avz b. Gâlib b. Kutay'a b. Abs. Resûlullah'a (sas) giden dokuz kişilik heyetin içinde yer alan

biridir. Hâlid b. el-Velîd ile birlikte *Şam*'daki savaşlara katılmış ve çok gayret göstermiştir.

Benî Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dan Olanlar

1171. Mücâşi b. Mes'ûd ﴿مجاشع بن مسعود﴾

Yerbû b. Simâk b. Avf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleymoğulları'ndandır.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe haber verdi; dedi ki: Bize İbn el-Fudayl anlattı. O Âsım'dan, o Ebû Osman'dan, o da Mücâşi b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve kardeşim hicret için bîat etmek üzere Resûlullah'a (sas) geldik. O, *"Hicret geçmiştir."* dedi. Biz de, "Ne için sana bîat edelim?" diye sorduk. *"İslâm ve Allah yolunda cihad için."* diye cevap verdi. Mücâşi dedi ki: Biz de ona bîat ettik. Râvî dedi ki: Sonra onun kardeşine rastladım, "Mücâşi sana doğru söylemiş." dedi.

1172. Kardeşi Mücâlid b. Mes'ûd es-Sülemî

﴿مجالد بن مسعود السلمى﴾

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Züray anlattı; dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ anlattı. O Ebû Osman'dan, o da Mücâşi b. Mes'ûd'un şöyle dediğini rivayet etti:

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu Mücâlid b. Mes'ûd! Ondan hicret etmesine dair bîat al!" Bunun üzerine *"Mekke fethinden sonra hicret yoktur. Ama İslâm dinine bağlı kalacağına dair bîat alayım."* dedi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esed haber verdi. O Yunus'tan, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mücâlid b. Mes'ûd'da bir çeşit topallık vardı. Bu topallığın hafif bir şekliydi.

1173. Abbâd b. Şeybân ﴿عباد بن شيبان﴾

[Abbâd b. Şeybân] b. Câbir b. Sâlim b. Mürre b. Abs b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Bühse b. Süleym. O, el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşimoğulları'nın müttefikiydi.

1174. Mu'âviye b. el-Hakem ﴿معاوية بن الحكم﴾

[Mu'âviye b. el-Hakem] es-Sülemî ve Kardeşi Ömer b. el-Hakem es-Sülemî.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhakîm b. Abdullah b. Ebû Ferve anlattı. O Hilâl b. Üsâme'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o da Ömer b. el-Hakem es-Sülemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Annem, *Kâbe*'de bir deve kesmeyi adadı. Kıl ve yünden iki elbiseyi deveye giydirdi. Deveyi kestikten sonra bu elbiseleri *Kâbe*'ye örttü. O zaman Resûlullah (sas) *Mekke*'de bulunuyordu, henüz hicret etmemişti. O vakit *Kâbe*'ye baktığımda onun üzerinde *Yemen* giysileri, deri, keten ve saf ibrişimden yapılmış çeşit çeşit elbiselerle renkli yünden dokunmuş *Irak* sergileri vardı. Bunların hepsini onun üzerinde görmüştüm.

1175. Abdurrahman b. er-Rebî ez-Zaferî ﴿عبد الرحمن بن الربيعة الظفرى﴾

Süleymoğulları'ndan bir boya mensuptur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O Hakîm b. Hakîm b. Abbâd b. Huneyf'ten, o Fâtıma bt. Haşşâf es-Sülemiyye'den, o da Abdurrahman b. er-Rebî ez-Zaferî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'la (sas) sohbeti vardı. Resûlullah (sas) Eşcalı bir adama, zekâtının alınması için birini gönderdi. Elçi geldiğinde onu reddedip boş çevirdi. Elçi Resûlullah'a (sas) geri döndü ve durumu haber verdi. Resûlullah (sas) bunun üzerine dedi ki: *"Ona git! Zekâtını vermezse boynunu vur!"* dedi. Abdurrahman b. Abdülazîz dedi ki: Hakîm b. Hakîm'e dedim ki: Ebû Bekir'in mürtedlere savaş açmasında dayanağının bu hadisten başkası olmadığını düşünüyorum. O da "Evet!" diye karşılık verdi.

1176. Zeyd b. Ka'b el-Behzî ﴿زيد بن كعب البهزى﴾

Behz, Süleymoğulları'nın bir boyudur.

1177. Kadr[128] *b. Ammâr* ﴿قدر بن عمار﴾

Mâlik b. Yakaza b. Usayye b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleymoğulları'ndandır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetine göre, Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olmuştur.

Benî Kilâb'dan Olanlar

[Kilâb] b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar.

1178. Alkame b. Ulâse ﴿علقمة بن علاثة﴾

[Alkame b. Ulâse] b. Avf b. el-Ahvas. Adı Rebî'a'dır. Gözleri çapaklı ve küçüktü. Bu yüzden *el-Ahvas* diye anıldı. Âmir b. et-Tufeyl'i, Cahiliye döneminde kovalayan kişi İbn Ca'fer b. Kilâb'dır. Sonra Resûlullah'a (sas) gelmiştir. Resûlullah, Huzâ'a'ya mektup yazarak onun Müslüman olduğunun müjdesini verip şöyle demiştir: *"Alkame b. Ulâse ve Hevze'nin iki oğlu Müslüman oldular. Onlar hem kendileri, hem de kabilelerinden geride kalanlar adına bîat ettiler."*

Ömer b. el-Hattâb, Alkame b. Ulâse'yi *Havrân*'a[129] vali olarak tayin etmiştir. Alkame orada vefat etmiştir.

el-Hutey'e onun için şiir söylemiştir. el-Hutey'e onun ziyaretine giderken, ona ulaşmadan Alkame ölür. Alkame sanki o bir çocuğuymuş gibi mirasmdan ona da bir hisse verilmesini vasiyet etmiş. Bunun üzerine el-Hutey'e şöyle demiştir:

Şayet sana sağlığında kavuşabilseydim,
Benimle bu zenginlik arasında sadece birkaç gece kalmış olacaktı.

---

[128] Bu isim, değişik kaynaklarda "Kuded" ya da "Kaden" diye de geçmektedir.
[129] Dımeşk'ın güneyinde birçok yerleşim birimini içine alan bir bölgedir (M).

Yemin olsun ki, Havrân'da akşamlayan ve kaderin tuzağına düşen İbn Ca'fer,
Ne güzel bir insandır.

Alkame b. Ulâse'nin annesi, Leyla bt. Ebû Süfyân b. Hilâl b. Amr b. Cüşem b. Avf b. en-Neha'dır.

1179. Cebbâr b. Sülmâ ﴿جبار بن سلمى﴾[130]

[Cebbâr b. Sülmâ] b. Mâlik b. Ca'fer b. Kilâb. Cebbâr, Âmir b. Füheyre'yi *Bi'rü Ma'ûne* günü vuran kimsedir. O gün Âmir vurulduğunda "Kazandım, vallahi!" der. Mızrağını alan Cebbâr onun bu sözünün manasını sorar. "Cenneti kastetmiştir." derler. Bu söz, Müslüman oluncaya kadar Cebbâr'ın gönlünde yer eder.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Şeybe b. Amr b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik anlattı. O da Hârice b. Abdullah b. Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Cebbâr b. Sülmâ, Kilâboğulları heyetinin içinde 9. yılda Resûlullah'a (sas) geldi. Onlarla birlikte Remle bt. el-Hâris'in evine misafir oldu. Onunla Ka'b b. Mâlik arasında dostluk vardı. Ka'b onlara gelip selam verdi ve Cebbâr'a hediye sunup ikramda bulundu. Ka'b onlara dedi ki: "Haydi hepiniz Resûlullah'a (sas) gidin!" Çıktılar ve Resûlullah'ın huzuruna gittiler. Onu İslâm selamıyla selamladırlar. Dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! ed-Dahhâk b. Süfyân bize Allah'ın kitabı ve senin emrettiğin sünnetinle aramızda bir yol tuttu. Bizi İslâm'a davet etti. Biz de Allah ve Resûlü'nün çağrısına uyduk. O bizim zenginlerimizden zekât topladı, fakirlerimize dağıttı."

1180. ed-Dahhâk b. Süfyân ﴿الضحاك بن سفيان﴾

[ed-Dahhâk b. Süfyân] b. Avf b. Ka'b b. Ebû Bekir. [Ebû Bekir,] Ubeyd b. Kilâb b. Rebî'a'dır. [ed-Dahhâk] Müslüman oldu ve Resûlullah (sas) da tasdik etmeleri için onu Kilâboğulları'na gönderdi. Onu bir bölükle beraber İslâm'a davet için Kilâboğulları'ndan bir sülale olan el-Kuratâ'ya gönderdi. Onları İslâm'a davet etti. Ancak onlar bu davetini reddettiler. Bunun

[130] Bu ismin, İbn Hacer gibi (el-İsâbe, IV, 557) "Selma" olduğunu söyleyenler de vardır.

üzerine ed-Dahhâk onlarla savaştı. Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde o, hâlâ Hz. Peygamber'in (sas) Kilâboğulları'ndan zekât toplamakla görevlendirdiği memuruydu. Dahhâk, *Dariyye*[131] ve civarında ikamet ediyordu.

1181. el-Asyed b. Seleme ﴿الأصيد بن سلمة﴾

[el-Asyed b. Seleme] b. Kurt b. Abd b. Ebû Bekir. [Ebû Bekir,] Ubeyd b. Kilâb b. Rebî'a'dır. Müslüman olur ve Resûlullah (sas) onu ed-Dahhâk b. Süfyân ile el-Kuratâ'ya, onları İslâm'a davet için gönderir. Onları davet ederler ancak muhatapları bu daveti reddeder. Bunun üzerine savaşıp onları yenerler. el-Asyed, babası Seleme'ye atın üstündeyken *Dariyye* yakınlarında *ez-Züc*'te -*Züc Lâve* bölgesinde- bir derede yetişir. Onu İslâm'a davet edip, eman verir. Bunun üzerine babası ona ve dinine hakaret eder. el-Asyed de atın ön bacaklarını keser. At dizlerinin üzerine düşünce, Seleme suyun içinde mızrağının üstünde durmaya çalışır. Sonra ona tutunur; ama bir başkası gelip onu öldürür. Böylece Seleme'yi oğlu öldürmemiş olur. Bu olay 9. yılda Rebîülevvel ayında vuku bulmuştur.

1182. Lebîd b. Rebî'a ﴿لبيد بن ربيعة﴾

[Lebîd b. Rebî'a] b. Mâlik b. Ca'fer b. Kilâb. Şairdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Şeybe b. Amr b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik anlattı. O da Hârice b. Abdullah b. Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kilâboğulları heyeti, 13 kişi olarak, hicrî 9. yılda Resûlullah'a (sas) geldiğinde, aralarında Lebîd b. Rebî'a da vardı. Remle bt. el-Hâris'in evine misafir oldular. Sonra Resûlullah'ın (sas) huzuruna İslâm selamı vererek geldiler ve Müslüman olup, kabilelerinin beldelerine döndüler.

Bize Nasr b. Sâbit haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Ebû Hind anlattı. O da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, *Kûfe*'deki valisi el-Muğîre b. Şu'be'ye mektup yazıp şöyle dedi: "Oradaki şairleri çağır ve Cahiliye ile İslâm döneminde söyledikleri şiirlerini okut. Sonra onları bana yaz!" el-Muğîre onları çağırdı.

---

[131] *Dariyye*, Necd bölgesinde *Mekke-Basra* yolu üzerinde olan bir beldedir.

Lebîd b. Rebî'a'ya "Cahiliye'de ve İslâm'da söylediğin şiirleri bana oku!" dedi. Lebîd "Allah onun yerine bana Bakara ve Âl-i İmrân surelerini verdi." diye cevap verdi. el-Ağleb el-Iclî'ye "Şiirini oku!" deyince o şöyle karşılık verdi:

Recez mi istersin kaside mi?

Kolay ve var olan bir şey istedin.

Dedi ki: el-Muğîre bu durumu Ömer'e yazdı. Ömer ona "el-Ağleb'in atıyyesinden [maaşından] 500 eksilt ve Lebîd'in maaşına ekle!" diye cevap yazdı. el-Ağleb, Ömer'e gitti ve "Sana itaat ettiğim için mi, kesinti yaptın?" dedi. Râvî dedi ki: Ömer, el-Muğîre'ye şöyle yazdı: "el-Ağleb'den kestiğin 500'ü iade et. Lebîd b. Rebî'a'nın fazlalık 500'ünü devam ettir."

Bize Hişâm b. Muhammed, Ebû Bekir b. Ayyâş haber verdi. O da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Lebîd b. Rebî'a, Mu'âviye'nin el-Hasan b. Ali ile barışmak için *en-Nuhayle*'ye[132] indiği gece öldü.

Hişâm dedi ki: Lebîd'in *Kûfe*'de oğulları vardı. Hepsi de bâdiyeye bedevî olarak döndüler. Lebîd *Kûfe*'ye hicret etmiş ve oraya yerleşmişti. Orada ölmüş ve Ca'fer b. Kilâboğulları'nın bölgesinde sahraya gömülmüştü. İnsanlar kendi bölgesindeki sahralara gömülürdü.

Bize Hişâm b. Ca'fer b. Kilâb haber verdi; dedi ki:

Lebîd b. Rebî'a ölüm anında sayıklıyor ve şöyle diyordu: "Size demedim mi? Deveye yem verin!"[133] Bu sözü tekrarlayıp duruyordu.

Bize Hişâm b. Ca'fer b. Kilâb haber verdi. O da hocalarından şöyle dediklerini rivayet etti:

Lebîd ölmek üzereyken Benî Ca'fer'in yaşlıları ve gençleri huzuruna geldiler. Lebîd "Benim için ağıt yapın da dinleyeyim!" dedi. Onlardan bir genç şöyle dedi:

Her tencere, her kazan Lebîd için ağlasın!

Bâdiyedeki saba rüzgârı, onu överek ağlıyor.

---

[132] Kûfe'nin Şam cihetine düşen yakın bir beldesidir (M).

[133] Bu cümle, Sellûmî baskısında yanlış olarak "e'linû el-cemel [deveyi ilan edin!]" diye geçmektedir (M).

Lebîd dedi ki: "Güzel söyledin, kardeşimin oğlu! Devam et!" Genç, "Bende bu beyitten başka bir şey yok." dedi. Lebîd, "Cimrilik ettiğin şeyi çabuk söyle!" dedi.

1183. Kudâme b. Abdullah ﴿قدامة بن عبد الله﴾

[Kudâme b. Abdullah] b. Ammâr el-Kilâbî.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Ömer haber verdir; dediler ki: Bize Eymen b. Nâbil anlattı; dedi ki: Kudâme b. Abdullah el-Kilâbî'yi şöyle derken işittim:

Resûlullah'ı kırmızıya çalan siyah devesinin üstündeyken Akabe Cemresi'ne taş atarken gördüm. Ona ne vuruyordu, ne kovalıyordu ne de "deh, deh!" diyordu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kudâme kavminin topraklarındayken Müslüman oldu. Hicret etmedi. *Necd*'de ikamet ediyordu. Veda haccmda Resûlullah'la bir arada bulundu. Onu gördü ve bu hadisi rivayet etti.

1184. el-Âs b. Âmir ﴿العاص بن عامر﴾

[el-Âs b. Âmir] b. Avf b. Ka'b b. Ebû Bekir b. Kilâb b. Rebî'a. Resûlullah'a (sas) geldi. Resûlullah (sas) ona "Mutî [İtaatkâr]" adını verdi.

1185. Zü'l-Cevşen ed-Dıbâbî ﴿ذو الجوشن الضبابي﴾

Adı, Şürahbîl b. el-A'ver[134] b. Amr b. Mu'âviye'dir. O da ed-Dıbâb b. Kilâb b. Rebî'a'dır.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Yunus anlattı. O babasından, o dedesinden, o da Zü'l-Cevşen ed-Dıbâbî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bedir savaşından sonra Resûlullah'a (sas) gidip ona dedim ki: "Sana alnı beyaz bir at -ki kendi atını kastediyordu- getirdim. Onu al!" Zü'l-Cevşen o zaman henüz müşrik idi. Resûlullah (sas) ona, *"Hayır, ama Bedir'de*

[134] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "A'ved" diye geçmektedir.

elde edilen seçme zırhlardan biriyle değişmek istersen bunu yaparım." dedi. "Bugün için zırhla atı asla değiştirmek istemiyorum." dedim.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, bu olaydan sonra Müslüman oldu. *Kûfe*'ye gidip oraya yerleşti. Bu şahıs, el-Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib'in öldürülmesine şahit olan Şemir b. Zü'l-Cevşen'in babasıdır.[135] Şemir, "Ebü's-Sâbiğa"[136] künyesiyle anılırdı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk es-Sebî'î anlattı; dedi ki:

Zü'l-Cevşen el-Kilâbî Resûlullah'a (sas) geldi. O zaman müşrik idi ve Resûlullah'a (sas) bir at hediye etti. Resûlullah (sas) onun hediyesin kabule yanaşmadı. *"İstersen onu bana seçkin Bedir zırhlarından biri karşılığında satabilirsin."* dedi. Sonra Resûlullah (sas) dedi ki: *"Ey Zü'l-Cevşen! Bu işin ilklerinden olmak istemez misin?"* Zü'l-Cevşen, "Hayır." dedi. Resûlullah (sas), *"Buna karşı sana engel olan nedir?"* dedi. Zü'l-Cevşen, "Görüyorum ki, kendi kavmin seni yalanlamış, seni şehrinden çıkarmış ve seninle savaşmış. Bakıyorum, onlara galip gelirsen, sana iman edeceğim. Onlar galip gelirse, sana tabi olmayacağım." dedi. Resûlullah (sas), "Ey Zü'l-Cevşen! Umarım biraz beklersen, yakında onlara galip geldiğimi göreceksin." dedi. Zü'l-Cevşen devamla dedi ki: Vallahi ben *Dariyye* köyündeydim. *Mekke* tarafından binek üstünde bir yolcu gelince ona "Ne haber?" diye sorardım. Yolcu "Muhammed, *Mekke* ehline karşı galip geldi." dedi. [Râvî] dedi ki: Zü'l-Cevşen, Resûlullah (sas) kendisini İslâm'a davet ettiğinde Müslüman olmadığı için çok hayıflanırdı.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize el-Heysem b. el-Hattâb el-Nehdî, Ebû İshâk'ı şöyle söylerken işittiğini anlattı:

Şemir b. Zü'l-Cevşen neredeyse bizimle hiç namaz kılmıyordu. Namazdan sonra gelir, namazını kılar ve şöyle derdi: "Ey Allah'ım! Beni affet! Beni alçak kimseler dünyaya getirmedi. Ben asil bir insanım." Ebû İshâk dedi ki: "Sen görüşü kötü birisin. O gün, Resûlullah'ın kızının oğlunu öldürmeye koştun." dedim. Cevaben, 'Ey Ebû İshâk! Bunu bırak. Şayet senin

[135] Bazı rivayetlerde, bu şahsın Hüseyn'in katilleri arasında yer aldığı söylenmektedir (Sellûmî) (M).

[136] Asıl nüshada bu künye, yanlış olarak sondaki ğayn herfinin ayna dönüşmesiyle "Ebu's-Sâbi'a" diye geçmektedir.

ve arkadaşlarının dediği gibi olsaydık, su taşıyan eşeklerden daha kötü olurduk.' dedi."

1186. Amr b. Mâlik ﴿عمرو بن مالك﴾

[Amr b. Mâlik] b. Kays b. Büceyd b. Ruâs -ki bu kişinin adı el-Hâris'dir- b. Kilâb b. Rebî'a. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından naklettiği rivayetine göre, Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olmuştur.

Benî Âmir b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin'den Olanlar

1187. Hâlid ﴿خالد﴾

1188. Harmele ﴿حرملة﴾

Bu iki şahıs, Hevze b. Hâlid b. Rebî'a b. Amr b. Âmir Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'nın oğullarıdır. Resûlullah'a (sas) gelip Müslüman olmuşlardır. Resûlullah, Huzâ'a kabilesine mektup yazıp onların Müslüman olduklarını müjdelemiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr b. Züheyr el-Ka'bî anlattı. O babasından, o da Kabîsa b. Züeyb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Huzâ'a'ya [Hâlid ve Harmele'nin Müslüman olduklarını] müjdeleyen şöyle bir mektup yazdı:

"Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın Elçisi Muhammed'den, Büdeyl, Büsr[137] ve Amroğulları'nın reislerine! Allah'ın selamı üzerinize olsun. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a sizinle beraber şükrediyorum. Sonra derim ki:

Ben sizin ahdinize[138] ihanet ederek günaha girmedim. Sizin hakkınızda kusur işlemedim. Tihâme halkı içinde benim için en değerli olanlar siz, sizin

[137] Bu isim (Büsr), Sellûmî baskısında dipnotta doğru yazılmışken metin içinde yanlış olarak "Bişr" diye geçmektedir (M).

[138] Bu kelime (biillüküm), Sellûmî baskısında yanlış olarak "maleküm" diye geçmektedir.

akrabalarınız ve size tabi olan Mutatayyiblerdir.[139] *Hac ya da umre yapan kimse müstesna, Mekke'de oturmayan biri beldesinden hicret etmiş olsa bile, ben sizden hicret edenler için, kendim için aldığımın misli kadar ganimet aldım. Ben sizin feyden alacağınız ganimet payını eksiltmedim. Çünkü barış yaptım. Benden korkmayın! Kuşatılmış durumda da değilsiniz."*

Sonra derim ki:

Durum şu ki, Alkame b. Ulâse Müslüman oldu. Hevze'nin iki oğlu bîat etti ve hicret ettiler. Bîatla kendileri için verdikleri sözün aynısını, tabileri olan İkrime için de vaad ettiler. Biz haram ve helal aylarda birbirimize destek oluruz. Vallahi ben size yalan söylemedim. Rabbiniz mutlaka sizi sevecektir."[140]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Budeyl el-Ka'bî anlattı. O babasından, o da dedesinden rivayet etti. Ayrıca Abdullah b. Seleme'den, o babasından, o da Büdeyl b. Verkâ'dan aynı şeyi rivayet etti.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib dedi ki: Hâlid b. Hevze, el-Haccâc b. Yusuf'un dedesi Ebû Akîl es-Sekafî'yi öldürmüştü.

1189. el-Addâ b. Hâlid ﴾العداء بن خالد﴿

el-Addâ b. Hâlid b. Hevze b. Hâlid b. Rebî'a b. Amr b. Âmir Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a. Resûlullah'a (sas) geldi; o da (sas) Amr b. Âmiroğulları'na ait suları ona verdi.

Bize Ebû Seleme el-Minhâl b. Bahr el-Kuşeyrî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmecîd b. Ebû Zeyd ez-Ziyâdî anlattı; dedi ki:

[139] Mutayyibler (el-Mutayyabûn), Benî Haşim, Benî Zuhre, Benî el-Hâris, Benî Fihr, Benî Teym b. Murre ve Benî Esed b. Abdüluzzâ'dır. Bu isimle anılmalarının sebebi şudur: Benî Abdumenaf ile Benî Abduddar arasında *Kâbe*'nin sorumluluğunu üstlenme konusunda yaşanan ihtilaf sırasında, Atike bt. Abdulmuttalib büyük bir kap alır ve içine esans doldurur. Sonra der ki: "Bu kaptan esans alanlar bizdendir." Yukarıda adı geçen kabileler hemen kalkıp o esanstan aldıkları için bu olaydan sonra "Mutayyibler" diye anılırlar. (Sellûmî, s. 603, 4. Dipnot) (M)

[140] Bu kelime (leyuhibbenneküm), Sellûmî baskısında "leyuhyîküm-sizi mutlaka ihya edecektir" diye geçmektedir (M).

Yezîd b. el-Mühelleb zamanında, ben ve Bahr b. Ebû Nasr *Mekke*'ye gittik. Yolda *er-Ruhayh*[141] adlı bir su kaynağına uğradık. Bize "Burada Resûlullah'ı gören bir adam var." dediler. Yaşlı bir adamın yamna gittik. "Resûlullah'ı gördün mü?" dedik. "Evet. Yazılı emirle bana bu su kuyusunu verdi.2 dedi. Bize bir deri parçası çıkardı, üzerinde Resûlullah'ın yazısı vardı. "Adın nedir?" dedik. "el-Addâ b. Hâlid." dedi. "Resûlullah'tan ne duydun?" diye sorduk. Dedi ki: "Arafat günü, onun devesinin altında bulunuyordum. Deve de geviş getiriyordu. Sonra şöyle buyurdu: *'Ey insanlar! Bu hangi gündür? Bu hangi aydır? Bu hangi beldedir?'* 'Allah ve Resûlü bilir.' dedik. Dedi ki: *'Bu ay, mukaddes ay değil midir? Bu belde, mukaddes belde değil midir? Bu gün, mukaddes gün değil midir?'* Dedik ki: 'Allah ve Resûlü bilir.' Sözüne devam ederek *'Bu mukaddes beldenizde, bu mukaddes ayınızdaki bu mukaddes gününüz gibi Rabbinize kavuşuncaya kadar kanlarınız, mallarınız, ırzınız sizlere haramdır. Ey Allah'ım! Tebliğ ettim mi? Ey Allah'ım! Şahit ol!'* dedi."

Bize Osman b. Ömer anlattı; dedi ki: Bize Abdülmecîd Ebû Amr anlattı; dedi ki:

er-Ruhayh'a geldik. Âmiroğulları'ndan el-Addâ b. Hâlid b. Hevze b. Hâlid b. Rebî'a denilen bir adamın huzuruna girdik. Ona selam verdik, o da selamımızı aldı. el-Addâ, "Siz kimsiniz?" diye sordu. Biz, "*Basra* ehlindeniz." dedik. "Yezîd b. el-Mühelleb ne yaptı?" diye sordu. "Sorduğun kişi, insanları Allah'ın Kitabı'na ve Resûlullah'ın Sünneti'ne davet ediyor." dedik. "Bununla onun ne ilgisi var?" dedi. [Bu sözü üç kez tekrarladı.] "Bize neyi tavsiye edersin? Onlarla mı olalım, ötekilerle mi olalım, yoksa evde mi oturalım?" diye sorduk. "Oturursanız, kurtulursunuz ve doğru yolu bulursunuz." dedi. [Bu sözü üç kez tekrarladı.] Sonra sözüne şöyle devam etti: Resûlullah (sas) ile birlikte veda haccında hac yaptım. Resûlullah'ı (sas) bineklerinin üstünde olanların arasında ayakta gördüm. *Arafat*'ta vakfe günü insanlara şöyle sesleniyordu: *"Dikkat edin! Bu mukaddes beldenizde, bu mukaddes ayınızdaki bu mukaddes gününüz gibi O'na kavuşuncaya kadar kanlarınız ve mallarınız da mukaddes ve dokunulmazdır. Tebliğ ettim mi? Tebliğ ettim mi?"* İnsanlar, "Evet." dediler. Bunun üzerine üç kez *"Ey Allah'ım, şahit ol!"* dedi.

[141] Asıl nüshada bu isim "Ruceyh" diye geçmektedir. *Ruhayh, Necd* bölgesinde *Basra-Medine* yolunun soluna düşen bir mevkidir.

1190. Servân b. Fezâre ﴿ثوران بن فزارة﴾

[Servân b. Fezâre] b. Abduyeğûs b. Züheyr es-Satın -yani et-Tâm- b. Rebî'a b. Amr b. Âmir b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a. Resûlullah'a (sas) geldi. Şu beyti söyleyen odur:

Ey Allah'ın Resûlü! Bineğim hızla sana koştu.

Beldelerin uzun mesafelerini sabah-[142] *akşam giderek…*

Bu [bilgi], Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından yaptığı rivayette yer almıştır.

BENÎ EL-BEKKÂ'DAN OLANLAR

el-Bekkâ, Rebî'a b. Âmir b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

1191. Mu'âviye b. Sevr ﴿معاوية بن ثور﴾

[Mu'âviye b. Sevr] b. Mu'âviye b. İbâde b. el-Bekkâ. Annesi, Has'am kabilesinden, Hâmoğulları'ndan Dubâ'a bt. Adî'dir. Resûlullah'a (sas) geldiğinde, yaşı ilerlemiş biriydi. Yanında da oğlu Bişr vardı. Resûlullah (sas) ona dua etti ve alaca beyaz dişi keçiler verdi. Bunun üzerine Muhammed b. Bişr b. Mu'âviye b. Sevr, babasının, Resûlullah'a (sas) gelişi hakkında şunu söyledi:

Babam öyle biridir ki, onun başını Resûlullah (sas) okşadı.

Ona hayır ve bereketle dua etti.

1192. el-Fücey b. Abdullah ﴿الفجيع بن عبد الله﴾

[el-Fücey b. Abdullah] b. Hundüc[143] b. el-Bekkâ. Resûlullah'a (sas) geldi ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ona bir yazı yazdı. Bu yazı onlardadır.

---

[142] Muhakkik, bu kelimenin (teğtedî), Sellûmî baskısında yanlış olarak "neftedî" diye geçtiğini belirtmektedir. Oysa bu fiil söz konusu baskıda "neftedî" değil "teftedî" formuyla geçmektedir (M).

[143] Bu isim (Hundüc), bazı kaynaklarda "Cündüh" diye geçmektedir.

1193. Bişr b. el-Fücey el-Bekkâî ﴿بشر بن الفجيع البكائى﴾[144]

Benî Ukayl b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dan Olanlar

1194. Lakît b. Âmir ﴿لقيط بن عامر﴾

[Lakît b. Âmir] b. el-Müntefik b. Ukayl b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a. O, Müntefikoğulları'nın Resûlullah'a (sas) gönderdiği temsilciydi. Müslüman oldu. Hadis rivayeti vardır.

1195. Lakît b. Sabira el-Ukaylî ﴿لقيط بن صبرة العقيلى﴾

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Abdurrahman el-Attâr anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Kesîr anlattı. O Âsım b. Lakît b. Sabira'dan, o da [Âsım'ın] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana şöyle dedi: *"Oruçlu olduğun zamanların dışında burnuna su verirken suyun ileri ulaşmasını sağla! Hanımını da cariyenmiş gibi dövme!"*

Benî el-Harîş[145] b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dan Olanlar

1196. Abdullah b. eş-Şıhhîr ﴿عبد الله بن الشخير﴾

[Abdullah b. eş-Şıhhîr] b. Avf b. Vakdân b. el-Harîş. Sahâbe olan bu kişi, Ebû Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'dir.

---

[144] el-Fücey'in oğludur. Hakkında herhangi bir bilgi olmamakla beraber isim olarak bu tabakaya dahil edilmiştir (M).

[145] Bu isim (el-Harîş), Sellûmî baskısında yanlış olarak "Cerîş" diye geçmektedir.

Benî Ca'de b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dan Olanlar

1197. Nâbiğa b. Ca'de﴿نابغة بن جعدة﴾

Şairdir ve adı Kays b. Abdullah b. Udes b. Rebî'a b. Ca'de'dir.

Bize Amr b. el-Heysem[146] haber verdi; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı. O da Abdullah b. Utey'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, en-Nâbiğa'ya -Ca'deoğulları'nın Nâbiğa'sına - dedi ki: "Allah'ın hoş gördüğü cinsten bize şiir oku!" Ona bir "kelime" dinletti. Ömer, "Bunu sen mi söyledin?" dedi. Nâbiğa "Evet" dedi. Ravi [Amr] dedi ki: Araplar kasideyi kelime olarak isimlendirir.

Benî Kuşeyr b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dan Olanlar

1198. Kurre b. Hübeyre ﴿قرة بن هبيرة﴾

[Kurre b. Hübeyre] b. Âmir b. Seleme el-Hayr b. Kuşeyr. İmrân b. Mürre eş-Şeybânî'yi öldüren kişidir. Onun hakkında el-Ca'dî şöyle der:

Allah, Kurre'nin takımına zafer ihsan etsin! Bize yaptıklarından dolayı
Kurre'ye de... Zira bazı işlerde hayır ve uğur yoktur.
Onların hızlı seyirleri yakaladı İmrân b. Mürre'yi
Ehva'nın[147] tepesinde,[148] işler olup dururken...

Kurre, Resûlullah'a (sas) geldi. Resûlullah (sas) ona ikramda bulundu ve onu giydirdi. Kendi kavminin zekâtlarını toplama görevini ona verdi. Resûlullah'ın (sas) yanından ayrılırken şöyle dedi:

[146] Bu isim (Amr b. el-Heysem), Sellûmî baskısında "Amr b. el-Heysem b.Katan" diye geçmektedir (M).
[147] Ehva, Hecer bölgesinde bir mevkidir. (Yakut)
[148] Bu kelime (el-kâretü), Sellûmî baskısında yanlış olarak "el-kâdetü" diye geçmektedir.

Onu [şu deveyi], kendisine geldiğinde Allah Resûlü bana verdi.
Ona tükenmez iyiliklere ulaşma imkânı verdi.
Böylece o deve, kendisini yeşil[149]*bahçelerde hızla koşarken buldu.*
Onun ihtiyaçları Muhammed tarafından tedarik edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî'den rivayet etti. O da İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, Resûlullah'ın (sas) *Umân*'daki valisiydi. Resûlullah'ın (sas) vefat haberi kendisine ulaşınca, gelip Âmiroğulları'nın topraklarında Kurre b. Hübeyre el-Kuşeyrî'ye misafir oldu. Kurre onu çok güzel ağırladı ve misafir etti. Gitmek istediğinde Kurre ona, "Benim sana bir nasihatim var. Bunu dinlemeni istiyorum." dedi. Amr b. el-Âs, "Nedir?" dedi. Kurre, "Arkadaşınız vefat etti." dedi. Amr, "Arkadaşımız -anasız kalası- senden üstün birisidir!" dedi.

Bunun üzerine Kurre şöyle dedi: "Siz Kureyş halkı! Mukaddes beldenizde emniyet içinde yaşıyordunuz. İnsanlar size geliyordu. Sonra sizden biri çıktı ve benim işittiğim şeyleri söyledi. Bize haberleri geldiğinde ondan nefret etmedik. 'Mudar'dan birisi insanları yönetiyor.' dedik. İnsanlar size koşarken o öldü. Şimdi onlar size hiç itaat etmeyecek. Mukaddes beldenize dönün ve emniyette kalın. Bunu yapmazsan, bana dön! Ne zaman istersen sana gelirim." Amr onun karşısına dikildi ve şöyle dedi: "Senin nasihatine cevap vereceğim. Bizi hangi Araplarla tehdit ediyorsun? Allah'a yemin olsun ki, annenin dolabına girsen bile atların ayaklarıyla seni çiğnerim." Kurre, "Bunu kastetmedim." dedi ve söylediğine pişman oldu. Kabilesinden 100 kişiyle çıkıp onu koruyarak yolcu etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâşim b. Âsım anlattı. O el-Münzir b. Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs *Medine*'ye geldiğinde, karşılaştığı şeyi ve Kurre b. Hübeyre'nin sözlerini Ebû Bekir'e aktardı. Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'i İslâm'dan dönenlerin üzerine gönderdiğinde Amr, Hâlid'e gelip şöyle

[149] Yeşil anlamında noktalı ha harfiyle yazılan bu kelime (el-hudri), Sellûmî baskısında yanlış olarak noktasız ha ile kaydedilmiştir.

söylenip duruyordu: "Ey Ebû Süleyman! Kurre b. Hübeyre asla senin elinden kurtulmasın!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Âmiroğulları, Hâlid'in yanında toplanınca, onlara yeminle söz almaya başladı: "Allah'ın ahdine ve sözüne sadık kalın. O'na karşı sözlerinize bağlı kalın. Allah'a ve Resûlü'ne (sas) kesinlikle iman edeceksiniz. Mutlaka namazınızı kılıp, zekâtınızı vereceksiniz. Gece gündüz çocuklarınızı, kadınlarınızı bu bağlılığa sevk edin!" Onlar da "Evet." dediler. Onlardan bîat alma işini bitirince, Kurre b. Hübeyre'yi bağlayıp *Medine*'ye Ebû Bekir'e gönderdi.

Kurre dedi ki: "Ey Resûlullah'ın halifesi! Vallahi küfre girmedim. Amr b. el-Âs'a sor. Bana şahitlik yapar. Geceler süren bir sefer sonunda *Umân*'dan bana geldi. Çıktım ve onu 100 kişilik kavmimden insanlarla korudum. Ondan öncesinde de, onu ağırladım. Onun için hayvan kestim." Ebû Bekir, Amr'a sordu. Amr dedi ki: "Onda misafir olmuştum. Ondan daha iyi ağırlayan birini görmedim. Beni bırakmadı ve 100 kişilik adamıyla beni korudu." Sonra Amr, Kurre'nın söylediklerini anlattı. Kurre dedi ki: "Bırak bunu Amr!" Amr dedi ki: "Sen bırakırsan ben de bırakırım." Ebû Bekir onu cezalandırmadı ve onu affedip, ona eman yazdı.

1199. Mu'âviye b. Hayde ﴾معاوية بن حيدة﴿

[Mu'âviye b. Hayde] b. Mu'âviye b. Kuşeyr b. Ka'b. Resûlullah'a (sas) gelip *Müslüman* oldu. Onun sohbetinde bulunup ona bazı şeyleri sordu. Hadisler rivayet etti. Behz b. Hakîm b. Mu'âviye b. Hayde'nin dedesidir. Hişâm b. Muhammed el-Kelbî dedi ki: Babam bana, *Horasan*'da ona yetiştiğini [onunla görüştüğünü] haber verdi.

BENÎ HİLÂL B. ÂMİR B. SA'SA'A'DAN OLANLAR

1200. Kabîsa b. el-Muhârik ﴿قابيصة بن المخارق﴾

[Kabîsa b. el-Muhârik] b. Abdullah b. Mu'âviye b. Ebû Rebî'a b. Nehîk b. Hilâl b. Âmir. Resûlullah'a (sas) geldi ve Müslüman oldu. Ondan hadis rivayetleri vardır. Katan b. Kabîsa onun çocuklarındandır. Asîl bir insandı. *Sicistân*'a vali oldu. Şair, onun hakkında şöyle demiştir:

Hediyesine[150]*nail olduğum nice vali var!*
Onun valiliğinde son kısmetim hüzündü.
Katan da, kendinden öncekiler gibidir.
Katan'ın yaptığı karşısında sabır göster!

Ziyâd el-A'cem ise Katan hakkında şöyle der:

O kadın, Katan'dan mı kaçıyor? Ona dedim ki: Ağır başlı ol!
Satıhların neyi gizlediklerini bilmez misin?
Onlar malıyla cömert olan Ebû Bişr'i gizlerler,
Pinti nefisler malla cimrilik yaptıkları zaman...

Muhammed b. Harb b. Katan b. Kabîsa, onun [torununun] çocuklarından biridir ki hem Ca'fer b. Süleyman b. Ali adına [ve onun emriyle] *Medine*'de emniyeti sağlama görevini, hem de Abdüssamed b. Ali adına [ve onun emriyle] *Basra*'da emniyeti sağlama görevini üstlenmiştir.

BENÎ NÜMEYR B. ÂMİR B.SA'SA'A'DAN OLANLAR

Onlar Benî Mürre b. Sa'sa'a b. Bekir b. Hevâzin'dir Anneleri Selûl bt. Zühl b. Şeybân b. Sa'lebe'dir ve onunla tanınırlar.

1201. Kays b. Âsım ﴿قيس بن عاسم﴾

[Kays b. Âsım] b. Üseyd b. Ca'vene b. el-Hâris b. Nümeyr. Allah Resûlü'ne (sas) gelmiş, Müslüman olmuş ve Allah Resûlü (sas) onun başını ve

[150] Noktasız ha ile yazılan bu kelime (hıbâehu), Sellûmî baskısında noktalı ha ile kaydedilmiştir.

yüzünü mesh ederek şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım, ona ve arkadaşlarına bereket indir!"* Şair onun hakkında şöyle der:

İşte sana insanların en hayırlısının oğlu, Kays b. Âsım!

Ben büyük ve meşakkatli bir işi üzerime aldım.

Bu, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından yaptığı rivayette yer almaktadır.

Benî Süvâe b. Âmir b. Sa'sa'a'dan Olanlar

1202. Semüre b. Cünâde ﴿سمرة بن جنادة﴾

[Semüre b. Cünâde] b. Cündüb b. Huceyr b. Zibbâb[151] b. Habîb b. Süvâe b. Âmir. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuştur. Hz. Peygamber (sas) onu güneş altında görmüş, bunun üzerine ona *"Gölgeye geç! Gölge mübarektir."* buyurmuştur. Semüre b. Cünâde, Zühre b. Kilâboğullarıyla anlaşma yapmış ve *Kûfe*'ye yerleşmiştir. Orada onun soyundan gelenler vardır.

1203. Oğlu Câbir b. Semüre ﴿جابر بن سمرة﴾

[Câbir b. Semüre] b. Cünâde. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Onun Hâlid, Talha ve Selm adında çocukları vardır. Câbir de *Kûfe*'ye yerleşti. Orada Süvâe b. Âmiroğulları'nın bulunduğu yerde bir konak inşa etti. Mervân b. Abdülmelik'in hilafeti döneminde, Bişr b. Mervân'ın valilik yaptığı sırada *Kûfe*'de vefat etti. Hz. Peygamber'den (sas) birçok hadis rivayet etmiştir.

Benî Selûl'den Olanlar

1204. Hubşî b. Cünâde ﴿حبشي بن جنادة﴾

[Hubşî b. Cünâde] b. Nasr b. Üsâme b. el-Hâris b. Mu'ayt b. Amr b. Cendel b. Mürre b. Sa'sa'a. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuştur.

[151] Bu isim, asıl nüshada "Riâb" diye geçmektedir.

Ali b. Ebû Tâlib (r) ile birlikte onun savaşlarına ve önemli olaylarına katılmıştır.

1205. Karede b. Nüfâse ﴾قرادة بن نفاثة﴿

[Karede b. Nüfâse] b. Amr b. Sevâbe b. Abdullah b. Temîme b. Amr b. Mürre b. Sa'sa'a. Hz. Peygamber'e (sas) gelmiş ve Müslüman olmuştur. O şöyle diyen kişidir:

Ona pek itibar etmesem de gençlik beni bırakıp gitti
İslâm'ın teşrif etmesiyle birlikte ihtiyarlık da geldi.
Dostumu zeytinyağlı tirite[152] *doyururum,*
Hayvanların but ve gerilerini çeviririm.
Allah'a hamd olsun, çünkü ecel almadı beni!
Nihayet giydim İslâm'dan bir hidayet gömleği...

1206. Nehîk b. Kusay ﴾نهيك بن قصى﴿

[Nehîk b. Kusay] b. Avf b. Abdunühm b. Abdüluzzâ b. Temîme b. Amr b. Mürre b. Sa'sa'a. Hz. Peygamber'e (sas) gelmiş ve Müslüman olmuştur. Bu, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayettinde yer alır.

Benî Nasr b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin'den Olanlar

1207. Mâlik b. Avf ﴾مالك بن عوف﴿

[Mâlik b. Avf] b. Sa'd b. Rebî'a b. Yerbû b. Vâile b. Dühmân b. Nasr b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin.

Huneyn savaşında Hevâzin'e komutanlık yapan kişidir. Yenildikleri zaman Mâlik kaçıp *Tâif*'e iltihak etti. Hz. Peygamber (sas) onun ailesinin *Mekke*'deki halaları Ümmü Abdullah bt. Ebû Ümeyye'nin yanında

[152] "Zeytinyağlı tirit" diye çevirdiğimiz "muşa'şa'a" kelimesi, "sulandırılmış şarap" anlamına da gelmektedir (M).

hapsedilmesini emretti. Hevâzin heyeti Hz. Peygamber'in (sas) yanına geldiğinde, onlara Mâlik b. Avf'ın halini sordu ve "Eğer bana Müslüman olarak gelirse ona, ailesini ve malını geri vereceğimi; ayrıca 100 deve de vereceğimi haber verin!" dedi. Mâlik'e bu haber ulaşınca Sakîf kabilesinden [ayrılıp] gizli bir şekilde *Tâif*'ten çıktı. Hz. Peygamber'e (sas) iltihak etti. Ci'irâne denen yerden bir bineğe binmişti. Sonra İslâm dinine girdi ve iyi bir Müslüman oldu. Hz. Peygamber (sas) ona, ailesini ve malını geri verdi. Ayrıca ona *Huneyn* ganimetlerinden 100 deve verdi. Hz. Peygamber'e (sas) *Mekke*'de iltihak ettiği de söylenmektedir.

Allah Resûlü (sas) onu kavminden, Hevâzin ve diğer kabilelerden Müslüman olanlara vali tayin etti. Müslüman olan bir kavim de ona sığındı. Kendisi bir sancak edindi ve yanındakilerle beraber şirk içinde bulunan herkesle savaştı. Beraberindekilerle Sakîf'e saldırıyor ve onlarla savaşıyordu. Sakîf'in otlamaya çıkan hayvanlarına olur olmaz hemen onlara saldırır; [ele geçirdiği hayvanların] beşte birini Allah Resûlü'ne (sas) gönderirdi. Bir defasında *Tâif* halkına ait bir sürüye saldırmış; sadece bir sabah, 1.000 koyunu önüne katıp getirmiş ve onları Allah Resûlü'ne (sas) göndermişti. Bununla ilgili olarak Ebû Mihcen b. Habîb b. Amr b. Umeyr es-Sekafî şöyle demişti:

Düşman korktu bizim yanımızda,
Sonra savaştı bizimle Benî Selime...
Onlarla beraber Mâlik geldi bize,
Çiğnenmemesi gereken hukuku ve ahdi bozduğu halde...
Biz ise girdik evlerimize,
Cezalı insanlar olduğumuz halde...

Mâlik b. Avf ise şöyle demişti:

Asla ne gördüm, ne de duydum!
Tüm insanlar içinde Muhammed'in bir benzerini!
Eksiksiz ve bolca verir kendisinden hediye istendiği zaman,
Yarın ne olacağını haber verir sana, istediğin zaman...

Harp kızışıp bölüğün dişleri sertleştiği zaman,
Meşref ve Hint kılıcının her darbesiyle.
Sanki o yavrularının başında duran bir arslan,
Evlerin ortasında, gözetleme yerinde duran!

Bunların hepsi, Muhammed b. Ömer'in rivayetinde mevcuttur.

1208. Züfer b. Hursân ﴿زفر بن حرثان﴾

[Züfer b. Hursân] b. el-Hâris b. Hursân b. Zekvân b. Küfle b. Avf b. Nasr b. Mu'âviye. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber'e (sas) bir heyetle birlikte gelmiştir.

BENÎ CÜŞEM B. MU'ÂVİYE B. BEKİR B. HEVÂZİN'DEN OLANLAR

1209. Mâlik b. Avf ﴿مالك بن عوف﴾

[Mâlik b. Avf] b. Nadle b. Hadîc b. Habîb b. Hadîd b. Ganm b. Ka'b b. Usayme b. Cüşem b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin. Müslüman olmuş, Allah Resûlü'nden (sas) [hadis] işitmiş ve ondan rivayette bulunmuştur. O, Abdullah b. Mes'ûd'un arkadaşı olan Ebü'l-Ahves el-Cüşemî'dir. Ebü'l-Ahves'in ismi Avf'tır.

BENÎ EL-HÂRİS B. MU'ÂVİYE B. BEKİR B. HEVÂZİN'DEN OLANLAR

1210. Züheyr b. Gaziyye ﴿زهير بن غزية﴾

[Züheyr b. Gaziyye] b. Amr b. Anz b. Mu'âz b. Amr b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuştur. Anzoğulları bir sülaledir. Ancak Ruvâs b. Kilâboğullarıyla bir sayılırlar. Mescitleri de birdir. Onların sahrada arazileri yoktu. Hepsi *Kûfe*'de ikamet etmekteydi ve sayıları da azdı.

Benî Muhârib b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dan Olanlar

1211. Âiz b. Sa'îd﴿عائذ بن سعيد﴾

[Âiz b. Sa'îd] b. Cündeb Câbir b. Zeyd b. Abd b. el-Hâris b. Bağîd b. Şekm b. Abd b. Avf b. Zeyd b. Bekir b. Amîre b. Ali b. Cesr b. Muhârib b. Hasafe. Hz. Peygamber'e (sas) bir heyetle birlikte gelmiştir. Onun neslinden gelen Lakît b. Bükeyr b. en-Nadr b. Sa'îd b. Âiz b. Sa'îd, insanların önemli tarihi günlerini bilen, doğru sözlü biriydi.

1212. Rezîn b. Mâlik﴿رزين بن مالك﴾

[Rezîn b. Mâlik] b. Seleme b. Rebî'a b. el-Hâris b. Sa'd b. Avf b. Zeyd b. Bekir Amîre b. Ali b. Cesr b. Muhârib b. Hasafe. Hz. Peygamber'e (sas) bir heyetle birlikte gelmiş ve Müslüman olmuştur.

Benî Mürre'den Olanlar

[Mürre] b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar.

1213. el-Hâris b. Avf﴿الحارث بن عوف﴾

[el-Hâris b. Avf] b. Ebû Hârise b. Mürre b. Nüşbe b. Gayz b. Mürre b. Avf. Dâhis savaşında [daha fazla kan dökülmesin diye] öldürülenlerin diyetini üstlenen kişidir. Ahzâb savaşmda [müşrik saflarında yer alan] liderlerden biriydi. Sonra İslâm dinine girdi ve iyi bir Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. İbrahim el-Mürrî anlattı. O da hocalarından şöyle dediklerini rivayet etti:

9. yılda, Allah Resûlü'nün (sas) *Tebûk* seferi dönüşünde, el-Hâris b. Avf başkanlığında on üç erkekten oluşan Mürreoğulları heyeti geldi. el-Hâris b. Avf şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz senin kavmin ve senin aşiretiniz. Biz Lüey b. Gâliboğulları'ndan bir aşiretiz." Bu sözler üzerine Allah

Resûlü (sas) tebessüm etti. Sonra kavmine ve memleketine dair sorular sordu. Sonra heyet üyelerine onar ukıyye hediye verilmesini istedi. el-Hâris b. Avf'a ise on iki ukıyye vererek onu diğerlerinden üstün tuttu. Akabinde memleketlerine döndüler.

Benî Bâhile'den Olanlar

Bunlar Mâlik b. A'sur'un oğulları olan Ma'n ile Sa'dü Menât'ın oğullarıdır. Mâlik, Münebbih b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır. Anneleri Mezhic kabilesinden Bâhile bt. Sa'b b. Sa'd el-Aşîre'dir ki, bu kadınla tanınırlar.

1214. Ebû Ümâme el-Bâhilî ﴿أبو أمامة الباهلي﴾

İsmi Suday b. el-Aclân'dır, Sehm b. Amr b. Sa'lebe b. Ganm b. Kuteybe b. Ma'n b. Mâlik b. A'suroğulları'ndandır. Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmuş, ondan [hadis] dinleyip rivayet etmiştir. *Şam*'a taşınmış ve oraya yerleşmiştir.

Benî Ganî b. A'sur b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dan Olanlar

1215. Mirdâs b. Müveylik ﴿مرداس بن مويلك﴾

[Mirdâs b. Müveylik] b.Vâkıd b. Riyâh b. Yerbû b. Sa'lebe b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân b. Ganm b. Ganî b. A'sur. Hz. Peygamber'e (sas) bir heyetle beraber gelmiş; ona bir at hediye etmiş; Müslüman olmuş ve onun sohbetinde bulunmuştur.

Neslinden gelen Hamza b. Târık b. Abdülazîz, Ganî ve Bâhile'yi en iyi bilenlerdendi. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî onunla karşılaşmıştır.

Diğer Yemen Kabileleri

Tay'dan Olanlar

[Tay] b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân. *Yemen* kabileleri Kahtân'da birleşir. Tay'ın annesi, Himyer[153] kabilesinden Delle bt. Zû Menşecân[154] b. Kile b. Redmân'dır. Annesi onu Mezhic denen bir tepenin üzerinde doğurdu. Böylece Delle, bu tepenin ismini alarak "Mezhic'in Delle'si" diye isimlendirildi ve bütün çocuklarına "Mezhicoğulları" dendi. Tay'ın ismi ise Cülhüme'dir. Yol üzerinde içinde su kaynağı olan konaklama yeri inşa eden[155] ilk kişi olmasından dolayı ya da su kuyusu inşa eden ilk kişi olduğu için kendisine Tay ismi verilmiştir.

1216. Zeyd el-Hayl b. Mühelhil ﴿زيد الخيل بن مهلهل﴾

[Zeyd el-Hayl b. Mühelhil] b. Yezîd b. Münhib b. Abdüridâ b. Muhtelis b. Sevb b. Kinâne b. Mâlik b. Nâbil[156] b. Esvedân. Esvedân da Nebhân b. Amr b. el-Gavs b. Tay'dır.

---

[153] Bu isim asıl nüshada "Hümeyze" diye geçmektedir.

[154] Bu isim asıl nüshada "Neşcân" diye geçmektedir.

[155] Bazı kaynaklarda bu şahsa "su kaynağı olan konaklama yerlerinde durmadan geçtiği için kendisine bu ismin verildiği belirtilmektedir. Zira "et-tay- الطَّيْءُ" kelimesinin aslı olan "et-tayyiü- الطَّيِّءُ" kelimesi, "tavâ-طوى"fiilinden türetilmiş "feîlün" vezninde ism-i fail manasında sıfat-ı müşebbehedir. Bu fiil "dürmek, katlamak, sır saklamak, yol kat etmek, kuyu ve benzeri şeylerin etrafını taşla örmek" gibi manalara gelmektedir. Buradaki anlamı "yol kat etmek" manasından; ikinci anlamı (su kuyusu inşa eden, su kuyusunun etrafını taşla ören) da yukarıdaki manaların sonuncusundan alınmıştır (M).

[156] Bu ismi Tâif baskısının Muhakkiki "Nâil" diye okumuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da ez-Zührî'nin yetimi Ebû Umeyr et-Tâî'nin şöyle dediğini haber verdi:

On beş kişilik Tay heyeti Hz. Peygamber'in (sas) yanına geldi. Başkanları ve önderleri Zeyd el-Hayl idi. Hz. Peygamber (sas) onlara İslâm'ı arz etti. Onlar da Müslüman oldular. Sonra Allah Resûlü (sas) Zeyd el-Hayl hakkında şöyle dedi: *"Zeyd müstesna, Araplardan olup bana kendisinden bahsedilen her adamı, bahsedildiğinden daha alt seviyede gördüm. Oysa Zeyd'de olan [vasıfların] tümü bana ulaşmadı."* Akabinde Allah Resûlü (sas) onu *"Zeyd el-Hayr"* diye isimlendirdi, ona *Feyd*[157] denen yer ile bazı arazileri tahsis etti ve bununla ilgili ona yazılı bir belge verdi.

Zeyd'in, Hz. Peygamber'in (sas) huzuruna geldiği gün söylediği sözlerden biri şudur: "Hamd, seninle bizi güçlendiren ve dinimizi bizim için koruyan Allah'a mahsustur. Senin kendisine çağırdığın ahlaktan daha güzel hiçbir ahlak görmedim. Ben aklımıza ve düşürüp de aramaya koyulduğumuz halde taptığımız bir taşa tabi olmamıza hayret ediyordum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Daha fazlası da var!"* Bununla imanda daha fazla şeyin olduğunu kastetti.

Medine'de salgın bir hastalık vardı. Zeyd, yanından ayrıldığında Hz. Peygamber (sas) şöyle dedi: *"Zeyd sıtmadan bir kurtulsa!..."* Memleketinde *Ferde*[158] denen yere ulaştığında vefat etti. Eşi Hz. Peygamber'in (sas) onun için yazdığı her şeyi yırttı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman şunu anlattı:

Allah Resûlü (sas) Tay heyetine beş ukıyye gümüş hediye etti. Zeyd el-Hayr'a ise on iki buçuk ukıyye verdi. Bu da onun hediye olarak verdiği en yüksek miktardı.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib b. el-Kelbî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Zeyd el-Hayl'ın mensup olduğu sülaleye el-Muhtelis deniyordu.

Zeyd'in Çocukları:

---

[157] Tayyi'in iki dağı olan Ece' ve Selmâ'ya yakın bir mevkidir. (Yâkut)

[158] Tay kabilesinin diyarında bulunan bir dağ ya da kuyudur (M).

1-Miknef b. Zeyd el-Hayl: Zeyd, künyesini onun adından almıştı. Müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuş, Hâlid b. el-Velîd ile birlikte dinden dönenlere karşı yapılan savaşlara katılmış çok azimli biriydi.

2-Hureys b. Zeyd el-Hayl: İyi bir süvari ve şairdi. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuş, Hâlid b. el-Velîd ile birlîkte dinden dönenlere karşı yapılan savaşlara katılmıştı.

3-Urve b. Zeyd: Kâdisiyye, Kussü'n-Nâtif[159] ve Mihrân savaşlarına katılmıştı. Kararlı bir mücadele sergilemiş ve bu konuda şiir de söylemişti. Zeyd el-Hayl da şairdi.

1217. Adî b. Hâtim el-Cevvâd ﴿عدى بن حاتم الجواد﴾

[Adî b. Hâtim el-Cevvâd] b. Abullah b. Sa'd b. el-Haşrec b. İmruülkays b. Adî b. Ahzem b. Ebû Ahzem b. Rebî'a b. Cervel b. Sü'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Annesi Nevvâr bt. Sürmüle b. Sür'ul b. Cüşem b. Ebû Hârise b. Cüdey b. Tedûl b. Buhtür[160] b. Atûd b. Uneyn b. Selâmân b. Su'al'dir.

Hâtim, Tay olup Arapların en cömert olanlarındandı. Kızı sebebiyle *"Ebû Seffâne"* künyesini almıştı. Diğer bir künyesi de "Ebû Tarîf" idi.

Adî b. Hâtim'in, kabilesinin ileri gelenlerinden olan Lâm, Huleys, Milhân ve Fesaks adında anne-bir kardeşleri vardı. Fesaks Cahiliye döneminde vefat etmişti. Bunlar, Rebbâr b. Gutayf b. Hârise b. Sa'd b. el-Haşrec b. İmruülkays b. Adî b. Ahzem b. Ebû Ahzem'in oğullarıdır. Milhân, Mu'âviye ile birlîkte *Sıffın* savaşına katıldı. Ali b. Ebû Tâlib, *Sıffın*'e giderken Lâm b. Rabbâr'ı el-Medâin'de kendi yerine vekil olarak bıraktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Ebû Umeyr et-Tâî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Adî b. Hâtim, kendisi ve Müslümanlığı ile ilgili olarak şöyle demiştir:

---

[159] Bu terkibin ikinci kelimesi el-Bekrî, Yâkut ve el-Belâzürî'ye (*Fütûhu'l-Büldân*, s. 408) göre en-Nâtif'dir. Asıl nüshada ise "en-Nâtık" diye geçmektedir. Kusse'n-Nâtif, Irak'ta bir mevkidir.

[160] Bu ismi, Tâif baskısının Muhakkiki yanlış olarak "Becnez" diye okumuştur.

Araplardan hiç kimse benden daha fazla Allah Resûlü'nden (sas) nefret etmezdi. Ben kavmime lider olmuş saygın bir başkandım. Dedim ki, eğer ona uyarsam o zaman [baş değil] kuyruk olurum. Hak bir din üzerinde olduğuma inandığım bir Hıristiyandım. [Savaş olduğunda] ganimetlerin dörtte birini almakla kabilemin içinde bir üstünlüğüm vadı. Kabilemin ve dindaşlarımın bana yaptıklarından [ve gösterdikleri teveccühten] dolayı kraldım. Muhammed'i duyunca, ondan rahatsız oldunı. Develerimi otlatan Arap bir kölem vardı. Ona şöyle dedim: "Develerimden büyük, semiz ve uysal olanlarından bir kısmını hazırla! Onları yanımda tut ve benden uzaklara götürme! Muhammed'in ordusunun bu memleketlere geldiğini duyduğun zaman bana haber ver! Onun atlılarının bütün Arap memleketlerine ayak bastıklarını görüyorum. -Denildiğine göre onun *Medine*'de bir casusu vardı. Ali b. Ebû Tâlib'in hareketini duyunca onu uyardı.- Allah'ın dilediği kadar kaldım.

Bir sabah kölem yanıma geldi ve şöyle dedi: "Muhammed'in ordusunun gelmesi durumunda yapacağını artık yap! Çünkü ben bazı bayraklar gördüm ve ne olduğunu sordum. 'Bu Muhammed'in ordusudur.' dediler." Ben de "Develerimi bana getir!" dedim. O da getirdi. Ailemi ve çocuğumu deveye bindirdim. Sonra şöyle dedim: "Ben *Şam*'daki Hıristiyan dindaşlarımın yanına gidiyorum." *İhâle*[161] sahrasından *Cevşiyye* yolunu tuttum. Hâtim'in kızını da kabilede bıraktım.

Şam'a vardığımızda orada kaldım. *Füls*'ü yıkmak ve saldırılar düzenlemek üzere Allah Resûlü'nün (sas) Ali b. Ebû Tâlib komutasında gönderdiği atlıları benim terk ettiğim yere geldiler. 200 kişilik bir orduyla çıkmışlardı, fecr vaktinde Hâtim ailesinin bölgesine saldırdılar; kadınları, çocukları ve koyunları ele geçirdiler. Hiçbir erkeği yakalayamadılar. Yakaladıkları arasında Hâtim'in kızı da vardı. Tay kabilesinin esirleri arasında o da Allah Resûlü'ne (sas) getirildi. Peygamber'e *Şam*'a kaçtığım haberi ulaşmıştı. Hâtim'in kızı, Mescid'in kapısının yanında, kadınların hapsedildiği etrafı çevrili yere konuldu.

[161] İhâle, Tayyi dağı ile Feyd dağı arasında bir mevkidir.

Allah Resûlü (sas) yanından geçince o ayağa kalktı -ki o çok güzel bir kadındı- ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Babam öldü, bana bakan da kaybolup gitti. Bana iyilik yap ki, Allah da sana iyilikte bulunsun!" O da: *"Sana bakan kimdir?"* dedi. Hâtim'in kızı, "Adî b. Hâtim." deyince Hz. Peygamber, *"Allah ve Resûlü'nden kaçan adam, öyle mi?"* diye ekledi. Hâtim'in kızı sözlerine şöyle devam etti: Sonra o, beni bırakıp gitti. Ertesi gün tekrar yanımdan geçti; ona aynı şeyi söyledim, o da aynı şekilde cevap verdi. Bir sonraki gün olunca tekrar yanımdan geçti. Ama ben umudumu kesmiştim ve artık bir şey demedim. Arkasındaki bir adam, bana kalkıp onunla konuşmamı işaret etti. Ben de kalkıp şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resûlü! Babam öldü, bana bakan da kaybolup gitti. Bana iyilik yap ki, Allah da sana iyilikte bulunsun!" Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Tamam bunu mutlaka yapacağım. Ancak kavminden seni memleketine güven içinde götürecek birini buluncaya kadar, buradan ayrılma hususunda acele etme! Böyle birini bulduğun zaman bana haber ver!"* dedi. Kendisiyle konuşmam için bana işaret eden adamın kim olduğunu sordum. "Onu tanımıyor musun? O seni esir alan Ali b. Ebû Tâlib'dir." dediler. Dedim ki: "Vallahi esir düşer düşmez yüzüme peçeyi çektim ve *Medine*'ye girinceye kadar kimseyi görmedim." Kudâ'a kabilesinden bir kervan gelinceye kadar orada bekledim. Onlara, "*Şam*'da bulunan kardeşimin yanına gitmek istiyorum." dedim. Akabinde Allah Resûlü'nün (sas) yanına gittim ve "Kavmimden güvendiğim ve beni [gideceğim yere] ulaştıracaklarına inandığım kişiler geldi." dedim. Allah Resûlü (sas), beni giydirdi, [bir bineğe] bindirdi ve bana nafaka verdi. Ben de onlarla birlikte yola çıktım ve nihayet *Şam*'a vardım.

Adî dedi ki: Vallahi ailemin arasında oturuyordum. Ansızın bize doğru gelen, üzerinde insan bulunan bir binek gördüm. Dedim ki, bu Hâtim'in kızı olmalı. Gerçekten oydu. Yanıma varınca hemen şöyle diyerek beni yermeye başladı: "Akraba ilişkisini kesen zalim! Aileni ve çocuğunu yanına aldın, babanın emanetini ise terk ettin." Ben de, "Sevgili kardeşim! Sadece hayır söyle! Vallahi benim [bu hususta] hiçbir mazeretim yoktu. Söylediğini yaptım." dedim. Sonra indi, yanımda kaldı. Ona dedim ki: "Bu adam (Hz. Muhammed) hakkındaki görüşün nedir?" O akıllı ve işi sağlam bir kadındı. Şöyle dedi: "Görüşüm ona hemen gitmendir. Çünkü eğer o

Peygamber ise erken davranman daha iyidir. Kral ise *Yemen*'in aziz olduğu yerde sen zelil düşmezsin. Sen sensin, baban babandır. Ayrıca bana ulaştığına göre onun ashâbının ileri gelenleri, senin kavmin olan Evs ve Hazrec'tendir." Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sas) yanına varmak üzere *Medine*'ye doğru yola çıktım. O, mescidinde iken yanına girdim ve selam verdim. Bana *"Sen kimsin?"* dedi. "Adî b. Hâtim" dedim. Akabinde beni evine doğru götürdü. O esnada yaşlı, cılız bir kadın kendisiyle karşılaştı ve onu durdurdu. Kadın ihtiyacı konusunda onunla konuşurken o da onu [dinlemek] için uzun bir süre durdu. Ben kendi kendime "Vallahi bu asla kral değildir. Kralın bundan farklı bir durumu olur." dedim. Sonra yürümeye devam etti. Nihayet evine girince içi lifle dolu deriden bir yastık aldı ve üzerine oturmam için bana uzattı, *"Bunun üzerine otur!"* dedi. Ben "Hayır, sen otur!" dedim. Böylece onun kral olmaktan uzak olduğu kalbimde iyice yer etti. Allah Resûlü (sas), onun üzerine oturdu. Boynumda altından yapılmış bir put gördü. Bunun üzerine şu ayeti okudu: ***"Onlar, hahamlarını ve rahiplerini Allah'ın dışında Rabbler edindiler."***[162] Ben, "Vallahi onlara ibadet etmiyorlar." dedim. Allah Resûlü (sas) de *"Onlara bir şeyi helal kıldıklarında onu helal, haram kıldıklarında da onu haram kabul etmiyorlar mı?"* dedi. Ben de "Evet!" dedim. O da *"İşte bu onların ibadetleridir."* dedi. Sözüne şöyle devam etti: *"Peki, ey Adî sen Rekûsî*[163] *değil misin?"* "Evet!" dedim. *"Kavminde ganimetlerin dörtte birini almıyor muydun?"* deyince yine "Evet!" dedim. Bunun üzerine *"Ama bu, senin dinine göre sana helal değildir."* dedi. Ben de "Vallahi evet!" dedim ve onun bizim bilmediklerimizi bilen gönderilmiş bir peygamber olduğunu anladım.

Sonra şöyle buyurdu: *"Ey Adî b. Hâtim! Belki onların fakirlikleri senin bu dine girmene engel oluyor. Allah'a yemin ederim ki, içlerinde malın artıp da onu alacak kişinin bulunmayacağı zaman yakındır. Belki düşmanlarının çokluğu ve sayılarının azlığı bu dine girmene engel oluyor. Allah'a yemin ederim ki, bir kadının hiç kimseden korkmadan bir deveye binip Kâdisiyye'den yola çıkarak Kâbe'yi ziyaret etmesinin duyulması yakındır. Belki de mülk ve saltanatın başkalarının elinde olması bu dine girmene engel oluyor. Allah'a yemin*

[162] Tevbe, 9/31.
[163] Rekûsîler, Hıristiyanlık ve Sâbiîlik arasında bir inanca sahip bir topluluktur.

ederim ki, Babil topraklarındaki beyaz sarayların fethedilmesinin duyulması yakındır." Bu sözlerin ardından hemen Müslüman oldum. Bunlardan iki tanesi gerçekleşti, bir tanesi kaldı. O da, *"malın artıp onu alacak kişinin bulunmayacağı"* vaadidir.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf b. Muhammed b. Sîrîn anlattı; dedi ki: Adî b. Hâtim şöyle dedi.

Yine bize Ebû Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. İbrahim anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn anlattı. O da Adî b. Hâtim'den rivayet etti...

Yine bize Ârim b. el Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb ve Hişâm anlattılar. Onlar Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Ubeyde b. Hüzeyfe'den, o da bir adamdan rivayet etti. Hişâm, "İnsanlara Adî b. Hâtim'in olayını soruyordum. Oysa o yanımdaydı da ona sormuyordum. Sonra ona gelip sordum." diyen Ebû Ubeyde'den şunu nakletti...

Yine bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân haber verdi. O Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Ubeyde'den, o da bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Adî b. Hâtim'e, "Bana senden nakledilen bir hadis ulaştı. Onu senden duymak istiyorum." dedim. Sonra yukarıda zikri geçen râvîlerin tümü Adî b. Hâtim'in hadisi etrafında toplandı ve [onu naklettiler]. Bazılarının rivayeti, diğer bazılarının rivayetinin içine girdi.

Adî b. Hâtim şöyle dedi ki:

Allah Resûlü (sas), gönderildiği zaman hiçbir şeyden nefret etmediğim kadar ondan nefret ettim. Allah Resûlü'nden (sas) ve ashâbından öylesine kaçtım ki, nihayet *Rum* topraklarına taraf Arapların yaşadığı en son yere gittim. -Yezîd rivayetinde şöyle dedi: Kayser'e geldim.- İlk mekânımdan hoşlanmadığım gibi sonuncusundan da hoşlanmadım. Sonra kendi kendime şöyle dedim: Araplardan bir adam, "Ben Allah'ın elçisiyim." diyor. Vallahi onun yanına gideceğim. Durumuna vakıf olup bir bakayım! Eğer söylediği hak ise ona uyarım. Şayet durum [dediğinden] farklı ise o zaman bana hiçbir zararı olmaz.

Gerisin geri geldiğim yere döndüm ve *Medine*'ye vardım. *Medine*'ye girdiğimde insanlar dikkatle bana baktı ve şöyle dediler: "Adî b. Hâtim geldi." Nihayet Allah Resûlü (sas) ile ashâbına ulaştım. -Adî, ya "Mescit'te ulaştım" ya da "mescidin yanında ulaştım" dedi.- Allah Resûlü (sas) bana şöyle dedi: *"Ey Adî b. Hâtim! Müslüman ol, selamet bul!"* Ben de "Ben bir

dine mensubum." dedim. -bazı râvîler bu sözü "ben bir din üzereyim" şeklinde naklettiler.- Allah Resûlü (sas) tekrar bana, *"Ey Adî b. Hâtim! Müslüman ol, selamet bul!"* dedi. Ben de tekrar "Ben bir dine mensubum." dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) bana şöyle dedi: *"Ben senin dinini senden daha iyi biliyorum."* Ben de iki ya da üç defa "Dinimi benden daha iyi biliyorsun, öyle mi?" diye sordum. *"Ben senin dinini senden iyi biliyorum."* dedi ve sözüne şöyle devam etti:

"Sen kavminin reisi değil misin?" Cevaben "Evet!" dedim. Bu kez *"Sen* -Hıristiyanlığın bir kolu olan- *Rekûsî değil misin?"* diye sordu. Yine "Evet!" diye cevap verdim. Bu kez de *"Sen ganimetin dörtte birini almıyor musun?"* dedi. Ben bu kez de "Evet!" deyince şöyle buyurdu: *"Bu senin dinine göre sana helal değil!"* Vallahi doğru söyledi. Bundan dolayı utandım ve kendimi küçük gördüm. Sonra bana tekrar şöyle dedi: *"Ey Adî b. Hâtim! Müslüman ol, selamet bul! Zannedersem* -Allah Resûlü (sas) ya da "kanaatime göre" veya buna benzer bir ifade kullandı.- *Müslüman olmana etrafımdakilerde gördüğün fakirlik, insanların aleyhimizde tek vücut halinde durmaları engel oluyor.* -Yezîd rivayetinde "Araplar onları hedef seçmişti" dedi.- *Ve diyorsun ki, insanların zayıf olanları, herhangi bir gücü olmayanlar ona tabi olmuştur. Sen Hîre'yi gördün mü?"* Ben, "Görmedim ancak yerini biliyorum." dedim. Buyurdu ki: *"Müslümanlardan birinin herhangi bir yol arkadaşı olmadan bir deveye binerek oradan Kâbe'yi tavaf etmeye gelmesi yakındır. Ve kesinlikle Kisra b. Hürmüz'ün hazineleri bize açılacaktır."* Ben "Kisra b. Hürmüz mü?" diye sorunca *"Kisra b. Hürmüz!"* dedi. Dedim ki: "Kisra b. Hürmüz mü?" *"Kisra b. Hürmüz!"* dedi. Dedim ki: "Kisra b. Hürmüz mü?" *"Kisra b. Hürmüz!"* dedi. Böylece bu soru -cevap üç defa tekrarlanmış oldu. [Allah Resûlü (sas) sözlerine şöyle devam etti:] *Ve mal öyle artacak ki, kişi ciddi bir şekilde malını sadaka olarak verecek birini arayacak da bulamayacak."* Adî b. Hâtim şöyle dedi: "Bunlardan iki tanesini gördüm. Ben binekle *Hîre*'den *Kâbe*'ye hiçbir yol arkadaşı olmadan gittim. -Bu ifadesiyle Adî, ailesiyle beraber hac farizasını eda ettiğini kastetmektedir.- Bir de ben, *Medâin*'e saldıran ilk atlı birliği içindeydim. Allah'a yemin erdim ki, [o vaadlerden] ikisi gerçekleştiği gibi üçüncüsü de gerçekleşecektir. Çünkü o Allah Resûlü'nün (sas) bana söylediği sözüdür."

Bize Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O da Simâk b. Harb'den şöyle dediğini rivayet etti: Mürey b. Katarî'yi duydum, Adî b. Hâtim'den şunu duyduğunu anlatıyordu:

Dedim ki, "Ey Allah'ın Resûlü! (sas) Babam sıla-ı rahim yapardı. -Ve ardından Adî, [babasının diğer] güzel huylarını zikretti.- Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Baban bunu yaparken bir muradı vardı ve ona da ulaştı."* dedi.

Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Yunus anlattı. O Mücâlid'den, o Amr'dan, o da Adî b. Hâtim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), "Bana orucu öğretti ve şöyle dedi: *'Daha önce hilali görmen müstesna, oruç tuttuğunda otuz gün tut!"*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mansûr b. Ebü'l-Evs anlattı. O da Sa'îd b. Ubeyd et-Tâî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Adî b. Hâtim, Hz. Peygamber'den (sas) *Şam*'a kaçmıştı. Sonra Hıristiyan olarak Hz. Peygamber'in (sas) yanına geldi ve Müslüman oldu.

Bana Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Mervân anlattı. O Ebân b. Sâlih'ten, o Âmir b. Sa'd'dan, o da Adî b. Hâtim'den şunu rivayet etti:

Adî, boynunda altından yapılmış bir put olduğu halde gelmiş. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), ***"Allah'ı bırakarak hahamlarını ve rahiplerini Rab edindiler."***[164] ayetini okudu. Adî de, "Vallahi onlara ibadet etmiyorlar." dedi. Bu kez Allah Resûlü (sas), *"Onlara bir şeyi helal kıldıklarında onu helal, haram kıldıklarında onu haram kabul etmiyorlar mı?"* dedi. Adî, "Evet!" deyince Allah Resûlü (sas) *"İşte bu onların ibadetleridir."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

O gün Hz. Peygamber'in (sas) yanına Adî b. Hâtim girdi. Hz. Peygamber'in (sas) altında içi lif ile dolu deriden bir yastık vardı. Onu Adî'ye uzattı ve *"Otur!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Utbe b. Cübeyre anlattı. O el-Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Muâz'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[164] Tevbe, 9/31.

Hz. Peygamber (sas), 10. senede hacdan dönünce *Medine*'ye geldi. 11. yılın Muharrem ayının hilalini görünceye kadar orada ikamet etti. Akabinde zekât toplamak için görevlendirdiği memurları Araplara gönderdi. Esed ve Tay kabilelerine de Adî b. Hâtim'i gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mansûr b. Ebü'l Esved anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

İslâm'dan dönme olayları olunca halk, Adî b. Hâtim'e, "Elindeki zekât malını tut, eğer bunu yaparsan antlaşmalı kabilenin de reisi olursun." dedi. O da, "Bu malı, Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe'ye teslim edinceye kadar asla bir şey yapacak değilim." dedi ve malı Ebû Bekir'e götürüp teslim etti.

Muhammed b. Ömer sonra tekrar hadisin başına döndü ve şöyle dedi: Adî b. Hâtim'in görüşü, zekâtı kendi kavmi arasında dağıtan kimselerden daha doğru ve isabetli; İslâm'a olan rağbeti onlarınkinden daha üstündü. [O şöyle dedi:] "Acele etmeyin! Eğer bu işi üstlenen biri çıkarsa daha siz zekâtı dağıtmadan o sizi bulur. Eğer sizin zannettiğiniz şey olursa, yemin ederim ki malınız elinizdedir; kimse onu sizden zorla alamaz." Böylece onları susturdu. Çocuğuna zekât malı olan hayvanları otlatmaya çıkarmasını; akşam olunca da onları geri getirmesini emretti. Oğlu onları akşam geç vakitte getirince onu dövdü ve "Daha erken getirseydin ya!" dedi. Sonra ikinci akşam, ilkinden biraz daha erken getirdi. Bunun üzerine onu dövmeye başladı ve diğer insanlar [çocuğu dövmesin diye babasını ikna için] konuştular. Üçüncü gün olunca dedi ki: "Yavrum, hayvanları otlatmaya çıkardığında arkalarından seslen ve onları *Medine*'ye doğru sür! Kavminden ya da diğer insanlardan biriyle karşılaşırsan 'Hayvanlara otlak arıyorum, çevremizde [iyi otlak bulmak] artık zor oldu.' de!" Dönme vakti gelince delikanlı gelmedi. Babası da onu bekler gibi yaptı ve etrafındakilere "Oğlumun gelmemesi acayip bir şey!" dedi. O anda bazıları, "Ey Ebû Tarîf! Çıkıp onu arayalım!" dedi. O da "Hayır, vallahi!" dedi. Sabah olunca erkenden gitmek için hazırlandı. Bunu gören kavmi, "Seninle birlikte gelelim!" deyince o şöyle dedi: "Sizden hiç kimse benimle birlikte asla gelmesin! Siz onu görürseniz benim onu dövmeme engel olursunuz. Gördüğünüz gibi o, benim emrimi yerine getirmedi. Ona 'Erken gel!' diyorum, yatsı vaktinde geliyor. Bir gece de kaybolup gelmiyor."

Hızlı bir devesine binip yola çıktı ve oğluna yetişti. Sonra da hayvanları *Medine*'ye doğru indirdi. *Kanât* vadisine[165] ulaşınca Abdullah b. Mes'ûd'un, -bazıları 'Muhammed b. Mesleme'nin' derler ki, bize göre bu daha doğrudur- başında bulunduğu Ebû Bekir es-Sıddîk'ın süvarileri geldi. Onu gördüklerinde acele ile onu ve beraberindekilerini aldılar. Sonra ona "Seninle beraber olan süvariler nerede?" diye sordular. O da, "Yanımda kimse yoktu." dedi. Onlar "Hayır, seninle birlikte süvariler vardı. Bizi gördüklerinde gizlendiler." deyince İbn Mes'ûd veya Muhammed b. Mesleme "Onu bırakın! O da yalan söylemedi, siz de yalan söylemediniz. Allah'ın [ona gönderdiği] yardımcılar, onunla beraberdi. Ancak o görmedi." Bu, Ebû Bekir es-Sıddîk'a gelen ilk sadaka oldu. Ona sekiz yüz deve getirdi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân haber verdi. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir döneminde insanlar dinden dönünce Adî b. Hâtim kavmini toplayıp onlara şöyle dedi: "Malınızın zekâtını toplayıp o adama götürmeme ne dersiniz? Eğer muzaffer olursa ondan size düşecek nasibinizi alırsınız. Şayet muzaffer olmazsa onları size geri getireceğimi taahhüt ediyorum." Onlar bu teklifi kabul ettiler, o da zekât mallarını Ebû Bekir'e götürdü.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Ya'lâ b. Ubeyd haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Âmir eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer döneminde Adî b. Hâtim onun yanına geldi. Huzuruna girince sanki onda bir katılık gördü. "Ey Müminlerin Emiri! Beni tanımıyor musun?" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Evet, vallahi seni tanıyorum. Allah en güzel şekilde tanınmayı sana ihsan etsin! Vallahi seni tanıyorum. İnsanlar İslâm'ı inkâr ettiklerinde sen Müslüman oldun; [uzak durup] ona cahil kaldıklarında sen İslâm'ı tanıdın; hıyanet ettiklerinde sen vefa gösterdin; [İslâm'dan] döndüklerinde sen ona yöneldin." Adî de "Bana yeter [bu kadar iltifat], ey Müminlerin Emiri! Bana yeter [bu kadar iltifat], ey Müminlerin Emiri! Bana yeter!" dedi.

[165] Medine'nin üç vadisinden biridir (M).

Söz, Muhammed b. Ömer'in hadisine döndü; dedi ki: Adî b. Hâtim Müslüman olduğu zaman memleketine dönmek istedi. Allah Resûlü (sas), ona azık [veremediği için] özür beyanı sadedinde haber gönderip şöyle dedi: *"Muhammed'in ailesinin yanında bir avuç yemek bile yok! Ama sen [tekrar buraya] döneceksin ve [inşaallah o zaman senin için] bir hayır [mal] ortaya çıkacak."* Adî, [halife olunca] Ebû Bekir'in yanına vardığında Ebû Bekir ona zekât olarak toplanmış develerden otuz tane verdi. Adî, "Ey Allah Resûlü'nün (sas) halifesi! Sen bugün bunlara benden daha fazla muhtaçsın ve benim onlara ihtiyacım yok!" dedi. Ebû Bekir de, "Al bunları, ey adam! Ben, Allah Resûlü'nün (sas) sana özür beyan edip *'Ama sen [tekrar buraya] döneceksin ve [inşaallah o zaman senin için] bir hayır [mal] ortaya çıkacak.'* dediğini duydum. Şimdi sen döndün ve Allah o hayrı gönderdi. Ben Resûlullah'ın (sas) hayatta iken vaad ettiğini yerine getiriyorum." dedi. Bunun üzerine Adî şöyle dedi: "Şimdi onları alıyorum; çünkü bu Allah Resûlü'nün (sas) bir bağışıdır." Ebû bekir "İşte bu!" diyerek [onu tasdik etti.]

Adî b. Hâtim, Hâlid b. el-Velîd ile beraber İslâm'dan dönenlerin üzerine yürüdü. Adî'ye Tay kabilesinden 1.000 kişi katıldı. Tay kabilesinin bir kolu olan Cedîle, İslâm'dan dönmüştü. Adî ise Gavs kolundandı. Cedîle, İslâm dininden çıkmaya yeltenip bir tarafa çekilince yanlarına Müknif b. Zeyd el-Hayl et-Tâî geldi ve onlara şöyle dedi: "Siz kavminize sövdürmek mi istiyorsunuz? Oysa Tay kabilesinden tek adam dahi İslâm'dan dönmedi. İşte Ebû Tarîf, yanında Tay kabilesinden 1.000 kişi var!" Böylece [cesaretlerini kırıp] onları dağıttı.

Büzâha'ya[166] vardıklarında Hâlid, Adî'ye dedi ki: "Ey Ebû Tarîf! Cedîle üzerine yürüyelim mi?" Adî, "Ey Ebû Süleyman! Bunu yapma! Savaşta her iki elle mi, yoksa bir elle mi seni desteklesem daha çok hoşuna gider?" deyince Hâlid, "Tabiî ki her iki elle." dedi. Adî "Cedîle benim iki elimden biridir." dedi. Bu söz üzerine Hâlid onlara dokunmadı. Adî onların yanına vardı. Onları İslâm'a davet etti; onlar da Müslüman oldular Onları Hâlid'e doğru götürdü. Hâlid onları görünce korktu, savaşmak için geldiklerini zannettiğinden arkadaşlarına silahlarına sarılmaları için seslendi. Sonra

[166] Tihâme yurdunda Benî Esed'e ait su kuyusunun bulunduğu mevkidir (M).

ona şöyle dendi: "Bunlar Cedîle'dir, seninle beraber savaşmak için geldiler. Geldiklerinde bir mevziyi tuttular." Hâlid yanlarına gel di. Onları selamlayıp merhabalaştı. Ayrılmalarından dolayı özür dileyip şöyle dediler: "İstediğin şekilde emrindeyiz." Hâlid, onları güzel bir şekilde ödüllendirdi. Böylece Tay kabilesinden tek bir adam dahi İslâm'dan dönmemiş oldu.

Hâlid hedefine ulaşmak için hazırlığa koyuldu. Adî b. Hâtim, "Benim kavmimi arkadaşlarının önüne al!" dedi. Hâlid ise "Ebû Tarîf, harp yaklaştı. Ondan kaçış yok! 'Eğer kavmin önde olur da savaş kızışırsa onlar dağılır; ardından bizimle beraber olanlar da dağılır.' diye endişe ediyorum. Beni bırak da atılgan ve çok sabırlı bir topluluğu öne alayım!" dedi. Bunum üzerine Adî, "İsabetli olan senin görüşündür." dedi. Hâlid, Muhacir ve Ensârı öne aldı.

Tuleyha, Hâlid'in kendisini çağırdığı anlaşmaya yanaşmayınca Hâlid karargâhına döndü O gece, muhafızların başı olarak Adî b. Hâtim ile Müknif b. Zeyd el-Hayl'ı görevlendirdi. Her ikisi de halis niyetli ve samimi dindar idi. Bir grup Müslümanla birlikte nöbet tuttular. Seher vakti olunca Hâlid uyandı ve arkadaşlarını hazırladı. Sancaklarını taşıyacaklara verdi. En büyük sancağı ise Zeyd b. el-Hattâb'a verdi. O da sancakla ilerledi. Sâbit b. Kays b. Şemmâs Ensâr'ın sancağıyla ilerledi. Tay kabilesi kendilerine bir sancak verilmesini istedi. Hâlid onlara da bir sancak belirledi ve onu Adî b. Hâtim'e verdi. Hâlid [verdiği sancakları ordunun] sağ ve sol kanatlarına yerleştirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem anlattı. O Üseyd'in mevlası Nâfi'den, o da Osman b. Affân'ın aynı zamanda kapı bekçisi olan mevlası Nâbil'den[167] şöyle dediğini rivayet etti:

Adî b. Hâtim, Osman'ın kapısına geldi. Ben onun kapı bekçisiydim. Onu kapıdan uzaklaştırdım. Osman öğle [namazı] için dışarı çıkınca Adî ona göründü. Osman onu görünce sevindi ve onu selamladı. Adî, "Kapına geldim. Kapındaki bekçin insanları üzüyor. Benim de sana ulaşmamı engelledi." dedi. Bunun üzerine Osman bana dönüp beni azarladı ve şöyle dedi: "Onu engelleme ve en önce içeriye onu al! Yemin ederim ki, biz onun değerini, faziletini ve her iki Halifenin onun hakkındaki görüşünü

[167] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Nâil" diye geçmektedir.

biliyoruz. Memleketler İslâm'dan dönenlerden dolayı adeta bir ateş şulesi gibi tutuşmuşken bize zekât [sürülerini] sevk ederek getirdi." Bunun üzerine Müslümanlar onda gördükleri bu durumdan dolayı onu övdüler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdullah b. Ca'fer'den, o da İmrân b. Mennâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Adî b. Hâtim, Osman'ın öldürüldüğü gün o eve gelmişti. İnsanlar çıktıklarında "Osman öldürüldü, Osman öldürüldü!" dediler. Bunun üzerine Adî, "Onun ölümünde bir yıllık dişi keçi osurmaz."[168] dedi. *Cemel* vakasında bir gözü çıktı. Ali ile beraber olan oğlu Muhammed öldürüldü. Hâricîlerin yanında yer alan diğer oğlu da öldürüldü. Bu olayların akabinde ona "Ey Ebû Tarîf! Osman'ın ölümünde bir yıllık dişi keçi osurmuş mu?" denildi. O da "Evet vallahi, hem de en büyük keçi osurmuş!" diye cevap verdi.

Muhammed b. Ömer ve Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî dediler ki:

Adî b. Hâtim *Kâdisiyye* savaşına, *Mihrân* günü vuku bulan savaşa, *Kussü'n-Nâtıf*a ve *en-Nuhayle* vakalarına sancaktar olarak katılmış; Ali b. Ebû Tâlib'in safında *Cemel*'e katılmış ve o gün bir gözünü kaybetmiştir. Yine Ali ile *Sıffın* ve *Nehrevan* savaşlarına katılmıştır. *Kûfe*'de el-Muhtâr zamanında, 120 yaşında vefat etmiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsrâil anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Adî b. Hâtim'i, uzun boylu, bir gözü kör, güzel yüzlü olarak gördüm. Mescid'in ön tarafında namaz kılıyor, yerden yüksekliği bir zira kadar olan bir duvarın üzerine secde ediyordu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı. O da Sa'îd b. Şeybân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Adî b. Hâtim'in karıncalar için ekmek ufalttığını gören birisi [onun bu halini] bana haber verdi." Bunun yanı sıra bana aynı olayı, Sa'îd b. Şeybân'ı duyan biri nakletti. Bu kişiye olayı Adî'den Ebû Sevre es-Sinbisî aktarmış ve şunu da ilave etmiş: "Onlar bizim komşularımızdır ve bizim üzerimizde hakları vardır."

[168] Adî'nin bu sözü, "değiştirilemeyen, intikam alınması düşünülmeyen ya da aldırış edilmeyen önemsiz bir işi" ifade etmek üzere kullanılan bir darb-ı meseldir. (*Mecma'u'l-emsâl*, II, 225).

1218. Urve b. Mudarris ﴿عروة بن مضرس﴾

[Urve b. Mudarris] b. Evs b. Hârise b. Lâm -kabilenin liderlik ailesi onun soyundandır- b. Amr b. Tarîf b. Sümâme b. Mâlik b. Cüd'ân b. Zühl b. Rûmân b. Cündeb b. Hârice b. Sa'd b. Futre b. Tay.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O Şa'bî'den, o da Urve b. Mudarris et-Tâî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) geldim. O, bir toplulukla beraber Müzdelife vakfesindeydi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Tay'ın iki dağından geldim. Bineğimi usandırdım, devemi yordum. Üzerinde durmadığım hiçbir dağ kalmadı. Bana hacdan bir şey var mı?" Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Kim bizimle bu namazı kılarsa, bundan önce de gece veya gündüz Arafat'a gelmişse kirlerini gidermiş (günahlarından arınmış) ve haccını tamamlamış olur."*

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasının şöyle dediğini haber verdi: Ebû Bekir es-Sıddîk, Hâlid b. el-Velîd'i İslâm'dan dönenlerin üzerine gönderdiğinde, Urve b. Mudarris onunla birlikteydi. *Bitâh* günü Hâlid b. el-Velîd, mürted olan Uyeyne b. Hısn'ı yakalayıp esir alınca, onu Urve b. Mudarris ile Ebû Bekir'e gönderdi.

1219. el-Helib b. Yezîd ﴿الهلب بن يزيد﴾

[el-Helib b. Yezîd] b. Adî b. Kunâfe b. Abdüşems b. Adî b. Ahzem b. Ebû Ahzem b. Rebî'a b. Cervel b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi. Geldiğinde başı keldi. Hz. Peygamber (sas) onun başını meshedince saçı çıkmaya başladı. Bundan dolayı el-Helib [saçı gür] diye isimlendirildi. Uveyc b. Dureys en-Nebhânî'nin şu şiiri ona dairdir:

Ben Uveyc'im, yanımda bir kılıç var el-Helib'den,

Ben çok daha fazla cesurum Ma'dîkerib'den.

Şair [beytin sonundaki isimle] Amr b. Ma'dîkerib'i kastetmektedir. Bütün bunlar Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin babasından

yaptığı rivayette zikredilmektedir. Hişâm'ın babası ise, kendisinden hadis rivayet edilen Ebû Kabîsa b. el-Helib'dir.

1220. Amr b. el-Mesîh ﴿عمرو بن المسيح﴾

[Amr b. el-Mesîh] b. Ka'b b. Tarîf b. Asar b. Ganm b. Hârise b. Süveb b. Ma'n b. Atûd b. Uneyn b. Selâmân b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Arapların en iyi ok atanıydı. Şair İmruülkays b. Hacer onun hakkında şöyle der:

Su'aloğulları'ndan nice ok atan var ki,
Ellerini örtülerinden bir çıkarır ki!

Değşoğulları'ndan Vebre b. Cahder el-Mu'nî de şöyle demektedir:

Öttü karga, keşke hiç ötmeseydi,
Selmâ ile Ümmü'l-Havşeb'in arasında
Keşke karganın yürek acısını,
Amr vursaydı yorulmayan oklarıyla!

Amr b. el-Mesîh 150 yıl yaşadı. Hz. Peygamber'in (sas) zamanına yetişti. [Tay heyetiyle birlikte] onun ziyaretine geldi ve Müslüman oldu.

1221. Kays b. Cahder ﴿قيس بن جحدر﴾

[Kays b. Cahder] b. Sa'lebe b. Abdurudâ b. Mâlik b. Emân b. Amr b. Rebî'a b. Cervel b. Su'al b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi ve Müslüman oldu. Neslinden gelen torunlarından biri, şair olan et-Tirimmâh b. Hakîm b. Hakem b. Nefr b. Kays b. Cahder'dir.

1222. Mâlik b. Abdullah ﴿مالك بن عبد الله﴾

[Mâlik b. Abdullah] b. Hayberî b. Eflet b. Silsile b. Amr b. Silsile b. Ganm b. Sûb b. Ma'n b. Atûd b. Uneyn b. Selâmân b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi ve Müslüman oldu. Mâlik'in iki oğlu, Mervân ile İyâs şairdi.

1223. el-Velîd b. Câbir ﴿الوليد بن جابر﴾

[el-Velîd b. Câbir] b. Zâlim b. Ebû Hârise b. Attâb b. Ebû Hârise b. Cüdey b. Tedûl b. Buhtür b. Atûd b. Uneyn b. Selâmân b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi. Hz. Peygamber (sas) ona yazılı bir belge verdi ki o belge onların yanındadır.

1224. Kaslî b. Zâlim ﴿قصلي بن ظالم﴾

[Kaslî b. Zâlim] b. Hüzeyme b. Cerîr b. Amr b. Hırmiz b. Mihdab b. Hırmiz b. Lebîd b. Sinbis b. Mu'âviye b. Cervel b. Su'al b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi.

1225. er-Rebtes b. Âmir ﴿الربتس بن عامر﴾

[er-Rebtes b. Âmir] b. Hısn b. Hareşe b. Hayye b. Amr b. Mâlik b. Emân b. Amr b. Rebî'a b. Cervel b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi ve Hz. Peygamber ona yazılı bir belge verdi.

1226. Kabîsa b. el-Esved ﴿قبيصة بن الأسود﴾

[Kabîsa b. el-Esved] Amr b. Cüveyn b. Abduruda b. Kumrân b. Sa'lebe b. Amr b. Sa'lebe b. Hayyân b. Sa'lebe -ki bu kişi Cerm'dir- b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Hz. Peygamber'e (sas) [Tay heyetiyle birlikte] ziyaretçi olarak geldi ve Müslüman oldu.

1227. Eslem el-Esved ﴿أسلم الأسود﴾

Tay kabilesinin Nebhân kolundan bir adamın kölesiydi. Tay kabilesi, onu askerî öncü olarak, kendilerine gelecek bir orduyu haber vermek için göndermişlerdi. Ali b. Ebû Tâlib, Tay diyarına geldiğinde -ki, Allah Resûlü (sas) onu Tay'ın Füls adındaki putunu yıkmaya göndermişti- siyah bir köle olan Evsed'i, [Hz. Ali'nin askerleri] yakalayıp bağladılar ve ölümle tehdit

ettiler. Nihayet kavminin yerini onlara gösterdi. Sonra Müslüman oldu. İnsanların İslâm'dan dönmeye başladıkları zamana kadar yaşadı. Hâlid b. el-Velîd ile birlikte [onlarla yapılan savaşlara] katıldı ve o gün [samimi bir Müslüman olduğunu kanıtlayan] başarılı bir sınav verdi.

KİNDE'DEN OLANLAR

O, Kindî'dir. İsmi Sevr b. Ufeyr b. Adî b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Kehlân b. Sebe b. Ya'rub b. Kahtân'dır.

1228. el-Eş'as b. Kays ﴿الأشعث بن قيس﴾

O, el-Eşec b. Ma'dîkerîb b. Mu'âviye b. Cebele b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Sevr b. Murti b. Kinde'dir. Kinde, Sevr b. Ufeyr'dir. Annesi Kebşe bt. Yezîd b. Şürahbîl b.Yezîd b. İmruülkays b. Amr el-Maksûr b. Hacer -ki, bu şahıs "Murâr" denen bitkiyi yiyendir- b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris b. el-Ekber b. Mu'âviye b. Sevr b. Murtî b. Mu'âviye b. Kinde. Babasından gelen nimetlere karşı nankörlük ettiği için Kinde[169] diye isimlendirildi. el-Eş'as'ın ismi aslında Ma'dîkerîb idi. Saçı-başı sürekli dağınık olduğu için el-Eş'as diye isimlendirildi.

Eş'as'ın Çocukları:

1-Nu'mân: Bu oğlunun doğum müjdesi, kendisine Hz. Pegamber'in (sas) yanında iken verildi. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Vallahi kavmime bir kazan tirid yedirmem bana ondan daha sevimlidir." Çocuk da küçük yaşta vefat etti. Çocuğun annesi Ümeyye bt. Cemd b. Ma'dîkerîb b. Velî'a b. Şürahbîl b. Mu'âviye Hucr b. el-Karid b. el-Hâris el-Vellâde b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris b. el-Ekber'dir. el-Eş'as'tan sonra Ümeyye bt. Cemd ile Hucr b. Adî el-Edber evlendi ve Hucr onunla evli olduğu dönemde öldürüldü.

2-Muhammed b. el-Eş'as

3-İshâk

[169] Kinde (كِنْدَةُ) ismi, "nimete karşı nankörlük etmek" anlamındaki "künûd كُنُود)) mastarından türetilmiştir (M).

4-İsmail

5-Habbâne

6-Karîbe

Son beş çocuğun annesi, Ebû Bekir es-Sıddîk'ın kızkardeşi olan Ümmü Ferve bt. Ebû Kuhâfe'dir.

7-Kays b. el-Eş'as: Hüseyin b. Ali şehit edildiği zaman onun kadife giysisini aldı. Bundan dolayı ona "Kadifenin Kays'ı" deniyordu. Annesi Müleyke bt. Zürâre b. Kays b. el-Hâris b. Addâ b. en-Neha'dır. Neha'ın lider ailesine mensuptur. el-Eş'as, boşanma hakkı Müleyke'de olmak üzere onunla evlendi. el-Eş'as'ın oğulları Muhammed, İshâk ve İsmail'in de çocukları oldu.

Muhammed b. el-Eş'as'a gelince, onun otuzdan fazla oğlu oldu. el-Eş'as b. Kays, Hz. Peygamber'e (sas) Kinde'den yetmiş kişilik bir heyetle elçi olarak geldi. Esasen Kinde'den her isim elçi olarak gelmişti. Ancak Hz. Peygamber (sas), [bunlar arasında] el-Eş'as b. Kays'ı elçi olarak muhatap almıştı. Onlardan gücümüzün yettiklerinin hepsini yazdık. Bütün bunlar Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetinde mevcuttur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Eş'as b. Kays, Hz. Peygamber'e (sas) Kinde'den on küsur süvari ile geldi. Mescidinde iken Hz. Peygamber'in (sas) huzuruna girdiler. Saçlarını taramış, gözlerine sürme çekmişlerdi. Üzerlerinde kenarlarını ipekle işledikleri *Yemen* abalarıyla altın işlemeli ipek giysiler vardı. Hz. Peygamber'in (sas) huzuruna girdikleri zaman onlara *"Siz Müslüman olmadınız mı?"* dedi. "Evet, Müslüman olduk ey Allah ın Resûlü!" dediler. Allah Resûlü (sas), *"Peki bu ipek elbiseler de ne?"* deyince giysileri çıkarıp ipekle işlenmiş yerleri ayırmaya başladılar ve ayırdıklarını da attılar. Sonra el-Eş'as dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Murâr yiyenin oğullarıyız." Onlar Remle bt. el-Hâris'in evinde kalıyorlar ve Hz. Peygamber'in (sas) misafirleri olarak ağırlanıyorlardı. Memleketlerine dönmek istediklerinde Hz. Peygamber (sas), onlara hediyeler getirilmesini emretti ve bu hediyelerle onları ödüllendirdi. Zira o kendisine gelen heyetlere hediyeler veriyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O da Mıhcen b. Vehb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Peygamber (sas) onlara onar ukıyye verdi. el-Eş'as'a ise on iki ukıyye verdi. Akabinde el-Eş'as, memleketine döndü.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tenâfisî haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş anlattı. O Umâre b. Umeyr'den, o da Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet ettiği bir hadiste şunu rivayet etti:

el-Eş'as b. Kays'ın künyesi *Ebû Muhammed* idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. el-Kâsım anlattı. O da Zür'a b. Abdullah b. Ziyâd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Ziyâd b. Lebîd'i *Hadramevt*'e zekât toplama memuru olarak tayin etti ve ona dedi ki: *"Bu grupla* -ki Kindeoğulları'nı kastediyordu- *beraber yola koyul! Seni onların zekâtlarını toplamakla görevlendirdim."* Bunun üzerine Ziyâd, Allah Resûlü'nün (sas) *Hadramevt*'in meyve, deve, koyun-keçi, at ve öşür zekâtından sorumlu memuru olarak onlarla birlikte yola koyuldu. Ona, bununla ilgili yazılı bir belge verdi. O da belgede yazılandan ne fazlasını, ne de eksiğini yapıyordu. Allah Resûlü (sas) vefat edip de Ebû Bekir halife olunca Ziyâd'a görevinde kalmasını, kendisi adına bîat almasını, karşı gelenleri kılıcıyla ezmesini, kabul edenlerden destek alarak sırt çevirenlere karşı koymasım bildiren bir mektup yazdı. Bu mektubu ona Ebû Hind el-Beyâdî ile gönderdi. Sabah olunca Ziyâd, Allah Resûlü nün (sas) vefat ettiğini insanlara bildirdi. Ebû Bekir için insanlardan bîat aldı ve onlara zekâtlarını vermelerini emretti. Bazıları zekât vermekten kaçındılar. Bunun üzerine el-Eş'as b. Kays, "İnsanlar toplandıklarında ben de onlardan biri gibiyim." dedi ve [halifeye] bîat etme teşebbüsünden vazgeçti. Bunun üzerine İmruülkays b. Abbâs el-Kindî ona, "Allah'tan kork! Allah Resûlü'ne (sas) olan elçiliğinin ve Müslümanlığının hatırına bugün ahdini bozma! Vallahi bu işi ondan (sas) sonra üstlenen kişi, muhalefet edenlerle savaşacaktır. Sakın ha, sakın! [Bir yanlışlık yapma!] Canını kurtar! Eğer sen [bîat için] öncülük edersen, diğer insanlar da seninle birlikte öne atılırlar. Ama geri kalırsan dağılır ve ihtilafa düşerler." dedi. Ancak el-Eş'as bunu kabul etmedi ve şöyle dedi: "Araplar, atalarının [daha önce] taptıklarına geri döndüler. Üstelik biz Arapların Ebû Bekir'den mesken olarak en uzakta olanlarıyız. Ebû Bekir üzerimize ordu mu gönderir?" İmruülkays

ona, "Evet, vallahi! Dahası Allah Resûlü'nün (sas) valisi, senin küfre girmene müsaade etmez." dedi. el-Eş'as, "O da kim?" deyince İmruülkays, "Ziyâd b. Lebîd!" diye cevap verdi. el-Eş'as buna güldü ve "Ziyâd kendisini kurtarmama razı olmaz mı?" dedi. İmruülkays da "Yakında göreceksin!" dedi. Sonra el-Eş'as kalktı; Mescit'ten çıkıp evine gitti. Bu çirkin sözlerden söylediğini söylemiş; ancak İslâm'dan döndüğünü açıkça ifade etmemişti. O artık bekleyip gözetliyor ve şöyle diyordu: "Mallarımız elimizde durur. Onları hemen vermeyiz. Bu hususta insanların sona kalanlarından oluruz." Ziyâd öğleden sonra ikindi namazı vaktine kadar Ebû Bekir için bîat aldı. Ardından ikindi namazını kıldırdı. Sonra evine gitti. Ertesi gün daha önce yaptığı gibi zekâtı toplamak için sabah erkenden çıktı. Gönlü her zamankinden daha güçlü ve istekli, dili daha sertti. Hârise b. Sürâka b. Ma'dîkerîb el-Kindî, kendilerinden olan bir delikanlının zekât vermesine mani oldu ve kalkıp zekât olarak alınmış olan devenin bağını çözdü. O bir yandan da şöyle diyordu:

Onu engelliyor, yanaklarında ihtiyarlık alameti olan yaşlı adam!
Tıpkı farklı renklere boyanmış elbise gibi alacalıdır o yaşlı adam!
Şüphe ortaya çıktığında şüphesinde karar kılıyor, o yaşlı adam!

Bunun üzerine Ziyâd b. Lebîd kalkıp Müslüman arkadaşlarına seslendi. Onları Allah'ın dinine ve Kitab'ına yardıma çağırdı. Müslümanlardan bir grup Ziyâd'ın yanına gitti. İslâm dininden dönenler ise Hârise'nin yanına gitmeye başladı. Ziyâd gündüz vakti, geceye kadar onlarla savaşıyordu. Savaş bu minval üzere günlerce devam etti. el-Eş'as b. Kays'a çok insan katıldı. Ardından o da kendi görüşünde olanlarla birlikte *en-Nüceyr*[170] denen yerde bir kaleye sığındı. Ziyâd b. Lebîd, onları kuşatma altına aldı. Allah onların kalplerine korku saldı. Kuşatma onları sıkıntıya soktu. Bunun üzerine el-Eş'as b. Kays, "Ne zamana kadar burada kalacağız? Biz de acıktık; çocuklarımız da acıktı. Bu ordular üzerinize saldırıyor. Onlara hiçbir şekilde karşı koyamayız. Allah'a yemin ederim ki, kılıçla ölmek, açlıktan ölmekten daha iyidir. Adamın boynu vurulur, zürriyetine ne yapılır ki?" dedi. Etrafındakiler de "Bizim onlara gücümüz yeter mi? Bize bir yol göster, sen

[170] Yemen'de bir mevki ve o mevkideki kaledir (M).

büyüğümüzsün!" dediler. el-Eş'as sözlerine şöyle devam etti: "Kendilerine asla karşı koyamayacağımız kuvvetler üzerimize yürümeden ben inip sizin için can güvenliğinizi sağlayacak bir güvence alayım!" Bu söz üzerine kaledekiler el-Eş'as'a şöyle demeye başladılar: "Bunu yap, bizim için bir güvence al! Ziyâd'a muhatap olma konusunda hiç kimse senden daha ehliyetli değildir." Akabinde el-Eş'as hemen Ziyâd a, "Güvende olmam koşuluyla gelip seninle konuşabilir miyim?" diye haber saldı. Ziyâd "Evet!" cevabı verince el-Eş'as, *en-Nüceyr'* [kalesinden] indi ve Ziyâd ile baş başa görüştü. Ona, "Ey amca oğlu! Bu iş gerçekleşti; ama bizim için hayırlı olmadı. Benim [seninle] sıla-ı rahim ve akrabalık ilişkim var. Beni arkadaşın olan el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye'ye havale edersen o beni öldürür. Oysa Ebû Bekir benim gibisini öldürmekten hoşlanmaz. Üstelik Ebû Bekir'in Kinde reislerini öldürmeyi yasaklayan mektubu sana geldi. Ben de onlardan biriyim. Ben, senden canım için güvence istiyorum." dedi. Ziyâd ona şöyle cevap verdi: "Canın konusunda sana asla güvence vermem. Çünkü sen İslâm dininden dönüşün başını çektin ve Kinde'nin bize karşı gelmesini sağladın." el-Eş'as bu söze, "Ey adam, geçmişi bırak! Sana doğru yönelip gelen [yeni] vaziyetleri karşılamaya bak! Ebû Bekir'e gidip hakkımdaki görüşünü ortaya çıkarıncaya kadar canım, ailem ve malım için bana güvence ver!" diyerek karşılık verdi. Bunun üzerine Ziyâd, "Ne karşılığında?" diye sorunca Eş'as, "Sana *en-Nüceyr*'in kapılarını açarım!" diye cevap verdi. Bu cevap üzerine Ziyâd, onu Ebû Bekir'e götürüp hakkındaki görüşünü öğrenmesi ve *en-Nüceyr*'in kapılarını açması şartıyla canı, ailesi ve malı hususunda ona güvence verdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu rivayet, arkadaşlarımıza göre diğerlerinden daha sağlamdır.

Bana Sadaka b. Utbe b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O babasından, o da dedesi Ebû Mu'attib'den şöyle dediğini rivayet etti:

en-Nüceyr halkına gelenler arasındaydım. el-Eş'as, Ziyâd'la *en-Nüceyr* halkından yetmiş kişiye güvence vermesi üzerine anlaştı. el-Eş'as da onlarla beraber inince yetmiş bir kişi oldular. Ziyâd ona, "Seni öldüreceğim. Çünkü sana can güvenliği için eman verilmedi." deyince el-Eş'as ona, "Ben Ebû Bekir'e gidip hakkımdaki görüşünü ortaya çıkarıncaya kadar bana güvence ver!" dedi. Ziyâd da bu şartla ona güvence verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ez-Zübeyr b. Musa b. Abdullah b. Ebû Ümeyye anlattı. O amcası Mus'ab b. Abdullah b. Ebû Ümeyye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ziyâd b. Lebîd, el-Eş'as b. Kays'a ailesi ve malıyla birlikte onu Ebû Bekir'e gönderip hakkındaki hükmü onun vermesi şartıyla eman verdi. Buna karşılık o da *en-Nüceyr*'i açtı. Savaşçıları [içlerinden ayırıp] çıkardılar. Onların sayısı çoktu. Ziyâd, onların ileri gelenlerinden olan 700 kişiye yönelip bir kişinin öldürülmesi karşılığında onların boyunlarını vurdu. Bunun üzerine onlar, el-Eş'as'ı kınayarak Ziyâd'a şöyle dediler: "Eş'as bize ihanet etti. Sadece kendisi, malı ve ailesi için güvence aldı. Bizim için topyekûn bir güvence almadı. Biz de güven içinde indik ve öldürüldük." Ziyâd, "Ben sizin için güvence vermemiştim." dedi. Onlar da "Sen doğru söylüyorsun. el-Eş'as bizi kandırdı." dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O da Dâvud b. el-Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ziyâd b. Lebîd, esirleri Nehîk b. Evs b. Hazeme el-Eşhelî ile birlikte Ebû Bekir'e gönderdi. Onunla beraber Katîreoğulları'ndan seksen kişiyi gönderdi. el-Eş'as'ı da onlarla birlikte bağlı olarak gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. el-Kâsım anlattı. O babasından, o da Abdurrahman b. el-Huveyris b. Nüfeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Eş'as b. Kays'ın elleri boynuna bağlı, zincire vurulmuş bir halde *Medine*'ye getirildiğini gördüm. Onu Ziyâd b. Lebîd ile el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye, Ebû Bekir'e göndermişti. Ziyâd, Ebû Bekir'e şunu yazmıştı: "Biz ona sadece onun hakkındaki kararı sen veresin diye güvence verdik. Onu zincire vurulmuş bir halde, ailesiyle ve taşınması kolay olan malıyla birlikte gönderdik. Bu konuda sen görüşünü ortaya koyacaksın."

Nehîk b. Evs esirlerle birlikte Remle bt. el-Hâris'in evine konuk oldu. el-Eş'as b. Kays da onlarla beraberdi. Şöyle demeye başladı: "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Müslüman olduktan sonra kâfir olmadım; ancak malım konusunda cimri davrandım." Bunun üzerine Ebû Bekir, "Sen 'Araplar atalarının taptıklarına döndü. Biz Araplar içinde Ebû Bekir'den yurdu en uzak olan kimseler iken o bize ordu mu gönderecek?' diyen adam değil misin? Senden daha hayırlı olan kişi ise 'Onun valisi senin küfre girmene

müsaade etmez.' demişti. Sen de 'O da kim?' demiştin? O da, 'Ziyâd b. Lebîd!' demişti de sen alay ederek gülmüştün. Peki Ziyâd'ı nasıl buldun? Annesi onu sana hatırlattı mı?" dedi. Bu soruya el-Eş'as, "Evet, tam hatırlattı." diye cevap verdi ve sonra şöyle devam etti "Ey adam! Esirlerimi bırak! Senin adına savaşmam için hayatımı bağışla! Kız kardeşin Ebû Kuhâfe'nin kızı Ümmü Ferve'yi bana nikâhla! Ben yaptıklarıma tövbe ettim. Zekât vermemek konusunda çıktığım yoldan geri döndüm." Bu sözler üzerine Ebû Bekir, [onu bağışladı ve] Ebû Kuhâfe'nin kızı Ümmü Ferve'yi ona nikâhladı. Ömer b. el-Hattâb, hilafeti döneminde insanları *Irak* fethine çağırıncaya kadar o, *Medine*'de kaldı. el-Eş'as b. Kays, Sa'd b. Ebû Vakkâs'la beraber [cihada] çıktı. *Kâdisiyye, Medâin, Celûlâ* ve *Nehâvend* savaşlarına katıldı. Müslümanlar *Kûfe*'yi bölüştüklerinde o da bir pay sahibi oldu. Orada Kindeoğulları arasında bir ev inşa etti ve vefat edinceye kadar o evde ikamet etti. Neslinden gelenler, bugüne kadar hâlâ orada ikamet etmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da [Zeyd'in] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

el-Eş'as'ın Ebû Bekir'e geldiği yıl Ömer b. el-Hattâb beni satın aldı. Hicretin 12. yılıydı. Ben el-Eş'as b. Kays'a bakıyordum. O zincire vurulmuş bir şekilde Ebû Bekir ile konuşuyordu. Ebû Bekir ona, "Şöyle şöyle yaptın." diyordu. Nihayet el-Eş'as b. Kays'ın şöyle dediğini duydum: "Senin adına savaşmam için hayatımı bağışla! Kız kardeşini bana nikâhla!" Ebû Bekir onun istediğini yaptı. Kız kardeşi Ümmü Ferve'yi ona nikâhladı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Ebü'l-Yemân el-Hımsî'den haber verildi. O Safvân b. Amr'dan, o da Ebû s-Salt Süleym el-Hadramî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sıffın savaşına katıldım ve orada el-Eş'as b. Kays el-Kindî yi gördüm. Baktım ki, o kel biridir; başında sadece birkaç kıl vardı. "Mu'âviye nerede?" diyordu. Ona "İşte Mu'âviye o!" denildi. Bunun üzerine [ona dönerek] şöyle dedi: "Ey Mu'âviye! Muhammed'in ümmeti hakkında Allah'tan kork! Farzet ki, *Irak* halkını öldürdünüz; sınırları, kadınları ve çocukları kim koruyacak? Şüphesiz ki Allah, ***'Müminlerden iki grup birbirleriyle savaşırsa onların aralarını bulun!...'***[171] buyuruyor." Bundan sonra fazla bir

[171] Hucurat, 49/9.

vakit geçmeden [Mu'âviye ile Ali] arasında barış gerçekleşti. Mu'âviye *Şam* halkıyla *Şam*'a, Ali de *Irak* halkıyla *Irak*'a döndü.

Ebü'l-Yemân'ın dışındaki râvîler dediler ki: el-Eş'as b. Kays, iki hakemin tahkim olayına şahit olmuştur. Ali, Abdullah b. Abbâs'ın Amr b. el-Âs ile birlikte hakem olmasını istedi. el-Eş'as b. Kays bunu kabul etmedi ve şöyle dedi: "Vallahi iki Mudarlı, biri Yemenli olmadıkça asla bu konuda hüküm veremezler." Bu söz üzerine Ali, Ebû Musa el-Eş'arî'yi hakem tayin etti. el-Eş'as b. Kays, tahkim belgesinin şahitlerinden biriydi.

Bize Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail anlattı. O (Ebû İshâk) eş-Şeybânî'nin, Kays b. Muhammed b. el-Eş'as hakkında şunları söylediğini rivayet etti:

el-Eş'as, *Azerbaycan* valisi idi. Onu Osman görevlendirmişti. Kavminden bir adam ona gelmiş, el-Eş'as ona 2.000 [dirhem] vermişti. O kişi el-Eş'as'ı [halifeye] şikâyet etti. el-Eş'as [Medine'ye] gelince [haber] gönderip onu çağırdı ve ona "Ben sana o malı emanet olarak vermiştim." dedi. O da "Hayır, sen bana onu sıla-ı rahimden [akrabalık ve vatan bağımızdan] dolayı verdin." dedi. Bunun üzerine el-Eş'as kızdı ve yemin etti. Sonra da bu yemininin kefareti olarak 15.000 [dirhemi sadaka olarak] verdi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Furât b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Meymûn b. Mihrân rivayet etti. Yine bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû'l-Müleyh anlattı. O da Meymûn b. Mihrân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisi süvari olduğu halde beraberindeki insanların [yaya olarak] yürüdüğü ilk kişi el-Eş'as b. Kays'tır. Muhâcirler bu reisi süvari olarak gördüklerinde "Allah o despotu kahretsin!" derlerdi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Hakîm b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Eş'as b. Kays öldüğü zaman, kızı el-Hasan b. Ali'nin eşiydi. el-Hasan dedi ki: "Onu yıkadığınız zaman, bana haber verinceye kadar bir şey yapmayın!" Ona haber verdiler. Kendisi gelerek ona güzelce abdest aldırdı ve kefenine güzel koku sürdü.

1229. Kardeşi Seyf b. Kays ﴿سيف بن قيس﴾

Annesi Şehhâ,[172] *Hadramevt*'ten bir cariyeydi. el-Eş'as ile birlikte Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak gelmişti. Hz. Peygamber (sas) ona, onlara müezzinlik yapmasını emretti. O da vefat edinceye kadar onlara müezzinlik yaptı.

1230. Kardeşleri İbrahim b. Kays ﴿إبراهيم بن قيس﴾

Eş'as ile birlikte Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak geldi ve Müslüman oldu.

1231. Şürahbîl b. Ma'dîkerîb ﴿شرحبيل بن معديكرب﴾

[Şürahbîl b. Ma'dîkerîb] b. Mu'âviye b. Cebele b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. el-Eş'as b. Kays b. Ma'dîkerîb'in amcasıdır. Şürahbîl'in ismi Afîf'ti. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Kendisine 2.500 [dirhem] atiyye tahsis edilenlerdendi.

1232. Hâni b. Hucr ﴿هانئ بن حجر﴾

[Hâni b. Hucr] b. Mu'âviye b. Cebele b. Adî b. Rebî'a b. Mu âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

1233. Şürahbîl b. es-Simt ﴿شرحبيل بن السمط﴾

[Şürahbîl b. es-Simt] b. el-Esved b. Cebele b. Adî b. Rebî'a b. Mu âviye el-Ekremîn. Hem Cahiliye hem de İslâmî dönemde ümera ve eşraftandı. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı. *Kâdisiyye* savaşına katıldı. *Hıms* valiliği yaptı. *Hıms*'ı fetheden ve mesken yerlerini belirleyerek şehrin imar planını yapan kişidir. Çocuklarından es-Simt b. Sâbit b. Yezîd b. Şürahbîl, Mervân b. Muhammed'e başkaldırmış; Mervân da

[172] Bu isim, Sellûmî baskısında "el-Beşcâ" diye geçmektedir. Aynı baskının dipnotunda ise bu ismin İbn Hacer'in *el-İsâbe*'sinde (I, 19) "es-Sehâfete" diye geçtiği belirtilmektedir (M).

onu yakalayıp idam etmiştir. Oğlu Abdullah b. es-Simt, *Şam* halkının eşrafındandı. Abdullah b. Sa'îd el-Hareşî, Müminlerin Emiri Muhammed b. Hârûn'un *Hıms*'a vali olduğu günlerde onu ve iki oğlu Ahmed ile Ebü'l-Esved i öldürdü.

1234. el-Hâris b. el-Hâni ﴿الحارث بن هانئ﴾

[el-Hâris b. el-Hâni] b. Ebû Şemir b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. *Sâbât* savaşına katıldı ve o gün çok yara aldı. Hucr b. Adî'ye *Yemen* diliyle seslenerek yardıma çağırdı. Bunun üzerine Hucr b. Adî ona yöneldi ve onu kurtardı. Kendisine 2.500 [dirhem] atiyye tahsis edilenlerdendi.

1235. Hucr el-Hayr ﴿حجر الخير﴾

[Hucr el-Hayr] b. Adî el-Edber (arkasını dönüp giden) -arkasını dönüp kaçarken [babasının kılıç darbesiyle kalçasından] yaralandığı için böyle isimlendirilmiştir- b. Cebele b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hem Cahiliye, hem de İslâmî dönemde ümera ve eşraftandı. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı. Kâdisiyye savaşma katıldı. Mercü Azrâ'yı fetheden kişidir. Ali b. Ebû Tâlib ile beraber *Cemel* ve *Sıffîn*'e katılmıştı. Atâ'dan 2.500 [dirhem] verilenler arasındaydı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân onu ve arkadaşlarını Mercü Azrâ'da öldürdü. Mus'ab b. ez-Zübeyr, Hucr b. Adî'nin oğulları Ubeydullah ile Abdurrahman'ı da idam ederek öldürdü. İkisi de Hz. Ali taraftarı idi.

1236. Şüreyh/el-Mükedded ﴿شريح\المكدد﴾

[Şüreyh -o el-Mükedded'dir- b. Mürre b. Seleme b. Mürre Hucr b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Çok cömertti. Şu şiirindeki "küddûnî [bana ısrar edin!]" sözünden dolayı "el-Mükedded [ısrar edilen]" diye isimlendirilmiştir:

Benden isteyin ve ısrar edin!
Mutlaka bolca veren biriyim,
Size, darlıkta ve bollukta iki avucumdaki şeyi!

Eş'as b. Kays onu kendinden sonra Azerbaycan valisi olmak üzere halef bırakmıştı.

1237. Hucr eş-Şer ﴿حجر الشر﴾

[Hucr eş-Şer] b. Yezîd b. Seleme b. Mürre b. Hucr b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Eşraftan biriydi. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Hucr b. el-Edber'e "Hucr el-Hayr" dendiği için ikisini birbirinden ayırmak maksadıyla buna da "Hucr eş-Şer" denmiştir. Gerçekten de o şerli bir insandı. Hakem olayında Ali'nin yanında bulunan şahitlerden biriydi. Bundan sonra Mu'âviye b. Ebû Süfyân onu *Ermenistan*'a vali tayin etmiştir.

1238. Adî b. Hemmâm ﴿عدى بن همام﴾

[Adî b. Hemmâm] b. Mürre b. Hacer b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Oğlu Âiz b. Adî eşraftan biriydi. Âiz, Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as b. Kays'ı tokatlayan kişidir. Kinde [bu davaranışından dolayı] ona kızmadı. Ancak Hemdân kızdı. A'şâ Hemdân, Abdurrahman için [bir şiirinde] şöyle demiştir:

Koruduk biz seni, ama korunmuyorsun savaşta sen!
Ne bir kişiden, ne de iki kişiden!
Senin için intikam aldık Âiz'den,
Kurtardığımız gün, seni Hâlid'den...

1239. Yezîd b. Kebs ﴿يزيد بن كبس﴾

[Yezîd b. Kebs] b. Hâni -ki bu kişi Muttali'dir. Cahiliye döneminin ümera ve eşrafından idi. Kendisi [civardaki kabilelere] saldırıp yağma

yapıyordu. Bu nedenle onun hakkında "Falancaoğullarını hâkimiyeti altına aldı." deniyordu. Böylece o "el-Muttali [Hâkim olan]" diye isimlendirilmiştir.- b. Hacer b. Şürahbîl b. el-Hâris b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Yezîd b. Kebs, Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı. Babası Kebs b. Hâni öldürülmüştü. Öldürülme sebebi şuydu: el-Eş'as b. Kays, babası öldürüldüğü zaman -ki onu Murâd kabilesi öldürmüştü- intikamını almak için [meydana] çıktı. Onlar birbirini destekleyen üç sancakla birlikte çıktılar. Bir sancağın başında Kebs b. Hâni, bir sancağın başında el-Eş'as b. Kays, diğerinin başında da el-Kaş'am Ebû Cebr b. Yezîd b. el-Erkam vardı. Bunlar el-Hâris b. Ka'boğulları'ndan Mu'akkıloğullarıyla kaşılaştılar. Kebs, el-Kaş'am ve Ferve b. Zürâre b. el-Erkam'ın oğulları öldürüldü. el-Eş'as b. Kays da esir düştü. el-Eş'as, [intikam almak için ortaya çıkmadan önce] "Murâd kabilesine düşmeyeyim de Mezhic'in farklı kabilelerine mensup hangi grupla karşılaşırsam karşılaşayım, aldırmam." demişti. Akabinde o, el-Hâris b. Ka'boğullarıyla karşılaştı ve esir düştü. 3.000 deve karşılığında serbest bırakıldı. Ondan başka hiçbir Arap için böyle bir fidye verilmemiştir. Amr b. Ma'dîkerîb ez-Zübeydî, bir kasidesinde onun için şöyle demiştir:

Babası Kays'ın intikamını almak için [el-Eş'as] geldi bize,
Şu büyük orduyu mahvedip getirdi dize,
Fidyesi oldu iki bin gencecik deve,
Yanı sıra bin tane de doğuran güzel deve!

Ağıt yakan bir kadın da [onun için] şöyle demiştir:

Kebs b. Hâni'nin, Ferveoğulları'nın,
Eş'as b. Kays'ın esaretinin ardından,
Bir de Ebü'l-Cebr Kaş'am'dan sonra onu terk ettiler.
Zira boğazlandı onların asil atları...

1240. Hâni b. el-Hâris ﴿هانئ بن الحارث﴾

[Hâni b. el-Hâris] b. Cebele b. Hucr b. Şürahbîl b. el-Hâris b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

Çocuklarından biri Kamâm bt. el-Hâris b. Hâni b. el-Hâris b. Cebele b. Hucr b. Şürahbîl'dir ki, *Kûfe*'de onun evine "Kamâm'ın Evi" denirdi. Onun bu evi, el-Eş'as b. Kays'ın evinin yanındaydı. Kamâm'ın kızı, İsmail b. el-Eş'as'ın eşidir ve ondan çocuğu olmuştur.

1241. Ma'dîkerîb b. el-Hâris ﴿معديكرب بن الحارث﴾

[Ma'dîkerîb b. el-Hâris] b. Luhay b. Şürahbîl b. el-Hâris b. Adî b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı.

1242. Adî b. Amîre ﴿عدى بن عميرة﴾

[Adî b. Amîre] b. Ferve b. Zürâre b. el-Erkam b. Nu'mân b. Amr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Erkamoğulları bir boydur. Onlarm *Kûfe*'de bir mescitleri vardır. Ali b. Ebû Tâlib *Kûfe*'ye gittiğinde, beraberindekiler Osman'a dil uzatmaya başladılar. Bunun üzerine Erkamoğulları "Osman b. Affân'a dil uzatılan bir memlekette kalmayız." diyerek *el-Cezîre*'ye/*er-Ruhâ*'ya gittiler. Onlarla birlikte Kinde'nin çocukları, Ahmer b. Amroğulları, el-Hâris b. Adîoğulları'ndan bazıları ve Hucr b. Vehb b. Rebî'aoğulları'ndan el-Ahrumoğulları da gitti. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'm yanına geldiler. Mu'âviye Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey *Şam* halkı! Bunlar Kinde kabilesinin büyük bir koludur. Ali b. Ebû Tâlib'den intikam almak üzere bana geldiler." Mu'âviye daha önceleri *Irak*'tan gelenleri, *Şam* halkını ifsad ederler diye *el-Cezîre*'ye gönderirdi. Onları ise *Nasîbîn*'e yerleştirdi ve kendilerine topraktan hisseler verdi. Sonra onlara "Size *Nasîbîn* akreplerinin zarar vermesinden korkuyorum." diye bir mektup yazdı. Akabinde onları *er-Ruhâ*'ya yerleştirdi ve orada kendilerine topraktan hisseler verdi. Onlar da Mu'âviye ile birlikte *Sıffın* savaşına katıldılar. O gün Adî b. Amîre b. Ferve b. Zürâre b. el-Erkam elinden darbe yedi.

Kûfe'den en son çıkıp yanlarına gelenlerden biri el-Urs b. Kays b. Sa'îd b. el-Erkam'dır ki, bu şahıs *el-Cezîre* de dahil olmak üzere birçok vilayette valilik yapmıştır. Bir diğeri Adî b. Amîre'dir. Bu zat âbid ve fakihti. Aynı

zamanda Ömer b. Abdülazîz'in arkadaşıydı. Süleyman b. Abdülmelik döneminde *el-Cezîre, Ermenistan* ve *Azerbaycan* valiliği yapmıştır.

1243. Ales b. el-Esved ﴿علس بن الأسود﴾

1244. Seleme b. el-Esved ﴿سلمة بن الأسود﴾

[Seleme b. el-Esved] b. Şecere b. Mu'âviye b. Rebî'a b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Şecereoğulları bir boydur. *Kûfe*'de bir mescitleri vardır. Esved'in iki oğlu Ales ve Seleme, Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldılar ve Müslüman olmuşlardır.

1245. Ebû Lîne ﴿أبو لينة﴾

O Abdullah b. Ebû Kerib b. el-Esved b. Şecere b. Mu'âviye b. Rebî'a b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn'dir. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak gelmiş ve Müslüman olmuştur.

1246. Ma'dân b. Rebî'a ﴿معدان بن ربيعة﴾

[Ma'dân b. Rebî'a] b. Seleme b. Ebü'l-Hayr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1247. Seleme b. Mu'âviye ﴿سلمة بن معاوية﴾

[Seleme b. Mu'âviye] b. Vehb b. Kays b. Hucr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Künyesi Ebû Kurra'dır. İtibarı olan biriydi. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1248. Oğlu Amr b. Ebû Kurra ﴿عمرو بن أبي قرة﴾

Kûfe'de kadılık yapmıştır. Bu konuda Hişâm şöyle demiştir: Kinde'den dört kişi *Kûfe*'de kadılık yapmıştır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

1-Cebr b. el-Kaş'am b. Yezîd b. el-Erkam

2-Şüreyh b. el-Hâris er-Râişî

3-Amr b. Ebû Kurra el-Hucrî

4-Hüseyin b. Hasan el-Hucrî: Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin kadılığını yapmış ve onun [idarî yetkisini temsil eden] mührüne de sahip olmuştur.

1249. Cebele b. Ebû Kerib ﴿جبلة بن أبي كرب﴾

[Cebele b. Ebû Kerib] b. Kays b. Hucr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Kendisine 2.500 [dirhem] atiyye tahsis edilenlerdendi.

1250. el-Münzir b. Adî ﴿المنذر بن عدى﴾

[el-Münzir b. Adî] b. Münzir b. Adî b. Hucr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1251. el-Esved b. Seleme ﴿الأسود بن سلمة﴾

[el-Esved b. Seleme] b. Hucr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Yanında da o zaman toy bir delikanlı olan oğlu Yezîd vardı. Hz. Peygamber (sas), el-Esved'e dua etmişti.

1252. Cebele b. Sa'îd ﴿جبلة بن سعيد﴾

[Cebele b. Sa'îd] b. el-Esved b. Seleme b. Hucr b. Vehb b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1253. Semüre b. Mu'âviye ﴿سمرة بن معاوية﴾

[Semüre b. Mu'âviye] b. Ömer b. Seleme el-Mucir b. Amr b. Ebû Kerib b. Rebî'a b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almıştır. Seleme el-Mucir bir boydur. *Kûfe*'de bir mescitleri vardır. Mızrakla yaralanmış ve mızrak vücudunda bırakılmış; bu nedenle

Mucir diye isimlendirilmiştir. *Kûfe*'de Muciroğulları'n dan kimse kalmamıştır. Ancak *Şam*'da nesillerinden gelenler vardır.

1254. el-Hâris b. Sa'îd ﴿الحارث بن سعيد﴾

[el-Hâris b. Sa'îd] b. Kays b. el-Hâris b. Şeybân b. el-Fâtik b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almıştır.

1255. Sa'îd b. Şerâhîl ﴿سعيد بن شراحيل﴾

[Sa'îd b. Şerâhîl] b. Kays b. el-Hâris b. Şeybân b. el-Fâtik b. Mu'âviye el-Ekremîn. Heyette yanıbaşında kardeşinin oğlu Ma'rûf b. Kays b. Şerâhîl olduğu halde Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almıştır. Daha sonra İslâm dininden çıkmış ve *en-Nüceyr* günü mürted olarak öldürülmüştür.

1256. Emânâ b. Kays ﴿أمانا ة بن قيس﴾

[Emânâ b. Kays] b. el-Hâris b. Şeybân b. el-Âtik b. Mu'âviye el-Ekremîn. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Uzun süre yaşamıştır. Beddâoğulları'ndan şair Ivada, onun hakkında şöyle demiştir:

Ey Ümmü Hâlid! Yaşasaydım keşke!
Emânâ b. Kays b. Şeybân'ın yaşadığı kadar!
O kadar yaşadı ki, artık "ölmeyecek o!" denildi.
Nice yaşlıları ve gençleri geride bıraktı.
Hars ve Hıkbe'den sonra,
Onun da başına geldi küçük kıyamet...
Nasr b. Dühmân'ın başına geldiği gibi...
Sanki o insanlar arasında bir an bile kalmamış,
Keten parçalar içinde gömülmüş bir rehin...

Emânâ ile birlikte oğlu Yezîd b. Emânâ da gelen heyetin içindeydi ve Müslüman oldu. Sonra İslâm'dan döndü ve en-Nüceyr günü mürted olarak

öldürüldü. Bütün bunlar Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetinde yer almaktadır.

1257. el-Hâris b. Ferve ﴿الحارث بن فروة﴾

[el-Hâris b. Ferve] b. eş-Şeytân b. Hadîc b. İmruülkays b. el-Hâris b. Mu'âviye b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Sevr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib der ki: Araplar *eş-Şeytân* ismini bir kişiye güzelliğinden dolayı takarlar.

1258. Ma'dîkerib ﴿معديكرب﴾

[Ma'dîkerib] b. Şerâhîl b. eş-Şeytân b. Hadîc b. İmruülkays b. el-Hâris b. Mu'âviye. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1259. İyâs b. Şerâhîl ﴿إياس بن شراحيل﴾

[İyâs b. Şerâhîl] b. Kays b. Yezîd b. ez-Zâid b. Bekir b. İmruülkays b. el-Hâris b. Mu'âviye. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

Şu sözünden dolayı "Zâid" diye isimlendirilmiştir:

Kafiyeleri kovdukça kovarım kendimden,
Tıpkı cesur bir delikanlının asil bir atı kovması gibi...
Çoğalıp da beni yordukları zaman,
Seçerim içlerinden on tane güzel olan,
Onların mercan olanlarını ayırırım bir yana,
Alırım nefis incilerini kapa kapa![173]

[173] Bu beyitler birkaç kelime değişikliği ile İmriü'l-Kays'a da nispet edilmektedir. Şair bu sözleriyle "şiir yazmak istediğinde manaların aklına koşarcasına geldiklerini ve onlardan güzel olanlarını seçerek şiirini kolayca inşa ettiğini" anlatmak istemektedir. Bk. Cevad Ali, *el-Mufassal fî tarihi'l-Arab kable'l-İslâm*, Daru's-Saki, Beyrut, 1422/2001, XVII, 331 (M).

1260. Kays b. Abdullah ﴿قيس بن عبد الله﴾

[Kays b. Abdullah] b. Kays b.Vehb (b. Bükeyr) b. İmruülkays b. el-Hâris b. Mu'âviye. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1261. Ebü'l-Esved ﴿أبو الأسود﴾

[Ebü'l-Esved] b. Yezîd b. Ma'dîkerib b. Seleme b. el-Hâris b. Mu'âviye. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almıştır. Eşraftan biriydi.

Kardeşi Hucr b. Yezîd, yaklaşık otuz küsur yıl boyunca Hindoğulları'nm ganimetlerinden dörtte birini alıyordu. Mâlik b. el-Hâris b. Mu'âviyeoğulları'na "Hindoğulları" deniyordu.

1262. Şihâb b. Esmâ ﴿شهاب بن أسماء﴾

[Şihâb b. Esmâ] b. Mür b. Şihâb b. Ebû Şemir b. Ma'dîkerib b. Seleme b. Mâlik b. el-Hâris b. Mu'âviye. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1263. Hucr ﴿حجر﴾

1264. Yezîd ﴿يزيد﴾

1265. Als ﴿علس﴾

Bu kişiler, en-Nu'mân b. Amr b. Arfece b. el-Âtik b. İmruülkays b. Zühl b. Mu'âviye b. el-Hâris el-Ekber'in oğullarıdır. Üçü de Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. es-Salt b. Hucr b. en-Nu'mân, Kendisine 2.500 [dirhem] atiyye tahsis edilenlerdendi.

1266. en-Nu'mân b. Yezîd ﴿النعمان بن يزيد﴾

[en-Nu'mân b. Yezîd] b. Şürahbîl b. Yezîd b. İmruülkays b. Amr el-Maksûr b. Hucr -ki bu zat Mürâr ağacından yiyenlerdendi- b. Amr b. Mu'âviye

b. el-Hâris el-Ekber. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış[174] ve Müslüman olmuştur. Ona "Zû Nemrak [Yastık Sahibi]" denirdi ve el-Eş'as b. Kays'ın dayısı idi.

1267. Merzübân b. en-Nu'mân ﴿المرزبان بن النعمان﴾

[Merzübân b. en-Nu'mân] b. İmruülkays b. Amr el-Maksûr b. Hucr -ki bu zat Mürâr ağacından yiyen kişiydi. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Cebeleoğullarıyla birlikte *Kûfe*'ye yerleşmişlerdi.

1268. Ma'dân b. el-Esved ﴿معدان بن الأسود﴾

[Ma'dân b. el-Esved] b. Ma'dîkerib b. Sümâme b. el-Esved b. Abdullah b. el-Hâris el-Vellâde b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris el-Ekber. Ona "el-Cüfşîş" deniyordu. Hz. Peygamber'e (sas) el-Eş'as b. Kays ile birlikte gelen heyetin içinde yer almıştır. "Ey Allah'ın Resûlü! Sen bizden değil misin?" diye iki defa sormuş, Hz. Peygamber (sas) de susmuştu. Üçüncü defa sorunca Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Biz ne annemizi yok sayarız, ne de babamızdan uzak dururuz. Biz en-Nadr b. Kinâneoğullarıyız." Bunun üzerine el-Eş'as, "Allah ağzını yırtsın! Susmaz mı o ağzın?" dedi. Kinde'nin rivayetine göre şu şiiri söyleyen kişi Cüfşîş'dir:

Dürüst olduğu için itaat ettik Allah Resûlü'ne...
Hayret! Ebû Bekir'in mülkünün eriştiği[175] noktaya...
Ebû Bekir'i mi varis kılacak o mülke, halefi diye...
Vallahi beli büken büyük bir beladır bu, o takdirde!

[174] Sellûmî baskısında "sallallahu aleyhi ve selleme" diye geçen dua cümlesinin son kelimesi olan "selleme" burada yanlış bir şekilde ayrı bir kelime olarak yazılmıştır (M).

[175] Bu kelime (nâle) Sellûmî baskısında "kale-dedi" diye geçmektedir. Ayrıca Sellûmî dipnotunda şu bilgileri de nakletmektedir: "Cüfşîş bu şiirini Allah Resûlü'nün vefatından sonra irtidat ettiği zaman söylemiştir. Daha sonra esir alınmış ve hapsedilmiş; hapiste aç-susuz bırakılmak suretiyle öldürülmüştür." (Sellûmî, s. 708) (M).

Bu bilgiler, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetinde yer alır. Muhammed b. Ömer'in rivayetinde ise bu iki beyit, Ziyâd b. Lebîd'i zekât vermekten alıkoyan ve mürted olanlara katılan Hârise b. Sürâka b. Ma'dîkerib el-Kindî'ye aittir.

1269. Nemir'in Kızkardeşinin Oğlu Yezîd

﴿يزيد بن أخت النمر﴾

O, Yezîd b. Sa'îd b. Sümâme b. el-Esved b. Abdullah b. el-Hâris b. el-Vellâde'dir ve Nemir'in kızkardeşinin oğludur ki, insanlar onu sadece bu vasfıyla tanırlar. Nemir *Hadremevt*'lidir. Babası Sa'îd b. Sümâme, Abdüşemsoğulları'nın müttefikiydi. Hem de Cahiliye dönemine uzanan kadim ve sağlam bir müttefik idi. Oğlu es-Sâib b. Yezîd, Hz. Peygamber'i (sas) görmüştü. Nemir'in kızkardeşinin oğlu Yezîd, *Mekke* fethinde Müslüman olmuş; Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmuş ve ondan hadis dinlemiştir. Onu ilk görevlendiren Ömer b. el-Hattâb'dır ki, çarşı-pazar işlerini denetleme görevini ona vermişti.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O Abdullah b. es-Sâib b. Yezîd'den, o babasından, o da dedesinden Hz. Peygamber'den (sas) şunları duyduğunu rivayet etti:

"Sizden biri kardeşinin malını ne şaka ile, ne de gerçekten asla almasın! Sizden biri kardeşinin asasını almışsa ona geri versin!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O Yezîd b. Ebû Habîb'den, o ez-Zührî'den, o es-Sâib b. Yezîd'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Ömer ona, dirhem ve benzeri küçük işlerle ilgilenmesini emretti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd anlattı. O İbn Şihâb'dan, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ne Allah Resûlü (sas), ne Ebû Bekir, ne de Ömer kadı edindi. Bu durum Ömer'in hilafetinin ortalarında onun en-Nemir'in kızkardeşinin oğlu

Yezîd'e, küçük işlerimi[176] kastederek, "Benim bazı işlerimle sen ilgilen!" deyinceye kadar devam etti.

1270. İmruülkays b. Âbis ﴾أمؤ القيس بن عابس﴿

[İmruülkays b. Âbis] b. el-Münzir b. İmruülkays b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris el-Ekber. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştu. İslâm dininde sebat gösterenlerden idi; mürted olmadı. İmruülkays b. Âbisşairdi.

O, el-Eş'as'a şöyle demişti: "Allah'tan kork! Allah Resûlü'ne (sas) heyetle gidişinin ve Müslümanlığının hatırına bugün ahdini bozma! Vallahi bu işi ondan (sas) sonra üstlenen kişi, muhalefet edenlerle savaşacaktır. Sakın ha, sakın! [Bir yanlışlık yapma!] Canını kurtar! Eğer sen [bîat için] öncülük edersen, diğer insanlar da seninle birlikte öne atılırlar. Ama geri kalırsan dağılır ve ihtilafa düşerler." dedi. Ancak el-Eş'as bunu kabul etmedi ve şöyle dedi: "Araplar atalarının [daha önce] taptıklarına geri döndüler." İmruülkays ona, "Yakında göreceksin! Dahası, -Ziyâd b. Lebîd'i kastederek- Allah Resûlü'nün (sas) valisi, senin küfre girmene müsaade etmez." dedi.

el-Eş'as, Ebû Bekir'in huzuruna getirildiğinde Ebû Bekir ona, "Sen Araplar atalarının taptıklarına döndü diyen ve şöyle şöyle söyleyen kişi değil misin? -İmruülkays b. Âbis'i kastederek- senden daha hayırlı olan kişi de 'Onun valisi senin küfre girmene müsaade etmez.' demişti."

1271. el-Mıkdâm b. Ma'dîkerib ﴾المقدام بن معديكرب﴿

[el-Mıkdâm b. Ma'dîkerib] b. Amr b. Yezîd b. Şeybân b. Abdullah b. Vehb b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Sevr b. Serî. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

[176] Hassas olunması gereken muhasebe işleri anlamında ticarî bir kavramdır (M).

Cüzâm'dan Olanlar

O, Amr b. Adî b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır.

1272. Kays b. Zeyd ﴿قيس بن زيد﴾

[Kays b. Zeyd] b. Habbâ[177] b. İmruülkays b. Sa'lebe b. Habîb b. Zübyân b. Avf b. Enmâr b. Zinbâ b. Mâzin b. Sa'd b. Mâlik b. Efsâ[178] b. Sa'd b. İyâs b. Harâm b. Cüzâm. Cüzâm'm ismi Amr'dır. Parmaklarından biri kesildiği için ona "Cüzâm [eli veya parmakları kesik olan adam]" ismi verilmiştir. Kays b. Zeyd, aşiretinin ileri gelenlerinden idi. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (sas) onu Sa'd b. Mâlik b. Efsâoğulları'na vali tayin etti. Oğlu Nâtil b. Kays, *Şam*'da Cüzâmoğulları'nın ileri geleniydi.

1273. Adî el-Cüzâmî ﴿عدى الجذامى﴾

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Meysere es-San'ânî anlattı; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Harmele anlattı. O da Adî el-Cüzâmî'den şunu rivayet etti:

Hz. Peygamber'e (sas), bir seferi esnasında geldim ve ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Benim iki eşim vardı, birbirleriyle kavga ettiler. Ben de onlardan birine bir şey fırlattım. Bu onun için öldürücü bir darbe oldu. O da öldü. [Ne yapmam gerekir?]" dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Onun diyetini ver! Ona mirasçı olamazsın."* Allah Resûlü'nün (sas) kulağının bir kısmı kesik olan kırmızı devesinin üzerinde şöyle dediği adeta gözlerimin önündedir: *"Ey insanlar! Biliniz ki üç kısım el vardır: Allah'ın yüce eli, verenin orta eli ve verilen kişinin alçak eli. Bir deste odunla bile olsa geçiminizi sağlayıp kimseye muhtaç olmayın! Ey Rabbim, tebliğ ettim mi? Ey Rabbim, tebliğ ettim mi?"*

---

[177] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Cebbâ" diye geçmektedir.

[178] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Aksâ" diye geçmektedir.

LAHM'DAN OLANLAR

O, Mâlik b. Adî b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb'dir.

1274. Temîm b. Evs ed-Dârî﴿تميم بن أوس الداري﴾

[Temîm b. Evs ed-Dârî] b. Hârice b. Sûd b. Cezîme[179] b. Zirâ [180] b. Adî b. ed-Dâr b. Hâni b. Habîb b. Nümâre b. Lahm. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Beraberinde kardeşi Nu'aym b. Evs ile Dâr kabilesinden birkaç[181] kişi daha vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o da Abdullah b. Ubeydulah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Dârîlerin heyeti hicretin 9. yılında Allah Resûlü'nün (sas) *Tebûk* seferi dönüşünde onun huzuruna geldiler. Bu heyet şu on kişiden oluşuyordu: Hâni b. Habîb, el-Fâkih b. en-Nu'mân, Cebele b. Mâlik, Ebû Hind b. Ber ve kardeşi Tayyib b. Ber, - Allah Resûlü (sas) ona Abdullah ismini vermişti- Temîm b. Evs, Nu'aym b. Evs, Yezîd b. Kays, Azze b. Mâlik, - Allah Resûlü (sas) ona Abdurrahman ismini vermişti- ve kardeşi Mürre b. Mâlik ki, o Lahmoğullarındandır.

Hâni, Allah Resûlü'ne (sas) bir tulum içki, atlar ve altın işlemeli[182] bir aba hediye etti. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Allah içkinin içilmesini haram kılmıştır."* dedi. Hâni, "Onu satayım mı?" deyince Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"İçilmesini haram kılan Allah, onun satılmasını da haram kılmıştır."* O da onu götürüp *Habcebe* denen yere döktü.

Allah Resûlü (sas) atları kabul etti. Altın işlemeli abayı da kabul etti ve Abbâs b. Abdülmuttalib'e verdi. Abbâs, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben altın işlemeli bu ipek giysiyi ne yapayım?" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Altınını söker*

[179] Bu isim, İbnü'l-Esîr'e göre (Üsdü'l-Gâbe, I, 256) "Huzeyme" şeklindedir.
[180] Bu isim diğer bazı kaynaklarda Derrâ ya da Vedâ diye geçmektedir.
[181] Bu kelime (ve ıddetün), Sellûmî baskısında yanlış olarak "ve'adehu" diye geçmektedir.
[182] Bu kelime (muhavvas), matbu ve yazma nüshalarda "muharras" diye geçmektedir ki anlamları birbirine yakındır.

eşlerine zinet olarak verirsin ya da harcarsın. İpek giysiyi de satar parasını alırsın." dedi. Bunun üzerine Abbâs da onu bir Yahudiye 8.000 dirheme sattı. Bu heyet, Allah Resûlü (sas) vefat edinceye kadar orada kaldı. Allah Resûlü (sas) yüz vesk mahsul elde edilen bir arazinin onlara tahsis edilmesini vasiyet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Attâf b. Hâlid anlattı. O Hâlid b. Sa'îd'den, o da Temîm ed-Dârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) peygamberlik verildiğinde *Şam*'daydım. Bazı ihtiyaçlarım için çıkmıştım. Geceye kaldım. Ben de "Bu gece bu vadinin büyüğünün[183] korumasındayım" dedim. Tam uzanıp istirahata çekilmeye başlamıştım ki, görmediğim bir münadi, "Allah'a sığın! Cinler Allah'a karşı kimseyi koruyamaz." diye seslendi. Ben "Sen ne diyorsun?" deyince, o da "Ümmîlerin peygamberi olan Allah Resûlü (sas) ortaya çıktı. Biz *Hacûn*[184] denen yerde onun arkasında namaz kıldık; Müslüman olduk ve ona tabi olduk. Cinlerin tuzakları artık sona erdi. Onlara ateşten şahaplar atıldı. Haydi sen de Muhammed'e git ve Müslüman ol!" dedi. Sabah olunca Eyyûb Manastırı'na gittim. Orada bulunan bir rahibe olup bitenleri anlattım. O şöyle dedi: "Doğru söylemişler. O peygamberin *Harem*'de ortaya çıktığını göreceksin. Onun hicret edeceği yer de *Harem*'dir. O peygamberlerin en faziletlisidir. Ona ulaşmakta kimse seni geçmesin!" dedi. Bunun üzerine sıkıntılara katlanarak Allah Resûlü'ne (sas) gittim ve Müslüman oldum.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. Abdullah b. Hâlid b. Sa'îd b. Ebû Meryem anlattı. -Bu zat İbn Cüd'ân'ın mevlası ve muhaddis Muhammed b. Hilâl b. Ebû Hilâl'in kızının oğludur.- O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Allah Resûlü'nün (sas) Temîm b. Evs ed-Dârî'ye yazdığı yazı şöyledir: *"Muhakkak ki, Aynûn*[185] bütün köyleriyle, tepeleri, dağları, suyu, bağları, kaynak suları ve meyveleriyle ona ve ondan sonra da zürriyetine aittir. Orada kimse hak sahibi olamaz; haksız yere kimse oraya giremez. Kim onlara zulmetmek ister ya da orayı onlardan alırsa şüphesiz ki, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir." Bu yazıyı Ali yazdı.

---

[183] Bu kelime (azîm), Sellûmî baskısında yanlış olarak "ğıtem-okyanus" diye geçmektedir.
[184] Mekke'nin üst kısmında 1.3 fersah uzaklıkta şehir mezarlığının yer aldığı dağdır (M).
[185] Şam civarında bir yerleşim birimidir (M).

Muhammed b. Ömer dedi ki: Allah Resûlü'nün (sas) *Şam*'da *Habrâ* ve *Beytü Aynûn* dışında arazisi yoktur. Allah Resûlü (sas) bunları Evs'in iki oğlu olan Temîm ile Nu'aym'a tahsis etmiştir. Temîm, Allah Resûlü (sas) ile birlikte savaşmış ve ondan rivayette bulunmuştur. Osman b. Affân'ın şehit edilmesinin akabinde *Şam*'a göç edinceye kadar *Medine*'de ikamet etmiştir. Künyesi Ebû Rukayye'dir.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O İbn Avf'tan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Muhâcir ve Ensâr pahalı elbiseler giyiyorlardı. Temîm ed-Dârî de 1.000 dirheme bir rida aldı. Ancak o, o elbiseyle namaz kılıyordu.

Bize Fadl b. Dükeyn ve Amr b. Âsım haber verdiler; dediler ki: Bize Hemmâm anlattı. O Katâde'den, o da İbn Sîrîn'ten kendisine şunu haber verdiğini rivayet etti:

Temîm ed-Dârî, 1.000 dirheme bir rida satın almıştı. Ancak o, o elbiseyle arkadaşlarına namaz kıldırıyordu.

Bize Affân b. Müslim ve Ârim b. el Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. [Bu râvîden sonra Ârim, bir râvî fazlasıyla Affân'ın tarikinden ayrılmaktadır.] Affân dedi ki: Bize Eyyûb anlattı. O da Muhammed'den rivayet etti. Ârim dedi ki: Bize Eyyûb ve Hişâm b. Hassân anlattılar. Onlar da Muhammed'den şunu rivayet ettiler:

Temîm ed-Dârî, 1.000 dirheme bir rida satın almıştı. Geceleyin onda namaz kılardı.

Hammâd b. Zeyd'e dediler ki: "1.000 dirheme mi?" O da "Evet!" dedi. Ancak bu ifade hadiste mevcut değildir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Temîm ed-Dârî'nin 1.000 dirheme satın aldığı bir ridası vardı. Onu Kadir gecesi olduğu ümit edilen gecede giyerdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn anlattı; dedi ki:

Temîm ed-Dârî, Kur'ân-ı Kerim'i bir rekâtta okuyordu.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hazzâ haber verdi. O da Ebû Kılâbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Temîm ed-Dârî Kur'ân-ı Kerim'i yedi gecede hatmederdi.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Şebâbe b. Sevvâr haber verdiler; ded iler ki: Bize Şu'be b. el-Haccâc anlattı. O Amr b. Mürre'den, o Ebü'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke halkından bir adam bana şöyle dedi: "Burası kardeşin Temîm ed-Dârî'nin makamıdır. Bir gece sabaha -veya sabah yaklaşıncaya- kadar namaz kıldı. Şu ayeti okuyor, onu tekrarlıyor ve ağlıyordu: ***"Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini inanıp salih amel işleyenlerle bir tutacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin onlarınki ile aynı olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"***[186]

Bize Hafs b. Amr el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Akîl anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Abdullah anlattı; dedi ki:

Bir adam, Temîm ed-Dârî'ye, "Geceleyin kıldığın namazdan bahseder misin?" dedi. Temîm buna çok öfkelendi ve şöyle dedi: "Vallahi gece vakti gizli bir evde kıldığım bir rekât namaz, bütün gece namaz kılıp sonra da onu insanlara anlatmamdan daha hayırlıdır." Bu sefer adam kızdı ve "Ey Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı! Allah sizi en iyi bilendir. Size bir şey sorduğumuzda bizi azarlarsınız; sormadığımızda ise bizi kınarsınız." dedi. Bunun üzerine Temîm ona yönelerek şöyle dedi: "Söyler misin bana? Sen kuvvetli bir mümin, ben de zayıf bir mümin olursam bana Allah'ın verdiğinden daha fazlasını yükleyip benim iflahı mı keseceksin? Ya da ben kuvvetli bir mümin, sen ise zayıf bir mümin olursan sana Allah'ın verdiğinden daha fazlasını yükleyip senin iflahını mı keseceğim? Hayır! Öyleyse nefsin için dininden yeterli miktarı, dinin için de nefsinden yeterli miktarı al ki, dengeyi sağlayıp doğru yolu bulasın!"

Bana Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Bekir anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Amre bizi ziyaret etti ve bizde geceledi. Gece namaz kılmak üzere kalktım. Namazdaki kıraatimde sesimi yükseltmedim. Bunun üzerine Amre, "Ey kardeşimin oğlu! Neden kıraatinde sesini yükseltmiyorsun? Hâlbuki bizi, Kâri olan Muâz ile Temîm ed-Dârî'nin sesinden başkası uyandırmazdı."

[186] Câsiye, 45/2.

Vüheyb dedi ki: Muhammed bana babasının [namaz] kıraatinde sesini yükselttiğini anlattı.

Bana el-Hasan b. Musa, İbn Lehî'a'nın şöyle dediğini haber verdi: Bana el-Hâris b. Yezîd anlattı. O da Yezîd b. Masruk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Temîm ed-Dârî denizde gazveye çıkmıştı. Musa b. Nusayr'dan, kendisine Rum esirlerini göndermesini isterdi ve gelen esirlere sadaka verirdi.

1275. Nu'aym b. Evs ﴿نعيم بن أوس﴾[187]

[Nu'aym b. Evs] b. Hârice b. Cezîme b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr. Bu şahıs, Temîm ed-Dârî'nin kardeşidir. Dâr, Lahm kabilesinin bir boyudur. Nu'aym, kardeşi Temîm ile birlikte Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış, Müslüman olmuş ve onun sohbetinde bulunmuştur. Ancak ondan herhangi bir hadis rivayet ettiğini bilmiyoruz.

1276. Yezîd b. Kays﴿يزيد بن قيس﴾

[Yezîd b. Kays] b. Hârice b. Sûd b. Cezîme b. Zerrâ b. ed-Dâr. Muhammed b. Ömer ile Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1277. Hâni b. Habîb ed-Dârî﴿هانئ بن حبيب الدارى﴾

Muhammed b. Ömer'in Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe[188] tarikiyle naklettiği rivayette bu zatın ed-Dâr boyunun elçileri arasında olduğunu; Allah Resûlü'ne (sas) hediye verdiğini ve onun da içki dışındaki hediyesini kabul ettiğini görmekteyiz. Hişâm b.

[187] Sellûmî baskısında bu isim "244" sıra numarası ile zikredilmesi gerekirken numarasıyla birlikte atlanmış ve 243 numaradan (Temîm b. Evs ed-Dârî) 245 numaralı şahsa (Yezîd b. Kays) geçilmiştir (Sellûmî, s. 730) (M).

[188] Bu isim diğer kaynaklarda da böyle zikredildiği halde Sellûmî, bunun yanlış olduğunu söyler ve doğrusunun "Abdullah b. Ubeydullah b. Utbe" olduğunu belirtir. Ancak onun bu iddiası yanlıştır.

Muhammed es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetinde ise ne onun bahsine, ne de nesebine rastladık.

1278. Ebû Hind b. Ber﴿أبو هند بن بر﴾

Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre isim böyledir. Hişâm b. Muhammed ise bu şahsın isminin "Ebû Hind b. Abdullah b. Rüzeyn b. Immît b. Rebî'a b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr" olduğunu söyler. Hz. Peygamber'e (sas) gelen [ed-Dâr] heyeti içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

1279. Kardeşi et-Tayyib﴿الطيب﴾

[Tayyib] b. Ber. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre ismi böyledir. Hişâm b. Muhammed ise bu şahsın isminin "et-Tayyib b. Abdullah b. Rüzeyn b. Immît b. Rebî'a b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr" olduğunu söyler. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Allah Resûlü (sas) ona "Abdullah" ismini vermiştir.

1280. Mervân b. Mâlik﴿مروان بن مالك﴾

[Mervân b. Mâlik] b. Sûd b. Cezîme b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.[189] Allah Resûlü (sas) ona "Abdurrahman" ismini vermiştir.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî böyle demiştir.

1281. Kardeşi Vehb﴿وهب﴾

[Vehb] b. Mâlik Sûd b. Cezîme b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib böyle demiştir. Muhammed b. Ömer ise rivayetinde şöyle der: "O, ed-Dâr boyunun heyeti içindeydi."

[189] Burada yer almayan bu fiil (esleme-Müslüman oldu), Sellûmî baskısında mevcuttur. Bağlama daha uygun olduğu için ve burada sehven yazılmadığı düşünülerek çeviriye dahil edilmiştir (M).

1282. *İzze b. Mâlik*﴿عزة بن مالك﴾

Ve kardeşi Mürre b. Mâlik.

Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almışlar ve Müslüman olmuşlardır.

1283. *el-Fâkih b. en-Nu'mân*﴿الفاكه بن النعمان﴾

[el-Fâkih b. en-Nu'mân] b. Safâre b. Rebî'a Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Muhammed b. Ömer'in rivayeti böyledir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib'in rivayetinde ise Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer alıp Müslüman olan kişi, Rifâ'a b. el-Fâkih b. en-Nu'mân'dır.

1284. *Cebele b. Mâlik*﴿جبلة بن مالك﴾

[Cebele b. Mâlik] b. Cebele b. Safâre b. Rebî'a b. Zerrâ b. Adî b. ed-Dâr. Muhammed b. Ömer ile Hişâm b. Muhammed'in rivayetine göre Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur. Ancak Muhammed b. Ömer sadece "Cebele b. Mâlik" demiş [ve nesebi hakkında bilgi vermemiştir.] Hişâm b. Muhammed ise bu nesep ile onu ed-Dâr'a nispet etmektedir.

Murâd'dan Olanlar

[Murâd] b. Mâlik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân. Murâd'ın ismi Yehâbir'dir. *Yemen*'de ilk isyan eden kişi olduğu için Murâd diye isimlendirilmiştir. Annesi, Süleym b. Mansûr'un kızkardeşi olan Selmâ bt. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır.

1285. Ferve b. el-Müseyk ﴿فروة بن المسيك﴾

[Ferve b. el-Müseyk] b. el-Hâris b. Seleme ez-Züeyb b. Mâlik b. Münye b. Gutayf b. Abdullah b. Nâciye b. Murâd. Gutayfoğullarma "Murâd'ın Kureyş'i" denirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O da Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ferve b. Müseyk el-Murâdî, Kinde krallarını terk ederek Allah Resûlü'ne (sas) tabi olmak üzere ona geldi. Şeref ve itibarı olan biriydi. İbn Ubâde onu konuk etti. Sonra sabahleyin Allah Resûlü'nün (sas) yanına gitti. Allah Resûlü (sas) Mescit'te oturuyordu. Ona selam verip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! (sas) Ben, geride bıraktığım kavmimin temsilcisi olarak buradayım." Allah Resûlü (sas), *"Ey Ferve! Kime misafir oldun?"* diye sorunca o da "Sa'd b. Ubâde'ye." dedi. Bunun üzerine *"Allah Sa'd'a bereket versin!"* dedi.

Allah Resûlü'nün (sas) [gün boyunca herhangi bir yerdeki] her oturuşunda o da hazır olurdu. Kur'ân-ı Kerim'i, İslâm'ın farzlarım ve diğer hükümlerini öğrenirdi. Bir gün Allah Resûlü (sas), *"Ey Ferve! Rezm*[190] günü kavminin başına gelenler seni üzdü mü?" dedi. O da, "*Rezm* günü benim kavmimin başına gelen felaket, kimin kavminin başına gelse mutlaka üzülür." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), şöyle buyurdu: *"Fakat bu durum kavminin İslâm'daki hayrını artırmıştır."*

Murâd ile Hemdân kabileleri arasında bir savaş çıkmış, Hemdân, Murâd kabilesine istediğini yapmış ve nihayet *Rezm* günü pek çok mensubunu öldürmek suretiyle onları perişan etmişti. Hemdân'a Murâd'la savaşında komutanlık yapan el-Ecda b. Mâlik idi. O gün Murâd'ı perişan etmişti. Ferve b. Müseyk bu konuda şöyle der:

Şayet biz galip gelirsek, zaten en çok galip olan biziz eskiden beri,
Mağlup edilsek de olmayız biz defalarca hezimete uğratılanlardan biri...

[190] Birçok kaynakta olduğu gibi bu kelime matbu baskıda "Redm" diye yanlış yazılmıştır.

Korkaklık âdetimiz değildir asla bizim, ancak bu defa,
Kader bize ölümleri, başkalarına zaferi gördü reva...
Zamanın saltanatı sırayla, işte böyledir zaman,
Hücum eder onun musibetleri zaman zaman...

Ferve, Hz. Peygamber'in (sas) yanında kaldığı kadar kaldı. Sonra Hz. Peygamber (sas) onu Murâd, Zübeyd ve bütün Mezhic kabilelerine vali tayin etti. Onunla birlikte Ebnâü'l-*Yemen*'e[191] Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs'a zekâtlarını vermelerini bildiren bir mektup gönderdi. Ayrıca ona zekât miktarlarını bildiren başka bir mektup daha verdi. Hâlid, Ferve b. Müseyk ile birlikte sadakalardan sorumlu olmaya devam etti. Ferve, Allah Resûlü'nün (sas) vefatına kadar onun valisi sıfatıyla onların arasında dolaşıp durdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O Mihcen b. Vehb b. el-Huzâ'î'den, o da Mihcen'in kavminden dediklerini anlattı: Resûlullah (sas) Ferve b. Müseyk'e on iki ukıyye hediye etti; onu asil bir deveye bindirdi ve ona *Umân* tarzı işlenmiş bir hulle verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ömer b. el-Hattâb da Ferve b. Müseyk'i Mezhic kabilesinin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi.

1286. Kays b. el-Mekşûh ﴿قيس بن مكشوح﴾

Mekşuh'un ismi Hübeyre b. Abduyeğûs b. el-Guzeyyil b. Seleme b. Beddâ b. Âmir b. Avsebân[192] b. Zâhir b. Murâd'dır. Ateşle dağlandığı için kendisine "el-Mekşûh" adı verilen babası, Murâd kabilesinin büyüğüydü. Oğlu Kays da Mezhic'in meşhur süvarisiydi. O, Peygamberlik iddiasında bulunan el-Esved el-Ansî'yi öldüren kişidir. Bundan dolayı Mudar onu "Vefasız Kays" diye isimlendirdi. O ise ben "Vefasız değilim. Ancak Mudar'ın ölümüyüm." dedi.

[191] "*Yemen*'in Oğulları" anlamındaki "Ebnâü'l-*Yemen*", *Yemen*'e sonradan gelip yerleşmiş aslı Arap olmayan -ki soyları Kisrâ'nın gönderdiği Hürmüz'e dayandığı için İran kökenli oldukları söylenmekedir- bir kavimdir (M).

[192] Bu isim matbu baskıda yanlış olarak "Avseyân" diye geçmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O da Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. Ma'dîkerib, Allah Resûlü'nün [peygamberlik] işi kendilerine ulaşınca Kays b. Mekşûh el-Murâdî'ye dedi ki: "Ey Kays! Bugün kavminin efendisi sensin. Bize *Hicaz*'da Kureyş kabilesinden peygamber olduğunu söyleyen Muhammed isminde bir adamın zühur ettiği anlatıldı. Haydi ona gidelim de hakkında bilgi alalım! Eğer söylediği gibi peygamber ise bu bizim gözümüzden kaçmaz. Onunla karşılaştığımızda ona uyarız. Eğer değilse durumunu öğrenmiş oluruz. Şayet kavminden biri bizden önce giderse bizim reisimiz ve efendimiz olur. Biz de [mecburen] ona tabi oluruz." Kays bunu kabul etmedi ve onun görüşünü çok akılsızca buldu.

Bunun üzerine Amr b. Ma'dîkerib bineğine atlayıp kavminden on kişiyle birlikte *Medine*'ye geldi ve Müslüman oldu. Sonra memleketine döndü. Kays b. el-Mekşûh'a Amr'ın çıktığı haberi ulaşınca öfkelendi ve onu tehdit edip şöyle dedi: "Bana karşı geldi ve görüşümü terk etti." Amr da bu konuda şu şiiri söyledi:

Sana emretmiştim Zû San'a[193]*günü,*

Öyle bir emir ki âşikârdı doğruluğu...

Emretmiştim sana Allah'tan sakınmanı.

Bir de iyiliği! Ancak tehdit vesilesi yaptın[194] *sen onu...*

Çıktın böylece ideallerden, tıpkı,

Kazığının kendisini telef ettiği[195]*bir eşek gibi!*

Amr şöyle demeye başladı: "Ey Kays! Ben sana mutlaka Ferve b. Müseyk'e kuyruk olup tabi olacağını söylemiştim." Derken Ferve her tarafta Kays b. Mekşûh'u aramaya başladı. Sonunda Kays memleketinden kaçtı ve daha sonra Müslüman oldu.

[193] "Zü San'a" bir mevki adıdır (M).

[194] Bu çeviri, bağlama daha uygun olduğu için diğer kaynaklarda yer alan "tett'iduhu" fiiline göre yapılmıştır (M).

[195] Bu fiil (ârehu), diğer bazı kaynaklarda ayn harfiyle değil de gayn harfiyle "garrehü-onu aldattı- diye geçmektedir.

Kays, el-Ansî ortaya çıkınca onun kendisine zarar vereceğinden korktu. Ona gelip selam vermeye başladı. Fakat arzusunu gerçekleştirmek için içinde ona karşı bir fırsat kolluyor ve bunu kimseye söylemiyordu. Nihayet bir gün yanına geldiğinde baktı ki Feyrûz b. ed-Deylemî boynunu ezmiş ve yüzünü kafasının içine geçirerek onu öldürmüştü. Kays da başını kesip arkadaşlarına fırlattı. Sonra da el-Ansî'nin kavminden korkmaya başladı. Onları razı etmek için Dâzeveyh'e saldırıp onu öldürdü. Dâzeveyh, el-Ansî'nin cinayetinde hazır olan kişiler arasındaydı.

Ebû Bekir, el-Muhâcir b. Ebû Ümeyye'ye "Kays'ı zincire vur ve bana gönder!" diye yazılı talimat gönderdi. O da Kays'ı gönderdi. Ömer, Kays'ın öldürülmesi konusunda Ebû Bekir ile konuştu ve Dâzeveyh'i kastederek "Salih bir adamın kısası için onu öldür! Bu haddini aşan bir hırsızdır." dedi. Bunun üzerine Kays, onu öldürmediğine dair yemin etmeye başladı. Ebû Bekir, "Dâzeveyh'i kendisinin öldürmediğine ve onu kimin öldürdüğünü bilmediğine" dair Hz. Peygamber'in (sas) minberi yanında ona elli kez yemin ettirdi. Sonra da onu affetti.

Ömer şöyle diyordu: "Eğer Ebû Bekir seni affetmeseydi Dâzeveyh'in kısası için seni öldürürdüm." Kays da, "Ey Müminlerin Emiri! Farkında mısın, eğer bunu söylediğini biri duyarsa beni öldürmeye yeltenir. Oysa ben onu öldürmedim." Bundan sonra artık Ömer ondan bahsetmekten vazgeçti. Onu savaşlara gönderdiğinde onunla istişare edilmesini, ancak kendisine bir yetki verilmemesini emreder ve şöyle derdi: "O savaş sanatını bilen biridir. Fakat ona güvenilmez." İşte bu, onun hikâyesidir.

1287. Safvân b. Assâl ﴿صفوان بن عسال﴾

Rabad b. Zâhir b. Âmir b. Avbesân b. Zâhir b. Murâdoğulları'ndandır. Cümeloğulları'ndan[196] sayılmaktadır. Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmuştur.

Bana Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm anlattı; dedi ki: Bize Âsım anlattı. O da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

[196] Mizzî'ye göre (*Tehzîbü'l-Kemâl*, XIII; 21) bu isim "Cemel" olmalıdır.

Safvân b. Assâl el-Murâdî ile karşılaştım. Ona "Resûlullah'ı (sas) gördün mü?" dedim. Bu soruya o, "Evet, onunla birlikte on iki gazveye katıldım." diye cevap verdi.

Sa'd el-Aşîre b. Mâlik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dan Olanlar

Sa'd, ömrü uzun ve çocukları çok olduğu için "Sa'd el-Aşîre" diye isimlendirilmiştir. Çocukları ve torunları 300 kişiydi. Onlarla beraber bir yere gittiğinde "Bunlar kim?" diye kendisine sorulunca onlara nazar değer korkusuyla "Benim aşiretimdir." diye cevap verirdi. Sa'd el-Aşîre'nin annesi Mudar'ın Cu'fî b. Sa'd el-Aşîre boyundan Seleme[197] bt. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân'dır.

Müleyke'nin İki Oğlu: Cu'fî kabilesine mensupturlar. Allah Resûlü'ne (sas) elçi olarak gelmişlerdir. O iki oğul, şunlardır:

1288. Kays b. Seleme ﴿قيس بن سلمة﴾

[Kays b. Seleme] b. Şerâhîl b. eş-Şeytân b. el-Hâris b. el-Asheb. Onun adı Avf b. Ka'b b. el-Hâris b. Sa'd b. Amr b. Zühl b. Merrân[198] b. Cu'fî'dir.

1289. Seleme b. Yezîd ﴿سلمة بن يزيد﴾

[Seleme b. Yezîd] b. Meşce'a b. el-Mücemmi b. Mâlik b. Ka'b b. Sa'd b. Avf b. Harîm b. Cu'fî. Anneleri Harîm b. Cu'fîoğulları'ndan Müleyke bt. el-Hulv b. Mâlik'tir.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib b. el-Kelbî haber verdi. O babası ve Ebû Bekir b. Kays el-Cu'fî'den şöyle dediklerini rivayet etti:

Cu'fîler Cahiliye döneminde yürek yemeyi haram sayarlardı. Onlardan anne bir kardeş olan -ki anneleri Harîm b. Cu'fîoğulları'ndan Müleyke bt.

[197] Bu isim, Sellûmî baskısında "Selmâ" diye geçmektedir (M).
[198] Bu isim, matbu baskıda yanlış olarak "Mervân" diye geçmektedir.

el-Hulv b. Mâlik'tir- Merrân b. Cu'fîoğulları'ndan Kays b. Seleme b. Şerâhîl ile el-Harîm b. Cu'fîoğulları'ndan Seleme b. Yezîd b. Meşce'a b. Mecma Resûlullah'a (sas) elçi olarak gelip Müslüman oldular. Allah Resûlü (sas) onlara şöyle dedi: *"Sizin yürek yemediğinizi duydum."* Onlar "Evet!" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) "Onu yemeden Müslümanlığınız kemale ermez." buyurdu ve onlara bir yürek getirilmesini istedi. Getirilen yürek kızartıldı. Sonra onu Yezîd b. Seleme'ye uzattı. Onu alındığında eli titredi. Allah Resûlü (sas) ona *"Onu ye!"* demişti. O da yedi ve şöyle dedi:

İstemeye istemeye yedim yüreği,
Ona dokunduğunda parmaklarım titredi!

Allah Resûlü (sas), Kays b. Seleme'ye şöyle yazılı bir belge verdi: *"Muhammed Resûlullah'tan (sas) Kays b. Seleme b. Şerâhîl'e... Ben, seni Merrân ve mevâlisinden, Harîm ve mevâlisinden, Külâb ve mevâlisinden namaz kılan, zekât veren, malının sadakasını verip temizleyen kimselere vali tayin ettim."*-Külâb kabilesinin kolları Evd ve Zübeyd'dir. Harîm kabilesinin kolları ise Sa'du'l-Aşîre, Zeydullah b. Sa'd, Âizullah b. Sa'd, el-Hâris b. Ka'boğullarından Salâoğullarıdır.- Sonra bu iki kardeş şöyle dediler:[199] "Ey Allah'ın Resûlü! Annemiz Müleyke bt. el-Hulv sıkıntıda olan kişinin sıkıntısını giderir, çaresizi doyurur, fakire merhamet ederdi. Ancak kendisinin doğurduğu küçücük bir kız çocuğunu diri diri toprağa gömmüş birisi olarak öldü. Onun durumu ne olacak?" Allah Resûlü (sas) *"Gömen de gömülen de ateştedir."*[200] dedi. İkisi de kızarak kalktılar. Allah Resûlü (sas) *"Bana geri*

[199] Tensiye olan bu fiil (kala) matbu baskıda yanlış olarak müfred şekliyle "kale" diye geçmektedir.

[200] Bu rivayette İslâm'ın genel prensiplerine aykırı bir durum söz konusudur. Şöyle ki: Kadın henüz kendisine tebliğ ulaşmamışsa fetret ehlinden sayılır ve dinî mükellefiyetlerden sorumlu değildir. Dolayısıyla Cennetliktir. Şayet kensine tebliğ ulaştığı halde iman etmemiş ise o zaman Cehennemliktir. Kesin olmamakla beraber ikinci ihtimalin gerçekleştiği var sayılarak kadının Cehennemlik olduğu söylenebilir. Ancak burada gömülen küçük kızın da Cehennemlik olduğu belirtilmektedir. Oysa "küçük" kaydı onun kesinlikle ergenlik çağına girmediğini göstermektedir. Ergenlik çağına girmeden ölen -ki üstelik burada zulmen öldürülme de söz konusudur- bir çocuk anne-babası hangi inanca sahip olursa olsun günahsızdır ve Cehennemlik olamaz. Bazı kaynaklarda "rivayetin sahih olduğu, ancak bu hükmün sadece bu olaya mahsus olduğu ve dolayısıyla genel bir hüküm çıkarılamayacağı" şeklinde bir izah mevcuttur (M).

dönün! Benim annem de sizin annenizle beraberdir."[201] dedi. Onlar Resûlullah'ın (sas) söylediklerini kabul etmekten kaçındılar ve şöyle söylenerek gittiler: "Vallahi bize yürek yediren ve annemizin ateşte olduğunu iddia eden bir adam tabi olunmaya layık değildir." Derken bir müddet yol aldıklarında Allah Resûlü'nün (sas) bir sahâbîsiyle karşılaştılar. Onun yanında bir grup zekât devesi vardı. Onu bağladılar ve develeri sürüp götürdüler. Haber Allah Resûlü'ne (sas) ulaşınca şu sözüyle beddua ettiği kişilerle birlikte onları lanetledi: *"Allah Ra'l'e, Zekvân'a, Asiyye'ye, Lihyân'a, biri Harîm diğeri Merrân kabilesine mensup olan Müleyke'nin iki oğluna lanet etsin!"*

1290. Ebû Sebre ﴿أبو سبرة﴾

İsmi, Yezîdb. Mâlik b. Abdullah b. ez-Züeyb b. Seleme b. Amr b. Zühl b. Merrân b. Cu'fî'dir. Allah Resûlü'ne (sas), iki oğlu Sebre ve Azîz ile birlikte heyet halinde geldi. Allah Resûlü (sas), Azîz'e *"İsmin ne?"* diye sordu. O da "Azîz" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Allah'tan başka Azîz yok, sen Abdurrahman'sın!"* dedi. Akabinde üçü birden Müslüman oldu. Ebû Sebre, "Ey Allah'ın Resûlü! Ellerimde bineğimin yularını tutmamı engelleyen bir yara var." dedi. Allah Resûlü (sas), bir kâse getirilmesini istedi. Onunla yaranın üstüne vurup meshetmeye başladı. Böylece yara iyileşti. Allah Resûlü (sas), ona ve iki çocuğuna dua etti. Ebû Sebre, "Ey Allah'ın Resûlü! Kavmimin *Yemen*'deki vadisini bana tahsis et!" dedi. Oraya *Cerdân* deniyordu. Hz. Peygamber (sas) onun istediğini yaptı. Ebû Sebre, kendisine 2.500 [dirhem] atiyye tahsis edilenlerdendi.

Haccâc b. Yusuf, Ebû Sebre'nin oğlu Abdurrahman'ı *Isbahan*'a vali tayin etti. O, el-A'meş'in arkadaşı olan fakih Ebû Hayseme b. Abdurrahman'dır.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Hayseme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Dedem Ebû Sebre *Medine*'ye gelmiş. Akabinde babam doğmuş. Dedem ona "Azîz" ismini vermiş. Bunu Allah Resûlü'ne (sas), bildirince Allah Resûlü (sas), *"Hayır, o Abdurrahman'dır."* buyurmuş.

[201] Yukarıdaki itirazımız bu cümle için de geçerlidir (M).

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hayseme'yi duydum, şöyle diyordu: "Babam doğduğunda dedem ona Azîz ismini vermiş. Dedem Allah Resûlü'ne (sas) gelip bunu ona bildirmiş. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Ona Abdurrahman ismini ver!"* demiş.

Âizüllah b. Sa'd el-Aşîre'den Olanlar

1291. Ubeyde b. Hebbâr﴿عبيدة بن هبار﴾

Mu'âviye b. Mâkânoğulları'ndandır. Adı Evs b. Âizüllah b. Sa'd el-Aşîre'dir. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Müslüman olmuştur.

Benî Zübeyd es-Sağîr'den Olanlar

Zübeyd, Münebbih b. Rebî'a b. Seleme b. Mâzin b. Rebî'a b. Münebbih'tir. Münebbih ise [En Büyük Zübeyd anlamındaki] Zübeyd el-Ekber'dir. Zübeyd el-Ekber, Zübeyd b. Sa'b b. Sa'd el-Aşîre'nin soyunun dayandığı kişidir. [Küçük Zübeyd anlamındaki] Zübeyd es-Sağîr'in "Zübeyd" diye adlandırılmasının nedeni şudur: Kendisinin amcaları ve amca çocukları çoğalınca "Evdoğulları'na karşı bana kim yardım eder?" manasını kastederek "Men *yezbüdünî* nusreten [Bana kim yardımın özünü yedirir?]" demiş. Onlar da onun bu talebine olumlu cevap vermişler. Bundan böyle Zübeyd es-Sağîr ile Zübeyd el-Ekber arasında olan bütün fertlere "Zübeyd" adı verilmiş. Zübeyd el-Ekber, Zübeyd b. Sa'b b. Sa'd el-Aşîre'dir. Kardeşi Zübeyd es-Sağîr'dir. Münebbih el-Ekber'e dayanıncaya kadar tüm amcalarına "Zübeyd" adı verilmiştir.

1292. Amr b. Ma'dîkerib﴿عمرو بن معديكرب﴾

[Amr b. Ma'dîkerib] b. Abdullah b. Amr b. Usm b. Amr b. Zübeyd el-Asğar. Amr, Arapların süvarisiydi. Kendisine "Ebû Sevr" künyesi verilmiştir. Allah Resûlü'ne (sas) elçi olarak gelmiş ve Müslüman olmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O da Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Ma'dîkerib kendi aşireti Zübeyd'den on kişiyle beraber Allah Resûlü'ne (sas) geldi. Daha önce Hz. Peygamber'in (sas) tebliği ile ilgili haberler kendilerine ulaşınca Amr, Kays b. Mekşûh el-Murâdî'ye şöyle demişti: "Ey Kays! Bugün kavminin efendisi sensin. Bize *Hicaz*'da Kureyş kabilesinden peygamber olduğunu söyleyen Muhammed isminde bir adamın zühur ettiği anlatıldı. Haydi ona gidelim de hakkında bilgi alalım! Eğer söylediği gibi peygamber ise bu, bizim gözümüzden kaçmaz. Onunla karşılaştığımızda ona uyarız. Eğer değilse durumunu öğrenmiş oluruz. Şayet kavminden biri bizden önce giderse bizim reisimiz ve efendimiz olur. Biz de [mecburen] ona tabi oluruz." Kays bunu kabul etmedi ve onun görüşünü çok akılsızca buldu.

Amr b. Ma'dîkerib bineğine atlayıp *Medine*'ye geldi. Şehre geldiğinde bineğinin yularını tutmuş bir vaziyette iken şöyle dedi: "Bu bölgenin Amr b. Âmiroğulları'ndan olan lideri kimdir?" Ona "Sa'd b. Ubâde'dir." denildi. Bunun üzerine bineğini, onun kapısında çöktürene kadar sürdü. Sa'd'a, Amr b. Ma'dîkerib geldi diye haber verildi. Sa'd onu karşıladı. Ona "Hoş geldin!" dedi ve bineğine bakılmasını emretti. Ma'dîkerib, bineğinden indi. Sa'd ona ikramda bulundu ve hediye verdi. Sonra onu alıp Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Ma'dîkerib Müslüman oldu ve birkaç gün *Medine*'de kaldı. Allah Resûlü (sas), kendisine elçi olarak gelen heyete hediye verdiği gibi ona da hediye verdi. O da memleketine dönmek üzere ayrıldı.

Amr kavmi olan Zübeyd ile birlikte yaşadı. Bu arada onların lideri Ferve b. Müseyk idi. Onun sözünü dinliyor ve savaşa çıkmak istediği zaman emrine itaat ediyordu. Ferve kendisine karşı çıkanları yakalıyordu. Kays b. el-Mekşûh'a Amr'ın çıktığı haberi ulaşınca öfkelendi ve onu tehdit edip şöyle dedi: "Bana karşı geldi ve görüşümü terk etti." Amr da bu konuda, Muhammed b. Ömer'in "Onu hocalarımdan duydum." dediği şu şiiri söyledi:

Sana emretmiştim Zû San'a günü,
Öyle bir emir ki âşikârdı doğruluğu...

Emretmiştim sana Allah'tan sakınmanı,

Bir de iyiliği! Ancak tehdit vesilesi yaptın sen onu...

Çıktın böylece ideallerden, tıpkı,

Kazığının kendisini telef ettiği bir eşek gibi!

Amr şöyle demeye başladı: "Ey Kays! Ben sana mutlaka Ferve b. Müseyk'e kuyruk olup tabi olacağını söylemiştim." Derken Ferve her tarafta Kays b. Mekşûh'u aramaya başladı. Sonunda Kays memleketinden kaçtı.

Allah Resûlü (sas) vefat edince Ferve b. Museyk İslâm'da sebat gösterdi. Kendisine itaat edenlerle beraber kendisine karşı gelenlere baskınlar düzenliyordu. Amr b. Ma'dîkerib ise Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra İslâm dininden döndü. Dinden döndüğü zaman şöyle dediği sabittir:

En kötü iktidar olarak gördük Ferve'nin iktidarını,

Sanki o burnu pislik[202] *kokusu almış bir eşek!*

Sen Ebû Umayr'ı[203] *gördüğün zaman,*

Acaiplikler[204] *görürsün pislikten ve ihanetten oluşan...*

Ferve b. Müseyk İslâm'dan dönen kişiyi bulup onunla savaşmaya başladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O Abdülmelik b. Nevfel'den, o da Amr b. Ma'dîkerib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kâdisiyye savaşında Müslümanların atları fillerden ürküyordu. İranlıların atları ise ürkmüyordu. Birine emrettim, kalkanıyla beni korudu. Sonra bir file yaklaştım; hortumuna vurup kestim. Bunun üzerine fil ürktü ve diğer filleri de ürküttü. Ürken filler askerleri ezdi. Müslümanlar da onlara hücumda ısrar etti ve nihayet İranlılar hezimete uğradı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî anlattı. O Ebân b. Sâlih'den, o da Amr b. Ma'dîkerib'den Kâdisiyye savaşında şöyle dediğini rivayet etti:

---

[202] Bu kelime (Azr), bazı kaynaklarda "kazr/dışkı" ya da "süfr/vahşi hayvanların rahmi" diye geçmektedir (M).

[203] Ferve'nin künyesidir (M).

[204] Acaip diye çevirdiğimiz bu kelime (huvelâ), bazı kaynaklarda "hıvelâ" gibi "deve ceninin plesantası" olarak anlamlandırılmıştır (M).

"Kılıçları fillerin hortumlarına vurun! Zira onların öldürülecek yerleri sadece hortumlarıdır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o da ez-Zübeyr'in mevlası Ebû Habîbe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Niyâr b. Mükrim el-Eslemî anlattı; dedi ki:

Kâdisiyye savaşında bulundum. Bizimle İranlılar arasında şiddetli çarpışmaların olduğu bir gün yaşadık. O gün, düşmanın başına türlü türlü işler açan birini gördüm. [Etrafımdaki insanlara] 'Bu adam kimdir? Allah onu hayırla ödüllendirsin!' dedim. Bana "O, Amr b. Ma'dîkerib'dir." denildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mansûr b. Ebü'l-Esved anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kâdisiyye savaşında bulundum. Amr b. Ma'dîkerib'in iki saf arasında şöyle diyerek dolaştığını gördüm: "Avım kaptırmayan aslan gibi aslanlar olun. İranlı mızrağını attıktan sonra teke gibi olur. Onların komutanlarının ok atışları isabetsizdir." Bunun üzerine ona, "Ey Ebû Sevr! Kendini kolla!" dedik. Hemen akabinde İranlı bir komutan ona bir ok attı. Bu kez onun oku hedefini şaşırmadı.[205] Amr hemen ona saldırdı ve onu yakaladı. İkisi birden yere düştü. Etrafındakiler açılınca bir de baktım ki, Amr onun göğsüne çökmüş, onu boğazlıyor. [Komutanı öldürdükten sonra] üzerindeki iki bilezikle ince ipekten dokunmuş bir abayı ganimet olarak aldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O da İsa el-Hannât'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Kâdisiyye savaşı gününde Amr b. Ma'dîkerib'e bir at getirildi. Amr atı şöyle bir silkeledi ve "Bu zayıftır." dedi. Başka bir at getirildi, onu da tecrübesini kullanarak silkeledi. "Bu da zayıftır." dedi. Sonra ona başka bir at getirildi. Onu da tecrübesini kullanarak silkeledi. "Bu da zayıftır." dedi. Sonra bir at daha getirildi. Onu da tecrübesini kullanarak silkeledi ve koşturdu. Ardından arkadaşlarına şöyle dedi: "Ben saldırıp köprüyü geçeceğim. Eğer atik olursanız ben ayaktayken etrafımı sardıkları zaman bana yetişirsiniz. Eğer gecikirseniz beni öldürülmüş ve soyulmuş olarak bulursunuz." Amr, hücum etti ve anlattığı şekilde onu ayakta, etrafı sarılmış bir halde bulduk.

[205] Bazı kaynaklarda bu okun Amr'ın yayına isabet edip kırdığı kaydedilmektedir (M).

Bize Muhammed b. Ömer, Rebî'a b. Osman'dan şöyle dediğini haber verdi:

Ömer, *Nehâvend* savaşında Nu'mân b. Mukarrin'i orduya komutan tayin edince ona, "Senin ordunun içinde Amr b. Ma'dîkerib ve Tulayha b. Huveylid el-Esedî bulunmaktadır. Onları yanına al ve savaş konusunda istişare et!" diye mektup yazdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Bükeyr b. Mismâr anlattı. O da Sa'd'ın mevlası Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr'ın içkiye mübtela olup kendini kaptırdığı haberi kendisine ulaşınca Sa'd'ın şöyle dediğini duydum: "Onun [İslâm'da] iyi bir yeri vardır. *Kâdisiyye* savaşında naralar atıyor, düşmanı çokça bozguna uğratıyordu." Ona "Ya Kays b. Mekşûh?" denilince "Kays şüphesiz cesurdu. Ancak bu Kays'tan daha fazla fedakârlık yapıyordu." dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini haber verdi:

Kâdisiyye savaşında biz saf saf dizilmiş iken Amr b. Ma'dîkerib şöyle diyerek yanımızdan geçerdi: "Ey Arap topluluğu! Avını kimseye kaptırmayan aslan gibi olun! İranlı mızrağını atınca teke gibi olur."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyrî[206] el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı; dedi ki: Bize İsmail anlattı. O da Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mescit'te el-Eş'as ile Amr b. Ma'dîkerib'in arasında geçen şöyle bir konuşmaya şahit oldum: el-Eş'as, Amr'a dedi ki: "Vallahi gelirsem seni yellendiririm." Bunun üzerine Ebû Sevr b. Ma'dîkerib dedi ki: 'Hayır, vallahi o[207] çok sabırlı, çok emniyetli ve güçlüdür;[208] [yellenmez]."

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O Amr b. Şemir'den, o Ebû Tavk'dan, o da Şürahbîl b. Ka'kâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. Ma'dîkerib'in şöyle dediğini duydum: "Gerçekten yakın geçmişimizi düşünüyorum da biz Cahiliye döneminde iken şöyle diyerek hac farizasını eda ederdik:

[206] Bu isim, Sellûmî baskısında "ez-Zübeyr" diye geçmektedir (M).

[207] Bu zamirle (inneha) makadını kast etmektedir (M).

[208] Bu tabir (le'azûmun müfezze'atün), Sellûmî baskısında yanlış olarak "le'arûmun mukri'atün-aile belası" diye geçmektedir.

Emrine hazırım tazimle Ey Rab! Özür beyan ederek sana!
İşte bu Zübeyd, cebren geldi sana!
Adâh[209]ve Semüre ağaçlarının arasındaki yolları kat ede ede...
Onunla beraber koştu, yarışa hazırlanmış hırslı atlar,
Geldiler sana derin vadileri, sarp dağları aşa aşa...
Putları arkalarında bırakıp tamamen terk ede ede!

Bu gün ise Allah'a hamd olsun [telbiyeyi] Allah Resûlü'nün (sas) bize öğrettiği gibi söylüyoruz." Bunun üzerine dedim ki: "Ey Ebû Sevr! Allah Resûlü (sas) [telbiyeyi] size nasıl öğretti?" Şöyle dedi: ***"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, inne'l- hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. lâ şerîke leke lebbeyk.*** Cahiliye döneminde insanların *Arafat*'ta vakfe yapmasına engel oluyorduk. Allah Resûlü (sas), onları *Batnü Arafat*'a salmamızı emretti. Kendilerini kapıp kaçırmamızdan korktukları için *Arafat* gecesinde onların vakfe yeri *Batnü Muhassir* idi. Allah Resûlü (sas) bize: *"Müslüman oldukları zaman onlar sizin kardeşlerinizdir."* dedi.

BENÎ EL-HÂRİS B. KA'B B. AMR B. ULE B. CELD B. MÂLİK B. ÜDED B. ZEYD B. YEŞCÜB B. ARÎB B. ZEYD B. KEHLÂN B. SEBE'DEN OLANLAR

1293. Abdülhacer ﴿عبد الحجر﴾

[Abdülhacer] b. Abdülmedân -ki bu şahsın adı Amr'dır- b. ed-Deyyân -ki bunun adı Yezîd'dir- b. Katan b. Ziyâd b. el-Hâris b. Mâlik b. Rebî'a b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b.

Abdülhacer, el-Hâris b. Ka'boğulları'nın heyeti ile birlikte Hz. Peygamber'in (sas) huzuruna geldi. Hz. Peygamber (sas), ona *"Sen kimsin?"* dedi. O, "Ben Abdülhacer'im" diye cevap verince Hz. Peygamber (sas) *"Sen Abdullah'sın."* dedi. Müslüman oldu ve Büsr b. Ebû Ertât el-Âmirî

[209] Buradaki adah (عضاه) kelimesi, dikenli ve siyah olan bir çeşit ağaçtır (M).

kendisini öldürünceye kadar *Yemen*'de saygın ve önde gelen şahsiyetlerden biri olarak yaşadı. Büsr, *Yemen*'e geldiği bir gece [kendisinden başka] oğlu Mâlik'i ve ona misafir olanları; ayrıca Ubeydullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib'in iki oğlunu da öldürdü. Âişe bt. Abdülhacer - ki bu zat Abdullah b. Abdülmedân'dır- Ubeydullah b. Abbâs'ın eşi idi. Ubeydullah'tan Abbâs b. Ubeydullah adında çocuğu oldu.

Abdullah'ın -ki bu zata Abdülhacer b. Abdülmedân denilir- çocukları er-Rebî, Ziyâd, Yezîd ve Rayta bt. Abdullah b. Abdülmedân'ın evlatları, Abdülhacer'in zürriyetinden gelen çocuklarındandır. Rayta, Abbâsoğulları'nın [Emevî iktidarına karşı çıkma] çağrısını deruhte eden [ve Abbâsî Devletini kuran] müminlerin Emiri Ebü'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed b. Ali'nin annesidir. Ziyâd b. Ubeydullah, Ebü'l- Abbâs'ın ve Ebû Ca'fer'in *Mekke* ve *Medine* valiliğini yapmıştır. Yezîd b. Ubeydullah'ın ise es-Semrâ b. Yezîd adında çocuğu vardır.

1294. Yezîd b. Abdülmedân ﴿يزيد بن عبد المدان﴾

[Yezîd b. Abdülmedân] b. Deyyân b. Katan b. Ziyâd b. el-Hâris b. Mâlik b. Rebî'a b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: "ed-Deyyân, el-Hâkim'dir. Birinin şöyle dediğini duydum: Onun 'ed-Deyyân' [çok mütedeyyin olan, hâkim, kadı] diye isimlendirilmesinin nedeni 'Bugün din vardır; yarın da din var olacaktır; Allah'ın dini en hayırlı dindir.' demesidir." Yezîd b. Abdülmedân Eslem ve Hârisoğulları'nın heyeti ile birlikte Hz. Peygamber'e (sas) geldi. Ancak bazıları onun Allah Resûlü'ne (sas) varmadan önce vefat ettiğini söylemişlerdir.

1295. Kays b. el-Husayn ﴿قيس بن الحصين﴾

[Kays b. el-Husayn] Zü'l-Gussa - boğazındaki yutkunma zorluğundan[210] dolayı böyle adlandırıldı- b. Zeyd b. Şeddâd b. Kanân b. Seleme b.

[210] Boğazındaki bir tıkanıklık ve yutkunma probleminden dolayı bu sahabenin sözü net olarak anlaşılmadığından kendisine bu lakap verilmiştir (M).

Vehb b. Abdullah b. Rebî'a b. el-Hâris b. Ka'b. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak gelmiş ve Hz. Peygamber (sas) ona kavmiyle ilgili bir mektup yazıp vermiştir.

1296. Hâni b. Yezîd ﴿هانئ بن يزيد﴾

[Hâni b. Yezîd] b. Nehîk b. Düreyd b. Süfyân b. ed-Dabâb - ki bu Seleme'dir- b. el-Hâris b. Rebî'a b. el-Hâris b. Ka'b. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak gelmiş ve Müslüman olmuştur.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı. O el-Mıkdâm b. Şüreyh'den, o babasından, o da [el-Mıkdâm'ın] dedesi Hâni b. Yezîd'den şunu rivayet etti:

Kendisi Hârisoğulları'nın heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'in (sas) huzuruna gelmiş. -Kendisi 'Ebü'l-Hakem' künyesiyle çağrılıyordu.- Bu sebeple oradakiler onu 'Ebü'l-Hakem' künyesiyle çağırmaya başladılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Bunlar neden seni Ebü'l-Hakem künyesiyle çağırıyorlar?"* dedi. Ben de, "Aralarında bir anlaşmazlık çıktığı zaman bana gelirler; ben de hüküm veririm." diye cevap verdim. Allah Resûlü (sas), *"Senin oğlun var mı?"* deyince ben "Evet!" dedim. *"Hangisi büyük?"* diye sorunca "Şüreyh" dedim. Bu cevaba binaen o da *"Öyleyse sen bundan böyle Ebû Şüreyh'sin."* dedi.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: Bu zat, Ebû Şüreyh b. Hâni'dir. Şüreyh ise, "Ebü'l-Mıkdâm" künyesiyle çağrılmaktadır. Uzun ömürlü biri idi ve bütün savaşlara katıldı. Haccâc zamanında *Sicistan*'da şu dizeleri söylerken öldürüldü:

Izdırap çeker hale geldim göğüs germekten yaşlılığa,
Asırlar gibi uzun zaman yaşadım müşrikler arasında...
Orada ulaştım Uyarıcı Peygambere,
Ondan sonra onun es-Sıddîk'ına ve Ömer'e,
Eriştim yine Mihrân ve Tüster savaşına,
Hem de Bâcümeyrâ ve Müşakkar savaşına...
Heyhât! Ne kadar uzun bir ömürdür bu böyle!

1297. Yezîd b. el-Muhaccel﴿يزيد بن المحجل﴾

Adı, Mu'âviye b. Hazn b. Mevâle[211] b. Mu'âviye b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b'dır. Babası el-Muhaccel liderlik yapmıştır. Vücudunda bulunan beyazlıktan dolayı "el-Muhaccel" [halhal takılan yeri beyaz olan] diye isimlendirilmiştir. Yezîd'in annesi ise Nesîbe bt. Mu'âviye b. Rebî'a b. Zâlim b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b'dır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Yezîd b. el-Muhaccel elçi olarak Hz. Peygamber'e (sas) geldi. Onun nesebi hakkında kimse bize bilgi vermedi. Yukarıdaki nesebi ve [elçi olarak gelme] hikâyesini, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasından aktarmıştır."

1298. Abdullah b. Kurâd﴿عبد الله بن قراد﴾

[Abdullah b. Kurâd] el-Hârisî. Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu zat, Hârisoğulları'nın heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'e (sas) geldi." Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî ise bu şahıstan bahsetmemiştir.

1299. Şeddâd b. Abdullah﴿شداد بن عبد الله﴾

[Şeddâd b. Abdullah] el-Kanânî. Muhammed b. Ömer, onu Hz. Peygamber'e elçi olarak gelen el-Hâris b. Ka'boğulları'nın heyeti içinde zikretti.

1300. Amr b. Abdullah﴿عمرو بن عبد الله﴾

[Amr b. Abdullah] el-Hârisî. Muhammed b. Ömer, onu Hz. Peygamber'e elçi olarak gelen el-Hâris b. Ka'boğulları'nın heyeti içinde zikretti. Ondan başkası bu kişiden bahsetmemiştir.

---

[211] Bu isim bazı kaynaklarda hemze ile "Mev'ele" diye geçmektedir (M).

EN-NAHA B. AMR B. ULE B. CELD B. MÂLİK B. ÜDED B. ZEYD B. YEŞCÜB B. ARÎB B. ZEYD B. KEHLÂN B. SEBE B. YEŞCÜB B. YA'RUB B. KAHTÂN'DAN OLANLAR

1301. Zürâre b. Kays ﴿زرارة بن قيس﴾

İbn el-Hâris b. Idy[212] b. el-Hâris b. Avf b. Cüşem b. Ka'b b. Kays b. Sa'd b. Mâlik b. en-Naha. en-Naha'm 200 kişiden oluşan heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'e (sas) geldi. Onlar *Yemen*'den gelen son grup idi. Hicretin 11.yılındaMuharremayınıntamortasındageldiler.Remlebt.el-Hades'in[213] evine konuk oldular. Sonra İslâm'ı kabul ettiklerini söyleyerek Resûlullah'm (sas) yanına vardılar. *Yemen*'de Mu'âz b. Cebel'e de bîat ettiler.

Onlardan Ebû Zürâre diye biri şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben bu yolculuğumda [rüyamda] çok acayip şeyler gördüm." Allah Resûlü (sas) ona *"Ne gördün?"* diye sordu. O, "*Yemen*'de bıraktığım dişi bir merkebin yanakları ak benekli siyah bir oğlak doğurduğunu gördüm." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) dedi ki: *"Gelirken geride Mısırlı bir cariyeni hamile olduğu halde bıraktın mı?"* Ebû Zürâre bu soruya "Evet, ey Allah'ın Resûlü! [Buraya gelirken] hamile kalmış bir cariyemi [evimde] bıraktım." diye cevap verdi. Allah Resûlü (sas), *"O cariye bir erkek çocuk doğuracak, o senin oğlundur."* deyince Zürâre, "Peki, öyleyse 'yanaklarına beyaz karışmış siyah renkli' ne anlama geliyor?" diye sordu. Hz. Peygamber (sas) *"Bana yaklaş!"* dedi. O da ona yaklaşınca Allah Resûlü (sas) ona şu soruyu sordu: *"Senin gizlediğin bir Alaca (Sedef) hastalığın var mı?"* Zürâre, "Evet, seni hak ile gönderene yemin olsun ki, senden başka bunu bilen ve buna vakıf olan hiçbir kimse olmadı." dedi. Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"İşte durum bu!"* Zürâre sözüne şöyle devam etti: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben [o rüyamda] en-Nu'mân b. Münzir'i iki küpeyi, pazuya takılan iki bileziği ve bileğe takılan iki bileziği takmış olarak gördüm." Allah Resûlü (sas), *"Bu Arapların*

[212] Bu isim Yazma nüshada "Addâ - عداء " eyid geçmektedir. Ben İbn Mâkûlâ'nın "İkmâl" (VI, 156) adlı eserindeki kaydı tercih ettim.

[213] Bu isim Sellûmî baskısında "el-Hâris" diye geçmektedir (M).

iktidarıdır ki, en güzel kılığına ve en parlak dönemine geri döndü." dedi. Zürâre "Ey Allah'ın Resûlü! [O rüyamda] yerden saçı ağarmış bir kadının çıktığını gördüm." dedi. Hz. Peygamber (sas) *"Bu dünyanın akibetidir."* dedi. Zürâre "[Yine o rüyamda] Bir ateşin yerden çıkıp benimle Amr adındaki oğlum arasında engel oluşturduğunu gördüm. Bu ateş şöyle sesleniyordu: "Alev, Alev! [İnsanlardan bazısı] gören, [bazısı] kördür. Bana yiyecek verin, ailenizi ve malınızı yiyeyim!" dedi. Allah Resûlü (sas) dedi ki: *"O ahir zamanda olacak bir fitnedir."* Zürâre bu kez "Ey Allah'ın Resûlü! Fitne nedir?" diye sorunca Allah Resûlü (sas) şöyle cevap verdi: *"İnsanlar liderlerini öldürürler.*-Bu esnada parmaklarını birbirinden ayırıp sözüne şöyle devam etti:- *Ve kafanın kemikleri gibi birbirlerine girerler. O gün kötü kimse, kendisinin iyi bir insan olduğunu zanneder. Müminin kanı, mümin için su içmekten daha tatlı olur. Eğer oğlun senden önce ölürse fitneye sen yetişeceksin. Şayet sen önce ölürsen oğlun fitneye yetişecek."* Bunun üzerine Zürâre, "Ey Allah'ın Resûlü! Bana dua et de ona yetişmeyeyim!" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Allahım, ona yetişmesin!"* diye dua etti. Zürâre öldü; oğlu Amr b. Zürâre hayatta kaldı. Amr, *Kûfe*'de Hz. Osman'ı azledip Hz. Ali'ye bîat eden Allah'ın ilk kuludur.

1302. Ertât b. Ka'b ﴿أرطاة بن كعب﴾

[Ertât b. Ka'b] b. Ka'b b. Şerâhîl b. Ka'b b. Selâmân b. Âmir b. Hârise b. Sa'd b. Mâlik b. en-Naha. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ona bir sancak verdi. Ertât, o sancakla *Kâdisiyye* savaşma katıldı ve şehit oldu. Bunun üzerine sancağı kardeşi Düreyd b. Ka'b aldı ve o da şehit oldu.

1303. el-Erkam ﴿الأرقم﴾

Adı Cehîş b. Yezîd b. Mâlik b. Abdullah b. el-Hâris b. Bişr[214] b. Yâsir b. Cüşem b. Mâlik b. Bekir b. Avf b. en-Naha'dır. Hz. Peygamber'e (sas) gelen [en-Naha- أَلنَّخع] heyeti içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

[214] Bu isim (Bişr- بِشر) bazı kaynaklarda "Beşîr- بَشير" ya da "Nesiy- نسي" diye geçmektedir (M).

Benî Ruhâ b. Münebbih b. Harb. Ule b. Celd b. Mâlik b. Üded'den Olanlar

1304. Amr b. Sübey ﴿عمرو بن سبيع﴾

Süleym b. Ruhâ b. Münebbih b. Harboğulları'ndandır. Ruhâ kabilesinden on beş kişilik heyetle birlikte Hz. Peygamber'e (sas) geldi. Onların Hz. Peygamber'e (sas) bu gelişleri hicretin 10. yılında vaki olmuştu. Müslüman oldular. Hz. Peygamber (sas) heyetlere hediye verdiği gibi onlara da hediye verdi. Kur'ân-ı Kerim'i ve farzları öğrenip memleketlerine döndüler. Sonra onlardan bir grup *Medine*'den gelip Allah Resûlü (sas) ile birlikte hac farizasını eda ettiler. Allah Resûlü (sas) vefat edene kadar da orada kaldılar. Allah Resûlü (sas) *Hayber*'de Ketîbe denilen yerden onlara sürekli verilmek üzere 100 vesk ürün veren bir arazinin tahsis edilmesini vasiyet etti. Bu hususta onlar için yazılı bir belge hazırlattı. Bu kişiler daha sonra Üsâme b. Zeyd'in ordusuyla *Şam*'a gittiler.

Bu bilgilerin tümünü bize Muhammed b. Ömer, Üsâme b. Zeyd el-Leysî'den, o da Zeyd b. Talha et-Teymî'den rivayetle anlattı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ruhâ kabilesine mensup bu kişiler, daha sonra Allah Resûlü'nün kendilerine tahsis ettiği Hayber'deki o araziyi, Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde sattılar.

1305. Mâlik b. Mürâre ﴿مالك بن مرارة﴾

Süheym b. Abdullah b. Ruhâ[215] oğullarındandır. Allah Resûlü (sas) onu, isimlerini tek tek belirttiği kişilere yazdığı mektuplarla birlikte *Yemen*'e gönderdi. Onlara [bu gönderdiği mektuplar vasıtasıyla] zekât ve cizyeleri toplayıp Mu'âz b. Cebel ile Mâlik b. Mürâre'ye vermelerini; onlara iyi davranmalarını emretti. Mâlik b. Mürâre *Yemen* halkının Müslüman olduğunu ve itaat ettiklerini Hz. Peygamber'e (sas) bildiren elçisi idi. Allah

[215] Bu isim bazı kaynaklarda "Rehâ" diye geçmektedir.

Resûlü (sas), "Mâlik b. Mürâre haberi iletti ve gaybı muhafaza etti."[216] diye onlara bir mektup yazdı.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: "*Kûfe* ve *Basrâ*'da Ruhâ ve Ans kabilesine mensup kişiler yoktur. Onlar daha çok *Yemen* ve *Şam*'dadırlar."

Sudâ'dan Olanlar

O, Yezîd b. Yezîd b. Harb b. Ule b. Celd b. Mâlik b. Üded'dir.

1306. Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî ﴿زياد بن الحارث الصدائى﴾

Bize Muhammed b. Ömer ve Muhammed b. Kesîr el-Abdî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um'dan, o da Ziyâd b. Nu'aym el-Hadrâmî'den, o da Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) benim kavmimin üzerine bir ordu göndermek istedi. Bunun üzerine onun yanına varıp dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Duyduğuma göre kavmimin üzerine bir ordu gönderiyormuşsun. Orduyu geri çek! Zira ben, kavmimin İslâm'a gireceği konusunda kefilim." Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) orduyu geri çekti.

Ziyâd sözlerine şöyle devam etti: "Onlara bir mektup yazdım. Bunun üzerine İslâm'ı kabul ettiklerine dair temsilî bir heyet elçi olarak geldi. Bu durum karşısında Allah Resûlü (sas) bana, *'Ey Sudâ'nın kardeşi! Sen kavminde sözü dinlenen birisin.'* dedi. Ben de, 'Hayır, Allah onları hidayete erdirdi; Allah ve Resûlü (sas) onlara lütufta bulundu.' dedim ve ekledim: 'Ey Allah'ın Resûlü! Beni kavmime idareci yap! Bunun için bana yazılı bir belge ver!' O da bunu yaptı. Bana yazılı bir belge verdi. Akabinde bir de kavmimin zekâtından bana bir pay vermesini ve buna dair bana yazılı bir belge hazırlamasını ondan istedim. Bunu da yaptı ve bana [bu emri içeren] yazılı bir belge verdi.

[216] Allah Resûlü (sas) bu sözüyle "Mâlik bizim için gayb olan memleketinde olanları doğru bir şekilde muhafaza edip bize aktardı." demek istemiş olabilir (M).

Bir ara Allah Resûlü (sas) ile birlikte iken bir grup geldi. İdarecilerini şikâyet edip 'Cahiliye döneminde aramızda geçen bir olaydan dolayı bize sıkıntı verdi.' dediler. Bu durum karşısında o da, *'Mümin için idareci olmakta hayır yoktur.'* buyurdu. Sonra bir adam ayağa kalktı ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bana zekât mallarından biraz pay ver!' Allah Resûlü (sas) *'Allah onu taksim etme yetkisini ne Zatına yakın olan bir Meleğe, ne de gönderilmiş bir peygambere verdi. Nihayet Cenab-ı Hak bizzat kendisi zekâtı sekiz sınıfa taksim etti. Eğer sen bu sınıflardan birisi isen sana da veririm. Şayet buna muhtaç değilsen o zaman bu, sadece bir baş ağrısı ve karında bir dert oluverir.'* dedi. Bunun üzerine ben de 'Ey Allah'ın Resûlü! Bana verdiğin iki yazılı belgeyi benden geri al!' dedim. Allah Resûlü (sas) *'Ne oldu sana?'*deyince ben de, 'Senin idarecilik ve zekât malları konusunda ne dediğini duydum.' dedim. O da, *'Şimdi de aynısını söylüyorum. Hal böyle iken şimdi istersen kabul et, istersen bu işi bırak!'* dedi."

Muhammed b. Ömer, bu isnatla gelen bu hadise şunları ekledi: "Allah Resûlü (sas) o iki yazılı belgeyi geri aldı ve sonra *'Bana senin kavminden lider yapacağım bir adam göster!'* dedi. Ben de lider yapacağı birini ona teklif ettim ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bizim bir kuyumuz var. Kış olunca suyu bize yetiyor. Ancak yaz gelince suyu yetmiyor. Dolayısıyla biz de su aramak üzere [etrafa] dağılıyoruz. Oysa bugün içimizde Müslümanların sayısı azdır ve ve bu nedenle korkuyoruz. Kuyumuz hakkında [suyu bol olsun ve yaz mevsiminde de bize yetsin diye] Allah'a dua et!' Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *'Bana yedi tane çakıl taşı getir!'* dedi. [Ben de istediği taşları ona getirdim. Onları eline aldı ve] elinde ovduktan sonra bana verdi. Sonra dedi ki: *'Kuyuya varınca besmele çekip bunları birer birer kuyuya at!'* Bu söylenenleri aynen yaptım ve şu ana kadar [suyunun azalmasından dolayı] kuyunun dibini görmedik."

Allah Resûlü (sas), seferlerinden birindeydi. Gecenin ilk anından itibaren yola revan oldu. Ben de onunla beraber yürüdüm. O günlerde güçlü-kuvvetli biriydim. Derken ashâbı onun etrafından dağılmaya başladı. Ben ise onun bineğinin üzengisine sımsıkı sarıldım; [etrafında pervane

oldum,] hiç ayrılmadım.[217] Seher vakti gelince Allah Resûlü (sas), *"Ey Sudâ'nın kardeşi! Ezan oku!"* dedi. Ben de bineğimin üzerinde ezan okudum. Sonra tekrar yürüdük. Nihayet Allah Resûlü (sas) [bineğinden] indi ve def-i hacet için gitti. Döndüğünde, *"Ey Sudâ'nın kardeşi! Suyun var mı?"* diye sordu. "Su kırbamda bir miktar var." dedim. *"Onu getir!"* dedi. Kırbamı getirdim. *"Dök!"* dedi. Biraz kalın ve genişçe bir kaba döktüm. Bu arada Hz. Peygamber'in (sas) sahâbîleri, peşpeşe gelmeye başladılar. Akabinde Allah Resûlü (sas) avuç içini kabın üzerine koydu. Bütün parmak aralarından kaynayan birer pınar gördüm. [Bu mucizenin] ardından şöyle buyurdu: *"Eğer Rabbimden utanmasaydım, [bu sudan]hem kendimiz içerdik, hem de başkalarına içirirdik."* Sonra *"Ashâbıma seslen, abdest için suya ihtiyacı olan gelsin!"* dedi. Son kişiye kadar hepsi geldi. Ardından kamet getirmek üzere Bilâl geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Sudâ'nın kardeşi ezan okudu. Kim ezan okuduysa o kamet getirsin!"* dedi. Ben de kamet getirdim. Sonra Allah Resûlü (sas) öne geçip bize namaz kıldırdı.

EL-EZD B. EL-GAVS B. NEBT B. MÂLİK B. ZEYD B. KEHLÂN B. SEBE B. YEŞCÜB B. YA'RUB B. KAHTÂN'IN HUZÂ'A KOLUNDAN OLANLAR

Onlar Amr b. Rebî'a b. Hârise b. Amr Muzaykiyâ b. Âmir Mâü's-Semâ b. Hârise el-Gıtrîf b. İmruülkays b. Sa'lebe b. Mâzin b. el-Ezd'in üç oğlu Ka'b, Melîh ve Adî'nin çocuklarıdır.

1307. Kürz b. Alkame ﴿كرز بن علقمة﴾

[Kürz b. Alkame] b. Hilâl b. Cüreybe[218] Abdünühm b. Huleyl b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b b. Amr. Allah Resûlü (sas) ve Hz. Ebû Bekir hicret amacıyla *Medine*'ye gitmek için yola çıktıklarında girdikleri mağaranın yanına kadar gelip, "İzler burada bitiyor." diyen kişi bu sahâbîdir. O gün

[217] Bu cümle (lezimtü garzehu), deyim olarak "onun emir ve yasaklarına titizlikle riayet ettim" anlamına da gelebilir (M).

[218] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak noktalı ha (خ) harfiyle "Hureybe - خريبة - " diye gçmektedir.

onlar, mağaranın ağzında örümcek ağı görünce ayrılıp gitmişlerdi. Kürz, Hz. Peygamber'in (sas) ayağına bakıp Makam-ı İbrahim'deki Hz. İbrahim'in ayağını kastederek, "Bu ayak, [vasfı nesilden nesile geçmiş] o ayaktantandır." demişti.

Kürz, *Mekke*'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştu. Uzun bir ömür sürmüş biriydi. Harem'e ait bazı işaretlerin yerleri kaybolduğu için insanlar onları bulamayınca Mervân b. el-Hakem durumu bildirmek üzere Mu'âviye b. Ebû Süfyân'a bir mektup yazmış; Mu'âviye de cevaben şöyle demişti: "Kürz b. Alkame hayatta ise ona emret, Harem'in işaretlerini sizlere göstersin!" şeklinde bir mektup yazdı. O da bunu yaptı. Dolayısıyla günümüze kadar gelen hali ile Mu'âviye zamanında Harem'in işaretlerini yerlerine koyan kişi, bu sahâbîdir.

Bütün bu bilgileri bize Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî babasından naklen aktardı.

1308. Yezîd b. Damra ﴿يزيد بن ضمرة﴾

İbn el-Îs b. Munkız b. Bedâ b. Vuheyb b. Gâdira b. Hubşiyye b. Ka'b Amr. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetine göre Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Huneyn* savaşına katıldı.

1309. Hulye[219] b. Cünâde ﴿حلية بن جنادة﴾

[Hulye b. Cünâde] b. Süveyd b. Amr b. Urfuta b. en-Nâkid b. Mürre b. Teym b. Sa'd b. Ka'b. Hz. Peygamber'e (sas) bîat etti.

1310. Amr b. el-Hamık ﴿عمرو بن الحمق﴾

[Amr b. el-Hamık] b. el-Kâhin b. Habîb b. Amr b. el-Kayn b. Rizâh b. Amr b. Sa'd b. Ka'b b. Amr. Veda haccında Allah Resûlü'ne (sas) bîat etti ve sonrasında onun sohbetinde bulundu. Daha Sonra Hz. Osman'a [isyan ederek ona karşı] yürüyen kimselerin liderlerden biri oldu. Bundan sonra

[219] Bu isim, asıl yazma nüshada ve matbu baskıda yanlış olarak "Hulbe" diye geçmektedir.

da Ali b. Ebû Tâlib ile birlikte savaşlara katıldı ve nihayet İbn Ümmü'l-Hakem tarafından *el-Cezîre*'de öldürüldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İsa b. Abdurrahman'dan, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Müslümanlar arasındaki ihtilaftan dolayı kesilen ilk baş, Amr b. el-Hamık'in başıdır.

1311. el-Haysümân b. İyâs ﴿الحيسمان بن إياس﴾

[el-Haysümân b. İyâs] b. Abdullah b. Dubay'a b. Amr b. Zimmân b. Adî b. Amr. Kavminin eşrafından biriydi. *Mekke*'ye *Bedir* savaşına katılanların öldürüldüğü haberini getiren kişidir. O gün müşriklerle beraberdi. Sonra İslâm'a girdi ve iyi bir Müslüman oldu.

1312. Nâfi b. Abdülhâris ﴿نافع بن عبد الحارث﴾

[Nâfi b. Abdülhâris] b. Hibâle b. Umeyr b. el-Hâris. el-Hâris, Gubşân b. Abduamr b. Amr b. Büvey b. Milkân b. Efsâ b. Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Nâfi, Ömer b. el-Hattâb'ın *Mekke* valiliğini yaptı.

1313. Bişr b. Sühaym ﴿بشر بن سحيم﴾

[Bişr b. Sühaym] el-Huzâ'î. Müslüman oldu. Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

1314. Hârise b. Vehb ﴿حارثة بن وهب﴾

[Hârise b. Vehb] el-Huzâ'î. Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

1315. Ebû Amr b. Adî ﴿أبو عمرو بن عدى﴾

[Ebû Amr b. Adî] b. el-Hamrâ el-Huzâ'î.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Zi'b ve Ma'mer anlattılar. Onlar ez-Zührî'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'dan, o da Ebû Amr b. Adî b. el-Hamrâ el-Huzâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'nün (sas) *Mekke*'nin fethedildiği gün *Hazvere* denilen yerde "Sen yeryüzünde benim için Allah'ın en hayırlı ve en sevimli yerisin. Şayet buradan [müşriklerin tazyikiyle] çıkarılmasaydım kendim çıkmazdım." dediğini duydum.

BÂRIK'TAN OLANLAR

Bârık'ın adı, Sa'd b. Adî b. Hârise b. Amr Müzeykıyâ'dır.

1316. Ebû Azîz﴿أبو عزيز﴾

Adı Ebyad b. Abdurrahman b. en-Nu'mân b. el-Hâris b. Avf b. Kinâne b. Bârık'tır. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı.[220]

1317. Urve b. Ebü'l-Ca'd el-Bârıkî﴿عروة بن أبي الجعد البارقي﴾

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Sâlih anlattı. O el-Eş'as'tan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Şüreyh'ten önce *Kûfe*'nin kadısı Urve b. Ebü'l-Ca'd ve Selmân b. Rebî'a idi.

Muhammed b. Sa'd bu rivayetten başka şunları söyledi: Urve, *Berâzü'z-Zûr*[221] denilen yerde cihat için at yetiştiriyordu. Orada onun çok sayıda atı vardı. Onlardan birini 20.000 dirheme almıştı.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân -yani İbn Uyeyne,- anlattı. O da Şebîb b. Garkade'den şöyle dediğini rivayet etti: Urve el-Bârıkî'nin yetmiş kadar atı olduğunu gördüm.

---

[220] Sellûmî baskısında bu cümlenin devamında "ve esleme/ve Müslüman oldu" ifadesi mevcuttur (M).

[221] *Bağdat*'ın doğusunda bir mevkidir (M).

Gâmid b. Abdullah b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. Ezd'den Olanlar

Gâmid diye isimlendirilmesinin nedeni, kavminin içinde var olan bir anlaşmazlığı gidermesi ve bu işi büsbütün kapatmasından dolayıdır. Buna ilişkin şöyle demiştir:

Aşiretim için ben [aceleciliği değil] sabırlı davranmayı yüklendim.

Bundan ötürü Gâmid adını verdi bana [olaya] şahit olan yakınlarım...

1318. Mihnef b. Süleym ﴿مخنف بن سليم﴾

[Mihnef b. Süleym] b. el-Hâris b. Avf b. Sa'lebe b. Âmir b. Zühl b. Mâzin b. Zübyân b. Sa'lebe b. ed-Dûl b. Sa'dü Menât b. Gâmid. Müslüman oldu ve Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulundu. Bu şahıs, el-Ezd kabilesinin *Kûfe*'deki ocağıdır. Mihnef'in üç kardeşi vardı. Bunlardan biri *en-Nuhayle* savaşında öldürülen Abdüşems'tir. Diğer ikisi ise *Cemel* vakasında öldürülen es-Sak'ab ile Abdullah'tır. Kendisinden halkın önemli olay ve günlerinin nakledildiği Ebû Mihnef Lût b. Yahyâ b. Sa'd b. Mihnef b. Süleym, Mihnef b. Süleym'in soyundan gelen biridir.

1319. Ebû Zabyân el-A'rec ﴿أبو ظبيان الأعرج﴾

Adı, Abdüşems b. el-Hâris b. Kebîr[222] b. Cüşem b. Sübey b. Mâlik b. Zühl b. Mâzin b. Zübyân b. Sa'lebe b. ed-Dûl b. Sa'dü Menât b. Gâmid'dir. Allah Resûlü'ne (sas) gelen [Gâmid] heyeti içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ona yazılı bir belge verdi. O, Kâdisiyye savaşında kavminin sancağını taşıyan kişidir. Oğlu Târık b. Ebû Zabyân, kavminin ileri gelenlerinden biriydi.

[222] İbn Hazm'a (s. 378) göre bu isim Kesîr'dir.

1320. el-Hacn b. Murakkı ﴿الحجن بن المرقع﴾

[el-Hacn b. Murakkı] b. Sa'îd b. Abdülhâris b. Mâzin b. Zübyân b. Sa'lebe b. ed-Dûl b. Sa'dü Menât b. Gâmid. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Onlar "es-Serâ" denilen yerin eşrafındandır.

1321. Abdüşems b. Afîf ﴿عبد شمس بن عفيف﴾

[Abdüşems b. Afîf] b. Züheyr b. Mâlik b. Avf b. Sa'lebe b. Mür[223] b. Mâzin b. Kebîr b. ed-Dûl b. Sa'dü Menât b. Gâmid. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

Ezd'in Diğer Kollarından Olanlar

1322. Surad b. Abdullah el-Ezdî ﴿صراد بن عبد الله الأزدى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O da Münîr b. Abdullah el-Ezdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Surad b. Abdullah, kavminden on küsur kişi ile birlikte Ferve b. Amr el-Beyâdî'ye konuk oldu. Ferve onları güzelce ağırladı ve ikramda bulundu. Onun yanında on gün kaldılar. Surad bunların en faziletlisiydi. Bu arada Hz. Peygamber'in (sas) sohbet meclislerine katılıyordu. Allah Resûlü (sas) onu çok beğendi. Onu kavminden Müslüman olanların başına, onlarla birlikte etrafındaki müşrik *Yemen* kabileleriyle cihad etmek üzere lider tayin etti. Ona yanındakilere iyi davranmasını da tavsiye etti. Bunun üzerine Surad, Allah Resûlü'nün (sas) emriyle yola koyuldu. Nihayet etrafı muhkem kale surlarıyla *Cüreş*[224] şehrinde konakladı. Orada surların içinde korunan *Yemen* kabileleri vardı. Surad onları İslâm'a davet etti. Onlardan Müslüman olanları serbest bıraktı ve kendi safına kattı. İslâm'ı

[223] Bu isim, Sellûmî baskısında "Fir" diye geçmektedir (M).
[224] Yemen'in Mekke tarafına düşen sınırında yer alan büyük bir şehirdir (M).

reddedenlerin boynunu vurdu. Sonra onlara saldırdı. Aralarında çok şiddetli çarpışmalar oldu. Onlara karşı zafer kazanınca uzun gün boyu [karşı gelenleri] öldürdü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Musa b. İmrân b. Mennâh'tan[225] şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman *Cüreş*'in vergi memuru Surad b. Abdullah el-Ezdî idi. Surad b. Abdullah el-Ezdî ölene kadar orada ikamet etmeye devam etti.

1323. Abdullah b. el-Lüteybiyye el-Ezdî

﴿عبد الله بن التبية الأزدى﴾

Müslüman olduktan sonra Allah Resûlü (sas) onu Benî Zübyân'a zekât gelirlerini toplamak için gönderdi.

1324. Süfyân b. Ebû Züheyr ﴿سفيان بن أبي زهير﴾

Ona "İbn Ebü'l-Kırd" denilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Yezîd anlattı. O Yezîd b. Husayfe'den, o es-Sâib b. Yezîd'den, o da Süfyân b. Ebü'l-Kırd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün Allah Resûlü (sas) ile birlikte çıktım. Lihâb el-Harre denilen yere varınca dedi ki: *"Binaların buraya kadar varması pek yakındır. Şam'ın fethedilmesi de pek yakındır. Medine ahalisinden bazı kimseler oraya varırlar ve orası onların çok hoşlarına gider. Bu yüzden Şam'ın çobanlarını*[226] *oradan ürkütüp kaçırmak isterler. Oysa bir bilseler, Medine onlar için daha hayırlıdır. Allah'ım! İbrahim [Peygamber] Mekke ehli için dua etti. Ben de Allah'tan müd ve sâ ölçeklerimizi, Mekke ehline bereketli kıldığı gibi bizim için de bereketli kılmasını istiyorum."*

---

[225] Bu isim, matbu baskıda yanlış olarak noktalı ha (خ) ile " مناخ " diye geçmektedir.

[226] Bu kelime, bazı kaynaklarda "akvâmehüm/yerli halkını"; diğer bir kısmında "havâssahüm/seçkinlerini" diye geçmektedir (M).

Becîle'den Olanlar

Onlar Enmâr b. İrâş b. Amr b. el-Gavs b. Leys b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebeoğullarıdır. Anneleri Becîle bt. Sa'b b. Sa'd el-Aşîre'dir ki, onunla bilinirler.

1325. Cerîr b. Abdullah b. Câbir ﴿جرير بن عبدالله بن جابر﴾

Câbir, eş-Şelîl b. Mâlik b. en-Nadr b. Sa'lebe b. Cüşem b.[227] Uveyf b. Huzeyme b. Harb b. Ali b. Mâlik b. Sa'd b. Nezîr b. Kasr b. Abkar b. Enmâr'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr b. Abdullah el-Becelî, *Medine*'ye hicretin 10. yılında Ramazan ayında geldi. Ferve b. Amr el-Beyâdî'ye misafir oldu. Sonra Allah Resûlü (sas) geldi ve beraberinde kavmi olduğu bir sırada ona selam verdi. Allah Resûlü (sas) ona geride memlekette kalan kimselerin durumunu sorudu. O da dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah İslâm dinini hâkim kıldı ve kabileler taptıkları putlarını kırdılar. Meydanlarında ve mescitlerinde açıktan ezan okuyorlar."

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Yahyâ b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı; dedi ki: Bize el-Muğîre b. Şübeyl b. Avf anlattı. O da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye yaklaşınca bineğimi çöktürdüm. Sonra bohçamı açıp hullemi giydim; Allah Resûlü'nün (sas) ve Müslümanların yanına vardım. Bu sırada Allah Resûlü (sas) [etrafındakilere] hitap ediyordu. Ona (sas) selam verince insanlar bana gözlerini dikip dikkatli bir bakış attılar. Yanına oturduğum kişiye, "Allah Resûlü (sas) benim durumumla ilgili bir şey mi söyledi?" dedim. "Evet, senden güzel bir şekilde bahsetti. Demin hitap ederken bir ara sözünün arasında *'Şu geçitten* -ya da şu kapıdan- *size fazilet sahibi*

[227] Sellûmî baskısında bu şahsın ismi sadece "Cerîr b. Abdullah" diye geçmekte ve buraya kadar olan isimler yer almamaktadır (M).

bir Yemenli gelecek. Dikkat edin! Onun yüzünde Melek siması vardır.' dedi." Rabbime, beni tabi tuttuğu bu imtihandan dolayı hamd ettim.

Bize Muhammed Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *"Şu geçitten size fazilet sahibi bir Yemenli gelecek. Dikkat edin! Onda Melek siması vardır."* dedi. Bir de baktık ki Cerîr çıkageldi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Şihâb anlattı; dedi ki: Bana İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Şu vadiden* -ya da geçitten- *size fazilet sahibi bir Yemenli gelecek. Dikkat edin! Onun iki gözünün arasında Melek nişanı vardır."* Bir de baktık ki Cerîr çıkageldi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Şihâb anlattı. O el-A'meş'den, o Ebû Vâil'den, o da Cerîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resûlü! Benden biat al ve bana şart koş! Sen [her şeyin] en iyisini bilirsin!" dedim. "Bunun üzerine elini bana uzattı ve ben de biat ettim. Akabinde, *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmazsın; namazı kılar, zekâtı verirsin; Müslümana nasihat eder ve müşrikten uzak durursun."* dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Umeyr anlattı. O da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) İslâm'a itaat kaydıyla biat ettim. Bana Müslümanlara nasihat etmemi şart koştu. Bu nedenle ben onların hepsi için bir nasihatçiyim.

Bize Affân b. Müslim haber verdi. Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Âsım b. Behdele haber verdi. O Ebû Vâil'den, o da Cerîr b. Abdullah el-Becelî'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana bir şeyleri şart koş!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Allah'a kulluk eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın; farz namazları kılar, zekâtı verirsin; Müslümana nasihat eder, kâfirden uzak durursun."*

Bize İbrahim b. İsmail el-Esedî haber verdi. O Yunus yani Ebû Ubeyd'den, o Amr b. Sa'îd'den, o Ebû Zür'a b. Amr b. Cerîr'den, o da Cerîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas), söz dinlemek, itaat etmek ve her Müslümana nasihat etmek üzere biat ettim. Allah Resûlü (sas) bir şey satın alıp da fiyatı hoşuna gidince aldığı kişiye, *"Kesinlikle bilesin ki, vallahi senden aldığımız şey bize, sana verdiğimizden daha sevimlidir."* derdi. Sanki bununla vefayı kastediyordu.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize İsmail anlattı. O Kays'tan, o da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) namaz kılmak, zekât vermek ve her Müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme anlattı. O Ziyâd b. Ilâka'dan, o da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resûlü! Sana İslâm'a sadakat üzerine biat ediyorum." dedim. O da "Ve her Müslümana nasihat etmek üzere!" dedi.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O Ziyâd b. Ilâka'dan, o da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) her Müslümana nasihat etmek üzere biat ettim. Bu sebeple vallahi ben hepinize nasihat eden biriyim.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize el-Esved b. Şeybân anlattı; dedi ki: Bize Ziyâd b. Silm[228] b. Ziyâd b. Ebû Süfyân anlattı; dedi ki: Bana İbrahim b. Cerîr anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) her Müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O İbn el-Aclân'dan, o Avn'dan, o da[229] Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr bir mal satacağı zaman bütün kusurlarını söylerdi. Sonra müşteriyi muhayyer bırakır ve derdi ki: "İstersen al, istersen bırak!" Bunun üzerine kendisine, "Allah iyiliğini versin! Böyle yaparsan satış yapamazsın." denildi. O da bu söze karşılık şöyle dedi: "Biz Allah Resûlü'ne (sas) Müslümanlara nasihat etmek üzere biat ettik."

---

[228] Bu isim, asıl nüshada [ve Sellûmî baskısında] yanlış olarak "Sâlim" diye geçmektedir.

[229] Sellûmî baskısında bu ibare (an avn an abdillah), "an avn b. abdillah" diye geçmektedir. Bu takdirde çeviri şöyle olur: "Bize Hammâd b. Mes'a'de, İbn Aclân'dan naklen Avn b. Abdullah'ın şöyle dediğini anlattı..." (M)

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâil b. Yunus anlattı. O Ziyâd b. Ilâka'dan, o da Cerîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) biat ettim. Her Müslümana nasihat etmeyi bana şart koştu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays'tan, o da Cerîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Müslüman olduğumdan beri Hz. Peygamber (sas) benden hiç kendini gizlemedi ve ne zaman beni görse mutlaka gülerdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr *Medine*'ye gelip Müslüman olunca *Medine*'de birkaç gün kaldı. O birkaç günde sahâbe ile birlikte sabah akşam Allah Resûlü'ne (sas) gidip geliyordu. Selam verdikten sonra Allah Resûlü (sas) oturmalarım işaret edinceye kadar ayakta beklerlerdi. Sonra Allah Resûlü (sas) bir gün Cerîr'e *"Zü'l-Halasa*[230]*ne durumdadır?"* dedi. Cerîr "Eski halinde devam ediyor." deyince *"Az kaldı. İnşaallah Allah ondan* [bizi] *kurtarıp gönlümüzü rahatlatacaktır."* dedi.

Sonra Allah Resûlü (sas) Cerîr'e bir sancak verip *Zü'l-Halasa*'yı yıkmak için gönderdi. Cerîr kavminden 200 kişiyle birlikte yola çıktı. Çok geçmeden geri döndü. Allah Resûlü (sas) *"Onu yıktın mı?"* deyince "Evet, seni hak olarak gönderene yemin olsun ki, üzerinde ne varsa aldım ve onu ateşle yaktım. Onu nefsinin peşinden koşup da perişan olan kimse gibi bıraktım. Hiç kimse de bize engel olmadı. Biz ona varınca kılıçlarımız bize asalet ve heybet kazandırdı. Dolayısıyla kimse bize direnmedi ve [onu yıkmaktan] alıkoymadı"

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdülhamîd b. Ca'fer dedi ki: Cerîr b. Abdullah'ın çocuklarından birine bu olayı anlattım. Bunun üzerine o şöyle dedi: Babamdan ve başkalarından şunları duymuştum:

---

[230] İbn el-Kelbî, *"Kitâbü'l-Esnâm"* adlı eserinde (s. 34) *Zü'l-Halasa* hakkında şunları söyler: *"Zü'l-Halasa,* üzerinde taç benzeri nakış bulunan beyaz çakmak taşından yapılmış bir puttur. *Mekke* ve *Medine* arasında bir evin içinde bulunuyordu. [Cahiliye döneminde ona tapılıyor, hatta ona 'Yemânilerin Kâbesi" deniyordu.] Allah Resûlü (sas) *Mekke*'yi fethedince ve Araplar Müslünman olunca orayı yıkmak istedi. Nihayet o evi ateşe verip yaktırdı.

Allah Resûlü (sas) bir gün Cerîr'e, *"Ey Cerîr! Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarıp gönlümü rahatlatmaz mısın?"* deyince o, "Vallahi evet! Ey Allah'ın Resûlü! Bu iş çok hoşuma giden bir şeydir. Doğrusu benden başka birinin onu yıkmamasını arzu ediyorum." Bu cevap üzerine Allah Resûlü (sas), *"Kavminle beraber bu iş için yola koyul! Allah'ın izniyle onu yıkacaksın!"* dedi.

Cerîr dedi ki: 'Memleketin uzaklığını düşündüm; eğer deveyle gidersem geç kalırım. Zira [içimden] o, hızlı atlara benzemez dedim. Diğer taraftan benim at binme tecrübem yoktu. Daha önce bu konuda kendimi denemiştim. Hangi ata binsem beni yere attı ve bu nedenle yaralandım. Dolayısıyla ben de ata binmekten vazgeçtim. Mahalle halkı 'Merkebe ve deveye bin!' diyerek benimle alay ediyorlardı. Bu durumu Allah Resûlü'ne (sas) söyledim. Bunun üzerine göğsüme vurdu. Parmaklarının etkisini göğsümde hissettim. Sonra 'Allah'ım, onu sabit kıl, kendisini hidayete ermiş ve başkalarını hidayete götüren kılavuz eyle!' dedi.

Akabinde onun (sas) yanından kalktım. Onu (sas) hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, sanki ben, artık bildiğim eski ben değildim. Sözü sohbeti olmayan yabanî bir arkadaşımın atma yönelip gücünü sınamak üzere ona bindim. O at, altımda sanki bir koyun gibi oldu. Bundan dolayı Allah'a hamd ettim. Ahmes kabilesinden 150 kişiyle birlikte yola çıktık. Bunlar Cahiliye döneminde de at sahibi olan kimselerdi. At üzerinde yağma yapar, at üzerinde [olan süvarilerin] yağmasına uğrarlardı. Atlarının asaleti ve binicilikteki maharetleri sebebiyle hemen hemen her yağmaya uğradıklarında baskından kurtulurlar ve yaptıkları yağmaların pek çoğundan yakalanmadan güvenli yerlerine ulaşırlardı.

Zü'l-Halasa'ya vardım. Bir de ne göreyim, bazıları şirke bulaşmış! "Sizin ona gücünüz yeter mi?" diyorlardı. Ben de "İnşaallah pek yakında göreceksiniz!" dedim. Ateşten bir parça kor alıp etrafımızda yığılmış otları taşımaları için arkadaşlarımı çağırdım. Sonra onları putun üzerine atıp tutuşturdum. Put, katrana boyanmış bir deve gibi üzerindeki her şeyi soyulmuş hale geldi. Sonra adı Hüseyin b. Rebî'a olup da Ebû Ertât[231] diye anılan birini müjdeci olarak Allah Resûlü'ne (sas) gönderdim. Ona, "Biraz

[231] Bu isim, Sellûmî baskısında "Ertae" diye geçmektedir (M).

hızlı git, Allah Resûlü'ne (sas) varıp o putun yıkıldığını haber ver!" dedim. O zat bineğine binip hızlıca yol aldı ve Allah Resûlü'ne (sas) varıp durumu anlatmaya başladı. Allah Resûlü (sas) ise [onun sözünü keserek mütemadiyen] "Onu yıktınız mı?" diyordu. Bunun üzerine Hüseyin de, "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, sana haber vermek için yanından ayrıldığımda o put, uyuz bir deve gibiydi." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mervân b. Mu'âviye anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) o gün Zü'l-Halasa'nın yıkımından dönen kendisinin gönderdiği Ahmes'in atlarına ve binicilerine hayır dua etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Sa'îd b. Dînâr anlattı. O da Ebû Vecze es-Sa'dî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr bir grup atlı ile beraber önce *Kanât* denilen vadiye, sonra *Sufeyne* ve *Hâzze*'ye doğru yöneldi. Sonra *el-Falak*'a doğru yol aldı ve sonunda *el-Halasa*'ya varıp onu yıktıktan sonra Allah Resûlü'ne (sas) bir müjdeci gönderdi. Oradakiler ona itaat edip Müslüman oldular; İslâm'ı kabul ettiler. Cerîr, ardından tuttu, *Batnü Mishel*[232] denilen yere yöneldi. Oraya gelince bir su kuyusunun yanında develeriyle birlikte konaklamış olan Benî Âmir'den bir topluluğa hücum edip baskın yaptı. Grubun içinde erkeklerin olmadığını görünce göze görünen ve hafif olan ne varsa aldı. Sonra atlıların başında *Medine*'ye Allah Resûlü'nün (sas) yanına döndü.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Yezîd b. Hârûn, Abdullah b. Nümeyr ve Ya'lâ b. Ubeyd haber verdiler. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o Kays b. Ebû Hâzim'den, o da Cerîr b. Abdullah'tan şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) kendisine şöyle demiş: *"Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarıp gönlümü rahatlatmaz mısın?"*- Zü'l-Halasa, Has'am'a ait "Yemânîlerin Kâbesi" diye adlandırılan ve Cahiliye döneminde [içindeki bir puta] tapılan bir evdir.

Vekî ve Abdullah b. Nümeyr'in rivayetlerinde Cerîr'in "150 süvariyle birlikte Zü'l-Halasa'ya doğru yola koyuldum." sözü mevcuttur. Yezîd b.

[232] Bu isim, Sellûmî baskısında "Miscel" diye geçmektedir.

Hârûn ise Cerîr'in şu sözünü nakletmiştir: "At binme konusunda mahir bir halk olan Ahmes'ten 190 süvari ile birlikte yola çıktım."

Yukarıdaki rivayette râvîlerin [Vekî b. el-Cerrâh, Yezîd b. Hârûn, Abdullah b. Nümeyr ile Ya'lâ b. Ubeyd] hepsi birlikte Cerîr'in şu sözünü naklettiler:

"Onu yakıp ayrıldığımızda uyuz bir deve gibiydi." Sonra Cerîr, Hz. Peygamber'e (sas) Ebû Ertât adında birini gönderdi. O da bu müjdeyi ona (sas) verdi. Ebû Ertât, Allah Resûlü'ne (sas) varınca ona, "Seni hak ile gönderene yenin olsun ki, sana gelmek için ayrıldığımda o [put] uyuz bir deve halini almıştı." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Ahmes'in atlarına ve süvarilerine beş kez hayır duada bulundu.

Cerîr sözlerine şöyle devam etti: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben at üzerinde duramıyorum." dedim. Bunun üzerine elini göğsüme koydu. Elinin serinliğini hissettim ve şöyle dedi: *"Allah'ım, onu sabit kıl, kendisini hidayete ermiş ve başkalarını hidayete götüren kılavuz eyle!"* Râvîlerden Yezîd, son kelime olan "mehdiyyen" kelimesini [aynı anlama gelen] "muhtediyen" lafzıyla nakletmişitr.

Bize Şihâb b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Humeyd anlattı. O İsmail b. Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Cerîr'i orada fal oklarıyla uğraşan birinin bulunduğu *Yemen*'e gönderdi. O şahsa, "Bu Allah Resûlü'nün (sas) elçisidir. Eğer seni yakalarsa kesinlikle öldürür." denildi. Cerîr yürürken birden onun tepesinde durdu ve şöyle dedi: "Vallahi onları kıracak; Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna dair şehadet getireceksin. Yoksa seni öldürürüm." Bunun üzerine o şahıs onları kırdı ve kelime-i şehadet getirdi.

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî ve Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı; dedi ki: Bize İsmail anlattı; dedi ki: Bize Kays haber verdi; dedi ki:

el-Eş'as ile Cerîr'in bir cenazeye katıldıklarını gördüm. el-Eş'as, Cerîr'i öne geçirdi; sonra insanlara döndü ve şöyle dedi: "Ben İslâm dininden döndüm, ama o dönmedi."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı; dedi ki: Bize İsmail anlattı; dedi ki: Kays'ı duydum, şöyle diyordu:

Cerîr b. Abdullah'ın *Kâdisiyye* savaşında şöyle dediğini duydum: "Ey insanlar, bana gelin, bana gelin! Ben Cerîr'im." Kays sözüne şöyle devam etti: "Biz o gün düşman ordusunun dörtte biri kadardık. Müşrikler on sekiz fili üzerimize sürdüler. On altısını bize, iki tanesini de diğer insanlara yönlendirdiler."

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O el-Muğîre'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Ömer, bir evde Cerîr b. Abdullah'la beraberdi. Derken Ömer [kötü] bir koku hissetti. Bu kokunun geldiği kişiyi teşvik etmek için kalkıp abdest alınca Cerîr, "Ey Müminlerin Emiri! Buradaki herkes abdest alsın mı?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah sana merhamet etsin! Sen, Cahiliye döneminde de çok iyi bir liderdin, İslâm döneminde de çok iyi bir lider oldun."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebân b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bana İbrahim b. Cerîr anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, İbn Abbâs ile el-Eş'as b. Kays'ı şu haberle bana göndermişti: "Bana Cerîr'i getirin ben *Karkîsiyâ*[233] denilen yerdeyim." Onlar da [bana gelip] dediler ki: "Müminlerin Emiri sana selam ediyor ve şunları söylüyor: "Mu'âviye'den ayrılman konusunda Allah sana ne güzel yol gösterdi! Ben, seni Allah Resûlü'nün (sas) getirdiği konuma getireceğim." Bunun üzerine Cerîr onlara şu cevabı verdi: "Hz. Peygamber (sas) beni halkıyla savaşıp onları İslâm'a davet edeyim diye *Yemen*'e gönderdi. Onlar '***Lâ ilâhe illallah*** [Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.]' dedikleri zaman malları ve kanları dokunulmaz oldu. Ben '***Lâ ilâhe illallah***' diyen hiçbir kimseyle asla savaşmam." Bu cevaba binaen onlar gerisin geri döndüler.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize İsmail anlattı. O da Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr kavmine öğüt verirken, "Vallahi kesinlikle orada hiçbir şey inşa etmemiş olmayı çok arzu ederdim." dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim b. Cerîr, bana şunu anlattı:

[233] Hâbûr'a yedi fersah uzaklıkta Fırat kıyısında bir şehirdir (M).

Ömer b. el-Hattâb, güzelliğini kastederek 'Cerîr bu ümmetin Yusuf'u-dur.' dedi. Hişâm b. Ebü'l-Velîd buna şunu ilave etti: "Cerîr, üzerinde gül renkli ve mışk denilen kırmızı çamurla boyanmış iki elbiseyle dolaşırdı. Geceden sakalını Zaferân ile boyardı. Bu nedenle dışarı çıktığında sakalı saman renginde görünürdü."

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Abdülmelik b. Umeyr'den şunu rivayet etti:

Kendisi Cerîr'i sarı sakallı olarak üzerinde açık sarı renkli iki elbiseyle görmüş. Bunun üzerine sakalını ne ile boyadığını sorup s oruşturunca, kendisine "Vers denilen sarı renkli bir bitki ve Zaferân ile boyadığını; sakalını yıkadıktan sonra saman rengini aldığını" söylemişler.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr'in sakalını sarıya boyadığını gördüm.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Ebü'l-Ahvas'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah dedi ki: "Yusuf ve annesine güzelliğin üçte biri verildi."

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize el-Mes'ûdî anlattı. O Ebû Bekir b. Amr b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kûfe halkına seferberlik emri gönderildi. Bunun üzerine Mu'âviye, Cerîr b. Abdullah'a şöyle bir mektup yazdı: "Senden ve oğlundan savaşa katılma şartını[234] kaldırdım." Cerîr de buna karşılık şöyle bir mektup gönderdi: "Ben Allah Resûlü'ne (sas) İslâm'a sadık kalma şartıyla biat ettim. Bunun üzerine elimi tutarak bana her Müslüman'a nasihat etme şartını koştu. Şayet bu seferberlikte kararlı isen o sefere çıkarsın. Aksi takdirde mallarımızdan [sefere] gidecek kişiyi donatacak miktarı veririz."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Talha b. Muhammed b. Sa'îd b. el-Müseyyeb haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

[234] Türkçeye bu şekilde aktardığımız "el-Cu'l" kelimesinin izahı sadedinde muhakkik dipnotta şu ifadelere yer vermektedir: "İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye* adlı eserine göre 'el-Cu'l' [lügatta] bir şeyin fiilî ya da sözlü ücretidir. Bununla bağlantılı olarak 'savaşa katılacaklara harbe katılma emri geldiğinde dört-beş kişinin yerine bir kişinin katılması ve buna belli bir ücretin verilmesi' anlamında kullanılmaktadır. Ya da bir kişiye savaşa katılma emri gelir; bu kişi kendi yerine savaşa katılması için başka birine bir bedel öder. Buna da cu'l denir."

Sa'îd b. el-Müseyyeb, sadece Allah Resûlü (sas) ile bir veya iki yıl beraber olan ya da onunla bir veya iki savaşa katılanları sahâbe olarak kabul ediyordu.

Muhammed b. Ömer şöyle dedi: Âlimlerin böyle söylemediğini görüyorum. Onlar derler ki: Cerîr b. Abdullah'ın Müslüman oluşu Allah Resûlü'nün (sas) vefatından yaklaşık olarak beş ay kadar önceydi. Allah Resûlü (sas) onu *Zü'l-Halasa*'yı yıkmak için bir seriyyeye gönderdi ve Cerîr onu yıktı. Veda haccında onun (sas) yanındaydı. Ondan hadisler nakletti. Allah Resûlü (sas) vefat edinceye kadar onun sohbetinde bulundu.

Yine âlimler şöyle derler: Ergenlik çağına ermiş olarak Allah Resûlü'nü (sas) görüp Müslüman olan, dinin emirlerini anlayıp onları gönül rızasıyla kabul eden kimse, isterse gündüzün bir anı bile Allah Resûlü (sas) ile bir arada bulunmuş olsun bize göre sahâbedir. Ancak sahâbenin İslâm'daki kıdemleri, dereceleri ve yerleri farklı farklıdır. Bu sebeple onlardan her biri, Hz. Peygamber'in (sas) işinden şahit oldukları ve ondan işittikleri ile nitelenir. Bu da derecelerine göre onun sohbetinde bulundukları miktara bağlıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân anlattı. O Câbir'den, o Âmir'den, o da el-Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir, *Yemâme*'de bulunan Hâlid b. el-Velîd'e *Irak*'a yürümesini emreden bir mektup yazdı. Hâlid de buna cevaben şöyle yazdı: "Beraberimdekiler zayıf düştü. Daha önce de sana bildirdiğim gibi Allah Resûlü'nün (sas) ashâbından öldürülenler ve yaralı olanlar var. Bu sebeple bana asker takviyesinde bulun!" Bunun üzerine Hz. Ömer, "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! İşte Cerîr b. Abdullah el-Becelî! [Bu iş için biçilmiş kaftan!] Kavmiyle ondan yardım iste!" Akabinde Hz. Ebû Bekir ondan yardım istedi. Cerîr kavminden 400 kişiyle beraber [yola] çıktı. Nihayet bunlar *Yemâme*'ye yaklaşınca yolları, *Yemâme*'den *Hîre*'ye giden Hâlid ile kesişti. Cerîr onu karşıladı. Su başında konaklayınca ona yetişti ve onunla beraber konakladı.

Cerîr, Hâlid *Şam*'a doğru çıkıncaya kadar *Irak* topraklarında ona eşlik etti. Hâlid, *Hîre*'de ikamet eden Cerîr b. Abdullah'ı *es-Sevâd*'da[235] bu-

[235] Kûfe'nin etrafındaki yerleşim birimlerini içine alan geniş bir bölgedir (M).

lunan ve *Bânikyâ* adı verilen bir köye gönderdi. *Fırat*'ı geçmeye teşebbüs edince köyün sorumlu reisi Salûbâ, "Sen nehri geçme! Ben senin yanına geliyorum." diye seslendi. Hemen *Fırat*'ı geçip yanına vardı ve ona cizyeyi verdi. Cerîr, 1.000 dirhem ve bir adet şal karşılığında onunla anlaşma yaptı. Cerîr daha sonra Cisrü Ebû Ubeyd savaşına[236] katıldı. Ebû Ubeyd ve *Cisr* savaşına katılanlar öldürülünce yanlarında sağ kalanlarla birlikte el-Müsennâ b. Hârise ve Cerîr b. Abdullah kurtuldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman ile İbn Kusayt'ın mevlası Ma'mer anlattı. Onlar da Sa'îd b. Ebû Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Cisr savaşına katılanların başına gelenler Hz. Ömer'e ulaşıp da Cerîr b. Abdullah, Becîlelilerin kervanıyla beraber *Ülleys*'ten[237] gelince Hz. Ömer onlarla konuştu ve şöyle dedi: "Başınıza gelen musibeti biliyorsunuz. Onlarla savaşmak için çıkın!" Bunun üzerine Cerîr, "Ey Müminlerin Emiri! Benim kavmimin sayısı çoktur. Ancak onlar Arapların arasına dağılmışlardır." deyince Hz. Ömer şunları söyledi: "Siz savaşmak için çıkın! Ben de sizinle birlikte çıkacağım. Kabileler arasında sizden olanları da götürün!" Bu emir üzerine Cerîr, Hz. Ömer'e "Şayet muzaffer olursam bana *es-Sevâd* denilen yerden bir pay tayin et!" dedi. Hz. Ömer de beşte birlik kısım çıkarıldıktan sonra kalanın dörtte birini ona vaad etti. Derken en-Naha, Becîle ve diğer Arap kabilelerinden 4.000 kişi onunla beraber hareket etti. Bu olay hicretin 14. yılında meydana gelmişti.

Cerîr *Kûfe*'ye varana kadar yola devam etti. el-Müsennâ b. Hârise eş-Şeybânî'ye yaklaşınca el-Müsennâ ona, "Gel, bana katıl! Zira sen sadece bana destek olabilirsin." diye bir mektup yazdı. Bunun üzerine Cerîr ona şöyle yazdı: "Müminlerin Emiri bana böyle bir emir vermedikçe bunu asla yapmam! Zira sen de bir komutansın, ben de bir komutanım." Sonra da

[236] Ebû Ubeyd ordu komutanı olduğu için bu savaş böyle isimlendirilmiştir. İranlılarla yapılan bu şiddetli savaşta İslâm ordusu köprüyü geçerken düşman saldırısına uğramış. Askerler geri dönmek istediklerinde düşman tarafından köprü yıkıldığı için yüzerek kıyıya çıkmak istemişler. Ancak başta ordu komutanı ve beraberindekiler olmak üzere bin sekiz yüz kişi -bir rivayete göre dört bin kişi- boğularak şehit olmuştur. (Sellûmî, s. 820-821) (M)

[237] Leys de denilen bu yer, *Irak* sınırında Müslümanlarla İranlılar arasında savaşın cereyan ettiği bir mevkidir (Sellûmî, s. 821) (M).

yoluna devam etti. Bu arada *İran* şehirlerinden *ez-Zâre*'nin[238] hükümdarı, komutanı Mihrân'ı bir grup İranlı ile birlikte Müslümanlarla savaşmak üzere göndermişti. Mihrân, Cerîr ile çarpışmak için *Fırat*'ı geçti. İki ordu *en-Nuhayle*'de[239] karşılaştı ve aralarında şiddetli çarpışmalar oldu. Mihrân Cerîr'i düelloya davet etti. Cerîr bu düelloda Mihrân'ı öldürdü, üzerindekileri ve başlığını aldı.

Sonunda İranlılar hezimete uğradılar ve *Medâin*'e çekildiler. Cerîr *es-Sevâd*'ın bir kısmını fethetti. Yürüyüşüne devam eden Cerîr, *Kussü'n-Nâtıf*[240] denilen yerde el-Hâcib ile karşılaştı. Onunla savaştı ve onu mağlup etti. İranlılar toplandılar ve kasabalara haber gönderip *Medâin*'de buluşup bir araya geldiler. Rüstem bunların başına komutan olarak atandı. Cerîr'e bu haber ulaşınca ve onlara karşı koyamayacağını anlayınca Hz. Ömer'e, onların toplandığı haberini bildirdiği bir mektup gönderdi. Hz. Ömer buna cevaben şöyle bir mektup yazdı: "Sana, seni karşı konulmaz konuma getirecek bir kuvvet geldi. el-Müsennâ b. Hârise'ye katıl!" Hz. Ömer diğer taraftan el-Müsennâ b. Hârise'ye de "Cerîr'e katıl!" diye mektup yazdı. Enes b. Müdrik el-Has'amî, bir kabileden müteşekkil 500 kişi ile yola çıktı ve Cerîr ile birlikte en-Nuhayle'de konakladı.

Rüstem ise -ki o bir müneccim[241] idi- yola çıktı. Onlarla savaşırsa Arapların da onunla ve beraberindekilerle savaşacağını düşünüyordu. Ancak o savaşmayı değil de onları buralardan sürmek istiyordu. Cerîr'e yaklaşınca Cerîr *Kâdisiyye*'ye çekildi ve hendek kazıp onu oyalamaya başladı. Nihayet Hz. Ömer, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı gönderdi. Sa'd b. Ebû Vakkâs, beraberinde *Şam* ve Medinelilerden oluşan bir ordu ile gelince Cerîr ona yönelip onunla buluştu.

[238] Yâkût ve el-Bekrî'ye göre İran şehirlerinden biridir. Ebû Bekir döneminde Hicretin 12. senesinde fethedilmiştir. Matbu baskının muhakkikinin [es-Sellûmî] "bu kelimeyi görmeyip yerine 'el-Fürs/İran' kelimesini koyması; bunun asıl nüshada atlandığını ve kendisinin bunu bağlamın gereği olarak metne dahil ettiğini iddia etmesi" anlaşılır gibi değildir.

[239] Kûfe'nin yakınında Şam tarafına düşen bir mevkidir (M).

[240] Fıratın doğu kıyısında *Kûfe*'ye yakın bir mevkidir (M).

[241] Bu kelime şu iki mana için kullanılmaktadır: 1-Astronomi ilmiyle meşgul olan ve bu ilim dalında uzmanlaşan bilim adamı, 2-Yıldızların hareketlerine bakıp geleceğe dair tahmin yürüten kişi ki buna günümüzde astrolog denmektedir (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı. O Mücâlid'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hz Ömer, Sa'd'ı 4.000 kişilik bir ordu ile gönderdi ve kendisinden emir gelmeden kesinlikle düşmana yaklaşmamasını emretti. Ayrıca Hz. Ömer, Cerîr b. Abdullah'a ve el-Müsennâ b. Hârise'ye "Sa'd'a katılın!" diye yazılı emir gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman anlattı. O da Ebân b. Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Ömer, Sa'd ile birlikte 4.000 kişi gönderdi ve el-Müsennâ b. Hârise ile Cerîr'e şöyle yazdı: "Ben sizden birini Allah Resûlü'nün (sas) ashâbından *Bedir* savaşına katılmış olan birine asla komutan yapmam. Sa'd b. Ebû Vakkâs'a katılın! O size ve sizin ordunuza tayin ettiğim komutanımdır." Bunun üzerine el-Müsennâ ve Cerîr yola koyulup Şerâf denilen yerde Sa'd'ın yanına geldiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Kusayt'ın mevlası Ma'mer anlattı. O da Sa'îd b. Ebû Sâlih el-Mekkî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Hz. Ömer, Sa'd'a: "Yanındaki kabileleri yedi gruba ayır. Her grubun başına birini tayin et!" diye bir mektup yazdı. Bu yedi grubun ilki tamamen Becîlelilerden oluşuyordu. Onların komutanı Cerîr b. Abdullah idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O Musa'dan, o Meysere'den, o da Talha b. Ubeydullah b. Kerîz'den şöyle dediğini rivayet etti: Kavmimden birçok kişinin şöyle dediğini duydum:

Sa'd gitmek istediği tarafa öncü keşif kolu gönderir, onlar da kendisine istihbarat toplayıp getirirlerdi. Bu ona Hz. Ömer'in tavsiyesiydi. Bir gece Uzeyb'den[242] başlarında Cerîr b. Abdullah'ın bulunduğu 500 kişilik öncü bir keşif kolunu Seylehîn[243] denilen yere doğru gönderdi. Bunlar orada beraberlerinde bal mumu, telli çalgı aletleri, davullar, zurnalar ve şaraplar olan bir gruba rastladılar. Meğer bunları el-Azâziye'nin kızı,[244] Çin hü-

[242] *Kâdisiyye* ile *el-Muğîse* arasında bir su kuyusudur (Sellûmî, s. 824) (M).

[243] *Hîre*'de bir mevkidir. *Kûfe* ile *Kâdisiyye* arasında *Irak*'ın yerleşim birimlerinden biri olduğu da söylenmiştir. (Sellûmî, s. 824) (M)

[244] Taberî'nin beyanına göre bu kadın, *Hîre*'nin İranlı reisi Azâz Merd b. Azâziye'nin kızı değil kız kardeşidir. (Sellûmî, s. 825) (M)

kümdarına hediye olarak gönderiyormuş. Onlara saldırıp hem kendilerini, hem de beraberindeki şeyleri aldılar. Onlardan bir kısmını esir ettiler ve el-Uzeyb'de olan Sa'd'a getirdiler. Bu İranlılardan elde edilen ilk ganimetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mansûr b. Ebü'l-Esved anlattı. O Mücâlid'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Ebû Vakkâs, *Kâdisiyye* savaşında ordu komutanlığına Hâlid b. Urfuta'yı, sağ cenahın başına Cerîr b. Abdullah el-Becelî'yi, sol cenahın idaresine de Kays b. Mekşûh'u tayin etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd ve Abdullah b. Ca'fer anlattılar; dediler ki:

Allah *Kâdisiyye* savaşında zafer nasip edince Cerîr b. Abdullah şöyle dedi:

Künyem Ebû Amr'dır, Cerîr'im ben!

Fetih nasip etti Allah, Sa'd el-Kasır'da iken!

Muhammed b. Ömer ve diğer ilim ehlinden gelen rivayetlere göre onun künyesi böyledir.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Müslim b. İbrahim haber verdiler. Onlar el-Esved b. Şeybân'dan, o Ziyâd b. Selm b. Ziyâd'dan, o da İbrahim b. Cerîr b. Abdullah babasından naklettiği bir sözünde şunu rivayet etti:

Onun künyesi *"Ebû Abdullah"* idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O Cerîr b. Yezîd b. Cerîr b. Abdullah'tan, o babasından, o da [Cerîr'in b. Yezîd'in] dedesi Cerîr'den şunu rivayet etti:

Hz. Ömer ona şöyle demiş: "İnsanlar *Irak*'ı korumaya çalışıyor ve İranlılarla savaşıyorlar. Kavminle birlikte yola çık! Yarın galip gelir de [düşmandan ganimet olarak] ne elde edersen onun dörtte bir senindir." Ganimetler -*Celûlâ* ganimetleri- toplandığı vakit Cerîr, bunun dörtte birinin kendisine ait olduğunu iddia etti. Bunun üzerine Sa'd bu konuyu Hz. Ömer'e yazdı. Hz. Ömer de ona cevaben şöyle yazdı: "Evet, Cerîr doğru söylüyor. Ben ona bunu söylemiştim. Eğer kendisi ve kavmi maddî bir karşılık [olan ganimet] için savaştığına razı ise ona hisseyi verin! Yok, eğer sırf Allah için, onun Resûlü, dini ve rızası için savaştıysa o takdirde Müslümanlardan

biridir. Onların lehine olan şey, onun da lehinedir. Onların aleyhine olan şey, onun da aleyhinedir."

Mektup Sa'd'a ulaşınca Cerîr'i çağırıp Hz. Ömer'in yazdıklarını ona bildirdi. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi: "Müminlerin Emiri doğru söylüyor. Benim ona ihtiyacım yok! Evet, ben, Müslümanlardan herhangi birisiyim. Onların lehine olan şey, benim de lehimedir. Onların aleyhine olan şey, benim de aleyhimedir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. er-Rebî anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Ömer, Becîle kabilesine üç yıllığına *es-Sevâd*'ın dörtte birini vereceğini vaad etti. Cerîr, Hz. Ömer'in huzuruna varınca Hz. Ömer şöyle dedi: "Ey Cerîr! Ben sorumlu bir paylaştıran olmasaydım sana verdiğim sözümde dururdum." Bunun üzerine Cerîr onu iade etti. Hz. Ömer de onu seksen dinarla ödüllendirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Ali, kendi durumuyla isteğini bildirmek ve onunla konuşmak üzere Cerîr b. Abdullah'ı Mu'âviye'ye gönderdi. Cerîr yola çıktı. *Şam*'a varınca Mu'âviye'nin yanına gitti. Sonra kalkıp Allah'a hamd etti; Hz. Peygamber'i (sas) övüp ona salât ve selam getirdikten sonra şöyle dedi: "Sadede gelince ey Mu'âviye, amcaoğlun için Haremeyn (*Mekke* ve *Medine*) bir araya geldi ve insanlar o iki beldeye tabidirler. Bununla beraber Basralılar, Kûfeliler, Mısırlılar ve Yemenliler ona biat etti. Sen de amcaoğluna biat et, muhalefet etme, haktan inatla yüz çevirme! Sen şu anda içinde bulunduğun kimselerin arasında olmamalısın! Beraberindekilere sözü dolandırıp durma! Onlara karşı dürüst ol! Durumu onlara bütün açıklığıyla aydınlat! Din ve hak konusunda onlara karşı samimi ol! Ali *Şam* ve *Mısır*'ı, hayatta olduğun müddetçe Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin -Allah'ın salât ve selamı onun üzerine olsun!- sünneti ile idare etmen koşulu ile sana veriyor."

O sırada Mu'âviye'nin yanında *Şam*'ın ileri gelenlerinden Zü'l-Kelâ, Şürahbîl b. es-Simt, Ebû Müslim el-Havlânî ve Mesrûk el-Akkî bulunuyordu. Ağır ifadeler kullanıp [teklifi] şiddetle reddettiler. Mu'âviye'yi bu talebe olumlu cevap verip de Hz Osman'ın kanının yerde kalmaması için

mücadeleden vazgeçersen ['başına gelecekleri sen düşün!' diye] tehdit ettiler. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi: "Müslümanların kanlarının dökülmesini engellemek konusunda Allah'tan korkun, Allahtan! Ali ümmetin işlerini düzene koydu ve onların iki yakasını bir araya getirdi. İşin barışla sonuçlanmasına çok az bir şey kaldı." dedi. Onlar ise, "Osman'ın katilleri ile savaşmadıkça biz bu barışı istemiyoruz. Biz onun velisi ve kanının yerde kalmaması için mücadele veren kimseleriz." dediler. Mu'âviye burada söze karışıp "Sakin olun! Siz ne diyor ve ne istiyorsamz son nefesimize kadar ben de sizinle beraberim." dedi. Bu durum karşısında oradaki topluluk ona memnuniyetle karşılık verdi. Akabinde de onu rahat bıraktılar.

Cerîr yola çıkıp Hz. Ali'nin yamna varınca Hz. Ali ona "Ardında ne bıraktın?" dedi. O da "Şer!" dedi ve sözüne şöyle devam etti: "Mu'âviye'ye gelince, o kendisine verilenlere razı oluyor. Ancak o, kendileriyle hiçbir işinin olmaması gereken bir toplulukla beraberdir. Onların hepsi Osman'ın kanının peşindedir. Sayıları yüz binleri bulan bu topluluk seninle savaşacaktır." Bu sözler karşısında [orada bulunan] el-Eşter, "Ey Becîle'nin kardeşi! Osman senin ve kavminin dinini *Hemezân*'da satın almış." dedi. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Vallahi ben sana samimi ve dürüst davrandım." el-Eşter, Hz. Ali'nin yanında Cerîr'in üzerine o kadar yüklendi ki, Cerîr korkup kaçtı ve Mu'âviye ile mektuplaştı. Bu olaya binâen Hz. Ali, Cerîr'in evine varıp [onu yıkmak niyetiyle içindekileri] dağıttı. Nihayet Ebû Mes'ûd el-Ensârî onunla konuştu da Ali'yi bu işten vazgeçirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O Cerîr b. Yezîd b. Cerîr b. Abdullah el-Becelî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Ali; savaşçı, siyasetçi biri değildi. O Cerîr'i Mu'âviye'ye kendisine bîat etmesi için, Allah'ın kitabı ile ve Peygamberi'nin -salât ve selam üzerine olsun- sünneti ile idare şartıyla *Şam* ve *Mısır*'ı vermeyi teklif etmek üzere gönderdi. O bunu kabul etti. Ancak onun taraftarları buna yanaşmayıp "Biz bunu asla kabul etmeyiz!" dediler. Cerîr, Hz. Ali'ye durumu haber vermek üzere ayrıldı. Rivayete göre el-Eşter şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Bu adam seni aldattı, düşmanını kışkırttı ve yalan söyledi." Bunun

üzerine Cerîr, kendisi için endişelendi ve koşarak çıktı. Nihayet Hz. Ali evimizi yıkmak üzere geldi. Biz dışarı çıkıp ona "Allah'tan kork!" Bu ev yetimlerin ortak malıdır." deyince yıkımdan vazgeçti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebân b. Abdullah el-Becelî anlattı; dedi ki: Bana İbrahim b. Cerîr anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: "Bana haber gönderdi."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Cerîr b. Abdullah, ed-Dahhâk b. Kays'ın *Kûfe* valiliği esnasında, eş-Şerât'ta ölene kadar el-Cezîre ve çevresinde [ikamet ederek] Ali ile Mu'âviye'den mütemadiyen uzak durdu. ed-Dahhâk'ın valiliği Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın valiliğinden sonra iki buçuk yıl sürmüştü.

1326. Abdüşems b. Ebû Avf ﴿عبد شمس بن أبي عوف﴾

[Abdüşems b. Ebû Avf] b. Uveyf b. Mâlik b. Zübyân b. Sa'lebe b. Amr b. Yeşkür b. Ali b. Mâlik b. Sa'd b. Nezîr b. Kasr b. Abkar b. Enmâr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ona Abdullah adını verdi.

1327. Yezîd b. Esed ﴿يزيد بن أسد﴾

[Yezîd b. Esed] b. Kürz b. Âmir b. Abdullah b. Abdüşems b. Gamgama b. Cerîr b. Şikku'l-Kâhin b. Sa'b b. Yeşkür b. Rühm b. Efrak b. Nezîr b. Kasr b. Abkar b. Enmâr.

Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. *Kûfe*'de ev yapan ve oraya yerleşenlerden değildi. *Şam*'a yerleşti. Torunu Hâlid b. Abdullah b. Yezîd, el-Velîd b. Abdülmelik'in valisi olarak *Mekke*'de, Hişâm b. Abdülmelik'in valisi olarak da *Şam*'da valilik yaptı. Kardeşi Esed b. Abdullah, Hişâm b. Abdülmelik'in valisi olarak *Horasan*'da görev yaptı. Diğer bir kardeşi İsmail b. Abdullah ise Ebû Ca'fer'in arkadaşıydı ve *Musul*'da valilik yaptı. Hâlid b. Abdullah, *Irak*'ta valilik yaptığı zamanlarda *Kûfe*'de araziler satın aldı ve evler inşa etti. Dolayısıyla orada soyundan gelen çok sayıda zürriyeti vardır.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin naklettiğine göre Abdullah b. Abdüşems'in nesli, torununun torunu olan Yezîd b. Esed'e kadar her batında tek bir çocukla devam edegelmiştir.

1328. Müdrik b. Avf ﴿مدرك بن عوف﴾

[Müdrik b. Avf] b. el-Hâris b. Hilâl b. Abdülazzâ b. Cüşem b. Nakr b. Amr b. Lüey b. Rühm b. Mu'âviye b. Eslem b. Ahmes b. el-Gavs b. Enmâr. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

1329. Ebû Hâzim ﴿أبو حازم﴾

Adı, Avf b. Abdülhâris b. Avf b. Huşeyş[245] b. Hilâl b. el-Hâris b. Rizâh b. Kelb[246] b. Amr b. Lüey b. Rühm b. Mu'âviye b. Eslem b. Ahmes b. el-Gavs b. Enmâr. Bu kişi *Sıffîn* savaşında öldürülen Kays b. Ebû Hâzim'in babasıdır. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı. Hz. Peygamber (sas) onu güneşte görünce "Gölgeye geç! Zira o mübarektir." dedi.

1330. Ebû Târık ﴿أبو طارق﴾

Adı, Rebî'a b. Huveylid b. Seleme b. Hilâl b. Âiz b. Kelb b. Amr b. Lüey b. Rühm b. Mu'âviye b. Eslem b. Ahmes b. el-Gavs b. Enmâr'dır. Eşraftan biri idi.

1331. Ebû Ertât ﴿أبو أرطاة﴾[247]

Adı, Husayn b. Rebî'a[248] b. Ahmes b. el-Gavs'dır. Bu zat, Cerîr b. Abdullah'ın Zü'l-Halasa'yı yıktığını haber vermek için Hz. Peygamber'e (sas) gönderdiği elçidir.

---

[245] Bu isim, Sellûmî baskısında yanlış olarak "Cureyş" diye geçmektedir.
[246] Bu isme, el-Mizzî'nin beyanına göre "Küleyb" de denilmektedir.
[247] Bu isim Sellûmî baskında "Ertae" diye geçmektedir (M).
[248] Sellûmî bu ismi "Rebî'a b. Hüseyin" diye kaydettikten sonra dipnotunda "bazı kaynakların bunu "Husayn b. Rebî'a" şeklinde naklettiklerini; İbn Hacer'e göre bunun yanlış olduğunu" ifade etmetedir (Sellûmî, s. 836) (M).

1332. Sahr b. el-Ayle ﴿صخر بن العيلة﴾[249]

[Sahr b. el-Ayle] b. Abdullah b. Rebî'a b. Amr b. Âmir b. Ali b. Eslem b. Ahmes b. el-Gavs[250] b. Enmâr. Kendisine atfen yazılmış bir beyit vardır. Sahr'ın künyesi Ebû Hâzim'dir. Allah Resûlü'nden (sas) bir çok hadis nakletmiştir.

Bize Vekî ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Ebân b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bana Osman b. Ebû Hâzim anlattı. O da Sahr b. Ayle'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Muğîre b. Şu'be'nin halasını alıp Resûlullah'ın (sas) yanına götürdüm. el-Muğîre, Resûlullah'ın (sas) yanına gelip halasını sordu. O da kendisinin yanında olduğunu söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) beni çağırdı ve *"Ey Sahr! İnsanlar Müslüman olunca mallarına ve canlarına dokunulmazlık hakkı elde ederler. Bu sebepten dolayı halasını ona geri ver!"* dedi. Ben de halasını geri verdim. Allah Resûlü (sas) bir keresinde bana Süleymoğulları'na ait bir suyun kullanım hakkını vermişti. Akabinde onlar Allah Resûlü'nün (sas) yanına varıp suyu geri istediler. Hz. Peygamber (sas) de beni çağırdı ve *"Ey Sahr! İnsanlar Müslüman olunca mallarına dokunulmazlık hakkı elde ederler. Bu sebepten dolayı suyu onlara geri ver!"* dedi. Ben de suyu onlara geri verdim.

1333. Şibl b. Ma'bed ﴿شبل بن معبد﴾

[Şibl b. Ma'bed] b. Abd b. el-Hâris b. Amr b. Ali b. Eslem b. Ahmes el-Gavs b. Enmâr. el-Muğîre b. Şu'be'nin [zina ettiği konusunda] aleyhine şahitlik eden [üç kişiden] biridir.

1334. Câbir b. Ebû Târık ﴿جابر بن أبي طارق﴾

Ahmes'in -ki o, Hakîm b. Câbir'dir- kabilesine mensuptur. Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunmuş ve ondan hadis nakletmiştir.

[249] Bu isim, asıl yazma nüshada ya harfinin şeddesiyle "Ayyile" diye geçmektedir.
[250] Bu isim Sellûmî baskında yanlış olarak "el-Avf" diye geçmektedir.

1335. Ebû Kâhil ﴿أبو كاهل﴾

Ahmes kabilesine mensuptur. Adı Kays b. Âiz'dir. Hz. Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuş ve ondan hadis rivayet etmiştir. O şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'i (sas), bir Habeşî'nin yularını tuttuğu bir deve üzerinde insanlara hitap ederken gördüm."

1336. Abdullah b. Avsece el-Urenî ﴿عبد الله بن عوسجة العرنى﴾

Becîle kabilesindendir. Allah Resûlü'nün (sas) mektubunu, kendilerini İslâm'a davet etmek üzere Hârise b. Amr b. Kureytoğulları'na götüren kişidir. Onlar mektubu alınca suda yıkayıp kovalarının altına koydular. Daveti kabul etmekten kaçındılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Ne oluyor onlara! Allah onların akıllarını [başlarından] alsın!"* dedi. Onlar korkak, ahmak ve ne dediği anlaşılmayan bir kavimdi.

1337. Cündüb b. Abdullah ﴿جندب بن عبد الله﴾

[Cündüb b. Abdullah] b. Süfyân el-Becelî. Aynı zamanda o, Alakî'dir [el-Alak aşiretindendir]. Bazıları onu babasına, bazıları da dedesine nispet etmektedir.

HAS'AM'DAN OLANLAR

O, Eftel b. Enmâr b. İrâş[251] b. Amr b. el-Gavs olup Becîle'nin baba bir kardeşidir. Has'am adında bir devesi[252] olduğu için kendisine Has'am denildi. Halk içinde "Has'am'ın yakın akrabaları göç etti, Has'am'm yakın akrabaları konakladı." gibi ifadeler kullanılırdı.

1338. Enes b. Müdrik ﴿أنس بن مدرك﴾

[Enes b. Müdrik] b. Ku'ayb b. Amr b. Sa'd b. Avf b. el-Atîk b. Hârise b. Âmir b. Teymüllah b. Mübeşşir b. Eklüb b. Rebî'a b. Ifris b. Cilf b. Eftel.

---

[251] Bu isim Sellûmî baskında yanlış olarak "Erâs" diye geçmektedir.

[252] Sellûmî'nin dipnotunda yer alan bilgiye göre İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbesi*'nde (I, 153) bunun "deve" değil "dağ" olduğu belirtilmektedir. (Sellûmî, s. 841) (M)

Eftel, Has'am b. Enmâr'dır. Enes'in künyesi *"Ebû Süfyân"* idi. Şairdi ve kabilesine önderlik yapmıştı.

1339. Dükeyn b. Sa'd ﴿دكين بن سعد﴾

Bazıları İbn Sa'd yerine İbn Sa'îd demiştir.

1340. Husayn b. Avf el-Has'amî ﴿حصين بن عوف الخثعمى﴾

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ubeyde anlattı; dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeyde b. Husayn b. Avf el-Has'amî, kendisinin [Allah Resûlü'ne (sas)] şöyle dediğini rivayet etti: "Ey Allah'ın Resûlü! Babam yaşlı ve zayıftır. İslâm'ın hükümlerini öğrendi. Ancak devenin üzerinde bile duramıyor. Onun yerine hac farizasını eda edebilir miyim?" Allah Resûlü (sas), *"Babanın bir borcu olsaydı onun yerine öder miydin?"* deyince ben de "Evet!" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas) *"Allah'ın borcu ödenmeye daha layıktır."* dedi. Akabinde o, babası daha hayatta iken onun yerine hac farizasını eda etti.

Bize Şihâb b. Abbâd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahîm b. Süleyman anlattı. O Muhammed b. Kureyb'den, o babasından, o da İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Bana Husayn b. Avf şunları anlattı: Bir adam Resûlullah'a (sas) geldi ve "Babam [üzerine farz olmuşken] hac farizasını eda etmeden öldü. Onun yerine hac farizasını eda edebilir miyim?" dedi. Resûlullah (sas) da *"Evet!"* dedi.

HEMDÂN'DAN OLANLAR

Hemdân, Evsele b. Mâlik b. Zeyd b. Evsele b. Rebî'a b. el-Hıyâr b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır.

1341. Dımâm b. Zeyd ﴿ضمام بن زيد﴾

Dımâm b. Zeyd b. Sevâbe b. el-Hakem b. Süleyman b. Abd b. Amr b. el-Hârif -adı, Abdullah'tır- b. Kesîr b. Mâlik b. Cüşem b. Hâşid b. Cüşem b.

Hayrân b. Nevf b. Hemdân. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı.[253] Onların soyundan gelen nesilleri mevcuttur.

1342. Amr ﴿عمرو﴾

1343. Mâlik ﴿مالك﴾

[Amr ve Mâlik] b. Eyfa b. Kerb b. Zeyneb b. Şerâhîl b. Nâ'it. Nâ'it, Rebî'a b. Mersed b. Cüşem b. Hâşid b. Cüşem[254] b. Hayrân b. Nevf b. Hemdân'dır. Kardeşlerinin oğlu Mâlik b. Humra b. Eyfa ile birlikte Hz. Peygamber'e (sas) bir heyet halinde gelip Müslüman oldular.

1344. Umeyr Zû Merrân ﴿عمير ذو مران﴾

[Umeyr Zû Merrân] el-Kayl b. Eflah b. Şürahbîl b. Rebî'a -ki bu Nâ'it'tir- b. Mersed b. Cüşem b. Hâşid b. Hayrân b. Nevf b. Hemdân. Bu, Allah Resûlü'nün (sas) kendisine mektup yazması sonucunda Müslüman olan kişidir. *Cebbânetü's-Sebî*[255] çatışmasında el-Muhtâr b. Ebû Ubeyd tarafından öldürülen Yezîd b. Umeyr, bu zatın oğludur. [Umeyr'in torunu olan] Sa'îd b. Mücâlid b. Umeyr'i ise Şebîb el-Hâricî öldürmüştür. Sa'îd'in oğlu [Umeyr'in torununun oğlu] Fakih olan el-Mücâlid b. Sa'îd'dir.

Bize Ebû Usâme haber verdi; dedi ki: Bize Mücâlid b. Sa'îd anlattı; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) dedeme mektup yazdı. Besmele ile başlayan o mektup hâlâ yanımızdadır.

1345. Kays b. Mâlik ﴿قيس بن مالك﴾

[Kays b. Mâlik] b. Sa'd b. Mâlik b. Le'y b. Selmân b. Mu'âviye -ki bu el-Hucn'dur- b. Süfyân b. Erhab b. Du'âm b. Mâlik b. Mu'âviye b. es-Sa'b b. Devmân b. Bekîl b. Cüşem b. Hayrân b. Nevf b. Hemdân. Kays b. Mâlik,

[253] Sellûmî bakısında bu cümlenin devamında "ve Müslüman oldu." ifadesi mevcuttur (M).
[254] Sellûmî baskısında bu isim "Cuşeym" diye geçmektedir (M).
[255] Muhtar es-Sekafî'nin Hicrî 66 yılında Kûfe halkından Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi olayına katılanlara karşı giriştiği çatışmadır (M).

Nemat'ın babasıdır. Allah Resûlü'ne (sas) elçi olarak gelen kişinin [Kays b. Mâlik değil de] Nemat b. Kays olduğu söylenmektedir.

1346. Âmir b. Şehr el-Hemdânî ﴿عامر بن شهر الهمدانى﴾

Bana Ebû Üsâme'den nakledildi. O Mücâlid'den, o eş-Şa'bî'den, o da Âmir b. Şehr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hemdân kabilesi *el-Hakl*[256] dağlarını kendilerine sığınak yapıp orada Habeş [kralından] korundular. Allah Habeş [kralının] onlara zarar vermesini engelledi. Nihayet *İran*'daki Hemdânlılar geldi. Bu iki grup iş uzayıp da insanlar savaşmaktan bıkana kadar savaştılar. Allah Resûlü (sas) [peygamberlik görevi ile] ortaya çıkınca Hemdân kabilesi bana dedi ki: "Ey Âmir b. Şehr! Eskiden beri krallarla dostsun. Bu adamı bize getirir misin? Bizim için neyi uygun görürsen biz onu kabul ederiz; neyi hoş karşılamasan biz de onu hoş karşılamayız." Ben de "Evet!" dedim ve kalkıp *Medine*'de Resûlullah'ın (sas) huzuruna vardım; yanına oturdum. Hemen akabinde bir grup geldi ve "Bize tavsiyede bulun!" dediler. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: *"Ben size Allah'tan sakınmanızı, Kureyş'in sözünü dinlemenizi ama yaptıklarını terk etmenizi tavsiye ediyorum."*[257] Orada bununla yetindim. Sonra daha önceden dostluğumuz olan Necâşî'ye uğramadan kavmime dönmemeye karar verdim. Derken onun yanına vardım. Ben onun yanında otururken küçük oğlu geldi. Necâşî çocuğun beraberindeki yazılı bir levhayı okumasını istedi. Çocuk onu okuyunca ben de güldüm. Necâşî "Niçin güldün?" dedi. "Bu çocuğun biraz önce okuduklarına güldüm." dedim. O da "Vallahi şu söz, Hz. İsa'nın diliyle indirilen Kitap'ta geçmektedir: "Çocuklar lider olduğu zaman yeryüzüne lanet iner." Akabinde beldeme geri döndüm. İşte o sözü Hz. Peygamber'den (sas), bunu da Necâşî'den

[256] Sellûmî'nin Yâkût'tan naklettiği (*Mu'cemu'l-Büldân*, II, 278) beyanına göre (Sellûmî, s. 847) birkaç tane mekânın ismi olan *"el-Hakl"* kelimesinden burada *Yemen*'deki*Havlân* beldelerinden biri kast edilmektedir (M).

[257] Hadis'in kaynaklarda geçen iki vechi daha vardır: 1-Kureyş'in sözünü dinleyin, fiilini terk edin! 2-Kureyş'in sözünü alın, fiilini terk edin! Birbirine çok yakın olan bu üç vecihden kast edilen mana kanaatimizce şu olabilir: "Kureyş kabilesine mensup kimseler, konuştuklarında güzel şeyler söylerler; yaldızlı laflar ederler. Siz onların bu sözlerine aldanmayın! Onları taklit ederek yaptıklarını yapmayın!" (M)

duydum. Kavmim Müslüman oldu ve ovaya yerleşti. Resûlullah (sas) bu mektubu Umeyr Zû Merrân'a yazdı.

Resûlullah (sas) Mâlik b. Mirâre er-Ruhâvî'yi tüm *Yemen* halkına gönderdi. Akk Zû Hayvân Müslüman oldu. Akk'a denildi ki: "Allah Resûlü'nün (sas) yanına var, köyün ve malın için emân al!" -Onun içinde köleleri ve malı olan bir köyü vardı.- O da [bu söze kulak verip] Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Mâlik b. Mirâre er-Ruhâvî gelip bizi İslâm'a davet etti; biz de Müslüman olduk. İçinde köleler ve malın bulunduğu bir arazim var. Bunun için bana bir eman yaz!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) Hâlid b. Sa'd'a şu ifadeleri yazdırdı: *"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın Resûlü Muhammed'den Ak Zû Hayvân'a! Eğer arazisi, malı ve köleleri konusunda doğru söylüyorsa onun için Allah'ın emânı ve Resûlü'nün himayesi söz konusudur."*

Benî Kelb'den Olanlar

Kudâ'a b. Mâlik b. Amr b. Zeyd b. Mâlik b. Himyer b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'ın kolu olan Benî Kelb b. Veber b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâ'a.

1347. ed-Dûmî b. Kays ﴿الدومى بن قيس﴾

Hazrec b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelboğulları'ndandır. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas), Kelb kabilesinden kendisine biat edenlerin lideri olarak ona bir sancak verdi.

1348. Hârise b. Katan ﴿حارثة بن قطن﴾

[Hârise b. Katan] b. Râm b. Hısn b. Ka'b b. Uleym b. Cenâb b. Hübel b. Abdullah b. Kinâne b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ona yazılı bir belge verdi.

1349. Hamel b. Sa'dâne ﴿حمل بن سعدانة﴾

[Hamel b. Sa'dâne] b. Hârise b. Ma'kıl b. Ka'b b. Uleym b. Hübel b. Abdullah b. Kinâne b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı.[258] Allah Resûlü (sas) ona bir sancak verdi.

1350. Cehbel b. Seyf ﴿جهبدل بن سيف﴾

Cülâhoğullarındandır. Adı, Âmir b. Avf b. Bekir b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde'dir. Bu zat, Hz. Peygamber'in (sas) vefat haberini Hadramût'a götüren kişidir. İmruülkays (b. Abbâs) el-Kindî onun için şöyle der:

Sevindi azgınlar,[259] *Cehbel'in ilan ettiği gün,*
Hidayete ermiş Ahmed Peygamber'in vefat haberine...

Bu Cehbel, şöyle diyen kişidir:

Ben Kelb aşiretindenim Hadramî değilim,
Ancak ben Hadremût'u diyar edindim.

Dolayısıyla Cehbel ve ailesi, Kelb kabilesindendir. Ama *Hadramût*'ta ikamet etmekteydiler.

1351. Abduamr ﴿عبدعمرو﴾

Adı, Bekir b. Cebele b. Vâil b. Kays b. Bekir b. Âmir b. el-Cülâh b. Avf b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde'dir. Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

Zürriyetinden gelen [torunu] Sa'îd b. el-Velîd b. Abduamr b. Cebele,[260] Hişâm b. Abdülmelik'in arkadaşıdır. Sa'îd'in kardeşi en-Nu'mân b. Cebele, Cahiliye döneminde liderlik yapmış biridir. Şair en-Nâbiğa ez-Zübyânî bu

[258] Sellûmî bakısında bu cümlenin devamında "ve Müslüman oldu." ifadesi mevcuttur (M).

[259] Bu cümle (şemite'l-beğâyâ/azgınlar sevindi), Sellûmî baskısında "semi'tu'n-ne'âyâ/vefat haberlerini duydum" diye geçmektedir (M).

[260] Bu isim Sellûmî baskısında (s. 851) yanlış olarak "Becele" diye geçmektedir. Kardeşi olan ikinci isimde ise doğru imla (Cebele) söz konusudur (M).

zatı övmüştür. Bu kişi aynı zamanda Bişr b. Ebû Hâzim'i esir edip Evs b. Hârise b. Le'mü et-Tâî'ye[261] hediye eden şahıstır.

Belkîn'den Olanlar

O, en-Nu'mân'dır. Nu'mân'ı "el-Kayn" adındaki bir köle büyüttüğü için daha çok [o ismin biraz değişmiş telaffuzu olan] Belkîn adıyla anıldı. O, İbn Cisr b. Şey'ullah b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâ'a'dır.

1352. el-Müstevrid b. el-Minhâl ﴾المستورد بن المنهال﴿

[el-Müstevrid b. el-Minhâl] b. Kunfüz b. Usayye b. Hüsays b. Huyey[262] b. Vâil b. Cüşem b. Mâlik b. Ka'b b. el-Kayn. Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunmuştur.

Cerm b. Rabbân'dan[263] Olanlar

[Cerm b. Rabbân] -o, Ilâf'tır- b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâ'a.

1353. Hevze b. Amr ﴾هوزة بن عمرو﴿

[Hevze b. Amr] b. Yezîd b. Amr b. Riyâh b. Avf b. Amîra b. el-Hevn b. A'ceb b. Kudâme b. Cerm. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer aldı ve Müslüman oldu.

1354. el-Eska b. Şüreyh ﴾الأسقع بن شريح﴿

[el-Eska b. Şüreyh] b. Sureym b. Amr b. Riyâh b. Avf b. Umeyre b. el-Hevn b. A'ceb b. Kudâme b. Cerm. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak geldi ve Müslüman oldu.

[261] Bu isim Sellûmî baskısında yanlış olarak "Lâü't-Tâî" diye geçmektedir.
[262] Bu isim Sellûmî baskısında "Hutey" diye geçmektedir.
[263] Bu isim bazı kaynaklarda ra harfiyle, bazı kaynaklarda ze harfi ile "Zeyyân" diye geçmektedir.

1355. Esmâ b. Riâb ﴿أسماءبن رئاب﴾

[Esmâ b. Riâb] b. Mu'âviye b. Mâlik b. Sillî -ki bu el-Hâris'tir- b. Rifâ'a b. Uzre b. Adî b. Şumeys b. Tarûd b. Kudâme b. Cerm. Bu zat, Ukayloğulları'nı *Akîk* denilen arazi konusunda Hz. Peygamber'e (sas) şikâyet eden kişidir. Bu davada Allah Resûlü (sas) Cerm'in lehine hükmetti. Bu arazi, *Medine*'de bulunan *Akîk* değil de Âmir b. Sa'sa'aoğulları'nın topraklarında yer alan *Akîk*'tir.

Esmâ bu konuda şöyle demiştir:

Ben Cerm'ın kardeşiyim, bildiğiniz üzere...
Toplananlar toplandığı zaman Peygamber'in çevresinde,
Razı olmasanız da siz onun hükmüne,
Kesinlikle razıyım ben, Peygamber'in dediğine!

1356. el-Feletân b. Âsım el-Cermî

﴿الفلتان بن عاصم بن الجرمى﴾

MEHRE B. HAYDÂN B. AMR B. EL-HÂF B. KUDÂ'A'DAN OLANLAR

1357. Züheyr b. Kırdım ﴿زهير بن قرضم﴾

[Züheyr b. Kırdım] b. el-Uceyl b. Kasâs[264] b. Kamûmî b. Naklül[265] b. el-Îdî b. Nedeğî b. Mehre. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde yer alan kişilerdendir.

[264] Bu isim yanlış olarak Sellûmî baskısında "Sekât", İbn Hazm'ın *Cemhere*'sinde (s.440) "Kabâs" diye geçmektedir.

[265] Kaynaklarda bu ismin ilk harfinin ba, nun ve ya ile yazılmış üç değişik imlası mevcuttur. Maalesef hiçbirinde hareke ya da isimin okunuşuna dair açıklayıcı bilgi olmadığı için ismin nasıl okunacağını tespit edemedik. Ancak ilk harfin ya ile yazılmış hali, bu ismin "Yeşkür" gibi fiil vezninde olması ihtimalini akla getirmektedir. Biz de bu ihtimali göz önüne alarak söz konusu ismi "Naklül" diye okuduk.

Benî Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Su'ûd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan Olanlar

1358. Ziml b. Amr ﴿زمل بن عمرو﴾

[Ziml b. Amr] b. el-Itr[266] el-Haşşâf b. Hadîc b. Vâsile b. Hârise b. Hind b. Harâm b. Dınne b. Abd b. Kebîr b. Uzre. Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak geldi. Hz. Peygamber (sas) ona yazılı bir belge ile bir de sancak verdi. O, bu sancağıyla Muâviye ile beraber *Sıffın* savaşına katıldı. Soyundan gelen torunu Müdlic b. el-Mikdâd b. Ziml, *Şam*'da saygın kimselerden biri idi ve Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin kız kardeşi Emîne ile evli idi.

1359. Cemre b. en-Nu'mân ﴿جمرة بن النعمان﴾

[Cemre b. en-Nu'mân] b. Hevze b. Mâlik b. Sinân b. el-Beyyâ b. Düleym b. Adî b. Hazzâz b. Kâhil b. Uzre. Uzreoğulları'nın lideri idi. *Hicaz* halkı içinde Uzreoğulları'nın zekât mallarını Hz. Peygamber'e (sas) ilk getiren kişidir. Resûlullah (sas), kırbacını attığında ulaşacağı mesafeye kadar olan bir arazi ile *Vâdilkurâ* denilen mevkide atının koşarak gidip [duracağı] yere kadar sınırı olan bir araziyi ona tahsis etti. Cemre vefat edene kadar orayı yurt edindi. Dolayısıyla *Vâdilkurâ* denilen yerde Cemre'nin birçok yakın akrabası vardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Abdullah b. Nistâs anlattı. O da Ebû Amr b. Hureys el-Uzrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Atalarımdan kalan yazılı bir belgede onların şöyle dediklerini gördüm:

Bizim temsilcilerimiz hicrî 9. yılın Safer ayında Resûlullah'ın (sas) yanına vardı. Onlar on iki kişi idi. Cemre b. en-Nu'mân, Mâlik'in iki oğlu Süleym ile Sa'd ve Mâlik b. Ebû Rebâh onların arasındaydı. Remle bt. el-Hades[267] en-Neccâriyye'nin evine misafir oldular. Sonra kalkıp mescitte olan

[266] Bu isim Sellûmî baskısında ve İbn Hazm'ın *Cemhere*'sinde (s.449) "el-Anz" diye geçmektedir. Ancak *Cemhere*'nin yazma nüshalarından birinin kenarında bu ismin "el-Itr" olduğu notu mevcuttur.

[267] Bu isim yanlış olarak Sellûmî baskısında "el-Hâris" diye geçmektedir.

Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler ve ona Cahiliye âdetindeki gibi selam verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sas) *"Bu topluluk kimlerdendir?"* dedi Onların sözcüsü, "Biz senin tanımadığın kimseler değiliz. Benî Âmir'in kardeşleri olan Uzreoğullarıyız. Kusay'a destek verip *Mekke*'den Huzâ'a ve Benî Bekir'i çıkaran kimseleriz. Bizim sizinle akrabalık ve sıla-ı rahim vardır." dedi. Resûlullah (sas) *"Hoş geldiniz, sizi tanıyamadım. Peki ama İslâm selamı ile selam vermenize engel olan şey nedir?"* deyince "Ey Muhammed! Biz babalarımızın izinden yürüdük. Kendimizin ve geride bıraktığımız kişilerin inancını değiştirmek üzere geldik. Bizi neye davet ediyorsun?" dediler. Onların bu sorusu üzerine Allah Resûlü (sas), *"Ben sizi sadece hiçbir ortağı olmayan Allah'a ibadet etmeye, benim bütün insanlara gönderilmiş bir peygamber olduğuma şehadet etmeye çağırıyorum."* dedi. Bu kez onların sözcüsü, "Bunun dışındaki farzlar nelerdir?" diye sorunca Resûlullah (sas), *"Beş vakit namaz."* dedi ve akabinde onlara İslâm'ın diğer hükümlerini anlattı. Sonrasında ona bazı şeyler sordular, o da onlara cevap verdi. Diğer bazı şeyleri sorduklarında ise onları yasakladı. Birkaç gün daha kalıp memleketlerine geri döndüler. Resûlullah (sas) gelen bütün heyetlere olduğu gibi onlara da bazı hediyeler verilmesini emretti. Birine de bir hırka giydirdi.

1360. Ebû Huzâme el-Uzrî ﴿أبو خزامة العذرى﴾

Benî Selâmân b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem'den Olanlar

1361. Habîb b. Amr es-Selâmânî ﴿حبيب بن عمرو السلاماني﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Yahya b. Sehl b. Ebû Hasme anlattı; dedi ki: Babamın kitapları arasında Habîb b. Amr es-Selâmânî'nin şunları anlattığını gördüm:

Biz yedi kişi hicretin 10. yılının Şevvâl ayında Selâmân'ın temsilcileri olarak kendimiz ve geride bıraktıklarımız adına İslâm'ı kabul ettiğimize dair Allah Resûlü'ne (sas) biat etmek için onun yanına geldik. Müslüman

olduk ve ona biat ettik. Derken insanlar ona soru sormaya başladı. Bu arada ben "Ey Allah'ın Resûlü! Amellerin en faziletlisi hangisidir?" dedim. O da *"Vaktinde kılınan namaz."* dedi. "Ey Allah'ın Resûlü! Hem kendi devem için hem de başıboş dolaşan develerin içmesi için su göletlerinin duvarlarını tamir etmemde benim için bir sevap var mıdır?" diye sordum. *"Evet, yanık her ciğer için sevap vardır."* dedi. Bunun dışında başka şeyler de sordum.

Medine'de üç gün kaldık. Bu üç gün boyunca onun bize gösterdiği misafirperverlik devam etti. Sonra gelip onunla (sas) vedalaştık. Bize bazı hediyeler verilmesini emretti ve her birimize beş ukıyye verdi. Bilâl "Şu an bizim o kadar çok malımız yok! [Kusura bakmayın! Onun için ancak bu kadar verebildik.]" diyerek özür diledi. Biz de "Bu verdiğiniz bile ne kadar çok ve ne kadar güzeldir!" dedik ve akabinde memleketimize doğru yola koyulduk.

Sa'dü Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan Olanlar

Ona Sa'dü Hüzeym [Hüzeym'in Sa'd'ı] denmesinin nedeni, Hüzeym adındaki Habeşî bir köle onu büyüttüğü için daha çok bu isimle anılmasıdır. Sa'd, Uzre ile Selâmân'ın babasıdır.

1362. Ebü'n-Nu'mân b. Sa'dü Hüzeym'in Babası[268]

﴿أبو أبي النعمان بن سعد هذيم﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ehu'z-Zührî anlattı. O Ebû Umeyr et-Tâî'den, o Ebü'n-Nu'mân'dan, o da [Ebü'n-Nu'mân'ın] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kavmimden -yani Sa'dü Hüzeym'den- bir heyetin içinde temsilci olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldik. Resûlullah (sas) tam hâkimiyet sağlamış ve Arapları itaat altına almıştı. Dolayısıyla biz de Müslüman olduk ve ellerimizle Resûlullah'a (sas) biat ettik. Akabinde ona şunu söyledik:

[268] Bu kelime (ibnu-oğlu) Sellûmî baskısında (s. 861) "min" diye geçmektedir. O takdirde çeviri şöyle olur: "Sa'dü Hüzeymoğulları'ndan Ebû Ebi'n-Nu'mân."

"Ey Allah'ın Resûlü! Biz avcı bir toplumuz. Hem eğitilmiş av köpeklerimiz, hem de eğitilmemiş köpeklerimiz var. [Avın eti ne zaman helal olur?]" Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Eğitilmiş av köpeğini saldığın zaman Allah'ın adını anarsan ve o da avı [yakalayıp] öldürürse ondan ye!"* dedi. Bu kez "Ya [köpeklerden] bir yiyen ondan yemişse?" diye sorduk. *"Evet, yeyiniz."* dedi. Gitmeye niyetlendiğimiz zaman Bilâl'e emretti, o da her birimize birkaç ukıyye gümüş hediye etti. Sonra kavmimize geri döndük ve Allah onlara İslâm nimetini bahşetti.

Hz. Peygamber'e (sas) Gelip Ondan Hadis Rivayet Edenlerden Nesebi Bilinmeyenler

1363. Me'rib Halkından Ebyad b. Hammâl

﴿أبيض بن حمال من أهل مأرب﴾

Abdülmun'im b. İdrîs dedi ki: "O, Ezd kabilesinin Me'rib'de ikamet eden mensuplarındandır ve Amr b. Âmir'in soyundan gelmektedir. *Medine*'de Hz. Peygamber'e (sas) elçi olarak geldi. Onunla (sas) veda haccı esnasında *Mekke*'de buluştuğu da söylenmektedir.

Bize Muhammed b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Sa'îd anlattı; dedi ki: Bana amcam Sâbit b. Sa'îd anlattı. O babasından, o da [Sâbit'in] dedesi Ebyad b. Hammâl'dan şunu rivayet etti:

Kendisi *Medine*'de [olan] Allah Resûlü'ne (sas) gelen heyetin içinde yer almış ve Cahiliye döneminde kölesi olan Kinde kabilesine mensup üç kardeşi [azat etmek] kaydıyla Müslüman olmuş. Resûlullah (sas) ile yetmiş cübbe karşılığı sulh yapmış ve ondan Me'rib'de "*el-Milh* -Milhu Şezzâ-" denilen yeri kendisine tahsis etmesini istemiş, o da tahsis etmiş. Daha sonra Allah Resûlü (sas) ondan o yeri iade etmesini istemiş, o da iade etmiş. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) [iade ettiği arazinin yerine] ona "*Cevf* -Cevfü Murâd-" denilen mevkide bir arazi ile bir de su kuyusu[269] tahsis etti.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya b. Kays el-Mâzinî anlattı. O babasından, o Sümâme b. Şerâhîl'den, o Sümey b. Kays'tan, o Şümeyr'den, o da Ebyad b. Hammâl'dan şunu rivayet etti:

[269] Burada "su kuyusu" diye çevirdiğimiz "ğayl" kelimesi "sık ormanlık" anlamına da gelmektedir (M).

Ebyad, Hz. Peygamber'in (sas) yanına varmış ve *"el-Milh"* denilen yeri kendisine tahsis etmesini istemiş, o da tahsis etmiş. Ebyad [beldesine gitmek üzere] geri döndüğü zaman biri "Ey Allah'ın Resûlü! Ona neyi tahsis ettiğini biliyor musun? Ona hiç kurumayan bir su kaynağını tahsis ettin." deyince Resûlullah (sas) [onu geri çağırıp] bu tahsisini kaldırmış. Ebyad b. Hammâl, "Misvak ağacının [bulunduğu bir araziden] hangi yer koruluk yapılır?" diye sorunca o da (sas) "Develerin tırnaklarının basmadığı yer." diye cevap vemiş.

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Sa'îd anlattı. O amcası Sâbit b. Sa'îd'den, o babasından, o da [Sâbit'in] dedesi Ebyad b. Hammâl'dan şunu rivayet etti:

Kendisinin yüzünde Temriye[270] denilen bir yara varmış ve yüzünün rengi değişmiş. Hz. Peygamber (sas) onu çağırıp yüzünü mesh etmiş. O günden sonra o hastalıktan hiçbir eser kalmamış.

1364. Feyrûz, İbnü'd-Deylemî ﴿فيروز ، أبن الديلمى﴾

Künyesi *Ebû Abdullah*'dır. Kisrâ'nın *Yemen*'e gönderdiği İranlıların soyundandır ki, onlar Habeşlileri sürüp oraya egemen olmuşlardır. Abdülmun'im b. İdris dedi ki: Bunlar daha sonra Dabba aşiretine intisap ettiler ve "Cahiliye döneminde başımızdan bir esaret olayı geçti." dediler.

Feyrûz peygamberlik iddiasında bulunan el-Esved el-Ansî'yi öldüren kişidir. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Onu salih bir adam olan Feyrûz ed-Deylemî öldürdü."* demiştir. Hz. Peygamber'e (sas) gelen heyetin içinde bulundu ve ondan birçok hadis nakletti. Kader konusundaki bir hadis bunlardan biridir. Bazıları ondan [hadis] naklederken "Bana ed-Deylemî el-Himyerî anlattı" derken bazıları da "ed-Deylem'den" ifadesini kullanırlar. Bunların hepsi aynıdır ve Feyrûz b. ed-Deylemî'ye delalet etmektedir. Bunu ispat eden [delil] şudur: Onun yukarıda belirttiğimiz farklı isimleriyle rivayet edilen hadisler [senet ve metin itibariyle birbirinin aynısı olan] tek hadistir.

---

[270] Değişik özellikteki bazı deri hastalıklarına verilen genel bir addır. Tıp dilinde bu hastalıklar özelliklerine göre ayrı ayrı isimler alır. Ancak dil,yanak, alın ve çenede parça parça tozlanmış pudra ponponu dokundurulmuş gibi görünen deri bozukluklarına "Temriye" denir (M).

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi. O Abdülhamîd b. Ca'fer'den, o Yezîd b. Ebû Habîb'den, o Mersed b. Abdullah el-Yezenî'den, o da ed-Deylem'de şöyle dediğini rivayet etti:

Ben [Allah Resûlü'ne (sas) hitaben] "Ey Allah'ın Resûlü! Biz soğuk bir memlekette yaşıyoruz. Dolayısıyla [ısınmak için] buğdaydan imal edilen bir içecekten yararlanıyoruz." dedim. Bunun üzerine o, *"Sarhoş ediyor mu?"* diye sordu. Ben "Evet!" deyince *"O zaman onu içmeyin!"* dedi. Sonra tekrar *"Sarhoş ediyor mu?"* diye sordu. Ben "Evet!" deyince *"O zaman onu içmeyin!"* dedi. Bu kez ed-Deylemî "Onu içmeden duramazlar." dedi.[271] O da *"İçmeden duramazlarsa onları öldür!"*[272] dedi.

Ayrıca bu hadis bize, Muhammed b. Ubeyd, Muhammed b. İshâk, Yezîd b. Ebû Habîb, Mersed b. Abdullah, ed-Deylem el-Himyerî[273] tarikiyle gelmiştir.

Yine aynı hadis bize, Muhammed b. Ömer, Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, İshâk b. Abdullah b. Ebû Vehb el-Ceyşânî, Ebû Hırâş, ed-Deylemî el-Himyerî tarikiyle de ulaşmıştır. Hadisin tamamı bazı megazi kitaplarında yer almaktadır.

Himyer'e yerleşmesi ve onlarla anlaşma yapmasından dolayı kendisine "el-Himyerî" denmiştir. Allah daha doğrusunu bilir. Feyrûz b. ed-Deylemî, Hz. Osman'ın (r) hilafet yıllarında vefat etmiştir.

1365. İbrahim (Ebû Atâ es-Sekafî) ﴾أبراهيم\أبو عطاءالثقفى﴿

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi. O da Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın mevlası Abdullah b. Müslim (b.) Hürmüz'den şöyle dediğini

[271] Bu fiilin "kâle/dedi" şeklinde üçüncü şahıs için değil de öncekilerde olduğu gibi "kültü/dedim" kipiyle birinci şahıs için olması daha uygundur (M).

[272] İçki içmek büyük günahlardandır. Ancak içki içen kişi öldürülmez; had cezasına çarptırılır. Dolayısıyla burada "içkinin haram olduğunu inkâra varan bir ısrar" söz konusu olabilir. Zira o takdirde kişi mürted olur. (M)

[273] Buradaki metinde "Mersed b. Abdullah b. ed-Deylem el-Himyerî" ifdesi mevcuttur. Oysa bir önceki rivayetin senedin de anlaşılacağı gibi Mersed b. Abdullah, ed-Deylem'in oğlu değildir. Dolayısıyla burada Abdullah isminden sonra gelmesi gereken "an -عن" harf-i cerri, sehven "بن" diye yazılmıştır. Sellûmî baskısında (s. 868) doğru imla mevcuttur. Biz de çeviriyi doğru imlaya göre yaptık (M).

rivayet etti: Bana Yahya b. Atâ b. İbrahim anlattı. O babasından, o da [Yahya'nın] dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Peygamber'in (sas) *Minâ*'da insanlara "Nalınlara [orta parmakla yanındakinin arasına köprü şeklinde] bağ bağlayın!" dediğini duydum.

1366. Humame (b. Ebû Hamiyye ed-Devsî)

﴿حممة\بن أبي حميد الدوسي﴾

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize EbûAvâne anlattı. O Dâvud b. Abdullah el-Evdî'den, o da Humeyd b. Abdurrahman'dan şunu rivayet etti:

Muhammed'in (sas) ashâbından Humame adında biri savaşmak üzere *Isbahan*'a [doğru yola] çıktı. (*Isbahân* Hz. Ömer'in -Allah ona rahmet eylesin!- hilafet yıllarında fethedildi.) Humame şöyle dedi: "Allahım! Humame sana kavuşmayı arzu ettiğini iddia ediyor. Şayet o arzusunda samimiyse onun arzusunu yerine getir! Yok, eğer sözünde samimi değilse yine de o istemese bile sen onun arzusunu yerine getir! Allah'ım, Humame'yi bu yolculuğundan geriye [sağ olarak] döndürme!" [Arzusunda samimi olduğu için bu duası kabul olsa gerek ki] ölüm onu yakaladı ve *Isbahân*'da vefat etti. Bunun üzerine Ebû Musa ayağa kalktı ve "Ey insanlar! Beni dikkatle dinleyin! Vallahi Peygamberinizden (sas) işittiklerimize göre ve bildiğimiz kadarıyla Humame sadece şehittir." dedi.

Böylece dördüncü tabakanın sonuna geldik. Bu aynı zamanda Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının büyüklerinin -Allah onlardan razı olsun!- yer aldığı son tabakadır. Bundan sonra beşinci tabaka gelecektir ki, bunlar Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman küçük yaşta olan sahâbedir. Allah onların hepsinden razı olsun! Efendimiz Hz. Muhammed'e (sas), onun Âl-i beytine ve ashâbına çokça salât ve selam olsun!

Beşinci Tabaka

Resûlullah (sas) Vefat Ettiğinde Yaşları Küçük Olan Ashâb

Bu bölüm, Resûlullah (sas) vefat ettiğinde genç yaşta olup onunla hiçbir gazveye iştirak etmeyenler hakkındadır. Bu bölümde yer alanların ekserisi, Resûlullah'tan (sas) gelen hadisleri hıfzetmişlerdir. Ancak onlardan bir kısmı Resûlullah'a (sas) yetiştikleri halde ondan hiç hadis almamışlardır.

1367. Abdullah b. el-Abbâs ﴿عبد الله بن العباس﴾

[Abdullah b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Künyesi *Ebü'l-Abbâs*'tır. Annesi Ümmü'l-Fadl'dır. Yani Lübâbe el-Kübrâ[274] bt. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzm b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir'dir.

Abdullah b. Abbâs'ın el-Abbâs b. Abdullah adında oğlu oldu ve *"Ebü'l-Abbâs"* şeklinde künyelenmişti. Abbâs, onun en büyük oğluydu, ancak soyu devam etmemiştir. Ali b. Abdullah ise onun en küçük oğluydu. Ali b. Abdullah yeryüzünde en güzel yüzlü olan ve en çok namaz kılan bir Kureyşli idi. Bundan dolayı kendisine "es-Seccâd" denilirdi. Onun soyu devam etmiş ve soyundan halifeler gelmiştir.

---

[274] Lübâbe el-Kübra, ilk Müslüman olan büyük sahâbîyelerden birisidir. Oğlu Abdullah b. Abbâs şöyle der: "Ben ve annem müstaz'af olan kadın ve çocuklardan idik." (Bk. Buhârî, Sahih, Kitâbü't-Tefsîr, Cenâiz, 79; Tefsir, 4. Sure, 14) (M)

el-Fadl b. Abdullah, Muhammed b. Abdullah ve Ubeydullah b. Abdullah'ın nesilleri devam etmemiştir. Kızı Lübâbe bt. Abdullah, Ali b. Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'in zevcesiydi. Onun için çocuklar doğurdu. Nesli devam etmiştir.

Anneleri [Abdullah b. Abbâs'ın eşi] Zür'a bt. Mişrah b. Ma'dîkerib b. Velî'a b. Şürahbîl b. Mu'âviye b. Hucr el-Karid b. el-Hâris el-Vellâde b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Sevr b. Murta'dır. O da Kinde kabilesindendir.

Esmâ bt. Abdullah, Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in zevcesiydi. Esmâ'nın Hasan ve Hüseyn el-Fakih adında iki oğlu vardı. Esmâ'nın annesi ümmü veleddir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve el-Fadl Veda Haccı'nda bir eşeğin üzerinde gidiyorduk. O gün reşit olmaya yaklaşmıştım; ihtilam olmuştum. Resûlullah (sas) da insanlara namaz kıldırıyordu. Biz de safa girdik ve eşeği insanların önünde bıraktık. Resûlullah (sas) bize bir şey söylemedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre İbn Abbâs'ın, Benî Hâşim'in muhasara altında olduğu sırada mahalle içinde [Şib-i Ebû Talib] dünyaya geldiği hususunda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur. Buna göre İbn Abbâs, Benî Hâşim'in muhasaradan kurtulmasından az önce dünyaya gelmiştir. Bu da hicretten üç yıl önceydi. Buna göre Resûlullah (sas) vefat ettiğinde İbn Abbâs on üç yaşındaydı. Mâlik'in ez-Zührî'den, onun da Ubeydullah b. Abdullah'tan rivayet ettiği hadiste İbn Abbâs'ın şöyle dediğini görmez misin? "Ben Veda haccında reşit olmaya yaklaşmış, ihtilam olmuştum." Bu görüş, İbn Abbâs'ın yaşı hakkında Hüşeym'in Ebû Bişr'den, onun da Sa'îd b. Cübeyr'den rivayet ettiği hadisten daha sağlamdır.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı; dedi ki: Bize Ebû Bişr haber verdi. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) vefat ettiğinde on yaşlarındaydım. Ben Resûlullah'ın (sas) döneminde el-Muhkem'i, yani el-Mufassal'ı okudum.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Ebû Bişr'den, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Sizin el-Mufassal dediğiniz şey el-Muhkem'dir." Dedi ki: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: "Resûlullah (sas) vefat ettiğinde ben on yaşındaydım ve el-Muhkem'i okumuştum."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrâîl'den, o Ebû İshâk'tan, o da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs'a, "Resûlullah (sas) vefat ettiği gün sen kimin kadardın?" diye soruldu. İbn Abbâs: "Ben o gün sünnet edilmiştim." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o da Ubeydullah b. Ebû Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: "Ben ve annem müstad'aflardan [yürüyemeyenlerden] idik ve ben *Müzdelife* gecesinde Resûlullah'ın (sas), ailesinin zayıfları arasında öne çıkardıklarındanım."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Seleme yani İbn Küheyl'den, o el-Hasan el-Urenî'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Müzdelife* gecesinde biz Abdülmuttalib çocuklarını eşekler üzerinde öne geçirdi. Bacaklarımıza vurarak, "Oğulcağızlarım! Güneş doğmadan Akabe cemresine [Büyük Cemreye] taş atmayın." diyordu.

Bize Abdullah b. Vehb el-Mısrî haber verdi. O Amr b. el-Hâris'ten, o Amr b. Dînâr'dan, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben, *Müzdelife*'den *Minâ*'ya giderken Resûlullah'ın (sas), ailesinin zayıfları arasında öne çıkardığı kimselerdenim."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Câbir'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah (sas) beni odasında oturttu ve bana hikmet verilmesi için dua etti."

Bize el-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî haber verdi. O Abdülmelik'ten, o Atâ'dan, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah (sas) bana hikmet verilmesi için iki kez dua etti."

Bize Ebû Bekir b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. O Amr b. Ebû Amr'dan, o Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah'tan, o İkrime'den [Resûlullah'ın (sas) İbn Abbâs için],

"Ya Rabbi! İbn Abbâs'a hikmeti ver ve ona tevili öğret." şeklinde dua ettiğini rivayet etti.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah anlattı. O da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Ya Rabbi! İbn Abbâs'a hikmeti ver ve ona te'vili öğret."* dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Müslim anlattı; dedi ki: Bana Amr b. Dînâr anlattı. O Tâvûs'tan, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah (sas) beni çağırdı; başımı okşadı ve 'Allah'ım! Ona hikmeti ve Kitab'ın [Kur'ân'ın] tevilini öğret.' diye dua etti."

Bize Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym haber verdi. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Meymûne'nin evindeydi; Geceleyin ona abdest suyu hazırladım. Meymûne, "Ey Allah'ın Resûlü! Abdullah b. Abbâs bunu sana hazırladı." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Allah'ım! Onu dinde ilim sahibi yap ve ona tevili öğret."* dedi.

Bize Mâlik b. İsmail en-Nehdî ve Ahmed b. Abdulalh b. Yunus haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr anlattı. O da Abdullah b. Osman b. Huseym'den şöyle dediğini rivayet etti: Sa'îd b. Cübeyr bana haber verdi; kendisi İbn Abbâs'tan işitmiş; şöyle diyordu:

Resûlullah (sas) elini kürek kemiklerimin arasına [ya da omuzuma] koydu ve *"Allah'ım! Onu dinde ilim sahibi yap ve ona tevili öğret."* dedi.

Bize Affân haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Hâlid haber verdi. O İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) beni kucakladı ve *"Allah'ım! Ona hikmeti öğret."* dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi. O Hibbân b. Ali'den, o Rişdîn b. Kerîb'den, o babasından, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Teyzem Meymûne bt. el-Hâris'in evine geldim ve "Bu gece sizde yatmak istiyorum." dedim. Teyzem, "Nasıl yatacaksın ki, döşek tek, yorgan tek ve yastık da tektir." dedi. Ben de, "Sizin yatağınıza ihtiyacım yok. İzarımın yarısım kendime döşek yaparım. Yastığa gelince, başımı arkadan sizin yastığınıza dayarım." dedim. Sonra Resûlullah (sas) geldi. Meymûne, İbn Abbâs'ın söylediklerini ona anlattı. Resûlullah (sas), *"Bu Kureyş'ın şeyhidir."* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr ve Ubeydullah b. Musa haber verdiler. Onlar Zekeriyâ'dan, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abbâs, Resûlullah'ın (sas) yamna girdi; yanında kimseyi görmedi. Fakat oğlu Abdullah, "Resûlullah'm yanında bir adam gördüm" dedi. Bunun üzerine Abbâs, "Ey Allah'ın Resûlü! Amcan oğlu senin yanında bir adam gördüğünü söylüyor." dedi. Abdullah, "Evet, Kur'ân'ı sana indirene yemin ederim ki, doğru söylüyorum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"O, Cebrâîl idi."* dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O Şu'ayb b. Yesâr'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abbâs, Abdullah'ı Resûlullah'm (sas) yanına gönderdi. Gitti; sonra geldi ve "Yanında bir adam gördüm; nasıl biri olduğunu bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine Abbâs, Resûlullah'm (sas) yanma geldi ve Abdullah'ın söylediklerini ona haber verdi. Resûlullah (sas), gelmesi için Abdullah'a haber saldı. Onu hücresinde oturttu; başını okşadı ve ilim öğrenmesi için ona duada bulundu.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Sevr b. Zeyd ed-Diylî'den, o Musa b. Meysere'den [O Sevr'in dayısıdır. Musa'nın künyesi, Ebû Urve idi] şunu rivayet etti:

Abbâs b. Abdülmuttalib, bir ihtiyacını konuşmak üzere oğlu Abdullah'ı Resûlullah'm (sas) yamna gönderdi. Fakat [Abdullah, Resûlullah'ın (sas)] yamnda bir adam gördü ve bu yüzden Resûlullah (sas) ile konuşmadan geri döndü. Daha sonra Abbâs Resûlullah (sas) ile karşılaştı ve "Ey Allah'ın Resûlü! Oğlumu senin yanına gönderdim. Yanında bir adam görmüş; seninle konuşma fırsatını bulamamş ve geri dönmüş." dedi. Resûlullah (sas), *"Onu görmüş öyle mi?"* dedi. Abbâs, "Evet, görmüş." dedi. Resûlullah, *"O adamın kim olduğunu biliyor musun?"* dedi. Abbâs, "Hayır!" dedi.

Resûlullah (sas), *"O, Cebrâîl idi. Umarım oğlun ölmeden önce kendisine ilim verilir ve daha sonra kör olur."* dedi.

Bize Affân b. Müslim, Kesîr b. Hişâm ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ammâr b. Ebû Ammâr haber verdi. O da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben babamla birlikte Resûlullah'ın (sas) yanında idim. Resûlullah (sas) bir adama yönelmiş, onunla özel konuşuyordu ve Abbâs'tan yüz çevirmiş gibiydi. Yanından çıktığımızda babam bana, "Amcan oğluna bakmadın mı, benden yüz çevirir gibiydi." dedi. Ben, "Babacığım, yanında özel konuştuğu bir adam vardı." dedim. Babam, "Yanında biri mi vardı?" dedi. Ben, "Evet!" dedim. Biz geri döndük. Babam, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Abdullah'a böyle böyle dedim. Abdullah ise, senin yanında bir adam olduğunu ve senin onunla özel konuştuğunu söyledi. Yanında biri var mıydı?" dedi. Resûlullah (sas), *"Sen onu gördün mü ey Abdullah?"* dedi. "Evet!" dedim. Resûlullah (sas), *"Amca! O, Cebrâîl idi ve beni senden alıkoyan o idi."* dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O Nasîr'den, Hakîm b. Cübeyr'den, o da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abbâs ve oğlu Abdullah Resûlullah'ın (sas) yanından geçtiler; yanında Cebrâîl vardı. Abbâs ona selam verdi, fakat Resûlullah (sas) Abbâs'ın selamını almadı. Bu durum Abbâs'ın çok zoruna gitti. Bilahare oğlu kendisine, "Babacığım, Peygamber'in (sas) yanındaki adam kimdi?" diye sordu. Abbâs bu durumdan da endişe etmeye başladı; oğlunun bir hastalığa yakalanmış olmasından korktu. Çünkü kendisi Peygamber'in (sas) yanında kimseyi görmemişti. Sonra Abbâs Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Yanınızdan geçtim; selamımı almadın. Oğlum bana, 'Peygamber'in yanındaki adam kimdir?' diye sordu. Resûlullah (sas), *"Onu gördü mü? O, Cebrâîl idi."* dedi. Sonra onun başını okşadı ve ona ilim için dua etti.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O Abdülkerîm'den, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Abbâs b. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah ile birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına girdi. Çıktığı zaman Abdullah babasına, "Peygamber'in yanındaki adam kimdi?" diye sordu. Abbâs, "Yanında kimse yoktu." dedi. Sonra

Abbâs bunu Resûlullah'a (sas) sordu; Resûlullah (sas), *"O, Cebrâîl idi."* dedi.

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Mâlik en-Neha'î anlattı. O Ebû İshâk'tan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Cebrâîl'i iki defa gördüm ve Resûlullah (sas) hikmet için iki kez bana dua etti."

Bize Bekkâr b. Abdullah b. Ubeyde er-Rebezî haber verdi. O amcası Musa b. Ubeyde'den, o da İsmail b. Ümeyye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abbâs ve oğlu Abdullah, Resûlullah'ın (sas) yanına girdiler. Çıktıklarında oğlu babasına: "Babacığım! Resûlullah'ın (sas) yanındaki adamı gördün mü?" diye sordu. Abbâs, "Kimseyi görmedim." dedi. Sonra döndüler; Abbâs, "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Oğlum bana, senin yanında bir adam gördüğünü söyledi." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Ey kardeşimin oğlu! Sen onu gördün mü?" dedi. Abdullah, *"Evet!"* dedi. Resûlullah (sas), *"O, Cebrâîl idi."* dedi. Daha sonra Abdullah b. Abbâs'ın gözleri kör oldu.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize el-Me'âfî b. İmrân anlattı; dedi ki: Bize İlyâs'ın babası İdrîs b. Sinân anlattı; dedi ki: Bana Vehb b. Münebbih anlattı; dedi ki:

İbn Abbâs'ın gözleri görmemeye başladığı zaman bir âsâya dayanarak yürüyordu.

Bize Abdullah b. Ebû Bekir es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim, yani İbn Ebû Sağîre anlattı. O Simâk'tan şunu rivayet etti:

İbn Abbâs'ın gözüne su indi ve gözü kör oldu. Gözleri tedavi edip suyu akıtanlar ona geldiler ve "Bizi serbest bırak; senin gözüne inen suyu akıtalım. Ancak beş gün namaz kılamayacaksın; sadece bir ağaç üzerine secde edebileceksin." dediler. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Hayır vallahi, namazın bir tek rekâtım bile terk edemem. Zira ben, *"Bir tek namazı bilerek terk eden kimse kıyamet günü Allah'a kavuştuğunda Allah kendisine öfkeli olur."* hadisini nakletmiş bir insanım.

Bize Bekkâr b. Abdullah b. Ubeyde er-Rebezî haber verdi. O amcası Musa b. Ubeyde'den, o da Muhammed b. Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın gözleri gidince dedi ki: "Bu dünyadan hiçbir şeye üzülmüyorum da, sadece 'Keşke Allah'ın evine yaya olarak gidebilseydim.' diyorum. Çünkü Allah, ***'İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde… sana gelsinler.'***[275] buyuruyor."

Bize Hallâd b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Âsım b. Muhammed anlattı. O Selm b. Atıyye el-Fukaymî'den, o da Abdullah b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Gençliğimde ve gözlerim gördüğü zaman geçip giden hiçbir şeye üzülmüyorum da, sadece *Kâbe*'ye yürüyemediğim için üzülüyorum."

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Attâf anlattı. O İbrahim b. Müslim b. Ebû Hurre'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Gençliğimde geçip giden hiçbir şey için pişman değilim; sadece yaya olarak hacca gitmediğim için pişmanım. Çünkü ben Resûlullah'tan (sas) şöyle işittim: ***'Allah (c) "İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde… sana gelsinler.'*** buyuruyor. Allah bu ayette önce yayadan, sonra binicilerden söz ediyor."

Bize Haccâc b. Nasîr haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Müslim anlattı. O İsmail b. Ümeyye'den, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Vallahi, hacca yaya olarak gitmediğimden ötürü üzüldüğüm kadar yapmadığım hiçbir şeye üzülmüş değilim." Ona, "Nereden yaya gidilecek?" denildi. Dedi ki: "*Mekke*'den başlayıp sonra tekrar *Mekke*'ye döneceksin. Ben Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *'Kuşkusuz binici için yetmiş sevap vardır. Yaya için; adım başına harem sevabından yedi yüz sevap vardır."* "Harem sevabı nedir?" diye soruldu. Dedi ki: "Her 100.000'e bir sevap demektir." Aslında, 'Her sevaba 100.000 sevap' demektir. Fakat o bana böyle anlattı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân haber verdi. O Abdüla'lâ'dan, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

---

[275] Hacc, 22/27

"Onlar beni kıbleye yönlendirdikleri halde ben onlara nasıl imamlık yaparım?"

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Müemmil anlattı. O da Atâ'dan şunu rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs âmâ olduğu halde bize imamlık yapıyordu.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm anlattı. O da Katâde'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs âmâ olduğu halde arkadaşlarına imamlık yapardı.

Bize Yezîd b. Hârûn anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi. O Ya'lâ b. Hakîm'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman Ensâr'dan bir adama, "İstersen gel, [hadis konusunda] Resûlullah'ın ashâbına soralım; onlar bugün çoktur-lar." dedim. Ensârî adam, "Hayret sana ey İbn Abbâs! Resûlullah'ın bunca ashâbı varken insanların sana muhtaç olacaklarını mı düşünüyorsun?" dedi. İbn Abbâs dedi ki: "Adam peşimi bıraktı; ben de hadis sormak üzere Resûlullah'ın (sas) ashâbına yöneldim. Eğer adamdan bana bir hadis ulaşacak olursa onun kapısına gider; ridamı başımın altına koyar ve beklerdim. Rüzgâr üzerime toprak getirirdi; adam çıkar ve beni görürdü. Bunun üzerine, "Ey Allah Resûlü'nün amcasının oğlu! Niye geldin? Bana haber verseydin ben gelirdim." derdi. Ben ise, "Hayır, benim sana gelmeye daha çok ihtiyacım var." derdim. Sonra ona hadisi sorardım. Ensâr'dan olan bu adam, insanlar etrafımda toplanıp bana soru sordukları zamana kadar yaşadı. O şöyle derdi: "Bu genç benden daha akıllı idi."

Bize Hüşeym b. Beşîr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bişr haber verdi. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, *Bedir* ehlinin toplantısına katılmama müsaade ediyordu. Bunun üzerine onlardan bazıları, "Bizim çocuklarımızın yaşında olan bu gencin aramıza katılmasına müsaade mi ediyorsun?" dediler. Ömer ise, "O sizin bildiklerinizden biridir." dedi. İbn Abbâs dedi ki: "Bir gün Ömer'in izniyle *Bedir* ashâbı toplandı. Benim de aralarına katılmama izin verdi. Ömer onlara, ***"İzâ câe nasrullahi"*** suresini sordu. Onlar, "Allah, Resûlüne fethi müyesser kıldığı zaman ona istiğfarda bulunmasını ve tövbe etmesini emretmiştir." dediler. Ömer bana dönerek, "Sence bu ayet

ne manaya geliyor ey İbn Abbâs?" diye sordu. Dedim ki: "Kuşkusuz böyle değildir. Fakat Allah elçisine ecelinin yakınlaştığını haber vermektedir. ***'Allah'ın yardımı ve zafer'***den maksat *Mekke*'nin fethidir. ***'İnsanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün vakit...'*** kısmı 'sen vefat edeceksin' anlamındadır. Artık ey Muhammed Rabbine hamd ederek onu tesbih et ve ondan mağfiret dile. Çünkü o tövbeleri çok kabul edendir." Bunun üzerine Ömer, "Bu açıklamayı gördüğünüz halde bu gençle ilgili olarak beni nasıl ayıplarsınız?" dedi.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Ebû Süleyman anlattı. O da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Muhâcirlerden bazı kimseler, Ömer'in onları bırakıp İbn Abbâs'a yaklaşmasından rahatsız oldular ve konuyu Ömer'e açtılar. Ömer ise, "Ama ben bugün sizin ondan ne kadar fazla bilgi sahibi olduğunuzu size göstereceğim." dedi ve onlara ***"İzâ câe nasrullahi"*** suresini sordu. Onlardan bazıları, "Allah, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğü zaman O'na hamd edip istiğfarda bulunmasını Resûlüne emretmiştir." dediler. Bunun üzerine Ömer, "Ey İbn Abbâs! Sen konuşmayacak mısın?" dedi. İbn Abbâs, Allah bununla Resûlünün ne zaman vefat edeceğini ona bildirdiğini ifade ederek dedi ki: ***"Allah'ın yardımı ve zafer geldiği zaman ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün vakit..."*** kısmı senin ölümüne işarettir. Öyle ise ***"Rabbine hamd ederek onu tesbih et ve ondan mağfiret dile. Çünkü o tövbeleri çok kabul edendir."***

Daha sonra Ömer onlara kadir gecesini sordu. Bu konuda çok konuştular. Bazıları şöyle dedi: "Biz kadir gecesinin ortadaki on günde olduğunu düşünüyorduk. Sonradan bize gelen haberlere göre son on günde imiş." Çok konuştular. Bazıları, "Ramazan'ın 21. gecesidir.", bazıları, "23. gecesidir.", bazıları da "27. gecesidir." dediler. Bunun üzerine Ömer, "Ey İbn Abbâs! Sen konuşmayacak mısın?" dedi. İbn Abbâs, "Allah daha iyi bilir." dedi. Ömer, "Biz Allah'ın daha iyi bildiğini elbette ki biliyoruz. Fakat biz senin ilmini soruyoruz." dedi.

Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: "Allah tektir ve tekliği sever. Yedi göğü yarattı ve onların üzerinde istiva etti. Yeri de yedi tabaka halinde yarattı. Haftanın gün sayısını da yedi olarak yarattı. *Kâbe*'nin etrafındaki tavaf

sayısını da yedi olarak kabul etti. Cemerata taş atmak da yedi keredir. Safa ile Merve arasındaki sa'yın sayısını da yedi yaptı. İnsanı da yedi merhalede yarattı ve insanın rızkını da yedi yerden yarattı." Bunun üzerine Ömer, "Allah nasıl insanı yedi merhalede yarattı ve rızkını yedi yerden halketti? Sen bunu anlamışsın ama ben anlamadım." diye sordu.

İbn Abbâs şöyle dedi: Allah, ***"Andolsun biz insanı çamurdan, bir özden yarattık; sonra onu sağlam bir karargâhta bir nutfe haline getirdik."***[276] diyor. Ta "***Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.***"[277] ayetine gelinceye kadar, yedi merhale zikrediliyor. Diğer taraftan Allah "***İnsan yediğine bir baksın! Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.***"[278] diyor. İlk yedisi insan içindir; çayır ise hayvanlar içindir. Kadir gecesine gelince, Allah'ın izniyle biz onu, Ramazan'ın bitmesine yedi gün kala ve yirmi üçüncü gece olduğunu düşünüyoruz.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ebû Bişr'den, o da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Halife Ömer, İbn Abbâs'ı kendisine yaklaştırır ve onunla sohbet ederdi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, "Bizim de onun gibi çocuklarımız var!" dedi. Bunu duyan Ömer, "Evet! O bildiğin bir kimsedir." dedi ve ona "***İzâ câe nasrullahi***" suresini sordu. İbn Abbâs, "Bu Allah Resûlü'nün ecelidir. Allah ona bildiriyor." dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ben de bu ayetten ancak senin bildiğin şeyi biliyorum." dedi.

Bize Bekkâr b. Abdullah b. Ubeyde er-Rebezî haber verdi. O amcası Musa b. Ubeyde'den, o da Ya'kûb b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Halife Ömer, önemli gördüğü konularda Abdullah b. Abbâs'la istişarede bulunur ve "Dal bakalım ey dalgıç!" derdi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Mücâlid b. Sa'îd'den, o da eş-Şa'bî'den şunnu rivayet etti:

[276] Mü'minûn, 23/12.
[277] Mü'minûn, 23/ 14.
[278] Abese, 80/25-32.

Abbâs, oğlu Abdullah b. Abbâs'a dedi ki: "Ben görüyorum ki, bu adam [yani Ömer b. el-Hattâb] seni yanına yaklaştırıyor, sana ikramda bulunuyor ve seviyelerinde olmadığın insanların toplantısına katıyor. Benden üç öğüt dinle: Ömer senin yalanını görmesin. Onun sırrını asla kimseye ifşa etme. Ayrıca onun yanında hiç kimsenin gıybetini yapma."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O İbn Huseym'den, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'tan işittim; şöyle diyordu:

Ben Ömer'e öyle bir hizmette bulundum ve ona öyle iyilikte bulundum ki, onun ailesinden hiçbiri böyle bir hizmette bulunmamıştır. Bir gün onun evinde, onunla birlikte yalnız olarak bulundum. Kendisi bana değer verir ve ikramda bulunurdu. Öyle derin bir nefes aldı ki, nefesi çıkacak sandım ve "Bu bir sıkıntıdan mıdır ey Müminlerin Emiri?" dedim. Ömer, "Evet bir sıkıntıdandır." dedi. Ben, "Nedir bu sıkıntı?" diye sordum. Ömer, "Yaklaş!" dedi. Kendisine yaklaştım. Ömer, "Bu iş [hilafet] için bir adam bulamıyorum." dedi. Ben şura ehlinden altı Sahâbînin isimlerini zikrederek kendisine, "Şu, şu ve şu adamlar hakkında ne dersin?" diye sordum. Ömer her birisi hakkında bir şey söyleyerek İbn Abbâs'ın cevabını verdi; sonra da, "Bu işe elverişli olan adam güçlü olacak, fakat şiddetli olmayacak. Yumuşak olacak, fakat zaaf içinde olmayacak. Cömert olacak, fakat müsrif olmayacak. Tutumlu olacak, fakat cimri olmayacak." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer seher vaktinin karanlığında hançerlendiğinde yanına gittim. Biz Mescit'teydik; yanımdaki bir grupla birlikte onu sırtımızda evine taşıdık. Ömer namaz kıldırması için Abdurrahman b. Avf'a emir verdi. Sonra kan kaybından dolayı bayıldı ve baygınlığı isfirar [güneş doğmaya yakın] vaktine kadar sürdü. Sonra kendine geldi ve "Müslümanlar namaz kıldı mı?" dedi. Bizler: "Evet!" dedik.

Bunun üzerine Ömer, "Namaz kılmayan Müslüman değildir." dedi. Sonra abdest almak için su istedi; abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra selam verince bana, "Ey Abbâs'ın oğlu Abdullah! Çık ve beni öldürmek isteyenin kim olduğunu araştır." dedi. Dışarı çıkmak üzere kapıyı açtığımda bir

de baktım ki, insanlar Ömer'in durumundan habersiz olarak toplanmışlar. Ben, "Ömer'i kim hançerledi?" dedim. İnsanlar, "Onu Allah'ın düşmanı Ebû Lülü'e hançerledi." dediler. Durumu haber vermek üzere Ömer'in yanına döndüm; baktım ki, Ömer beni dört gözle bekliyor ve kendisini hançerleyenin kim olduğunu bana soruyor. Dedim ki: "Ey Müminlerin Emiri! Seni öldürmek isteyenin kim olduğunu öğrenmem için beni gönderdin. Ben de insanlarla konuştum. Seni hançerleyenin el-Muğîre b. Şu'be'nin kölesi Ebû Lü'lüe'nin olduğunu söylediler. Ayrıca seninle birlikte bir grubu daha hançerlemiş, sonra kendini öldürmüş." Bunun üzerine Ömer, "Allahu Ekber! Allah'a hamdolsun ki, benim katilim Allah'ın huzurunda kendisine secde ettiğini ileri sürmeyecektir. Doğrusu Arapların beni öldürmeyeceklerini biliyordum. Çünkü Araplar beni seviyorlar."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân ve Mansûr anlattılar. Onlar Ebû Seleme'den, o Simâk el-Hanefî'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlendiği zaman bana, "Eğer bütün dünya benim olsaydı, bana görünecek şeylerin dehşetinden kurtulmak için hepsini verirdim." dedi. İbn Abbâs, "Neden? Oysa Allah senin elinle fetihler müyesser etti; şehirleri fethettin; insanları adaletle yönettin; Resûlullah'ın (sas) arkadaşıydın ve o vefat ederken senden razıydı; Ebû Bekir'in arkadaşlığını yaptın ve o vefat ederken senden razıydı." dedi. Bunun üzerine Ömer, "O sözleri bir daha tekrar et" dedi. İbn Abbâs bir daha tekrar etti. Ömer, "Sen Allah'ın yanında benim için şahitlik yapar mısın?" dedi. İbn Abbâs, "Evet, ben Allah'ın yanında senin için şahitlik yaparım." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Ebû İshâk anlattı. O Simâk b. el-Fadl'dan, o Şihâb b. Abdullah el-Havlânî'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlendiğinde beni çağırdı ve "Benden üç şey öğren. Kim benimle ilgili olarak o üç şey konusunda konuşursa yalan söylemiş olur. Kim ki, arkamda köle bıraktığımı söylerse yalan söylemiş olur. Kim ki, kimsesizler [babası ve evladı olmayan erkekler] için mirasa hükmettiğimi söylerse yalan söylemiş olur. Kim, benden sonra gelecek halifeyi tayin ettiğimi söylerse yalan söylemiş olur" dedi. Sonra Ömer ağladı. İbn Abbâs, "Seni ağlatan nedir ey Müminlerin Emiri?" dedi. Ömer, "Ahiretteki durumum

beni ağlattı." dedi. İbn Abbâs dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Sende üç haslet var ki, onlar sende oldukça Allah ebediyen sana azap vermeyecektir inşaallah." Ömer, "Onlar hangi hasletlerdir?" dedi. İbn Abbâs, "Konuştuğun zaman doğruyu söylersin; hüküm verdiğin zaman âdil davranırsın; bir de senden yardım dilendiği zaman merhametlisin." dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ey İbn Abbâs! Sen Allah yanında benim için bu hasletlere şahitlik eder misin?" dedi. İbn Abbâs, "Evet!" dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr ve en-Nadr b. İsmail Ebü'l-Muğîre haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş anlattı. O Müslim b. Sabîh'ten, o da Mesrûk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah dedi ki: "Eğer İbn Abbâs bizim yaşlarımıza gelseydi, hiçbirimiz onun onda biri kadar [ilme sahip] olamazdık."

en-Nadr b. İsmail bu hadiste, "İbn Abbâs ne güzel tercümanü'l-Kur'ân'dır!" şeklinde bir ilavede bulunurdu. Süfyân es-Sevrî de, Ebû Mu'âviye'nin rivayet ettiği aynı senetle el-A'meş'ten naklederdi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Mâlik b. Miğvel'den, o da Seleme b. Küheyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah, "İbn Abbâs ne güzel tercümânü'l-Kur'ân'dır!" dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O ez-Zübeyr'den, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kur'ân'ı en iyi bilen İbn Abbâs idi. Mübhemleri en iyi bilen de Ali idi.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: el-A'meş şöyle dedi:

Mücâhid'den bize anlatıldığına göre, ilminin çokluğundan dolayı İbn Abbâs'a el-Bahr [deniz] denilirdi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: İbn Cüreyc'ten bana haber verildi. o da Atâ'dan rivayet etti; dedi ki:

İbn Abbâs için *"el-Bahr"* [Deniz] lakabı kullanılırdı. Atâ, "Bahr şöyle dedi... Bahr şöyle yaptı..." derdi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Cüveybir haber verdi. O ed-Dahhâk'tan, o da İbn Abbâs'tan, *"Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır."*[279] ayetiyle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet etti:

[279] Kehf, 18/22.

"Ben de o az olanlardan biriyim. Ashâb-ı Kehf yedi kişiydi."

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'den, o da Katâde'den, *"Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır."* ayetiyle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs, "Ben de az olanlardan biriyim. Onlar yedi kişiydi ve sekizincileri de köpekleriydi." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Leys'ten, o da Tâvûs'tan rivayet etti. Ayrıca bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi. O Süfyân'dan, o İbn Cüreyc'ten, o da şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'tan daha bilgili bir adam görmedim.

Bize İsmail b. Ebû Mes'ûd haber verdi. O Abdullah b. İdrîs'ten, o da Leys b. Ebû Süleym'den şöyle dediğini rivayet etti:

Tâvûs'a, "Sen Resûlullah'ın (sas) büyük Sahâbîlerini bırakıp şu delikanlının peşine mi düştün?" dedim. Tâvûs, "Ben Resûlullah'ın (sas) ashâbından yetmiş kişinin bir konuda ihtilafa düştükleri zaman sonunda İbn Abbâs'a müracaat ettiklerini gördüm." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O İbrahim b. Meysere'den, o da Tâvûs'tan rivayet etti. Ayrıca Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Yezîd anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb anlattı. O İbrahim b. Meysere'den, o da Tâvûs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs kadar Resûlullah'ın (sas) yasaklarına saygı gösteren bir kimse görmedim. Onu andığımda ağlayabilsem ağlardım.

Bize Yezîd b. Hârûn, Osman b. Ömer, ed-Dahhâk b. Mahled ve Abdülvehhâb b. Atâ haber verdiler. Onlar Kehmes b. el-Hasan'dan, o da Abdullah b. Büreyde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adam İbn Abbâs'a sövdü. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: "Sen bana sövüyorsun, ama bende üç haslet vardır. Ben Müslüman hâkimlerden birinin âdilce hükmettiğini işittiğimde sevinirim; ama o hâkimin huzuruna asla çıkmayacağım kuvvetle muhtemeldir. Yine ben Müslüman beldelerinden birine yağmur yağdığını işittiğimde, orada otlayacak hiçbir hayvanım olmadığı halde sevinirim. Bir de ben Allah'ın kitabından bir ayet hakkında bilgi sahibi olduğumda, bütün insanların benim bildiğimi bilmelerini temenni ediyorum.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Abdullah b. Seyf'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe, "Bu yıl hac mevsimi için kim görevlendirildi?" diye sordu. Onlar, "İbn Abbâs!" dediler. Bunun üzerine Âişe, "O hac konusunda insanların en bilgilisidir." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O Âsım'dan, o da Ebû Vâil'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hac mevsiminde İbn Abbâs'ı gördüm; bize hitap etti. sonra Bakara suresini okudu ve tefsir etti. Vallahi tahmin ediyorum ki, eğer Türkler onu görmüş olsalar ve ne dediğini anlamış olsalardı Müslüman olurlardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o Ubeydullah b. Ebû Yezîd'den, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'tan işittim; şöyle diyordu: "Bana Bakara ve Nisâ surelerini sorun. Çünkü ben küçükken Kur'ân'ı okudum."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Süleym b. Ahdar anlattı. O Süleyman et-Teymî'den şöyle dediğini işittiğini rivayet etti:

el-Hakem b. Eyyûb'un el-Hasan'a gönderdiği kişi bana haber verdi. Adam el-Hasan'a, "İlk olarak Arefe günü insanları Cuma günü bu mescitte bir araya getiren kimdi?" diye sordu. el-Hasan, "İnsanları ilk toplayan İbn Abbâs idi. İbn Abbâs adeta ilim dağıtan bir kişiydi. O minbere çıkar, Bakara suresini okur, sonra ayet ayet tefsir ederdi."

Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı. O babasından, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İlk kez Arefe günü *Basra*'da insanları bir araya getiren Abdullah b. Abbâs idi. Abdullah b. Abbâs çok ilim sahibi ve adeta ilim dağıtan biriydi. Bakara suresini okur; sonra ayet ayet tefsir ederdi.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O da Ubeydullah b. Ebû şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'a bir iş sorulduğu zaman; eğer [cevabı] Kur'ân'da olsaydı cevabını verirdi. Eğer Kur'ân'da olmayıp Resûlullah'tan (sas) gelmiş olsaydı hadisle cevap verirdi. Eğer ne Kur'ân'da, ne de Resûlullah'ın (sas) hadislerinde olmasaydı, o zaman kendi reyi ile ictihat ederdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abbâd b. el-Avvâm anlattı. O Husayn'dan, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'a Kur'ân'ın Arapça'sından sorulduğu zaman, "Arap şiirine bak, bunu sana açıklar." derdi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Husayn'dan, o da Ubeydullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'a Kur'ân'daki Arapça'dan bir şey sorulduğu zaman şiirle cevap verirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs'ın yanma giderdik. Bir akşam hep meğaziden söz eder, bir akşam hep nesepten söz eder; bir akşam da hep şiirden söz ederdi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; ya da ondan bana haber verildi. O da İbn Cüreyc'ten şöyle dediğini rivayet etti: Atâ dedi ki:

İnsanların bir kısmı şiir konusunda Abdullah b. Abbâs'a gelirlerdi. Bazıları nesep soruyorlardı; bazıları da Arapların başına gelen olayları soruyorlardı. Her isteyen istediğini ona soruyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çoğu zaman kasideyi İbn Abbâs'm ağzından alırdım. Onu bize otuz beyit halinde okurdu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bana Sa'îd b. Cübeyr ve Yusuf b. Mihrân anlattılar; dediler ki:

İbn Abbâs'a Kur'ân hakkında çokça sorular sorulurdu. İbn Abbâs, "O mesele şöyledir, şöyledir. Siz şairin şöyle şöyle dediğini işitmediniz mi?" derdi.

Bize Müemmil b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Zeyd b. Ali anlattı. O Sa'îd b. Cübeyr ve Yusuf b. Mihrân'dan şöyle dediklerini rivayet etti:

İbn Abbâs'tan sayamayacağımız kadar çok defa işittik; ona Kur'ân'dan bir şey sorulurdu; o da, "O konu şöyle şöyledir. Sen şairin şöyle dediğini işitmedin mi?" derdi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O el-A'meş'ten, o da Meymûn b. Mihrân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Eğer içinde altmış hadis bulunan bir sahife ile İbn Abbâs'a gitseydin, ona hiçbir şey sormadan geri dönerdin, fakat hepsini ondan işitirdin." Ebû Bekir dedi ki: "Yani insanlar [her şeyi] ona soruyorlardı. Bu da senin için kâfi oluyordu."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o da el-Kâsım b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın meclisinde asla batıl görmedim.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bana İsa b. Musa, Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer'in kendisine şöyle dediğini haber verdi:

İbn Abbâs'tan işittim; şöyle dedi: "Benim yanımda en değerli insan meclisimde oturandır."

Bize Muhammed b. Süleym el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bana Mu'temir b. Süleyman anlattı. O Şu'ayb b. Dirhem'den, o da Ebû Recâ el-Utâridî'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın yanağında, ağlamaktan dolayı tıpkı ayakkabının siyah ipi gibi ince bir yol gördüm.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi. O Ebû Ümeyye b. Ya'lâ'dan, o da Sa'îd b. Ebû Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs'ın yanındaydım. Bir adam yanına geldi ve "Ey İbn Abbâs! Orucun nasıldır?" dedi. İbn Abbâs, "Ben Pazartesi ve Perşembeleri tutarım." dedi. Adam, "Niye?" dedi. İbn Abbâs, "Çünkü o günlerde ameller Allah'a yükselir. Ben de oruçlu iken amellerimin Allah'a yükselmesini isterim." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Ebû Zâide anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebü's-Sefer anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Abbâs şöyle derdi: "Selam almaya nasıl mecbur isem, Kur'ân'dan sorulan bir meseleyi cevaplandırmaya da aynı şekilde mecbur olduğumu düşünüyorum."

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O el-Abbâs b. Zerîh'ten, o Âmir'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Selam almayı bir hak olarak gördüğüm gibi, Kur'ân'dan bir meseleyi cevaplamayı da hak olarak görüyorum."

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Ya'kûb b. Abdurrahman anlattı. O İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Ca'fer'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

-Onun annesi Lübâbe bt. Abdullah b. Abbâs'tır.- Ben, gözü gitmeden önce her Cuma dedemi [Abdullah b. Abbâs'ı] ziyaret ederdim. Onun Kur'ân okuduğunu görürdüm. Bir defasında, ***"Yüzüstü ateşe sürüklendikleri gün kendilerine 'Cehennemin dokunuşunu tadın' denilecek. 'Gerçekten her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık."***[280] ayetine geldiğinde, "Oğulcuğum, onlar henüz gelmediler; daha sonra gelecekler." dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Bana el-Hasan b. Müslim haber verdi. O da Sa'îd b. Cübeyr'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs ilmin yazılmasını yasaklardı ve "Kuşkusuz sizden öncekileri kitaplar sapıttı." derdi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hanzale b. Ebû Süfyân anlattı; dedi ki: Tâvûs'tan işittim; şöyle diyordu:

Abdullah b. Abbâs'ın gözleri görmemeye başlayınca Iraklı bazı insanlar ona soru sorup aldıkları cevapları yazıyorlardı. Sonra onun akrabalarından birisi geldi; İbn Abbâs, o adam kalkıncaya kadar kulağını kapatıp hiç konuşmadı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Süleyman anlattı; dedi ki: Babamdan işittim; Tâvûs'tan anlattı; dedi ki:

Sa'îd b. Cübeyr, Abdullah b. Abbâs'ın yanındaydı. Kendisine, "Onlar yazıyorlar." denildi. İbn Abbâs, "Yazıyorlar mı?" dedi. Sonra kalktı. Sa'îd b. Cübeyr dedi ki: "O çok güzel ahlaklı idi." Demek istiyor ki, eğer İbn Abbâs'ın güzel ahlakı olmasaydı kalkıp gitmekten daha fazlasını yapardı.

---

[280] Kamer, 54/48-49.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Hafs b. Ömer b. Ebü'l-Attâf anlattı. O Ebü'z-Zinâd'dan, o da el-A'rec'ten şunu rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs, "İlmi kitaplarla kayıt altına alın." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Bana el-Hasan b. Müslim haber verdi. O da Tâvûs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben şehadet ederim ki, İbn Abbâs'tan işittim, şöyle diyordu:

Şehadet ederim ki, *Arafat*'ta vakfede iken Ömer'in yüksek sesle tehlilde [***Lâ ilahe illallah***] bulunduğunu işittim. Bir adam İbn Abbâs'a, "Peki, *Arafat*'tan *Müzdelife*'ye intikal ederken ne düşünürsün?" dedi. İbn Abbâs, "Bilmiyorum." dedi. İnsanlar İbn Abbâs'ın takvasına hayret ettiler.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O da Yahya b. Sa'îd'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs, "İnsanların her sorduğuna fetva veren bir kimse delidir." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit b. Yezîd Ebû Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Hilâl b. Habbâb anlattı. O İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben Ömer b. el-Hattâb ile birlikte on bir kere hac yaptım."

Bize Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Ömer anlattı; dedi ki: Bana Amr b. Dînâr anlattı; dedi ki:

Osman b. Affân muhasara altında iken *Medine* halkı, kendilerine hac rehberliği yapması için Abdullah b. Abbâs'a başvurdular. Abdullah b. Abbâs Osman'ın yanına girdi ve durumu kendisine iletti. Osman, Medineliler için hac emirliği yapmasını istedi. İbn Abbâs hac yaptı sonra *Medine*'ye döndü. Bir de baktı ki, Osman öldürülmüş. Bunun üzerine Abdullah b. Abbâs, Ali b. Ebû Tâlib'e, "Eğer sen bu hac işini yapmış olsaydın insanlar kıyamete kadar seni Osman'ın kanından sorumlu tutarlardı." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Abdülmecîd b. Süheyl'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman beni çağırdı ve hac için görevlendirdi. Ben *Mekke*'ye gittim; insanlara hac rehberliği yaptım ve Osman'm mektubunu onlara okudum. Sonra *Medine*'ye geldim; baktım ki, Ali'ye bîat edilmiş. Ali bana, '*Şam*'a git;

seni oraya vali tayin ettim.' dedi. İbn Abbâs Ali'ye, "Bu, benim görüşüme uygun değildir. Mu'âviye, Benî Ümeyye'ye mensup bir adamdır ve Osman'ın amcasının oğludur. Osman onu *Şam*'a vali tayin etmişti. Doğrusu Osman sebebiyle boynumun vurulmayacağından ya da en azından beni hapsedip bana tahakküm etmeyeceğinden emin değilim." dedi. Ali, "Neden vali olmak istemiyorsun?" dedi. İbn Abbâs, "Aramızdaki akrabalık ve senin suçlandığın her şeyle benim de suçlanacağım sebebiyle... Fakat bence sen Mu'âviye'ye bir mektup yazarak ona iyilik yapma vaadinde bulun." dedi. Ali bunu reddetti ve "Vallahi bu asla olmayacaktır." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Osman'ın İbn Abbâs'ı hac emiri olarak tayin ettiği yıl 35 yılı idi. Ali, halife seçilip kendisine bîat edilince Abdullah b. Abbâs'ı yine hac emiri olarak tayin etti. İbn Abbâs 36 yılında da hac emirliğini yaptı.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Cenâb el-Kelbî anlattı. O Benî Mücâşi'e mensup olan bir şeyhin kendisine şunu haber verdiğini rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs, Ali b. Ebû Tâlib ile birlikte *Cemel* vak'asında hazır bulundu. Aynı zamanda Ali, İbn Abbâs'ı, ne yapmak istediklerini öğrenmek için Talha ve ez-Zübeyr'e elçi olarak gönderdi. İbn Abbâs, Talha ve ez-Zübeyr'in cevaplarını Ali'ye getirmişti.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi. O Mücâlid'ten, o da eş-Şa'bî ve diğerlerinden şöyle dediklerini rivayet etti:

Ali, *Cemel* vak'asından sonra 50 gün *Basra*'da kaldı. Sonra Abdullah b. Abbâs'ı *Basra*'ya vali tayin etti ve *Kûfe*'ye yöneldi. Ancak Ali kendisinden önce [Mâlik] el-Eşter'i *Kûfe*'ye gönderdi. Bir adam kendisine, "Ali kimi *Basra*'ya vali tayin etti?" dedi. el-Eşter, "Abdullah b. Abbâs'ı." dedi. Bunun üzerine adam, "O halde neden yaşlı adamı [Osman'ı] öldürdük?" dedi. Abdullah b. Abbâs, *Sıffîn* olayına kadar *Basra*'da vali olarak görev yaptı. Abdullah b. Abbâs, Ebü'l-Esved ed-Düelî'yi *Basra*'da namaz imamı olarak tayin etmişti. Ziyâd'ı da harac toplamak ve beytülmaldan sorumlu olmak üzere görevlendirmişti. Daha önce de onu kâtipliğe tayin etmişti. Bu iki şahıs, Ali *Sıffîn*'den dönünceye kadar o görevlerde kaldılar. İbn Abbâs, *Sıffîn* dönüşünde, Ali'nin şehid edilişine kadar *Basra* valisi olarak göreve devam etti. Ali'nin şehadetinden sonra alacağı mallarını yükledi ve Hicaz'a döndü.

İbn Abbâs'tan sonra *Basra*'ya Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel b. Abdülmuttalib vali tayin edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. Ömer b. Atâ anlattı. O babasından, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hakem olayı olduğu gün, Mu'âviye kendisi için Amr b. el-Âs'ı hakem olarak tayin edince, Ahnef b. Kays Ali'ye, "Ey Müminlerin Emiri! Sen de Abdullah b. Abbâs'ı hakem yap. O Amr'ın benzeridir. Üstelik İbn Abbâs tecrübeli bir adamdır." dedi. Bunun üzerine Ali, "Yaparım." dedi. Ancak Yemenliler bunu kabul etmeyip, "Hayır, bizden de bir adam olmadıkça asla..." dediler. Ardından Ebû Musa el-Eş'arî'yi çağırdılar. Bunun üzerine İbn Abbâs, Ali'ye geldi ve "Ne hikmete binaen Ebû Musa'yı hakem olarak tayin edeceksin? Vallahi ben onun bizim hakkımızdaki fikrini biliyorum. Vallahi o bize yardım etmedi ve bizim içinde bulunduğumuz kötü durumu arzu etmektedir. Ebû Musa bu işin ehli olmadığı halde biz şimdi onu işin düğüm noktasına koyacağız. Madem beni Amr b. el-Âs ile birlikte hakem yapmıyorsun; o halde Ahnef b. Kays'ı tayin et. O, Arapların en tecrübelilerindendir ve o Amr'ın dengidir." dedi. Bunun üzerine Ali, "Tamam! Ahnef'i [hakem] yapacağım." dedi. Fakat Yemenliler yine kabul etmediler ve "Biz hakem olarak ancak Yemenli olan birisini kabul ederiz." dediler. Ali çaresiz kalınca Ebû Musa'yı hakem olarak tayin etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Alkame anlattı. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'tan işittim dedi ki:

Hakemlerin belirlendiği gün Ali'ye şöyle dedim: "el-Eş'arî'yi hakem olarak tayin etme. Çünkü onunla birlikte dikkatli, bilinçli ve tecrübeli adamlardan birisi [Amr b. el-Âs] vardır. Beni onun yanına iliştir. Yemin ederim ki, onun her çözdüğünü düğümleyecek ve her düğümlediğini de çözeceğim."[281] Bunun üzerine Ali, "Ey İbn Abbâs, ben ne yapabilirim! Sorun arkadaşlarımdan kaynaklanıyor. Ben onların arasında zayıfladım ve onlar savaştan yorgun düştüler. İşte el-Eş'as b. Kays... 'İçlerinde bir Yemenli olmadıkça Mudarîlerden iki hakem olamaz.' diyor" dedi. İbn Abbâs,

[281] Siyerü A'lâmi'n-nübelâ, III/350.

"Ondan özür diledim; baskı altında olduğunu ve arkadaşlarının niyetsiz olduklarını anladım." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe haber verdi. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı, Abdullah b. Safvân'a tahkimi tanımayan ve Ali b. Ebû Tâlib'den ayrılan Hâricîlerden bahsederken işittim; şöyle dedi: "Onlardan 12.000 kişi ayrıldı. Bunun üzerine Ali beni çağırdı ve 'Onlara git, onlarla tartış ve onları Kitap ve Sünnet'e davet et. Ancak onlara Kur'ân'dan delil getirme. Çünkü Kur'ân'ın birçok vechi [manası] vardır; fakat onlarla tartışırken daha çok Sünnet'en delil getir' dedi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da İmrân b. Mennâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Ben, Allah'ın kitabını onlardan daha çok biliyorum. Çünkü o bizim evlerimizde nâzil oldu." Bunun üzerine Ali, "Doğru söyledin. Fakat Kur'ân çok manalarla yüklü bir kitaptır. Sen bir şey söylersin, onlar da buna karşı bir şey söylerler. Ancak sen onlara hadislerden delil getir. O takdirde kurtuluş yolu bulamazlar." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbâs, üzerinde *Yemenî* bir elbise olduğu halde Hâricîlere doğru yola çıktı. Onlara Sünnet'i delil getirdi ve ellerinde bir hüccet kalmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs Hâricîlerle konuştuğu zaman üç gruba ayrıldılar. Bir grup evlerine döndüler. Bir grup da, "Biz Ali konusunda acele etmeyeceğiz; onun durumuna bakacağız." diyerek orada kaldılar. *"Nuhayle"*[282] denilen yerde kaldıkları için onlara "Nuhayle Ashâbı" denildi. Ali ve arkadaşları ile savaşan, onları şirkle itham eden ve insanları öldürmeye çalışan gruba gelince onlar "Nehrevân Ashâbı" idiler. Onların başı Abdullah b. Vehb er-Râsibî idi. Ali'den ayrılıp, Ali'nin kendileriyle savaştığı ve onları öldürdüğü grup bunlardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman, Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr ve diğerleri anlattılar; dediler ki:

[282] *En-Nuhayle* (النُّخَيْلَة) *Kûfe* yakınlarında bulunan bir yerdir. (M.)

Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın vefat haberi geldi. O gün de Abdullah b. Abbâs *Mekke*'de bulunuyordu. 60 yılında insanlar hactan döndüğünde, Abdullah b. ez-Zübeyr de konuşma yapıp daveti açık yapınca Abdullah b. Abbâs *Tâif*'e gitti. *Harre* vak'ası meydana gelip haber Abdullah b. ez-Zübeyr'e geldiğinde Abdullah b. Abbâs ve Muhammed b. el-Hanefiyye *Mekke*'de bulunuyorlardı. Fakat 64 yılının Rebîülevvel ayında Yezîd b. Mu'âviye'nin vefat haberi geldiğinde Abdullah b. ez-Zübeyr kıyam etti ve kendi hilafeti için davette bulundu; insanlar da ona bîat ettiler. Abdullah b. Abbâs ve Muhammed b. el-Hanefiyye'yi de bîate davet etti; ancak onlar reddedip, "Ancak birçok belde sana bîat edip insanlar senin etrafında toplanıncaya kadar [bekleyeceğiz]. Bizde sözden dönmek olmaz." dediler. Onlar uzun süre bu düşünceleri üzerinde kaldılar. Fakat Abdullah b. ez-Zübeyr bazen onlara dişlerini gıcırdattı; bazen onlara karşı yumuşadı; bazen de onlara zıt görüş bildirdi. Bu durum 66 yılına kadar böyle devam etti. O tarihte ise Abdullah b. ez-Zübeyr onlara karşı sertleşti; onları bîate davet etti, fakat onlar yine reddettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Umâre anlattı. O Sa'îd b. Muhammed b. Cübeyr b. Mut'îm'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs ve İbnü'l-Hanefiyye *Medine*'deydiler. Abdülmelik b. Mervân da o günlerde *Şam*'da Mus'ab b. ez-Zübeyr ile savaşıyordu. İkisi yola çıkıp *Mekke*'ye vardılar. Abdullah b. ez-Zübeyr, bîat etmeleri için onlara haber yolladı. Onlar ise, "Hayır, insanlar etrafında toplanıncaya kadar [bekleyeceğiz]. Sen bir fitne içindesin." dediler. Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zübeyr öfkelendi; onlarla İbnü'z-Zübeyr arasında hep bir çatışma vardı. Durum hep sertleşiyordu; hatta onlar ciddi bir şekilde İbnü'z-Zübeyr'den korkmaya başladılar. Üstelik çoluk-çocukları da yanlarındaydı. Bunun üzerine, İbn Abbâs ve İbnü'l-Hanefiyye, içinde bulundukları durumu anlatmak üzere *Irak*'a bir elçi gönderdiler. Onların çağrısı üzerine 4.000 kişi harekete geçti. Aralarında üç komutan vardı: Atıyye b. Sa'd, İbn Hâni, ve Ebû Abdullah el-Cüdelî gibi reisler de vardı. Onlar *Kûfe*'den yola çıktılar. *Kûfe* valisi onları geri döndürmek için peşlerinden 500 asker gönderdi. Onlar [*Mekke* yolundaki] *Vâkısa* denilen yerde orduya yetiştiler; fakat *Mekke*'ye gidenler geri dönmeyi reddetti. Valinin gönderdiği grup geri

dönmek zorunda kaldı. Grup yürüdü; ellerinde hafif silahlar vardı. Nihayet *Mekke*'ye vardılar. Hiçbir kimse onlara karşı koymadı. Abdullah b. ez-Zübeyr'in gözcülerinin bulundukları yerden geçtiler; hiç kimse onlara müdahale etmedi. Mescidü'l-Harâm'a girdiler; Abdullah b. ez-Zübeyr onları duydu ve evine girdi. Bu arada Abdullah b. Abbâs'a ve İbnü'l-Hanefiyye'ye yapılan kuşatma şiddetlenmişti. [Evlerinin] etrafında odunlar toplanmıştı. Ya Abdullah b. ez-Zübeyr'e bîat edeceklerdi ya da evleri yakılacaktı. *Irak* grubu gelinceye kadar onlar bu haldeydiler. Iraklılar geldiklerinde Abdullah b. Abbâs ve İbnü'l-Hanefiyye'yi korudular. Sonra ikisi *Tâif*'e gitti. 4.000 kişilik grup da onlarla birlikte *Tâif*'e gitti. Abdullah b. Abbâs vefat edinceye kadar oradaydılar. *Tâif*'te onun ölümünde hazır bulundular. Sonra İbnü'l-Hanefiyye'yi gözetlediler. Onunla birlikte Ebû Tâlib mahallesindeydiler ve onu İbnü'z-Zübeyr'den korudular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Hüseyn b. el-Hasan b. Atıyye b. Sa'd b. Cünâde el-Avfî el-Kâdî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr ile Abdülmelik b. Mervân arasında fitne vaki olunca Abdullah b. Abbâs ve Muhammed b. el-Hanefiyye çoluk-çocuklarıyla birlikte *Mekke*'ye gittiler. Abdullah b. ez-Zübeyr, onlara haber göndererek bîat etmelerini istedi. Onlar da bîat etmeyi kabul etmeyip, "Ne halin varsa gör! Ne senin ne de başkasının yanında değiliz." dediler. Abdullah b. ez-Zübeyr bu durumu kabul etmedi ve bîat etmeleri için onlara ısrar ederek, "Vallahi, ya bîat edersiniz ya da sizi ateşle yakarım!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbâs ve İbnü'l-Hanefiyye Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâile'yi *Kûfe*'deki taraftarlarına göndererek, "Bu adama güvenmiyoruz." dediler. Taraftarları 4.000 adam topladılar. Hemen silahlandılar ve *Mekke*'ye girdiler. Tekbir getirdiler. *Mekke* ahalisi tekbir seslerini duydu. İbnü'z-Zübeyr de Mescidü'l-Harâm'daydı. Mescit'ten çıktı ve *Dârünnedve*'ye yetişinceye kadar kaçtı. Bazılarına göre *Kâbe*'nin örtülerine asılarak, "Allah'a sığınıyorum!" demişti.

Dedi ki: Sonra biz, Abdullah b. Abbâs, İbnü'l-Hanefiyye ve arkadaşlarına gittik. Onlar Mescid-i Haram'a yakın bir evde bulunuyorlardı. Duvarların üst tarafına yetişecek kadar odunlar toplanmıştı. Eğer o odunlara bir

ateş düşecek olsaydı kıyamete kadar onlardan hiçbirisi görünemezdi. Onları evlerden uzaklaştırdık ve İbn Abbâs'a, "Bize izin ver, insanları bu adamdan kurtaralım." dedik. İbn Abbâs ise, "Hayır! Burası haram beldedir. Allah burayı haram kılmıştır. Sadece elçisi (sas) için bir saatliğine helal etmişti. Bizi koruyun." dedi. Dedi ki: Onlar bunu kabul ettiler ve bir çağırıcı halka şöyle seslendi: "Peygamberden sonra hiçbir seriyye, bu seriyyenin kazandığı kadar bir şey kazanmamıştır. Çünkü seriyyeler altın ve gümüş elde ederler. Sizler ise bizim kanımızı korudunuz." Onlar Abdullah b. Abbâs ve Muhammed b. el-Hanefiyye'yi *Minâ*'ya götürdüler. Orada istedikleri kadar kaldıktan sonra onları *Tâif*e götürdüler. Abdullah b. Abbâs *Tâif*te hastalandı. Bir ara hastalığında şöyle dedi: "Ben, yeryüzünün en hayırlı insanları arasında öleceğim. Onlar, Allah'ın en çok sevdiği, en çok değer verdiği ve Allah'a en yakın olan insanlardır. Eğer ben ölürsem siz onlarsınız." Bu sözleri söyledikten sekiz gün sonra vefat etti. Onun namazını Muhammed b. el-Hanefiyye kıldırdı; biz de onu taşıdık ve defnettik.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Muhammed b. İshâk'tan, o da es-Salt b. Abdullah b. Nevfel'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı, kaşsız olan yüzüğü sağ elinde olduğu halde gördüm. O, Resûlullah'ın (sas) yüzüğünü buraya taktığını söylerdi.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Rişdîn b. Küreyb haber verdi. O da babasından şunu rivayet etti:

İbn Abbâs yüzüğü sol eline takardı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Avâne anlattı. O Hilâl b. Habbâb'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

İbn Abbâs tek başına hamama girerdi. Girdiği zaman da üzerinde mutlaka bir elbise bulunurdu. Kendisi, "Allah'ın beni hamamda çıplak görmesinden hayâ ederim." derdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Ebü'l-Cüveyriye'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın üzerinde bir Rum kaftanı olduğu halde elbisesinin diz altında ya da daha yukarıda olduğunu gördüm; kıbleye yönelmiş, namaz kılıyordu.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Ebû Hamza'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın üstünde, topukların üzerinde olan kısa bir elbise gördüm. Yenleri de parmak köklerine kadar geliyor ve el ayasını örtüyordu. Bir de onu bir bayram gününde beş kişiden oluşan ailesiyle birlikte yürürken gördüm. Gözleri duruyordu.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Rişdîn b. Küreyb anlattı. O da babasından nakletti; dedi ki:

İbn Abbâs'ın sarık sardığını ve sarığından bir karışın omuzları arasına ve önüne sarktığını gördüm.

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O Rişdîn'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'ın siyah ve yanık renge yakın bir sarık sardığını ve sarığından bir karış kadar kısmını sarkıttığını gördüm.

Bize Enes b. Iyâd haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Ebû Yahya anlattı. O da İbn Abbâs'ın mevlası İkrime'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs elbise giydiği zaman, uçları ayaklarının üzerine düşecek kadar ön tarafını uzatır, fakat arkadan elbisesini kaldırırdı. Ben kendisine, "Neden böyle giyiniyorsun?" diye sordum. İbn Abbâs, "Ben Resûlullah'ın (sas) bu şekilde giyindiğini gördüm." dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İbn Cüreyc'ten, o da Osman b. Ebû Süleyman'dan şunu rivayet etti:

İbn Abbâs, 1000'e [dirhem] rida satın alıyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı. O da Benî Âmir'in mevlası Râşid'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'm yatağında, ya da oturduğu yerde ipekten bir yastık gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Seleme b. Sâbûr anlattı; dedi ki:

Bir adam Atıyye'ye, "Senin elbisenin yeni ne kadar da dardır!" dedi. Atıyye, "İbn Abbâs ve İbn Ömer'in yenleri de böyleydi." dedi.

Yine bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdüsselâm b. Harb anlattı. O Mâlik b. Dînâr'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs, yün ve ipek karışımından dokunmuş elbiseleri giyer; fakat sade ipekten uzak dururdu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O el-A'meş'ten, o da Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın elbiselerine düğme taktığını asla görmedim.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı; dedi ki:

İbn Abbâs, yün ve ipek karışımından dokunmuş elbise giyerdi.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Ebü'l-Cüveyriye'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın elbisesinin diz altının ortalarına kadar geldiğini ve üzerinde bir kaftan olduğunu gördüm.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Ebü'l-Mıkdâm anlattı. O da Müezzin b. Vâdi'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs, ipekten bir yastığa dayanmış olduğu halde yanına girdim. Sa'îd b. Cübeyr de ayaklarının yanındaydı. İbn Abbâs ona şöyle diyordu: "Benden nasıl hadis aktardığın konusunda dikkatli ol. Çünkü sen benden çok hadis hıfz etmişsin."

Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O Şerîk'ten, o da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Minâ günlerinde İbn Abbâs'ı gördüm; secdeye vardığı zaman saçları yere değiyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Minâ günlerinde İbn Abbâs'ı uzun saçlı olarak gördüm. Namaz kılarken saçının yere değdiğini gördüm. Ayrıca elbisesinin diz altının ortalarına kadar uzandığını gördüm.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke'de, insanlar ihramdan çıktıktan sonra İbn Abbâs'ı uzun saçlı olarak gördüm. Sanırım biraz kısalttı. Çünkü secdeye vardığı zaman saçı yere değiyordu.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshâk anlattı. O da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; saçı çoktu. Secdeye vardığında saçını topraktan kaldırmazdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr anlattı. O da Habîb b. Ebû Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın önden saçlarının [perçeminin] bol olduğunu gördüm

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays anlattı. O da Habîb b. Ebû Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; önden güzel, dalgalı ve uzun saçları vardı. Üzerinde ince bir gömlek, önünde de reyhandan bir yumak vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı. O da Habîb b. Ebû Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; önden güzel, dalgalı ve uzun saçları vardı. Üzerinde ince bir gömlek, önünde de reyhandan bir yumak vardı.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Kâmil Ebü'l-Alâ anlattı. O da Habîb b. Ebû Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben şu anda İbn Abbâs'a bakar gibiyim; onun önden güzel, dalgalı ve uzun saçları vardı.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî haber verdi. O da Müstakîm b. Abdülmelik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; başında bol saçı vardı.

Bize Muhammed b. Rebî'a haber verdi. O da Müstakîm b. Abdülmelik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; *Hacerülesved*'i selamlıyor, sonra elini öpüyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Abbâs'ın mevlası İbrahim es-Saykal haber verdi; dedi ki:

İbn Abbâs'ı gördüm; saçını-sakalını değiştirmiyordu [boyamıyordu].

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ve Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O da Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; saçını kına ve çivit otuyla boyuyordu.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Rişdîn b. Küreyb haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; saçını sarıya boyuyordu, ya da "saçını kına ile boyuyordu."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Ukbe anlattı. O da İbn Abbâs'ın mevlası Şu'be'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs sakalını sarıya boyuyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid haber verdi. O İbn Ebû Necîh'ten, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs hepimizden daha uzun, hepimizden daha cömert ve hepimizden daha âlim idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O da Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs şişede su içer, bakır kapta da abdest alırdı.

▪ Abdullah b. Abbâs'ın (r) Vefatı

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. el-Kâsım el-Beyâdî anlattı. O da Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: "Hicretten üç yıl önce dünyaya geldim. Biz o zaman Benî Hâşim'in mahsur bırakıldığı mahalledeydik. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde on üç yaşındaydım." İbn Abbâs 68 yılında, 71 yaşında vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Ukbe ve Muhammed b. Rifâ'a b. Sa'lebe b. Ebû Mâlik anlattılar. Onlar da İbn Abbâs'ın mevlası Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs 68 yılında,72 yaşında vefat etti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn, Hallâd b. Yahya ve Muhammed b. Ömer haber verdiler, dediler ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O da İmrân b. Ebû Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[Muhammed b. Ömer, 'O Ebû Hamza'dır' dedi.] İbnü'l-Hanefiyye'nin Abdullah b. Abbâs üzerine namaz kıldığını gördüm. Üzerinde dört tekbirle cenaze namazı kıldı; ardından onu kıble yönünden kabrine koydu. Sonra üç gün boyunca kabri üzerinde kıldan bir çadır açıldı.

Bize Ubeyd'in oğulları Ya'lâ et-Tenâfisî ve Muhammed et-Tenâfisî haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Şu'ayb b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs vefat edip kefenine konulduğunda beyaz bir kuş kefenin içine girdi ve bugüne kadar da hiç görülmedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Bessâm es-Sayrafî anlattı. O da Abdullah b. Yâmîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana babam şunu haber verdi: Biz -kendilerine ait bir vadi olan- *el-Cîze*'de İbn Abbâs'ın cenazesinin yanından geçerken bir turna [gurnûk] İbn Abbâs'ın tabutuna girdi ve bir daha görülmedi.

Bize Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Atâ haber verdi. O da Büceyr Ebû Ubeyd'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Abbâs *Tâif*'te vefat etti. Nâşı çıkarılınca *Vec* vadisi tarafından gelen büyük ve beyaz bir kuş onun kefenleri arasına girdi ve nereye gittiği bilinmedi. Affân dedi ki: Onlar o kuşun İbn Abbâs'ın ilmi olduğunu düşünüyorlardı.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki:

Şerîk'e soruldu; ben de dinliyordum: "Beyaz bir kuşun Abdullah b. Abbâs'ın kefenlerine girdiğini hatırlıyor musun?" dedi. Şerîk dedi ki: Nasr el-A'mâ bana anlattı; dedi ki: Ben Atâ'dan işittim; dedi ki: "Beyaz bir kuş geldi ve Abdullah b. Abbâs'ın kefenlerinin içine karıştı. Sonra kimse bir daha onu görmedi ve İbn Abbas o kuşla birlikte defnedildi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mervân b. Şücâ anlattı. O Sâlim el-Eftas'tan, o da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Beyaz bir kuş İbn Abbâs'ın kefenlerine girdi ve bir daha çıktığı görülmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Müemmil anlattı; dedi ki:

Atâ'ya, "Abdullah b. Abbâs'ın vefat ettiği gün orada mıydın?" diye sordum. Atâ, "Hayır, o *Tâif*'te öldü; ben ise *Mekke*'deydim" dedi. Ben, "Bana gelen haber göre beyaz bir kuşun onun kefenlerine girdiği görülmüş. Buna ne dersin?" diye sordum. Atâ, "Bana da aynı haber geldi." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Ebû Seleme el-Hadramî anlattı; dedi ki:

İbn Abbâs'ın kabrini gördüm; İbnü'l-Hanefiyye kabrin üzerindeydi; kabrin düzeltilmesini emrediyordu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Sâlim b. Ebû Hafsa'dan, o da Ebû Külsûm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın defnedildiği gün İbnü'l-Hanefiyye'yi gördüm; dedi ki: "Bu ümmetin rabbani âlimi vefat etmiştir."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o İbn Ebû Necîh'ten, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Kuşkusuz Abdullah b. Abbâs vefat etti. O bu ümmetin allamesiydi. Onun benzerini görmedim." Ya da şöyle dedi: "Ondan 'Allah Resûlü şöyle dedi' sözünden başka bir şey işitmedim."

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Seleme'nin, "Eğer İbn Abbâs'a arkadaş olsaydım ondan çok ilimler öğrenirdim." dediğini işittim.

1368. Ubeydullah b. el-Abbâs ﴿عبيد الله بن العباس﴾

[Ubeydullah b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Ümmü'l-Fadl olarak da bilinen Lübâbe el-Kübrâ bt. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

Ubeydullah b. el-Abbâs'ın "Muhammed" adında bir çocuğu olmuş ve bu adla künyelenmiştir. Annesi el-Fer'a bt. Katan b. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir'dir. Ubeydullah'ın bundan başka el-Abbâs adında bir oğlu daha oldu.

Yine el-Âliye adında bir kızı oldu. Ali b. Abdullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib onunla evlendi. el-Âliye, ona "Muhammed b. Ali" adında bir çocuk dünyaya getirdi. Abbâsî halifeleri onun soydan gelmişlerdir.

Ubeydullah'ın el-Meymûne adlı bir kızı da vardı. Bunların annesi Âişe bt. Abdullah b. Abdülmedân b. Deyyân b. Katan b. Ziyâd b. el-Hâris b. Mâlik b. Rebî'a b. Ka'b b. el-Hâris b. Ka'b b. Amr b. Ule b. Celd b. Mezhic'dir.

Ubeydullah'ın ayrıca Lübâbe ve Ümmü Muhammed adında iki kızı daha vardı. Bunların annesi Amre bt. Arîb b. Abdükülâl b. Ma'dîkerib b. Ebû Şerâhîl el-Himyerî er-Ru'aynî'dir.

Ubeydullah'ın Abdurrahman ve Kusem adlı iki oğlu daha vardı. Onların annesi de Ümmü Hakîm bt. Kâriz b. Hâlid b. Ubeyd b. Süveyd b. Câbir b. Teym b. Âmir b. Avf b. el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Kinâne, Benî Zühre b. Kilâb'ın antlaşmalısıydı. Büsr b. Ebû Ertât el-Âmirî'nin *Yemen*'de öldürdüğü iki kardeş bunlardı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân onu, Ali b. Ebû Tâlib'in hizmetinde olanları öldürmekle görevlendirmişti. O da *Yemen*'e kadar gitmişti.

Bundan başka Ubeydullah b. el-Abbâs'ın Abdullah, Ca'fer, Ümmü Külsûm, Amre ve Ümmü'l-Abbâs adlı çocukları da vardı. Onların anneleri ümmü veled idi. Rivayete göre Ubeydullah b. el-Abbâs Abdullah b. Abbâs'tan bir yaş küçüktü. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde on iki yaşındaydı. Ubeydullah Resûlullah'ı görmüş ve ondan hadis işitmiştir. Ubeydullah eli açık ve cömert idi.

İlim adamlarından bazısı demişler ki: Abbâs'ın çocukları Abdullah ve Ubeydullah *Mekke*'ye geldiklerinde, Abdullah ilim bakımından, Ubeydullah da yemek [yedirme] bakımından diğerlerini geçmişlerdi. Ubeydullah ticaretle meşgul oluyordu.

Bize İsmail b. İbrahim b. Uleyye haber verdi. O Yahya b. Ebû İshâk'tan, o da Süleyman b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abbâs'ın oğullarından birisi -ya el-Fadl ya da Ubeydullah idi- anlattı; dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) arkasındaydım; bir adam geldi; dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim babam [ya da 'annem' dedi; güçlü tahminime göre 'babam' dedi] yaşlıdır ve hacca gitmemiştir. Onu bir deveye bindirirsem üstünde duramaz; Onu bağlarsam güvenliği konusunda endişelenirim." Resûlullah (sas) adama, *"Babanın bir borcu varsa onu öder misin?"* dedi. Adam, 'Evet!' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *'O halde onun yerine hacca da git."* dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik anlattı. O Eyyûb b. Ebû Temîme es-Sahtiyânî'den, o kendisine haber verenlerden, o da Ubeydullah b. el-Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adam Resûlullah'ın (sas) yanına gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem yaşlıdır; onu bindiremiyoruz, kendisini bineğin üzerinde tutamıyor. Bineğin üzerine de bağlasak ölmesinden endişe ediyoruz. Ben onun yerine hac yapabilir miyim?" dedi. Resûlullah (sas), *"Evet!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Ebû Eyyûb es-Sahtiyânî bu hadisi Ubeydullah b. el-Abbâs'tan rivayet etmişti. O, rivayetinde şüpheye düşmemişti. Bu doğruya daha yakındır; çünkü el-Fadl b. Abbâs, 18 yılında, Hz. Ömer döneminde, *Şam*'daki Amvâs vebasında vefat etmişti. Süleyman b. Yesâr ona yetişmemişti. Ubeydullah b. el-Abbâs ise Yezîd b. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın zamanına kadar yaşamıştır. Süleyman b. Yesâr bu hadis hakkında, "Bana anlattı; bu daha doğrudur inşaallah." diyor.

Bize Muhanmmed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Ali b. Ebû Tâlib, Ubeydullah b. el-Abbâs'ı *Yemen*'e vali tayin etti. Ali'nin emri ile 36 ve 37 yıllarında hac emirliği yaptı. Yine Ali b. Ebû Tâlib, onu 39 yılında da hac emiri olarak tayin etti. Fakat insanlar bu yılda Şeybe b. Osman b. Ebû Talha el-Abderî'nin hac emirliği yapması üzerinde anlaştılar. Şeybe onlara hac emirliği yaptı. Ubeydullah b. el-Abbâs *Medine*'de vefat etmiştir.

1369. Kusem b. el-Abbâs ﴿قثم بن العباس﴾

[Kusem b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi 'Ümmü'l-Fadl' künyesiyle bilinen Lübâbe el-Kübrâ bt. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir'dir. Kusem'in nesli devam etmemiştir. Resûlullah (sas) onu çok severdi. Kusem Resûlullah'a (sas) benzetilirdi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled ve Ravh b. Ubâde haber verdiler. Onlar İbn Cüreyc'ten, o Ca'fer b. Hâlid b. Sâre'den, onun babasından şöyle dediğini zikrettiğini işitti: Abdullah b. Ca'fer kendisine şöyle demiş:

Resûlullah (sas) bir bineğin üzerinde olduğu halde yanımızdan geçti. Ben, Ubeydullah ve Kusem oynuyorduk. Resûlullah (sas), *"Bu çocuğu*

yanıma bindirin." dedi. Beni onun önüne koydular. Sonra, *"Şunu da yanıma bindirin."* dedi. Kusem'i de bindirdiler. Kusem'i de arkasına koydu; Ubeydullah'ı bıraktı. Abbâs Ubeydullah'ı Kusem'den daha çok seviyordu. Resûlullah (sas) benim başımı meshetti ve *"Ya Rabbi Ca'fer'in neslini devam ettir."* dedi. Ben [râvîye], "Kusem'e ne oldu?" dedim. "Şehid oldu." dedi. Ben, "Allah ve Resûlü daha hayırlısını bilir." dedim. O da, "Doğru!" dedi.

Dedim ki: "Allah ve Resûlü hayır olan her şeyi en iyi bilendir." O da, "Evet, öyledir!" dedi.

Kusem gaza için *Horasan*'a gitti. *Horasan* valisi Sa'îd b. Osman'dı. Sa'îd b. Osman, Kusem'e "Sana 1.000 pay veriyorum." dedi. Kusem, "Hayır, ganimetlerin humusunu çıkar. Sonra insanlara hakkını ver. Ondan sonra da bana istediğini ver." dedi. Kusem takva sahibi ve faziletli bir insandı. *Semerkand*'da vefat etmiştir.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasından rivayetle Kusem'in *Semarkand*'da vefat ettiğini anlattı.

1370. Ma'bed b. el-Abbâs ﴿معبد بن العباس﴾

[Ma'bed b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi Ümmü'l-Fadl Lübâbe el-Kübrâ bt. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir'dir. Abbâs'ın çocuklarının en küçüğüydü. Ma'bed'in Abdullah, el-Abbâs ve Meymûne adlarında çocukları oldu. Anneleri Ümmü Cemîl bt. es-Sâib b. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir'dir. Ömer b. Ma'bed bir ümmü veledin, Ebiyye bt. Ma'bed bir ümmü veledin, Hafsa bt. Ma'bed bir ümmü veledin, çocuğudur. Ma'bed b. Abbâs'ın soyu devam etmiş olup, soyundan gelenler çoktur.

1371. Kesîr b. el-Abbâs ﴿كثير بن العباس﴾

[Kesîr b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi ümmü veleddir. Kesîr'in Resûlullah'tan (sas) bir şey rivayet ettiği hususunda bize bir haber gelmedi. Ancak babasından ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. Kesîr, fakih, salih, sika fakat hadisi azdı. Soyu devam etmemiştir.

1372. Temmâm b. el-Abbâs ﴿تمام بن العباس﴾

[Temmâm b. el-Abbâs] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi cariye idi. Aynı zamanda Kesîr b. Abbâs'ın da annesiydi. Temmâm zamanının en cesur adamlarındandı.

Temmâm'ın Ca'fer adında bir oğlu oldu. Ca'fer ondan hadis rivayet etmiştir. Bir de Ümmü Habîb adında kızı vardı. Annesi Benî Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a'dan el-Âliye bt. Nehîk b. Kays b. Mu'âviye'dir. Ayrıca Abbâs, Kusem, el-Âliye, Kesîre ve Safiyye adında çocukları vardı. Onların annesi de Ümmü Hâzim bt. Nehîk b. Kays b. Mu'âviye idi. Ümmü Hâzim, ablası Âliye bt. Nehîk'in vefatından sonra Temmâm'a zevce olmuştu.

Ayrıca Nefîse adında kızı vardı. Annesi, Ümmü Külsûm bt. Ubeydullah b. Akîl b. Ebû Tâlib idi. Temmâm b. el-Abbâs'ın çok sayıda çocukları ve torunları vardı. Ama çoğu genç yaşta vefat etti. En son kalan torunlarından birisi Yahya b. Ca'fer b. Temmâm idi. O da Ebû Ca'fer el-Mansûr'un hilafeti zamanında vefat etti. Kendisine, büyük babasına en yakın olan Ali b. Abdullah b. Abbâs'ın çocukları Süleyman, İsa, Sâlih, İsmail ve Abdüssamed varis oldular. Abdüssamed'in kardeşleri de paylarını ona verdiler. Böylece Yahya b. Ca'fer b. Temmâm'ın tüm mirası Abdüssamed b. Ali b. Abdullah b. Abbâs'a kalmış oldu.[283]

1373. Hasan b. Ali (a) ﴿الحسن بن علي عليهما السلام﴾

[Hasan b. Ali] b. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi Fâtıma bt. Resûlullah'dır (sas). Fâtıma'nın annesi Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Hasan b. Ali'nin Muhammed el-Asğar [Küçük Muhammed], Ca'fer, Hamza ve Fâtıma adında çocukları oldu. Bunlar küçük yaşta vefat ettiler. Anneleri Ümmü Külsûm bt. el-Fadl b. Abbâs b. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir.

[283] III. Ahmed yazmasında bundan sonra şöyle bir ifade yer almaktadır: "el-Vâkıdî'nin kâtibi İbn Sa'd'ın Kitâbü't-Tabakati'l-Kebîr'in 7. cildinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bundan sonra inşaallah 8. cilt gelecek ve onun başında da Hasan b. Ali (a) olacaktır."

Bir de Muhammed el-Ekber [Büyük Muhammed] adında çocuğu oldu. "el-Ekber" diye künyeleniyordu. Bundan başka el-Hasan adında bir oğlu ve iki kızı daha oldu. Fakat bunlar genç yaşta vefat edip fazla bilinmediler. Anneleri, Havle bt. Manzûr b. Zebbân b. Seyyâr b. Amr b. Câbir b. Akîl b. Hilâl b. Sümeyye b. Mâzin b. Fezâre b. Zübyân b. Ba'îd b. Reys b. Gatafân'dır.

Ayrıca Zeyd, Ümmü'l-Hasan ve Ümmü'l-Hayr adında çocukları oldu. Onların annesi Ümmü Beşîr bt. Ebû Mes'ûd'dur. Bu da Ensâr'dan olup İbn Amr b. Sa'lebe b. Esîre b. Asîre b. Atıyye b. Cidâre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir.

Ayrıca İsmail ve Ya'kûb adlarında iki oğlu ve vefat eden iki kızı daha oldu. Onların annesi de Ca'de bt. el-Eş'as b. Kays b. Ma'dîkerib el-Kindî'dir.

Bunlardan başka el-Kâsım, Ebû Bekir ve Abdullah adlarında çocukları da oldu. Bunlar Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib'in yanında savaştılar; soyları devam etmedi. Onların annesi de "Bukayle" adında bir ümmü veled idi.

Ayrıca Hüseyn el-Esrem, Abdurrahman ve Ümmü Seleme adında çocukları oldu. Onların annesi "Zamyâ" adında bir ümmü veled idi. Bir de soyu devam etmeyen Amr adında çocuğu vardı. Onun annesi de ümmü veled idi. Ayrıca Ümmü Abdullah adında kızı da vardı. Bu, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyn'in annesidir. Annesi ise "Safiyye" adında bir ümmü veleddir.

Talha adında bir oğlu daha vardı, fakat onun soyu da devam etmedi. Onun annesi Ümmü İshâk bt. Talha b. Ubeydullah b. Osman et-Teymî'dir. Bir de Abdullah el-Asğar adında oğlu vardı. Onun annesi Zeyneb bt. Sübey b. Abdullah'tır [Cerîr b. Abdullah el-Becelî'in kardeşi].

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hasan b. Ali hicretin 3. yılında Ramazan ayının ortasında dünyaya geldi.

▪ Hasan'ın Kulağına Ezan Okunması

Bize Amr b. Sa'd Ebû Dâvud el-Haferî, Kabîsa b. Ukbe ve Ebü'l-Münzir İsmail b. Ömer haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Âsım b.

Ubeydullah'tan, o Ubeydullah b. Ebû Râfi'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Fâtıma, Hasan b. Ali'yi dünyaya getirdiği zaman Resûlullah (sas) onun kulağında ezan okudu.

Kabîsa ve Ebü'l-Münzir rivayetlerinde: "Namaz ezanı..." dediler.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o Ubeydullah b. Ebû Râfi'den, o da Ebû Râfi'den şunu rivayet etti:

Fâtıma, Hasan b. Ali'yi dünyaya getirdiği zaman Resûlullah (sas) kulağında namaz ezanı okudu.

▪ Akîka

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb'dan, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan için bir koç, Hüseyn için de bir koç akika kurbanı kesti.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Eyyûb'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan için bir koç, Hüseyn için de bir koç kesti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Câbir'den, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn için birer koç akika kurbanı kesti.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'den, o Eyyûb'dan, o da İkrime'dem şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn için ikişer koç akika kurbanı kesti.

▪ Hasan ve Hüseyin'in Başlarının Tıraş Edilmesi

Bize Enes b. Iyâd Ebû Damre el-Leysî haber verdi. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Fâtıma, Hasan ve Hüseyn'in doğumlarının 7. gününde saçlarını kesti; saçlarım tarttı ve ağırlığınca gümüş tasadduk etti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) kızı, Hasan, Hüseyn, Zeyneb ve Ümmü Külsûm'un saçlarını tarttı ve onun ağırlığınca gümüş tasadduk etti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Rebî'a b. Ebû Abdurrahman'dan, o da Muhammed b. Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) kızı Fâtıma, Hasan ve Hüseyn'in saçını tarttı ve ağırlığınca gümüş tasadduk etti.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Rebî'a b. Ebû Abdurrahman anlattı. O da Muhammed b. Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn'i tıraş etti; sonra saçları ağırlığınca gümüş tasadduk etti.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed anlattı. O da babasından rivayet etti; dedi ki:

Hasan ve Hüseyn dünyaya geldiklerinde Fâtıma her birisi için bir koyun kesti, sonra saçları ağırlığınca tasaddukta bulundu.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. O Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o da Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fâtıma Hasan'ı dünyaya getirince Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Resûlü! Oğlum için bir akika kurbanı kesmeyeyim mi?" dedi. Resûlullah (sas), *"Hayır, fakat saçını tıraş et ve ağırlığınca gümüş parayı miskinlere ya da şunlara [Suffe ehlini kastederek] tasadduk et."* dedi. Fâtıma Hasan'ı dünyaya getirdiğinde onun dediğini aynen yerine getirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize es-Sevrî anlattı. O Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o da Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan için bir koç kurban etti; sonra saçını tıraş edip ağırlığınca düşkünlere gümüş tasadduk edilmesini emretti.

Yine bize Muhammed b. Ömer aynısını haber verdi; dedi ki: Bize es-Sevrî anlattı. O Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o Ali b. Hüseyn'den, o da Ebû Râfi'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Hasan ve Hüseyn'in saçları ağırlığınca düşkünlere, yani Suffe'deki miskinlere sadaka dağıtılmasını emretti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O Ca'fer'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn'in saçları ağırlığınca sadaka verilmesini emretti. Onlardan birisinin saçı tartıldı; ağırlığı bir dirhemin üçte biri kadar tespit edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbrahim b. Yezîd el-Hûzî'den, o Amr b. Dînâr'dan, o da Hüseyn b. Muhammed b. Ali'den şunu rivayet etti:

Fâtıma, Hasan için bir deve akika yaptı. Sonra saçını kesti; fakirlere, saçının ağırlığı kadar altın ve gümüş tasadduk etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Mahreme b. Bekir'den, o babasından, o Amre'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn için, doğumlarının 7. gününde akika kurbanı kesti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından rivayet etti. Ayrıca Süfyân b. Uyeyne'den, o Amr b. Dînâr'dan, o da Ebû Ca'fer'den şunu rivayet etti:

Fâtıma, Hasan ve Hüseyn'in saçlarını tarttı ve ağırlığınca gümüş tasadduk etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Sa'îd b. Muhammed'den, o Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn'in saçlarının ağırlığı bir dirheme yetişmedi.

▪ Resûlullah'ın (sas) Hasan ve Hüseyin'e (r) Ad Koyması

Bize Enes b. Iyâd Ebû Damre haber verdi. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn'e, doğumlarının 7. gününde ad koydu; Hüseyn'in ismini de Hasan'dan çıkardı.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ve Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bize Ca'fer b. Muhammed anlattı. O da babasından rivayet etti; dedi ki. Ayrıca Muhammed b. Ömer bize anlattı; dedi ki: Bana Mâlik b. Ebü'r-Ricâl anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), doğumlarının 7. gününde Hasan ve Hüseyn'e ad koydu.

Bize Yahya b. İsa er-Remlî haber verdi. O el-A'meş'ten, o Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben savaşı [harb] seven bir adamdım. Hasan dünyaya geldiği zaman, ona 'Harb' ismini koymaya tevessül ettim; fakat Resûlullah (sas) ona 'Hasan' ismini koydu. Yine Hüseyn doğduğu zaman bu kez ona 'Harb' ismini koymak istedim; çünkü ben savaşı seviyordum. Fakat Resûlullah (sas) ona da 'Hüseyn' ismini koydu ve *"Ben bu iki oğluma, Hârûn Peygamber'in iki oğlunun ismi olan 'Şebber ve Şebiyr' isimlerini koydum"* dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Hâni b. Hâni'den, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan dünyaya geldiği zaman ona Harb ismini koydum. Resûlullah (sas) geldi ve *"Bana oğlumu gösterin bakalım; ona ne isim verdiniz?"* dedi. Biz de, "Harb ismini koyduk." dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Hayır, o Hasan'dır." dedi. Hüseyn doğduğu zaman da ona Harb ismini koydum. Resûlullah (sas), *"Bana oğlumu gösterin bakalım; ona ne isim verdiniz?"* dedi. Biz de, "Harb ismini koyduk." dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Hayır, o Hüseyn'dir."* dedi. Üçüncüsü dünyaya geldiğinde ona Harb ismini koydum. Resûlullah (sas), *"Bana oğlumu gösterin bakalım; ona ne isim verdiniz?"* dedi. Biz de, "Harb ismini koyduk." dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Hayır, o Muhassin'dir."* dedi. Sonra da, *"Onlara Hârûn Peygamber'in çocuklarının isimlerini verdim; Şebber, Şebiyr ve Müşebbir"* dedi.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan dünyaya geldiği zaman Ali b. Ebû Tâlib ona Harb ismini koydu. "Ebû Harb" diye künyelenmesi onun hoşuna giderdi. Resûlullah (sas) ise, *"Oğluma ne ad koydunuz?"* dedi. "Harb!" dediler. Bunun üzerine, *"Harb nedir? O Hasan'dır."* dedi. Hüseyn dünyaya geldiğinde Ali bu kez ona Harb ismini koydu. Resûlullah (sas), *"Oğluma ne isim verdiniz?"* dedi. Onlar, "Harb!" dediler. Resûlullah (sas) ise, *"Harb nedir? Onun adı Hüseyn'dir."* dedi. Üçüncü çocuk dünyaya geldiğinde ona da Harb ismini koydu.

Resûlullah (sas), *"Oğluma ne ad koydunuz?"* dedi. Onlar, "Harb!" dediler. Resûlullah (sas), *"Harb nedir? O Muhsin ya da Muhassin'dir."* dedi.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Hureys haber verdi; dedi ki: Bize Berze'a b. Abdurrahman, yani İbn Mut'im el-Bünânî anlattı. O Ebü'l-Halîl'den, o Selmân'dan, o da Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Onlara, el-Hasan ve el-Hüseyn manasına gelen ve Hârûn'un iki oğlunun isimleri olan Şebber ve Şebiyr isimlerini koydum."

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Hureys anlattı. O da İmrân b. Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn isimleri, cennet ehlinin isimlerindendir. Bu isimler Cahiliye döneminde yoktu.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O da Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den rivayet etti; dedi ki:

Ali'nin ilk oğlu doğduğu zaman babası ona amcasının ismi olan Hamza'yı koydu. Sonra diğer oğlu dünyaya gelince ona da [çocuğun] amcasının ismi olan Ca'fer'i koydu.

Ali dedi ki: Resûlullah (sas) beni çağırdı ve *"Bana bu iki oğlumun isimlerini değiştirmem emredildi."* dedi. Ben de, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedim. Sonra onlara "Hasan ve Hüseyn" ismini koydu.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O Amr'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fâtıma, Hasan'ı dünyaya getirince onu alıp Resûlullah'a (sas) götürdü. Resûlullah (sas) ona Hasan ismini koydu. Hüseyn'i dünyaya getirince onu da Resûlullah'a (sas) götürdü. Resûlullah (sas), *"Bu diğerinden daha güzeldir."* dedi ve Hasan'ın isminden üreterek "Hüseyn" ismini koydu.

▪ Hasan b. Ali'nin Resûlullah'a (sas) Benzemesi

Bize Abdullah b. Nümeyr, Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. Künâse el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı; dedi ki:

Ben Ebû Cuhayfe'ye, "Sen Allah Resûlü'nü gördün mü?" diye sordum. O, "Evet! Ona en çok benzeyen insan Hasan b. Ali'dir." dedi.

Bize Amr b. Sa'd Ebû Dâvud el-Haferî haber verdi. O Süfyân'dan, o Ömer b. Sa'd'dan, o İbn Ebû Müleyke'den, o da Ukbe b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Bir defasında Ebû Bekir ile birlikteydim. el-Hasan b. Ali'nin yanından geçerken onu boynunun üzerine koydu; sonra, "Yemin olsun ki, Resûlullah'a (sas) benziyor, Ali'ye değil!" dedi. Ali de onunla birlikteydi ve gülmeye başladı.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl eş-Şeybânî ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Ömer b. Sa'îd anlattı. O İbn Ebû Müleyke'den, o da Ukbe b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) vefatından birkaç gece sonra Ebû Bekir ile birlikte ikindi namazından çıktım. Ali de onun yanı başında yürüyordu. Çocukların yanında oynayan Hasan b. Ali'nin yanından geçti; onu omuzuna aldı ve "Yemin olsun ki, Ali'ye değil Resûlullah'a benziyor!" dedi. Ali de gülüyordu.

Bize Abdullah b. Musa, Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Mâlik b. İsmail Ebû Gassân el-Nehdî haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl anlattı. O Ebû İshâk'tan, o Hâni b. Hâni'den, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan, göğsünden başına kadar Resûlullah'a (sas) benziyor. Hüseyn ise göğüsten aşağı itibariyle Resûlullah'a benziyor.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Âsım b. Küleyb anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. Kendisi Ebû Hüreyre'den işitmiş; dedi ki:

Resûlullah (sas), *"Kim beni rüyasında görürse beni gerçekten görmüş gibidir. Çünkü Şeytan beni çalamaz [benim kişiliğime bürünemez]."* dedi. Babam dedi ki: Resûlullah'ı rüyada gördüğümü Abdullah b. Abbâs'a anlattım. Abdullah b. Abbâs, "Onu gördün mü?" dedi. Ben, "Evet, vallahi onu gördüm." dedim. Bunu Hasan b. Ali'ye anlattım; dedi ki: "Evet vallahi, onu [Resûlullah'ı] ve onun sağa sola yürüyüşünü hatırladım." dedi. Abdullah b. Abbâs dedi ki: Hasan, Resûlullah'a (sas) benziyordu.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Âbis el-Kûfî haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ziyâd'dan, o da ez-Zübeyr'in mevlası el-Behî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) ehl-i beytinden kim daha çok ona benziyor diye kendi aramızda konuştuk. Derken Abdullah b. ez-Zübeyr yanımıza girdi; dedi ki: "Onun Ehl-i beytinden kimin ona çok benzediğini ve kimi daha çok sevdiğini ben size haber vereyim: Hasan b. Ali... Resûlullah (sas) secdede iken Hasan'ın gelip onun boynuna [veya onun sırtına] bindiğini gördüm. Kendisi inmediği sürece Resûlullah (sas) onu indirmiyordu. Hatta bazen Resûlullah (sas) rükûda iken Hasan'ın geldiğini görürdüm. Resûlullah (sas) onun diğer tarafa geçebilmesi için bacaklarını açardı." dedi

▪ Resûlullah'ın (sas) Hasan Hakkında Söyledikleri ve Onunla Birlikte Yaptıkları

Bize Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. Bişr el-Abdî haber verdiler; dediler ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı. O da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan b. Ali'ye dilini çıkarırdı. Çocuk dilin kırmızılığını görünce gülmeye başlıyordu. Yanında bulunan Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe, "Allah Allah! Bunu nasıl yapıyorsun ey Allah'ın Resûlü? Seni temin ederim ki, benim çocuklarım yüzleri değişiyor, sakallarını tutacak kadar büyüyorlar da onları yine de öpmüyorum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Eğer Allah senden merhameti almışsa ben ne yapayım?"* dedi.

Muhammed b. Bişr hadisinde dedi ki: "Muhakkak ki, merhamet etmeyene merhamet edilmez."

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O İbn Avn'dan, o da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin Hasan b. Ali ile karşılaştığını ve "Ey Hasan! Bana karnını göster de, Resûlullah'ın (sas) öptüğü yeri ben de öpeyim." dediğini gördüm. Hasan da karnını açtı ve Ebû Hüreyre de öptü.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi. O Zem'a b. Sâlih'ten, o Seleme b. Vehrâm'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan b. Ali'yi boynuna bindirmişti. Bir adam, "Ey çocuk, ne güzel bir bineğe binmişsin!" dedi. Resûlullah (sas) da, *"O da ne iyi süvaridir!"* dedi.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk el-Medenî haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o Nu'aym el-Mücmir'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'yi her gördüğümde gözlerim yaşla dolar. Çünkü bir gün Resûlullah (sas) evden çıktı, beni Mescit'te buldu. Elimden tuttu; ben de onunla birlikte gittim. Benî Kaynukâ çarşısına gelinceye kadar benimle konuşmadı. Çarşıyı dolaştı, baktı; sonra döndü. Ben de onunla birlikte idim. Nihayet Mescid'e geldik. Resûlullah (sas) ayaklarını karnına doğru çekerek oturdu; sonra, *"Nerde küçük? Bana küçüğü çağır."* dedi. Dedi ki: Sonra Hasan hızlı bir şekilde geldi ve Resûlullah'ın (sas) odasına girdi. Sonra ellerini onun sakalının arasına koydu. Sonra Resûlullah (sas) ağzını onun ağzına değdirecek şekilde onu öpüp kucakladı ve *"Allah'ım, ben onu seviyorum; sen de onu ve onu sevenleri sev."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o Ubeydullah b. Ebû Yezîd'den, o Nâfi b. Cübeyr'den, o da Ebû Hüreyre ed-Devsî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile birlikte çıktım; Benî Kaynukâ çarşısına varıncaya kadar ne o benimle konuşuyor, ne ben onunla konuşuyordum. Sonra döndü; Âişe'nin evine geldi, oturdu ve *"Küçük burada mı küçük?"* diye seslendi. Tahminimce, annesi onu yanında tutmuş; yıkayıp ona gerdanlık takıyordu. Sonra hızlı bir şekilde Resûlullah'ın (sas) yanına çıktı ve birbirine sarıldılar. Sonra Resûlullah (sas) Hasan için, *"Allah'ım, ben onu seviyorum; sen de onu ve onu sevenleri sev."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Sa'îd b. Mansûr haber verdiler. Onlar İbn Uyeyne'den, o da Ebû Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Hasan'ın [Hasan- Basrî] şöyle dediğini işitim: Bize Ebû Bekre anlattı; dedi ki:

Ben Resûlullah'ı (sas) minber üzerinde gördüm; bir sefer insanlara yöneliyor, bir sefer de Hasan'a yöneliyor ve *"Şüphesiz bu oğlum seyittir. Umarım Allah onun vasıtasıyla Müslümanlardan iki grubu barıştıracak."* diyordu. Sa'îd, İsrâîl b. Musa'yı hadis zincirine koymuş ve "Allah onun eliyle Müslümanlardan iki grubu..." şeklinde bir ilavede bulunmuştur.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Dâvud b. Ebû Hind'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan için, *"Şüphesiz bu benim oğlum seyittir. Allah onun vasıtasıyla Müslümanlardan iki grubu barıştıracak."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle anlattı. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Bekre anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) namaz kılıyordu; secdeye gittiğinde Hasan onun sırtına [veya boynuna] atlıyordu. Resûlullah (sas) ise Hasan yere düşmesin diye yavaşça kalkıyordu. Bunu çok kere yapmıştır. Namazı bitirdiğinde etrafındakiler, "Ey Allah'ın Resûlü! Hasan için öyle bir şey yaptın ki, bunu hiç kimse için yaptığını görmedik." dediler. Resûlullah (sas), *"Şüphesiz o benim dünyadaki reyhanımdır ve hiç kuşkusuz bu oğlum seyittir. Umarım Allah onun vasıtasıyla Müslümanlardan iki grubu barıştıracak."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd haber verdi. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

Bir gün Hasan b. Ali, Resûlullah'ın (sas) hutbe verdiği bir sırada geldi ve minbere çıktı. Resûlullah (sas) onu aldı; odaya yerleştirdi; sonra başını okşadı ve *"Hiç kuşkusuz bu oğlum seyittir. Muhakkak ki, Allah onun vasıtasıyla Müslümanlardan iki grubu barıştıracak."* dedi.

Bize Müslim b. İbrahim ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd anlattı. O el-Hasan'dan, o da Ebû Bekre'den şunu rivayet etti:

Bir gün Resûlullah (sas) [minberde] hutbe veriyordu. Hasan onun yanına çıktı. Resûlullah (sas) onu kucakladı ve *"Şüphesiz bu oğlum seyittir. Umarım Allah onun eliyle Müslümanlardan iki büyük grubu barıştıracak."* dedi.

Bize Ebû Bekir b. Abdurrahman el-Kâdî haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. el-Muhtâr anlattı. O Muhammed'den yani İbn Ebû Leyla'dan, o Atıyye'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) secdede iken Hasan onun yanına geldi ve sırtına bindi. Resûlullah (sas) onun elinden tuttu ve kıyam etti. Hasan hala sırtındaydı. Sonra rukua gitti ve onu bıraktı; Hasan da gitti.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim, Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Hişâm Ebü'l-Velîd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Mürre anlattı. O Ubeydullah b. el-Hâris'ten, o da Züheyr b. el-Akmer'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ali'nin şehit edilmesinden sonra Hasan b. Ali minberde bize hitap etti. Ezd kabilesinden olup karışıklıktan uzak durmak isteyen bir adam ayağa kalktı ve Resûlullah'ın (sas) Hasan'ı kucağına aldığını ve *'Beni seven onu sevsin. Burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin.'* dediğini gördüm. Eğer Resûlullah'ın (sas) bu kararlılığı olmasaydı kimseye bir şey anlatmazdım." dedi ve oturdu.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O ez-Zührî'den, o Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Akra [b. Hâbis], Resûlullah'ın (sas) Hasan'ı öptüğünü gördü. Bunun üzerine, "Benim on tane evladım var. Bugüne kadar bir tanesini öpmüş değilim!" dedi. Resûlullah (sas), *"Kuşkusuz merhamet etmeyene merhamet edilmez."* dedi. Süfyân dedi ki: Bazı insanlar Resûlullah'ın, *"Eğer Allah senin kalbinden merhameti almışsa ben ne yapabilirim?"* dediğini de rivayet ettiler.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî, Şebâbe b. Sevvâr ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Adî b. Sâbit haber verdi; dedi ki: el-Berâ b. Âzib'den işittim; şöyle diyordu:

Resûlullah'ı (sas), Hasan'ı omuzuna alırken şöyle dediğini gördüm: *"Allah'ım! Ben onu seviyorum; sen de onu sev."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fudayl b. Merzûk anlattı; dedi ki: Bana Adî b. Sâbit anlattı. O da el-Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Hasan için, *"Allah'ım! Ben onu seviyorum. Sen de onu ve onu sevenleri sev."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı; dedi ki: Sâlim b. Ebû Hafsa'dan işittim; dedi ki: Ebû Hâzim'den işittim; dedi ki: Ebû Hüreyre'den işittim; dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *"Kim Hasan ve Hüseyn'i severse beni sevmiş gibidir. Kim onlara buğz ederse bana buğz etmiş gibidir."*

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Câbir'den, o Abdurrahman b. Sâbit'ten, o da Câbir'den [b. Abdullah el-Ensârî'den] şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Kim Cennet ehli gençlerin efendisine bakmaktan hoşlanırsa Hasan b. Ali'ye baksın."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Yezîd b. Ebû Ziyâd'dan, o İbn Ebû Nu'm'dan, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), "Hasan ve Hüseyn, Cennet ehli gençlerin efendisidirler." dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Yezîd b. Merdânübeh anlattı. O Abdurrahman b. Ebû Nu'm'dan, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den Hz. Peygamber'in (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Hasan ve Hüseyn Cennet ehli gençlerin efendisidirler."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Hakem b. Abdurrahman b. Ebû Nu'm anlattı. O babasından, o da Ebû Sa'îd'den Hz. Peygamber'in (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Hasan ve Hüseyn Cennet ehli gençlerin efendisidirler. Ancak teyze çocukları İsa b. Meryem ile Yahya b. Zekeriyâ hariç."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Abdurrahman b. Ziyâd'dan, o da Müslim b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn geliyorlardı. Resûlullah (sas), *"Bunlar Cennet ehli gençlerin efendisidirler. Babaları da onlardan daha hayırlıdır."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O İbn Ebü's-Sefer'den, o eş-Şa'bî'den, o da Huzeyfe'den Hz. Peygamber'in (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Cebrâîl bana geldi; Hasan ve Hüseyin'in Cennet ehli gençlerin efendisi olduklarını bana müjdeledi."

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Haccâc b. Dînâr'dan, o Ca'fer b. İyâs'tan, o Abdurrahman b. Mes'ûd'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün Resûlullah (sas) yanımıza geldi; yanında Hasan ve Hüseyn de vardı. Biri bir omuzunda, diğeri öbür omuzundaydı. O da bir onu bir bunu öpüyordu. Nihayet yanımıza geldi. Bir adam, "Ey Allah'ın Resûlü! Bunları seviyor musun?" dedi. Resûlullah (sas), *"Kim onları severse beni sevmiş gibidir. Kim onlara buğz ederse bana buğz etmiş gibidir."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Ali b. Zeyd'den şunu rivayet etti:

Kureyş'ten bir grup genç Süheyl b. Amr'ın kızını istediler; Hasan b. Ali de istedi. Ancak kız Ebû Hüreyre ile istişarede bulundu. Çünkü onun dostuydu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, "Ben Resûlullah'ın (sas) onun ağzını öptüğünü gördüm. Eğer sen de onun öptüğü yerden öpebilirsen öp." dedi.

Bize Hallâd b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Mu'arrif b. Vâsıl anlattı; dedi ki: Bana Hafsa bt. Talik adında Hay kabilesine mensup bir kadın anlattı; dedi ki: Bize Ebû Umeyre Reşîd b. Mâlik anlattı; dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) yanında oturuyorduk. Bir adam, içinde hurma bulunan bir tabakla geldi. Resûlullah (sas), "Bu hediye mi yoksa sadaka mıdır?" dedi. Adam, "Sadakadır." dedi. Resûlullah (sas), "Onu cemaate takdim et." dedi. Hasan da onun önünde toprakla oynuyordu. Dedi ki: Çocuk [Hasan] bir hurma alıp ağzına koydu. Resûlullah (sas) farkına vardı ve hemen parmağını ağzına soktu ve hurmayı çıkarıp attı. Sonra, "Hiç şüphesiz Âl-i Muhammed sadaka [zekât] yemez." dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali sadaka [zekât] hurmalarından bir tanesini aldı ve ağzına koydu. Resûlullah (sas), çocuk hurmayı ağzından çıkarsın diye, "Kah... Kah!" dedi. Sonra onu ağzından aldı ve "Kuşkusuz biz Âl-i Muhammed zekât yemeyiz." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ziyâd haber verdi; dedi ki:

Ebû Hüreyre'den işittim; şöyle diyordu: Resûlullah'a (sas) zekât hurmalarından biraz hurma getirildi. Resûlullah (sas) onunla ilgili emrini verdi. Hasan veya Hüseyn de onun omuzundaydı. Ağzından, Resûlullah'ın (sas) üzerine su akmaya başladı. Ona baktı; bir hurma çiğnemeye çalıştığını gördü. Hemen onun yanaklarını salladı ve "Oğlum at onu; oğlum at onu. Âl-i Muhammed'in sadaka [zekât] yemediğini duymadın mı?" dedi.

▪ Resûlullah'ın (sas) Hasan'a Öğrettiği Dualar

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Büreyd b. Ebû Meryem'den, o Ebü'l-Havrâ'dan, o da Hasan b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Dedem, [ya da] Resûlullah (sas) vitir namazında okumam için bana şu kelimeleri öğretti: *"Allah'ım! Hidayet ettiklerin içinde bana da hidayet ver. Afiyet verdiklerin içinde bana da afiyet ver. Dost edindiklerin içinde beni de dost edin. Bana verdiklerine bereket ihsan eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Çünkü sen hükmedersin; ama kimse sana hükmedemez. Hiç şüphesiz sana dost olanlar zelil olmaz. Ey Rabbimiz! Sen yüce ve mütealsin."*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Umâre anlattı; dedi ki: Bize Büreyd b. Ebû Meryem anlattı. O Ebü'l-Havrâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hasan b. Ali'ye, "Resûlullah (sas) devrinde ondan işittiklerini bana anlat." dedim. Hasan dedi ki: Resûlullah'ın (sas) bir adama şöyle dediğini işittim: *"Şüpheli bulduğun şeyleri bırak ve sana şüphe vermeyen şeylere yönel. Muhakkak ki, kötülükte şüphe vardır; hayırda ise gönül rahatlığı vardır."* Bunu ondan öğrendim. Resûlullah (sas) ile birlikte zekât malı olan bir harmandan geçiyorduk. Bir hurma aldım ve ağzıma koydum. Bunun üzerine Resûlullah (sas) paramağını ağzıma koydu ve çiğnenmiş o hurmayı tükürükle birlikte ağzımdan çıkararak, *"Biz Âl-i Muhammed'e zekât helal değildir."* dedi. Yine ondan beş vakit namazı öğrendim. Namazdan sonra söylemem için bana bazı kelimeler öğretti; şöyle ki: *"Allah'ım! Hidayet ettiklerin içinde bana da hidayet ver. Afiyet verdiklerin içinde bana da afiyet ver. Dost edindiklerin içinde bizi de dost edin. Bize verdiklerine bereket ihsan eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Çünkü sen hükmedersin; ama kimse sana hükmedemez. Hiç şüphesiz sana dost olanlar zelil olmaz. Ey Rabbimiz! Sen yüce ve mütealsin."*

Ebü'l-Havrâ dedi ki: Biz Şi'b'de [mahallede] iken ben bunları Muhammed b. Ali'ye [İbnü'l-Hanefiyye] anlattım; şöyle dedi: "Onlar bize öğretilen kelimelerdir; onları vitirde söylememiz emredildi."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Büreyd b. Ebû Meryem'den, o Ebü'l-Havrâ'dan, o da Hasan b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) kunutta okumam için bana şu kelimeleri öğretti: *"Allah'ım! Hidayet ettiklerin içinde bana da hidayet ver. Afiyet verdiklerin içinde bana da afiyet ver. Dost edindiklerin içine beni de dost edin. Bana verdiklerine bereket ihsan eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Çünkü sen*

hükmedersin; ama kimse sana hükmedemez. Hiç şüphesiz sana dost olanlar zelil olmaz. Ey Rabbimiz! Sen yüce ve mütealsin."

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Ebû İshâk anlattı. O Büreyd b. Ebû Meryem'den, o Ebü'l-Havrâ'dan, o da Hasan b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana şunları öğretti: *"Allah'ım! Hidayet ettiklerin içinde bana da hidayet ver. Afiyet verdiklerin içinde bana da afiyet ver. Dost edindiklerin içinde beni de dost edin. Bana verdiklerine bereket ihsan eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Çünkü sen hükmedersin; ama kimse sana hükmedemez. Hiç şüphesiz sana dost olanlar zelil olmaz. Ey Rabbimiz! Sen yüce ve mütealsin."* Bunu kunutta okuyordu.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Büreyd b. Ebû Meryem'den, o da Ebü'l-Havrâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hasan b. Ali'ye, "Resûlullah'tan (sas) neyi hatırlıyorsun ya da neyi ezberledin?" diye sordum. Hasan, "Zekât hurmasından bir hurma aldım." Sanıyorum; 'onu ağzıma koydum' dedi. "Resûlullah (sas) onu tükürüğüyle birlikte aldı." Dedi ki: Resûlullah (sas) şöyle derdi: *"Şüpheli bulduğun şeyleri bırak ve sana şüphe vermeyen şeylere yönel. Muhakkak ki, doğruluk gönül rahatlığıdır. Yalan ise şüphedir."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı; dedi ki: Büreyd b. Ebû Meryem'den işittim; şöyle dedi: Bana Ebü'l-Havrâ anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) Hasan b. Ali'ye bazı kelimeler öğretti; dedi ki: Vitir namazında kunut okuduğun zaman şunları söyle: *"Allah'ım! Hidayet ettiklerin içinde bana da hidayet ver. Afiyet verdiklerin içinde bana da afiyet ver. Dost edindiklerin içinde beni de dost edin. Bana verdiklerine bereket ihsan eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Çünkü sen hükmedersin; ama kimse sana hükmedemez. Hiç şüphesiz sana dost olanlar zelil olmaz. Ey Rabbimiz! Sen yüce ve mütealsin."*

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi. O da Sâbit b. Umâre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Rebî'a b. Şeybân anlattı; dedi ki:

Ben Hasan b. Ali'ye, "Resûlullah'tan (sas) neyi hıfz ettin?" diye sordum. Hasan şöyle dedi: Resûlullah (sas) beni zekât mallarının bulunduğu

odaya koydu; bir hurma alıp ağzıma koydum. Resûlullah (sas), *"Onu at! Muhakkak ki, zekât, ne Muhammed'e ne Ehl-i beytine câizdir."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O Ebû Dâvud b. el-Husayn'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz 600 kişi olarak Ali ile birlikte *Rebeze* [*Medine*'ye bağlı bir köy] üzerinden *Cemel* vak'asına çıktık ve orada mola verdik. Ali'nin oğlu Hasan yanına gitti ve önünde ağlayarak, "Bana izin ver konuşayım." dedi. Ali, "Konuş, fakat kızlar gibi titrek sesle konuşma" dedi. Hasan şöyle dedi: "Baba, biliyorsun ki, daha önce sana evinde oturmam tavsiye etmiştim. Şimdi de aynı şeyi söylüyorum. Ancak hiç şüphesiz Araplar için bir hamle olacaktır. Eğer Arapların akıldışı hayalleri onlara geri dönecek olursa, kelerin deliğinde bile olsan, seni bulup oradan çıkarmak için develerle uzun seyahatler yaparlar." Bunun üzerine Ali, "Babasız kalasın! Sırtlanın, taşın tıkırtısını beklediği gibi bekliyeceğimi mi sanıyorsun?" [284]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O da Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ali *Kûfe* yakınlarındaki *Zû Kâr*[285] denilen su üzerinde konakladığında, *Kûfe* halkını *Basra*'ya götürmek için Ammâr b. Yâsir ile Hasan b. Ali'yi gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib, Ammâr b. Yâsir ile Hasan b. Ali'yi *Kûfe*'ye gönderdi ve Ali *Zû Kâr* denilen yere konakladı. Dedi ki: Ammâr ve Hasan *Kûfe* halkını göçürdü. 8.000 kişi, birçok sıkıntı ve zorlukla *Kûfe*'den çıktı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Yahya b. Sâm anlattı; dedi ki: Ca'fer'den işittim; dedi ki: Ebû Ca'fer'den işittim; dedi ki:

---

[284] İbn el-Esîr *en-Nihaye*'de (لدم) maddesinde şöyle der: Kendisine nispet edilen diğer bir hadiste Ali şöyle der: "Vallahi ben sırtlan gibi olmayacağım; tıkırtıyı duyar, dışarı çıkar ve avlanır." Araplar sırtlan avlamak istedikleri zaman onun deliğine bir taşla vururlar. Sırtlan o sesi, avlanacak bir şey zanneder; onu avlamak için dışarı çıkar ve kendisi avlanır. Ali, "Sırtlan taşın tıkırtısına kandığı gibi kanmayacağım." demek istiyor.

[285] Bekir b. Vâil kabilesine ait, Kûfe yakınlarında, Kûfe ile Vâsıt arasında bir sudur. Burada Araplardan Bekir b. Vâil ile İranlılar arasındaki meşhur savaş meydana gelmiştir (Yâkût).

Ali, "Kalk, insanlara hitap et ey Hasan!" dedi. Hasan, "Konuşurken seni görürsem korkarım." dedi. Bunun üzerine Ali, Hasan'ın sesini işitecek kadar, fakat kendisi tarafından görünmeyecek bir şekilde Hasan'dan gizlendi. Hasan ayağa kalktı; Allah'a hamd edip O'nun Resûlü'ne salât ve selam getirdikten sonra konuşmaya başladı. Bunun üzerine Ali, ***"Bunlar birbirinin soyundandır. Allah her şeyi bilen ve her şeyi işitendir."***[286] ayetini okudu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Hübeyre b. Yerîm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali'ye, "İşte Hasan b. Ali Mescit'te insanlara hitap ediyor." denildi. Ali, "Ezmeyi bilmeyen bir devenin ezmesi gibi... Bugüne kadar hiçbir deve böyle ezmemiştir. " dedi.

Bize Vehb. b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Ma'dîkerib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib, bir adamın etrafında toplanan bir grup insanın yanından geçti. "Kim bu adam?" dedi. Onlar, "Hasan b. Ali'dir." dediler. Bunun üzerine Ali, "Ezmeye alışmayan bir devenin ezmesi gibi... Her kavmin bir keleri vardır; bizim kelerimiz de Hasan'dır." dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Ebû İshâk'tan, o Hârise'den, o da Ali'den şunu rivayet etti:

Bir gün insanlara hitap konuşma yaparak dedi ki: "Sizin yeğeniniz Hasan b. Ali mal biriktirmiş ve size dağıtmak istediğini söylüyor." dedi. İnsanlar etrafında toplandı. Hasan ayağa kalktı ve "Ben o malı fakirler için toplamıştım" dedi. Bunun üzerine insanların yarısı ayağa kalktı. Ondan ilk mal alan da el-Eş'as b. Kays idi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Âsım'dan, o da Ebû Rezîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir Cuma günü Hasan b. Ali bize hitap etti; minber üzerinde İbrahim suresini sonuna kadar okudu.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O Amr'dan, o da Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[286] Ali İmrân, 3/34.

Hasan ve Hüseyn müminlerin annelerini görmezlerdi. İbn Abbâs ise, "Hasan ve Hüseyn'in müminlerin annelerini görmeleri onlar için helaldir." dedi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O İbn Avn'dan, o da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Yanımda konuştuğu zaman, Hasan b. Ali kadar kendisinden hoşlandığım başka kimse olmadı. Bir defa dışında kendisinden uygunsuz bir kelime duymadım. Şöyle ki: Bir toprak parçası yüzünden Hüseyn b. Ali ile Amr b. Osman b. Ali arasında ihtilaf bulunuyordu. Hüseyn ona bir teklifte buludu; ancak Amr buna razı olmadı. Bunun üzerine Hasan, "Burnunu sürtecek şeyler dışında yanımızda bir şeyi kalmadı." dedi. Bu, Hasan'dan duyduğum en uygunsuz kelime idi.

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. O İbn Avn'dan, o da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan, "Yemek, üzerine yemin edilmekten daha çok dikkat edilmesi gereken bir şeydir." dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Kurra anlattı; dedi ki:

Muhammed'in evinde yemek yedim. Doyduğumda mendili aldım ve elimi kaldırdım. Muhammed bana dedi ki: Hasan b. Ali, "Yemek, üzerine yemin edilmekten daha ehvendir." dedi.

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. O Eş'as b. Sevvâr'dan, o da bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adam Hasan b. Ali'nin yanında oturdu. Hasan, "Tam kalkacağımız zaman yanımıza oturdun. Bize izin verir misin?" dedi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn Mu'âviye'nin hediyelerini kabul ediyorlardı.

Bize Şebâbe b. Sevvâr haber verdi; dedi ki: Bana İsrâîl b. Yunus haber verdi. O Süveyr b. Ebû Fâhite'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn ile birlikte bir heyetin içinde Mu'âviye'nin yanına gittik. Mu'âviye onlara hediye verdi; onlar da kabul ettiler.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Şeddâd el-Cu'fî haber verdi. O da ninesi Ercüvâne'den şöyle dediğini rivayet etti:

Arkasında Benî Hâşim'den bir grup olduğu halde Hasan b. Ali geldi. *Şam* ahalisinden Benî Ümeyye'nin bir dostu, "Bu gelenler kim? Durumları ne kadar da güzel!" dedi. Sonra Hasan'ı karşılayıp, "Sen Hasan b. Ali misin?" dedi. Hasan, "Evet!" dedi. Adam, "Allah'ın, seni babanın durumuna düşürmesini ister misin?" dedi. Bunun üzerine Hasan, "Yazık sana! Bu, ne demek? Babamın geçmişte meydana gelen olaylarda çok güzel halleri olmuştur." dedi. Adam, "Allah seni de onun durumuna düşürsün. O kâfir idi; sen de kâfirsin!" dedi. Muhammed b. Ali [İbnü'l-Hanefiyye] Hasan'ın arkasından yanaşıp adamın yüzüne bir yumruk vurdu ve onu yere serdi. Bunun üzerine Hasan adamın üzerine ridasını serdi ve "Ey Benî Hâşim! Benim size kesin emrimdir: Mescid'e gidip namaz kılacaksınız!" dedi. Sonra adamın elinden tutup onu eve götürdü, ona bir elbise giydirdi ve onu serbest bıraktı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Müslim b. Ebû Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'den işittim; telbiye ederken "***Lebbeyke, yâ Za'n-N'amâi ve'l-fadli'l-Hasan*** [Buyur ey nimetlerin ve güzel ikramların sahibi Allah'ım!"] kısmını da ilave ediyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Müsafir el-Cessâs haber verdi. O da Rüzeyk b. Sevvâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali ile Mervân arasında bir tartışma vardı. Bir gün Mervân ona yöneldi ve ona galiz sözler söyledi; Hasan ise susuyordu. Sonra Mervân sağ eliyle sümkürdü. Hasan, "Yazık sana! Bilmez misin ki sağ el yüz içindir, sol el ise taharet içindir." Bunun üzerine Mervân sustu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb devlet teşkilatını kurup maaş bağlayınca Hasan ve Hüseyn'i de, Resûlullah'a (sas) akraba olmaları sebebiyle babaları Ali b. Ebû Tâlib gibi Bedir ehlinin içine kattı. Onların her birisine 5.000 dirhem maaş takdir etti.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hammâd b. Seleme'den, o Ammâr b. Ebû Ammâr'dan, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn Resûlullah'ın (sas) yanında güreş tuttular. Resûlullah (sas) *"Ha Hasan... Tut Hasan..."* demeye başladı. Bunun üzerine Hz. Âişe, "Küçük dururken büyüğe yardım ediyorsun ey Allah'ın Resûlü?" Resûlullah (sas), *"Cebrâîl de 'Tut ya Hüseyn!' diyor."* dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Osman b. Osman'dan, o Ebû Râfi ailesine mensup bir adamdan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib şöyle dedi: "Bu benim oğlum Hasan bu işten [kolaylıkla] çıkacaktır. Fakat benim ailemden en çok bana benzeyen Hüseyn'dir."

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O el-Muğîre'den, o da Sâbit b. Hüreymüz'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali *Medâin*'in saraylarına geldiğinde Muhtâr [es-Sekafî] amcasına, "Araplara lider olmam sağlayacak bir işe ne dersin?" dedi. Amcası, "Nasıl bir iş?" dedi. Muhtâr, "Beni serbest bırakacaksın; bu adamın boynunu vurup kafasım Mu'âviye'ye götüreceğim." dedi. Amcası: "Ehl-i beytin bizim yanımızdaki karşılıkları bu değildir" dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Hâlid b. Mudarrib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'den işittim; şöyle diyordu: "Ancak söylediklerim üzerine sizden bîat alırım." Onlar, "Nedir onlar?" dediler. Hasan, "Barıştıklarımla siz de barışacak; savaştıklarımla siz de savaşacaksınız!" dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Muğîre b. Zeyd el-Cu'fî anlattı; dedi ki: Bana ninem şunu anlattı:

Hasan b. Ali sıcak bir günde, ninem Âişe bt. Halîfe'nin yanına girdi. Ninem cariyesine, "Ona bir süt hazırla." dedi. Hasan onu içti. Ninem kendisine, "Onu bir nefeste iç!" dedi. Hasan, "Ancak ateş ehli bir nefeste içer!" dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Muhammed b. Cuhâde'den, o Katâde'den, o Ebü's-Sevvâr ed-Dab'î'den, o da Hasan b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Yazı kaldırıldı ve kalem kurudu; fakat bir kitapta yazılmış olup meydana gelen işler var."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi. O el-Kâsım b. el-Fadl'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebû Hârûn anlattı; dedi ki:

Hac için yola çıktık; *Medine*'ye vardığımızda "Resûlullah'ın (sas) oğlu Hasan'ın ziyaretine gitsek?" dedik ve yanına girdik. Ona yolculuğumuzdan ve durumumuzdan söz ettik. Yanından ayrıldığımızda, bizden her bir adama 400 dirhem gönderdi. Biz, "Zenginiz; paraya ihtiyacımız yok" dedik. Fakat dirhemleri getirenler: "Yaptığı iyiliği ona geri göndermeyin." dediler. Onun yanına geri döndük; zengin olduğumuzu ve iyi halimizi ona arz ettik. Hasan b. Ali şöyle dedi: "İyiliğimi bana iade etmeyin. Eğer iyilik yapma niyetiyle bu parayı size göndermemiş olsaydım parayı iade etmek sizin için kolay olurdu. Ben size azık veriyorum. Çünkü Allah (c) Arefe günü meleklerine karşı kullarıyla övünür ve *'Benim kullarım dağınık bir şekilde, rahmetime ümit bağlayarak bana geldiler. Onların iyilerini affettiğime, kötülerini de iyilerinin hatırına affettiğime sizi şahit tutuyorum. Cuma günü olduğunda bir o kadarını daha affediyorum.'* der."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris anlattı; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali bir kız isterdi. Evlendirmek için toplandıklarında [kızın babası], "Ben senin aşk dolu, kadınları çok seven ve çok boşayan birisi olduğunu bildiğim halde yine de kızımı sana veriyorum. Ancak senin, nefis yönünden Arapların en iyisi ve aile yönünden en yücesi olduğunu da biliyorum." der; onu evlendirirdi. Muhammed dedi ki: Hasan b. Ali hanımlarından birisini boşamak istediği zaman -kendisi çok kadın boşayan birisiydi- onun yanına oturur ve "Sana şunları şunları vermemi ister misin? Onlar senindir." derdi. Bunu birkaç kez tekrar eder, sonra yanından çıkar ve boşamış olduğu haberini ona gönderirdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve anlattı. O da Urve'den şunu rivayet etti:

Güneş doğduğu zaman Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib şöyle derdi: "İşiten, en büyük Allah'ın hamdini işitti. Onun ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'nundur ve O her şeye kâdirdir."

"İşiten, en şerefli Allah'ın hamdini işitti. Onun ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'nundur ve O her şeye kadirdir."

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Şu'ayb b. Yesâr'dan şunu rivayet etti:

Hasan b. Ali, Talha b. Ubeydullah'ın oğlunun yanına geldi ve "Bir ihtiyacım için sana geldim. Başka çarem yoktu." dedi. Talha'nın oğlu, "Nedir o ihtiyacın?" dedi. Hasan, "Kız kardeşini bana ver." dedi. Talha'nın oğlu, "Mu'âviye bana mektup yazdı; onu Yezîd için istiyor." dedi. Hasan, "Sana geldiğimde, 'Çaresizim!' dedim," dedi. Talha'nın oğlu kız kardeşini Hasan'a nikâhladı. Sonra ona, "Ailenin yanına gir!" dedi. Hasan kıza bir hulle aldırdı ve yanına girdi. Haber Mu'âviye'ye ulaştı; hemen Mervân'a bir mektup göndererek kızı [Hz. Hasan ile Yezîd arasında] tercihte bulunması hususunda serbest bırakmasını istedi. Kız da Hasan'ı seçti. Hasan onu mutlu etti. Hasan'dan sonra onunla Hüseyn evlendi.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Mes'ûd b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Abdullah b. Ebû Ferve anlattı. O da Şürahbîl Ebû Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali kendi çocuklarını ve kardeşinin çocuklarını çağırdı ve onlara şöyle dedi: "Ey çocuklarım ve ey yeğenlerim! Siz öyle bir ailenin küçüklerisiniz ki, neredeyse diğer insanların büyükleri olmaya namzetsiniz. O halde ilim öğrenin. Sizden rivayet edemeyen ya da hıfz edemeyenler onu yazsın ve evine koysun."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdürabbih anlattı; dedi ki: Bana Şürahbîl Ebû Sa'd anlattı; dedi ki:

Ben Hasan ile Hüseyn'in, Mervân'ın arkasında farz namazları kıldıklarını gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ubeyd Ebü'l-Vesîm el-Cemmâl haber verdi. O da Selmân Ebû Şeddâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn ile taş oyunu oynardık. [Bu oyunda galip gelen mağlup olana biner]. Benim taşlarım isabet ettiği zaman [onu yendiğim zaman] bana, "Resûlullah'ın (sas) bir parçasına binmen sana helal midir?" derdi. Onun taşları isabet ettiğinde ise [beni yendiği zaman], "Resûlullah'ın (sas) bir parçası sana bineceği için Allah'a şükretmez misin?" derdi.

Bize Ebû Mu'âviye ve Abdullah b. Nümeyr haber verdiler. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Hakîm b. Câbir'den rivayet etti; dedi ki:

Bana bizim bir [kadın] mevlamızın anlattığına göre babam kendisini Hasan b. Ali'nin yanına göndermiş. Hasan b. Ali abdest aldığı zaman [mevla kadın] bir bezle ellerini kurutuyormuş. Kadın dedi ki: Sanki bu sebeple içimden ona buğz ettim. Rüyamda ciğerlerimi kusuyordum. Kendi kendime, "Bu rüya Hasan b. Ali'ye karşı duyduğum öfkeye işarettir." dedim.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebû Ma'şer'den, o Muhammed ed-Damrî'den, o da Zeyd b. el-Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali, üzerinde bir kürk olduğu halde dışarı çıktı. Tam o sırada Resûlullah (sas) minberde hutbe okumaktaydı. Hasan kaydı ve yere düştü. Resûlullah (sas) hemen minberden indi. İnsanlar da aceleyle onu kaldırıp omuzladılar. Resûlullah (sas) onu aldı; omuzladı, hücresine koydu. Resûlullah (sas) [onu almadan önce] şöyle dedi: *"Bu çocukta bir bela vardır. Onu almak için indim; nerede olduğunu bilmiyorum."*

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebû Abdurrahman el-Aclânî'den, o Sa'îd b. Abdurrahman'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kureyş'ten bir grup insan kendi aralarında övünüyorlardı. Mu'âviye Hasan'a, "Ey Ebû Muhammed! Neden konuşmuyorsun? Sen dilsiz değilsin!" dedi. Hasan, "Ey Müminlerin Emiri! Hangi şeref ve faziletten bahsederlerse etsinler; bende onun en hası ve en özü vardır!" dedi ve şu şiiri okudu:

Kimin hakkında konuşuluyor? Oysa ben yarışarak herkesi geçtim.

Tıpkı bir atın, önüne konulan sınırı ve ipi geçmesi gibi...

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Muhammed b. Ömer el-Abdî'den, o da Ebû Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, Kureyş'e mensup Medineli bir adama, "Bana Hasan b. Ali'yi anlat." dedi. Adam dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! O sabah namazını kıldığı zaman güneş doğuncaya kadar namaz kıldığı yerden ayrılmaz. Sonra sırtını bir yere verir. Resûlullah'ın (sas) mescidinde bulunan ne kadar şerefli adam varsa hep yanına gelirler; ta güneş yükselinceye kadar konuşurlar. Sonra iki rekât namaz kılar; kalkar müminlerin annelerini ziyaret eder, onlara selam verir, sonra evine döner ve istirahata çekilir. Her gün böyle yapar." Bunun üzerine Mu'âviye, "Hiçbir bir şeyde onun gibi olamayız" dedi.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Süleyman'dan, o Habîb b. Ebû Sâbit'ten, o Ebû İdrîs'ten, o da el-Müseyyeb b. Necebe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali'nin şöyle dediğini işittim: "Hey! Kendimi ve ehl-i beytimi size anlatayım mı? Abdullah b. Ca'fer; o eğlenceyi seven birisidir. Hasan b. Ali'ye gelince o yemek sinisini ve üzerine konan masayı çok sever. Bunlar Kureyş'in iki gencidirler; eğer iş kötü olursa savaşta sizden bir şey savamazlar. Bana ve Hüseyn'e gelince, biz sizdeniz; siz de bizdensiniz."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Süleyman b. Eyyûb'dan, o da el-Esved b. Ebü'l-Kays el-Abdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün Hasan b. Ali, Habîb b. Mesleme ile karşılaştı ve "Ey Habîb! Bazen Allah'a itaatin dışında hareketlerin var!" dedi. Habîb, "Ama benim babana gidişim bu kabilden değildir!" dedi. Hasan dedi ki: "Doğru; ancak sen az ve geçici bir dünya için Mu'âviye'ye itaat ettin. Eğer bu senin dünyana yaradıysa senin dinin için çok kötü olmuştur. Eğer bir kötülük yaptığın zaman hayırlı bir şey söylersen bu Allah'ın, '***Bir de iyi olan işini kötü olan ötekisiyle karıştıran***'[287] ayetinde dediği gibi olur. Fakat aslında sen Allah'ın '***Ondan daha da beter; yaptıkları yüzünden kalpleri tümüyle pas tutmuştur***'[288] ayetine dâhilsin."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hallâd b. Ubeyde'den, o da Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan on beş kez yaya olarak hac yaptı. Eşraftan olan insanlar da hep onun arkasındaydı. İki kez tüm malını Allah için tasadduk etmiştir. Allah'a malını üç kez yarı yarıya paylaşmıştır.[289] Öyle ki, bir nalın verir, birini de kendisi için tutardı; bir mes verir, birisini de kendisine alırdı.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hammâd b. Seleme'den, o Hişâm b. Urve'den, o da Urve'den şunu rivayet etti:

Bir gün Ebû Bekir hutbe okuyordu. Hasan b. Ali gelip yanına minbere çıktı ve "Babamın minberinden in!" dedi. Bunun üzerine Ali, "Bu, bizim meşveretimizle olan bir şey değildir." dedi.

---

[287] Tevbe, 9/102.

[288] Mutaffifin, 83/14.

[289] Malının yarısını kendisine ayırmış; geri kalan yarısını Allah rızası için harcamıştır (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'l-Mevâl anlattı; dedi ki: Abdullah b. Hasan'dan işittim; şöyle diyordu:

Hasan b. Ali'nin yanında [eş olarak] dört tane hür kadının bulunmadığı zamanlar azdır. Her zaman yanında üç ya da dört kadın vardı. Manzûr b. Seyyâr el-Fezârî'nin kızı [Havle] ile Benî Esed kabilesinden Hureym ailesine mensup iki kadınla evliydi. Hasan onları boşadı ve hediye olarak her birisine 10.000 dirhem ile bir tabak bal gönderdi. Ayrıca elçisi, aynı zamanda mevlası olan Yesâr Ebû Sa'îd b. Yesâr'a, "Onların sana söyleyeceklerini ezberle." dedi. Fezâreoğulları'ndan olan kadın, "Allah ona bereketini koysun ve onu mükâfatlandırsın." dedi. Esedoğulları'ndan olan ise, "Ayrılan bir sevgiliden gelen azıcık mal!"[290] dedi. Elçi döndü ve durumu Hasan'a haber verdi. Hasan Fezâreoğulları'ndan olan kadını boşadı; Esedoğulları'ndan olan kadını ise tekrar aldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib, "Hasan o kadar kadın nikâhlayıp boşadı ki, bazı kabilelerin bize düşman olmalarından korktum." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâtim b. İsmail anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib, "Ey Kûfeliler! Hasan b. Ali'ye kız vermeyin! Çünük o çok kadın boşayan biridir." dedi. Bunun üzerine Hemdânlı bir adam, "Vallahi biz ona kız vereceğiz. Dilediğini tutar, dilediğini de boşar." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki; Bana Ali b. Ömer anlattı. O babasından, o da Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali çokça kadın boşardı. Ancak bir kadından ayrıldığı zaman kadın hala ona âşık olmaya devam ediyordu.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Abdullah b. Abdurrahman'dan, o da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[290] "Ondan ayrılmamın verdiği hüzün karşısında bana gönderdiği malın ne önemi olabilir?" demek istiyor (M).

Hasan b. Ali, Hemmâm b. Şeybân ailesine mensup bir kadını istedi. Kendisine, "Bu kadın Hâricîlerin görüşünü benimsiyor." denildi. Bunun üzerine Hasan, "Cehennem'den bir parça ateşi kucaklamak istemem." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O el-Hüzelî'den, o da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hind bt. Süheyl b. Amr, Abdurrahman b. Attâb b. Esîd'in hanımıydı ve Hind'in ilk kocası Abdurrahman idi. Abdurrahman onu boşadı; onunla Abdullah b. Âmir b. Küreyz evlendi. O da onu boşadı; Mu'âviye Ebû Hüreyre'ye haber göndererek onu Yezîd'e istemesini yazdı. Hasan b. Ali yolda onu gördü ve "Nereye gidiyorsun?" dedi. Ebû Hüreyre, "Hind bt. Süheyl b. Amr'ı Yezîd b. Mu'âviye'ye istemeye gidiyorum." dedi. Hasan, "Beni ona hatırlat!" dedi. Ebû Hüreyre kızın yanına gitti ve Hasan'ı ona hatırlattı. Kız, "Bu ikisinden birini benim için seç!" dedi. Ebû Hüreyre, "Senin için Hasan'ı seçiyorum." dedi. Hasan onunla evlendi. Sonra Abdullah b. Âmir *Medine*'ye geldi ve Hasan'a, "Benim o kadının yanında bir emanetim var." dedi ve Hasan ile birlikte kadının yanına gitti. Kadın önünde oturdu. İbn Âmir duygulandı. Bunun üzerine Hasan, "Ben senin için kadından ayrılayım mı? Gâliba ikiniz için benden daha iyi hulleci bulunmuyor!" dedi. Bunun üzerine İbn Âmir kadına: "Emanetim!" dedi. Kadın iki çanta çıkardı ve onları açtı. İbn Âmir bir çantadan bir avuç aldı ve diğerini bıraktı. Kadın hep şöyle derdi: "Kocalarımın en efendisi Hasan, en cömert olanı İbn Âmir ve en sevdiğim koca da Abdurrahman b. Attâb idi."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Suhaym b. Hafs el-Ensârî'den, o da İsa b. Ebû Hârûn el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali, Hafsa bt. Abdurrahman b. Ebû Bekir ile evlendi. Fakat Münzir b. ez-Zübeyr ona âşıktı ve Hasan'a bunu biraz duyurdu. Bunun üzerine Hasan kadını boşadı; Münzir de onu istedi. Fakat kadın kabul etmedi ve "Beni el âleme rezil etti." dedi. Bunun üzerine Âsım b. Ömer b. el-Hattâb kadını istedi ve onunla evlendi. Fakat Münzir yine kadınla ilgili aşkını Âsım'a iletti. Âsım onu boşadı ve Münzir yine onu istedi. Kadına,

"Münzir ile evlen ki, insanlar onun sana iftira ettiğini bilsinler." denildi. Kadın onunla evlendi ve insanlar Münzir'in yalan söylediğini anladılar.[291]

Bunun üzerine Hasan b. Ali, Âsım b. Ömer'e "Gel birlikte Münzir'in yanına gidelim ve Hafsa ile konuşalım." dedi. Kalkıp gittiler ve içeri girmek için izin istediler. Münzir kardeşi Abdullah b. ez-Zübeyr ile istişare etti. Abdullah, "Bırak, kadının yanına girsinler" dedi. Hafsa'nın yanına girdiler; kadının bakışları Hasan'dan çok Âsım b. Ömer'e daha fazlaydı ve onunla konuşurken daha fazla açılıyordu. Hasan Münzir'e, "Bu kadının elinden tut!" dedi. Münzir kadının elinden tuttu. Hasan ve Âsım çıktılar. Aslında Hasan onu seviyordu. Sadece Münzir'in ona âşık olmasından ötürü onu boşamıştı. Bir gün Hasan, Hafsa'nın yeğeni İbn Ebû Atîk'in yanına, yani Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman'a [Hafsa onun halasıydı]: "*el-Akîk*'a gidelim mi?"[292] dedi. Abdullah, "Gidelim!" dedi. Birlikte çıktılar ve Hafsa'nın evinin bulunduğu yerden geçtiler. Hasan, Hafsa'nın yanına girdi ve uzun bir süre görüştükten sonra çıktı. Sonra birkaç gün geçtikten sonra yine Abdullah İbn Ebû Atîk'a, "*el-Akîk*'a gidelim mi?" dedi. Abdullah, "Gidelim!" dedi. Birlikte çıktılar ve Hafsa'nın evinin bulunduğu yerden geçtiler. Hasan, Hafsa'nın yanına girdi ve uzun bir süre görüştükten sonra çıktı. Sonra yine bir defa Hasan, Abdullah b. Ebû Atîk'a: "*el-Akîk*'a gidelim mi?" dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Ey Anasının oğlu! Sen şuna, 'Hafsa'ya gidelim mi?' desene!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O İbn Cu'dübe'den, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali, Havle bt. Manzûr ile evlendi. Gece etrafı açık bir damda gecelediler. Kadın eşarpının bir ucunu Hasan'ın ayağına, bir ucunu da kendi halhalına bağladı. Hasan gece namaz için kalktı: "Bu nedir dedi?" Kadın, "Uyku sersemliğiyle gece kalkıp damdan düşmenden korktum. Ben o zaman Arapların en kötü kadını olurdum." dedi. Hasan onu çok sevdi ve yedi gece birlikte geçirdi. İbn Ömer, "Birkaç gündür Ebû Muhammed'i

[291] Münzir'in kadına gerçekten aşık olmadığı, onunla evlendikten sonra ortaya çıkmış görünüyor. Bu yüzden metinde, "Kadın onunla evlendi ve insanlar Münzir'in yalan söylediğini anladılar." denilmiştir. Sonraki paragrafta anlatılanlar, ortaya çıkan yalanı şerhediyor (M).

[292] Medine'ye yakın sayfiyelik bir yer.

[Hasan'ı] göremiyoruz. Bizi ona götürün." dedi. Ona götürdüler. Havle Hasan'a, "Onlara yemek hazırlayana kadar onları tut." dedi. Hasan, "Tamam!" dedi. İbn Ömer dedi ki: "Hasan konuşmaya başladı; yemek gelene kadar bizi dinletmekle eğlendirdi."

Ali b. Muhammed dedi ki: Bazılarına göre, eşarbını Hasan'ın ayağına bağlayan kadın Havle değil Hind bt. Süheyl b. Amr'dır. Hasan b. Ali doksan kadınla evlenmiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şerîk anlattı. O Âsım'dan, o da Ebû Rezîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan, üzerinde siyah bir elbise ve siyah bir sarık olduğu halde bize hitap etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Ahvas anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Ebü'l-Alâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hasan'ı, [rükûda] başını kaldırarak namaz kıldığını gördüm.

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi; dedi ki: Bana İmrân b. Musa haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Ebû Sa'îd el-Mekburî haber verdi. O da babasından şunu rivayet etti:

Ben Resûlullah'ın (sas) mevlası Ebû Râfi'i gördüm; Hasan b. Ali'nin yanından geçiyordu ve Hasan ayakta namaz kılıyordu. Başında da iki örüğü vardı. Ebû Râfi örüklerini çözdü. Hasan öfkeyle ona döndü. Ebû Râfi şöyle dedi: Namazına yönel ve öfkelenme. Ben Resûlullah'ın (sas), *"Bu örükler şeytanın bindiği yerdir."* dediğini işittim.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı; dedi ki: Bize Muhavvel anlattı. O da Ebû Sa'd'dan şunu rivayet etti:

Ebû Râfi, Hasan b. Ali'ye geldi. Saçı örük olduğu halde namaz kılıyordu. Ebû Râfi saçını çözdü. Hasan kendisine, "Neden böyle yaptın ey Ebû Râfi'?" dedi. Ebû Râfi şöyle dedi: Resûlullah'tan (sas) işittim: *"Kişi, başı örüklü olduğu halde namaz kılmasın."* diyordu.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî haber verdi. O da Müstakîm b. Abdülmelik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hasan ve Hüseyn'i beyazlamış olarak gördüm; saçlarını boyamamışlardı. Ayrıca onların yük beygirine ve üzerindeki semeri siyah noktalı olan hayvana bindiklerini de gördüm.

▪ Hasan ile Hüseyin'in Yüzükleri ve Saç-Sakal Boyama

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn yüzüğü sol ellerine takıyorlardı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hasan b. Ali yüzüğü sol eline takıyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn'in yüzüklerinde 'Allah' lafzı vardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Abdülazîz b. Rüfey'den, o da Habbâb'ın mevlası Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hasan'ın siyah boya kullandığını gördüm.

Bize Haccâc b. Nasîr haber verdi; dedi ki: Bize el-Yemân b. el-Muğîre anlattı; dedi ki: Bana Müslim b. Ebû Meryem anlattı; dedi ki:

Hasan b. Ali'nin siyah boya kullandığını gördüm.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da el-Ayzâr'dan şunu rivayet etti:

Hasan siyah boya kullanıyordu.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'r-Rebî es-Semmân haber verdi. O da Ubeydullah b. Ebû Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan'ın [sakalını] siyaha boyadığını gördüm. Alt çenesindeki kılları beyazdı.

Bize el-Hasan b. Musa ve Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshâk anlattı. O da Amr b. el-Asam'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hasan b. Ali'ye, "Bu Şîa, Ali'nin kıyametten önce diriltileceğini söylüyor." dedim. Bunun üzerine Hasan, "Yalan söylüyorlar. Vallahi, onlar

gerçek Şîa [taraftar] değillerdir. Eğer onun diriltileceğini bilseydik onun hanımlarını evlendirmez ve mallarını bölüştürmezdik." dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân anlattı; dedi ki: Meymûn b. Mihrân'dan işittim; dedi ki:

Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib, Ali'den sonra *Irak* halkından iki hususta bîat aldı. Birisi emirlik içindi; diğeri ise, yaptığı antlaşmaları kabul etmeleri ve razı olduğu şeye razı olmaları yönündeydi.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Sadaka b. el-Müsennâ anlattı. O da dedesi Rebâh b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali, babasının vefatından sonra ayağa kalktı; önce Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Kuşkusuz her gelecek yakındır. İnsanların hoşuna gitmese de Allah'ın emrettiği şey muhakkak vaki olacaktır. Vallahi ben, bir hacamat kadar kanın akıtılmasına sebep olacaksa, hardal tohumunun ağırlığı kadar bile, Muhammed ümmetinin idaresinde bulunmak istemem. Muhakkak ki, bana zarar ve menfaat verecek şeyleri artık biliyorum. Sizler niyetlerinize göre hareket edin."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb haber verdi. O da Hilâl b. Yisâf'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'in hutbe okurken şöyle dediğini işittim: "Ey *Kûfe* halkı! Bizim hakkımızda Allah'tan korkun. Biz sizin hem emirleriniz, hem de konuklarınız sayılırız. Bizler ehl-i beytiz ki, Allah hakkımızda, "***Ey ehl-i beyt, Allah sizden ancak günah kirlerini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.***"[293] buyuruyor." Dedi ki: [Hasan'ın] O gün kadar ağladığını hiç görmedim.

Bize Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O da Yezîd b. Humeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr el-Hadramî'den işittim; babasından naklediyordu; dedi ki:

Ben, Hasan b. Ali'ye, "İnsanlar senin hilafet peşinde olduğunu söylüyorlar." dedim. Hasan b. Ali dedi ki: "Arapların ileri gelenleri benim elimdedirler. Anlaştıklarımla anlaşır, savaştıklarımla savaşırlar. Ama sırf Allah rızası için hilafeti bıraktım. Sonra kalkıp *Hicaz*'ın ayak takımıyla mı peşinden koşacağım?"

---

[293] Ahzâb, 33/33.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi. O Mücâlid'ten, o eş-Şa'bî'den, o Yunus b. İshâk'tan, o babasından, o da Ebü's-Sefer'den ve diğerlerinden şöyle dediklerini rivayet etti:

Irak halkı Ali b. Ebû Tâlib'den sonra Hasan b. Ali'ye bîat etti. Sonra Hasan'a dediler ki: "Ey Hasan! Allah'a ve O'nun Resûlüne isyan eden, büyük günahları işleyen ve insanların işlerini bozan o adamlara karşı harekete geç! Allah'ın onların hakkından geleceğine inanıyoruz." Hasan b. Ali 12.000 kişilik bir ordu ile *Şam*'a hareket etti. Ordunun başında da Kays b. Sa'd b. Ubâde (r) bulunuyordu. Onlara "Şurtatu'l-Hamîs" [beşli sisteme ayrılmış polis] adı verilmişti.

Diğerleri dediler ki: Ubeydullah b. el-Abbâs *Şam*'a yöneldi. Onun yanında da Kays b. Sa'd vardı. Kays onlarla birlikte yürüdü. Nihayet *Meskin*,[294] *el-Enbâr*[295] ve çevresine geldiler. Fakat Hasan *Medâin*'e kadar devam etti. Mu'âviye ise, *Şam* halkıyla birlikte yola çıkıp Hasan b. Ali ile karşılaşmak istiyordu. Mu'âviye nihayet *Menbic*[296] köprüsüne vardı. Hasan b. Ali *Medâin*'de iken ordunun içindeki tellalı, "Hey! Kays b. Sa'd öldürülmüştür!" diye bağırdı. Dedi ki: Bunun üzerine insanlar Hasan'm hücresine hücum ettiler; onu yakıp yıktılar; hatta onun sergilerini ve cariyelerini talan edip sırtından ridasını aldılar. Hatta İbn Ukaysır adında Benî Esed'den bir adam, zehirli bir hançerle Hasan'ı kalçasından yaraladı. Hasan, malı talan edilen yerden ayrılıp Kisrâ'nın beyaz sarayına indi ve şöyle dedi: "Allah'ın laneti sizlere olsun. Sizde hayır olmadığını biliyordum. Dün babamı şehit ettiniz. Bugün de bana bunu yapıyorsunuz."

Sonra Amr b. Seleme el-Arhabî'yi çağırdı ve onu, barışmak amacıyla Mu'âviye b. Ebû Süfyân'a gönderdi. Hasan barış istiyor ve üç şey karşılığında Mu'âviye'ye işleri bırakmak istiyordu. Borçlarını ödemek ve verdiği sözleri yerine getirmek amacıyla beytülmali [hazineyi] kendisine teslim edecekti. Kendisine, çoluk çocuğuna ve aile akrabasına tahammül edeceklerdi. Bir de kendisinin işiteceği şekilde Ali'ye sövülmeyecek ve *İran*'daki

[294] Dicle nehri üzerinde bulunan bir yer.
[295] Fırat nehri üzerinde bir şehir.
[296] Eski bir belde olup onunla Fırat arasında üç fersah bulunuyor.

Fesâ[297] ve *Derâbicerd*'in vergileri her yıl kendisine teslim edilmek üzere *Medine*'ye getirilecekti. Mu'âviye olumlu cevap verdi ve istediklerini verdi.

Deniliyor ki: Hasan b. Ali, istediklerini alabilmek için Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'i Mu'âviye'ye gönderdi. Mu'âviye de Abdullah b. Âmir b. Küreyz ve Abdurrahman b. Semüre b. Abdüşems'i gönderdi. Onlar *Medâin*'e, Hasan b. Ali'nin yanına geldiler. Hasan'ın istediğini verdiler ve bunu teminat altına aldılar. Hasan da gelmesi için ona mektup yazdı. Mu'âviye *Menbic* köprüsünden *Meskin*'e beş günde geldi. Altıncı günde *Meskin*'deydi. Hasan yönetimi Mu'âviye'ye devretti ve ona bîat etti; sonra hep birlikte *Kûfe*'ye gelinceye kadar yürüdüler.

Hasan saraya yerleşti. Mu'âviye ise *en-Nuhayle*'ye yerleşti. Hasan onu defalarca ordugâhta ziyaret etti. Mu'âviye beytülmali Hasan'a teslim etti. O gün için beytülmalde 6.000.000 dirhem bulunuyordu. Hasan hazineyi aldı ve hazırlanıp ailesiyle birlikte *Medine*'ye gitti. Mu'âviye de, Hasan'ın işiteceği şekilde Ali'ye sebbetmekten vazgeçti. Daha sonra Mu'âviye gizliden *Basra*'ya haber yolladı. Basralılar Hasan b. Ali'nin vekilini kovdular ve *Fesâ* ve *Derâbicerd*'in vergilerini kastederek "Bizim ganimetlerimiz kimseye götürülemez!" dediler. Ama Mu'âviye her yıl Hasan'a 1.000.000 dirhem gönderdi. Hasan bu antlaşmadan sonra on yıl yaşadı.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Husayn'dan, o da Ebû Cemîle'den şunun rivayet etti:

Ali'nin vefatından sonra Hasan b. Ali halife seçilince, bir adam namaz esnasında ve secdede iken onu bir hançerle yaraladı. [Husayn'a göre onu yaralayan adam Benî Esed kabilesine mensuptu.] Husayn dedi ki: Benim Amcam bu olaya yetişti; dedi ki: Dediklerine göre uyluk kemiğinin üst tarafından yaralanmıştı. Hasan, o yaradan dolayı birkaç ay hasta olarak yattı, sonra iyileşti; minbere çıktı ve şöyle dedi: "Ey *Kûfe* halkı! Bizim hakkımızda Allah'tan korkun. Biz sizin hem emirleriniz, hem de konuklarınız sayılırız. Bizler ehl-i beytiz ki, Allah hakkımızda, ***"Ey ehl-i beyt! Allah sizden ancak günah kirlerini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."***[298]

[297] İran'da bir şehir.
[298] Ahzâb, 33/33.

buyuruyor." Dedi ki: Hasan bu sözleri söylerken Mescit'te bulunan herkesin ağladığı görüldü.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Avn b. Musa anlattı; dedi ki: Hilâl b. Habbâb'dan işittim; şöyle diyordu:

Hasan b. Ali arkadaşlarından ileri gelenleri Medâin sarayında topladı ve onlara şöyle dedi: "Ey *Irak* halkı! Eğer sizi terk etmeyi düşünseydim üç şey için sizi terk ederdim: Babamı öldürmüş olmanız; gelirlerimi kesmeniz; bir de benim eşyalarımı talan etmeniz. [veya: ridamı boynumdam çıkarmanız.] Sizler barıştıklarımla barışmak ve savaştıklarımla savaşmak üzere bana bîat ettiniz. Ben, Mu'âviye'ye bîat ettim; siz de onu dinleyin ve ona itaat edin." Sonra indi ve saraya girdi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Harîz b. Osman haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebû Avf el-Cüreşî anlattı; dedi ki:

Hasan b. Ali, Mu'âviye'ye bîat ettiği zaman Amr b. el-Âs, Ebü'l-A'ver es-Sülemî ve Amr b. Süfyân Mu'âviye'ye, "Hasan b. Ali'ye emretseydin de, minbere çıkıp bozuk bir dille konuşsaydı ve apışıp kalsaydı da insanlar ibret alsaydı..." dediler. Bunun üzerine Mu'âviye, "Böyle yapmayın beyler! Vallahi Resûlullah'ın (sas) onun dilini ve dudaklarını emdiğini gördüm. Vallahi Resûlullah'ın (sas) emdiği bir dil veya dudaklar hiçbir zaman apışıp kalmaz." dedi. Onlar Mu'âviye'ye ters düştüler. Sonra Mu'âviye minbere çıktı; ardından Hasan'a emretti, o da minbere çıktı. Sonra Hasan'a, "Mu'âviye'ye bîat ettiğini ve insanların bu konuda serbest olduklarını" söylemesini emretti. Hasan b. Ali Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah bizim ailemizin başıyla size hidayet nasip etti ve ailemizin sonuncusuyla da kanlarınızın dökülmesini engelledi. Ben Mu'âviye'den, size âdil davranacağı, ganimetlerinizi ve gelirlerinizi aranızda âdilce dağıtacağı konusunda söz aldım." Sonra Mu'âviye'ye yöneldi ve "Öyle değil mi?" dedi. Mu'âviye, "Evet, öyledir!" dedi. Sonra minberden indi ve parmağıyla Mu'âviye'ye işaret ederek şu ayeti okudu: ***"Bilmem; belki de bu mühlet sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır."***[299] Bu durum, Mu'âviye'nin hoşuna gitmedi. Adamlar, "Onu çağırsan da sorgulasan..." dediler. Mu'âviye, "Bir dakika!" dedi. Sonra Hasan'ı davet ettiler; Hasan

[299] Enbiya, 21/111.

geldi. Önce Amr b. el-Âs ona yöneldi. Hasan ona, "Ey Amr! Sana gelince, bir kere senin hakkında iki adam ihtilaf ettiler. Birisi Kureyş'ten, diğeri ise *Medine*'nin kasaplarından bir adam. İkisi de senin baban olduğunu iddia ediyorlardı. Doğrusu onlardan hangisi senin babandır, bilmiyorum." dedi. Sonra ona, Ebü'l-A'ver es-Sülemî yöneldi. Hasan ona, "Resûlullah (sas) Ra'l ve Zekvân'ı [mahallelerini] ve Amr b. Süfyân'ı lanetlemedi mi?" dedi. Sonra Mu'âviye onlara yardım etmek maksadıyla Hasan'a yöneldi. Hasan ona, "Resûlullah'ın (sas) ahzâb savaşının komutanlarını lanetlediğini bilmiyor musun? Onlardan birisi de baban Ebû Süfyân, diğeri de Ebü'l-A'ver es-Sülemî değil miydi?" dedi.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye'nin *Kûfe*'ye geldiği, insanların onun etrafında toplandığı ve Hasan b. Ali'nin ona bîat ettiği zaman Mu'âviye'nin arkadaşları, Amr b. el-Âs, el-Velîd b. Ukbe ve benzerleri, Mu'âviye'ye şöyle dediler: "Kuşkusuz Hasan b. Ali, Resûlullah'ın akrabası olduğu için insanların nezdinde makamı yücedir. Ama o çok genç ve konuşmasını beceremez. Ona emret; hutbe okusun; o apışıp kalır, böylece insanların gözünden düşer." Mu'âviye bu teklifi kabul etmedi. Ama çok ısrarcı oldular; Mu'âviye Hasan'a minbere çıkmasını emretti. Hasan Mu'âviye'siz minbere çıktı; Allah'a hamd ve sena etti ve şöyle dedi: "Vallahi eğer en doğudaki Cabelk ile en batıdaki Cabers'e kadar, dedesi peygamber olan bir adam ararsanız, benim ve kardeşimin dışında kimseyi bulamayacaksınız. Biz Mu'âviye'ye bîat etmiş bulunuyoruz. Biz düşündük ki, Müslümanların kanlarının durdurulması akıtılmasından daha hayırlıdır." Sonra parmağıyla Mu'âviye'ye işaret ederek şu ayeti okudu: "***Vallahi bilmem; belki de bu mühlet, sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır.***"[300] Bunun üzerine Mu'âviye öfkelendi ve Hasan'a, "***Belki de bu mühlet, sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır.***" sözünden neyi kastettin?" dedi. Hasan, "Allah neyi kastetmişse ben de onu kastettim." dedi.

Hevze dedi ki: Avf şöyle dedi: Bana Muhammed'in dışında bazı kimseler anlattılar; şöyle dediler:

[300] Enbiya, 21/111.

Hasan hitabede bulunurken kelime-i şehadetten sonra şöyle dedi: "Bilinsin ki, bu ümmet içinde, nebisinden sonra Ali'yi geçebilecek kimse yoktur. Sonradan gelecek olanlar içinde de ona yetişecek kimse olmaz." [Sonra Hasan'm ilk konuşmasını buraya ilave etti.]"

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı; dedi ki: Bize Mücâhid haber verdi. O da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali hilafeti Mu'âviye'ye teslim edince Mu'âviye Hasan'a, "İnsanlara hitap et." dedi. Dedi ki: Hasan, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Kuşkusuz insanların en akıllısı Allah'tan korkan insanlardır. İnsanların en ahmağı ise facir [günahkâr] insanlardır. Bu işte [hilafet işinde] ben ve Mu'âviye ihtilafa düştük. Ya o bu iş için benden daha çok hak sahibidir; ya da ben ümmetin menfaati için bu hakkımdan vazgeçtim. ***Bilmem; belki de bu mühlet sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır.***"[301]

Bize Muhammed b. Süleym el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Ebû İshâk el-Kûfî'den, o da Hezzân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'ye, "Sen hilafet hakkını bıraktın ve bu işi Tulekâ'dan olan bir adama teslim edip *Medine*'ye geldin?" denildi. Hasan b. Ali, "Ben, ayıplanmayı ateşe tercih ettim." dedi.

Bize Abdullah b. Ebû Bekir b. Habîb es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîre anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye Hasan'ın, fitneden hiç hoşlanmayan bir insan olduğunu biliyordu. Ali vefat edince Hasan'a haber gönderdi ve aralarında gizlice anlaştılar. Mu'âviye, başına bir iş geldiği takdirde ve Hasan da sağ ise, bu işi kendisine vereceğini ve onu halife ilan edeceğini Hasan'a söz verdi. Hasan b. Ali Mu'âviye'ye tam güvenince, İbn Ca'fer şöyle dedi:

Vallahi ben Hasan'ın yanındaydım; kalkmaya başladığımda Hasan elbisemden çekerek, "Otur şuraya; otur!" dedi. Ben de oturdum. Hasan bana, "Vallahi ben bir şey düşündüm ve senin de bu konuda bana tabi olmanı istiyorum." dedi. Ben de, "Nedir o şey?" dedim. Hasan, "*Medine*'ye çekilmeyi ve Mu'âviye ile bu işi sona erdirmeyi düşündüm. Çünkü fitne

[301] Enbiya, 21/111.

uzadı; kan döküldü, akrabalık bağları koptu ve yarıklar açıldı." dedi." Bunun üzerine İbn Ca'fer, "Allah, ümmete yaptığın bu hizmetten dolayı seni mükâfatlandırsın. Ben bu söz konusunda seninle beraberim." dedi.

Hasan, "Bana Hüseyn'i çağır." dedi. Hüseyn'e haber gönderildi; Hüseyn geldi. Hasan, "Ey kardeşim! Vallahi ben bir şey düşündüm ve senin de bu konuda bana tabi olmanı istiyorum." dedi. Hüseyn, "Nedir o şey?" dedi. Bunun üzerine Hasan, İbn Ca'fer'e anlattığı konuyu ona da anlattı. Hüseyn ise, "Kabrinde yatan Ali'yi yalanlayıp Mu'âviye'yi tasdik etmen konusunda Allah için seni uyarıyorum." dedi. Hasan, "Vallahi ben bugüne kadar ne istemişsem sen, hep onun tersini düşündün. Vallahi işimi görmek için seni bir eve hapsedip o evi üzerine çamurlayasım geliyor!" dedi. Dedi ki: Hüseyn, Hasan'ın öfkelendiğini görünce, "Ali'nin en büyük çocuğu sensin ve sen onun halifesisin. Kuşkusuz bizim işimiz, senin emrine tabi olmaktır. İstediğini yapmakta serbestsin!" dedi. Bunun üzerine Hasan ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben bu işin [fitnenin] başlangıcında [bu işten] en çok hoşlanmayan insanlardan biriydim. Ya bu konuda benden daha çok hak sahibi olduğu için, ya da ümmet-i Muhammed'in selameti için hakkımdan vaz geçerek bu konuda bir hak sahibi ile anlaştım. Ey Mu'âviye! Ya Allah'ın bildiği sendeki bir hayır için, ya da sendeki bir kötülükten dolayı Allah bu işe seni tayin etmiştir. '***Bilmem; belki de bu mühlet sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır.***' Sonra minberden indi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O İbrahim b. Muhammed'den, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adam, elinde bir sahife olduğu halde *Medine*'de Hasan b. Ali'nin yanına girdi. Hasan, "Bu nedir?" dedi. Adam, "Mu'âviye'den geldi; vaatlerde ve tehditlerde bulunuyor." dedi. Hasan, "Sen ondan mı yanasın?" dedi. Adam, "Evet; fakat korkuyorum ki, bu savaş sebebiyle kıyamet günü 70.000 ya da 80.000 kişi gelir, çoğunun şah damarlarından kan akar ve neden kanlarının akıtıldığını sorarak Allah'tan yardım isterler!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Kays b. er-Rebî'den, o Bedr b. Halîl'den, o da Hasan b. Ali'nin mevlasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali bana, "Mu'âviye b. Hudeyc'i tanıyor musun?" dedi. Ben, "Evet!" dedim. Hasan, "Onu görürsen bana bildir." dedi. Onu, Amr b.

el-Hâris'in evinden çıkarken gördü; "İşte o!" dedi. Hasan, "Onu çağır!" dedi. Geldi; Hasan ona, "Sen ciğer yeyici kadının oğlunun yanında Ali'ye sövüyorsun öyle mi? Vallahi eğer sen Havz-ı Kevser'e varırsan -ki asla varamazsın-, onun [Mu'âviye'nin Cehennem'de] ayaklarını ve kollarını sıvadığım ve münafıkları üstünden kovmaya çalıştığını görürsün!" dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn anlattı. O da İmrân b. Abdullah b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisi, rüyada, Hasan b. Ali'nin iki gözü arasında "***Kul Huvellahu ehad***" yazılı olduğunu gördü. Bunu ona ve ehl-i beytine müjdeledi. Onlar da rüyayı Sa'îd b. el-Müseyyeb'e anlattılar. Sa'îd, "Eğer rüya doğruysa Hasan'ın kalan ömrü az demektir." dedi. Bu rüyadan sonra birkaç gün yaşadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Abdullah b. Hasan'dan şunu rivayet etti:

Hasan b. Ali çok sayıda kadınla evlenen birisiydi. Kadınlar onun yanında az kalırlardı. Fakat evlendiği kadın mutlaka ona âşık olurdu. Denildiğine göre Hasan b. Ali'ye zehir verilmiş fakat kurtulmuştu; sonra tekrar verilmiş, yine kurtulmuştu. Sonuncusunda ise vefat etmiştir. Vefat edeceği sırada, onun yanına gelip giden hekim, "Zehir bu adamın bağırsaklarını parçalamış." dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Ali, "Ey Ebû Muhammed! Söyle; bu zehri sana kim içirdi?" diye sordu. Hasan b. Ali, "Niye soruyorsun kardeşim?" dedi. Hüseyn, "Vallahi seni defnetmeden onu öldüreceğim. Eğer başka bir yerde olur da gücüm yetmiyorsa ona adamlar göndereceğim!" dedi. Hasan b. Ali, "Kardeşim, bu dünya birkaç fani gecedir. Bırak da, onunla Allah'ın yanında hesaplaşalım." dedi ve kendisini zehirleyenin ismini vermedi. Bazılarının şöyle dediklerini işittim: "Mu'âviye, Hasan'ın hizmetçilerine gizlice [ajanlarını] göndermiş ve ona zehir içirmişler."

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. O İbn Avn'dan, o da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir arkadaşımla birlikte Hasan b. Ali'ye hasta ziyaretine gittim. Hasan b. Ali arkadaşıma, "Ey falan, sor bana!" dedi. Arkadaşım, "Sana bir şey soracak değilim!" dedi. Hasan bizim yanımızdan kalkıp tuvalete gitti; sonra çıktı ve "Ey falan, soramayacağın günler gelip çatmadan bana bir şeyler sor! Vallahi ben biraz önce ciğerimden bir parça attım ve yanımdaki bir

çubukla çevirip baktım. Vallahi bana defalarca zehir verildi; fakat bunun gibisi asla bana içirilmedi. Bana bir şeyler sor!" dedi. Arkadaşım, "Sana bir şey soracak değilim! Allah sana şifa versin inşaallah." dedi. Sonra çıktık; ertesi gün geldiğimizde can çekişiyordu. Hüseyn b. Ali geldi, başının ucunda oturdu ve "Kardeşim! Söyle, sana zehir içiren kim?" diye sordu. Hasan, "Neden? Onu öldürecek misin?" dedi. Hüseyn, "Evet!" dedi. Bunun üzerine Hasan, "Vallahi eğer tahmin ettiğim kişi ise, Allah ona daha büyük bir azap verecektir. Eğer tahmin ettiğim kişi değilse, vallahi benim yüzümden bir masum öldürülmeyecektir!" dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Deylem b. Gazvân anlattı; dedi ki: Bize Vehb b. Ebû Dübey el-Hünâî anlattı. O da Ebû Harb ve Ebü't-Tufeyl'den şöyle dediklerini rivayet etti:

Hasan b. Ali dedi ki: "Doğu ile batı arasında, benden başka dedesi peygamber olan kimse yoktur. Vallahi iki defa bana zehir içirildi."

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı. O da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan, Hüseyn'e, "Bana birden fazla kez zehir içirildi. Fakat bana bunun gibi zehir verilmedi. Çünkü ciğerimi kusuyorum!" dedi. Hüseyn, "Sana bunu kim yaptı?" dedi. Hasan, "Neden? Onu öldüreceksin değil mi? Sana söyleyecek değilim!" dedi.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O el-Muğîre'dan, o da Ümmü Musa'dan şunu rivayet etti:

Ca'de bt. el-Eş'as b. Kays, Hasan b. Ali'ye zehir içirdi. Hasan bundan çok rahatsız oldu. Yaklaşık kırk gün boyunca altına bir leğen konuyor, bir diğeri çıkarılıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Ebû Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'ye defalarca zehir içirildi. Her defasında kurtuluyordu. Nihayet ölümüne sebep olan son zehirlenmeye gelince ciğerini parça parça dışarı attı. Hasan vefat edince Benî Hâşim kadınları bir ay yasını tuttular.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Husayn'dan, o da Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali vefat döşeğinde iken Hüseyn'e, "Eğer kan dökülmesinden korkmazsanız beni babamın -Resûlullah'ı (sas) kastediyor- yanına defnedin. Ama eğer kan dökülmesinden korkarsanız benim yüzümden kimsenin kanını akıtmayın. Beni Müslüman mezarlığına defnedin." dedi. Dedi ki: Hasan vefat edince, Hüseyn b. Ali silahını kuşandı ve dostlarını topladı. Ebû Hüreyre kendisine, "Allah aşkına kardeşinin vasiyetini yerine getirmekten vazgeç. Çünkü aranızda kan dökülmeden insanlar buna müsaade etmezler." dedi. Dedi ki: Ebû Hüreyre onu vazgeçirinceye kadar ondan ayrılmadı. Sonra Hasan'ı, *el-Bakî el-Garkad* mezarlığına defnettiler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, "Allah aşkına söyleyin! Eğer Musa Peygamber'in oğlu babasının yanına defnedilmek istense de insanlar buna engel olsalar, ona zulmetmiş olmazlar mı?" diye sordu. Onlar hepsi bir ağızdan, "Evet!" dediler. Ebû Hüreyre, "İşte bu da Allah Resûlü'nün oğludur ve babasının yanma defnedilmek için getirildi..." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mirdâs anlattı. O babasından, o da Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali hastalandığında hastalığı kırk gün devam etti. Hastalığı şiddetlenip vefatı yaklaştığında, bütün Benî Hâşim orada hazır bulunuyordu; ondan ayrılmıyorlar ve geceleri de orada kalıyorlardı. O sırada *Medine* valisi Sa'îd b. el-Âs idi. Sa'îd Hasan'ı ziyaret ediyordu. Bir kere yanına girmesine izin verilir; bir kere de izin verilmezdi. Durumu ağırlaşınca Mervân b. el-Hakem, Hasan b. Ali'nin durumunun ağırlığını Mu'âviye'ye bildirmek için bir adam gönderdi.

Hasan'a zehir içirilmişti. Bu zehir içten tahribat yapmış ve bağırsaklarını parçalamıştı. Hasan b. Ali vefat edince, kardeşleri de yanındaydı. Hasan b. Ali, mümkün olduğu takdirde Resûlullah'ın (sas) yanında defnedilmeyi vasiyet etmişti. Yine vasiyetinde, eğer Resûlullah (sas) ile kendisi arasına bir engel konulursa ve bir hacamat kadar kan dökülecek olursa, *el-Bakî* mezarlığında, annesi [Fâtıma]'nın yanına defnedilmesini istemişti. Nitekim Hasan b. Ali sürekli kardeşi Hüseyn'e, "Kardeşim, sakın benim yüzümden kimsenin kanını dökme. Çünkü insanlar fitneye çabuk bulaşıyorlar."

diyordu. Hasan b. Ali vefat edince ağlanıa sesinden *Medine* adeta titremeye başladı. Ağlamayan kimse kalmamıştı.

Bu arada, Mervân Mu'âviye'ye bir haberci göndererek Hasan b. Ali'nin vefatını bildirdi. Ayrıca akrabalarının onu Resûlullah'ın (sas) yanında defnetmek istediklerini, fakat kendisi [Mervân] sağ olduğu sürece ebediyen buna muvaffak olamayacaklarını da yazdı. Nitekim Hüseyn b. Ali Resûlullah'ın (sas) kabrinin yanına vardı ve "Şurayı kazın!" diye emir verdi. *Medine* valisi Sa'îd b. el-Âs, Hüseyn b. Ali'den çekindi ve oradan ayrıldı. İkisi arasında bir tartışma olmadı. Ancak Mervân bu durumu, Benî Ümeyye'ye ve onları destekleyenlere yüksek sesle haber verdi. Benî Ümeyye silahlandı. Mervân, "Bu iş asla olmayacaktır." dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Ali, "Ey ınavi gözlü kadının oğlu! Sana ne? Sen vali misin?" dedi. Mervân, "Sağ olduğum sürece bu iş, asla olmayacaktır!" dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Ali Hilfu'l-fudûl'u göreve çağırdı.[302] Hâşim, Teym, Zühre, Esed ve Benî Leys'ten Ca'vene b. Şe'ûboğulları toplandılar ve silahlandılar. Mervân bir sancak, Hüseyn b. Ali de başka bir sancak çıkardı.

Hâşimiler, taraflar birbirlerine ok atmaya başlayıncaya kadar "Hasan b. Ali Resûlullah'ın (sas) yanında defnedilecektir!" dediler. İbn Ca'vene ise kılıcını kınından çıkardı. Bu arada Kureyş'ten Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Misver b. Mahreme b. Nevfel araya girdiler. Abdullah b. Ca'fer, Hüseyn b. Ali'ye yalvararak şöyle dedi: Amcaoğlu, ne olursun bu işten vazgeçin. Kardeşin Hasan'ın vasiyetini işitmedin mi? Kendisi "Kardeşim, eğer benim yüzümden bir hacamat kadar kan bile dökülecek olursa beni annemin yanına *el-Bakî* kabristana defnedin." demedi mi? Kanın dökülmemesi için seni Allah için uyarıyorum." diyordu. Hüseyn b. Ali ise onun başka yerde defnedilmesini kabul etmiyor ve "O, ancak Resûlullah'ın (sas) yanına defnedilecektir. Mervân kim oluyor? Ona ne?" diyordu. Bunun üzerine Misver b. Mahreme şöyle dedi: "Ey Ebû Abdullah, beni dinle! Sen bizi Hilfu'l-fudûl'a çağırdın; geldik. Bilmelisin ki, vefat etmeden bir gün önce kardeşin Hasan bana, 'Ey İbn Mahreme! Mümkün olduğu takdirde beni Resûlullah'ın (sas) yanına defnetmesini kardeşime vasiyet ettim. Eğer bu

[302] Yani Hilfu'l-fudûl'a taraf olan kabileleri (E).

konuda bir hacamat kadar kanın dökülmesinden korkarsa lütfen beni annemin yanına, *el-Bakî* mezarlığına defnetsin.' dedi. Bilirsin ki, bu kanların dökülmemesi konusunda Allah'tan korkmanı istiyorum. Şuradaki adamları ve silahları görmüyor musun? Üstelik insanlar fitne içine girmeye çok yakındırlar."

Fakat Hüseyn [onların ısrarlı tekliflerini] kabul etmiyordu. Ayrıca Benî Hâşim ve onlarla birlikte hareket edenler gittikçe sertleşiyorlar ve "Hasan, ancak Resûlullah (sas) ile birlikte defnedilir." diyorlardı.

el-Hasan b. Muhammed [b. el-Hanefiyye] dedi ki: Babamdan işittim; şöyle diyordu: O gün Mervân'ın boynunu vurmayı düşündüm. Beni bu işten alıkoyan, onun bu işi haketmediği şeklindeki düşüncem değildi. Fakat ben kardeşimin [Hasan'ın] şöyle dediğini işittim: "Eğer bu konuda bir hacamat kadar kanın dökülmesinden korkarsanız lütfen beni *el-Bakî* mezarlığına defnedin" Ben kardeşime dedim ki: -Onu en çok ben seviyordum- Ey Ebû Abdullah! Biz bu insanlardan korktuğumuz için onlarla savaşmayı terk etmiyoruz; fakat biz, Ebû Muhammed'in vasiyetine tabi oluyoruz. Vallahi eğer o, "Beni Resûlullah Muhammed'in (sas) yanına defedin!" deseydi, onu oraya defnetmek için hepimiz ölümü göze alırdık. Fakat o senin düşündüğünden korktu ve şöyle dedi: "Eğer bu konuda bir hacamat kadar kanın dökülmesinden korkarsanız lütfen beni annemin yanına defnedin." İşte biz onun sözüne tabi oluyor ve onun emrini yerine getiriyoruz.

Dedi ki: "Artık Hüseyn itaat etmeyecek" diye düşünmüştüm ama sonradan baktım ki, Hüseyn itaat etti. Bunun üzerine Hasan'ın cenazesini kaldırdık ve onu *el-Bakî* mezarlığına defnettik. Sa'îd b. el-Âs üzerinde namaz kıldırmak için geldi. Hâşimoğulları, "Vallahi, onun üzerine Hüseyn'den başka hiç kimse namaz kılamaz!" dediler. Sa'îd b. el-Âs namaz kıldırmaktan vazgeçti ve "Vallahi, onun üzerine namaz kıldırma hususunda münakaşa etmeyeceğiz. Siz ölünüz üzerine namaz kıldırmaya daha çok hak sahibisiniz. Ama eğer izin verirseniz namaz kıldırmak için öne geçerim." dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Ali, "Geç bakalım! Vallahi, eğer imamlar namaz kıldıran kimseler olmasalardı seni öne geçirmezdik." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâşim b. Âsım anlattı. O da el-Münzir b. Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'nin defnedilmesi hususunda ihtilaf ettiklerinde Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Ebû Hüreyre evlerinden indiler. Sa'd, Hüseyn ile konuşmaya ve "Allah Allah..." demeye başladı. Hüseyn iddiasından vazgeçinceye kadar Sa'd onun yanından ayrılmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Ubeyde anlattı. O da Abdullah b. Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn Hilfu'l-fudûl'u çağırdığında Abdullah b. ez-Zübeyr ona gelip, "İşte bir arslan, ailesiyle birlikte senin yanında hazırdır." dedi. Daha sonra Mu'âviye, Abdullah b. ez-Zübeyr'e, "Sen o gün Hüseyn b. Ali'nin yanında hazır olmuştun, öyle mi?" diye sordu. Abdullah b. ez-Zübeyr, "Bildiğin o sözleşme [Hilfu'l-fudûl] sebebiyle onun yanına gittim. Çağrıldım, ben de icabet ettim." dedi. Bunun üzerine Mu'âviye sustu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O İbnü'l-Hâd'dan, o da Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr Hilfu'l-fudûl'dan söz ederken, "Hüseyn b. Ali beni ona çağırdı, ben de icabet ettim." dedi. Sonra da Hüseyn'e, "Bunu biliyorsun, değil mi?" diye sordu. Hüseyn, "Evet, biliyorum!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali Hilfu'l-fudûl için çağırdığında o gün Benî Teym kabilesi hazır bulunmuştu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. el-Fadl anlattı. O da Ebû Atîk'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ben Câbir b. Abdullah'tan [el-Ensârî] işittim; şöyle diyordu:

Hasan b. Ali'nin vefat ettiği gün oradaydık. Az daha Hüseyn b. Ali ile Mervân b. el-Hakem arasında fitne çıkacaktı. Hasan b. Ali, kardeşi Hüseyn'e, Resûlullah'ın yanında defnedilmesini, eğer bu konuda bir kavga çıkma ihtimali olursa *el-Bakî* mezarlığına gömülmesini vasiyet etmişti. Mervân, Hasan b. Ali'nin Resûlullah'ın (sas) yanına defnedilmesini engelledi. Mervân o sıralarda işten atılmış, Mu'âviye'yi bununla memnun etmeye çalışıyordu. Mervân, vefat edinceye kadar Benî Hâşim'e düşman olmaya devam etti.

Câbir dedi ki: O gün Hüseyn b. Ali ile konuştum ve "Ey Ebû Abdullah! Allah'tan kork! Senin kardeşin bu gördüklerini istemezdi. Onu annesinin yanına, *el-Bakî*'e defnet." dedim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'nin vefatında hazır bulundum. Hüseyn b. Ali'ye, "Allah'tan kork ve bir fitneyi karıştırıp kanın akıtılmasına sebep olma. Kardeşini de annesinin yanına defnet. Çünkü kardeşin sana bunu vasiyet etmişti." dedim. Hüseyn bu sözü tuttu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Ebü'l-Cahhâf'tan, o da İsmail b. Recâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Hüseyn b. Ali'yi görenler bana haber verdiler; dediler ki:

Sa'îd b. el-Âs Hasan b. Ali'nin [taziyesi için Hüseyn b. Ali'ye] geldi ve "Eğer sünnet olmasaydı senin yanına gelmeyecektim." dedi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O Sâlim b. Ebû Hafsa'dan, o da Ebû Hâzim el-Eşca'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, [taziye için] gelen Sa'îd b. el-Âs'a, "Buyur! Eğer [ziyaretçiyi kabul etmek] sünnet olmasaydı seni içeri almayacaktım." dedi. Yani Hasan b. Ali'nin taziyesini kastediyor.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Câbir'den, o Ebü'l-Eş'as'tan, o da Hüseyn b. Ali'den şunu rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, parmağıyla Sa'îd b. el-Âs'ın omuzunu iterek, "Buyur! Eğer sünnet olmasaydı seni içeri almazdık." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Umâre anlattı. O Râşid'den, o da Hüseyn b. Ali'den -kendisinin Hasan b. Ali'nin vefatında şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), "İmam namaz kıldırmaya herkesten daha çok hak sahibidir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâşim b. Âsım anlattı. O da Cehm b. Ebû Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali vefat edince Benî Hâşim kabilesi el-Avâlî'ye tellal göndererek Hasan'ın vefatını Ensâr'ın bütün mahallelerine duyurdu. Bunun

üzerine el-Avâlî'nin halkı cenazede hazır bulundular ve bir tek insan bile cenazeden geri kalmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Sinân anlattı; dedi ki: Sa'lebe b. Ebû Mâlik'ten işittim; şöyle dedi:

Hasan b. Ali vefat ettiği gün oradaydık ve onu *el-Bakî* mezarlığına defnettik. O gün *el-Bakî* mezarlığı, iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı. O İbn Ebû Necîh'ten, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke ve *Medine*'de erkekler, kadınlar ve çocuklar Hasan b. Ali için yedi gün ağladılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Ömer anlattı; dedi ki:

İnsanlar yedi gün, sokaklarda durup Hasan'a ağladılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da el-Misver'in kızı Ümmü Bekir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'ye [ölüm döşeğinde] defalarca su verildi; fakat her defasında suyu geri çıkarıyordu. Ta ki vefat edinceye kadar... Onun ciğeri parçalanmıştı. Benî Hâşim kabilesinin kadınları bir ay boyunca onun için yas tuttular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ubeyde bt. Nâbil anlattı. O da Âişe bt. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Benî Hâşim kabilesinin kadınları bir yıl boyunca Hasan için yas tuttular.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Yunus b. Ebû İshâk'tan, o babasından, o da Amr b. Ba'ce'den şöyle dediğini rivayet etti:

Arapların içine düşen ilk zillet Hasan b. Ali'nin vefatıyla oldu.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Cüveyriye b. Esmâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali vefat ettiğinde, cenazesini çıkardılar; Mervân onun nâşının altına girdi. Bunun üzerine Hüseyn Mervân'a, "Onun nâşını taşıyorsun;

ama vallahi ona karşı kin kusuyorsun!" dedi. Bunun üzerine Mervân, "Ben dağlar kadar değerli olan birisinin nâşını taşıyorum." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Mesleme b. Muhârib'den, o da Harb b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali, 50 yılında, Rebîülevvel ayının başlarında vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Nâfi anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ebân b. Osman'dan işittim; şöyle diyordu:

Bu ne şaşılacak bir şeydir! Osman'ı öldürenin oğlu [Hasan b. Ali'yi kastediyor], Hz. Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer ile beraber defnedilecek! Fakat mazlum ve şehid olan Emîrü'l-Müminîn [Osman b. Affân'ı kastediyor] *el-Bakî* mezarlığına defnediliyor!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. Muhammed el-Umerî anlattı. O İsa b. Ma'mer'den, o da Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe'nin o gün [Hasan'ın vefat günü] şöyle dediğini işittim: "Bu iş ebediyen böyle olmayacaktır. Hasan *Bakî* mezarlığında defnedilecektir ve oraya [Hücre-i Saadet'e] asla dördüncü kişi defnedilmeyecektir. Vallahi orası benim evimdir. Orayı Resûlullah (sas) sağlığında bana bağışlamıştı. Ömer de ancak benim iznimle oraya defnedilmiştir. Kuşkusuz Hasan bizim yanımızda Ali'den daha üstün değildir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Mervân b. Ebû Sa'îd'den, o da Nemle b. Ebû Nemle'den şöyle dediğini rivayet etti:

O gün [Hasan'ın vefat ettiği gün], insanlar dördüncü bir kişinin Resûlullah'ın (sas) yanına defnedilmesini garipsediler ve Mervân'a, "Ey Ebû Abdülmelik! Sen doğru yaptın. Asla oraya dördüncü bir kişi defnedilmemelidir." dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da İbrahim b. Yahya b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Hârice b. Zeyd'den işittim; şöyle diyordu:

O gün [Hasan'ın vefat ettiği gün] insanlar Mervân'ı tasvip ettiler ve Ebû Bekir ve Ömer'in yanına üçüncü bir kişinin defnedilmemesi konusunda doğru bir iş yaptığını düşündüler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muharrir b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'nin defnedildiği gün Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işittim: Allah belasını versin Mervân şöyle dedi: Vallahi, Osman *el-Bakî* mezarlığında defnedilmiş iken İbn Ebû Turab'ın [Hasan b. Ali'nin] Resûlullah'la birlikte defnedilmesine izin vermeyeceğim. Bunun üzerine şöyle dedim: Ey Mervân! Allah'tan kork ve Ali için hayırdan başka bir şey söyleme. Ben şahitlik ederim ki, *Hayber* günü Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *"Sancağı öyle birisine vereceğim ki, Allah ve Resûlü onu seviyorlar. O, savaştan kaçan biri değildir."* Yine şahitlik ederim ki, Resûlullah'ın (sas) Hasan hakkında şöyle dediğini işittim: *"Allah'ım! Ben onu seviyorum; sen de onu ve onu sevenleri sev."* Bunun üzerine Mervân şöyle dedi: Eğer Resûlullah'ın (sas) hadisini sadece sen ve Ebû Sa'îd el-Hudrî rivayet ediyorsanız, Resûlullah'ın (sas) hadisi zayi oldu demektir. Vallahi, Resûlullah'ın (sas) vefat ettiği gün Ebû Sa'îd el-Hudrî sadece bir çocuktu. Sen de, Resûlullah'ın (sas) vefatından kısa bir zaman önce *Devs* dağlarından geldin. Allah'tan kork ey Ebû Hüreyre! Bunun üzerine, "Senin tavsiye ettiğin şey çok güzel!" dedim ve sustum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O da el-Velîd b. Rebâh'tan şöyle dediğini rivayet etti: O gün Ebû Hüreyre'nin Mervân'a şöyle dediğini işittim:

Vallahi, sen vali değilsin; vali başkasıdır. O halde onu [Hasan'ı] rahat bırak. Fakat sen, seni ilgilendirmeyen alanlara giriyorsun. Sen bununla, ancak ve ancak burada olmayan kişiyi razı etmek istiyorsun. Bunun üzerine Mervân kızarak Ebû Hüreyre'nin üzerine yürüdü ve şöyle dedi: Ey Ebû Hüreyre! İnsanlar, "Ebû Hüreyre Resûlullah'ın (sas) vefatından kısa bir zaman önce *Medine*'ye gelmiş olmasına rağmen Resûlullah'tan (sas) çokça hadis rivayet ediyor" diyorlar. Oysa Bunun üzerine Ebû Hüreyre şöyle dedi: "Vallahi ben H. 7 yılında geldim ve Resûlullah (sas) *Hayber*'de idi. O gün ben otuz yaşlarını birkaç yıl aşmıştım. O günden beri, Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar onunla birlikteydim. O hanımlarının evlerinde iken onunla birlikte dolaşır ve ona hizmet ederdim. Üstelik vallahi ben o zamanlar yoksul biriydim. Onun arkasında namaz kıldım, onunla birlikte gazveye çıktım ve onunla birlikte hac farizasını eda ettim. Vallahi, ben

onun hadislerini herkesten daha çok iyi biliyordum. Vallahi, hiç şüphesiz Kureyş'ten ve Ensâr'dan bazı insanlar hicret ve sohbet konusunda benden daha önce Resûlullah (sas) ile birlikte olmuşlar. Onlar bile benim sürekli Resûlullah (sas) ile birlikte olduğumu bildikleri için onun hadisini bana soruyorlardı. Ömer b. el-Hattâb onlardan biriydi.- Ah! Ömer'in hidayet anlayışı ne güzeldi... - Osman, Ali, Talha ve ez-Zübeyr de onlardandı. Vallahi, *Medine*'de meydana gelen hadiselerden bilmediğim yoktur. Allah'ı ve O'nun Resûlü'nü sevenleri bilirim. Resûlullah'ın (sas) yanında makam sahibi olanları ve Resûlullah (sas) ile sohbeti olanları bilirim. Mesela, Ebû Bekir Resûlullah'm (sas) mağara arkadaşıdır. Ondan başka, diğer memleketlerde yerleşmek üzere Resûlullah'ın *Medine*'den çıkardığı [sürdüğü] kişileri [Resûlullah (sas) tarafından *Tâif*e sürülen Mervân'ın babası Hakem b. Ebü'l-Âs'ı kastediyor] bilirim. Ebû Abdülmelik bu ve benzeri de olayları bana sorardı. Çünkü o bu konuda, yanımda pek çok bilgi bulurdu." Râvî dedi ki: Vallahi bu andan itibaren Mervân hep Ebû Hüreyre'den çekindi ve ona cevap vermekten korktu. Bundan sonra artık Mervân, kendisine cevap verir diye Ebû Hüreyre'ye eziyet etmekten sakındı ve ondan vazgeçti.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Suhaym b. Hafs ve Abdullah b. Fâid'den, o da Beşîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Basra'da Hasan b. Ali'nin vefat haberini ilk duyuran kişi, Sinân'ın kardeşi Abdullah b. Seleme b. el-Muhabbak idi. Onun vefat haberini Ziyâd'a söyledi. el-Hakem b. Ebü'l-Âs es-Sekafî dışarı çıktı ve vefat haberini yaydı. İnsanlar ağlamaya başladılar. Ebû Bekre de hastaydı. Ağlama seslerini duydu: "Bu nedir?" dedi. Benî Rübey kabilesinden olan karısı Meyse bt. Siham, "Hasan b. Ali vefat etti. İnsanları ondan kurtaran Allah'a hamd et!" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekre, "Sus, yazıklar olsun sana! Allah onu birçoklarının şerrinden kurtardı ve insanlar [onun ölümüyle] birçok hayrı kaybettiler." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed anlattı. O Amr b. Meymûn'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan b. Ali'nin vefat haberi Mu'âviye'ye geldiğinde, İbn Abbâs -ki o sıralarda gözleri görmüyordu- Mu'âviye'nin yanına girmek istediğinde rehberine, "Beni, Mu'âviye'nin yanına soktuğunda, önümde yürüme. Çünkü

Mu'âviye benim kör olduğuma sevinir." demişti. İbn Abbâs, Mu'âviye'nin yanına girdiğinde Mu'âviye, "Ey Ebü'l-Abbâs! Hasan b. Ali öldü." dedi. İbn Abbâs, "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn***" dedi. Fakat İbn Abbâs, Mu'âviye'nin Hasan'ın vefatına sevindiğini anladı ve "Allah'a yemin ederim ki ey Mu'âviye, o senin kabrine girmeyecek ve sen ondan sonra ebedi kalmayacaksın. Biz bundan daha büyük musibetler gördük de Allah o musibet konusunda bizim yaramızı sardı." dedi ve kalktı. Bunun üzerine Mu'âviye, "Vallahi, Abdullah b. Abbâs kadar hazır-cevap ve onun kadar akıllı kimseyle konuşmadım." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm Ebü'l-Münzir anlattı; dedi ki:

Mu'âviye, İbn Abbâs'ı kızdırmak için, "Hasan b. Ali öldü." dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Eğer ölmüş ise onun cenazesi senin kabrine girecek değildir. Ayrıca onun ölümü senin ömrünü uzatmayacaktır. Biz bundan daha büyük kayıplarla karşılaştık. Ama Allah musibet konusunda bizim yaramızı sardı." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Mesleme b. Muhârib'den, o da Harb b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye İbn Abbâs'a şöyle dedi: "Hasan b. Ali'nin vefatı hayret verici. *Rûme* kuyusunun suyu ile bal içti ve vefat etti. Allah seni üzmesin ve onun vefatıyla kötü durumlara düşürmesin." Bunun üzerine İbn Abbâs, "Allah seni hayatta bıraktığı müddetçe ben kötü olmam." dedi. Bunun üzerine Mu'âviye, İbn Abbâs'a 100.000 dirhem ve elbiseler verdi.

Deniliyor ki: Bir gün Mu'âviye İbn Abbâs'a, "Sen kavminin efendisi oldun." dedi. İbn Abbâs, "Ebû Abdullah [Hüseyn b. Ali] sağ olduğu müddetçe hayır..." dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı. O da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye şöyle dedi: "Hasan b. Ali'nin vefatı hayret verici. *Yemen*'den gelen balı, *Rûme* kuyusundan aldığı su ile içti ve vefat etti." Sonra İbn Abbâs'a, "Allah seni üzmesin ve onun vefatıyla kötü durumlara düşürmesin." dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Allah Emîrü'l-Müminîn'i [Mu'âviye'yi] dünyada bıraktığı sürece beni üzmeyecek ve kötü durumlara

düşmeyeceğim." dedi. Dedi ki: Mu'âviye İbn Abbâs'a 1.000.000 [dirhem] verdi ve "Ailen arasında taksim et" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediği ni rivayet etti:

Hasan b. Ali vefat edince, Mervân b. el-Hakem, onun vefatını Mu'âviye'ye haber vermek için bir ulak gönderdi. Diğer taraftan, Sa'îd b. el-Âs [*Medine* valisi] durumu Mu'âviye'ye bildirmek için ayrı bir elçi göndermişti. Ayrıca Mervân, Mu'âviye'ye bir mektup yazarak Hasan b. Ali'nin Resûlullah'ın (sas) yanında defnedilmekle ilgili vasiyetini de haber verdi. Mervân mektubunda, hayatta olduğu sürece bunun mümkün olamayacağını da yazdı. Sa'îd b. el-Âs ise böyle bir şeyden bahsetmedi. Hasan, *el-Bakî* mezarlığına defnedilince Mervân Mu'âviye'ye ikinci bir ulak göndererek defin hadisesi sebebiyle meydana gelen olayları haber verdi. Mervân özetle şöyle diyordu: "Ey Müminlerin Emiri! Biz silahlandık; bana tabi olanlardan 2.000 kişiye komutanlık yaptım. Ama Allah Teâlâ fazlı ve keremiyle Ebû Bekir ve Ömer'in yanına üçüncü bir kişinin defnedilmesine ebediyen engel oldu. Kaldı ki, Mazlum Osman bile orada değildir. Üstelik Osman'a yapılanları onlar yaptılar."

Bunun üzerine Mu'âviye Mervân'a bir mektup yazarak yaptıklarına teşekkür etti ve Sa'îd b. el-Âs'ı görevden alarak onun yerine Mervân'ı *Medine* valisi yaptı. Mu'âviye, Mervân'a yazdığı mektupta şunu yazdı: "Bu mektubum sana ulaştığında Sa'îd b. el-Âs'ın az veya çok bütün mallarına el koy." Mektup Mervân'ın eline ulaşınca mektubu, oğlu Abdülmelik vasıtasıyla Vali Sa'îd b. el-Âs'a gönderdi. Sa'îd mektubu okuyunca cariyesine bağırarak, "Emîrü'l-Müminîn'in iki mektubunu getir!" dedi. Mektuplar getirildi. Vali, Mervân'ın oğlu Abdülmelik'e, "Al bunları oku!" dedi. Abdülmelik mektubu okuyunca bir de ne görsün; Mu'âviye Mervân'ı valilikten azlettiğinde Sa'îd b. el-Âs'a mektup yazmış ve içinde Mervân'ın *Zülmerve, Süveyda* ve *Zû Huşub* köylerinde bulunan bütün mallarının musadere edilmesini ve onun için bir tek hurma ağacının bile bırakılmamasını istiyor. Sa'îd b. el-Âs Mervân'ın oğlu Abdülmelik'e, "Git babana bunu haber ver." dedi. Abdülmelik Sa'îd'i hayırla yâd etti. Bunun üzerine Sa'îd dedi ki: "Vallahi eğer sen mektubu bana getirmemiş olsaydın, bu mektupların içinde

gördüklerinden bir tek harf bile hatırlamayacaktım." Abdülmelik durumu babasına haber verince Mervân, "O adam bize, bizim ona olan düşkünlüğümüzden daha çok düşkünmüş!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah İbn Ebû Sebre anlattı. O da Sâlih b. Keysân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. el-Âs halim-selim ve vakur bir adamdı. Daha önce başına isabet eden ve beynine kadar giden darbe onu neredeyse hafif bir adam haline getirecekti. Fakat bununla birlikte Sa'îd insanların en halimi ve en vakurlarından biriydi. Mervân ise sinirli bir adamdı. Dili sert ve çabucak cevap veren bir insandı. Birisine karşı, içinde bir sevgi ya da bir kin bulunduğunda onu açıkça söylememesi nadirdi. Sa'îd b. el-Âs ise tam onun tersi bir adamdı. Sevdiği ya da buğzettiği insana karşı duygusunu ifade etmemek konusunda sabırlıydı. Sa'îd şöyle derdi: "Dünyada işler değişiyor; kalbler de değişiyor. Bu yüzden bugün birisini methetmek, fakat yarın onu ayıplamak bir insana yakışmaz."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

H. 50 yılında Mu'âviye hacca gitti; Sa'îd b. el-Âs da *Medine* valisiydi. Bu göreve kısa bir zaman önce, 49 yılında atanmıştı. Hasan b. Ali de o yılda vefat etmişti. Mu'âviye onu hep görevden almak istedi. Mervân da sürekli Hasan b. Ali'nin defniyle ilgili meydana gelen olaylar konusunda Mu'âviye'yi bilgilendiriyordu. Sa'îd b. el-Âs'ın Benî Hâşim kabilesiyle bir olup Hasan'ı Resûlullah'ın (sas), Ebû Bekir ve Ömer'in yanına defnetmek istediğini de ona bildirmişti. Bunun üzerine Mu'âviye Sa'îd b. el-Âs'ı azledip kendisini vali olarak atayacağına söz verdi. Ama Sa'îd b. el-Âs valilik yapmaya devam etti; çünkü Mu'âviye onu çabucak görevden almaya utanıyordu. Ancak Sa'îd, Mervân'ın kendisi hakkında muhbirlik yaptığını biliyordu. Mervân'la karşılaştığında şaka yollu, "Bizim hakkımızda sana henüz bir şey gelmedi mi?" derdi. Mervân ise, "Bunu neden bana söylüyorsun ki? Senin işine talip olduğumu mu sanıyorsun?" derdi. Mervân'ın fazla konuşmaya başladığını görünce Sa'îd b. el-Âs utanır ve susardı. Ancak Mervân'ın Sa'îd b. el-Âs hakkında Mu'âviye'e mektup yazdığı haberi *Şam*'dan Sa'îd'e bildirilmiş ve bu haber Mervân'ın kulağına gitmişti. Bunun üzerine

Mervân, Vali Sa'îd'in Benî Hâşim tarafında olduğunu iddia ederek ona karşı komplo düzenlemeye başladı. Daha sonra Mervân'ın vali olarak tayin edildiği haberi geldi. 53 yılında Sa'îd hacca gitmişti. 54 yılına yeni girilmişti ki, Mervân b. el-Hakem'in vali olarak *Medine*'ye atandığını duydu. Sa'îd b. el-Âs daha sonra onunla karşılaştığı zaman şaka yollu şöyle derdi: "Sana verilen söz, Hasan b. Ali'nin vefatından hemen sonra benim azledilmem ve senin de valı olarak atanmandı. Ama görüyorsun ki, birkaç yıl daha valilik yaptım. Vallahi, eğer benden bir hafiflik olarak telakki edilmesinden endişe etmeseydim kendim istifa eder ve Emîrü'l-Müminîn'e durumu arz ederdim." Bunun üzerine Mervân şöyle derdi: "Kısa keseceğim! Doğrusu Hasan b. Ali'nin vefatında senin onlara meylettiğni düşündük." Bunun üzerine Sa'îd şöyle dedi: "Vallahi, onların [Benî Hâşim'in] benim hakkımdaki töhmetleri ve kötü düşünceleri senin hakkında besledikler inden daha fazladır. Benim Hüseyn b. Ali ile ilişiğimi kesmem şeklindeki talebine gelince, vallahi sen kendin ilişiğini kopardığın halde benim bu konuda en ufak bir şey yapmam söz konusu bile değildir."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd şöyle dedi: Babam dedi ki:

Sa'îd b. el-Âs ve Mervân kendi aralarında güleryüzlü oldukları halde birbirleri hakkında iyi düşünmezlerdi. Daha sonra birbirleriye karşılaşırlar, gerekirse birbirlerine hakkı teslim ederlerdi. Birbirileriyle karşılaştıklarında selamlaşırlar; onların birbirlerine karşı içlerinde bir şey sakladıkları bilinmezdi. Onların işleri böyleydi.

Bize Muhammed b. Muhammed haber verdi; dedi ki:

Hasan b. Ali 49 yılında vefat etti. Sa'îd b. el-Âs onun cenaze namazını kıldırdı. Defalarca zehirlenmişti; hastalığı kırk gün devam etti.

İbn Sa'd dedi ki: Hasan b. Ali hicretin 3. yılında, Ramazan ayının ortasında dünyaya geldi.

1374. Hüseyin b. Ali (r) ﴿الحسين بن على﴾

[Hüseyn b. Ali] b. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Annesi Fâtıma bt. Resûlullah'tır (sas). Fâtıma'nın annesi, Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Fâtıma, hicretin 3. yılında Zilkâde ayının başlarında Hüseyn'e hamile kalmıştı. Hicretin 4. yılının Şaban ayının başlarında da Hüseyn dünyaya geldi.

Hüseyn'in Çocukları:

Ali el-Ekber: Ali, babasıyla birlikte *Taf*'da [*Kerbelâ*'da] şehid edildi. Nesli yoktur. Annesi, Sakîf kabilesinden Âmine bt. Ebû Mürre b. Urve b. Mes'ûd b. Mu'attib'dir. Onun annesi de Ebû Süfyân b. Harb'in kızıdır. Hassân b. Sâbit onun hakkında şöyle demiştir:

Gündüz güneşi[ne benzeyen bir kadın] üzerimize doğdu.
Oysa kim akşam vakti gezen güneşi görebilmiştir ki?
O kadının dedesi Kureyş'in en vefalılarındandı.
Eğer amcalarını soracak olursan Sakîf kabilesindendirler.

Ali el-Asğar: Zürriyet sahibi bir çocuktu. Annesi ümmü veled idi. Onun annesinden kardeşi, Hüseyn'in mevlası olan Zübeyd'in oğlu Abdullah idi. Onlar *Yenbû*'da ikamet ediyorlardı.

Ca'fer: Onun zürriyeti devam etmemiştir. Annesi, Belî b. Amr b. el-Haf b. el-Kudâ'a'dan es-Selâfe'dir.

Fâtıma: Onun annesi, Ümmü İshâk bt. Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre idi.

Sükeyne: Annesi er-Rebâb bt. İmruülkays b. Adî b. Evs b. Câbir b. Ka'b b. Alîm b. Hübel b. Abdullah b. Kinâne b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb'dir.

Rebâb ve Sekine hakkında Hüseyn b. Ali şöyle demiştir:

Yemin olsun ki, ben öyle bir ev seviyorum ki,
Sükeyne ve er-Rebâb orada kalıyorlar.

Onları seviyorum ve malımın büyük kısmını bu uğurda veririm.
Ayrıca bu konuda beni eleştirenleri kınayacak değilim.
Beni kınasalar bile, itaat edecek değilim; hayatım boyunca...
Ya da toprak beni örtünceye kadar...

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o Ubeydullah b. Ebû Râfi'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas), Hüseyn'in iki kulağında ezan ve kamet okuduğunu gördüm.

Bize Abdullah b. Ebû Bekir b. Habîb es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîre anlattı. O da Simâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ın eşi Ümmü'l-Fadl, "Ey Allah'ın Resûlü! Rüyamda senin vücudundan bir parçanın bizim evde olduğunu gördüm." dedi. Resûlullah (sas), *"Hayırlı bir rüya görmüşsün. Fâtıma bir çocuk doğuracak; sen ona Kusem'in sütünü vereceksin."* dedi. Râvî dedi ki: Hüseyn dünyaya geldi; Ümmü'l-Fadl ona süt vermeye başladı. Ümmü'l-Fadl dedi ki: Onu Resûlullah'a (sas) götürdüm; onu öpüp koklarken Resûlullah'ın (sas) üzerine bevletti. Resûlullah (sas), *"Oğlumu al; üzerime bevletti."* dedi. Dedi ki: Hüseyn'i aldım, onu çimdikledim ve "Resûlullah'ın üzerine bevlettin; ona eziyet ettin ha!" dedim. Çocuk ağlamaya başladı. Çocuk ağlamaya başlayınca Resûlullah (sas), *"Ey Ümmü'l-Fadl! Sen benim oğlumu ağlatmakla bana eziyet ettin!"* dedi ve biraz su istedi. Sonra suyu bevlettiği yere serpti ve *"Oğlan bevlettiği zaman su serpeceksiniz, fakat kız bevlettiği zaman yıkayacaksınız."* dedi.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi. O Şerîk'ten, o Simâk'tan, o Kâbûs'tan, o da Ümmü'l-Fadl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali dünyaya geldiği zaman Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resûlü! Onu bana ver; ona sahip çıkayım ve ona Kusem'in sütünü vereyim." dedim. Resûlullah (sas) onu bana verdi. Hüseyn'i yanına götürdüm; Resûlullah (sas) onu göğsünün üzerine koydu. Hüseyn bevletti; bevl, onun gömleğine değdi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Gömleğini bana ver; yıkayayım." Resûlullah (sas), *"Erkek çocukların bevli üzerine su serpilir, ancak kız çocuklarının bevli yıkanır."* dedi.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi. O Sa'îd b. Ebû Arûbe'den, o Katâde'den, o Muhammed b. Ali Ebû Ca'fer'den, o da Ümmü'l-Fadl'dan şunu rivayet etti:

Kendisi Hüseyn b. Ali'yi Resûlullah'ın (sas) yanına getirmiş ve onu Resûlullah'ın odasına koymuş; Hüseyn de bevletmiş. Ümmü'l-Fadl dedi ki: Onu almaya gittim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Oğlumun bevlini kesme; rahat yapsın. Muhakkak ki, erkek çocuğun bevline su serpilir, fakat kız çocuğunun bevli yıkanır."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Ahvas anlattı. O Simâk'tan, o Kâbûs b. el-Muhârik'ten, o da Lübâbe bt. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, Resûlullah'ın (sas) hücresindeydi ve üzerine bevletti. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bir elbise giy de ve gömleğini bana ver; onu yıkayayım." Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Elbise ancak kızların bevlinden dolayı yıkanır. Erkek çocuklarının bevli ise üzerine sadece su serpilir."* dedi.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da bir adamdan şunu rivayet etti:

Abbâs b. Abdülmuttalib'in karısı Ümmü'l-Fadl, emzirme dönemindeki Hüseyn'i Hz. Peygamber'in (sas) yanına getirdi. Resûlullah (sas) onu tuttu, öpmeye başladı ve kucağına aldı. Bir ara baktı ki, bevlediyor. Râvî dedi ki: "Sanki Resûlullah (sas) bundan dolayı sıkıntı duymaya başladı." Onu Ümmü'l-Fadl'a verdi. Ümmü'l-Fadl çocuğu hafifçe salladı ve "Bak ne yaptın sen? Resûlullah'ın üzerine mi bevlettin?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Yavaş ol bakalım! Ona yaptığın şey, kalbimi incitti!"* dedi; bir miktar su istedi ve onun bevlinin üzerine serpti. Sonra, *"Erkek çocukların bevli üzerine su serpin, ama kız çocuklarının bevlini yıkayın."* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O İbn Ebû Leyla'dan, o İsa b. Abdurrahman'dan, o Abdurrahman b. Ebû Leyla'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) yanında oturuyorduk. Bir de baktık ki, Hasan veya Hüseyn yanına emekleyerek geldiler. Resûlullah (sas) Hüseyn'i göğsünün üzerine koydu. Resûlullah (sas) bizimle konuşurken onun göğsüne bevletti. Onu almak için ayağa kalktık. Resûlullah (sas), *"Oğlum... Oğlum..."* dedi; biraz su istedi ve onun bevlettiği yere döktü.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize babam haber verdi. Ayrıca bize Affân b. Müslim ve Sa'îd b. Mansûr haber verdiler; dediler ki: Bana Mehdî b. Meymûn anlattı. Bütün bunlar Muhammed b. Ebû Ya'kûb'dan, o da İbn Ebû Nu'm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adamdan işittim; İbn Ömer'e, elbisesinde bulunan pirenin kanını sordu. İbn Ömer, "Kimlerdensin sen?" dedi. Adam, "*Irak* ehlindenim." diye cevap verdi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Şuna bakın! Resûlullah'ın (sas) oğlunu öldürüyorlar; sonra da pirenin kanının hükmünü soruyorlar. Oysa ben Resûlullah'tan işittim; Hasan ve Hüseyn için, *'Onlar benim dünyadaki reyhanımdırlar.'* diyordu.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O er-Rebî b. Sa'îd'den, o Abdurrahman b. Sâbit'ten, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, falancanın kapısından girdi. Câbir b. Abdullah, "Cennet ehlinden birisine bakmaktan hoşlanan birisi varsa şuna baksın. Şehadet ederim ki; Resûlullah'tan (sas) işittim, öyle diyordu." dedi.

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O Avf b. Ebû Cemîle'den, o Ebü'l-Mu'azzil Atıyye et-Tafâvî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bana Ümmü Seleme haber verdi; dedi ki: Bir ara Resûlullah (sas) evimde iken, hizmetçi geldi ve "Ali ile Fâtıma kapıdadır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Benim ehl-i beytimden uzaklaş."* dedi. Ben de onlardan uzak olan evin bir köşesine gittim. Fâtıma ve Ali, yanlarında da Hasan ve Hüseyn vardı. Onlar henüz iki küçük çocuktular. Resûlullah (sas) Hasan ve Hüseyn'i aldı ve onları hücresinde oturttu. Sonra Ali'yi aldı ve onu kucakladı; diğer eliyle de Fâtıma'yı aldı. Onları kucakladı, öptü ve üzerlerine siyah bir örtü örttü. Sonra da, *"Allah'ım! Ben ve ehl-i beytim sana geliyoruz, ateşe değil!"* dedi. Bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben de sizinle olayım." dedim Resûlullah (sas), *"Sen de bizimlesin."* dedi.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ya'kûb ez-Zam'î anlattı; dedi ki: Bana Hâşim b. Hâşim anlattı. O da Abdullah b. Vehb'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ümmü Seleme haber verdi; dedi ki:

Resûlullah (sas) Fâtıma, Hasan ve Hüseyn'i elbisesinin altına soktu; sonra, *"Allah'ım! Bunlar ehl-i beytimdir."* diye Allah'a yalvardı. Ümmü Seleme dedi ki: Bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü! Beni de onların arasına koy." dedim. Resûlullah (sas), "Sen benim ehlimdensin." dedi.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ya'kûb ez-Zam'î anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Zeyd b. el-Muhâcir'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Müslim İbn Ebû Sehl en-Nebbâl haber verdi; dedi ki: Bana Hasan b. Üsâme b. Zeyd b. Hârise haber verdi; dedi ki: Bana babam [Üsâme b. Zeyd] şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gece bazı ihtiyaçlar için Resûlullah'ın (sas) kapısını çaldım. Ne olduğunu bilmediğim bir şeyi bağrına bastığı halde kapıya geldi. İhtiyacımı giderdikten sonra, "Bu bağrına bastığın şey nedir Ey Allah'ın Resûlü?" dedim. Örtüyü kaldırdı; baktım Hasan ve Hüseyn onun dizleri üzerindedir. Dedi ki: *"Bu ikisi benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır. Ya Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev. Ya Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev. Ya Rabbi! Sen biliyorsun ki, ben bunları seviyorum; sen de onları sev."*

Bize Ubeydullah b. Musa ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Kâmil Ebü'l-Alâ anlattı. O Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bize yatsı namazını kıldırdı. Secdeye gittiği zaman Hasan ve Hüseyn onun sırtına atlıyorlardı. Başını kaldırmak istediği zaman, onları eliyle alır ve yumuşakça yere bırakırdı. Tekrar secdeye gittiğinde onlar da tekrar sırtına biniyorlardı. Nihayet namazı bitirince birini bir dizine, diğeri öteki dizine koyardı. Ben ayağa kalktım ve "Ey Allah'ın Resûlü! Onları götüreyim mi?" dedim. Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. Ebû Hüreyre dedi ki: Bir şimşek çaktı; Resûlullah (sas), *"Haydi annenize gidin bakalım!"* dedi. Hasan ve Hüseyn o şimşeğin ışığında annelerine gittiler.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O Muhammed b. Musa'dan, o Avn b. Muhammed'den, o annesinden, o annesinin ninesinden, o da Fâtıma'dan şunu rivayet etti:

Bir gün Resûlullah (sas) bana geldi ve Hasan ile Hüseyn'i kastederek, *"Oğullarım nerede?"* diye sordu. Dedim ki: "Sabahladık, fakat evimizde yenilecek bir şey yoktu." Bunun üzerine Ali, "Onları alıp götüreyim, yenilecek bir şey yok. Korkarım ki, senin yanında ağlarlar." dedi ve onları falanca Yahudiye götürdü. Resûlullah (sas) ona doğru yöneldi; baktı ki, Hasan ve Hüseyn bir hurmanın etrafındaki havuzcukta oynuyorlar ve önlerinde biraz hurma var. Resûlullah (sas), *"Ey Ali! Sıcaklık bastırmadan çocuklarını geri götürmez misin?"* dedi. Bunun üzerine Ali, "Ey Allah'ın Resûlü!

Sabahladık, fakat evimizde [yenilecek] bir şey yoktu. Biraz otursanız da, Fâtıma için birkaç hurma toplasam..." dedi. Resûlullah (sas) oturdu; Ali de Yahudi için bir kovanın içine hurma koparıyordu. Nihayet kendisi için de biraz hurma topladı ve onları torbasına koydu. Sonra Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) çocuklardan birini taşıdı, Ali de diğerini taşıdı ve geri döndüler.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Sâlih haber verdi. O Âsım'dan, o Zir'den o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) namaz kılıyordu; secdeye vardığında Hasan ve Hüseyn onun sırtına atlıyorlardı. Onları engellemek istediklerinde, Resûlullah (sas) onlara dokunulmamasını işaret ediyordu. Namaz sona erince onları odasına koyar sonra, *"Beni seven şu ikisini de sevsin"* derdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Selm el-Hazzâ anlattı. O da el-Hasan b. Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hâzim'den işittim; on kere veya daha fazla bu hadisi babama anlattığını işittim. O Ebû Hüreyre'den, o da Resûlullah'tan rivayet etti; Resûlullah (sas) dedi ki: *"Hasan ve Hüseyn'i seven muhakkak ki, beni sevmiş olur. Onlara kızan muhakkak ki, bana kızmış olur."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebü'l-Cahhâf'tan, o Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), "Onları [Hasan ve Hüseyn'i] seven muhakkak ki, beni sevmiş olur. Onlara kızan da muhakkak ki bana kızmış olur." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym haber verdi. O Sa'îd b. Ebû Râşid'den, o Ya'lâ el-Âmirî'den şunu rivayet etti:

Davetli oldukları bir yemeğe Resûlullah (sas) ile birlikte çıkmış; dedi ki: Resûlullah (sas) cemaatin önünde hızlı bir şekilde yürümeye başladı; baktık ki, Hüseyn çocuklarla birlikte oynuyor. Resûlullah (sas) onu almak istedi. Ama çocuk [Hüseyn] oraya buraya kaçmaya başladı. Resûlullah (sas) onu alıncaya kadar onunla gülüştü. Resûlullah (sas) bir elini onun ensesine, diğer elini de onu çenesinin altına, ağzını da onun ağzına koydu ve onu öptü. Dedi ki: Sonra Resûlullah (sas), *"Hüseyn bendendir, ben de*

ondanım. Hüseyn'i sevenleri Allah sevsin. Hüseyn, torunlardan bir torundur." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym anlattı. O Sa'îd b. Ebû Râşid'den, o da Ya'lâ el-Âmirî'den şunu rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler; yarışıyorlardı. Resûlullah (sas) onları kucakladı ve *"Çocuk, insanı cimri ve korkak yapar. Kuşkusuz Allah'ın nasip ettiği en son gaza Tâif gazvesidir."* dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdiler; dediler ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ya'kûb anlattı. O Hasan b. Ali'nin mevlası Hasan b. Sa'd'dan, o da Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bir namazda secdeye vardı. Ona Hasan ya da Hüseyn geldi. Mehdî dedi ki: "Zannederim o Hüseyn idi." Resûlullah (sas) secdede iken onun boynuna bindi. Resûlullah (sas) secdeyi uzattı. O kadar ki, bir şey oldu zannettiler. Resûlullah (sas) namazı bitirince cemaat, "Ey Allah'ın Resûlü! Secdeyi çok uzattın; biz bir şey oldu zannettik." dediler. Resûlullah (sas), *"Bu oğlum benim boynuma binmişti. Kendiliğinden inmeden onu aceleyle indirmek istemedim."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Ziyâd anlattı. O Abdurrahman b. Ebû Nu'm'dan, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Hasan ve Hüseyn cennet gençlerinin efendileridir."*

Bize Yezîd b. Hârûn, Ya'lâ b. Ubeyd ve Ebû Âmir el-Akadî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Mansûr'dan, o el-Minhâl'den, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn çocuk iken Resûlullah (sas) onlar için Allah'a sığınıyordu. Bir gün, *"Oğullarımı getirin; İbrahim'in, oğulları İsmail ve İshâk'ı koruması için Allah'a sığındığı sözlerle ben de onları koruması için Allah'a sığınayım."* dedi. Onları kucakladı sonra, *"Sizi Allah'ın mükemmel kelimeleriyle, vesvese veren her türlü şeytandan ve kötü nazar sahibi her türlü gözden koruyorum"* dedi. Ayrıca derdi ki: *"İbrahim de oğulları İsmail ve İshâk'ı bu şekilde koruması için Allah'a sığınırdı."*

Bize Haccâc b. Nusayr haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan'ın kardeşi Muhammed b. Zekvân el-Cehdamî anlattı. O Mansûr b. el-Mu'temir'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) ashâbından bir grupla birlikte iken, Hasan ve Hüseyn yanlarından geçtiler. Onlar henüz iki çocuktular. Resûlullah (sas), *"Oğullarımı getirin; İbrahim'in, oğulları İsmail ve İshâk'ı koruması için Allah'a sığındığı sözlerle ben de onlar için Allah'a sığınayım."* dedi. Onları kucakladı sonra şöyle dedi: *"Sizi Allah'ın mükemmel kelimeleriyle, vesvese veren her türlü şeytandan ve kötü nazar sahibi her türlü gözden Allah'ın korumasına emanet ediyorum."* Dedi ki: İbrahim (a) bu kelimelerle beraber Fatiha suresini de okurdu. Mansûr b. Mu'temir, "Sen de bunlarla Allah'a sığın. Muhakkak ki bunlar gözden, her türlü ağrıdan ve sokmadan [yılan ve akrep gibi zararlıların sokmasından] korur." dedi ve "Bunları yaz." diye ekledi.

Bize Havze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da el-Ezrak b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Necrânlılarm Uskuf'u[303] ve lideri Resûlullah'ın huzuruna geldiler. Resûlullah (sas) onlara İslâm'ı anlattı. Onlar, "Bizler senden önce Müslümandık." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle dedi: "Yalan söylediniz. Sizin Müslüman olmanızı engelleyen üç şey vardır. Birincisi, sizin 'Allah oğul edinmiştir.' şeklindeki sözünüz; ikincisi, domuz etini yemeniz; üçüncüsü ise put için secde etmenizdir." Bunun üzerine onlar, "Peki İsa'nın babası kimdir?" dediler. Resûlullah (sas) onlara ne cevap vereceğini bilemedi; nihayet ona, ***"Allah'ın nezdinde İsa'nın durumu Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol" dedi ve oluverdi"*** ayetinden ta ***"Şüphesiz bu doğru haberlerdir. Allah'tan başka ilah yoktur."***[304] ayetine kadar olan kısım nâzil oldu. Resûlullah (sas) o adamları lanetleşmeye davet etti ve Fâtıma, Hasan ile Hüseyn'in ellerinden tuttu ve şöyle dedi: *"Bunlar benim çocuklarımdır."* Bunun üzerine adamlardan biri diğeriyle gizli konuşmaya başladı ve "Onunla lanetleşmeye girme. Kuşkusuz eğer o peygamber ise kurtuluşumuz olmaz." dedi. Sonra Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler ve "Senin lanetleşmene de İslâm'ına da ihtiyacımız

[303] Dinî önderleri (E).
[304] Âl-i İmrân, 3/59-62.

yok! Üçüncü bir teklifin var mı?" dediler. Resûlullah (sas), *"Evet, cizye vardır."* dedi. Onlar da cizye vermeyi kabul edip döndüler.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'den, o da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Necrân* ehliyle lanetleşmek istediği zaman Hasan ve Hüseyn'in elinden tuttu ve Fâtıma'ya, "Sen de bizi takip et." dedi. Allah'ın düşmanları bunu görünce geri döndüler.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb Hasan ve Hüseyn'e babalarına verdiği miktar kadar atıyye[305] verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb divanı kurup insanlara atıyyeler tahsis edince Hasan ve Hüseyn'i, Ehl-i Bedir'den olan babalarının bulunduğu grup içinde mütalaa etti. Çünkü onlar Resûlullah'ın akrabalarıydı. Her birisi için 5.000 dirhem tahsis etti.

Bize Hâlid b. Mahled ve Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yemen'den Ömer'e bazı giysiler gelmişti. İnsanlar giydiler ve o elbiseler içinde kalkıp gittiler. Ömer de Kabir ve Minber arasında [*Ravza*'da] oturuyordu. İnsanlar Ömer'in yanına gelip ona selam veriyorlar ve dua ediyorlardı. Bu arada Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyn, anneleri ve Resûlullah'ın (sas) kızı Fâtıma'nın evinden çıkarak insanlar arasında ilerlemeye çalışıyorlardı. Fâtıma'nın evi de mescidin orta tarafındaydı. Hasan ve Hüseyn'in üzerinde o giysilerden bir şey yoktu. Ömer ise çok üzgün bir şekilde bakıyordu. Sonra cemaate dönerek, "Vallahi, sizin giydikleriniz beni mutlu etmedi." dedi. Onlar ise, "Neden ey Müminlerin Emiri? Halkını giydirdin ve çok da iyi yaptın!" dediler. Ömer ise, "İnsanlar arasında dolaşan şu iki çocuk yüzünden... Üzerlerinde o giysilerden bir şey yok. O giysiler onlara karşı büyüklendiler ve onlar giysilere karşı küçüldüler." dedi. Sonra *Yemen*

[305] Atıyye, yılda bir defa devlet tarafından ödenen maaştır (M).

valisine, "Bana Hasan ve Hüseyn için acele olarak iki giysi daha gönder" diye yazdı. Yemen valisi de Ömer'e iki giysi gönderdi; Ömer onları Hasan ve Hüseyn'e giydirdi.

Bana Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd el-Ensârî anlattı. O Ubeyd b. Huneyn'den, o da Hüseyn b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben minbere, Ömer b. el-Hattâb'ın yanına çıktım ve kendisine, "Babamın minberinden in ve babanın minberine çık!" dedim. Dedi ki: Ömer bana, "Babamın minberi yok ki!" dedi ve beni yanına oturttu. Minberden inince de beni odasına götürdü ve "Oğlum, söyle bakalım, bunu sana kim öğretti?" dedi. Hüseyn dedi ki: "Kimse bana öğretmedi." dedim. Ömer, "Oğlum! Bize gelsen de akşam bizde kalsan" dedi. Dedi ki: Bir gün Ömer'in evine gittim; baktım ki Mu'âviye ile yalnız oturuyor. Abdullah b. Ömer de kapıda; girmesi için kendisine izin verilmiyordu. Döndüm; daha sonra bana yetişti ve "Oğlum, bize geldiğini görmedim." dedi. Ben ise, "Geldim, sen Mu'âviye ile yalnız oturuyordun. İbn Ömer'in geri döndüğünü görünce ben de geri döndüm." dedim. Bunun üzerine Ömer, "Sen, izin verilme konusunda Abdullah b. Ömer'den daha çok hak sahibisin. Çünkü bizim kafamızda bitiyor gördüğün şey, önce Allah'tan sonra da sizdendir."[306] dedi. Sonra elini başının üzerine koydu.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O da el-Ayzâr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Bir ara Amr b. el-Âs *Kâbe*'nin gölgesinde oturuyorken Hüseyn b. Ali'nin karşıdan geldiğini gördü. Amr b. el-Âs, "Bu adam, gök ehlinin sevdiği en sevimli dünyalıdır." dedi.

Ebû İshâk dedi ki: Bana gelen habere göre bir adam, *Kâbe*'nin gölgesinde oturan Amr b. el-Âs'ın yanına geldi ve "Üzerimde İsmail'in neslinden bir köle azat etme adağı var." dedi. Amr b. el-Âs, "Ben İsmail'in nesli olarak sadece Hasan ve Hüseyn'i bilirim." dedi.

Bize Osman b. Ömer ve Muhammed b. Kesîr el-Abdî haber verdiler; dediler ki: Bize İbrahim b. Nafî anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[306] Hz. Ömer'in bu sözünü şöyle anlamak mümkündür: "Sahip olduğumuz iktidar erki, Allah ve sizin aileniz sayesindedir." (E).

İbn Ömer'e gelip, "Benim üzerimde İsmail'in neslinden bir köle azat etme adağı var." diyenlere İbn Ömer, "İşte sana Hasan ve Hüseyn!" derdi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Ebü'l-Mühezzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir kadının cenazesindeydik. Ebû Hüreyre de bizimle birlikteydi. Bir adamın cenazesi getirildi; onu Ebû Hüreyre ile kadın cenazesi arasına koydular. Ebû Hüreyre her ikisi üzerinde namaz kıldı. Döndüğümüzde Hüseyn yoruldu ve yolda oturdu. Ebû Hüreyre elbisesinin kenarıyla toprakları ayaklarından siliyordu. Bunun üzerine Hüseyn, "Ey Ebû Hüreyre, sen böyle yapıyorsun ha?" dedi. Ebû Hüreyre, "Bırak beni; vallahi eğer insanlar, senin nasıl bir kimse olduğunu benim kadar bilselerdi seni omuzlarında taşırlardı." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bana Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Ya'kûb ed-Dabbî anlattı. Şöyle dedi:

Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Hüseyn b. Ali ile karşılaştığında, "Resûlullah'ın (sas) oğluna merhaba" der ve ona 300.000 dirhenı verilmesi için emir verirdi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Târık'ın mevlası Katarî el-Haşşâb haber verdi; dedi ki: Bize Müdrik Ebû Ziyâd anlattı; dedi ki:

İbn Abbâs'm duvarla çevrili bostanının yanındaydık. İbn Abbâs, Hasan ve Hüseyn birlikte geldiler. Önce bostam gezdiler, baktılar. Sonra su kanalının yanına geldiler ve kenarında oturdular. Hasan bana, *"Ey Müdrik! Senin yanında yiyecek var mıdır?"* dedi. Ben de, "Ekmek yapmıştık." dedim. Hasan, "Onu getir." dedi. Ben de biraz ekmek, biraz ufaltılmış tuz ve iki parça bakla getirdim. Hasan yemeye başladı; sonra, "Ey Müdrik! Bu ne kadar güzel bir şey." dedi. Sonra onun yemeği getirildi. Hasan'a güzel yemekler gelirdi. "Ey Müdrik! Bostanın çocuklarını bana topla." dedi. Hasan yemeği onların önüne koydu; onlar da yediler, fakat kendisi yemedi. Ben, "Sen yemiyor musun?" dedim. Hasan, "O yemek benim için bundan daha hoştu." dedi. Sonra kalktılar; abdest aldılar. Hasan'ın bineği getirildi. İbn Abbâs, bineğin yularından tuttu ve onu üzerine yerleştirdi. Sonra Hüseyn'in bineği getirildi. İbn Abbâs bineğin yularından tuttu ve onu üzerine yerleştirdi. Gittiklerinde İbn Abbâs'a, "Sen onlardan daha büyük olduğun

halde onların bineklerini tuttun ve onları üzerine yerleştirdin?" dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Ahmak, bunların kim olduklarını biliyor musun? Bunlar Resûlullah'ın (sas) çocuklarıdır. Onların bineklerinden tutmam ve onları üzerine yerleştirmem Allah'ın bana verdiği bir lütuf değil midir?" dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Rezîn b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'ı gördüm; yanına Ali b. Hüseyn geldi; ona "Sevgilinin oğluna merhaba!" dedi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O İbn Avn'dan, o da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mervân, altı yıl boyunca bizim valimizdi ve her Cuma minberin üzerinde Ali'ye sövüyordu. Sonra görevden alındı ve yerine Sa'îd b. el-Âs vali yapıldı. Sa'îd Ali'ye sövmüyordu. Sonra görevden alındı ve tekrar Mervân vali yapıldı. Mervân Ali'ye sövüyordu. Bunun üzerine Hasan b. Ali'ye, "Bu adamın neler söylediğini duymuyor musun?" denildi. Hasan buna hiç cevap vermezdi. Dedi ki: Hasan Cuma günü gelir; Resûlullah'ın (sas) hücresine girer ve otururdu. Hutbe bitince hücreden çıkar, namaz kılar, sonra ailesine dönerdi. Dedi ki: Hasan bu duruma asla razı değildi; ancak evinde sakinleşirdi. Dedi ki: Biz Hasan'ın yanındaydık, "Falanca kişi kapıdadır." denildi. Hasan, "Ona izin verin, girsin. Vallahi ben o kişinin şer getirdiğini sanıyorum." dedi. İzin verildi; adam girdi ve "Ey Hasan! Ben bir yöneticinin yanından geliyorum ve sana bir mesaj getirdim." dedi. Hasan, "Konuş!" dedi. Adam şöyle dedi: "Mervân defalarca Ali'ye ve sana sövdü. Ben senin durumunu bir katırın durumuna benzettim. Katıra, "Baban kimdir?" diye soruyorlar. Katır, 'Annem attır.' diyor." Bunun üzerine Hasan, Git o adama de ki: "Vallahi sana sövmek için dediklerinden hiçbir şeyi unutmayacağım. Fakat seninle randevumuz Allah'ın (c) huzurunda olacaktır. Eğer doğru söylüyorsan Allah doğruluğun sebebiyle seni mükâfatlandıracaktır. Eğer yalan söylüyorsan, Allah'ın azabı daha şiddetlidir. Allah, dedemi [veya benim durumumu] bir katıra benzetilmekten çok yüce tutmuş ve onu şereflendirmiştir."

Adam gitti. Henüz odada iken Hüseyn ile karşılaştı. Hüseyn adama, "Söyle bakalım; ona ne getirdin?" diye sordu. Adam, "Bir mesaj getirdim ve kendisine ilettim." dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Vallahi ya ona ne mesaj getirdiğini söyleyeceksin, ya da emredeceğim; öyle bir dövüleceksin ki, sopanın ne zaman üzerinden kalktığını bilemeyeceksin. Hemen dön!" dedi. Adam döndü. Hasan adamı görünce, "Onu gönder!" dedi. Adam, "Hayır, gidemem!" dedi. Hasan, "Neden?" dedi. Adam "Çünkü yemin içtim." dedi. Hasan, "Tamam; ısrar ediyor, ona anlat!" dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Söyleyeceklerimi o adama [Mervân'a] iletmeyen kişi anasının bızırını yesin!" dedi. Hasan, "Ey Hüseyn, o adam yöneticidir." dedi. Hüseyn, "Eğer dediklerimi o adama nakletmezse adamı yerim ben. Git ona söyle: 'Hüseyn sana, senin babana, sülalene şöyle şöyle... dedi' Aramızdaki işaret de, Resûlullah'ın (sas) lanetinden korunmak için omuzlarını tutmandır." dedi. Adam gitti; Hüseyn'in dediklerini fazlasıyla anlattı.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. el-Velîd el-Vassâfî anlattı. O da Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali 25 defa yürüyerek hac yapmıştır. Seçkin arkadaşları da da onun arkasından geliyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hüseyn b. Ali yürüyerek hac yapıyordu. Seçkin arkadaşları da onun yanı başındaydı.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Bana el-Alâ haber verdi. Kendisi Muhammed b. Ali b. Hüseyn'den işitmiş; şöyle diyordu:

Hüseyn b. Ali yürüyerek hac yapıyordu; hayvanları da arkasından sürülüyorlardı.

Bize el-Velîd b. Ukbe et-Tahhân haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi; dedi ki:

Hüseyn hamama girmek istediği zaman *Hîre* beldesine gelirdi. Yani Hîre ehlinin saygınlıklarının olmadığını söylemek istiyor.[307]

[307] Hüseyn'in zamanında insanlar hamamlara peştemalsiz giriyorlardı. Hüseyn bundan kaçınıyordu. Bu yüzden halkı Hıristiyan olan Hire'ye gider ve orada hamama girerdi. Eğer

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Atâ b. es-Sâib haber verdi. O da Ebû Yahya'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hasan, Hüseyn ve Mervân b. el-Hakem'in arasındaydım. Hüseyn'e Mervân tarafından sövülüyordu. Fakat Hasan, Hüseyn'e engel olmak istiyordu. Hatta Mervân, "Sizler, lanetlenmiş bir aileye mensupsunuz." dedi. Dedi ki: Hasan öfkelendi ve "Yazıklar olsun sana; lanetlenmiş bir aile, öyle mi? Vallahi sen babamn sulbünde iken Allah senin babanı peygamberinin diliyle lanetlemiştir." dedi.[308]

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Ganiyye anlattı. O Yahya b. Sâlim el-Mavsılî'den, o da Hüseyn b. Ali'nin mevlasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali'nin yanındaydım. Bir kapıdan geçti ve su istedi. Bir kız gümüş işlemeli bir bardakla çıktı. Hüseyn bardaktan gümüşleri söküp kıza attı ve "Bunları ailene götür." dedi, sonra suyu içti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih anlattı. O Ubeydullah b. Atâ'dan, o da Ebû Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn, Ali'nin yerine köle azat ediyorlardı.

Bize Mâlik b. İsmail en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Sehl b. Şu'ayb haber verdi. O Kanân en-Nehmî'den, o da Cu'ayd Hemdân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hüseyn b. Ali'nin yanına geldim; göğsünün üzerinde kızı Sükeyne vardı. Hüseyn, hanımına, "Ey Kelbli hanım![309] Kızını üzerimden al!" dedi. Bana hal-hatır sordu ve "Bana Arap gençlerinden -ya da Araplardan- söz et." dedi. Ben de, "Onlar, güllelerle oynayan ve arkadaş toplantılarında vakit geçiren insanlardır." dedim. Bunun üzerine Hüseyn, "Bana mevaliden söz et." dedi. Ben de, "Onlar, faiz yeyiciler ya da dünyaya hırslı insanlardır." dedim. Hüseyn şöyle dedi: "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn***. Vallahi,

oradakiler peştemallı giriyorlarsa ne ala: ama eğer çıplak giriyorlarsa, zaten onlara karşı hurmet gerekmiyor (Bk. Vesâilü'i-Şî'a, I, 365).

[308] Mervân'ın babası, el-Hakem b. Ebü'l-Âs, Mekke fethinde Müslüman olmuş; daha sonra Medine'ye giderek oraya yerleşmiştir. Hz. Peygamber'i üzen bazı davranışları olmuş, sonra da Hz. Peygamber tarafından Tâif'e sürülmüştür. Burada o gelişmelere atıf vardır (E).

[309] Burada kastedilen Kelb kabilesidir. Çünkü Sükeyne'nin annesi er-Rebâb bt. İmruülkays Kelb kabilesinden idi. (E)

onlar, Allah'ın dinine kendileriyle yardım edeceği iki grup olduklarını konuştuğumuz kimselerdir. Ey Cu'ayd Hemdân! İnsanlar dört kısımdır. Bazı insanların ahlakı vardır; fakat nasipleri yoktur. Bazılarının nasibi vardır; fakat ahlakı yoktur. Bazılarının hem ahlakı hem nasibi vardır. Bazılarının da ne ahlakı, ne de nasibi vardır. Bunlar insanların en kötüleridir."

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı; dedi ki: Bize Ammâr b. Mu'âviye ed-Dühnî anlattı; dedi ki:

Hasan ve Hüseyn'in, dönemin imamının arkasında ikindi namazı kıldıklarını gördüm. Sonra *Hacerülesved*'e geldiler ve onu selamladılar. Sonra bir hafta müddetle tavaf edip ikişer rekât namaz kıldılar. İnsanlar, "Bunlar Allah Resûlü'nün kızlarının oğludur." dediler. Bunun üzerine insanlar etraflarını kuşattılar. Öyle ki, yürüyecek yer bulamadılar. Güçlü-kuvvetli olan Rükâne b. Abdüyezîd b. Hâşim'in neslinden bir adam [koruma] onlarla beraberdi. Nihayet Rükânî adam Hüseyn'in elinden tuttu; bu kez insanlar Hasan'ın etrafında birikmeye başladılar. İnsanlar gerçekten Hasan'ı çok yüceltiyorlardı. Ben onların *Hacerülesved*'in ardından *Hücre-i İsmail*'den sonra gelen rüknün yanından geçerlerken *Hacerülesved*'i hep selamladıklarını gördüm. Dedi ki: Ben Ebû Sa'îd'e, "Muhtemelen onlar haftanın bir kısmında orada kalıp namaz [Cuma namazı] kılıyorlardı. Bu durum onların haftalarını bölmüş olmalı." dedim. Ebû Sa'îd, "Hayır! Onlar, tam bir hafta boyunca tavaf ettiler." dedi.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hasan ve Hüseyn'in ikindiden sonra tavaf ettiklerini ve namaz kıldıklarını gördüm.

Bize Talk b. Ganâm en-Neha'î haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk ve Kays haber verdiler. O Ammâr ed-Dühnî'den, o Müslim el-Batîn'den, o da Hüseyn b. Ali'den şunu rivayet etti:

Hüseyn ihramda vücuduna zeytinyağı sürüyordu; onun arkadaşları da esans yağı sürüyorlardı.

Bize Şebâbe b. Sevvâr haber verdi; dedi ki: Bana Bessâm haber verdi; dedi ki:

Ebû Ca'fer'e, Benî Ümeyye'nin arkasında namaz kılmanın caiz olup olmadığını sordum. Bana, "Onların arkasında namaz kıl. Biz, onların

arkasında namaz kılıyoruz." dedi. Ben, "Ey Ebû Ca'fer! Bazı insanlar, sizin bu şekilde takıyye yaptığınızı söylüyorlar." dedim. Bunun üzerine Ebû Ca'fer, "Hasan ve Hüseyn Mervân'ın arkasında, ön safta namaz kılıyorlardı. Üstelik Mervân minberde iken Hüseyn ona hakaret ediyordu. Takıyye bu mudur?" dedi.

▪ Hüseyin'in (r) Duası

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi. O Cerîr b. Abdülhamîd'den, o Mansûr'dan, o da Muhammed b. Ebû Muhammed el-Basrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali vitir namazında, "Allah'ım! Sen görür fakat görünmezsin. Sen yüceler yücesisin. Dünya ve ahiret senindir. Zelil ve mahcup olmaktan sana sığınırız." şeklinde dua ederdi.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Arefe günü, *Mısır* ehlinden bir adam Hasan ve Hüseyn'in yanına geldi. Adam, Arefe günü oruç tutmanın caiz olup olmadığını onlara sordu. Baktı ki, Hüseyn oruçlu, fakat Hasan oruçlu değil. Bunun üzerine Hasan ve Hüseyn, "Bu ikisi de güzeldir." dediler.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Câbir'den, o da Muhammed b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hasan ve Hüseyn Mervân'ın arkasında namaz kılarlar ve onun arkasında namaz kılmaya önem verirlerdi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Osman b. Osman'dan, o Ebû Râfi ailesinden bir adamdan, o babasından, o da Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib şöyle derdi: "Biz ehl-i beytiz; bizde bazı kusurlar vardır. Onlardan birisi hakemlere razı olmamdır. Bu oğlum [Hasan'ı kastederek], bu işten alnının akıyla çıkacaktır. Ailemde en çok bana benzeyen ise Hüseyn'dir."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Yezîd b. Iyâd b. Cu'dübe'den, o da Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn, Suffe'de bir şeyler yiyen fakirlerin yanından geçti. Onlar, "Buyur yemeğe!" dediler. Hüseyn hemen indi ve "Allah kibirli insanları sevmez!" diyerek onlarla birlikte yemek yedi. Sonra onlara, "Ben sizin davetinize icabet ettim, siz de benim davetime icabet edin." dedi. Onlar da, "Peki!" dediler. Hüseyn onları evine götürdü ve hanımı er-Rebâb'a, "Sakladığın [gıdaları] çıkar!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Muhammed b. Amr el-Abdî'den, o da Ebû Sa'îd el-Kelbî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye Kureyş'ten bir adama şöyle dedi. "Sen Resûlullah'ın (sas) mescidine girdiğinde bir halka görürsen ve içinde, sanki başlarında kuş bulunan insanlar varsa, işte o, izarı dizlerinin altına kadar inen Ebû Abdullah'ın [Hüseyn b. Ali'nin] halkasıdır ve o halkada boş şeyler bulunmaz."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Cüveyriye b. Esmâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Abdullah b. Ca'fer'in kızını oğlu Yezîd'e istedi. Abdullah konuyu Hüseyn ile istişare etti. Hüseyn, "Kanımız onun kılıcından damladığı halde ona kız mı vereceksin? Onu kardeşinin oğlu el-Kâsım b. Muhammed'e ver." dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Borcum var." dedi. Hüseyn, "*el-Buğaybiğa* [Ali b. Ebû Tâlib'in hurma bahçesi] senin olsun. Borcunu ondan öde. Amcanın [Ali b. Ebû Tâlib] orada neler yaptığını biliyorsun." dedi. Abdullah b. Ca'fer kızını, amcasının oğlu el-Kâsım'a verdi. Sonra Abdullah Mu'âviye'ye bir adam göndererek *el-Buğaybiğa*'yı satmak istediğini söyledi. Onu 1.000.000'a [dirhem] sattı. Mu'âviye de bahçeyi alması için Mervân'a mektup yazdı. Mervân almak için bineğine bindi. Baktı ki, Hüseyn orada halkın yanında duruyor. Hüseyn, "İsteyen bahçeye girsin. Vallahi girene bir ok atarım!" dedi. Bunun üzerine Mervân geri döndü ve Mu'âviye'ye mektup yazdı. Mu'âviye Mervân'a, "O bahçeden vazgeç!" diye mektup yazdı. Abdullah b. Ca'fer bahçeyi kullandı. Mu'âviye vefat edip Hüseyn öldürüldükten sonra Yezîd b. Mu'âviye *el-Buğaybiğa*'yı aldı. Yezîd ölünce Abdullah b. ez-Zübeyr onu Ebû Tâlib'in ailesine geri iade etti. Abdullah b. ez-Zübeyr öldürülünce Abdülmelik b. Mervân onu Mu'âviye ailesine iade etti. Ömer b. Abdülazîz halife olunca bahçeyi, Ali'nin ailesine geri verdi. Yezîd b. Abdülmelik iktidara gelince bahçeyi aldı ve onu

Mu'âviye'nin ailesine geri verdi. Nihayet el-Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik hükümdar olunca konuyu kadıya [hâkime] intikal ettirdi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Abdullah b. Ca'fer'den, o da el-Misver b. Mahreme'nin kızı Ümmü Bekir ve Gassân b. Abdülhamîd'den, o Ca'fer b. Abdurrahman b. Misver'den, o babasından, o da el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, Mervân'a, "Abdullah b. Ca'fer'in kızını Yezîd'e al! Onun 50.000 dinarlik borcunu öde ve ona 10.000 dinar daha ver." diye mektup yazdı. Bunun üzerine Abdullah b. Ca'fer, "Hüseyn'den habersiz hiçbir iş yapmam." dedi ve onunla istişare etti. Hüseyn, "Kızın işini bana bırak!" dedi. Abdullah b. Ca'fer de öyle yaptı. Bunun üzerine bir toplantı yaptılar. Mervân şöyle dedi: "Kuşkusuz Emîrü'l-Müminîn [Mu'âviye] akrabalığı arttırmak ve bu iki ailenin sevgisini bir kızla pekiştirmek istiyor. Üstelik Ebû Ca'fer'in Emîrü'l-Müminîn'e verdiği cevapta, onun hakkında iyi düşündüğünü gösteren emareler var. Babası kızının yetkisini dayısına [Hüseyn'e] vermiştir. Hüseyn'in de Emîrü'l-Müminîn'e karşı bir zıtlığı bulunmamaktadır." Bunun üzerine Hüseyn konuştu ve şöyle dedi: "Allah İslâm dini ile hor olanı yüceltmiş, eksiği tamamlamış ve kınamayı da kaldırmıştır. Müslümanın üzerinde kınama yoktur. Allah'ın yüce tuttuğu akrabalık, bizim akrabalığımızdır ve ben bu kızı bize akrabalık ve nesep yönünden daha yakın olan birisine, el-Kâsım b. Muhammed b. Ca'fer'e vermiş bulunuyorum." Mervân, "Bizi mağdur mu edeceksiniz ey Hâşimoğulları?" dedi. Sonra Abdullah b. Ca'fer'e döndü ve "Ey Ca'fer'in oğlu! Emîrü'l-Müminîn'in senin yanındaki değeri bu mudur?" dedi. Abdullah b. Ca'fer, "Ben sana, dayısından [Hüseyn'den] habersiz hiçbir iş yapmayacağımı bildirdim." dedi. Hüseyn dedi ki: "Allah aşkına! Bilir misiniz ki, Hasan Osman'ın kızı Âişe'yi istedi; onun yetkisini de sana vermişlerdi. Biz konuyu görüşmek üzere böyle bir mecliste bir araya geldiğimizde sen, 'Kızı Abdullah b. ez-Zübeyr ile evlendirmeyi düşünüyorum.' dedin. [el-Misver'i kastederek] "Böyle değil mi ey Ebû Abdurrahman?" dedi. el-Misver, "Allah için öyleydi." dedi. Bunun üzerine Mervân, "Doğrusu ben kızın babası Abdullah b. Ca'fer'i kınıyorum. Hüseyn zaten bize karşı kin doludur." dedi. el-Misver de, "İnsanlara yüklenme! Yaptıkları şey akrabalığa daha uygundur. Onlar akrabayı gözetmişler ve kızlarını istediklerine vermişler." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Yezîd b. Iyâd b. Cu'dübe'den, o da Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. el-Âs, Ömer'in vefatından sonra Ali'nin kızı Ümmü Külsûm'ü istedi ve kendisine 100.000 [dirhem] gönderdi. Hüseyn yanına gitti, Ümmü Külsûın onunla istişare etti. Hüseyn, "Sakın onunla evlenme!" dedi. Bu kez Hasan'a haber gönderdi. Hasan, "Ben onu Sa'îd ile evlendireceğim; onun için hazırlık yapın." dedi. Hasan hazır oldu; Sa'îd b. el-Âs ve yanındakiler Hasan'a geldiler. Sa'îd [Hüseyn'i kastederek], "Ebû Abdullah nerede?" diye sordu. Hasan ona, "O olmadan da ben sana kâfiyim." dedi. Sa'îd, "Muhtemelen Ebû Abdullah bu evliliği istemez ey Ebû Muhammed!" dedi. Hasan, "Hayır, o da ister. Ben bu hususta sana kâfiyim." dedi. Sa'îd, "O halde onun istemeyeceği herhangi bir şeye girişmem." dedi; döndü ve [daha önce gönderdiği] paradan herhangi bir şey almadı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hüseyn b. Ali yüzüğü sol eline takardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Muttalib b. Ziyâd anlattı O da es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'i (r) gördüm; sarığının altında kafası görünüyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O da el-Ayzâr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hüseyn'i gördüm; üzerinde ipekle karışık yün bir elbise vardı. Saçını kına ve çivit otuyla boyamıştı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid ve İbrahim b. Muhâcir'den, onlar da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet ettiler: Bana, görenler haber verdiler; dediler ki:

Hüseyn'in üzerinde ipekle karışık yün bir cübbe vardı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Ebû Bekir b. el-Hüzelî'den, o da Abdullah b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Hüseyn'in üzerinde ipekle karışık yün bir cübbe gördüm.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed'in mevlası Mu'attib anlattı; dedi ki: Ca'fer b. Muhammed'den duydum; şöyle diyordu:

Hüseyn'in üzerinde ipek yün karışımı bir elbise olduğu halde şehid oldu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim b. Muhâcir anlattı; dedi ki: Babamdan işittim. O da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'in üzerinde ipekle karışık yün bir cübbe gördüm; başı da çivit otuyla boyalıydı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O İbrahim b. Muhâcir'den, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali'nin çivit otuyla boyandığını gördüm; Ramazan ayında yüzük takardı ve üzerinde ipekle karışık yün bir cübbe vardı.

Bize Vehb b. Cerîr ve Yahya b. Abbâd haber verdi. O Şu'be'den, o da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: el-Ayzâr'dan işittim; şöyle diyordu:

Hüseyn b. Ali, çivit otuyla saçını boyardı. Yahya b. Abbâd, "Ben gördüm." dedi.

Bize Abdülmelik b. Amr ve Ebû Âmir el-Akadî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali saçını çivit otuyla boyuyordu.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrâîl'den, o da Muhammed b. Kays'tan şunu rivayet etti:

Ben Hüseyn b. Ali'yi gördüm; sakalı çivit otuyla boyalıydı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrâîl'den, o es-Süddî'den, o da Benî Hâşim'in mevlası Kesîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali çivit otuyla boyanırdı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O da es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali'yi gördüm; sakalı simsiyahtı ve yanında oğlu Ali de vardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O da es-Serî b. Ka'b el-Ezdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'i beyaz bir atın üzerinde gördüm; saçını ve sakalını çivit otuyla boyamıştı.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed'in mevlası Mu'attib anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn çivit otuyla boyanırdı.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi, o Talha'dan, o da -ikisi de Mekkeli olan- Ömer b. Atâ ve Ubeydullah b. Ebû Yezîd' şöyle dediklerini rivayet etti:

Hüseyn'e bakıyorduk; saçını ve sakalını siyaha boyuyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Abdülazîz b. Rüfey'den, o da Habbâb'ın mevlası Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'i gördüm; saçını siyaha boyamıştı.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ ve Ma'n b. İsa anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Ma'şer el-Medînî haber verdi. O da Sa'îd b. Ebû Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Hüseyn b. Ali'yi gördüm; saçını siyaha boyuyordu.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih anlattı. O da es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali'yi gördüm; siyah sakallıydı.

Bize Hâlid b. Mahled ve Muhammed b. Ömer haber verdiler; dediler ki: Bize Musa b. Ya'kûb ez-Zema'î anlattı; dedi ki: Bana Hâşim b. Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs haber verdi. O da Abdullah b. Vehb b. Zem'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ümmü Seleme haber verdi; dedi ki:

Bir gün Resûlullah (sas) uyumak için uzanmıştı; birden uyandı. Keyifsiz görünüyordu. Sonra tekrar uzandı; uyudu ve birinci uyanıştan biraz daha keyifsiz bir şekilde uyandı. Sonra yine uzandı; uyudu ve korkarak uyandı. Elinde de kırmızı bir toprak vardı ve onu çeviriyordu. Gözlerinden de yaş akıyordu. Ben, "Bu toprak nedir ey Allah'ın Resûlü?" dedim. Resûlullah (sas), *"Cebrâîl bana 'Oğlun Hüseyn Irak'ta öldürülecek.' dedi. Ben de kendisine, 'Hüseyn'in öldürüleceği toprağı bana göster.' dedim. Cebrâîl o toprağı bana getirdi. İşte bu, o topraktır."* dedi.

Bize Ubeyd'in iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize Musa el-Cühenî anlattı. O da Sâlih b. Erbed en-Neha'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Ümmü Seleme şöyle dedi:

Allah'ın elçisi bana, *"Kapıda dur; kimse yanıma girmesin."* dedi. Biraz sonra Hüseyn girdi. Hüseyn çok gençti. Onu engellemek için uğraştım; fakat Hüseyn beni geçti ve Resûlullah'ın (sas) yanına girdi. Aradan zaman geçince Resûlullah (sas) bana kızmıştır, diye korkmaya başladım ve kapıdan ayrıldım. Baktım ki, Resûlullah'ın (sas) avucunda bir şey var; evirip çeviriyor. Çocuk, karnı üzerinde uyuyor, Resûlullah'ın gözyaşları da akıyordu.

Resûlullah (sas) bana, *"Gir!"* deyince şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resûlü! Oğlun geldi; onu engellemek istedim, fakat beni geçti. Aradan zaman geçince sen bana kızmışsındır diye korkmaya başladım ve kapıdan döndüm geldim. Baktım ki, senin avucunda bir şey var; evirip çeviriyorsun. Çocuk karnın üzerinde uyuyor ve gözyaşların da akıyordu." Resûlullah (sas) şöyle dedi: *"Cebrâîl bana, Hüseyn'in öldürüleceği toprağı getirdi ve bana 'Senin ümmetin onu öldürecek.' dedi."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim anlattı. O babasından, o Ebû Seleme'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bizim küçük bir odamız vardı. Resûlullah (sas) Cebrâîl ile buluşmak istediği zaman orada onunla buluşurdu. Bir defasında Resûlullah (sas) o küçük odada Cebrâîl ile buluşmuştu. Bana da, "Kimse buraya çıkmasın." diye emretti. Fakat Hüseyn oraya çıktı, ancak Âişe farkına varmadı. Cebrâîl, "Bu kimdir ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Resûlullah, *"Benim oğlumdur."* dedi. Resûlullah (sas) onu aldı ve dizinin üzerine koydu. Cebrâîl, "Fakat bu öldürülecek biliyor musun?" dedi. Resûlullah (sas), *"Onu kim öldürecek?"* dedi. Cebrâîl, "Ümmetin onu öldürecek." dedi. Resûlullah, *"Benim ümmetim onu öldürecek öyle mi?"* diye sordu. Cebrâîl, "Evet, eğer istersen onun öldürüleceği yeri de sana söyleyeyim." dedi ve Resûlullah'a (sas) Hüseyn'in öldürüleceği *Irak* toprağını gösterdi. Sonra oradan kırmızı bir toprak alarak, "İşte bu da Hüseyn'in öldürüleceği yerin toprağındandır." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Osman b. Mıksem'den, o el-Makburî'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir ara Resûlullah (sas) uyuyordu. Baktım, Hüseyn geldi, onun üzerine çıkmaya başladı. Onu ondan uzaklaştırdım. Sonra bazı işlerim için kalktım; Hüseyn Resûlullah'a (sas) yaklaştı. Resûlullah (sas) uyandı; ağlıyordu. Ben, "Neden ağlıyorsun ey Allah'ın Elçisi?" dedim. Resûlullah (sas), *"Cebrâîl bana, Hüseyn'in öldürüleceği toprağı gösterdi. Allah'ın gazabı onun kanını dökecek olanın üzerine olsun."* dedi ve elini uzattı. Baktım ki, içinde bir avuç toprak var. Resûlullah (sas), *"Ey Âişe! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu durum beni çok hüzünlendiriyor. Acaba benden sonra ümmetimden onu kim öldürecek?"* dedi.

Bize Affân b. Müslim, Yahya b. Abbâd, Kesîr b. Hişâm ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ammâr b. Ebû Ammâr anlattı. O da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ı (sas) öğle uykusundan kalkmış bir şekilde gördüm. Çok dağınık ve perişan bir vaziyetteydi. Elinde, içinde kan bulunan bir şişe vardı. Dedim ki: "Anam babam sana feda olsun; bu nedir ey Allah'ın Resûlü!" Dedi ki: *"Hüseyn ve arkadaşlarının kanıdır."* Ben o günden beri onu gözetliyordum. O günü hesap ettim; Hüseyn'in o günde öldürüldüğünü tespit ettiler.

Ayrıca bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hammâd b. Seleme'den, o Ebân'dan, o Şehr b. Havşeb'den, o da Ümmü Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Cebrâîl Resûlullah'ın (sas) yanındaydı. Hüseyn de benimle birlikteydi. Hüseyn ağlamaya başladı; onu bıraktım. Resûlullah (sas) geldi; onu yine aldım; tekrar ağlamaya başladı. Onu salıverdim. Cebrâîl, "Ey Muhammed! Bu çocuğu çok mu seviyorsun?" dedi. Resûlullah (sas), *"Evet!"* dedi. Cebrâîl, *"Ama senin ümmetin onu öldürecek!"* dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Yahya b. Zekeriyâ'dan, o bir adamdan, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali *Fırat*'ın kenarında iken [kendi kendine], "Sabır ey Ebû Abdullah! Sabır!" dedi. Sonra dedi ki: Resûlullah'ın yanına girdim; gözlerinden yaş akıyordu. Ben de, "Bir şey mi oldu ey Allah'ın Resûlü?" dedim. Resûlullah (sas) *"Cebrâîl, bana Hüseyn'in Fırat nehrinin kenarında öldürüleceğini söyledi."* dedi. Sonra bana, *"Onun öldürüleceği toprağı görmek ister misin?"* dedi. Ben de, "Evet!" dedim. Resûlullah (sas) o topraktan bir avuç aldı ve benim avucuma koydu. O anda gözyaşlarıma hâkim olamadım.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Hâni b. Hâni'den, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Kuşkusuz Hüseyn b. Ali öldürülecektir ve ben onun öldürüleceği toprağı bilirim. Hüseyn iki nehre yakın bir yerde öldürülecektir."

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Atâ b. es-Sâib'den, o Meymûn'dan, o da Şeybân b. Muhazzem'den şöyle dediğini rivayet etti: -Kendisi Hz. Osman taraftarıydı ve Ali'ye buğz ediyordu.-:

Ali ile birlikte *Sıffîn*'den döndük. Bir yere vardık. Ali, "Buraya ne ad verilir bilir misiniz?" dedi. Biz de "*Kerbelâ* deniyor ey Müminlerin Emiri" dedik. Ali, "Kerb [dert, sıkıntı] ve beladır." dedi. Sonra bir tümsekte oturdu ve "Burada bazı insanlar öldürülecek. Onlar, Resûlullah'ın şehitlerinden sonra yeryüzünün en faziletli şehitleridir." dedi. Dedi ki: "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, bu da onun (Ali'nin) yalanlarından biridir." dedim. Dedi ki: Orada ölmüş bir eşek vardı. Köleme, "Şu eşeğin bir ayağını getir, Ali'nin oturduğu tümseğe dikeyim." dedim. Hüseyn öldürülünce arkadaşlarıma, "Haydi, gidip bakalım." dedim. Biz Ali'nin oturmuş olduğu mekâna geldik; baktık ki, Hüseyn'in cesedi eşeğin ayağının üzerindedir ve ashâbı da etrafındadırlar.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebû Ubeyd ed-Dabbî anlattı; dedi ki:

Ebû Hersem ed-Dabbî *Sıffîn*'den geldiğinde yanına girdik. Adam *Sıffîn*'de Ali ile beraberdi. Ebû Hersem bir sekide oturuyordu. Onun Hardâ adında bir hanımı vardı. Ali'yi çok seviyor ve onun sözlerini çok tasdik ediyordu. Oraya bir koyun geldi ve pisledi. Ebû Hersem, "Koyunun bu pisliği bana Ali'nin bir sözünü hatırlattı." dedi. Oradakiler, "Ali'nin bununla ne ilgisi var?" dediler. Adam dedi ki: "*Sıffîn*'den dönerken *Kerbelâ*'ya indik. Ali, ağaçlar arasında bize sabah namazını kıldırdı. Sonra ceylan pisliğinden bir avuç aldı ve koklayarak "Oh! Oh... Burada, bu pisliğin üzerinde bazı adamlar öldürülecektir ki, onlar cennete hesapsız gireceklerdir." dedi. Hardâ dedi ki: "Bu sözün neresine hayret ediyorsun? Elbette ki, Ali ne dediğini senden daha iyi biliyor." Kadın bu sözü, evin içinden bağırarak söyledi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Abbâs anlattı. O da Ammâr ed-Dühnî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, Ka'b'ın [Ka'b el-Ahbâr] yanından geçti; Ka'b, "Bu adamın çocuklarından birisi bir grup içinde öldürülecek; atlarının teri kurumadan Resûlullah'ın (sas) yanına [Cennete] varacaklardır." dedi. Biraz sonra Hasan b. Ali geçti. Oradakiler, "Bu adam mı ey Ebû İshâk?" dediler. Ka'b, "Hayır, bu değil!" dedi. Az sonra Hüseyn geçti. Oradakiler, "Bu adam mı ey Ebû İshâk?" dediler. Ka'b, "Evet, bu adam!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O el-Hasan b. Dînâr'dan, o da Mu'âviye b. Kurre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, "Vallahi Benî İsrâîl'in Sebt [Cumartesi] gününde saldırdığı gibi bana saldıracaklardır." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da Ca'fer b. Süleyman ed-Daba'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali, "Vallahi, bu kanı karnımdan çıkarmayıncaya kadar beni çağıramazlar. Bunu yaptıklarında ise, Allah onları, kadının adet bezinden daha zelil hale getirecek kimseleri onlara musallat eder." dedi ve *Irak*'a gitti. 61 yılında, Âşûrâ'da [Muharrem'in 10'unda], *Ninova*'da öldürüldü.[310]

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Âmir b. Ebû Muhammed'den, o da el-Heysem b. Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: el-Uryân b. el-Heysem şöyle dedi:

Benim babam çöle çıkar ve Hüseyn'in öldürüldüğü alana yakın bir yere inerdi. Biz her çıktığımızda orada Benî Esed kabilesinden bir adam bulurduk. Babam kendisine, "Neden seni hep burada görüyorum?" dedi. Adam, "Bana gelen bilgilere göre Hüseyn burada öldürülecektir. Ben de buraya çıkıyorum; belki ona rastlar ve onunla birlikte savaşırım." dedi. Hüseyn öldürülünce babam, "Çıkıp bakalım; acaba Esed kabilesinden olan adam da öldürülmüş müdür?" dedi. Savaşın yapıldığı alana geldik; baktık ki, Esed kabilesinden olan o adam da öldürülmüş.

▪ Hüseyin b. Ali'nin Öldürülmesi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı; dedi ki: Bana Ümmü'l-Fadl'ın mevlası Abdullah b. Umeyr anlattı. Ayrıca bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali haber verdi. O da babasından rivayet etti. Ayrıca bize Yahya b. Sa'îd b. Dînâr es-Sa'dî haber verdi. O da babasından rivayet etti. Bir de bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Ebû Vecze es-Sa'dî'den, o da Ali b. Hüseyn'den rivayet etti. Ayrıca bana bunlardan başkası da anlattı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebü'l-Muhâcir'in oğlu Yahya b. İsmail'den, o da babasından rivayet etti. Ayrıca Lût b. Yahya el-Gâmidî'den, o Muhammed b. Beşîr el-Hemdânî ve başkalarından rivayet etti. Ayrıca Muhammed b. el-Haccâc'tan, o da Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti. Ayrıca Hârûn b. İsa'dan, o Yunus b. Ebû İshâk'tan, o da babasından rivayet etti. Ayrıca Yahya b. Zekeriyâ b. Ebû Zâide'den, o Mücâlid'ten, o da eş-Şa'bî'den rivayet etti.

[310] Kûfe topraklarına bağlı bir yerdir. Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü Kerbelâ oraya bağlıdır.

[İbn Sa'd] dedi ki: Bana bunların dışındakiler de anlattılar. Ben onların Hüseyn b. Ali hakkındaki hadislerinin tümünü yazdım. Dediler ki:

Mu'âviye b. Ebû Süfyân, oğlu Yezîd için halktan bîat isteyince Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib, ona bîat etmeyenler arasındaydı. Kûfeliler de, Hüseyn'e mektup göndererek Mu'âviye'nin hilafetine karşı çıkmasını teklif ediyorlardı. Bütün bu teklifler reddedildi. Bu kez Kûfelilerden bir grup Muhammed b. el-Hanefiyye'nin yanına geldiler ve kendileriyle birlikte Halife'ye karşı çıkmalarını istediler. Muhammed b. el-Hanefiyye de bu teklifi reddetti; Hüseyn'in yanına gelerek kendisine yapılan teklifi ona anlattı ve "İnsanlar, bizi yemek ve kanımızı akıtmak istiyorlar." dedi. Hüseyn içindeki endişelerle birlikte birden ayağa kalktı. Bir taraftan onlara gitmek istiyor, bir taraftan da kıyamı güçlendirmeye çalışıyordu. Tam o sırada Ebû Sa'îd el-Hudrî yanına geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebû Abdullah! Ben sizi seviyorum ve size nasihat etmek istiyorum. Duyduğum kadarıyla *Kûfe*'deki taraftarlarından bazıları kıyam için seni *Kûfe*'ye davet ediyor. Sakın gitme! Babandan duymuştum; *Kûfe*'de şöyle demişti: "Vallahi ben Kûfelilerin canını sıktım ve onları kızdırdım. Onlar da benim canımı sıkıp beni öfkelendirdiler. Ben onlardan bir vefa görmedim. Onları elde eden, hayal kırıklığına sebep olan oku elde etmiş olur. Vallahi onların ne azimleri, ne kararlılıkları ne de kılıç üzerine sabırları vardır."

Hasan'ın vefatından sonra el-Müseyyeb b. Necebe el-Fezârî ile yanında birkaç kişi Hüseyn'e gittiler. Onu, Mu'âviye'yi hilafetten indirmeye davet ettiler ve "Biz senin ve senin kardeşinin niyetini biliyoruz." dediler. Bunun üzerine Hüseyn, "Umarım Allah, karışıklıktan uzak durmayı seven halis niyeti için kardeşimi [Hasan'ı] mükâfatlandırır. Beni de, zalimlere karşı cihad etmeyi seven iyi niyetimde muvaffak eder." dedi.

Mervân b. el-Hakem Mu'âviye'ye gönderdiği mektupta şunları yazdı: "Hüseyn'in fitneyi alevlendirmeyeceğinden emin değilim. Sanırım sizin Hüseyn ile işiniz çok uzun olacak."

Mu'âviye Hüseyn'e de şu mektubu yazdı: "Muhakkak ki, Allah'a karşı ahd ü peyman eden kişi vefaya layıktır. Bana gelen habere göre Kûfelilerden bir grup seni karışıklık çıkarmaya davet etmişlerdir. Benim tecrübe ettiğim, *Irak* halkı ise babanı ve kardeşini ifsad ettiler. Allah'tan kork ve

ahdi hatırla. Muhakkak ki, sen ne zaman bana hile düşünürsen ben de sana düşünürüm."

Hüseyn ise Mu'âviye'ye şunları yazdı: "Mektubun bana geldi. Benden sana gelenlerden daha farklı şeylere layığım. Sadece Allah insanı iyiliğe götürür. Ben ne sana karşı bir savaş, ne de sana karşı muhalefet yapmayı düşündüm. Benim için, sana karşı cihadı terk etmek konusunda Allah'ın yanında bir mazeret olabileceğini sanmıyorum. Ayrıca senin ümmeti yönetmenden daha büyük bir fitne de bilmiyorum."

Bunun üzerine Mu'âviye, "Kuşkusuz biz Ebû Abdullah'a ne yaparsak yapalım bir arslanla karşılaştık!" dedi.[311]

Mu'âviye de Hüseyn'den kendisine gelen bazı haberler için şunları yazdı: "Ben, kafanda bir heyheyin bulunduğunu sanıyorum. Sana yetişip onu kafandan silmeyi arzu ederdim."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Cüveyriye b. Esmâ'dan, o da Müsâfî b. Şeybe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn *Mekke*'de, *er-Redm*[312] denilen yerde Mu'âviye ile karşılaştı, devesinin yularından tuttu ve devesini çöktürdü. Sonra uzun süre onunla gizli bir şekilde konuştu ve ayrıldı. Sonra Mu'âviye devesini uzaklaştırdı; oğlu Yezîd, "Bir adam sürekli sana laflar sokuşturuyor ve seni çöktürüyor..." dedi. Mu'âviye, "Onu bırak! Muhtemelen bunu [belasını] başkasından istiyor, fakat onu öldürmeye yol vermiyor." dedi.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Dediler ki: Mu'âviye ölüm döşeğinde iken Yezîd'i çağırdı ve ona vasiyetini yaptı; dedi ki: "Resûlullah'ın (sas) kızı Fâtıma'nın oğlu Hüseyn'e dikkat et. Hiç kuşkusuz o, insanların en çok sevdiği bir şahıstır. Ona sıla-i rahimde bulun ve ona karşı yumuşak davran. O zaman sana yönelik işi

[311] Yani, ne kadar fal-i hayırda bulunduysak hep bizi ürküten bir durumla (şerle) karşılaştık. (M.)

[312] Burası Mekke'de bir yerin adıdır. Buraya "Redmu Benî Cümah" denilir. Er-Redm'de Benî Cümah ile Muhârib b. Fihr arasında bir savaş meydana gelmişti. Benî Muhârib Benî Cümah'tan çok sayıda insan öldürdü. Orada öldürülenler bir çukura atıldıkları için oraya "er-Redm" denilmiştir (el-Bekrî).

kolaylaşır. Eğer ondan sana bir sıkıntı gelecek olursa, umarım onun babasını öldüren ve kardeşini mağlup edenler vasıtasıyla Allah ona kâfi gelir."

Mu'âviye hicretin 60. yılı, Receb ayının ortasında vefat etti. Halk, Yezîd'e bîat etti. Yezîd b. Mu'âviye, Abdullah b. Amr b. Üveys el-Âmirî [Âmir b. Lüey] vasıtasıyla *Medine* valisi el-Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân'a bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu: "Bîat için insanları davet et ve önce Kureyş'in ileri gelenlerinden başla. Bîat için çağıracağın ilk kişi Hüseyn b. Ali olsun. Çünkü Emîrü'l-Müminîn [Mu'âviye] ona karşı yumuşaklıkla muamelede bulunmamı istedi." Bunun üzerine Vali el-Velid b. Utbe hemen Hüseyn b. Ali ve Abdullah b. ez-Zübeyr'e haber göndererek Mu'âviye'nin vefat ettiğini bildirdi ve onları Yezîd'e bîat etmeye davet etti. Hüseyn b. Ali ve Abdullah b. ez-Zübeyr, "Sabah olsun, halkın nasıl yaptığına bakacağız." dediler. Hüseyn hemen fırlayıp çıktı; Abdullah b. ez-Zübeyr de onunla birlikteydi ve şöyle diyordu: "O bildiğin Yezîd'dir. Vallahi onun ne bir akıllılığı, ne de bir insafı vardır." *Medine* valisi el-Velîd, Hüseyn'e karşı biraz sert davranmış; Hüseyn de ona sövmüş ve sarığını başından çıkarmış atmıştı. Bunun üzerine el-Velid, "Kuşkusuz Ebû Abdullah hakkında ne kadar fal-ı hayr açtıysak hep şerri bulduk!" dedi.[313]

Bunun üzerine Mervân ya da yanındakilerden bazıları el-Velîd'e, "Öldür onu!" dediler. el-Velîd ise, "Bu, Abdümenâf kabilesinde korunacak bir kan olur." dedi. el-Velîd makamına dönünce onun eşi Esmâ bt. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm kendisine, "Hüseyn'e sövdün mü?" dedi. el-Velîd, "Hayır, o bana sövmeye başladı." dedi. Eşi, "Demek eğer Hüseyn sana söverse sen de ona söversin. Eğer o senin babana söverse sen de onun babasına söversin, öyle mi?" dedi. el-Velîd, "Elbette ki hayır!" dedi. Hüseyn ve Abdullah b. ez-Zübeyr o gece *Mekke*'ye gittiler.

Sabah olunca insanlar Yezîd'e bîat etmeye başladılar. O esnada Hüseyn b. Ali ve Abdullah b. ez-Zübeyr arandılar; fakat bulunamadılar. Bunun üzerine Misver b. Mahreme, "Ebû Abdullah acele etti. İbnü'z-Zübeyr de onu *Irak*'a götürmeye çalışıyor. Bu yüzden yalnız kalmak için *Mekke*'ye gittiler." dedi. Hüseyn ve Abdullah nihayet *Mekke*'ye vardılar. Hüseyn, Abdullah

[313] Yukarıda geçen deyimle aynı. (M.)

b. Abbâs'ın evine gitti; İbnü'z-Zübeyr ise *el-Me'âfirî* adlı giysiyi giydi ve *Kâbe*'ye gitti. Halkı Benî Ümeyye aleyhine teşvik ediyordu. Sabah-akşam Hüseyn'in yanına gidiyor, *Irak*'a gitmesi için onu teşvik ediyor ve şöyle diyordu: "Onlar [Kûfeliler] senin ve babanın taraftarlarıdır." Abdullah b. Abbâs ise Hüseyn'i *Irak*'a gitmekten vazgeçirmeye çalışıyor ve "Yapma!" diyordu. Abdullah b. Mutî de Hüseyn'e, "Anam babam sana feda olsun; bizi kendinden mahrum etme ve *Irak*'a gitme. Vallahi eğer onlar seni öldürürlerse bizleri hizmetçi ve köle yaparlar." dedi.

Umreden dönen Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Rebî'a, Hüseyn b. Ali ve Abdullah b. ez-Zübeyr ile *Ebvâ*'da karşılaştılar. İbn Ömer onlara, "Sizi Allah için uyarıyorum; lütfen dönün ve insanların yaptıkları gibi yapın. Vaziyete bakın; eğer insanlar Yezîd'e bîat ederlerse bu işin dışında kalmayın. Eğer insanlar onun hakkında ihtilafa düşerlerse o zaman bildiğinizi yaparsınız." dedi.

İbn Ömer ayrıca Hüseyn'e, "Lütfen çıkma; Zira Allah (c), Resûlü'nü dünya ya da ahireti tercih etme konusunda serbest bıraktı; Resûlullah (sas) ahireti seçti. Sen onun bir parçasısın ve dünyayı elde edemezsin." dedi; boynuna sarıldı, ağladı ve ayrıldı. İbn Ömer şöyle diyordu: "*Irak*'a gitmek konusunda Hüseyn bize galip geldi. Muhakkak ki, babasından ve kardeşinden, gördüğü fitneden ve insanların onlara haince davranmasından ibret almış olmalıdır. Hatta hayatı boyunca hiçbir harekette yer almaması gerektiğini de bilmelidir. Hüseyn insanların yaptıkları şeyi yapmalıdır. Çünkü cemaatte hayır vardır."

İbn Ayyâş da Hüseyn'e, "Ey Fâtıma'nın oğlu! Nereye gidiyorsun?" dedi. Hüseyn, "*Irak*'a, taraftarlarımın yanına!" dedi. İbn Ayyâş, "Ben yüzüne söyleyeyim; gitmeni istemiyorum. Öyle insanların yanına gidiyorsun ki, senin babanı öldürüp kardeşini de ölümcül bir şekilde yaraladılar. Nefsine aldanmaman konusunda Allah'tan kork!" dedi.

Ebû Sa'îd el-Hudrî şöyle dedi: Hüseyn çıkma konusunda beni mağlup etti. Oysa ben kendisine "Nefsin için Allah'tan kork, evinde dur ve imamına karşı çıkma!" demiştim.

Ebû Vâkıd el-Leysî dedi ki: "Hüseyn'in *Irak*'a çıktığını duydum; ona [*Mekke-Medine* arasındaki] *Melel* denilen yerde yetiştim Allah için çıkmasının doğru bir çıkış olmadığını, çıktığı takdirde kendisini öldürmüş olacağını söyledim." Hüseyn, "Dönmeyeceğim!" dedi.

Câbir b. Abdullah dedi ki: Hüseyn ile konuştum ve "Allah'tan kork ve insanları birbirine düşürme. Vallahi yaptığınızı uygun görmem" dedim; bana isyan etti.

Sa'îd b. el-Müseyyeb dedi ki: "Eğer Hüseyn çıkmasaydı onun için daha hayırlı olurdu."

Ebû Seleme b. Abdurrahman, "Hüseyn *Irak* ehlini tanımalıydı ve onlara gitmemeliydi. Fakat Abdullah b. ez-Zübeyr onu bu yola teşvik etti." dedi.

Misver b. Mahreme Hüseyn'e şöyle yazdı: "Sakın, birkaç tabur Iraklıya kanma. İbnü'z-Zübeyr sana, 'Hemen git ve Iraklılarla birleş. Çünkü onlar sana yardım edenlerdir.' diyor. Sakın Harem'i [*Mekke*'yi] terk etme. Eğer onların sana ihtiyacı varsa yollara düşüp sana geleceklerdir. O zaman büyük bir güçle çıkarsın." Allah Hüseyn'e hayrım versin; dedi ki: "Bu konuda istiharede bulunacağım."

Amre bt. Abdurrahman Hüseyn'e bir mektup göndererek yapmak istediği şeyin kendisi için büyük hata olduğunu, cemaat ve itaatten ayrılmaması gerektiğini, eğer *Irak*'a giderse öldürüleceği yere gitmiş olacağını yazdı ve şöyle dedi: "Ben şehadet ederim ki, Âişe bana Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini nakletti: "Hüseyn *Bâbil* toprağında öldürülecektir." Hüseyn mektubu okuyunca, "Evet, öldürüleceğim yere gitmeliyim!" dedi ve gitti.

Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm, Hüseyn'in yanına gitti ve "Ey amcaoğlu! Akrabalık beni sana gelmeye mecbur etti. Doğrusu sana nasihat etmenin doğru olup olmadığını da bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Ey Ebû Bekir! Sen kandırılacak ve itham edilmeyecek biri değilsin; söyle ne diyeceksen!" dedi. Ebû Bekir şöyle dedi: "Iraklıların babana ve kardeşine neler yaptıklarını biliyorsun. Onlar dünyaya taptıkları halde kalkıp onlara gitmek istiyorsun. Muhakkak ki, sana yardım vâad edenler seninle savaşırlar ve sana yardım etmek isteyenler de seni perişan

ederler. Nefsin için Allah'tan kork!" Bunun üzerine Hüseyn, "Ey amcaoğlu! Allah sana iyilik versin! Senin söylediklerini düşündüm. Ancak Allah bir şey yapmak isterse olur." dedi. Ebû Bekir ise, "İnnâ lillah! Ebû Abdullah ile Allah'ın yanında hesaplaşacağız." dedi.

Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib de Hüseyn'e bir mektup yazarak Kûfeliler hakkında kendisini uyardı. Mektubunda, Allah için Kûfelilerle karşılaşmamasını istiyordu. Hüseyn ona cevaben, "Ben bir rüya gördüm; rüyamda Resûlullah'ı (sas) gördüm. Bana bir emir verdi. İşte ben o emri yerine getirmeye gidiyorum. Sakın, ben oraya varmadan bu rüyayı kimseye haber verme!" diye yazdı.

Amr b. Sa'îd b. el-Âs da Hüseyn'e bir mektup yazdı; şöyle diyordu: "Allah'ın sana akıl vermesini ve seni perişan edecek olan yoldan çevirmesini diliyorum. Bana gelen habere göre *Irak*'a gitmeye azmetmiş bulunuyorsun. Allah için seni kavgadan uzak durmaya çağırıyorum. Eğer korkuyorsan, yanıma gel; senin için benim yanımda güvence, iyilik ve akrabalık olacaktır." Hüseyn ona cevaben şunları yazdı: "Eğer bana yazdığın mektupla iyiliğimi ve akrabalığımı istediysen, dünya ve ahirette Allah senden razı olsun. Ancak şunu bil ki, Allah'a davet edip 'Ben Müslümanlardanım.' diyen birisi kavga ediyor sayılmaz. En hayırlı güvence de Allah'ın vereceği güvencedir. Dünyada Allah'tan korkmayanlar ona iman etmiş sayılmazlar. Bu dünyada Allah'tan korkmayı diliyoruz ki, ahirette bize bir güvence olsun."

Yezîd b. Mu'âviye, Abdullah b. Abbâs'a bir mektup göndererek Hüseyn'in *Mekke*'ye gidişini haber veriyor ve şöyle diyordu: "Sanıyorum doğu tarafından [*Kûfe*'den] bazı adamlar Hüseyn'in yanına gelerek ona hilafet vereceklerini vaat etmişlerdir. Sen onlar hakkında bir uzmanlık ve tecrübeye sahipsin. Eğer Hüseyn böyle bir şey yaparsa kuşkusuz akrabalığın ipini koparmış olur. Sen evinizin büyüklerindensin ve ehl-i beytiniz sana bakıyorlar. Lütfen Hüseyn'i ayaklanmadan vazgeçir."

Yezîd, İbn Abbâs'a ile *Mekke* ve *Medine*'deki Kureyşlilere şu beyitleri de yazdı:

Ey hızlı yürüyen bir deveye binerek ihtiyacını aramaya çıkan yolcu!
Uzak da olsa Kureyş'e haber ver;

Haber ver ki, benimle Hüseyn arasında Allah ve akrabalık bağı vardır.
Ve Beyt'in avlusundaki bir duruşun aşkına;
Allah'ın ahdi ki, onunla sözler yerine getirilir.
Kuşkusuz, anneniz vasıtasıyla kavminizin üstünde bir övünç sağladınız.
Yemin olsun ki, öyle bir anne ki,
Hem iffetli, hem namuslu hem de şeref sahibiydi.
Öyle bir anne ki, hiç kimse onunla fazilette boy ölçüşemezdi.
Resûlullah'ın kızı ve insanların en faziletlisi...
İnsanlar bunu biliyorlar.
Onun fazileti sizin için de bir fazilet;
Ama kavminizin de bu fazilette hisseleri vardır.
Kuşkusuz ben biliyorum yahut biliyor gibi zannediyorum;
Evet, bazen zan doğru çıkar ve intizamı sağlar.
Biliyorum ki, sizin talep ettikleriniz,
Sizi terk edecek olan kartallar ve akbabaların üşüşeceği ölüler olacaktır.
Ey Kavmimiz! Lütfen sükûnet bulduğu zaman savaşı kızıştırmayın!
Ve barış ipine sımsıkı bağlanın!
Zira savaş sizden öncekileri aldatmış ve birçok ümmet helak olmuştur.
Kavminize karşı insaflı olun ve debdebeye aldanmayın!
Zira birçok debdebe sahiplerinin ayaklarını kaydırmıştır.

Abdullah b. Abbâs, Yezîd'e şöyle yazdı: "Umarım Hüseyn'in çıkışı seni rahatsız edecek bir iş için değildir. Hiç şüphesiz Hüseyn'e, barışı ve ülfeti sağlayacak ve fitne ateşini söndürecek nasihatı terk edecek değilim."

Daha sonra Abdullah b. Abbâs Hüseyn'in yanına girdi, uzun uzun onunla konuştu ve şöyle dedi: "Allah aşkına geleceğini, kayıp bir serüvenle helak etme ve *Irak*'a gitme. Eğer mutlaka bu işi yapacaksan, bari hac mevsimi sona ersin; insanlarla karşılaşıp neler düşündüklerini öğrenene kadar bekle; sonra görüşünü söylersin." Bu konuşma, hicretin 60. yılı, Zilhicce'nin 10. gününde yapılmıştı.

Hüseyn, *Irak*'a gitmek dışında her şeyi reddetti. Bunun üzerine İbn Abbâs ona, "Vallahi, inanıyorum ki, Osman [b. Affân] kadın ve çocukları

arasında öldürüldüğü gibi sen de yarın kadınların ve çocukların arasında öldürüleceksin. Vallahi ben, Osman'ın sürüklendiği duruma sürüklenmenden korkuyorum. ***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn!*** dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Ebü'l-Abbâs! Sen iyice yaşlanmış bir adamsın!" dedi.

Bunun üzerine İbn Abbâs, "Eğer benim için ya da senin için ayıp olmasaydı, ellerimi başına geçirirdim. Eğer birbirimizin perçemlerini tutup [seninle göğüs göğüse kavga ettiğimizde] duracağını bilseydim, yapardım. Fakat bunun benim işime yarayacağını sanmıyorum." dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Vallahi, eğer şöyle şöyle bir yerde öldürülürsem benim için, *Mekke*'de (Harem'de) öldürülmemden daha iyidir!" dedi. İbn Abbâs bunu duyunca ağladı ve "Sen İbnü'z-Zübeyr'in gözlerini aydınlattın!" dedi. (İbn Abbas daha sonra), "İşte onun hakkında bana teselli veren buydu!" dedi.

Sonra Abdullah b. Abbâs öfke içinde dışarı çıktı. İbnü'z-Zübeyr de kapıdaydı. İbn Abbâs onu görünce, "Ey İbnü'z-Zübeyr! İstediğini elde ettin; gözün aydın. İşte Ebû Abdullah [Hüseyn] *Irak*'a çıkıyor ve *Hicaz*'ı sana bırakıyor. Sonra şöyle dedi:

Ey Ma'mer'deki kuş

Meydan sana kaldı; yumurtla ve dolaş.

Ve istediğin gibi artık sağı solu gagala" dedi.

Hüseyn *Medine*'ye haber gönderdi; Abdülmuttalib oğulları'ndan kendisiyle birlikte olacaklardan 19 adam, kardeşlerinden, kızlarından ve kadınlarından bazıları da geldiler. Muhammed b. el-Hanefiyye [b. Ali] onların peşine düştü; *Mekke*'de Hüseyn'e yetişti ve çıkışının bugünkü görüşüne uygun omadığım söyledi. Hüseyn kabul etmedi. Bunun üzerine Muhammed b. Ali çocuklarını engelleyerek hiçbirini onunla göndermedi. Muhammed'in bu durumuna içerlenen Hüseyn, "Başıma işler gelecek bir yerden çocuklarım esirgiyorsun, öyle mi?" dedi.

Bunun üzerine Muhammed, "Her ne kadar senin başına gelecek şeyler, çocuklarımın başına geleceklerden bizim yanımızda daha önemli ise de, senin başına işlerin gelmesine ve onların da seninle birlikte başlarına işlerin gelmesine ne ihtiyacımız var?" dedi. *Irak* ehli de Hüseyn'in yanına mektuplar ve elçiler gönderiyorlar ve onu kendilerine gelmeye çağırıyorlardı.

Hüseyn ehl-i beytiyle ve 60 yaşlı Kûfeli ile birlikte *Irak*'a doğru yola çıktı. Bu olay, 60 yılı, Zilhicce'nin 10'u, Pazartesi gününde oldu.

Bunun üzerine Mervân, Ubeydullah b. Ziyâd'a şöyle bir mektup yazdı: "Salât ve selamdan sonra bil ki, Hüseyn b. Ali sana doğru yöneldi. Biliyorsun o, Hüseyn b. Fâtıma'dır. Fâtıma da Resûlullah'ın (sas) kızıdır. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın salim kıldığı şahıslardan, Hüseyn kadar bize sevimli olan hiç kimse yoktur. Sakın sakın; heyecana kapılıp da kapatılamayacak ve halkın unutamayacağı bir delik açma. Onu da hatırından çıkarma. Vesselâm..."

Amr b. Sa'îd b. el-Âs da Ubeydullah b. Ziyâd'a şöyle bir mektup yazdı: "Salât ve selamdan sonra bil ki, Hüseyn sana doğru yönelmiş bulunuyor. Böyle durumlarda ya serbest bırakırsın (görmemezlikten gelirsin) ya da kölelerin esir alındığı gibi esir alınırsın."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı; dedi ki: Bana Labata b. el-Ferezdak anlattı; dedi ki: -Kendisi İbn Şibrime ile birlikte tavafta idi.- Bana babam haber verdi; dedi ki:

Hacca gitmek üzere yola çıktık. *es-Sifâh* denilen yere geldiğimizde bir kervanla karşılaştık; üzerlerinde kabanlar, yanlarında da deriden zırhlar vardı. Onlara yaklaştığımda baktım ki, Hüseyn b. Ali ile karşılaştım ve "Ey Ebû Abdullah!" dedim. Hüseyn, "Ey Ferezdak! Arkanda ne var?" dedi. Ben de, "Sen insanların en sevimlisisin. Kaza göktedir, kılıçlar da Benî Ümeyye'nin elindedir." dedim. Dedi ki: Sonra *Mekke*'ye girdik. *Minâ*'ya vardığımızda kendisine, "Abdullah b. Amr'a gitsek de, ona Hüseyn'in çıkışını sorsak?" dedim. Nihayet Abdullah b. Amr'ın *Minâ*'daki makamına geldik. Baktık ki, orada esmer birkaç çocuk oynuyorlar. "Babanız nerede?" dedik. Çocuklar, "Çadırda abdest alıyor." dediler. Fazla beklemeden Amr yanımıza geldi; ona Hüseyn'in durumunu sorduk. Abdullah b. Amr, "Hüseyn'e silah tesir etmez." dedi. Ben de, "Böyle diyorsun; ama sen, onunla ve onun babasıyla savaşan birisin." dedim. Bunun üzerine bana sövdü; ben de ona sövdüm ve yanından çıktık. Nihayet *Ti'şâr* denilen bir suya geldik. Yanımızdan kim geçiyorsa kendisine Hüseyn'i soruyorduk. Nihayet yanımızdan bir kervan geçti. Onlara, "Hüseyn b. Ali ne yaptı?" diye

seslendik. Onlar, "Öldürüldü." dediler. Bunun üzerine ben, "Allah, Abdullah b. Amr'ın belasını versin ve verecek!" dedim.

Süfyân dedi ki: Ferezdak mananın dışına çıktı veya "şöyle demek istedi" dedi. Yani, "Silah ona tesir etmez ve ona verilmiş bulunun lütuflara rağmen ölüm ona zarar vermez."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı; dedi ki: Bize kendisine el-Alâ b. Ebü'l-Abbâs denilen bir taraftarımız anlattı. O Ebû Ca'fer'den, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali çıktığı zaman Abdullah b. Amr onun için, "Silah ona tesir etmez" dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdülkerîm anlattı. O da Mervân el-Asfar'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ferezdak b. Gâlib anlattı; dedi ki:

Hüseyn b. Ali [Allah ona rahmet etsin] çıktığı zaman Abdullah b. Amr ile karşılaştım ve kendisine, "Bu adam çıktı; görüşün nedir?" diye sordum. Abdullah b. Amr, "Bence sen de onunla birlikte çıkmalısın. Eğer dünya ararsan elde edersin; eğer ahiret ararsan yine elde edersin." dedi. Ben de ona doğru yola çıktım. Yolun yarısında iken bana, Hüseyn'in öldürüldüğü haberi ulaştı. Ben Abdullah b. Amr'ın yanına döndüm ve kendisine, "Bana söylediklerin nerede kaldı?" dedim. Abdullah, "Öngördüğüm bir görüştü işte..." dedi.

Bana Ali b. Muhammed haber verdi. O da el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ferezdak dedi ki:

Hüseyn ile karşılaştım, "Anam babam sana feda olsun! Dursan da, hac için gelenlerin etrafında toplanacağını umuyorum." dedim. Hüseyn, "Onlara güvenmiyorum ey Ebû Firâs!" dedi. *Mekke*'ye girdim; büyük bir çadır ve etrafında oturmuş bir cemaat gördüm. "Bu kimindir?" dedim. "Bu Abdullah b. Amr'ındır." dediler. Abdullah b. Amr'ın yanına vardım; baktım ki, kırmızı yüzlü bir ihtiyar oturuyor. Ona selam verdim. "Kimsin sen?" dedi. "Adım Ferezdak... Hüseyn'e yardım etmek istiyorum; ne dersin?" dedim. Abdullah, "O takdirde ahiret için sevap ve zahire kazanırsın." dedi. Ben, "Peki, dünyasız mı" diye sordum. Abdullah, "Ey Gâlib'in oğlu! Yezîd'in hilafeti bitecek, sonra bakacağız." dedi. Tabii dediklerinden hoşlanmadım;

Yezîd ve Mu'âviye'ye sövmeye başladım. Abdullah, "Sus, Allah seni kahretsin!" dedi. Ben de kızdım; ona da sövmeye başladım ve yanından kalktım. Eğer adamları orada olsaydı beni acıtırlardı. Hac zamam sona erince döndüm. Baktım ki, bir kervan geliyor. Onlara, "Hüseyn ne yaptı acaba?" diye seslendim. Onlar, "Hüseyn öldürüldü!" diye seslendiler.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Cüveyriye b. Esmâ ve Ali b. Müdrik'ten, onlar da İsmail b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ferezdak, *es-Sifâh* denilen yerde Hüseyn ile karşılaştı; ona selam verdi. Hüseyn de Ferezdak'a 400 dinar verdi. Bunun üzerine insanlar Hüseyn'e, "Ey Ebû Abdullah! Yalan konuşan bir şaire para veriyorsun!" dediler. Hüseyn, "Malından elde ettiğin en hayırlı şey, ırzını koruyabileceğin kadar olandır. Ferezdak ise güven duyulmayan bir şairdir." dedi. Bunun üzerine bazı insanlar İsmail'e, "Bu şair, annesi-babası bildiğin kişiler ve yeri belli olan Hüseyn hakkında bazı sözler söylemesin mi?" dediler. İsmail, "Susun! Şair mel'undur. Eğer annesi-babası hakkında söylememişse içinde söylemiştir!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hubâb b. Musa'dan, o el-Kelbî'den, o da Buhayr b. Şeddâd el-Esedî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn, *Mekke-Kûfe* yolunda *es-Sa'lebiyye* denilen yerde bizim yanımızdan geçti. Kardeşimle birlikte hemen yanına gittim. Baktım ki, üzerinde göğsünde cebi bulunan sarı bir cübbe var. Kardeşim ona, "Ey Hüseyn! Senin için korkuyorum!" dedi. Bunun üzerine Hüseyn, devesine asılı bulunan torbaya bir kamçı vurarak, "Bunlar, şehir halkının [Kufelilerin] desteğini gösteren mektuplardır." dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleyman anlattı. O da Yezîd er-Rişk'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hüseyn ile yüz-yüze görüşen birisi anlattı; dedi ki:

Bir çölde darmadağın çadırlar gördüm. "Bunlar kimindir?" dedim. "Bunlar Hüseyn'e aittir." dediler. Dedi ki: O çadırlara vardım; baktım ki orada yaşlı bir adam Kur'ân okuyor ve sakalından ve yanaklarından yaşlar akıyor. Ben, "Anam babam sana feda olsun ey Resûlullah'ın oğlu! Bu memlekete ve kimsenin olmadığı bu ıssız çöle seni getiren nedir?" dedim. Hüseyn eliyle bir torbaya işaret ederek, "Bunlar Kûfelilerin bana gönderdikleri mektuplardır. Fakat şimdi ise, onları sadece katillerim olarak görüyorum.

Böyle yaptıkları takdirde, tecavüz etmedikleri hiçbir hak kalmayacaktır. O zaman da, onlar ümmetin hayız bezinden daha zelil oluncaya kadar Allah onları zelil ve rezil edecek insanları onlara musallat eder." dedi.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Dediler ki: Hüseyn b. Ali, önden Müslim b. Akîl b. Ebû Tâlib'i *Kûfe*'ye gönderdi. Kendisine Hâni b. Urve el-Murâdî'nin evine misafir olmasını, halkın kendisine yönelik toplanmalarına bakmasını ve haberleri kendisine yazmasını emretti. Bunun üzerine Müslim b. Akîl gizlice *Kûfe*'ye gitti. Hüseyn'in taraftarları onun yanına geldiler. Onlardan bîat aldı ve Hüseyn'e şu mektubu yazdı: "*Kûfe*'ye geldim. Sana mektup yazdığım zamana kadar 18.000 insan bana bîat etti. Acele gelmeye çalış; zira bu iş için herhangi bir mani yoktur." Müslim'in kitabı kendisine ulaşınca Hüseyn yola çıkışını hızlandırdı. Nihayet *Mekke-Kûfe* yolundaki *Zübâle*'ye gelince Kûfelilerin elçileri, içinde 100.000 kişinin isminin bulunduğu bir listeyi Hüseyn'e teslim ettiler.

O sırada en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî, Mu'âviye'nin son döneminin valilerinden olarak *Kûfe* valisiydi. Mu'âviye vefat etmiş ama en-Nu'mân hâlâ *Kûfe* valisiydi. Yezîd, en-Nu'mân'ın Hüseyn'in üzerine gitmemesinden korkmaya başladı. Bunun üzerine *Basra* valisi Ubeydullah b. Ziyâd b. Ebû Süfyân'a bir mektup yazdı. *Kûfe*'yi *Basra*'ya bağladığım ve Hüseyn'i *Kûfe*'de karşılamasını bildirdi ve şöyle devam etti: "Eğer halkın içinde sana karşı iki taraf varsa *Kûfe*'ye varıncaya kadar sesini çıkarma." Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyâd bineğine binerek hızlı bir şekilde *Kûfe*'ye vardı. Başını sarmalamış halde tanınmayacak bir şekilde çarşıya vardı. Çarşı esnafı ve ayak takımı kendisini gördüklerinde onu Hüseyn b. Ali zannederek ona doğru gittiler ve ona hürmet etmeye başladılar. Bu durum, halkın Hüseyn'i beklediğini göstermekte idi. Çünkü onlar Ubeydullah b. Ziyâd'a, "Ey Resûlullah'ın oğlu! Bizi görüştüren Allah'a hamd olsun." diyorlardı. Halk onun ellerini ve ayaklarını öpüyorlardı. Bunun üzerine Ubeydullah, "Bunlar ne kadar da bozulmuşlar!" dedi. Sonra gitti; Mescit'te iki rekât namaz kıldı, minbere çıktı ve yüzünü açtı. İnsanlar onu gördüklerinde birbirlerine baktılar ve ondan uzaklaştılar.

Ubeydullah b. Ziyâd bu gece hanımı Ümmü Nafî bt. Umâre b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'la evlendi. Aynı gece Hüseyn'in, Müslim b. Akîl'e gönderdiği elçisi Abdullah b. Buktur'u getirtti ve onu öldürdü. Ubeydullah b. Ziyâd ile birlikte Şerîk b. el-A'ver el-Hârisî de *Basra*'dan *Kûfe*'ye gelmişti. Şerîk, Ali'nin taraftarlarındandı. O da Hâni b. Urve'nin misafiri olmuştu. Şerîk, hastalandı. Ubeydullah b. Ziyâd Hâni'nin evinde onu ziyaret etti. Müslim b. Akîl de oradaydı ve Ubeydullah'tan haberi yoktu. Ubeydullah yanlarına geldiği takdirde onu öldürmek için 30 adam hazırladılar. Ubeydullah geldi, Şerîk'in yanına girdi ve ona sorular sormaya başladı. Şerîk de şöyle dedi:

Selmâ'yı selamlama konusunda ne düşünüyorsun?

Onda gönlüm olsa da bana içirin.

Ubeydullah, "Ne diyor bu?" dedi. Onlar, "Saçmalıyor!" dediler. Evdekiler hareketlenmeye başladı. Ubeydullah bu durumu hoş karşılamadı. Hemen sıçrayarak ayağa kalktı ve çıktı. Hâni b. Urve'nin polis teşkilatındaki bir mevlasını çağırdı; durumu ona sordu. Polis durumu Ubeydullah'a bildirdi. Ubeydullah, "Yaa, demek ki, öyle!" dedi.

Ubeydullah çıktı ve Hâni'nin evine geldi. O sıralarda doksan küsur yaşında olan Hâni b. Urve'nin dışarı çıkmasını istedi. Ona, "Seni düşmanımı barındırıp onu korumaya sevkeden şey nedir?" dedi. Hâni b. Urve "Ey kardeşimin oğlu! Öyle bir hak geldi ki, senin ve ailenin hakkından çok daha önemliydi" dedi. Ubeydullah'ın elinde mızrak gibi bir sopa vardı; Hâni'ye saldırdı; o sopayla kafasına vurdu; mızrağın demiri kafasının diğer tarafından çıktı ve beynini dağıttı. Hâni'yi oracıkta öldürdü.

Haber, Müslim b. Akîl'e ulaştı. Müslim 400 kadar taraftarla birlikte yola çıktı. Hâni'nin evine ulaşınca baktı ki, arkasında sadece 60 kişi var. Güneş battı; meydana yakın bir yerde çarpıştılar. Sonra mescide girdiler. Ubeydullah b. Ziyâd'ın adamları onun adamlarından daha fazlaydı. Gece oldu; Müslim b. Akîl kaçmaya başladı. Nihayet Tav'a denilen Kinde kabilesine mensup bir kadının evine girdi ve ondan sığınma istedi. Muhammed b. el-Eş'as b. Kays bu durumdan haberdar oldu ve durumu Ubeydullah b. Ziyâd'a bildirdi. Ubeydullah onu Müslim'i getirmesi için gönderdi. O da Müslim'i getirdi. Ubeydullah, onu azarladı, serzenişte bulundu ve öldürülmesini emretti. Müslim, "Müsaade et de vasiyetimi yapayım." dedi.

Ubeydullah, "Tamam, vasiyetini yap." dedi. Müslim Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs'a baktı ve "Benim sana ihtiyacım oldu. Aramızda akrabalık da var." dedi. Ubeydullah, "Ey Ömer! Sen amcaoğlunun ihtiyacını gider." dedi. Bunun üzerine Müslim kalktı ve Ömer b. Sa'd'a şöyle dedi: "Ey Adam! Burada senden başka Kureyş'e mensup hiç kimse yok. Bu da sana yakın olmaya çalışan Hüseyn b. Ali'dir. Ona bir adam gönder de geri dönsün. Çünkü insanlar onu aldatmışlar ve ona yalan söylemişlerdir. Bak eğer Hüseyn öldürülecek olursa, Hüseyn'den sonra Benî Hâşim'de düzen kalmaz. Bir de *Kûfe*'ye geldiğimde aldığım borcum var. Borcumu öde. Cenazemi de İbn Ziyâd'dan iste ve onu üsulüne uygun şekilde defnet." İbn Ziyâd, Ömer b. Sa'd'a, "Sana ne dedi?" diye sordu. Ömer, Müslim'in söylediklerini ona haber verdi. İbn Ziyâd şöyle dedi: Ona söyle; de ki: "Malına gelince, o sana aittir; seni ondan men etmeyiz. Hüseyn'e gelince, eğer o bizi terk edecek olursa biz de onu aramayız. Cesedine gelince; onu öldürdüğümüz takdirde cesedine ne yapılırsa bizim için önemli değildir." Sonra Müslim b. Akîl'in öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Abdullah b. ez-Zübeyr el-Esedî bu hususla ilgili olarak şöyle dedi:

Ey kadın, eğer ölümün ne olduğunu bilmiyorsan,
Hâni'nin ve İbn Ukayl'ın çarşıdaki cesedlerine bak.
Bir cesed görürsün ki, ölüm cesedin rengini değiştirmiş.
Bir de her tarafa sıçrayan kan izlerini...
İmamın emri onlara isabet etti; her ikisi de,
Yollarda seyahat edenler için konuşulacak olay oldular.
Bir yiğit görürsün ki, kılıç kafasını parçalamış.
Ve bir başkasını... Yüksek bir yerden atılıp öldürülmüş.
Esmâ, hac zamanından beri bir ölü beklediği halde,
Güvenli bir şekilde develere biner mi?
Eğer siz alamayacaksanız kardeşinizin intkamını,
O zaman az bir şeye razı edilen yankesiciler olunuz.

Şiirde geçen Esmâ'dan maksat Esmâ b. Hârice el-Fezârî'dir. Ubeydullah b. Ziyâd onu ve Amr b. Haccâc ez-Zübeydî'yi Hâni b. Urve'ye göndermişti.

Onunla sözleştiler, o da onlarla birlikte geldi; İbn Ziyâd'ın yanına girdiğinde onu öldürmüştü.

Ömer b. Sa'd, Müslim b. Akîl'in borcunu ödedi. Cesedini aldı; kefenledi ve defnetti. Ardından Hüseyn'e bir adamı elçi olarak gönderdi; onu bir deveye bindirip ona nafaka da verdi. Elçiye, Müslim b. Akîl'in söylediklerini Hüseyn'e söylemesini emretti. Elçi, *Kûfe*'nin dört merhale berisinde Hüseyn'e yetişti ve söylenenleri ona haber verdi.

Ubeydullah b. Ziyâd, Müslim b. Akîl ve Hâni b. Urve'nin başlarını Yezîd b. Mu'âviye'ye gönderdi.

Müslim b. Akîl'in ve Hâni'nin öldürülme haberi Hüseyn'e ulaştı. Hüseyn'in oğlu Ali el-Ekber babasına, "Babacığım! Dön; onlar gaddar ve vefasız *Irak* ehlidirler. Sana verdikleri hiçbir sözü yerine getirmeyeceklerdir." dedi. Akîl'in çocukları Hüseyn'e, "Şimdi dönüş zamanı değildir." diyerek onu yürümeye teşvik ettiler. Bunun üzerine Hüseyn adamlarına, "Başımıza gelenleri biliyorsunuz. Gördüğüm kadarıyla bu adamlar bizi perişan edeceklerdir. Dönmek isteyenler dönsün." dedi. Bu söz üzerine yolda ona katılanlar döndüler. Sadece *Mekke*'den onunla birlikte çıkanlar onunla kaldılar. Bir de yolda ona katılan küçük bir grup... Atları 32 taneydi.

Ubeydullah da savaşçıları topladı ve onlara hediyeler verdi. Ayrıca polis teşkilatına hediyeler verdi. Diğer taraftan Husayn b. Temîm et-Tuhrî'yi *Kâdisiyye*'ye gönderdi ve kendisine, "Orada kal; hoşlanmadıklarını tutukla." dedi. Hüseyn de, kendisine Müslim'in ölüm haberi gelmeden önce Kays b. Müshir el-Esedî'yi Müslim'in yanına göndermişti. Husayn onu da tutukladı ve Ubeydullah'ın yanına gönderdi. Ubeydullah, Kays'a, "Allah, Müslim'i öldürdü. Çık, halkın arasında ona 'Kezzâbın oğlu Kezzâb' demeye başla." dedi. Bunun üzerine Kays minbere çıktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben Hüseyn b. Ali'yi *el-Hâcir* denilen yerde bıraktım. Ben onun elçisiyim. O sizlerden yardım bekliyor." Ubeydullah, Kays'ın damdan atılmasını emretti; hemen orada öldü.

Husayn b. Temîm, Benî Rebâh kabilesinden el-Hur b. Yezîd el-Yerbû'î'yi 1.000 kişilik bir kuvvetle Hüseyn'e gönderdi ve ona şu talimatı

verdi: "Onu yürüt; sağa-sola gitmesin, ta *Kûfe*'ye girinceye kadar onu yüksek sesle tehdit et." el-Hur b. Yezîd emredilenleri yaptı.

Hüseyn b. Ali, *el-Kâdisiyye* yakınlarındaki *el-Uzeyb*'in yolunu tuttu, *Mâiteyn*'den sonra gelen ve *Necef*'in çıkışı olan *el-Cevf*e[314] indi. Hüseyn, Ebû Mukâtil adında bir adamın evine misafir oldu. Bir ara kendinden geçti, sonra uyanıp istircada bulundu ["***İnnâ lillahi ve innâ İleyhi râci'ûn***" dedi] ve şöyle dedi: "Az önce rüyada bir atlı gördüm; bize doğru koşuyor ve "Topluluk ilerliyor, ölüm de onlara doğru ilerliyor." diyordu. Anladım ki, nefsimizin ölümünü bize haber veriyor." Sonra Hüseyn *Kerbelâ*'ya varıncaya kadar yola devam etti; orada kendisini bir sıkıntı bastı. "Şu anda bizim bulunduğumuz yer neresi?" diye sordu. Arkadaşları, "Biz *Kerbelâ*'dayız." dediler. Bunun üzerine Hüseyn, "Kerb [dert] ve bela günündeyiz." dedi.

Ubeydullah b. Ziyâd, Hüseyn'in üzerine Ömer b. Sa'd komutası altında 4.000 asker gönderdi. Ubeydullah daha önce Ömer'i *Rey* ve *Hemezân*'da vali olarak görevlendirmişti. Aslında bu durum, Ömer'in görevlendirmesini sona erdirmişti. Ubeydullah Ömer'i Hüseyn'in üzerine gitmeye görevlendirince bunu kabul etmek istemedi; reddetti ve istifasını istedi. Bunun üzerine İbn Ziyâd, "Allah'a yemin ederim ki, eğer Hüseyn'in üzerine gitmezsen seni işinden eder, evini yıkar ve boynunu vururum." dedi. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, "O zaman üzerine gideceğim." dedi.

Benî Zühre kabilesi Ömer'in yanına geldi ve "Allah aşkına, bari sen Hüseyn'e bunu yapacak ilk kişi olma. Aksi takdirde bizimle Benî Hâşim arasında bu adavet, ebediyen kalır." dediler. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, İbn Ziyâd'ın yanına döndü ve görevden affını istedi. İbn Ziyâd kabul etmedi. Bu kez Ömer kesin karar verdi ve Hüseyn'e doğru ilerledi. O gün Hüseyn ile birlikte 50 adam vardı. Ordudan da 20 kişi onlara katıldı. Aile efradından 19 adam vardı. Hüseyn, Ömer b. Sa'd'ın, maiyetindekilerle birlikte kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: "Ey insanlar! Dinleyin Allah size merhamet etsin; sizinle aramızda ne var? Ey Kûfeliler! Bu iş size yakışmaz." Kûfeliler ise, "Atıyyelerimizin (bize verilen hediyelerin) kesilmesinden korkuyoruz." dediler. Hüseyn ise, "Allah'ın yanındaki maaş sizin

[314] Kûfe'nin karşısında bir yer.

için daha hayırlıdır. Ey insanlar! Bizi bırakın, geldiğimiz yere geri dönelim." dedi.

Onlar, "Bu mümkün değil!" dediler. Hüseyn, "Beni bırakın; *Rey* kentine gidip Deylemîlere karşı cihad edeyim." dedi. Onlar, "Bu da mümkün değil!" dediler. Hüseyn, "Bırakın beni; Yezîd b. Mu'âviye'nin yanına gidip ona bîat edeyim!" dedi. Onlar, "Hayır! Ancak İbn Ziyâd'a bîat etmeni kabul ederiz." dediler. Hüseyn, "İşte bu mümkün değil!" dedi. Onlar da, "Bunun dışında senin için bir seçenek yok!" dediler. Bu durum Ubeydullah b. Ziyâd'a haber verildi; onu serbest bırakmak istedi ve "Allah'a yemin ederim ki, Hüseyn'i serbest bırakmak istiyorum; nereye giderse gitsin" dedi. İbn Ziyâd'ın yanındaki Şimr b. Zü'l-Cevşen ed-Dıbâbî ise, "Vallahi eğer onu serbest bırakırsan bir daha idareyi elinde tutamazsın." dedi. Aslında Ubeydullah b. Ziyâd'ın amacı *Irak*'a hâkim olmaktı. Ömer b. Sa'd'a, "Şu an, ipimizin Hüseyn'in boynuna dolandığı bir andır. Kurtulmak istiyor, fakat gün kurtuluş günü değildir. Ona saldır!" şeklinde bir mektup yazdı. Ayrıca Şimr b. Zü'l-Cevşen'e, "Sen de Ömer b. Sa'd'ın yanına git. Eğer emrettiklerimi yerine getirir ve Hüseyn ile savaşırsa ne âlâ! Ama eğer yapmazsa boynunu vur ve komutayı sen al!" dedi.

Adamlar birer, ikişer ve üçer olarak *Kûfe*'den Hüseyn'e gelerek ona katılmak istediklerini bildiriyorlardı. Bu durum Ubeydullah b. Ziyâd'a ulaştı. Hemen çıktı ve *en-Nuhayle* denilen yerde karargâhını kurdu. *Kûfe*'ye de Amr b. Hureys'i vali bıraktı. Bütün insanları *en-Nuhayle*'ye çıkardı ve köprüyü de kapattı. Bir tek insanın bile köprüden geçişine izin vermedi. Ayrıca Husayn b. Temîm et-Tuhrî'nin komutasına 2.000 asker verdi ve onu yardım için Ömer b. Sa'd'ın yanına gönderdi.

Öte yandan Şimr b. Zü'l-Cevşen ed-Dıbâbî, 61 yılı, Muharrem'in 9'unda, Perşembe akşamı, İbn Ziyâd tarafından kendisine emredildiği gibi Ömer b. Sa'd'ın yanına geldi. Orduya çağrı yapıldı; herkes hazır olmaya başladı. Hüseyn de evinin [çadırının] önünde oturuyordu. Onların geldiklerini görünce Abbâs b. Ali b. Ebû Tâlib'e, "Onları karşıla; sor, bakalım neye karar verdiler." dedi. Abbâs onlara sordu. Onlar, "Emirin [İbn Ziyâd'ın] mektubu bize geldi. Durumu sana arzetmemizi istiyor. Ya onun hükmünü kabul edeceksin ya da seni cezalandıracağız." dediler. Hüseyn, "Bu gece

gidin; teklifinizi görüşelim." dedi. Bunun üzerine Ömer çekildi. Hüseyn de, aynı zamanda Cuma gecesi olan Âşûrâ gecesinde ashâbını topladı. Allah'a hamd etti; O'nu övdü, Resûlullah'tan (sas) söz etti; Allah'ın ona vermiş olduğu ve ümmete gönderdiği peygamberlik nimetinden bahsetti. Sonra, "Ben adamların yarın mutlaka sizinle savaşacaklarını düşünüyorum. Hepinize izin vermiş bulunuyorum. Sizler benden izinlisiniz. Zaten bu gece size ağırlık çöktü. Sizden güçlü olanlar, ehl-i beytimden birini yanına alsın. Karanlıkta dağılın; '***Umulur ki, Allah bir fetih yahut katından bir emir getirir de onlar içlerinde gizledikleri şeyden pişman olurlar.***'[315] Çünkü onlar beni ele geçirmek istiyorlar. Beni gördüklerinde sizi aramaktan vazgeçerler." dedi.

Hüseyn'in ehl-i beyti ise "Allah bizi senden sonraya bırakmasın. Hayır, vallahi sana gelen bize de gelmedikçe senden ayrılmayacağız." dediler. Bütün arkadaşları da aynı şeyi söylediler. Bunun üzerine Hüseyn, "Allah niyetinize karşılık sizi Cennetle mükâfatlandırsın." dedi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım eş-Şeybânî haber verdi. O Süfyân'dan, o Ebü'l-Cahhâf'tan, o da babasından şunu rivayet etti:

Ensâr'dan bir adam Hüseyn'in yanına geldi ve "Borcum var." dedi. Hüseyn, "Borcu olan kimse benimle birlikte savaşamaz." dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ebü'l-Esved el-Abdî'den, o da el-Esved b. Kays el-Abdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Muhammed b. Beşîr el-Hadramî'ye, "Senin oğlun *Rey* çöllerinde esir edilmiş." denildi. el-Hadramî, "Yemin olsun ki, onu Allah'ın yanında sayıyorum. Esir edilmesini istemiyordum; kendisinden sonra hayatta kalmayı da istemem." dedi. Hüseyn onun bu sözlerini duydu ve ona, "Allah sana merhamet etsin. Bana verdiğin bîat konusunda serbestsin. Oğlunu kurtarmaya çalış." dedi. Adam, "Eğer senden ayrılacaksam, vahşi hayvanlar beni diri diri yesin." dedi. Bunun üzerine Hüseyn, "Bu elbise ve kürkleri oğluna ver. Kardeşini bunlarla esaretten kurtarmaya çalışsın." dedi ve değeri 1.000 dinar olan elbiseleri ona verdi.

[315] Mâide, 5/52.

- **Rivayetin Başına Dönüş**

Hüseyn öldürüleceği günün sabahında şöyle dua etti: "Allah'ım! Sen her sıkıntıda güvendiğimsin ve her şiddette umudumsun. Başıma gelecek her sıkıntıda tek güvencemsin. Sen her nimetin velisi ve her iyiliğin sahibisin." Sonra Hüseyn b. Ali, Ömer [b. Sa'd] ve arkadaşlarına, "Size durumumu haber vermeyinceye kadar acele etmeyin. Vallahi, sizin gibilerin mektupları bana gelmeseydi size gelmezdim. Bu mektuplarda sünnetin öldürüldüğü, münafıklığın ortaya çıktığı ve şer'î hadlerin artık uygulanmadığı yazılıydı. Bana, 'Gel! Umulur ki, Allah seninle ümmet-i Muhammed'i ıslah eder.' dediler; ben de geldim. Eğer bu işten hoşlanmıyorsanız geri dönüyorum. Düşünün; benim öldürülmem size bir fayda sağlar mı ve kanım size helal olur mu? Ben sizin peygamberinizin kızının ve amcaoğlunun oğlu değil miyim? Ben müminlerden ilk iman edenin oğlu değil miyim? Hamza, Abbâs ve Ca'fer benim amcalarım değiller mi? Resûlullah'ın (sas) benim ve kardeşim hakkındaki, *'Bu ikisi Cennet gençlerinin efendileridir.'* sözünü işitmediniz mi? Tabi, eğer bana inanıyorsanız! Eğer inanmıyorsanız, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'ye, Ebû Sa'îd el-Hudrî'ye, Enes b. Mâlik ve Zeyd b. el-Erkam'a sorun." Bunun üzerine Şimr b. Zü'l-Cevşen, "Eğer ne dediğini biliyorsa, o Allah'a bir harf üzerine ibadet ediyor." dedi.

Benî Riyâh b. Yerbû'a mensup olan Hur b. Yezîd, Ömer b. Sa'd'a yöneldi ve "Sen bu adamla savaşacak mısın?" dedi. Ömer, "Evet, savaşacağım!" dedi. Hur, "Sizde, bu adamın arzettiği hasletlerden hiçbirisi yok mu?"dedi. Ömer, "Eğer emir bende olsaydı, dediğini yapardım!" dedi. Hür, "Sübhanallah! Bu ne büyük bir iş! Resûlullah'ın (sas) kızının oğlu size bu kadar şey anlatsın, siz onun tümünü reddedin!" dedi. Sonra Hüseyn'in tarafına geçti ve öldürülünceye kadar onunla savaştı. İşte Şair el-Mütevekkil el-Leysî, Hur hakkında şöyle dedi:

En iyi Hur, Hur b. Riyâh'tır. O, mızrakların çarpışması esnasında da hürdür.
En iyi Hur odur ki, Hüseyn Onu çağırır; sabahleyin canını feda eder.

Hüseyn şöyle dedi: "Ey Ömer! Bir gün gelecek, bu yaptığın kötülük seni bulacaktır." Sonra ellerini semaya kaldırdı ve şöyle duada bulundu: "Allah'ım! *Irak* halkı beni aldattılar ve kandırdılar. Hasan b. Ali'ye de

yaptıklarını yapmışlardı. Ya Rabbi! Onların birliklerini dağıt ve sayılarını azalt."

Ömer b. Sa'd, Hüseyn ile çarpışmaya başladı. İlk kılıcı sallayan da Ubeydullah b. Ziyâd'ın Sâlim adındaki mevlasıydı. Sâlim saftan ayrıldı; Abdullah b. Temîm el-Kelbî ona karşı çıktı ve onu öldürdü. Hüseyn ise, üzerinde mat renkte ipek bir cübbe olduğu halde oturuyordu. Oklar sağma ve soluna düşüyorlardı. Üç yaşındaki bir oğlu da kucağındaydı. Ukbe b. Bişr el-Esedî çocuğa bir ok attı ve onu öldürdü. Abdullah b. Ukbe el-Ganevî ise, Ebû Bekir b. Hüseyn b. Ali'ye bir ok attı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Süleyman b. Katte şöyle dedi:

Ganî kabilesinde, kanımızdan bir damla vardır.
Esed kabilesinde bir daha var ki, sayılıp anlatılacaktır.

Hüseyn ümmeti için durdu. Etrafında arkadaşları vardı; Hepsi öldürülünceye kadar onun için savaşıyorlardı. Hüseyn'in başında siyah bir sarık vardı; siyaha boyanmıştı. Hüseyn kahraman bir atlı gibi savaşıyordu. Dedi ki: *Şam* halkından [Yezîd taraftarı] bir adam, Ali b. Hüseyn el-Ekber'i [onun annesi, Ebû Mürre b. Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'nin kızı Âmine idi. Âmine'nin annesi de Ebû Süfyân'ın kızıydı.] çağırdı ve ona, "Senin Emir'ül-Müminîn [Yezîd'i kastediyor] ile akrabalığın var. İstersen seni güvenceye alırız; istediğin yere gidebilirsin." dedi. Bunun üzerine Ali el-Ekber, "Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın akrabalığı Ebû Süfyân'ın akrabalığından daha çok korunmaya layıktır." dedi ve üzerine yürüdü. Yürürken de şöyle diyordu:

Ben Ali b. Hüseyn b. Ali'yim.
Biz ve Allah'ın evi Peygamber'e daha çok yakışırız,
Şimr'den, Ömer'den ve İbnü'd-Da'î'den... [316]

Abdülkays kabilesinden Mürre b. Munkız b. en-Nu'mân adında bir adam Ali el-Ekber'e yöneldi ve onu kılıç darbesiyle yaraladı. Babasına yakın bir yere taşındı. Hüseyn ona, "Seni öldürdüler mi oğlum? Senden sonra dünya helak olsun oğlum!" dedi. Sonra vefat edinceye kadar onu

[316] Ubeydullah b. Ziyâd'ı kast ediyor. Çünkü Ziyâd'ın babası kesin olarak bilinmediği, için kendisine"Ziyâd b. Ebihi [Babasının oğlu Ziyâd]" deniliyordu (M).

kucakladı. Hüseyn şöyle duada bulunuyordu: "Allah'ım! Yardım etmek için bizi çağırdılar; bize hiyanet edip bizi perişan ettiler. Allah'ım! Semanın damlalarını onlara verme. Yerin bereketlerini onlardan esirge. Eğer onlara bir müddet daha hayat hakkı vereceksen onların birliklerini dağıt ve onları türlü türlü yollara saptır. Yöneticilerini onlardan razı etme Allah'ım!"

O arada Hüseyn'in çocuklarından birisi korkmaya başladı ve Hüseyn'in kucağına gelip oturdu. Bir adam ona bir ok attı. Ok tam boğazına isabet etti ve onu öldürdü. Bunun üzerine Hüseyn, "Allah'ım! Eğer bize zafer vermeyeceksen zaferi daha hayırlı olan akibetimize ihsan et ve zalimlerden intikamımızı al!" dedi.

Kâsım b. Hasan b. Ali Yezîd'in adamlarıyla savaşmak için ayağa kalktı. O, henüz bir çocuktu; üzerinde bir gömlek ve ayağında iki terlik vardı. Sol ayağındaki terliğin ipi koptu. Amr b. Sa'îd el-Ezdî onun üzerine hamle yaparak bir darbe vurdu. el-Kâsım yere düştü ve "Amca yetiş!" diye bağırdı. Hüseyn Amr'a doğru hamle yaptı; onun koluna vurdu ve kolunu dirsekten kopardı. Adam yere düştü. Kûfelilerin atlıları, onu almak için geldiler. Bunun üzerine Hüseyn onlara doğru hamle yaptı. Yaralıyı almaya gelenler onu ezerek ölümüne sebep oldular.

Hüseyn, el-Kâsım'ın üzerinde durdu ve "Amcanı çağırdığın halde sana cevap verememesi, ya da cevap verdiği halde sana fayda vermemesi ona çok ağır geldi oğlum. Bu öyle bir gün ki, öldüreni çok, yardım edeni azdır. Seni öldürenlere yazıklar olsun!" dedi. Sonra kaldırılmasını emretti; Ali b. Hüseyn'in yanına konuldu. Kaldırılırken ayakları yerde sürünüyordu.

Hüseyn susadı; su istedi; yanında su yoktu. Bir adam, içmesi için ona su getirdi. Husayn b. Temîm, Hüseyn'e bir ok attı ve ağzına isabet etti. Hüseyn hem eliyle kanını tutuyor hem de Allah'a hamd ediyordu. Bu kez *Fırat*'a yöneldi. Benî Ebân b. Dârim kabilesinden bir adam, "Onunla *Fırat* nehrinin arasını kesin, nehre yetişmesin!" dedi. Hüseyn ile suyun arasını kestiler. Ebân kabilesinden olan o adam da en öndeydi. Hüseyn, "Allah'ım! Bu adamı susuzluktan öldür!" dedi. Ebânî adamı Hüseyn'e bir ok daha attı ve damağına isabet etti. Hüseyn oku çıkardı; kan akmaya başladı ve avucu kanla doldu. Hüseyn, "Allah'ım! Bunların yaptıklarını sana şikâyet ediyorum." dedi. Çok geçmeden o Ebânî adama testilerle su getirilmeye

başlandı. Kanmak için birkaç testi içiyor, fakat su tekrar ağzından geri geliyor ve şöyle diyordu: "Bana su verin; susuzluk beni öldürdü." Böyle söyleye söyleye öldü.

Şimr b. Zü'l-Cevşen geldi ve Hüseyn ile ev eşyası arasına girdi. Bunun üzerine Hüseyn, "Bu eşyalarım size helal olsun: ancak cahil ve alçaklarınıza vermeyin. Eğer bir dininiz yoksa bu dünyada özgür olun." dedi. Şimr b. Zü'l-Cevşen ise, "O dediklerini aynen sana iade ediyorum ey Fâtıma'nın oğlu!" dedi. Dedi ki: Hüseyn'in arkadaşları ve ehl-i beyti öldürülünce Hüseyn gün boyunca sağ kaldı; ordunun piyadeleri onu kuşatıncaya kadar, üzerine gelen herkesi püskürtüyordu. Onu hiçbir zaman mağlup görmedik; çünkü bir kahraman gibi savaşıyordu. Hüseyn onların üzerine saldırdığı zaman, keçinin arslandan kaçışı gibi kaçıyorlardı. Hüseyn gün boyu böyle kaldı. İnsanlar onu korumaya çalışıyorlar ve üzerine gidilmesini engelliyorlardı. Nihayet Şimr b. Zü'l-Cevşen onlara, "Anaları çocuksuz kalasıcalar! Ona ne bakıyorsunuz öyle? Üzerine gitsenize!" diye bağırdı.

Hüseyn'e ilk saldıran Zür'a b. Şerîk et-Teymî idi. Hüseyn'in sol omuzuna bir darbe indirdi. Hüseyn de onun boynuna vurarak onu öldürdü. Bu kere Sinân b. Enes en-Neha'î üzerine yürüdü ve önden kürek kemiğine bir darbe indirdi. Mızrak Hüseyn'in elinden düştü; bu kez adam göğsündeki kaburga kemiklerine bir darbe vurdu. Hüseyn bu darbe ile yere düştü ve vefat etti. Adam, bu kez Hüseyn'in kafasını kesmek için indi. Onunla birlikte Havlî b. Yezîd el-Asbahî de indi; Hüseyn'in kafasını kesti ve onu Ubeydullah b. Ziyâd'a götürerek şöyle dedi:

Yükümü altın ve gümüşle doldur.
Ben şerefli bir hükümdarı öldürdüm.
Babası ve annesi insanların en hayırlısı,
Ve neseb açısından eş şereflisi olan bir adamı öldürdüm.

Ubeydullah, ona hiçbir şey vermedi. Dedi ki: Hüseyn'de otuz üç yara izi buldular. Elbisesinde de, kılıçların ve okların etkisiyle oluşan 100 küsur delik buldular. Hüseyn 61 yılında, Muharrem'in 10'unda ve Cuma olan Âşûrâ gününde öldürüldü. O zaman Hüseyn'in ömrü 56 yıl ve beş aydı. Ca'fer b. Muhammed şöyle derdi: "Hüseyn öldürüldüğünde 58

yaşındaydı." Hüseyn ile birlikte 72 adam daha öldürüldü. Ömer b. Sa'd'ın adamlarından 88 kişi öldürüldü.

Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib ile birlikte öldürülenler:

1- Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib: Onu Sinân b. Enes en-Neha'î öldürdü. Üzerine saldırıp kafasını kesen melûn ise Havlî b. Yezîd el-Asbahî idi.

2- Abbâs b. Ali b. Ebû Tâlib el-Ekber: Onu Zeyd b. Rikâd el-Cebenî ve Tay kabilesinden Hakîm en-Sinbisî öldürdü.

3- Ca'fer b. Ali b. Ebû Tâlib el-Ekber: Onu Hâni b. Sübeyt el-Hadramî öldürdü.

4- Abdullah b. Ali b. Ebû Tâlib: Onu da Hâni b. Sübeyt el-Hadramî öldürdü. Dedi ki: Abbâs b. Ali, Ali'nin diğer oğulları olan Ca'fer ve Abdullah'a, "Önce siz saldırın; eğer öldürülürseniz ben sizin varisiniz olurum. Eğer sizden sonra ben de öldürülürsem çocuğum bana varis olur. Eğer sizden önce öldürülecek olursam ve siz sonra öldürülürseniz varisiniz Muhammed b. el-Hanefiyye olur." dedi. Onlar önce öne geçtiler ve öldürüldüler; çocukları yoktu. Abbâs onlardan sonra öldürüldü.

5- Osman b. Ali b. Ebû Tâlib: Havlî b. Yezîd ona bir ok atarak kendisini vurdu. Sonra Benî Ebân b. Dârim'den bir adam işini bitirdi.

6- Ebû Bekir b. Ali b. Ebû Tâlib. Onun su kanalında öldürüldüğü söyleniyor.

7- Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib el-Asğar: Annesi ümmü veled idi. Onu Benî Ebân b. Dârim'den bir adam öldürdü.

8- Ali b. Hüseyn el-Ekber: Onu Mürre b. Münkız b. en-Nu'mân el-Abdî öldürdü.

9- Abdullah b. Hüseyn: Onu Hâni b. Sübeyt el-Hadramî öldürdü.

10- Ca'fer b. Hüseyn: Onu Abdullah b. Ukbe el-Ganevî öldürdü.

11- Ebû Bekir b. Hüseyn: Onu da Abdullah b. Ukbe el-Ganevî öldürdü.

12- Abdullah b. Hasan: Onu, Benî Esed kabilesinden İbn Harmele el-Kâhilî öldürdü.

13- Kâsım b. Hasan: Onu, Sa'îd b. Amr el-Ezdî öldürdü.

14- Avn b. Abdullah b. Ca'fer. Onu Abdullah b. Kutbe et-Tâî öldürdü.

15- Muhammed b. Abdullah b. Ca'fer: Onu Âmir b. Nehşel et-Temîmî öldürdü.

16- Müslim b. Akîl b. Ebû Tâlib: Onu *Kûfe*'de Ubeydullah b. Ziyâd idam ederek öldürdü.

17- Ca'fer b. Akîl: Onu Bişr b. Havt el-Hemdânî öldürdü. Bazıları, Urve b. Abdullah el-Has'amî öldürdü, diyorlar.

18- Abdurrahman b. Akîl: Annesi ümmü veled idi. Onu, Osman b. Hâlid b. Esîr el-Cühenî ve Bişr b. Havt öldürdüler.

19- Abdullah b. Akîl: Onun annesi de ümmü veled idi. Onu, Amr b. Subh es-Sadâî öldürdü.

20- Diğer Abdullah b. Akîl: Onun da annesi ümmü veled di. Onu da Amr b. Subh es-Sadaî öldürdü. Bazıları, "Onu Üseyd b. Mâlik el-Hadramî öldürdü." diyorlar.

21- Muhammed b. Ebû Sa'îd b. Akîl: Onu, Lakît el-Cühenî öldürdü.

22- Ebû Leheb ailesinden ismi bilinmeyen bir adam.

23- Ebû Süfyân b. el-Hâris b. Abdülmuttalib ailesinden bir adam. Şairdi ve kendisine Ebü'l-Heyyâc denilirdi.

24- Hüseyn b. Ali'nin mevlası Süleyman: Onu, Süleyman b. Avf el-Hadramî öldürdü.

25- Hüseyn b. Ali'nin mevlası Müncih.

26- Hüseyn'in sütkardeşi Abdullah b. Buktur. *Kûfe*'de öldürüldü. Sarayın üzerinden kendisine bir ok atıldı ve öldürüldü. Kendisi hakkında *"Bir başkasını görürsün ki, yüksek bir yerden öldürülmüştür."* denilmiştir.

Ayrıca Hüseyn'in yanında kalmaya sabredip de onunla birlikte öldürülen çok sayıda Arap kabilelerine mensup insanlar vardı. Abdullah b. Ca'fer'in iki oğlu, Tay ve Nebhân kabilelerine mensup olan Abdullah b. Kutbe'nin hanımına iltica ettiler. Onlar henüz buluğ çağına ermemiş çocuklardı. Ömer b. Sa'd ise bir tellalla emretti şöyle bağırdı: "Kim bir kafa getirirse ona 1.000 dirhem vardır." İbn Kutbe evine geldi; hanımı

kendisine, "İki çocuk bize iltica etti. Onlara bir iyilik yaparak *Medine*'deki akrabalarının yanına göndermek istemez misin?" dedi. Adam, "Tamam, onları bana göster." dedi. Adam onları gördüğünde hemen onları kesti ve kafalarını Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına götürdü. Fakat İbn Ziyâd ona bir şey vermedi ve şöyle dedi: "Onları bana sağ getirseydin sevinirdim. Çünkü onlarla Ebû Ca'fer'e [Abdullah b. Ca'fer'i kastediyor] minnet ederdim." dedi. Bu haber Abdullah b. Ca'fer'e ulaştı: "Onları bana getirmiş olsaydı ona 1.000.000 dirhem vermek isterdim." dedi.

Hüseyn ile birlikte olan ehl-i beytinden sadece beş kişi kurtuldu. Ali b. Hüseyn el-Asğar: Bugün Hüseyn'in neslinin babası olan şahıstır. O gün hastaydı ve kadınlarla beraberdi. Bir de Hasan b. Hasan b. Ali: Onun da nesli devam etmiştir. Ayrıca Amr b. Hasan b. Ali: Onun nesli devam etmemiştir. el-Kâsım b. Abdullah b. Ca'fer ve Muhammed b. Akîl el-Asğar. Bunlar çok güçsüzdüler. Onlar ve Hüseyn'in kadınları Zeyneb ve Fâtıma bt. Ali b. Ebû Tâlib, Fâtıma ve Sükeyne bt. Hüseyn b. Ali, Hüseyn'in eşi aynı zamanda Sükeyne ve Abdullah el-Maktul'ün annesi er-Rebâb bt. Üneyf el-Kelbiyye, Hasan b. Ali'nin kızı Ümmü Muhammed, onların bazı mevlaları, köle ve cariyeleri... Bütün bunlar, Hüseyn b. Ali ve adamlarından bazılarının kelleleriyle birlikte Ubeydullah b. Ziyâd'a götürüldüler.

Hüseyn öldürüldüğü zaman onun malları gaspedildi. Onun bir kılıcını el-Kulânis en-Nehşelî aldı. Bir diğerini Cemî b. el-Halk el-Evdî aldı. Onun şalvarını da, melûn Bahr b. Ka'b et-Teymî aldı ve onu çıplak bıraktı. Onun ipekle karışık yün ceketini de Kays b. el-Eş'as b. Kays el-Kindî aldı. Hatta ona "Kaysu Katîfe" [Ceket Kays] denilirdi. Nalınlarını da, el-Esved b. Hâlid el-Evdî aldı. Sarığını ise, Câbir b. Yezîd aldı. İpekle karışık yün olan takkesini Mâlik b. Beşîr el-Kindî aldı. *Irak* ehlinden bir adam da, Fâtıma bt. Hüseyn'in elbiselerini aldı. Adam elbiseleri alırken ağlıyordu. Fâtıma, "Niçin ağlıyorsun?" dedi. Adam "Resûlullah'ın kızını soyarken ağlamayayım da ne yapayım?" dedi. Fâtıma, "O zaman bırak!" dedi. Adam, "Korkarım ki, başkası bunları alır" dedi.

Ali b. Hüseyn el-Asğar hasta ve yatakta yatıyordu. Melûn Şimr b. Zü'l-Cevşen, "Bunu öldürün!" dedi. Onun arkadaşlarından bir adam,

"Sübhanallah, hiç savaşmamış, hasta bir genci mi öldüreceksin?" dedi. Ömer b. Sa'd geldi ve "Bu kadınlara ve bu hastaya dokunmayın!" dedi.

Ali b. Hüseyn dedi ki: "Kûfelilerden bir adam beni uzak bir yere götürdü; bana ikramda bulundu ve beni muhabbetle kucakladı. Yanıma her girip çıktığında ise ağlıyordu. Hatta bir keresinde ben, 'Eğer ateş ehlinden birinin yanında bir vefa var ise o adam budur.' dedim. İbn Ziyâd'ın tellalı, 'Hey! Kim Ali b. Hüseyn'in yerini biliyorsa, onu getirsin! Ona 300 dirhem vereceğiz.' diye bağırınca adam ağlayarak yanıma girdi. Ellerimi boynuma bağladı; 'Korkuyorum!' diyordu. Vallahi, elim-kolum bağlı bir şekilde beni çıkardı; onlara teslim etti ve 300 dirhemini aldı. Ben de onlara bakıyordum. Adamın elinden alındım ve İbn Ziyâd'ın huzuruna çıkarıldım. İbn Ziyâd bana, 'Adın nedir?' dedi. Ben, 'Ali b. Hüseyn!' dedim. İbn Ziyâd, 'Allah Ali'yi öldürmemiş miydi?' dedi. Ben, 'Ali el-Ekber adında bir kardeşim vardı. İnsanlar onu öldürdüler.' dedim. İbn Ziyâd, 'Hayır, Onu Allah öldürdü.' dedi. Ben, '***Allah ölen insanların ruhlarını öldükleri zaman alır.***'[317] dedim.

Ali b. Hüseyn'in öldürülmesi emredildi. Bunun üzerine Zeyneb bt. Ali, "Ey İbn Ziyâd! Bunca kanımızı döktün; artık yeter. Allah'a yemin ederim ki, eğer onu öldürürsen beni de onunla birlikte öldüreceksin!" diye bağırdı. Bunun üzerine Ali b. Hüseyn bırakıldı.

Ömer b. Sa'd, Hüseyn'in terikesinin *Kûfe*'ye, Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına götürülmesini emrettiğinde, Hüseyn'in başını da Havlî b. Yezîd el-Asbahî ile birlikte gönderdi.

Kadınlar ve çocuklar oradan götürülürken, öldürülenlerin yanından geçtiler. Onlardan bir kadın şöyle bağırdı: "Ey Muhammed! İşte Hüseyn, bu çölde kana bulanmış; onun ailesi ve çocukları da esirler!" Dost, düşman ağlamayan kimse kalmadı. Sonra Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına götürüldüler. Ubeydullah, "Bu kadın kim?" dedi. Oradakiler, "Zeyneb bt. Ali b. Ebû Tâlib'dir." dediler. İbn Ziyâd, "Allah'ın senin ailene neler yaptığını düşündün mü?" dedi. Zeyneb, "Ölüm onlar için yazılmıştır. Öldürülecekleri yere geldiler. Allah bizi, sizi ve onları bir araya getirecektir." dedi. İbn

[317] Zümer, 38/42.

Ziyâd, "Sizi öldüren ve sözlerinizi yalan çıkaran Allah'a hamd olsun" dedi. Zeyneb de, "Bizi Muhammed ile şereflendiren ve tertemiz yapan Allah'a hamdolsun!" dedi.

Başlar Ubeydullah b. Ziyâd'ın önüne konulduğu zaman, elindeki bir çubukla Hüseyn'in dişlerini dürtüyor ve "Kılıçlarımız, bizden çok daha şerefli, fakat daha zalim olanları birbirinden böyle ayırır!" dedi. Bunun üzerine Zeyd b. el-Erkam, "O çubuğu uzaklaştırsan iyi olur. Çünkü Resûlullah (sas) ağzını tam da senin çubuğunun olduğu yere koyuyordu!" dedi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'in başı getirildiği zaman Ubeydullah b. Ziyâd'ı gördüm; bir çubukla onun dişlerini dürtüyor ve "Ağzı güzelmiş" diyordu. Bunun üzerine, "Vallahi sen çok kötüsün. Vallahi ben Resûlullah'ın (sas), senin çubuğunun bulunduğu yeri öptüğünü gördüm!" dedim.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Dediler ki: Ubeydullah b. Ziyâd, Hüseyn'in başının bir oduna takılmasını emretti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Atâ b. Müslim anlattı. O, kendisine haber verenden, o Âsım b. Ebü'n-Necûd'dan, o da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

İlk kez bir ağacın ucuna takılan baş, Hüseyn'in başıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsa b. Abdurrahman es-Sülemî anlattı. O da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'in başı, İslâm'da ilk taşınan baştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân anlattı. O Câbir'den, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Öldürüldükten sonra Hüseyn b. Ali'yi gördüm; boyası gitmiş saçının beyazı ortaya çıkmıştı.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Ubeydullah b. Ziyâd, Hüseyn ile birlikte gelen ailesinin sarayda hapsedilmesini emretti. Bunun üzerine Zekvân Ebû Hâlid, "Bana izin ver de

bu başları gömeyim." dedi. O da izin verdi. Zekvân önce başları kefenledi ve *Cebbâne* denilen yere defnetti. Sonra cesetlerini kefenledi ve defnetti. Züheyr b. el-Kayn, Hüseyn ile birlikte öldürülmüştü. Onun eşi, Şecere adındaki bir kölesine, "Git efendini kefenle!" dedi. Şecere dedi ki: "Gittim; baktım ki, Hüseyn orada atılmış durumda... Kendi kendime, 'Efendimi kefenliyeceğim de Hüseyn'i bırakacağım, öyle mi?' dedim. Önce Hüseyn'i kefenledim. Sonra döndüm ve hanımına haber verdim. Hanım, 'İyi yaptın!' dedi ve bana bir kefen daha verdi ve 'Git, efendini kefenle' dedi. Ben de kefenledim."

Sonra Ömer b. Sa'd geldi; *Kûfe*'ye girdi ve "Hiçbir insan benim gibi ailesine dönmüş değildir. İbn Ziyâd'a itaat ettim; Allah'a isyan ettim ve akrabalık bağlarım kopardım." dedi.

Yezîd b. Mu'âviye'nin bir elçisi geldi; Hüseyn'in terikesinin, sağ kalan aile fertlerinin, kadınlarının ve ehl-i beytinin kendisine gönderilmesini emrediyordu. Ebû Hâlid Zekvân, yolculuk hazırlıkları için onlara 10.000 dirhem verdi.

Hüseyn öldürülünce, Ubeydullah b. Ziyâd, Zahr b. Kays el-Cu'fî'yi, durumu haber vermek üzere Yezîd b. Mu'âviye'ye gönderdi. Zahr, Yezîd'in yanına girdi. Yezîd, "Arkanda ne var?" dedi. Zahr şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Allah'ın muzafferiyetini ve fethini sana müjdeliyorum. Hüseyn b. Ali on sekiz aile ferdi ve 70 kadar taraftarıyla birlikte bize geldi. Biz de onların üzerine yürüdük. Onları, teslim olmak ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın hükmünü kabul etmek ya da savaşmak arasında serbest bıraktık. Onlar da savaşmayı teslim olmaya tercih ettiler. Onlar sığınak bulunmayan yere kaçıyorlardı. Tıpkı güvercinlerin şahinlerden kaçışı gibi, tepelere, taşlara ve çukurlara sığınarak bizden kaçıyorlardı. Allah bizleri onlara galip kıldı. Allah'a yemin olsun ki, ey Müminlerin Emiri, bir hayvanın kesilme süresi ya da bir kaylule zamanı kadar geçmişti ki, Allah müminlere mükâfatlarını verdi. Kısa sürede onların sonlarını getirdik. İşte cesetleri... Atılmış ve çıplaktırlar. Yanakları topraklı, burun deliklerine kum dolmuştur. Rüzgâr çölün süprüntülerini onların üzerine getirmiş ve onları topal sırtlanlara benzetmiştir. Onların ziyaretçileri kartallar ve akbabalardır."

Yezîd'in iki gözünden yaş akmaya başladı ve "Hüseyn'i öldürmeden de itaatinizden razı olacaktım. İşte... İsyanın ve hurucun sonucu budur." dedi ve şu şiiri okudu:

Harbin tadına bakan, onun acı olduğunu görür,

Ve harb onu bırakır çorak bir yerde...

Hüseyn'in başını Mihfez b. Sa'lebe el-Âizî [Kureyş'in Âize'sine mensup] Yezîd'e takdim etti ve "Ey Müminlerin Emiri! İnsanların en ahmağı ve en aptalının kafasını sana getirdim." dedi. Yezîd şöyle dedi: "Mihfez'in annesi daha ahmak ve daha aptal birini doğurmadı. Fakat adam Allah'ın kitabını okumamış ki! Allah şöyle diyor: ***"Allah'ım! Dilediğine mülk verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın; dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın..."***[318] Daha sonra Hayzürân [kamış, bambu] sopasıyla dudaklarının arasını karıştırdı ve *"Kılıçlarımız, bizden daha çok şerefli, fakat daha zalim olanları birbirinden böyle ayırır."* şeklindeki şiiri okudu. Şiir el-Husayn b. Humâm el-Merî'nindir. Orada bulunan Ensâr'dan bir adam ise, "Şu sopanı kaldır! Vallahi Resûlullah'ın (sas), sopanı dürttüğün yeri öptüğünü gördüm." dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Ziyâd anlattı; dedi ki:

Hüseyn b. Ali'nin kafası Yezîd'e getirildiği zaman Yezîd, elindeki bir çubukla Hüseyn'in dişlerini karıştırdı ve "Ebû Abdullah'ın bu yaşa geleceğini tahmin etmiyordum." dedi. Dedi ki: Bir de baktık ki, sakal ve saçındaki boyalar gitmiş.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Sonra Hüseyn'in terikesi, çocukları ve kadınları Yezîd'e götürüldü. Onlar iplerle birbirlerine bağlı oldukları halde yanına getirildiler. Onun huzurunda durdular. Ali b. Hüseyn ona, "Allah aşkına ey Yezîd, ne düşünürsün? Eğer Resûlullah (sas) bizi iplerle bağlı bir şekilde görmüş olsaydı bize acımaz mıydı?" dedi. Bunun üzerine Yezîd emretti; ipler çözüldü, ancak Yezîd'ın moralinin bozulduğu açıkça anlaşıldı.

[318] Âl-i İmrân, 3/26.

Sükeyne bt. Hüseyn, Yezîd'e, "Ey Yezîd! Allah Resûlü'nün kızları esir olmuşlar!" dedi. Bunun üzerine Yezîd şöyle dedi: "Vallahi ey yeğenim, bu duruma senden daha çok ben üzülüyorum. Allah'a yemin ederim ki, eğer İbn Ziyâd ile Hüseyn arasında bir akrabalık olsaydı İbn Ziyâd onun üzerine gitmezdi. Fakat ikisinin arasını Sümeyye ayırdı.[319] Doğrusu ben Hüseyn öldürülmeden *Irak* ehlinin bana itaat etmelerini isterdim. Allah Ebû Abdullah'a rahmet etsin; İbn Ziyâd onun üzerine gitmeye acele etti. Vallahi, eğer ben olsaydım ve ancak ömrünıün bir kısmını ona vermekle onu ölümden kurtarabilseydim seve seve ömrümü ona verir ve sağ-salim bana getirilmesini arzu ederdim."

Sonra Ali b. Hüseyn'e döndü ve "Baban benimle akrabalık bağlarını kesti, iktidarımı tartışmaya açtı. Allah da ona bu bağı koparmanın ve isyanın cezasını verdi." dedi. Bunun üzerine *Şam* ehlinden bir adam ayağa kalktı ve "Onların esirleri bize helaldir." dedi. Ali b. Hüseyn ise, "Yalan söylüyorsun ve yüzünü karartıyorsun. Sen bizim dinimizden çıkıp başka bir dine girmedikçe bu senin için helal olmaz!" dedi. Yezîd bir müddet durdu; sonra o Şamlı adama, "Otur!" dedi. Sonra emretti; kadınlar Hüseyn'in kadınlarının yanına girdiler. Ayrıca Ebû Süfyân ailesinin kadınlarına da emretti, üç gün Hüseyn'in matemini tuttular. Ebû Süfyân ailesinden yas tutmayan ve üstünü başını yırtmayan kadın kalmadı. O zaman Yezîd b. Mu'âviye'nin eşi olan Ümmü Külsûm bt. Abdullah b. Âmir b. Küreyz Hüseyn için ağladı. Bunun üzerine Yezîd, "Kureyş'in büyüğü ve efendisinin üstüne ağlaması onun hakkıdır." dedi. Fâtıma bt. Ali, Yezîd'in hanımına, "Bize hiçbir şey bırakılmadı!" dedi. Hanımı da bunu hemen Yezîd'e ulaştırdı. Yezîd, "Onların başına gelen bela çok büyük." dedi. Sonra onlara ait olup da ellerinden çıkan ne kadar mal varsa iki katını verdiler.

Daha sonra Yezîd; Ali b. Hüseyn, Hasan b. Hasan ve Amr b. Hasan'ı çağırdı. O gün on bir yaşında olan Amr b. Hasan'a, oğlu Hâlid b. Yezîd'i göstererek, "Bununla güreşir misin?" dedi. Amr b. Hasan, "Hayır... Fakat bana bir bıçak ona da bir bıçak verin; onunla savaşayım." dedi. Yezîd onu

[319] Sümeyye, Ubeydullah'ın babası Ziyâd'ın annesidir. Cahiliye döneminde gayr-ı meşru bir hayatı olduğu söylenir. "Sümeyye'nin soyundan olması hasebiyle Hüseyin'e akraba olamaz." demek istiyor (M).

kucakladı ve "Ahzeme'den tanıdığım bir şinşine bu![320] Yılan ancak yılan doğurur!" dedi. Sonra Yezîd, *Medine*'ye haber göndererek Benî Hâşim'den, Ali'nin ve akrabalarından ileri yaşta olanlarından birkaç kişinin getirilmesini emretti. Onlara, Ebû Süfyân'ın ailesinden bazılarını da ilave etti. Sonra Hüseyn'in terikesini, hayatta kalan ehl-i beytini ve kadınlarını o adamların nezaretinde *Medine*'ye gönderdi. Onlar için her türlü yol hazırlığını yaptığı gibi, *Medine*'de ne isterlerse kendilerine verilmesini emretti. Sonra Ali b. Hüseyn'e, "Eğer burada, bizim yanımızda kalmak istersen, akrabalık hukukuna riayet eder, hakkını sana veririz. Ama eğer memleketine gitmek istiyorsan yine akrabalık hukukuna riayet ederiz." dedi. Ali b. Hüseyn, "Hayır, beni memleketime gönder." dedi. Yezîd onu *Medine*'ye gönderdi ve ona sahip çıktı. Ayrıca onları götüren rehbere, ne zaman ve nerede konaklamak isterlerse onlara yardımcı olunmasını tenbih etti. Yezîd *Şam*'ın en faziletli adamlarından olan Muhriz b. Hureys el-Kelbî ve Behrâ kabilesinden bir adamı onlarla birlikte *Medine*'ye gönderdi.

Yezîd, Hüseyn'in kafasını *Medine* valisi Amr b. Sa'îd b. el-Âs'a gönderdi. Amr, "Bana gönderilmesini istemezdim." dedi. Bunun üzerine Mervân, "Sus!" dedi ve Hüseyn'in kafasını aldı iki eli arasına koydu ve burnunun kenarından tutarak şu şiiri okudu:

Ah ey Hüseyn! Ölümün soğukluğu ellerimde,
Kırmızı rengin yanaklarında,
Sanki zaferanlı elbiseyle örtülmüşler!

Sonra "Vallahi, Osman'ın günlerine bakıyor gibiyim." dedi. Daha sonra *Medine* valisi Amr b. Sa'îd Benî Hâşim'in evlerinden bir çığlık işitti ve şöyle dedi:

Ziyâd ailesinin kadınları bir çığlık attılar,

---

[320] Ahzem (أخْزَم) babasına isyan eden ve ona saygısız davranan bir adamdı. Ancak Ahzem babasından önce öldü. Ahzem'in çocukları dedelerine karşı daha da isyankâr davranmaya başladılar. Hatta onu dövüp başını kanatmışlardı. Bunun üzerine dedeleri "Çocuklarım benim başımı kanattılar. Bir gelenek ki, onu Ahzem'den biliyorum." dedi ve bu Araplarda bir darb-ı mesel oldu. Şinşine (الشّنْشنة) baskın gelenek anlamındadır. Araplar ahlak itibariyle köküne çok benzeyenler için "شِنْشِنَةٌ أعْرِفها من أخْزَم" derler (M).

Tıpkı bizim kadınlarımızın el-Erneb[321] *vak'asının sabahında attıkları çığlık gibi...*

Bu şiir Amr b. Ma'dîkerib'e aittir. Bunu, Benî Zübeyd ile Benî el-Hâris b. Ka'b arasında geçen bir vakada söylemişti.

Daha sonra Amr b. Sa'îd minbere çıktı ve insanlara hitap etti. Hüseyn'i ve onun güzel ahlakını andı ve "Vallahi, isterdim ki, başı cesedinde ve ruhu bedeninde olsun da, o bize küfretsin; fakat biz onu medhedelim. Onun her zamanki âdeti, bizim de her zamanki âdetimiz olduğu gibi, o bizi akraba olarak tanımasın; fakat biz yine de onunla akrabalığı sürdürelim." dedi. Bunun üzerine Benî Esed b. Abdülüzzâ b. Kusay ailesinden olan İbn Ebû Hubeyş kalktı ve "Vallahi eğer Fâtıma sağ olsaydı, gördüklerinden dolayı çok mahzun olurdu!" dedi. Bunun üzerine vali Amr, "Sus ve edebinle otur! Ben Fâtıma'nın kökünden olduğum halde onu benimle mi tartışıyorsun? Vallahi Hüseyn bizim oğlumuzdur ve onun annesi de bizim kızımızdır. Doğru! Vallahi eğer sağ olsaydı Hüseyn'in öldürülmesi onu çok üzer ve onu öldürenler kendilerini savunamazlardı." dedi. Bunun üzerine İbn Ebû Hubeyş, "Hüseyn Fâtıma'nın oğludur; Fâtıma da Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdülüzzâ'nın kızıdır." dedi. Sonra Amr b. Sa'îd emretti; Hüseyn'in başı kefenlendi ve annesinin yanına, *el-Bakî* mezarlığına defnedildi.

Abdullah b. Ca'fer dedi ki: "Hüseyn'in öldürülmesi bana çok ağır geldi. Eğer Hüseyn'i görseydim onunla birlikte öldürülmeyi arzu ederdim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı; dedi ki: Bana İbn Ebû Müleyke anlattı; dedi ki:

İbn Abbâs Mescidü'l-Harâm'da oturup da Hüseyn'in haberini beklerken bir adam kendisine geldi ve ona gizli bir şey söyledi. İbn Abbâs hemen yüksek sesle, "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn***" demeye başladı. Biz, "Ey İbn Abbâs! Ne oldu?" dedik. İbn Abbâs, "Büyük bir musibet olarak gördüğümüz bir hâdise meydana gelmiş. Hizmetçi bana haber verdi; dedi ki: İbnü'z-Zübeyr'den işittiğine göre Hüseyn b. Ali öldürülmüş." dedi. İbn Abbâs henüz yerinden ayrılmamıştı ki, Abdullah b. ez-Zübeyr geldi ve ona taziyede bulunup ayrıldı. Sonra İbn Abbâs kalktı; evine geçti. İnsanlar da

[321] el-Erneb, tavşan manasında olup bir yerin adıdır (M).

ona taziyede bulunuyorlardı. İbn Abbâs, "Doğrusu İbnü'z-Zübeyr'in sevinci bana Hüseyn'in öldürülmesinden daha acı geldi. Onun bana doğru yürüyüşünü görmediniz mi? Oh çeker gibi bana taziyede bulunuyordu!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Cüreyc anlattı; dedi ki:

Hüseyn b. Ali'nin ölüm haberi geldiği zaman Misver b. Mahreme *Mekke*'deydi. İbnü'z-Zübeyr ile karşılaştı ve kendisine, "Temenni ettiğin gibi Hüseyn'in haberi sana geldi!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zübeyr, "Bunu bana mı söylüyorsun? Vallahi, keşke hayatta kalsaydı da *Cemmâ*'da [*Medine*'de bir bölge] bir taş kalmasaydı. Vallahi, bunu onun için temenni etmezdim." dedi. Bunun üzerine Misver, "Sen, sonu belirsiz bir şekilde huruc yapması için hep teşvik ettin." dedi. İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Doğru! Çıkması için onu teşvik ettim, fakat öldürülmesini istemedim. Onun eceli de elimde değildi. Üstelik İbn Abbâs'a gittim ve ona taziyelerimi sundum. Fakat anladım ki, benim gidişim ona ağır geliyor. Ama eğer taziyede bulunmasaydım, 'Benim gibiler terk ediliyor. Hüseyn için bile bana taziyede bulunmuyor, ben ne yapayım şimdi?' derdi. Oysa onlar [İbn Abbâs ve diğerleri] benim dayılarım ve içleri bana karşı kin doludur. Fakat neden dolayı böyle olduklarını bilmiyorum." Bunun üzerine Misver ona, "Örtülmesi gereken geçmiş şeyleri zikretmeye ihtiyacın yok! Geçmiş işleri bırak ve dayılarına iyi davran. Çünkü senin baban onların yanında senden daha sevimliydi." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı. O da bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Abbâs'tan işittim; yanında da Muhammed b. el-Hanefiyye vardı. Hüseyn'in ölüm haberi onlara gelmişti ve insanlar onlara başsağlığı diliyorlardı. İbn Safvân, "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn.*** Ne büyük musibet! Allah Ebû Abdullah'a rahmet etsin ve sizi musibetinizde sevapdar eylesin" dedi. İbn Abbâs, "Ey Ebü'l-Kâsım! Hüseyn *Mekke*'den çıkar çıkmaz başına gelecekleri bekliyordum." dedi. İbnü'l-Hanefiyye, "Vallahi ben de! Onu Allah'ın yanında kabul ediyorum; Allah'ın kendisine mükâfat ve güzel halef vermesini diliyoruz." dedi. İbn Abbâs, "Ey İbn Safvân! Vallahi Hüseyn'in ölümüne sevinen arkadaşın ondan sonra ebedi kalmayacaktır!" dedi. İbn

Safvân, "Ey Ebü'l-Abbâs! Vallahi ben kendisinde böyle bir şey görmedim. Ben onu Hüseyn'in ölümü sebebiyle çok mahzun gördüm ve ona çok rahmet diliyordu." dedi. İbn Abbâs, "Bizi sevdiğin için sana karşı böyle davranıyor. Allah sılanı sürekli kılsın. İbnü'z-Zübeyr bizi hiçbir zaman sevmez." dedi. Bunun üzerine İbn Safvân, "Ama sen fazilete yapış! Bu, ondan daha çok sana yakışır." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bana Ârim b. Abdülvâhid haber verdi. O da Şehr b. Havşeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) eşi Ümmü Seleme'nin yanındaydık; bağıran bir kadın çığlığı duyduk. Ümmü Seleme'ye kadar geldi ve "Hüseyn öldürüldü!" dedi. Ümmü Seleme, "Nihayet yaptılar. Allah onların evlerini ya da kabirlerini ateşle doldursun!" dedi ve bayıldı. Dedi ki: Biz de yanından kalktık.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Nuseyr b. Zu'lûk'tan, o da Hübeyre b. Huzeyme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali öldürüldüğü zaman er-Rebî b. Huseym, ***"Ey gökleri ve yeri yaratan, görüneni ve görünmeyeni bilen Allah'ım! Kullarının arasında, ihtilaf ettikleri şeyler hakkında sen hüküm vereceksin."*** [322]ayetini okudu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr anlattı. O da Münzir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali öldürüldüğü zaman, içlerinde Ebû Bürde'nin de yer aldığı bazı Kûfeli büyükler, "Rebî b. Heysem'e gidin, onun fikrini öğrenelim." dediler. Ona gittiler ve "Hüseyn b. Ali öldürüldü." dediler. er-Rebî b. Heysem, "Ne dersiniz, eğer Resûlullah (sas) *Kûfe*'ye girmiş olsa ve ehl-i beytinden birisi de *Kûfe*'de ise kimin evine misafir olurdu?" dedi. Böylece onun Hüseyn'in öldürülmesi hakkındaki görüşünü öğrenmiş oldular.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O da bir şeyhten işitti; dedi ki:

Hüseyn b. Ali öldürülünce er-Rebî b. Heysem, "Öyle çocuklar öldürdüler ki, eğer Resûlullah (sas) onlara yetişmiş olsaydı ağzını onların ağzının üzerine koyacaktı" dedi.

---

[322] Zümer, 39/46.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr anlattı. O da Münzir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn b. Ali ve onunla birlikte öldürülenleri andığımız zaman Muhammed b. el-Hanefiyye, "On yedi genç öldürdüler ki, hepsi de Fâtıma'nın rahminde dolanıp durdular."[323] dedi.

Bize Amr b. Hâlid el-Mısrî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Lehî'a anlattı. O da Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Re'sü'l-Câlût[324] ile karşılaştım. "Vallahi, benimle Dâvud peygamber arasında yetmiş baba vardır. Yine de Yahudiler beni ziyaret eder ve beni büyük kabul ederler. Oysa sizinle peygamberiniz arasında ancak bir baba olduğu halde onun çocuğunu öldürdünüz!" dedi.

Bana Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Humeyd er-Rüâsî anlattı; dedi ki:

Hüseyn b. Ali öldürüldüğü zaman Ömer b. Sa'd [b. Ebû Vakkâs] Benî Nehd'in oturduğu bir yerden geçti ve onlara selam verdi; selamını almadılar.

Mâlik dedi ki: Bana Ebû Uyeyne el-Barıkî anlattı, o da bu hadisi Abdurrahman b. Humeyd'den rivayet etti; dedi ki:

Ömer b. Sa'd meclisi terk edip gidince şu şiiri okudu:

Öyle birisine uğradım ki, benden önce özgür bir kadının oğlu onlara uğramamış.

Doğrusu nefsimi utandırmadım ve kavmimi zillete düşürmedim.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bana Heysem b. el-Hattâb en-Nehdî anlattı; dedi ki: Ebû İshâk es-Sebî'î'den işittim; şöyle diyordu:

Şimr b. Zü'l-Cevşen ed-Dıbâbî önceleri bizimle birlikte namaza durmazdı. Namazdan sonra gelir ve tek başına namaz kılardı. Sonra, "Ya Rabbi! Beni affet. Ben iyi bir insanım; beni kötüler doğurmadı!" derdi. Ben de kendisine, "Sen kötü düşünceli bir adamsın; Resûlullah'ın torununu öldürmek için acele ettiğin günü hatırladın mı?" dedim. Şimr, "Bırak beni

[323] Fâtıma'nın soyundan geldiklerini kastediyor (M).
[324] Re'sü'l-câlût, İslâm dünyasında Yahudileri devlet nezdinde temsil eden cemaat liderine verilen isimdir (M).

ey Ebû İshâk; eğer senin ve arkadaşlarının dediği gibi olsaydık su taşıyan eşeklerden daha kötü olurduk!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsrâîl anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'in katili olan Şimr b. Zü'l-Cevşen'i gördüm. *Kûfe*'de, ondan başka, üzerinde başkasının cübbesi bulunan bir kimse görmedim.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O da Muğîre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ubeydullah b. Ziyâd'ın annesi Mürcâne, oğlu Ubeydullah'a, "Ey Hâbis! Resûlullah'ın oğlunu öldürdün. Vallahi sen ebediyen cennetin yüzünü göremezsin!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Süfyân'dan, o da Abdullah b. Şerîk'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Bişr b. Gâlib'i gördüm; Hüseyn'in kabri üzerinde, ona yardım etmediğinden dolayı duyduğu pişmanlıkla yüzünü Hüseyn'in kabrine sürüyordu.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hubâb b. Musa'dan, o Ca'fer b. Muhammed'den, o babasından, o da Ali b. Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kûfe'den Yezîd b. Mu'âviye'nin yanına götürüldük; *Kûfe* yolları ağlayan insanlarla dolup taştı. Gecenin önemli bir kısmı geçene kadar bizi kentten çıkaramadılar. Ben de, 'Bizi öldürenler bunlar; şimdi de ağlıyorlar" dedim.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Abdülhamîd b. Behrâm'dan, o da Şehr b. Havşeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisine Hüseyn'in öldürülme haberi geldiğinde Ümmü Seleme'den işittim; şöyle diyordu: "*Irak* ehli lanetlendi. Onu öldürdüler; Allah da onları öldürsün. Onu kandırdılar ve onu aşağıladılar; Allah onlara lanet etsin."

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Baharatçı Süleyman b. Müslim haber verdi. O da babasından nakletti; dedi ki:

Hüseyin'in başına gelenler sebebiyle ilk kez öldürülen Ömer b. Sa'd idi. Onu ve iki oğlunu gördüm; boyunları vurulmuş, tahtanın üzerine konmuş ve ateşe verilmişlerdi. Dedi ki: Daha sonra bize Musa b. İsmail de bunu haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Mu'allâ el-Iclî anlattı. O da babasından rivayet etti.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Biz onun Süleyman b. Müslim olduğunu kabul ettik.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ve Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdiler; dediler ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Ebû Recâ anlattı; dedi ki:

Ali'ye [b. Ebû Tâlib] sövmeyin. *Cemel* günü ona attığım oklara yazıklar olsun. Allah'a hamd olsun ki, yine de ona isabet etmediler. Dedi ki: Belhüceym'den bir komşumuz vardı; *Kûfe*'den bize gelirdi; dedi ki: "Fasık oğlu Fasık Hüseyn'i görmüyor musunuz? Allah belasını verdi." Bunun üzerine Allah onun gözlerine iki ak düşürdü ve gözleri kör oldu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Mâlik b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Abdüsselâm b. Harb anlattı. O Abdülmelik b. Kürdûs'tan, o da Ubeydullah b. Ziyâd'ın hacibinden şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn öldürüldüğü zaman Ubeydullah ile birlikte saraya girdim. Dedi ki: "Yüzünde ateş tutuştu." -veya benzer bir kelime söyledi- Dedi ki: Takkesiyle yüzünü kapatarak "İşte böyle" dedi. Dedi ki: "Yalnız bunu kimseye söyleme!" dedi

Bize Affân b. Müslim, Yahya b. Abbâd, Kesîr b. Hişâm, Müslim b. İbrahim ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ammâr b. Ebû Ammâr haber verdi. O da Ümmü Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Cinlerin Hüseyn için yas tuttuklarını işittim.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ali b. Mücâhid'den, o Haneş b. el-Hâris'ten, o da Neha'dan bir şeyhten şöyle dediğini rivayet etti:

Haccâc, "Bir derdi olan ayağa kalksın." dedi. Bazı adamlar kalktılar ve dertlerini anlattılar. O arada Sinân b. Enes kalktı ve "Ben, Hüseyn'in katiliyim." dedi. Haccâc, "Güzel bir bela bu!" dedi. Sinân b. Enes de yerine döndü. Bir anda konuşamaz hale geldi ve aklı gitti. Yattığı yerde yemek yer ve aynı yerde abdestini bozardı.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Ümmü Şavk el-Abdiyye anlattı; dedi ki: Bana Nadre el-Ezdiyye anlattı; dedi ki:

Hüseyn b. Ali, öldürüldüğü zaman gökten kan şeklinde yağmur yağdı. Çadırlarımız ve her şeyimiz kanla doldu.

Bize Süleyman b. Harb ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Süleym el-Kâss [Kıssacı] anlattı; dedi ki:

Hüseyn öldürüldüğü gün üstümüze kan yağdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Necîh anlattı. O da Sa'îd ailesinden bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: ez-Zührî'den işittim; şöyle diyordu:

Bana Abdülmelik b. Mervân, "Hüseyn'in öldürülüşünün alameti neydi?" diye sordu. Ben de, "O gün kaldırılan hiçbir taş yoktu ki, altında taze bir kan bulunmasın." dedim. Bunun üzerine Abdülmelik, "Ben ve sen bu konuda farklı düşünüyoruz." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Muhammed b. Ömer b. Ali anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdülmelik, Hüseyn'in öldürülmesiyle ilgili bir alametin bulunup bulunmadığını Re'sü'l-Câlût'un oğluna haber gönderip öğrenmek istedi. Re'sü'l-Câlût'un oğlu, "O gün kaldırılan hiçbir taş yoktu ki, altında taze bir kan bulunmasın." dedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Susamcı Hallâd anlattı. Kendisi Benî Cahder kabilesine misafir olurdu; dedi ki: Bana annem anlattı; dedi ki:

Hüseyn'in öldürüldüğü gün, güneş sabah-akşam duvarların ardından kıpkırmızı olarak doğardı. Kaldırdıkları her taşın altında kan buluyorlardı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Yezîd anlattı. O Hişâm b. Hassân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn (r) öldürüldüğü güne kadar gökyüzünde böyle bir kırmızılık görülmedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Yusuf b. Abde anlattı; dedi ki: Muhammed b. Sîrîn'den işittim; şöyle diyordu:

Hüseyn öldürülene kadar, güneşin doğuşunda ve batışında, gökyüzünde böyle bir kırmızılık görülmedi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ali b. Müdrik'ten, o da dedesi el-Esved b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hüseyn'in öldürülmesinden sonra gökyüzünün ufukları altı ay boyunca kıpkırmızı oldu. Bu durum, kan gibi ufuklarda görülüyordu. Bunu

Şerîk'e anlattım. Şerîk bana, "Sen el-Esved'in nesi oluyorsun?" dedi. Ben de, "Esved dedem, yani annemin babasıdır." dedim. Şerîk, "Vallahi o çok doğru sözlü, emanet sahibi ve misafirlere ikramda bulunan biriydi." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ukbe b. Ebû Hafsa es-Selûlî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Eğer [boya için kullanılan] alaçehre bitkisi Hüseyn'in bitkisinden olsaydı küle dönerdi.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Süleyman b. Surad el-Huzâ'î, *Kûfe*'ye gelmesi için Hüseyn'e mektup yazanlardan biriydi. Hüseyn gelince ondan vazgeçti ve onunla birlikte savaşmadı. Hüseyn öldürülünce o, el-Müseyyeb b. Necebe el-Fezârî ve Hüseyn'e hainlik yapıp savaşmayan herkes büyük pişmanlık duydu ve "Bu yaptığımız işten çıkış ve tövbemiz nasıl olacak?" dediler. Bunun üzerine 65 yılı Rebîülevvel'in başlarında *en-Nuhayle* denilen yerde karargâh kurdular. Süleyman b. Surad'ı da kendilerine başkan yaptılar ve "*Şam*'a gidip Hüseyn'in kanını soracağız." dediler. Onlara "et-Tevvâbûn" adı verildi. Yaklaşık 4.000 kişiydiler. *Karkîsiyâ*'daki *Aynülverde* denilen yere geldiklerinde 20.000 kişilik *Şam* ordusu onları karşıladı. Ordunun başında Husayn b. Nümeyr vardı. Ordu onlarla savaştı. Önce Süleyman b. Surad ortaya çıktı ve savaştı. Yezîd b. Husayn b. Nümeyr ona bir ok atarak onu öldürdü. Süleyman yere düştü ve "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, ben kazandım!" dedi. Birçok arkadaşı da öldürüldü; geri kalanlar da *Kûfe*'ye döndüler.

Dediler ki: Abdülmelik b. Mervân, Haccâc b. Yusuf'a bir mektup yazdı ve şöyle dedi: "Salât ve selamdan sonra, ey Haccâc! Beni, Abdülmuttalib ailesinin kanından uzak tut. Ben onları savaş ehli olarak gördüm; onları öldürenlere mühlet verilmiyor."

Süleyman b. Katte, Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib için şöyle bir mersiye söyledi:

Fırat kenarındaki Benî Hâşim'in ölüleri,
Kureyş'ten bazılarının boynunu bükmüştür.

Muhammed ailesinin evlerinin yanından geçtim,
Onları da, benzerleri gibi yıkık gördüm.
Bizim için ganimet idiler, fakat musibet oldular!
Bu musibet de büyüdükçe büyüdü.
Allah memleketi ve oranın ehlini uzaklaştırmasın,
Her ne kadar o evler boş kalmış olsalar da...
Kays muhtaç olduğunda, onların ihtiyacını giderirdik,
Fakat Kays bizi öldürdü ve ayakkabılar kaydı.
Gani kabilesinin yanında kanımızdan bir damla vardır,
Bir gün gelir, nerde olsalar onları cezalandırırız.
Görmez misin ki, yeryüzü hastalanmıştır,
Ve Hüseyn'in yokluğu sebebiyle ülkeler titriyor.

Abdullah b. Hasan b. Hasan şaire, "Yazık sana; neden şiirinde 'Müslümanların boynunu bükmüştür.' demedin?" dedi.

Ebü'l-Esved ed-Diylî de Hüseyn'in öldürülmesi hakkında şöyle dedi:
Söylüyorum; bu sözüm acıdan ve içimdeki hüzündendir.
Allah, Ziyâd ailesinin devletini yıksın.
Semûd ve Âd kavimlerini helak ettiğ gibi...
Yaptıkları zulüm ve hiyanet sebebiyle onları da helak etsin.
Onlar öyle burunları kırdılar ki, o burunlar,
Hâni b. Urve el-Murâdî'nin ölüm kokusunu almışlardı.
Ya çarşıdaki ölüler? Ah ne ölülerdi onlar!
Zaferan kırmızısı gibi kan sızıntısı vardı üzerlerinde.
Onlar Peygamberimizin akrabalarıydı.
Önceleri kerem sahibi ve ülkelerin dayanağıydılar.
Hüseyn ki, fazilet ve meziyetler sahibiydi.
Burada olanları ve çöldekileri de güzelleştiriyordu.
Onun ölümü şerefe koştu,
Ölümünden sonra gönlüm acıların meskeni oldu.

Yine Ebü'l-Esved ed-Diylî şöyle dedi:

Acaba Hüseyn'i öldüren topluluk,
Kıyamet günü onun dedesinin şefaatini umuyorlar mı?

Ubeydullah b. el-Hur el-Cu'fî, Hüseyn b. Ali ile karşılaştı. Hüseyn onu yardımına ve kendisiyle birlikte savaşmaya davet etti. Ubeydullah bu davetini reddetti ve "Zaten senden önce senin babandan bıktım." dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Ali, "Eğer davetimi reddediyorsan o halde aleyhimizdeki çağrıyı işitme. Vallahi aleyhimizdeki bir çağrıyı işitip de bize yardıma gelmeyenlerden hiçbirisi ebediyen hayır göremez!" dedi. Ubeydullah dedi ki: "Vallahi Hüseyn'in bu sözünü işitir işitmez, beni onun üzerine gönderir diye Ubeydullah b. Ziyâd'dan kaçtım. İş bitinceye kadar da hep korku içinde kaldım." dedi. Ubeydullah el-Hur, Hüseyn'in yardım çağrısını reddettiği için pişmanlık duydu ve şöyle dedi:

Hakkıyla zalim olan bir emîr der ki:
Neden Fâtıma'nın oğlu olan Şehid'in yanında savaşmadın?
Oysa ben, onu terk edip perişan ettiğim için,
Ve ahdi bozan bu adama [Yezîd'e] bîat ettiğim için kendimi kınıyorum.
Ah pişmanlık ah! Neden onun yardımına gitmedim?
Kuşkusuz ki, her nefis pişmanlığı doğrulamaz.
Evet, ben onun koruyucularından olmadığım için,
Benden ayrılmayacak olan bir hasretin içindeyim.
Allah, rahmetiyle sulasın onun yardımına koşanları.
Öyle bir su ki, ebedi bir yağmurdan olsun.
Onların cesetleri üzerinde durdum,
Neredeyse içim parçalanacaktı ve gözlerim yaşardı.
Yemin ederim ki, onlar savaş meydanında yalın kılıç,
Süratle ve cömertçe savaşa koşuyorlardı.
Üzgündüler, Peygamber torununa yardım etmedikleri için.
Aslanların yerinde onları öldürmeye gittiler kılıçlarıyla.
Arkadan mızraklarıyla yaraladılar onu.
Akrabalar onlardan ayrılmış, canileşmişlerdi.
Eğer öldürülseler, yeryüzündeki her temiz nefis,
Mutlaka bir gün ölüme susayacaktır.
Görenler ölüm anında o büyük adamları gördüklerinde sabredecektir.

Sen onları esir alıp öldüreceksin,
Sonra sevgimizi talep edeceksin, öyle mi?
Bırak bize uygun olmayan bu yolu.
Yemin ederim ki, siz onları öldürmekle bizi kızdırdınız.
Sizden intikam alacak nice erkekler ve kadınlar çıkacak bizden.
Hüseyn'in yanına gitmek istedim, defalarca.
O haktan sapan grubun karşısına dikilmek için.
Beni alıkoydular. Değilse, birkaç taburla ziyaret ederdim sizi.
Ve bu, sizin için Deylemîlerin savaşından daha şiddetli olurdu.

Yine Ubeydullah b. el-Hur dedi ki:

Acaba, ben Hüseyn'e yardım etmemişken,
Sonuçta bugün İbnü'z-Zübeyr kendisine yardım etmemi umar mı?
Hüseyn'den geri kalmam benim için helak,
Ve ona yardım etmemem bir yokluk iken...
Eğer ben ona yardım edebilseydim,
Fazilet elde eder ve göz aydınlığına kavuşurdum.

Yine Ubeydullah b. el-Hur dedi ki:

Hayatta olduğum sürece bir hasret var içimde,
Boğazımla köprücük kemiğim arasında...
Hüseyn'in hasretidir bu.
Zalim düşmanlara karşı, benden yardım istediği zaman ah!
Eğer yardım edebilseydim Hüseyn'e,
Kıyamet günü büyük bir şerefe nail olurdum.
Mustafa'nın oğlu ile birlikte iken... Canım ona feda,
Önce dostluk elini uzattı, sonra ayrılıp gitti.
Bir sabah sarayda bana bir söz söylemişti:
"Bizi terk edip bizden ayrılıyor musun yoksa?" dedi.
Vallahi eğer hasret, bir dirinin kalbini parçalasaydı,
Bugün kalbim o hasretle parçalanırdı.
O ilk safta olanlar, onlar Hüseyn'e yardımla kurtuldular,
Geri kalan münafıklar ise zarar ettiler.

Benî Bedâ b. el-Hâris'ten olan Abîde b. Amr el-Kindî, Hüseyn b. Ali'ye ve çocuklarına bir mersiye yazmış; mersiyesinde onların öldürüşünü ve katillerini anıyor ve şöyle diyor:

Yaşlılıktan sonra kalbim Ümmü Âmir hakkında uyandı,
Onu kalbime unutturan da dehrin [zamanın] belalarıydı.
Şerefli insanların ahlakları sayıldığında, babası ve dedesi
İnsanların en hayırlısı olan adamın öldürülmesi var ya!
Bir takım şaşkın adamlar onu çağırdılar, güya yardım için.
Fakat hiçbirisinin ona yardım etmediğini gördük.
Onları, bîat sözünde durmayanlar olarak gördük,
Ve Halifenin yanında yer alan zalimler olarak.
Onları, Hüseyn'i gördüklerinde ok atıcılar ve yaralayanlar,
Ve yalın kılıçlarla onu kesenler olarak gördük.
Ey gözüm! Bedevilerin ve şehirlilerin en hayırlısı üzerine,
Gözyaşlarını sel yap ve akıt.
Hidayet peygamberi Muhammed'in kızının,
Ve onun vasisi olan muhâcir Ali'nin oğlu için...
Temîm ve Kilâb b. Âmir kabilelerinden,
En kötü insanlar birbirlerini çağırdılar.
Bir de Vehbîl ve Yuhâbir [Murâd] boyundan olanlar;
Onlar da birbirlerini çağırdılar.
Yine Ebân b. Dârim kabilesinden elli yaşlı adam,
Aç canavarlar gibi Hüseyn'in üzerine üşüştüler.
Hâsılı her yerden, ifrat sahibi, ahdi bozan ve kibir sahipleri,
Onu öldürmek için birbirlerini çağırdılar.
Allah beni Sinân ve Mâlik'ten uzak tutsun,
Bir de gençlerin sahibi Lakît b. Yâsir'den...
Ayrıca Mürre el-Abdî ve İbn Müsâhik'ten,
Ve kırmızı atlı Ka'b b. Câbir'den...
Bir de Evraku's-Saydâ'dan ve İbn Mevzi'den.
Lât'a tapan Teym'in Becr ailesinden ve Âmir adlı kişiden...

Hadramût ve Tağlib'den gelen bir gruptan,
Ve susuzluk kentinde [Kerbelâ'da] ona su vermeyenlerden...
Ey Havlî! Ey Hâni! Ey ailesinde büyük bir ayıp olan Sa'lebe,
Ve Ey İbn Tebâhir! Rabbim sizi kahretsin.[325]
Ve ormanın güvercini, parlak dallarda öttüğü müddetçe,
Allah İbn Ebcür'ü selamete erdirmesin.
Allah nefsimi uzak tutsun, el-Ebân kabilesinden olan o aptaldan;
Yok etmek için Hüseyn'e bir ok atmıştı ve o muhacirden.
Allah İbn Rukâd'ı, korkularından kurtarmasın.
İbn Yezîd de, kurtulmasın düşmanlarının korkusundan.
Allah korusun Irak'ı sapıtan Benî Revs'ten ve Temîm'den,
Ve şu lanetlenmiş İbn Zâcir'den...
Bir de, okları onun yüzüne ve böğrüne saplanan,
Benî Hanzale'den olan iki adamdan.
Sa'd b. Mezhic ailesinden kimse kurtulmasın,
Bir de kökü kötü olan kel ve sert adam...
Bir de Hüseyn'i kuşatan Tay'dan bir grup,
Ve şerefli insanların en kötüsü olan bizden bir adam...
Bir de el-Has'am'dan olan iki adam; başına üşüşmüşlerdi.
Ve Hüseyn'i pençeleriyle ziyaret edenler...
Allah Şebes'i de selamete erdirmesin!
İbn Sa'd'a keskin bir kılıç değsin inşallah...

Ubeydullah b. el-Hur'un şiirinde zikrettiği kişiler şunlardır:

Sinân b. Enes en-Neha'î.

Mâlik: Naha kabilesinden olan Vehbîl boyundan bir adamdır.

Mürre b. Ka'b: Abdülkays'ın eşrafından olan bir adamdır.

Nevfel b. Müsâhik: Benî Âmir b. Lüey'dendir.

Ka'b b. Câbir el-Ezdî.

---

[325] Şair sık sık "ibne" gibi argo ifadeler kullanmıştır (M).

Evraku's-Saydâ: Ezd kabilesinden dilsiz bir adamdı.

İbn Müvezzi: Hemdân'dan bir adamdır.

Becr: Benî Temîm b. Sa'lebe'den Mâlik'in oğludur.

Havlî b. Yezîd el-Asbahî: Ateşle yakılan kişidir.

Hâni b. Sübeyt el-Hadramî.

Sa'lebe el-Müstevih: Benî Temîm'den ayıplanan bir adamdır.

İbn Tebâhir: Kendisine Amr b. Beyhar b. Ebcer denilen Teymüllah kabilesinden bir adamdır.

Haccâr b. Ebcer.

Büceyr b. Câbir el-Iclî.

Hüseyn'in oğluna bir ok atıp onu öldüren kişi, ok atan Ganî'den olan kişi, şeklinde zikredilmiş.

İbn Zâcir: Benî Temîm kabilesinin Benî Menkır boyundan bir adamdır.

el-Ebrasu'l-Celef: Bununla Şimr b. Zü'l-Cevşen'i kastediyor.

Şebes b. Rib'î er-Riyâhî.

Yine Ubeydullah b. el-Hur şöyle dedi:

Ümeyye'den bazı kadınlar gecelediler,
Fakat Fırat kenarında çoğunlukla uyumayan bir kavim vardı.
İslâm'ı mahveden, yöneticileri ahmak olan,
Ve dünyevî nimetleri bol olan bir kabiledir bunlar.
Dinin direği bir zalimin elinde,
Bir tarafı eğrildi ve artık doğrulmuyor.

Hüseyn b. Ali'nin (r) öldürülmesiyle ilgili bölümün sonudur.

1375. Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib ﴿عبد الله بن جعفر بن إبي طالب﴾

[Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib] b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf. Künyesi Ebû Ca'fer'dir.

Annesi Esmâ bt. Umeys b. Ma'ad[326] b. Teym b. Mâlik b. Kuhâfe b. Âmir b. Mu'âviye b. Zeyd b. Mâlik b. Nesr b. Vehbüllah b. Şehrân[327] b. Ifris b. Eftel'dir. Eftel, Has'am b. Enmâr'm soyunun dayandığı kişidir.

Abdullah b. Ca'fer'in çocukları:

1-Ca'fer el-Ekber: Abdullah künyesini bu çocuğunun isminden almıştır. Annesi Abs b. Bağîdoğulları'ndan, künyesi "Ümmü Amr" olan Ümeyye bt. Hırâş b. Cahş'tır.

2-Ali

3-Avn el-Ekber

4-Muhammed

5-Abbâs

6-Ümmü Külsûm

Bu beş çocuğun annesi Zeyneb bt. Ali b. Ebû Tâlib'dir. Zeyneb'in annesi ise Allah Resûlü'nün (sas) kızı Hz. Fâtıma'dır.

7-Hüseyin: Küçük yaşta vefat etmiştir.

8-Avn el-Asğar: Hüseyin b. Ali ile beraber öldürülmüştür. Zürriyeti yoktur.

Son iki çocuğun annesi Fezâreoğulları'ndan Cümâne bt. el-Müseyyeb b. Necebe b. Rebî'a b. Avf b. Riyâh'dır.[328]

9-Ebû Bekir

[326] Asıl nüshada bu isim yanlış olarak "Sa'd" diye geçmektedir. Doğrusu diğer kaynaklarda geçen bu isimdir.

[327] Bu isim Sülemî baskısında yanlış olarak "Vehb b. Şehrân" diye geçmektedir.

[328] Matbu nüshada bu isim yanlış olarak "Rabâh" diye geçmektedir.

10-Ubeydullah[329]

11-Muhammed

Son üç çocuğun annesi el-Havsâ bt. Hasafe b. Sakaf[330] b. Âyiz b. Adî b. el-Hâris b. Teymüllah b. Sa'lebe b. Bekir b. Vâil'dir.

12-Sâlih: Nesli yoktur.

13-Yahya

14-Hârûn

Bu ikisinin de nesli yoktur.

15-Musa: Nesli yoktur.

16-Ca'fer

17-Ümmü Ebîhâ

18-Ümmü Muhammed

Son üçünün annesi Leylâ bt. Mes'ûd b. Hâlid b. Mâlik b. Rib'î b. Sülemî b. Cendel b. Nehşel b. Dârim'dir.

19-Humeyd

20-el-Hasan: Annesi ümmü veleddir.

21-Ca'fer

22-Ebû Sa'îd

Son ikisinin annesi Ümmü'l-Hasan bt. Ka'b b. Abdullah[331] b. Ebû Bekir b. Kilâb b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

23-Mu'âviye

24-İshâk

[329] Sülemî tahkikindeki dipnota göre *"Nesebu Kureyş"* adlı kaynakta bu isim "Abdullah" diye geçmektedir (M).

[330] Asıl nüshada bu şekilde yer alan bu isim, Sülemî tahkikindeki dipnota göre *"Nesebu Kureyş"* adlı kaynakta "Sakîf" diye geçmektedir (M).

[331] Asıl yazma nüshada bu isim "Ka'b b. Abd b. Ebû Bekir" diye geçmektedir. Doğrusu İbn Hazm'ın *"Cemheretü Ensâbi'l-Arab"* adlı eserinde yer aldığı gibi bizim tercih ettiğimiz imladır.

25-İsmail

26-Kusem: Nesli yoktur.

27-Abbâs

28-Ümmü Avn

Son dört çocuğun anneleri ümmü veled olan farklı cariyelerdir.

Dediler ki: Ca'fer b. Ebû Tâlib İkinci *Habeşistan*[332] hicretinde hanımı Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'yi de beraberinde götürdü. Esmâ, orada Abdullah, Avn ve Muhammed'i doğurdu. Esmâ, oğlu Abdullah'ı doğurduktan birkaç gün sonra Necâşî'nin de bir oğlu dünyaya geldi. Necâşî, Ca'fer'e "Oğlunun adını ne koydun?" diye haber gönderdi. Ca'fer oğluna Abdullah adını verdiğini söyleyince Necâşî de oğluna Abdullah adını verdi. Esmâ bt. Umeys onu aldı ve oğlu Abdullah b. Ca'fer'i sütten kesinceye kadar onu emzirdi. Böylece Esmâ, onların nezdinde büyük bir makam elde etti.

Bundan sonra Habeşlilerden kim Müslüman olursa Esmâ'ya gelir ve Habeşlilerden haber getirirdi.

Ca'fer b. Ebû Tâlib, iki geminin[333] yolcularıyla birlikte, Necâşî'nin yanından ayrılmak üzere gemiye bindiği zaman eşi Esmâ bt. Umeys ile ondan orada olan çocukları Abdullah, Avn ve Muhammed'i de yanına aldı. Sonunda onlarla birlikte *Medine*'ye geldi. Allah Resûlü (sas) Ca'fer'i, şehit olduğu *Mûte* savaşına gönderinceye kadar onlar *Medine*'de ikamet etmeye devam ettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Müslim anlattı. O da Yahya b. Ebû Ya'lâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ca'fer'in şöyle dediğini duydum:

---

[332] Sülemî tahkikindeki dipnota göre İbn İshak, bu hicretin Birinci *Habeşistan* hicreti olduğunu söylemektedir.

[333] Sülemî tahkikindeki dipnota göre gemilerin biri Ca'fer b. Ebû Talib ve arkadaşlarının *Mekke*'den *Habeşistan*'a hicret ettikleri gemidir. İkincisi ise Ebû Musa el-Eş'ari'nin arkadaşlarının gemisidir ki *Medine*'ye gitmek üzere yola çıkmışken gemi onları *Habeşistan*'a götürmüştü. Onlar da 7. Hicri yılda *Hayber*'in fethinde hep beraber *Medine*'ye dönünceye kadar Ca'fer ile birlikte Habeşistan'da kaldılar.

Allah Resûlü'nün (sas) anneme gelip babamın şehit düştüğünü haber verdiğini hatırlıyorum. O, benim ve kardeşimin başını okşarken ben de ona bakıyordum. İki gözünden akan gözyaşları sakalına damlıyordu. Sonra şöyle buyurdu: *"Ey Allah'ım! Şüphesiz ki Ca'fer en güzel mükâfata ulaştı. Kullarından hiçbirinin neslinden getirmediğin en güzel halefi, onun neslinden getir!"* Sonra devamla, *"Ey Esmâ! Sana bir müjde vereyim mi?"* deyince annem "Evet, ver! Annem babam sana feda olsun!" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Allah Ca'fer'e iki kanat verdi. Onlarla Cennet'te uçuyor."* dedi. Esmâ, "Annem babam sana feda olsun, ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara duyur!" deyince Allah Resûlü (sas) kalktı, benim başımı okşayarak elimden tuttu. Ardından minbere çıktı ve beni en alt basamakta önüne oturttu. Üzüntüsü yüzünden okunuyordu. Konuştu ve şöyle buyurdu: *"İnsan kardeşine ve amcasının oğluna çok üzülür. Ancak Ca'fer şehit oldu. Ona iki kanat verildi. Onlarla Cennet'te uçuyor."* Sonra Allah Resûlü (sas) minberden indi; beni de yanına alarak evine girdi. Yemek pişirilmesini emretti. Ailem için yemek hazırlandı. Kardeşime haber gönderildi, o da geldi. Vallahi onun (sas) yanında güzel ve mübarek bir yemek yedik. Onun (sas) hizmetçisi Selmâ bir miktar arpa aldı. Onu öğütüp eledi. Sonra pişirip zeytinyağını o ekmeğe katık yaptı ve üzerine biber döktü. Ben ve kardeşim onunla (sas) beraber bu ekmeği yedik. Onun (sas) evinde üç gün kaldık. Eşlerinden hangisinin evine giderse biz de onunla beraber sırayla o evleri dolaşıyorduk. Sonra evimize döndük. Ardından ben, kardeşimin bir koyununu satışa arz etmişken Allah Resûlü (sas) bize geldi ve şöyle buyurdu: *"Allah'ım, onun pazarlığını bereketli kıl!"* Abdullah devamla dedi ki: "Bundan böyle ne alıp sattıysam hep bereketli oldu."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ya'kûb anlattı; dedi ki: Bana el-Hasan b. Ali'nin mevlası el-Hasan b. Sa'd anlattı; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) Ca'fer'in ölüm haberi geldikten sonra onun ailesine üç gün mühlet verdi. Sonra Hz. Peygamber (sas) onlara gelip şöyle dedi: *"Bugünden sonra kardeşime ağlamayın! Kardeşimin oğullarını çağırın bana!"* Üç küçük delikanlı getirildi. Sanki onlar yavru kuşlar gibiydiler: Muhammed, Avnullah ve Abdullah. Akabinde Allah Resûlü (sas) *"Bana*

berberi[334]*çağırın!"* dedi. Berber çağrıldı ve berber onların saçlarını tıraş etti.

Ardından Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Muhammed, amcamız Ebû Tâlib'e benziyor. Avnullah'ın*[335]*ise fıtratı ve ahlakı bana benzemektedir."* Sonra Abdullah'ın elini tutup yukarı kaldırdı ve şöyle buyurdu: *"Allah'ım, Ca'fer'in ailesi içinde ona hayırlı bir halef nasip et! Abdullah'ın sağ elinin pazarlığını bereketli kıl!"* Bu arada anneleri geldi ve onlar için üzüldü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas) *"Ben dünyada ve ahirette onların velisi olduğum halde sen onlar için fakirlikten mi korkuyorsun?"* dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'z-Zübeyr, Câbir b. Abdullah'ı şunları söylerken duyduğunu haber verdi:

Hz. Peygamber (sas) Esmâ bt. Umeys'e şöyle dedi: *"Kardeşimin oğullarının*[336]*nazik bedenleri nasıl? Onların bir ihtiyacı var mı?"* Esmâ, "Hayır, ama onlara çok çabuk nazar değiyor. Onlara rukye yapayım mı?" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Ne ile?"* diye sordu. Esmâ rukye yapacağı şeyi gösterince *"Onlara rukye yap!"* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz haber verdi. O Ömer b. Abdülazîz'in mevlası Hilâl'den, o Ömer b. Abdülazîz'den, o da Abdullah b. Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Annem Esmâ bt. Umeys, Allah Resûlü'nün (sas) şiddetli musibet anında kendisine söylemesini emrettiği şu sözleri bana öğretti: *"Allah, Allah, Rabbim! Sana hiçbir şeyi ortak koşmuyorum."*

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı. O Muverrık el-Iclî'den, o da Abdullah b. Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Peygamber (sas) bir seferden döndüğü zaman ailesinin çocukları tarafından karşılanırdı. Seferden dönüşünün bir keresinde onu (sas) karşılamak üzere ben öne çıkarıldım. Bineğinde beni ön tarafına bindirdi. Sonra Fâtıma'mn iki oğlundan biri, Hasan ya da Hüseyin getirildi. Onu

[334] Asıl nüshada bu kelime "haccam-kan alan kimse" olarak geçmektedir.
[335] Sülemî tahkikindeki dipnota göre diğer bütün kaynaklarda bu isim "Abdullah" diye geçmektedir.
[336] Asıl nüshada buradaki "Beni/oğulları-" kelimesi "İbn/oğlu" diye geçmektedir.

da bineğinin terkisine bindirdi. Böylece üçümüz bir binek üzerinde *Medine*'ye girdik.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Mehdî b. Meymûn haber verdi. O Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ya'kûb'dan, o el-Hasan b. Ali'nin mevlası el-Hasan b. Sa'd'dan, o da Abdullah b. Ca'fer'den şöyle dediğini haber verdi:

"Bir gün Allah Resûlü (sas) beni bineğinde terkisine bindirdi. Hiçbir kimseye asla söylemeyeceğim bir sözü bana sır olarak verdi. Allah Resûlü (sas) hacet gidermek istediğinde bir yapıyla ya da sık hurma ağaçlarıyla gizlenmekten hoşlanırdı." Yezîd b. Hârûn, aynı isnatla rivayet edilen bu hadise şunları ilave etmiştir: "Bir gün o -Hz. Peygamber'i (sas) kastediyor- Ensâr'a ait duvarlardan birinin ardına girdi. Bir de ne görsün, bir deve! Ona geldi, sıkıntıdan inledi ve gözlerinden yaş aktı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) onun sırtını ve kulaklarının kökünü sıvazladı. Deve hemen sakinleşti. Allah Resûlü (sas) *'Bu devenin sahibi kimdir?'* dedi. Ensâr'dan bir genç gelip de 'O benimdir, ey Allah'ın Resûlü!' deyince Allah Resûlü (sas) *'Allah'ın mülkiyetini sana verdiği bu hayvan konusunda Allah'tan korkmuyor musun? O bana kendisini aç bıraktığından ve yorduğundan şikâyet ediyor.'* dedi."

Bize ed-Dahhâk b. Mahled ve Ravh b. Ubâde haber verdiler. Onlar İbn Cüreyc'den, o da Ca'fer b. Hâlid b. es-Sârre'den rivayet etti. Ca'fer, babasını şunları söylerken duymuş:

Allah Resûlü (sas); ben, Ubeydullah b. el-Abbâs ve Kusem oynarken bir bineğin üzerinde yanımıza geldi. *"Bunu bineğime bindirin!"* dedi. Beni alıp önüne oturttu. Sonra [Kusem'i işaret ederek] *"Şunu yukarı kaldırın!"* buyurdu ve Kusem'i terkisine oturttu. Ubeydullah'ı yerde bıraktı. Kusem'i alıp Ubeydullah'ı yerde bırakma konusunda amcasından çekinmedi. Zira amcası Abbâs, Abdullah'ı Kusem'den daha fazla seviyordu. Akabinde benim başımı okşadı ve şöyle buyurdu: *"Ey Allah'ım! Ca'fer'e çocukları içinde hayırlı bir halef bırak!"* [Babama,] Kusem'e ne oldu?" diye sordum. "Şehit edildi." dedi. Ben "Allah ve Resûlü (sas) faziletli olanı daha iyi bilir." deyince o da "Evet!" dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe babasından şunu rivayet etti: Babası, Amr b. Hureys'in şöyle dediğini duymuş:

Ben, genç bir delikanlı iken babam beni Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Hz. Peygamber (sas), Abdullah b. Ca'fer bir şeyi satarken onun yanına uğradı ve şöyle buyurdu: *"Allah'ım onun ticaretini bereketli kıl!"*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir köpeklerin öldürülmesini emretti. Ebû Bekir'in divanının altında Abdullah b. Ca'fer'in köpeği vardı. Abdullah, "Babacığım, işte benim köpeğim!" deyince Ebû Bekir, "Oğlumun köpeğini öldürmeyin!" dedi. Sonra emretti ve köpek oradan alindı. Muhammed dedi ki: Ebû Bekir, [Abdullah'ın babası] Ca'fer'den sonra Abdullah'ın annesi Esmâ bt. Umeys ile evlenmişti.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Mansûr'dan, o Rib'î b. Hırâş'dan, o da Abdullah b. Şeddâd'dan şunu rivayet etti:

Ali, Abdullah b. Ca'fer'e -Allah ona rahmet eylesin- şöyle dedi: "Bana bak! Sana, Hasan'a ve Hüseyin'e öğretmediğim bir sözü öğreteyim mi? Allah'tan bir şey isteyip de onu elde etmeyi istersen şöyle de: ***'Lâ ilâhe illallah vahdehu lâ şerîke leh el-Aliyyu'l-Azim, lâ ilahe illâ hüve vahdehu lâ şerîke leh el-Halîmu'l-Kerîm***-*Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, onun hiçbir ortağı yoktur, o Aliyyu'l-Azîm'dir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Onun hiçbir ortağı yoktur. O, Halîm'dir, Kerîm'dir."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Hişâm anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Affân çorak bir arazinin yanından geçti. "Bu arazi kimin?" diye sordu. Ona "Falan kişinindir, ama Abdullah b. Ca'fer onu 60.000 [dirheme] satın aldı." denildi. Osman "İki nalınım karşılığında ona sahip olmam beni sevindirmez."[337]dedi ve bir müddet sonra Ali b. Ebû Tâlib ile karşılaşınca ona da şöyle dedi "Kardeşinin oğlunun elinden tutup onun tasarruf yetkilerini kısıtlamıyor musun? [Baksana!] İki nalınım karşılığında sahip olmaya sevinemeyeceğim çorak bir arazi satın almış!" Derken Abdullah onu sekiz parsele ayırdı. İşçileri oraya döktü, onlar da çalışmaya koyuldular. Osman bir bineğe binip oradan geçince [ıslah edilmiş bir ara-

[337] "İki nalınım karşılığında bile onu satın almam!" demek istiyor (M).

zi gördü ve] "Bu kimindir?" dedi. Yanındakiler, "Bu Abdullah b. Ca'fer'in falan kişiden satın aldığı arazidir." dediler. Bunun üzerine Osman ona "Bu araziden iki parsel bana devret!" diye haber gönderdi. Abdullah'ın cevabı şu oldu: "Hayır! Vallahi kendilerinin yanında beni beyinsizlikle itham ettiğin kişileri çağırıp onlar vasıtasıyla bu talebini bana iletmedikçe bu iş asla olmaz." Osman tekrar haber gönderip bunu yapacağını bildirdi. Bu sefer Abdullah, "Vallahi o iki parsel için 120.000 dirhemden bir kuruş aşağı inmem!" dedi. [Abdullah'ın bu kararlılığı karşısında] Osman, "Onu satın aldım gitti." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O el-Muğîre'den, o da Abdullah b. Ca'fer'in ümmü veled olan câriyesi Ümmü Hamîd'den şunu rivayet etti:

Kendisi hamileymiş -ki o Abdullah b. Ca'fer'in Arap olmayan ilk câriyesidir.- Ali b. Ebû Tâlib'e uğrayınca onu yanına çağırıp elini karnına koymuş ve şöyle demiş: "Ey Allah'ım! Onun hayırlı bir erkek evlat olmasını nasip et!"

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O el-Haccâc'dan, o da Ali b. es-Sâib'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Ca'fer, hem Ali b. Ebû Tâlib'in [boşadığı] hanımı Leyla ile, hem de Ali'nin Leyla'dan değil de başka bir hanımından olan kızı Zeyneb ile evlendi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. O İsmail'den, o da Âmir'den şöyle dediğini haber verdi:

İbn Ömer, İbn Ca'fer'e selam verdiğinde şöyle derdi: "Ey çift kanatlının oğlu! Selam olsun sana!"

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Allah Resûlü'nün (sas) mevlası İbn Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ca'fer yüzüğü sağ eline takar ve Allah Resûlü'nün (sas) de sağ eline taktığını iddia ederdi.

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O Hişâm'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini haber verdi.

Basra halkından bir adam [satmak üzere] şeker getirdi. Ancak pazarlayıp satamadı. Bu durum Abdullah b. Ca'fer'e aktarılınca vekiline o malı

satın almasını, ardından insanları çağırıp onlara meccanen [bedava] dağıtmasını emretti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd b. Dînâr anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Ca'fer bir gece *Şam*'da Mu'âviye'nin *el-Hadrâ* [Yeşilsaray] denilen sarayında onun yanındaydı. Birden Hüseyin b. Ali'den Mu'âviye'yi üzen bir mektup geldi. Mu'âviye mektubu yere attı ve ardından şöyle dedi: "Ebû Turâb'ın oğlunu cezalandırırsam kim beni mazur görür?"[338] Vallahi ona bir şey yapmak istersem yaparım." Bunun üzerine Abdullah b. Ca'fer kalkıp oradan ayrılıncaya kadar Mu'âviye'nin arzu ettiği cevapları vermeye ve ona yaranmaya başladı.

İkisinin arasında, iki evin arasında bulunan ve birinden diğerine geçmeyi sağlayan büyük pencere gibi bir kapı vardı. Abdullah evine geçer geçmez bineklerini hazırladı ve onlara binip aniden *Medine*'ye doğru yola çıktı. Mu'âviye, eşi Bint Karaza'nın[339] yanına geldi ve "Geceleyin İbn Ca'fer'e ne yaptım? [Bir bilsen!] Ona kaba davrandım ve amcasının oğlu hakkında duymak istemediği şeyleri söyledim. Oysa İbn Ca'fer'in durumu, bize olan sevgi ve muhabbeti ortadadır." Bunun üzerine eşi şöyle dedi: "Vallahi, ne kötü bir şey yaptın! O'na yaptığın şey ne kadar çirkin!" Mu'âviye o gece çok hüzünlendi, ona yaptığını hatırlıyordu. Seher vaktine kadar onu uyku tutmadı. O da kalkıp abdest aldı ve "Vallahi, onu yatağından benden başkası uyandırmamalı" diyerek onun evine yürüdü. Eve girdi; birde ne görsün, evde hiç kimse yok! Derken Abdullah'ı sordu. Ona, "Senin yanından gelir gelmez *Medine*'ye göç etti." denildi.

Mu'âviye onun ardından hemen adamlarını gönderdi ve onlara "Ona yetişin ve evine girmiş olsa bile onu alıp geri getirin!" diye talimat verdi. Adamları ona ulaşıp Mu'âviye'ye geri getirdiler. Mu'âviye ondan özür dilemeye başladı ve dedi ki: "Hayır vallahi, bundan sonra benden hoşuna gitmeyecek bir şeyi asla duymayacaksın." O gece olanlar için ne kadar

[338] Burada "Kim beni mazur görür?" diye çevirdiğimiz "Men ya'zurunî" şu anlamlara gelmektedir: 1- Kim, yaptığından dolayı onu kınar, beni yaptığımdan dolayı kınamaz? 2- Onun yaptığının cezasını verirsem kim benim özrümü yerine getirir? 3- Kim bana yardım eder? (M)

[339] Sülemî bu kadının isminin Fahite bt. Karaza olduğunu belirtir. [Sülemî, s. 20] (M)

üzüldüğünü anlattı ve "Yürüyüşün sırasında yanından geçtiğin her şeyi[340] sana bağışlayarak tahsis ettim." dedi. Abdullah, Mu'âviye'ye ait pek çok deve ve koyunun yanından geçmişti. Mu'âviye onların yakalanmasını [ve Abdullah'a verilmesini] emretti. Böylece Abdullah'ın kalbinde [Mu'âviye'ye duyduğu soğukluk kaybolup] gitti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd b. Dînâr haber verdi; dedi ki:

Mu'âviye hac görevini eda etti. Akabinde Mervân'm *Medine*'deki evinde konakladı. Bir gün, gündüz ona uzun geldi. Öğlen uykusundan uyanınca, hizmetçisine "Delikanlı! Kapıya bir bak bakalım! Hasan b. Ali'yi veya Hüseyin'i, ya da Abdullah b. Ca'fer'i veyahut Abdullah b. Ebû Ahmed b. Cahş'ı görürsen huzuruma al!" dedi. Hizmetçi dışarı çıktı; ancak onlardan hiçbirisini göremedi. Onları soruşturunca "Onlar Abdullah b. Ca'fer'in yanında toplanmış yemek yiyorlar." denildi. O da gelip durumu Mu'âviye'ye bildirdi. Bunun üzerine Mu'âviye, "Vallahi ben de sadece onlardan biriyim, böyle bir şeyde ben de onlarla bir araya gelirim." dedi. Kalkıp asâsını aldı, ona dayandı ve hizmetçisine, "Beni götür, ey delikanlı!" dedi. Hizmetçi onun önüne düştü, [beraber yürüdüler]. Nihayet hizmetçi onların kapısını çaldı ve "Bu kişi Müminlerin Emiri'dir!" dedi. Akabinde Mu'âviye içeri girdi. Abdullah b. Ca'fer minderinde ona yer açtı. Mu'âviye oturdu ve "Hani yemeğin ey İbn Ca'fer?" dedi. İbn Ca'fer cevaben şöyle dedi: "Müminlerin Emiri neyi arzu ediyorsa onu istesin!" Mu'âviye "Bize beyin ikram et!" dedi. Abdullah [hizmetçiye] "Delikanlı, bize beyin getir!" diye seslendi. Hemen onlara bir kap içinde beyin getirildi. Mu'âviye ondan yemeye başladı. Sonra Abdullah, "Bize biraz daha beyin getir!" deyince hizmetçi geldi ve biraz daha beyin getirdi. Sonra Abdullah tekrar hizmetçiye, "Bize biraz daha beyin getir!" dedi. Hizmetçi biraz daha beyin getirdi. Sonra [üçüncü kez] yine, "Hizmetçi, bize biraz daha beyin getir!" dedi. Bunun üzerine Mu'âviye şöyle dedi: "Biz sadece 'biraz daha Sehîn[341] getir!' der dururuz." Ama senin şu, "Hizmetçi, bize biraz daha beyin getir!" sözünü bu güne

[340] Kendisinin sahip olduğu şeyleri kast etmektedir. [Sülemî, s. 20] (M)

[341] Sehîn, kıtlık zamanlarında un ve yağdan, ya da un ve kuru hurmadan yapılan bir çeşit yemektir [Sülemî, s. 21] (M).

kadar hiç duymadım." Abdullah cevaben "Ey Müminlerin Emiri! Gördüğün gibi Allah yardım ediyor." dedi. Akabinde Mu'âviye o gün, ona 40.000 dinar verilmesini emretti. Aynı günde Abdullah b. Ca'fer birçok koyun kesti ve Mu'âviye için onların beyinlerinin çıkarılmasını emretti. Mu'âviye de bunu onayladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd b. Dînâr haber verdi; dedi ki:

Ölüm anı yaklaşınca Mu'âviye Yezîd'e şöyle dedi: "Sevgili oğlum! -Abdullah b. Ca'fer'i kastederek- Benim *Medine*'de samimi bir dostum var. Onun için iyi düşün ve onun benim yanımdaki değerini bil!" Mu'âviye vefat ettiği zaman Abdullah b. Ca'fer Yezîd'e gitti. Yezîd ona lütuf ve ikramda bulundu ve dedi ki: "Ey Ebû Ca'fer! Müminlerin Emiri [Mu'âviye] her sene sana ne kadar tahsisat veriyordu?" Abdullah "Şu kadar bin dinar!" deyince, Yezîd "Onu senin için kat kat arttırdım." dedi. Bunun üzerine Abdullah, -söylediği rakamı kastederek- şöyle dedi: "Babam sana feda olsun! Onu senden önce hiç kimseye söylemedim, senden sonra da hiç kimseye söylemem."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi; dedi ki:

Abdullah b. Ca'fer, Ali'nin iki oğlu Hasan ve Hüseyin, Ubeydullah b. el-Abbâs ile Abdullah b. Ebû Ahmed b. Cahş -ki onlardan birisi gibiydi- *Yenbu'ya*[342] [gitmek üzere yola] çıktılar. *Tâşâ*'ya[343] geldiklerinde yağmura tutuldular. Bir adamın evine sığındılar ve ona konuk oldular. Adam onlara bir hayvan kesti ve güzel bir ziyafet verdi. Yağmur durunca bineklerine bindiler ve ona "*Medine*'de bize uğra!" dediler. Adam, "Vallahi ben sizleri tanımıyorum; ama [karşımda] güzel simalar görüyorum." deyince Abdullah b. Ca'fer dedi ki: "Ben Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'im. Şu ikisi de Ali b. Ebû Tâlib'in iki oğlu Hasan ile Hüseyin'dir. Bu Ubeydullah b. el-Abbâs'tır. Şu Abdullah b. Ebû Ahmed b. Cahş'tır." Bunun üzerine adam, "Bakalım! Allah büyüktür" dedi. Sonra onların *Yenbu*'dan dönüşlerini bekledi ve on-

[342] Medine civarındaki Radvâ (اَلرَّضْوَى) dağına yakın bir mevkidir. Medine'den Kızıl Deniz'e doğru giden kimsenin sağına düşen bu mevkide bolca tatlı su kaynakları mevcuttur (M).

[343] *Tâşâ, Safra* vadisini oluşturan büyük vadilerden biridir.

lara katılıp *Medine*'ye geldi. [Ziyarete] Hasan b. Ali'den başladı. Hasan ona 500 koyun ve bir de çoban verdi. Sonra diğerlerinin hepsini ziyaret etti. Onların her biri ona Hasan'ın verdiği kadar ihsanda bulundu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Denildi ki: Şu üç kişiden hangisi daha cömerttir? Abdullah b. Ca'fer mi, Hasan b. Ali mi, yoksa Ubeydullah b. el-Abbâs mı?" Denildi ki: "Hasan b. Ali'den daha çok, bolca ikramda bulunan başka birini görmedik. Abdullah b. Ca'fer'den daha çok, bol ya da az ikramda bulunan birini görmedik. Ubeydullah b. el-Abbâs'ın kapısını ziyaret ettiğimiz hiçbir an yoktur ki, onun yanında [kesilen hayvanın işkembesi temizlenirken çıkarılan] yaş atık görmeyelim!" Ubeydullah her gün kendisine ait kesim yerinde besilik bir deve keser ve onu dağıtırdı. Bu nedenle oraya "İbn Abbâs'ın Kesim Yeri" adı verilmişti. Derken bir ara kesimlik develerin fiyatları yükseldi ve 15-20 dinara çıktı. Bunun üzerine Abdullah b. Ca'fer, yaptığı bu işten dolayı onu kınadı ve "Buna mal dayanmaz!" dedi. Ubeydullah ise cevaben dedi ki: "Vallahi bunu asla terk etmem."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Haccâc b. Yusuf'u, Abdullah b. Ca'fer ile Muhammed b. el-Hanefiyye arasında gördüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Ca'fer'in ağzı harap olmuş ve dişleri dökülmüştü. Bu nedenle ona tirit ve yumuşak yemekler pişiriliyor, o da onları yiyordu. Kendisine, "Sen yemek yemiyorsun!" dendiği zaman bu onun ağırına gidiyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Rifâ'a b. Sa'lebe b. Ebû Mâlik anlattı. O babasından, o da [Muhammed'in] dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'in vefat ettiği güne şahit oldum. O gün *Medine* valisi İbn Ca'fer'in arkadaşı Ebân b. Osman idi ki, İbn Ca'fer'i sık sık ziyaret edenlerden birisiydi. Aynı zamanda onun cenazesinin yıkanmasına ve kefenlenmesine şahit olanlardandı. Onu Abdullah'ın cenazesini evinden çıkarırken gördüm. Kefenin üzerinde fiyatını 100 dinar

olarak tahmin ettiğim çökmüş deve şeklinde dürülmüş bir hırka vardı. Kız çocukları, gömleklerinin yakaları yırtık bir halde tabutun arkasındalardı. İnsanlar tabutun etrafına üşüşmüşlerdi. Ebân b. Osman tabutun iki ayağı arasına girerek tabutu taşıyordu. Onu mezara koyuncaya kadar tabutu bırakmadı. Bu arada gözyaşları yanaklarına akıyordu. Bir yandan da şöyle söyleniyordu: "Vallahi sen iyi bir insandın. Sende hiçbir kötülük yoktu. Vallahi sen iyilik mertebesine ulaşmış asil bir insandın. Vallahi sen şöyleydin, böyleydin."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Ca'fer 80 yılında vefat etti. O yıl Cuhaf yılıydı. Cuhaf [her şeyi alıp götüren kuvvetli] sel demektir ki *Mekke*'nin ortasında meydana gelmiş, hacıları ve üzerlerindeki yükleriyle beraber develeri alıp götürmüştü. O gün halife, Abdülmelik b. Mervân'dı. *Medine* valisi ise Ebân b. Osman idi. Abdullah'ın cenaze namazını Ebân kıldırdı. Abdullah b. Ca'fer 90 yaşında vefat etti.

1376. Abdullah b. ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib

﴿عبد الله بن الزبير بن عبد المطلب﴾

[Abdullah b. ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib] b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi Âtike bt. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Umâre anlattı. O da Ebü'l-Huveyris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ecnâdeyn[344] savaşında Bizans ordusundan öldürülen ilk kişi, harp nişam olan [rütbeli] bir komutandı. Öne çıkmış ve düşmanı düelloya davet etmişti. Onun düello talebine Abdullah b. ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib karşılık verdi. Birbirlerine birkaç darbe savurduktan sonra Abdullah b. ez-Zübeyr onu öldürdü. Ama onun üzerindeki eşyaları [ganimet olarak] almaya teşebbüs etmedi. Ardından bir başkası er meydanına çıktı ve düello talebinde bulundu. Onun karşısına da Abdullah b. ez-Zübeyr çıktı. Önce birbirlerine bir müddet mızrak attılar. Sonra kılıçlarla vuruşmaya geçtiler. Abdullah b. ez-Zübeyr zırhlı olan rakibine bir hamle yaptı ve "Al bunu,

[344] "Ecnâdeyn" diye tesniye ya da "Ecnâdîn" diye çoğul olarak kullanılan bu kelime Filistin'de bir mevkidir. [Sülemî, s. 26] (M)

ben Abdülmuttalib'in oğluyum!" diyerek ensesinin köküne bir darbe indirdi. Kılıcını bastırınca zırhı deldi ve omuzuna isabet etti. Sonra Bizanslı bozguna uğrayarak arkasım dönüp kaçtı. Amr b. el-Âs düelloya çıkmaması hususunda ona ısrar etti. Bunun üzerine Abdullah, "Vallahi gerçekten ben kendimi tutamıyorum." dedi. Kılıçlar birbirine girip birbirlerinin [kafasını] aldığında, ayrı bir yerde[345] öldürülmüş Bizanslı insan yığını bulundu. Bunlar Abdullah'ın etrafında öldürülmüş olarak dururken onun kılıcının kabzası [öldürdüğü kişilerin kanlarının bulaşıp kurumasından dolayı] eline yapışmıştı. Kılıcın kabzası ancak bir gün sonra elinden çıkarılabildi. Yüzünde otuz tane kılıç darbesinin izi vardı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Muhammed b. Ömer dedi ki: Şu rivayet bana ez-Zübeyr b. Sa'îd en-Nevfelî'den anlatıldı. ez-Zübeyr dedi ki: Hocalarımızın şöyle dediklerini duydum: Bizanslılar *Ecnâdeyn* savaşında ikindi vaktinde bozguna uğradılar. Her yöne doğru dağılıp kaçtılar. Müslümanlar bir yerde mevzilendiler, orada toplanıp bayraklarını diktiler. Onları takip için bir müfreze gönderdiler. Onları geceden önce askerî mevziye tekrar geri dönebilecek mesafenin dışına çıkıp uzaklaşmamaları konusunda uyardılar. Bu arada insanlar bakırdan küçük su taslarını kaybettiler. el-Fadl b. el-Abbâs, "Abdullah b. ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib nerede?" diye seslenince Amr, "Arkadaşlarından 100 kişi al ve git onu ara!" dedi. Tam bu sırada birisi, "Yürüyüş esnasında onu tek başına gördüğümü hatırlıyorum." dedi. el-Fadl, arkadaşlarıyla beraber yaklaşık bir mil ya da biraz daha fazla yürüyüp gitti. Nihayet onu, öldürülmüş on Bizanslının arasında öldürülmüş olarak buldu. Kılıcı elindeydi ve kabzası eline yapışmıştı. Epey uğraştıktan sonra ancak kılıcı elinden kurtarabildiler. Sonra mezar kazıp cenaze namazı kılmadan onu defnettiler. Ardından Amr'a dönüp durumu anlattıklarında Amr ona rahmet diledi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: *Ecnâdeyn*'in fethi, hicretin 13. yılında, Ebû Bekir es-Sıddîk'ın halife olduğu dönemde, Cemâziyelevvel ayının

[345] Bu kelime [hacraten] asıl nüshada da ra harfiyle bu şekilde yazılmıştır ki "ayrı bir yer, köşe" anlamındadır. Muhakkik [Sülemî] ise bunu ze harfiyle "Haczaten" diye kaydetmiş ve "birbiri üzerine istif edilmiş yığın" anlamıyla açıklamıştır ki bunun doğru olduğunu sanmıyorum.

bitimine on iki gecenin kaldığı güne tekabül eden bir Pazartesi gününde gerçekleşmişti.

Abdullah b. ez-Zübeyr, Hz. Peygamber (sas) vefat ettiğinde yaklaşık olarak otuz yaşlarındaydı. Allah Resûlü (sas) ile birlikte savaşa katılıp katılmadığı konusunda hiçbir şey bilmiyoruz. Ondan hiçbir hadis de rivayet edilmemiştir.

1377. Abdullah b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm ﴾عبد الله بن الزبير بن العوام﴿

[Abdullah b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm] b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Künyesi *Ebû Bekir* idi. Annesi Esmâ bt. Ebû Bekir es-Sıddîk'tır. Abdullah b. ez-Zübeyr'in on iki oğlu, beş de kızı oldu:[346]

1-Hubeyb: Zürriyeti yoktur.

2-Hamza

3-Abbâd

4-Sâbit

Bunların annesi Tümâdır bt. Manzûr b. Zebbân[347] b. Seyyâr b. Amr b. Cebbâr b. Akîl b. Hilâl b. Sümey b. Mâzin b. Fezâre'dir.

5-Hâşim

6-Kays

7-Urve: Babasıyla birlikte öldürülmüştür.

8-ez-Zübeyr

Son dördünün annesi Ümmü Hâşim Zücle bt. Manzûr b. Zebbân b. Seyyâr'dır.

9-Âmir

10-Musa

[346] Müellif buradaki rakama aykırı olarak, dördü kız ondördü erkek olmak üzere toplam on sekiz çocuğun ismini vermektedir (M).

[347] Asıl yazma nushada bu isim [Zebbân], keskin Za harfiyle değil de peltek "Zal" harfiyle yazılmıştır.

11-Ümmü Hakîm

12-Fâtıma

13-Fâhite

Son beşinin annesi Hanteme bt. Abdurrahman b. Hişâm b. el-Muğîre'dir.

14-Ebû Bekir: Bunun annesi Rayta bt. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre'dir.

15-Bekir

16-Rukıyye

Son ikisinin annesi, Âişe bt. Osman b. Affân'dır.

17-Abdullah b. Abdullah: Annesi ümmü veleddir.

18-[Diğer] Bekir: Annesi Nefîse'dir ki, o Ümmü'l-Hasan bt. el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib'dir. Bu Bekir, küçükken ölmüştür.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit anlattı. O da Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Muhâcirler *Medine*'ye gelip yerleştiklerinde [bir müddet] çocukları olmadı. Bunun üzerine "Yahudiler bize sihir yaptı." dediler. Nihayet bu husustan çok söz edilir oldu ve insanlar bununla sıkça karşılaşır hale geldi. Hicretten sonraki İslâmî dönemde Muhâcirlerden olan ilk çocuk Abdullah b. ez-Zübeyr oldu. Bundan dolayı Müslümanlar [hep birlikte] öyle bir tekbir getirdiler ki, *Medine* tekbir sesiyle çınladı ve Müslümanlar sevindi. İbnü'z-Zübeyr'in doğumu, hicretin 12. ayının başlangıcı olan Şevvâl ayındaydı. Onun doğumundan dolayı [babası] ez-Zübeyr ve dedesi Ebû Bekir es-Sıddîk tebrik edildiler. Sonra annesi onu bir bez parçası içerisinde Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Allah Resûlü (sas) kuru bir hurmayı ağzında çiğneyip onun üst damaklarına sürdü. Ona bereketle dua etti. Onun her iki kulağına da ezan okunmasını emretti. Bunun üzerine Ebû Bekir onun iki kulağına da ezan okudu.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve anlattı. O babasından, o da Esmâ'dan şunu rivayet etti:

Esmâ, Abdulah b. ez-Zübeyr'e *Mekke*'de hamile kalmış. [Devamını Esmâ'dan dinleyelim!] O şöyle dedi: "Hamilelik müddetini tamamlamış olarak *Mekke*'den çıktım. *Medine*'ye geldim. *Kubâ*'da konakladım ve onu *Kubâ*'da dünyaya getirdim. Sonra onu alıp Allah Resûlü'ne (sas) götürdüm ve onun kucağına koydum. Kuru bir hurma istedi. Onu [ağzına alıp] çiğnedi. Sonra tükürüğünü onun ağzına koydu. Böylece onun midesine giren ilk şey Allah Resûlü'nün (sas) tükürüğü oldu. Sonra hurmayı onun üst damağına sürdü ve ona bereketle dua etti. O, İslâmî dönemde doğan ilk bebekti.

Bize Ebû Mu'âviye haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr İslâmî dönemde doğan ilk bebekti. Esmâ onu *Kubâ*'da dünyaya getirdi. Onu Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. O da ona "Abdullah" adını verdi. Kuru bir hurmayı önce ağzına alıp çiğnedi, sonra onun ağzına koyup üst damağına sürdü.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Şerîk anlattı; dedi ki: Bana İbn Ebû Müleyke anlattı. O da Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana hem dedem Ebû Bekir'in ismi verildi, hem de onun künyesini aldım.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bana İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da bir adamdan şunu rivayet etti:

Ebû Bekir, [doğduktan hemen sonra] bir bez parçası içerisinde [kucağına aldığı torunu] Abdullah b. ez-Zübeyr ile birlikte *Kâbe*'yi tavaf etti. Aynı zamanda o, İslâmî dönemde doğan ilk bebektir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bu rivayeti [hocam] Muhammed b. Ömer'e anlattım. [Beni dinledikten sonra] dedi ki: Bu aşikâr bir hatadır. Abdullah b. ez-Zübeyr hicretten sonra *Medine*'de doğan ilk çocuktur. Bu hususta Müslümanlar arasında hiçbir ihtilaf yoktur. O zaman *Mekke* Dârü'l-Harb idi. Hicrî 7. yıldaki kaza umresine kadar *Mekke*'ye ne Peygamber (sas), ne de Müslümanlardan birisi girmişti. Öyleyse Ebû Bekir, bir bez parçası içerisinde onunla nasıl tavaf yapabilir? *Mekke*'ye ne zaman gitti? Allah Resûlü (sas) ile birlikte hicret etmesinden başlayıp onun vefatına kadar devam eden müddet zarfında hiç ondan ayrılmış mıydı?

Bize Abdülvehhâb b. Atâ anlattı; dedi ki: Bize Sa'îd haber verdi. O Amr b. Âmir'den, o bir arkadaşından, o Ümmü Kelsem'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

"İbnü'z-Zübeyr doğduğunda onu Hz. Peygamber'e (sas) götürdüm. [Bir yiyeceği] onun üst damağına sürdü. Ona 'Abdullah' adını verdi ve bana, *'Sen Abdullah'ın annesisin.'* dedi." Ümmü Kelsem dedi ki: [Bu olaydan sonra] Biz onu [Aişe'yi] sürekli olarak, "Ümmü Abdullah" künyesiyle çağırdık ve [ondan önce olmadığı gibi] ondan sonra da hiç çocuğu olmadı.

Bize İsmail b. İbrahim, Eyyûb'dan, o da İbn Müleyke'den şöyle dediğini haber verdi:

Evinde kuşatma altına alındığı zaman Osman'la beraber ona yardımcı olan bir grup vardı. Abdullah b. ez-Zübeyr de onlardandı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'in *Mekke* minberinde şöyle dediğini duydum: "Vallahi, Müminlerin Emiri evin korunması konusunda bana vekâlet verdi. Onlarla savaşan[348] bendim. Askerî birliğin içinden çıkıp bizzat savaşa katılmıştım. Bu savaşta on küsur yara aldım. Bugün Osman'la -Allah ona rahmet etsin!- beraber olduğumda aldığım bazı yaralar üzerine elimi koyuyorum. Onun en hayırlı amelim olmasını umuyorum."[349]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Muhammed b. Abdullah'tan, o ez-Zührî'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman, kendisi kuşatma altında olduğu sürece, Abdullah b. ez-Zübeyr'i ev halkına namaz kıldırmakla görevlendirmişti. Binaenaleyh Abdullah onlara evin sofasında namaz kıldırıyordu.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr, *Cemel* savaşına babası ve Âişe ile birlikte katılmıştı. Devenin yularını tutan herkes istisnasız öldürülüyordu. Derken

---

[348] Matbu nüshada [ve Sülemî baskısında] bu kelime [ukâtilu bihim- onlarla savaşırım], yanlış olarak [ukabiluhum- onlara karşı çıkarım] diye geçmektedir.

[349] Sülemî, tahkikin dipnotunda bu rivayetin isnadının zayıf olduğunu, sahih isnatla gelen rivayetlere göre Abdullah b. ez-Zübeyr'in asilerle savaşmak için Hz. Osman'dan izin istediğini ama onun buna izin vermediğini belirtir. [Sülemî, s. 36] (M)

Abdullah b. ez-Zübeyr devenin yularını tuttu. Bunun üzerine Âişe, "Sen kimsin?" diye sordu. O da, "Abdullah b. ez-Zübeyr!" diye cevap verince Âişe, "Vah, Esmâ çocuğunu kaybetti!" dedi. [Devamını Abdullah'tan dinleyelim!] O dedi ki: "Eşter geldi, o beni tanıdı. Ben de onu tanıdım. O benim boynuma yapıştı. Ben de onun boynuna yapıştım. Akabinde 'Beni ve Mâlik'i öldürün!' dedim. Eşter ise 'Beni ve Abdullah'ı öldürün!' dedi. Şayet [Mâlik yerine] Eşter deseydim hepimiz öldürülürdük.

Bize Ebû Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir el-Hüzelî anlattı. O da Muhammed b. el-Mürtefi'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize İbnü'z-Zübeyr anlattı; dedi ki:

Ali'nin taraftarlarından bir adam karşıma çıktı ve şöyle dedi: "Ey Kureyş gençleri! Kendinizi bizden koruyun! Şayet bunu yapmazsanız [şunu iyi bilin ki,] ben [özellikle] iki kişiden sakınmanız konusunda sizi uyarıyorum. Onlardan biri Cündüb b. Züheyr el-Ezdî'dir. Size onun vasıflarını söylüyorum: Uzun boylu bir adamdır. Mızrağı da uzundur. Zırhını ortasından [bedenine] bağlamıştır ki, zırh iki dizine kadar sarkar. Diğeri ise el-Eşter Mâlik b. el-Hâris'tir. Size onun vasıflarını söylüyorum. Uzun boylu bir adamdır. Mızrağı da uzundur. Zırhı yerde sürünür. Düşmanla yüz yüze geldiğinde küçük adımlarla koşar." İbnü'z-Zübeyr sözlerine şöyle devam etti: Ben savaşırken birden Cündüb'ün geldiğini gördüm. Onu özelliklerinden tanıdım. Ondan sıvışmak istedim. Sonra [içimden], "Vallahi, dengim olan birinden asla sıvışıp kaçmam!" dedim. Derken o yanıma vardı ve üzerimdeki demir zırhın sathına mızrağını attı. Mızrak [demir yüzeye çarptığı için] kaydı. Bunun üzerine "Bunu hak ettin, oh olsun sana! Seni tanıdım. Şayet teyzen [Âişe] olmasaydı [seni şimdi şuracıkta] kesinlikle öldürürdüm." dedi. Sonra Abdurrahman b. Attâb b. Üseyd'e saldırdı. Onu yaraladı. Ardından uzun bir hurma kütüğünü [keser] gibi kılıcıyla onun kafasını uçurdu. Abdurrahman, *Yemen*'de pamuktan dokunmuş bir hırkayı başına sarık gibi sarmıştı. Daha sonra yine bir müddet savaştım. Bir de ne göreyim, Mâlik geliyor! Onu özelliklerinden tanıdım. Ondan sıvışmak istedim. Sonra [içimden], "Vallahi, dengim olan birinden asla sıvışıp kaçmam!" dedim. Derken mızraklarımızı birer odun dalı gibi birbirimize savurduk. Ardından dürülmüş birer mendil gibi [kullandığımız]

kılıçlarımızla vuruştuk. Sonra bana hamle yaptı, beni yere serdi ve "Şayet teyzen [Âişe] olmasaydı [bundan böyle] soğuk su içemezdin." dedi.

Bize Yahya b. Abbâd ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr *Cemel* savaşında yaralı ve halsiz bir vaziyette savaş alanından taşındı. Güneş battığı sırada ona [namaz kılmasını hatırlatmak için], "Namaz!" dendi. O ise "Namaza gelince, kesinlikle ona gücüm yetmiyor. Ancak tekbir getirebilirim." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mes'ûd b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Yezîd b. Mâlik anlattı. O da Zahr b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr ile beraber hamama girdim. Birde ne göreyim! Başında öyle bir darbe izi var ki, bir şişe yağ dökülse orada durur. Bana, "Bu darbeyi bana kimin indirdiğini biliyor musun? Amcanın oğlu el-Eşter!" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. eş- Şehîd anlattı. O da Ebû Miclez'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, içinde Abdullah b. Âmir ile İbnü'z-Zübeyr'in bulunduğu bir eve girdi. İbn Âmir onu görünce ayağa kalktı. Ancak İbnüz-Zübeyr -ki o iki kişiden en faziletli olanıydı- ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Mu'âviye, İbn Âmir'e şöyle dedi: Otur, İbn Âmir! Zira ben Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: *"İnsanların kendisi için dikilip ayakta durmasından hoşlanan kimse Cehennemdeki bir eve* -ya da *'oturacak bir yere'* dedi- *hazırlansın!"*

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Ya'kûb b. ed-Dabbî şunu anlattı:

Mu'âviye b. Ebû Süfyân, İbnü'z-Zübeyr ile karşılaştığında "Merhaba, Allah Resûlü'nün (sas) halasının oğlu! Merhaba, Allah Resûlü'nün (sas) havarisinin oğlu!" derdi ve ona 100.000 [dirhem] verilmesini emrederdi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bana el-Hâris b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Nevf'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Allah'ın indirdiği Kitab'ında "İbnü'z-Zübeyr'in halifelerin atlısı" olduğu [hususundaki işareti] buldum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O halası Ümmü Bekir bt. el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet

etti. Yine bana Abdurrahman b. Ebü'z Zinâd ve diğerleri bu rivayetin bir kısmını anlattılar; dediler ki:

İbnü'z-Zübeyr, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde sürekli olarak *Medine*'de ikamet etti. Mu'âviye vefat edince Yezîd b. Mu'âviye, o zaman *Medine* valisi olan el-Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân'a elçi gönderip Mu'âviye'nin öldüğünü bildirdi ve etrafındaki insanlardan [kendi adına] bîat almasını istedi. Elçi ona geceleyin gelmişti. Hemen İbnü'z-Zübeyr'e haber gönderdi ve onu [Yezîd'e] bîat etmeye çağırdı. Bunun üzerine o "Durun bir, sabaha çıkalım!"[350]dedi ve böylece [bîat etmeyi] bıraktı. Derken İbnü'z-Zübeyr şöyle söylenerek çıktı: "İşte o bizim bildiğimiz Yezîd'dir. Vallahi o ne hayır işlemiştir, ne de insanlığı vardır!" O günün gecesinde *Mekke*'ye doğru yola çıktı. Hüseyin b. Ali oradan çıkıp *Irak*'a gidinceye kadar İbnü'z-Zübeyr *Mekke*'de ikamet etti. İbnü'-Zübeyr [bîat etmekten] uzak durmaya devam etti ve Mu'âfirî[351] hırkası giydi. İnsanları Ümeyyeoğulları'nın aleyhine kışkırtmaya başladı. Bu durum Yezîd'e ulaştı. Bunun üzerine bulunup sorguya çekilince, "Ben halifeye itaat etmekteyim. Bu tavrımı hiç değiştirmem." dedi ve Yezîd b. Mu'âviye'nin *Mekke* valisi olan Yahya b. Hakîm b. Safvân b. Ümeyye el-Cümahî'ye gidip halife adına ona bîat etti. Yahya bunu Yezîd'e yazınca Yezîd şöyle dedi: "Bizzat kendisi, elleri boynuna bukağı ile bağlı olarak huzuruma getirilmedikçe onun bîatini kabul etmiyorum." O sırada yanında olan oğlu Mu'âviye b. Yezîd [babasının bu tavrının yanlış olduğunu vurgulama sadedinde] dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Mümkün olduğu kadar kötülüğü kendinden savuştur! İbnü'z-Zübeyr gerçekten hırsli ve mücadeleci bir adamdır. Senin bu talebine asla boyun eğmez. Yeminini bozup kefâret vermen, onu diline dolamaktan vazgeçip onun işinin nereye varacağını beklemen daha iyi olur." Yezîd buna kızdı ve "Senin işine hayret ediyorum!" dedi. Bu kez oğlu, "Öyleyse Abdullah b. Ca'fer'i çağır, benim söylediğimi de, senin söylediğini de ona sor!" dedi. Hemen Abdullah b. Ca'fer çağrıldı ve her ikisinin sözü de ona aktarıldı. Abdullah, "Ebû Leyla görüşünde isabet etmiş ve doğruya mu-

[350] Buradaki "nusbiha-sabahlayalım' kelimesini matbu baskının muhakkiki [Sülemî], asıl yazma nüshada böyle olmasına rağmen bilgi vermeden İbn Asâkir'in imlasını tercih ederek "tusbiha" diye kaydetmiştir.

[351] *Yemen*'de Mu'âfir adlı kabilenin dokuduğu bir çeşit hırkadır.

vaffak olmuştur." dedi. Ancak Yezîd yine de bunu kabule yanaşmadı ve el-Velîd b. Utbe'yi *Medine* valiliğinden azledip yerine Amr b. Sa'îd b. el-Âs'ı tayin etti. Ona şöyle haber gönderdi: "Müminlerin Emir'i Allah'a yemin ediyor ki, İbnü'z-Zübeyr elleri boynuna bukağı ile bağlı olarak huzuruma getirilmedikçe onun [bîatine dair] hiçbir şeyini kabul etmeyecektir." Bu husus İbnü'z-Zübeyr'e arzedilince buna yanaşmadı. Bunun üzerine Yezîd, el-Husayn b. Nümeyr ile Abdullah b. Adâh el-Eş'arî'yi bir bukağıyla birlikte İbnü'z-Zübeyr'e gönderdi ve bu bukağıyla birlikte huzuruma getirilmedikçe onun bîatini kabul etmeyeceğine dair Allah'a yemin ettiğini bildirdi. Bu iki kişi *Medine*'ye geldiler. Mervân, bu konuda onunla konuşup işi basit göstermeye çalışsın diye Abdülazîz b. Mervân'ı da onlarla birlikte gönderdi.

Üçü beraber *Mekke*'de onun yanına vardılar. Yezîd b. Mu'âviye'nin yeminini ve kendilerini elçi olarak ona gönderdiğini bildirdiler. Abdülazîz b. Mervân [onu ikna etme sadedinde] söze şöyle başladı: "Senin işine itina göstermek ve şerefini korumak için babam beni sana gönderdi. Müminlerin Emiri'nin yeminini yerine getir! Sana altın ya da gümüş bukağı vurulur ve onun üzerine burnusa[352] giyersin. Böylece bukağı gözükmez, sadece sesi duyulur." Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr, Mervân'a bir mektup gönderdi. Mektubuna ona hayır duasıyla başladı ve şöyle devam etti: "Bana gösterdiğin itinayı ve görüşünü öğrendim. Ancak bu işe gelince, Yezîd yeminini bozup kefaret versin veya vermesin, ben bunu asla yapmam!"

[Bu olaydan sonra] İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Ben senin mukaddes Beyt-i Harâm'ına sığınıyorum. Ben onlara itaatimi arz ettim. Ancak onlar bunu kabule yanaşmadılar. Beni serbest bırakmama konusunda ısrar ediyorlar ve benden senin haram kıldığın şeyi helal saymamı istiyorlar." O günden sonra Abdullah'a "el-Âiz [Sığınan]" adı verildi. Hiç kimseyi görmeden ve hiç kimseye görünmeden *Mekke*'de ikamet etti. Yezîd b. Mu'âviye, Amr b. Sa'îd'e, onun üzerine asker sevketmesini [emreden bir mektup] yazdı. Amr b. Sa'îd "Abdullah b. ez-Zübeyr'e insanlar içinde en çok düşman olan kimdir?" diye soruşturdu. [Cevap olarak] "Kardeşi Amr

[352] Burnusa uzun sarık, başı ve boynu örten giysi, kendisine bitişik şekilde başlığı olan her çeşit giysi gibi anlamlara gelmektedir (M).

b. ez-Zübeyr!" denildi. Bu cevaba binaen Amr b. Sa'îd, *Medine*'deki emniyet biriminin başına Amr b. ez-Zübeyr'i tayin etti. O da, "Bunlar Abdullah b. ez-Zübeyr'in taraftarlarıdır" diyerek Kureyş ve Ensâr'dan pek çok kimseyi kırbaçtan geçirdi. Onun yüzünden birçok kişi *Medine* civarından kaçtı.

Daha sonra Amr b. Sa'îd, Amr b. ez-Zübeyr'i *Şam* halkından oluşan 1.000 kişilik bir ordu ile Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine gönderdi ve onunla savaşmasını emretti.

Amr b. ez-Zübeyr hareket etti ve nihayet *Mekke*'ye geldi. *Zû Tuvâ* denilen yerde konakladı. İnsanlar Amr b. ez-Zübeyr'e gelip selam verdiler. Amr onlara, "Abdullah'ı Yezîd'in itaati altına almak ve onun yeminini yerine getirmesini sağlamak için geldim. O buna yanaşmazsa onunla savaşırım." dedi. Bunun üzerine Cübeyr b. Şeybe ona şöyle dedi: "Bu işe senden başkası daha layıktı. Allah'ın Haremi'ne ve emin kıldığı yere gireceksin; yaşma ve faziletine rağmen kardeşine gidip ona bukağı takacaksın, öyle mi? İnsanların seni istediğin şeyle başbaşa bırakacaklarını sanmıyorum." Cevaben Amr da dedi ki: "Hedeflediğim şeye engel olanla savaşmayı düşünüyorum."

Ardından Amr çıkıp *Safa* tepesinin yanındaki evinde konakladı. Kardeşine kendisine gelmesi konusunda[353] haber göndermeye başladı. Kardeşi de ona haber gönderiyordu. Amr evinden çıkıp insanlara namaz kıldırıyordu. Ordusu *Zû Tuvâ* denilen yerdeydi. İbnü'z-Zübeyr onun yanındaydı. Parmaklarını onun parmaklarına kenetliyor, ona itaatini bildiriyor ve yumuşak dille konuşuyordu. Akabinde Abdullah b. ez-Zübeyr dedi ki: "Bundan sonra hiçbir [problem] yoktur. Ben itaatkârım. Sen Yezîd'in valisisin, ben senin arkanda namaz kılıyorum. Benden yana hiçbir ihtilaf yoktur. Boynuma bukağı takıp sonra *Şam*'a götürmene gelince, ben bunu düşündüm ve bunu nefsime reva görmemin doğru olmadığı kanaatine vardım. Var git, arkadaşına dön ve bunu ona yaz!" Abdullah'ın bu sözlerine karşılık Amr, "Hayır, vallahi bunu yapamam!" dedi.

[353] Buradaki "fe mâ" ibaresi yanlış bir imladır. Çünkü o zaman mana "Abdullah ona gelmedi" şeklinde olur ki bu da bağlama uygun değildir. Dolayısıyla çeviride Sülemî baskısındaki "fî mâ" imlası tercih edilmiştir (M).

Abdullah b. Safvân, İbnü'z-Zübeyr'in komuta edeceği bir grup insanı [savaş için] hazırladı. Bunlar *es-Serât* halkından ve diğer bazı kişilerden oluşmaktaydı. İbnü'z-Zübeyr onlara bir sancak verdi. Abdullah b. Safvân *Mekke*'nin aşağısındaki *el-Lît* denilen yerden [Amr'ın ordusuyla savaşmak üzere] çıktı. Amr b. ez-Zübeyr'in ordusunun başında olan Üneys b. Amr el-Eslemî, onları görünceye kadar bu durumun farkına varmadı. Farkına varınca savaşa hazırlandıkları yere yakın olan taraftarlarına yüksek sesle seslendi. Onlar da hemen saf düzenine geçtiler. Üneys b. Amr bu savaşta öldürüldü. Abdullah b. ez-Zübeyr, Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf'ı bir toplulukla birlikte Amr b. ez-Zübeyr'in üzerine sevketti. Onunla karşılaştıklarında Amr'ın bazı taraftarları kendisinden ayrıldı ve ordusu *Zû Tuvâ*'da bozguna uğratıldı. Ubeyde b. ez-Zübeyr, Amr b. ez-Zübeyr'e gelerek dedi ki: "Ben seni Abdullah'tan korurum." Akabinde onu esir alarak, iki ayağının üzerine kan damladığı halde Abdullah'a getirdi. Abdullah "Bu kan da nedir?" diye sorunca, Amr ona şu beyitle cevap verdi:

Gerisin geri dönüp kaçmayız biz, kanasa da yaralarımız!

Ancak ayaklarımızın üzerine damlar kanımız!

Abdullah ona, "Konuş, Allah'ın haram kıldığını helal sayan[354] Allah'ın düşmanı!" Bunun üzerine Ubeyde, "Ben onu himayeme aldım. Himayeme aldığım kişiye karşı ahdimi bozma!" deyince Abdullah şöyle dedi: "Şunları şunları yapan bu zalim için verdiğin himaye sözüne riayet ediyorum. Ancak insanların hakkına gelince, ben onlar için buna kısas cezasını tatbik edeceğim."

Akabinde Abdullah, *Medine*'de olan ya da olmayan herkes için vurduğu kırbaç sayısı kadar ona kırbaç vurdu. Sadece şu iki kişi [kendilerine vurduğu halde] ondan kısas alınmasına yanaşmadı: Muhammed b. el-Münzir ez-Zübeyr ve Osman b. Abdullah b. Hakîm b. Hizâm.

Abdullah onun Zeyd Ârim zindanına hapsedilmesini emretti. Zeyd Ârim, Amr b. ez-Zübeyr ile beraberdi. Abdullah onu da alıp Amr b. ez-Zübeyr ile beraber hapsetti. Bundan böyle o zindan "Ârim'in Zindanı" adıyla anıldı. Abdullah, Zeyd Ârim için uzunluğu ve genişliği iki zirâ olan [kare

[354] Bu cümle "Allah'ın mukaddes kıldığı şeyi kutsiyetini çiğneyen" diye de anlaşılabilir (M).

şeklinde] bir hücre inşa ettirip onu oraya attı. Hücrenin üstünü kireç ve tuğla ile kapattı.

Abdullah b. ez-Zübeyr insanlara şöyle seslendi: "Kimin Amr b. ez-Zübeyr'de [bir hakkı var da] almak isterse bize gelsin, ona kısas uygulayalım!" Bu duyuru üzerine bir adam gelir ve "O benim kirpiklerimi[355] yoldu. Sen de onun kirpiklerini yol!" der. Bir başkası gelir, "Mememin ucunu kopardı. Sen de onun memesinin uçlarını kopar!" der. Diğer biri gelip, "O benim ağzımı ve göğsümü yumrukladı, sen de onu yumrukla!" der. Başka bir adam gelir ve "O benim sakalımı yoldu. Sen de onun sakallarını yol!" dedi.

Abdullah, bu kısas işini her gün tatbik ediyordu. Bir yıl boyunca insanları ondan kısas almaya çağırdı. Nihayet bir gün Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf kalkıp çıkageldi ve dedi ki: "Vali olmadığı halde bana kırbaçla 100 sopa attı. Hâlbuki benim ne bir kabahatim olmuştu, ne de bir suç işlemiştim. İtaatten hiç elimi çekmemiştim." Bunun üzerine Abdullah, Amr'ın [getirilip] kısasın uygulanmasını emretti. Mus'ab'a bir kırbaç verdi ve "Vur!" dedi. Mus'ab da kendi eliyle ona yüz kırbaç vurdu. Amr'ın bedeni yara bere içinde kaldı ve [bu yaraların azması sonucunda] öldü. Abdullah onun cesedinin asılmasını emretti.

Dediler ki: Abdullah b. ez-Zübeyr, Yezîd b. Mu'âviye'nin *Mekke* valisi olan el-Hâris b. Hâlid'i orada namaz kılmaktan menetti ve Mus'ab b. Abdurrahman'a insanlara namaz kıldırmasını emretti. Böylece o namaz kıldırmaya başladı. Abdullah, el-Misver b. Mahreme, Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf, Cübeyr b. Şeybe ve Abdullah b. Safvân b. Ümeyye'ye danışmadan hiçbir konuda kesin karar vermezdi. Bütün işlerinde onlarla istişare ederdi. İşin aralarında şura ile kararlaştırılması gerektiğini ve onlar olmadan hiçbir şeyin tek başına kendi görüşüyle elinden çıkmayacağını onlara gösteriyordu. Onlarla birlikte vakit namazlarını, Cuma ve bayram namazlarını kılıyor, yine onlarla beraber hac farizasını eda ediyordu.

Derken Yezîd b. Mu'âviye, Amr b. Sa'îd'i *Medine* valiliğinden azletti ve onun yerine el-Velîd b. Utbe'yi tayin etti. Sonra onu da görevden aldı ve Osman b. Muhammed b. Ebû Süfyân'ı tayin etti. *Medine* halkı onun

[355] Bu kelime İbn Manzûr'un *Muhtasar*'ında [XIX, 206] "eş'ârî- saçlarımı" diye geçmektedir.

üzerine atıldı ve onu [şehirlerinden] çıkardılar. Ardından *Harre* Vakası denilen olay meydana geldi.

Hâricîler ve nefsanî arzularına uyan herkes Abdullah'a gelmişti. Ona "Âizullah [Allah'a Sığınan]" diyorlardı. Onun parolası şuydu: "Allah'tan başka hiçbir hakem yoktur!" Abdullah bu minval üzere *Mekke*'de kalmaya devam etti. Yönetici olarak insanlarla birlikte on yıl süreyle hac ibadetini eda etti. Bu on yılın ilki hicrî 62, sonuncusu hicrî 71 yılıdır.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Yezîd anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr *Mekke*'de dokuz yıl kaldı.

Bize Enes b. Iyâd haber verdi. O da Hişâm b. Urve'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr *Mekke*'de dokuz yıl ikamet etti. Zilhicce ayının hilaliyle birlikte hac ibadetinin takvimini başlatırdı.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân anlattı; dedi ki: Bize Meymûn b. Mihrân haber verdi; dedi ki:

Abdullah b. ez-Zübeyr ile Hac mevsimini idrak ettim. İnsanlara haccın menasikini öğretti ve akabinde şöyle dedi: "İnşaallah ailenize gittiğinizde inerken ve yukarı çıkarken, Allah'ı zikredin ve tekbir getirin!"

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Sa'îd b.[356] Avzü'l-Berrâd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. el-Mürtefi anlattı; dedi ki:

İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini işittim: "Ey hacılar topluluğu! [Sorunuz varsa] bana sorun! Zira Kur'ân-ı Kerim bize indirildi ve biz onun yorumlanmasına şahit olduk." Bunun üzerine *Irak* halkından bir adam, "Yiyecek kabıma bir fare girdi. İhramlı iken onu öldürmem bana helal olur mu?" diye sordu. Abdullah cevaben, "Yoldan çıkan o küçük fasıkı öldür!" dedi. Adam bu kez, "Bize [Fecr suresinin 2. ve 3. ayetinde geçen] çift, tek ve on gecenin ne anlama geldiğini söyle!" dedi. Abdullah buna da şu cevabı verdi: "On gün, Zilhicce'nin ilk sekiz günü, Arefe ve Kurban bayramının birinci günüdür. Çift ise, [Bakara suresinin 203. ayetinde geçen] ***"Kim acele***

[356] Bu kelime (ibn) asıl nüshada yanlış olarak "an" diye geçmektedir. Doğru imla, İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Asâkir'in eserinde mevcuttur.

edip de iki günde dönerse ona vebal yoktur. Kim geri kalırsa ona da vebal yoktur." ifadesiyle işaret edilen iki gündür ki [onlardan biri] bugündür.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O da Muhammed b. el-Münkedir'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'in Şeytan taşlamaya yürüyerek gittiğini gördüm.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Ebû Bişr'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'i gören biri onun Arefe günü oruçlu olduğunu bana anlattı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki:

Bize Zeyd b. Cübeyr el-Cüşemî, "Kendisinin Abdullah b. ez-Zübeyr'i *Kâbe*'yi yazlık bir şemsiye ile tavaf ederken gördüğünü" anlattı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Urve b. Abdullah b. Kuşeyr anlattı; dedi ki:

Kâbe'nin etrafında Abdullah b. ez-Zübeyr'den daha hızlı yürüyen hiçbir insan görmedim. Makam'ın yanında bize imam olurdu. Farz namazı bitirdikten sonra Mizâb'ın [Oluk'un] altında ayakta [nafile] namaz kılardı. Namaz esnasında kılı kıpırdamazdı.

Bize Affân b. Müslim ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî anlattı; dedi ki:

İbnü'z-Zübeyr anılınca biri şöyle dedi: "O namaz kılarken Makam'ın arkasında onun yanından geçerdik. Sanki o çakılıp dikilmiş bir şey gibi dururdu."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih haber verdi. O da Musa b. Ebû Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr namazda iki ayağını bir hizada tutardı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Mansûr'dan, o Mücâhid'den, o da Abdullah b. ez-Zübeyr'den "kendisinin namazda ağaç dalı gibi hareketsiz durduğunu, Ebû Bekir'inde böyle yaptığını" rivayet etti. Mücâhid dedi ki: O duruş, namazdaki huşudur.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Haccâc b. Yusuf'un mevlası İbrahim b. Merzûk Ebû İsmail es-Sekafî anlattı; dedi ki: Bize babam -ki o, Abdullah b. ez-Zübeyr'in hizmetçisiydi- anlattı; dedi ki:

Abdullah b. ez-Zübeyr akşam ezanını duyduğu zaman kalkar, ezan ve kamet arasında iki rekât namaz kılardı. Namazı bitirip selam verdiğinde sağına selam verirdi.

Bize Ma'n b. İsa ve Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Amr b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Kendisi gök gürültüsünün sesini duyduğunda konuşmayı bırakıp şöyle dermiş: "***Sübhâne men sebbeha'r-ra'du bi hamdihi ve'l-melâiketü min hifetihi***[357] [Gök gürültüsüne müvekkel meleğin hamd ile tesbih ettiği Zatı, noksan sıfatlardan tenzih ederim. O Zat-ı Zü'l-Celal'in heybetinden korktukları için Melekler de onu tesbih eder.]" Akabinde şunu eklermiş: "Bu dünya ehline şiddetli bir tehdittir."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. İbrahim anlattı; dedi ki: Amr b. Dînâr'ın şöyle dediğini duydum:

İbnü'z-Zübeyr namaz kıldığı zaman ellerini [yana] salardı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Isl b. Süfyân anlattı. O da Atâ b. Ebû Rebâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr ile beraber akşam namazını kıldım. İki rekât kıldıktan sonra selam verdi. Sonra kalktı, ellerini sürmek için Rükn'e yöneldi. Bunun üzerine insanlar [ona namazda olduğunu ve hata ettiğini hatırlatmak için] "Sübhânallah!" dediler. Hemen döndü ve üçüncü rekâtı da kıldırıp selam verdi. Ardından iki defa secdeye giderek sehiv secdesi yaptı. Derhal İbn Abbâs'a gittim ve olayı anlattım. Şöyle dedi: "Hayret, aferin sana! Nasıl yaptıysa öyle anlattın. O, Peygamber'in (sas) sünnetinden hiç şaşmadı."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki:

İbnü'z-Zübeyr, Ramazan bayramına tekabül eden bir Cuma günü, epey ilerledikten sonra Hicr'in[358] gölgesinde bize Cuma namazı kıldırdı ve hutbe verdi. Namazı biraz [giriş vaktinden] sonraya erteledi. Ben Cu-

[357] Ra'd 13/13. ayetten alınmıştır (M).

[358] *Kâbe* ile Hatim denilen yarım daire şeklindeki duvar arasında kalan ve Altın Oluğun altına rastlayan yerdir. (*DİA*, XVII, 454) (M)

ma'ya geldim [ve bunları müşahede ettim. Cuma namazını kıldırmasına rağmen] O ikindi namazı için bizim yanımıza çıkmadı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Habîb b. Ebû Bakiyye el-Mu'allim haber verdi. O da Atâ'dan şunu rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'in yaptığı şey İbn Abbâs'a iletildi. O da "Doğrusunu yapmış!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından şöyle dediğini anlattı:

Abdullah b. ez-Zübeyr dedi ki: "Vallahi istediğim gibi kuru hurma [yeme] imkânına sahip değilim. Sadece günün başlangıcında benim için alınmış bir avuç ve günün sonunda bir avuç!"

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr dedi ki: "Bana kuru hurma yedirin!" Etrafındakiler "Günde bir defa yiyordun." deyince o, "Hayır!" dedi.

Bize Ravh b. Ubâde ve Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize el-Esved b. Şeybân anlattı. O da Ebû Nevfel b. Ebû Akreb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ramazan'ın son on gününün [ortasına tekabül eden] 5. gününün sabahında Abdullah b. ez-Zübeyr'in yanına vardım. O visal[359] orucu tutuyordu.

Bize Ravh b. Ubâde ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Ammâr b. Ebû Ammâr'dan şunu rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr yedi gün boyunca visal orucu tutardı. Yedinci gece olunca bir kapla yağ getirtir ve onu içerdi. Sonra ona büyük bir sahan içinde, üstünde eti sıyrılıp alınmış bir kemik bulunan tirit getirilirdi. İnsanlar tencerelerle yemek getirip önüne koyarlardı. O ise şöyle derdi: "Ey insanlar! Şu benim kendi öz malımdandır. Şu [sizin getirdiğiniz yemekler ise] sizin kendi hazinenizdendir."

[359] Visal orucu sahur ve iftar yemeden günlerce peş peşe tutulan oruçtur. Sülemî'nin dipnotta belirttiği gibi bu orucu yasaklayan birçok sahih hadis mevcuttur. Ancak bazı alimler, bu yasağı diğer delillere dayandırarak "tenzihen mekruh" olarak değerlendirmişlerdir (Sülemî, s. 59) (M).

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. eş-Şehîd anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr, yedi gün visal orucu tutardı. Sekizinci günde hepimizden güçlü olarak sabahlardı.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. İbrahim anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Dînâr şunu anlattı:

Abdullah b. ez-Zübeyr, yedi gün visal orucu tutardı.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû el-Melîh anlattı. O da Meymûn'dan şunu rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr, Cuma'dan Cuma'ya visal orucu tutardı. İftar ettiği zaman [açlığını gidermek üzere] yağdan faydalanırdı. Bağırsaklarını yumuşatsın diye onu yudumlardı.

Bize Abdülvehhâb[360] b. Atâ haber verdi. O da Hişâm b. Hassân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr, on gün süreyle orucunu bozmadan visal orucu tutardı. Ramazan girdiği zaman [visal orucuna devam eder, sadece] ayın ortasında bir defa yemek yerdi.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Ebû Mutî anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şunu rivayet etti:

Amcam İbnü'z-Zübeyr her gece bir defa, her gündüz bir defa yıkanırdı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim anlattı. O da Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den[361] şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr ailesinde bir cenaze olduğu zaman, o cenaze çıkıncaya kadar sanki tek ayak üzerinde dururdu.[362]

Bize Ezher b. Sa'd es-Semmân haber verdi. O İbn Avn'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr'in hanımının yanına vardı. Kadın ona "Bana öyle geliyor ki, sen onun dünya için savaştığını düşünüyorsun." deyince o

[360] Asıl yazma nushada bu isim, yanlış olarak "Adullah" diye geçmektedir. Doğrusu İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Asakir'in eserinde mevcuttur.

[361] Bu isim asıl yazma nüshada yanlış olarak "Abd b. Ubeyd b. Umeyr" diye geçmektedir.

[362] Cenazenin defni konusunda acele etmekten kinayedir (Sülemî, s. 63).Dolayısıyla bu kinaye dikkate alınarak bu cümle "İbnü'z-Zübeyr ailesinde bir cenaze olduğu zaman, o cenaze çıkıncaya kadar sanki diken üzerinde dururdu." diye tercüme edilebilir (M).

da cevaben şöyle dedi: "Bu düşünce benim kalbimdedir. Şayet Allah dileseydi o fikri kalbime koymazdı."

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O el-A'meş'ten, o Şimr b. Atıyye'den, o da Hilâl b. Yisâf'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Muhtâr'ın başını Abdullah b. ez-Zübeyr'e getiren elçi şunları anlattı:

Onun başını önüne koyduğumda Abdullah dedi ki: "Ka'b her ne söylediyse, o idaremde doğru olarak gerçekleşti. Ancak gördüğüm kadarıyla bu [iş] istisna oldu. Zira o bana Sakîf kabilesinden birinin beni öldüreceğini söylemişti. Oysa görüyorum ki, ben onu öldürdüm.[363]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mus'ab b. ez-Zübeyr, el-Muhtâr'ı öldürüp başını Abdullah b. ez-Zübeyr'e gönderen kişidir. Kendisi geride *Irak*'ta kaldı ve *Horasan*'a döndü.

▪ Rivayetin Başına Dönüş

Yezîd b. Mu'âviye'ye, *Medine* halkının valisine ve ailesine hücum edip onları *Medine*'den çıkardıkları haberi ulaşınca, Müslim b. Ukbe el-Mürrî'yi onların üzerine gönderdi. Müslim o zaman doksan küsur yaşındaydı. Göğsünde sert bir yağ bezesi vardı. Yezîd onu kalabalık bir orduyla gönderdi. *Medine* halkı hakkında Abdullah b. Ca'fer, Yezîd ile konuştu ve "Onlarla beraber kendini de öldürüyorsun!" dedi. O da "Evet, onlarla beraber kendimi de öldürüyorum ve gönlümü soğutuyorum. Senin için de yanımda bir tane var. Müslim b. Ukbe'ye *Medine*'nin yolunu tutmasını emrediyorum. Şayet *Medine* halkı ona ilişmez, karşısına çıkmaz ve savaş açmazlarsa o da onlara ilişmez ve İbnü'z-Zübeyr'e gidip onunla savaşır. Yok eğer onlar onun *Medine*'ye girmesine mani olur ve savaş açarlarsa, o da onlarla beraber başlar ve hemen hızlı bir şekilde savaşa girişir. Onlara karşı zafer kazandığı takdirde öldürme imkânı bulduğu kimseleri öldürür ve şehri üç gün yağmalar. Sonra da Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine yürür."

Abdullah b. Ca'fer bu konuda büyük bir ayrılık gördü. Bunu *Medine* halkına yazdı ve Yezîd'in ordusu oraya geldiğinde istedikleri yere gidinceye

[363] Başka kaynaklarda gelen bazı rivayetlerde, bu rivayetin sonunda A'meş'in şu sözü mevcuttur: "Abdullah bilmiyordu ki Haccâc onun yolunu gözlüyor." Böylece Ka'b'ın o sözünün de gerçekleştiği anlaşılmaktadır (M).

kadar onlara karşı koymamalarını tavsiye etti. Yezîd de [yukarıda söylediği şekilde] ona savaş emrini verdi ve "Şayet sana bir şey olursa [senin yerine] insanların başına Husayn b. Nümeyr geçsin!" dedi. Bunun üzerine Müslim b. Ukbe *Medine*'ye geldi. Onun şehre girmesine mani oldular. Ona savaş açtılar ve Yezîd'e sövüp hakaret ettiler. Müslim onlarla kıyasıya savaştı ve [onları mağlup edip] şehri üç gün yağmaladı.

Sonra İbnü'z-Zübeyr'i bulmak için çıktı ve şöyle dedi: "Allah'ım! Müminlerin Emiri'ne karşı isyan eden ve bize harp açan bir topluluk, kendileriyle savaşmayı en çok arzu ettiğim kimselerdi. Allah'ım! *Medine* halkından yana [beni muzaffer edip] gözümü aydınlattığın gibi, İbnü'z-Zübeyr'den yana da gözüm aydınlanıncaya kadar beni yaşat!" Akabinde yola koyuldu. *el-Müşellel*[364] denilen yere geldiğinde ölüm onun tepesine iniverdi. [Öleceğini anlayınca] Husayn b. Nümeyr'i çağırdı ve dedi ki: "Ey eşeğin semeri! Müminlerin Emiri [benim yerime geçmen konusunda] bana emir verip söz almasaydı ben de şimdi sana tavsiyede bulunmazdım. Tavsiyeme kulak ver! Kulağını Kureyş'e kaptırma! Onlara şu üç şeyden fazlasını yapma: Savaşmak üzere durmak, sonra mücadele etmek, sonra da ayrılıp gitmek." Sonra Husayn'ın komutan olduğunu insanlara bildirdi. Derken Müslim oracıkta öldü. Hicrî 64 yılının Muharrem ayının bitimine yedi gece kala, *el-Müşellel*'in orta yerinde defnedildi.

Ardından Husayn b. Nümeyr taraftarlarıyla birlikte yola koyuldu. Sonunda *Mekke*'ye geldi. *el-Hacûn*'da[365]*Meymûn* kuyusunun yanında konakladı ve oraya konuşlandı. Muharrem ayının çıkmasına dört gecenin kaldığı günden başlayarak Safer ve Rebîülevvel ayı boyunca İbnü'z-Zübeyr'i kuşatma altına aldı. Kuşatma altmış dört gün sürdü. Her iki grup bu süre zarfında birbirleriyle kıyasıya çarpıştılar. Husayn mancınık kurup, İbnü'z-Zübeyr ve taraftarlarının, hatta *Kâbe*'nin üzerine taş yağdırdı. Her iki taraftan da çok insan öldü. Bu arada *el-Misver*'e mancınıktan fırlatılan bir taşın parçası isabet etti ve Yezîd b. Mu'âviye'nin ölüm haberinin geldiği

[364] *Kudeyd*'in deniz tarafına düşen bir dağı ya da mevkisidir. *Kudeyd*, Mekke'ye yakın bir mevkidir (M).
[365] Mekke mezarlığının üzerinde yer alan dağdır (M).

gece o da öldü. Bu gece 64 yılının, Rebîülâhir ayının girişine tekabül eden ilk gecesiydi.

Husayn b. Nümeyr ve yanındaki *Şam* ahalisinden bazı kimseler, Abdullah b. ez-Zübeyr ile "kendilerine *Kâbe*'yi tavaf için izin vermesi, ondan sonra da çekip gitmeleri" konusunda konuştular. Bunun üzerine Abdullah bu konuyu arkadaşlarıyla görüştü ve onlara izin verdi. Onlar da *Kâbe*'yi tavaf ettiler. Bu arada Abdullah b. ez-Zübeyr, Husayn b. Nümeyr ile görüştü ve ona şöyle dedi: "Yezîd öldü. Bu [hilafet] işine en layık olan insan benim. Çünkü Osman, bu konuda bana bir ahit vermişti. Talha ve ez-Zübeyr arkamda namaz kıldılar. Osman'ın bu ahdini [muhasara altında olduğu günlerde] Müminlerin annesi Âişe'ye bildirdim. Bütün bu sebeplerden dolayı bana bîat et! İnsanların benimle beraber girdikleri daireye sen de gir! Böylece onların lehine olan şey, senin lehine olur; onların aleyhine olan şey, senin de aleyhine olur." Husayn b. Nümeyr ona cevaben dedi ki: "Ey Ebû Bekir! Vallahi kalbimde olanın dışında bir şeyle [ikiyüzlü davranarak] sana yaklaşmam. *Şam*'a giderim. Şayet onların senin etrafında toplandıklarını görürsem sana itaat ederim ve sana isyan edenlerle savaşırım. Yok eğer onların senden başkası etrafında toplandıklarını görürsem ben de o kişiye itaat eder ve seninle savaşırım. Şu da var: Benimle beraber *Şam*'a gel, seni Arapların hâkimi yapayım!" Bu teklife Abdullah, "Bir elçi göndersem olmaz mı?" diye karşılık verince Husayn, "Yazıklar olsun sana! Senin elçin senin gibi olmaz." dedi.

İki taraf birbirinden ayrıldı ve insanlar güven ve huzura kavuştu. Savaş sıkıntıları sona erdi. *Şam* ordusuna mensup askerler, ihtiyaçlarını satın almak ve teçhizatlarını temin etmek maksadıyla birkaç gün kaldıktan sonra *Şam*'a dönmek üzere *Mekke*'den ayrıldılar. O günden itibaren Abdullah b. ez-Zübeyr, insanları kendine itaate çağırdı. Bunun üzerine insanlar ona halife olarak bîat ettiler. Böylece Abdullah, "Müminlerin Emiri" ünvanını aldı. Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf ile el-Misver b. Mahreme ölmeden önce edindiği "Hüküm sadece Allah'ındır." parolasını ve çağrıldığı "Âizullah [Allah'a Sığınan]" lakabını terk etti. Bu davranışından dolayı Hâricîler onu terk edip ondan ayrıldılar. Akabinde Abdullah valiler tayin etti. *Medine*'ye Mus'ab b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ı vali olarak atadı ve insanlar

ona bîat ettiler. *Basra*'ya el-Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebî'a'yı vali olarak gönderdi ve halk ona bîat etti. Abdullah b. Mutî'i vali olarak *Kûfe*'ye gönderdi ve halk ona bîat etti. Abdurrahman b. Utbe b. Cehdem el-Fihrî'yi *Mısır*'a vali olarak gönderdi ve insanlar ona bîat etti. Bir valisini *Yemen*'e gönderdi ve insanlar ona bîat etti. Bir valisini *Horasan*'a gönderdi ve halk ona bîat etti. *Şam*'a ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî'yi vali olarak gönderdi ve içinde Mervân b. el-Hakem ile ailesinin bulunduğu bir grup dışında tüm *Şam* halkı ona bîat etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Musa b. Ya'kûb anlattı. O da amcası Ebü'l-Hâris b. Abdullah[366] b. Vehb b. Zem'a'ndan şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Şürahbîl b. Ebû Avn ve Abdullah b. Ca'fer haber verdiler. Onlar da Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet ettiler. Yine bize İbrahim b. Musa haber verdi. O da İkrime b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Ebû Safvân el-Attâf b. Hâlid haber verdi. O da kardeşinin şöyle dediğini haber verdi. [Ebü'l-Hâris, Ebû Avn, İkrime b. Hâlid ve Ebû Safvân'ın kardeşi] dediler ki:

64 yılında Rebîülâhir ayının beşinci gününde Husayn b. Nümeyr *Mekke*'yi terk edip gidince Abdullah b. ez-Zübeyr *Kâbe*'nin etrafındaki [mancınıktan atılan taşların sebep olduğu] araları oyulmuş duvarların yıkılmasını emretti. Duvarlar yıkıldı ve *Kâbe* ortaya çıktı. Abdullah ayrıca mescidin içindeki taşlardan ve kanlardan temizlenmesini emretti. [Bu işler yapıldıktan sonra insanlar] bir de ne görsünler! *Kâbe* sallanıyor ve mancınıktan atılan taşlardan dolayı kadınların yakaları gibi yukarıdan aşağıya doğru dökülüyor! Üstelik bir de *Kâbe*'nin etrafında çıkan yangından dolayı Rükün yanmış ve kararmış! Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zübeyr *Kâbe*'nin yıkılıp yeniden inşa edilmesi fikrini [meşveret heyetiyle] istişare etti. Câbir b. Abdullah, Ubeyd b. Umeyr[367] ve bu ikisinin dışındaki bazı kimseler onun

---

[366] Bu isim matbu baskıda yanlış olarak "İbn Ebü'l-Hâris Abdullah" diye geçmektedir. Doğru imla Buharî'nin *Târîhu'l-Kebîr*'inde (XIII, 346) ve *Tehzîbü'l-Kemâl*'de (XXIX, 172) mevcuttur. Künyesi "Ebü'l-Hâris" olan bu kişi Yezîd b. Abdullah b. Vehb b. Zem'a'dır.

[367] Hem buradaki hem de Sülemî baskısındaki ifade şöyledir: "Fe eşâre aleyhi Câbir'übnü Abdillah'ibni Umeyr ve ğayruhümâ- Câbir b. Abdullah b. Umeyr ve bu ikisinden başkası işaret etti." Görüldüğü gibi isim tek olduğu halde ona raci olan zamir [hümâ] tesniyedir. Dolayısıyla ismin tek değil çift olması gerekir. Nitekim bir çok kaynakta olduğu gibi *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'de bu iki isim "Câbir b. Abdullah ve Ubeyd b. Umeyr" diye geçerken *Ensâbu'l-Eşrâf*'ta "Câbir b. Abdullah el-Ensârî ve Abdullah b. Ömer" diye geçmektedir. Böylece her iki Muhakkik de iki ismi tek isme indirmek suretiyle, tesniye olan zamiri de görmezlikten gelerek affedilmeyecek fahiş bir hata yapmışlardır (M).

yıkılıp yeniden yapılması yönünde görüş bildirdiler. Abdullah b. Abbâs ise bu fikre yanaşmadı ve dedi ki: "Senden sonra gelecek birisinin de onu yıkmasından ve [bu işin adet haline gelip] sürekli yapılmasından endişe ediyorum. Böylece *Kâbe*'nin kutsiyeti konusunda insanlarda bir gevşeklik hasıl olur. [Ona olan hürmet ve tazimleri azalır.] Bundan ötürü senin bu işi yapman hoşuma gitmiyor."

Abdullah, el-Misver b. Mahreme ölmeden önce onunla da *Kâbe*'nin yıkımı hususunda istişare etmiş, o da yıkılması yönünde görüş bildirmişti. Derken Abdullah günlerce *Kâbe*'nin yıkılmasını [hem meşveret heyeti, hem de gerekli gördüğü kişilerle] istişare etti ve sonunda onu yıkmaya karar verdi.

64 yılının Cemaziyelâhir ayının ortasına tekabül eden Cumartesi sabahı, Abdullah işçileri getirdi ve bütün duvarları yerle bir oluncaya kadar *Kâbe*'yi yıktı. Sonra temeli kazdı ve şu iki elimin parmaklarının birbirine kenetlendiği gibi Hicr'in temele ulaştığını gördü. Bunun üzerine Kureyş'ten elli kişi çağırdı ve onları buna şahit tuttu. Hacerü'l-Esved'i yanındaki bir sandıkta bulunan güzel bir ipek parçasının içine koydu. Sonra Hicr'i de *Kâbe*'nin sınırları içine dahil ederek *Kâbe*'yi yeniden inşa etti. Biri giriş, biri de arka tarafta tam onun hizasında çıkış için olmak üzere yere değen iki kapı koydurttu ve dedi ki: "Âişe bana Allah Resûlü'nün (sas) kendisine şunu söylediğini anlattı: *'Senin kavmin Kâbe'yi İbrahim'in zamanında olduğu gibi yeniden inşa etmek isterse bunu yapsın!'* Âişe bana Allah Resûlü'nün (sas) kendisine gösterdiği sınırları gösterdi. Bu işi yapmaya çok arzum vardı. Nihayet şu hilafet işini üzerime aldım. [Ve o niyetin tahakkuku bugün nasip oldu.] Bu konuda Allah Resûlü'nün (sas) sözünün dışına çıkmadım." O gün insanlar, Abdullah'ın bu konuda isabetli davrandığı görüşündeydiler.

Abdullah [bu minval üzere] *Kâbe*'yi [yeniden] inşa etti. İnşaat Hacerü'l-Esved'in konulduğu yere ulaşınca onu yerine koydurdu. Onu yerine koyan kişi Hamza b. Abdullah b. ez-Zübeyr idi. Çatlamış olduğu için Hamza, onu gümüşle bağladı. Sonra Abdullah *Kâbe*'yi [Hz. İbrahim'in inşa ettiği ilk] temeline kaydırdı ve uzunluğunu artırıp 27 zirâ'a çıkardı. Ortadaki boşluğu dümdüz olacak şekilde tesviye etti. Duvarlarını miskle sıvadı ve

nihayet onu dış taraftan tamamlayıp ipek örtüyle örttü. O, *Kâbe*'ye ipek örtü örten ilk kişidir.

Abdullah *Kâbe*'nin inşasını tamamlayınca *Haymetü Cümâne*'de ihrama girerek yanında Kureyş'ten bazı adamlar, İbn Safvân, Ubeyd b. Umeyr ve başkaları olduğu halde yürümek suretiyle umresini eda etti. *Kâbe*'yi görünceye kadar telbiye getirdi. *Haymetü Cümâne,* Âişe Mescidi'nin yanındadır.

Öte yandan *Şam* halkı Mervân b. el-Hakem'e bîat etti. Akabinde Mervân, Abdullah b. ez-Zübeyr'in hilafetini kabul edip, ona [itaate] çağıran ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî'nin üzerine yürüdü. *Mercü Râhit*[368] denilen yerde onunla karşılaştı. Onu öldürdü ve topladığı orduyu dağıttı. Sonra döndü ve Hubeyş b. Delece el-Kaynî'yi 6.400 kişilik bir kuvvetle İbnü'z-Zübeyr'in üzerine gönderdi. Hubeyş hareket etti ve nihayet ordusuyla birlikte *Cürf*'e[369] geldi. *Medine*'ye girdi ve -vali konağı olan- Mervân'ın evinde konakladı. Kendi kavminden Mâlik diye çağrılan bir adamı, "*Medine Çarşısı*'nın Sorumlusu" olarak görevlendirdi. Mâlik, *Medine* halkını aşırı bir şekilde korkuttu ve onlara eziyet etti. Onlara nutuk atıyor, sövüyor, tehdit ediyor; onları Müminlerin Emiri'ne karşı tefrika, fitne-fesat çıkarmak ve kin beslemekle suçluyordu. Derken Abdullah b. ez-Zübeyr kendisinin *Basra* valisi olan el-Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebî'a'ya *Medine*'ye bir ordu göndermesi için mektup yazdı. O da el-Hantef[370] b. es-Sicf et-Temîmî'yi 3.000 kişilik bir orduyla *Medine*'ye gönderdi. Bu orduyla beraber 1.500 at, katır ve yük hayvanı vardı. Haber Hubeyş b. Delece'ye ulaştı. Hubeyş, "*Medine*'den çıkıp onları şehir dışında karşılayalım! Zira *Medine* halkının bize karşı onlara yardım etmelerinden emin olamayız." deyip bu kararına istinaden *Medine*'den çıktı ve şehirde yerine Sa'lebe eş-Şâmî'yi vekil olarak bıraktı. İki ordu öğlen vakti *er-Rebeze*'de karşılaştı ve kıyasıya savaştılar. Hubeyş b. Delece ile 500 taraftarı öldürüldü. 500'ü de esir alındı. Geri kalanlar ise çok kötü bir şekilde bozguna uğradılar. *Medine* halkı buna

[368] Dımaşk civarında çukurda bir mevkidir.

[369] *Cürf,* Şam yönünde *Medine*'ye üç mil uzaklıkta, Hz. Ömer ve Ashâb'dan bazı kimselerin arazilerinin olduğu bir yerdir. (Yakut, *Mu'cemu'l-Buldan,* II, 128) [E]

[370] Bu isim, bazı kaynaklarda "el-Huneyf" diye geçmektedir.

sevindi. Esirler getirildiler ve Hal sarayında[371] hapsedildiler. Abdullah b. ez-Zübeyr, Mus'ab b. ez-Zübeyr'i esirlere gönderdi. O da onların hepsinin boynunu vurdu.

Dediler ki: Abdülmelik b. Mervân, kendisine bîat edildiği zaman Urve b. Üneyf'i 6.000 kişilik bir orduyla *Medine*'ye gönderdi ve askerlere şu talimatı verdi: "Hiçbir kimseye konuk olmayacak, zaruri bir ihtiyacınız olmadıkça *Medine*'ye girmeyecek ve şehrin dışındaki boş arazide mevzilenecek-siniz." Bunun üzerine Urve, ordusuyla birlikte *Medine*'nin dışında [hemen yanı başındaki] boş arazide konakladı. Bu arada Abdullah b. ez-Zübeyr'in *Medine* valisi el-Hâris b. Hâtıb kaçtı. Urve şehre iniyor ve insanlarla birlikte Cuma namazı kıldıktan sonra tekrar karargâhına dönüyordu. İbnü'z-Zübeyr onların üzerine hiç kimseyi göndermedi ve onlara savaş açmadı. Akabinde Abdülmelik onlara, *Şam*'a gelmelerini emreden bir mektup yazdı. Onlar da bu emre uyup döndüler. Bu gelişmeden sonra el-Hâris b. Hâtıb, Abdullah b. ez-Zübeyr'in valisi olarak *Medine*'ye geri döndü. Ardından Abdülmelik b. Mervân, Abdülmelik b. el-Hâris b. el-Hakem'i 4.000 kişilik bir orduyla *Medine* ve ötesine gönderdi. Bunlar Cemû b. ez-Zübeyr ve Abdullah'ın bazı valileriyle karşılaştılar.

Süleyman b. Hâlid b. Ebû Hâlid ez-Zerakî faziletli bir abid idi. İbnü'ez-Zübeyr onu *Hayber* ve *Fedek*'e vali olarak tayin etti. Bunun üzerine o da çıktı ve işine koyuldu. Derken Abdülmelik b. el-Hâris, Ebü'l-Kamkâm'ı 500 kişilik bir kuvvetle Süleyman b. Hâlid'in üzerine gönderdi. Ebü'l-Kamkâm onu ve beraberindekileri öldürdü. Haber Abdülmelik b. Mervân'a ulaşınca öfkelendi; onun öldürülmesini hoş karşılamadı ve Târık b. Amr'ı 6.000 kişilik bir orduyla gönderip *Eyle*[372] ile *Vâdilkurâ* arasındaki yerlerde kendi valilerinden yardıma ihtiyacı olanlara ya da İbnü'z-Zübeyr'in taraftarlarıyla savaşmak isteyenlere destek olmasını emretti. Ebû Bekir b. Kays, İbnü'z-Zübeyr'in emrindeydi. Câbir b. Esved onu *Hayber*'e vali olarak atamıştı. Târık onun üzerine yürüdü. Onu ve 600 taraftarını öldürdü. Geriye

[371] Semhûdî'ye göre (*Vefâu'l-Vefâ*, IV, 1289) bu saray, kendi zamanında Bathân'ın batısında "Hal Kalesi" olarak biliniyormuş ve geçmiş bazı yıllarda hapishane olarak kullanılmış.

[372] Tarihi bir şehirdir. Günümüzde Ürdün'deki Akabe şehri olarak bilinmektedir (Sülemî, s. 77) (M).

kalanlar her tarafa doğru dağılarak kaçtılar. Bu olayın arkasından el-Hâris b. Hâtıb, Abdullah b. ez-Zübeyr'e şöyle bir mektup yazdı: "Abdülmelik b. Mervân, Târık b. Amr'ı büyük bir kuvvetle gönderdi. Bu ordu (şu anda) *Eyle* ile *Zû Huşub*[373] arasındaki bölgededir. İnsanların mallarına musallat olmuşlar. Malları yağmalıyorlar, meyveleri koparıyorlar ve insanlara zulmediyorlar. Şayet sen, *Medine*'yi (düşman saldırılarına karşı) koruyacak bir ordu gönderirsen oraya giremez."

Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr, el-Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebî'a'ya, "Başına faziletli bir adamı tayin edeceği 2.000 kişilik bir kuvveti *Medine*'ye göndermesini" bildiren bir mektup yazdı. O da İbn Ravvâs'ı 2.000 kişilik kuvvetle gönderdi. Bu ordu *Medine*'ye geldi ve şehri *Şam* halkının askerlerinden korudu. Ancak pek güçlü değildi. Dolayısıyla *Medine* bir Abdullah b. ez-Zübeyr'in eline, bir Abdülmelik b. Mervân'ın eline geçiyordu. [Böyle sürekli el değiştiriyordu.] Hangisi galip gelirse *Medine*'ye o hakim oluyordu. Yine de idare, çoğunlukla İbnü'z-Zübeyr'in elinde oluyordu.

İbnü'z-Zübeyr'e Ebû Bekir b. Kays'ın öldürüldüğü haberi ulaşınca, İbn Ravvâs'a "Askerleriyle Târık b. Amr'ın üzerine gitmesini" emreden bir mektup yolladı. Bu husus, *Medine* halkına ağır geldi. İbn Ravvâs [savaş için] çıktı ve bu haber Târık'a ulaştı. O da hemen askerlerini topladı. Sonra iki ordu *Şebeketüddevm*[374] denilen yerde yorgun bir vaziyette karşılaştılar ve kıyasıya savaştılar. Sonunda zafer Târık ve askerlerinin oldu. İbn Ravvâs ve askerleri toplu bir katliamla öldürüldü. Onlardan bir adam kurtuldu. *Medine*'ye gelip İbn Ravvâs ve askerlerinin öldürüldüğünü haber verdi. *Medine* halkı buna üzüldü. Daha sonra bu adam Abdullah b. ez-Zübeyr'in huzuruna çıktı ve ona da aynı haberi verdi. Derken Târık, *Vâdilkurâ*'ya döndü. İbnü'z-Zübeyr *Medine*'deki valisine[375] "*Medine* halkından 2.000 kişiye, istilacılara karşı yardımcı olsun diye [belli bir oranda] vergi mükellefiyeti getirmesini" emreden bir mektup yazdı. O da vergiyi koydu. Ancak [bu kişilerden] mal gelmeyince vergi kendiliğinden iptal oldu ve "yel vergisi" diye anılir oldu.

---

[373] Medine'ye bir günlük mesafede bir vadidir (M).

[374] Zû Huşub'dan sonraki İdem vadisindeki bir mevkidir.

[375] Bu kişi Abdullah'ın *Medine*'deki son valisi olan Talha b. Abdullah b. Avf b. ez-Zührî'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şunu rivayet etti. Yine bize Riyâh b. Müslim [haber verdi]. O da babasından şunu rivayet etti: Yine bize İsmail b. İbrahim [haber verdi]. O Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî'den, o da babasından şunu rivayet etti. [Ümmü Bekir bt. El-Misver, Riyâh b. Müslim'in babası ve Abdurrahman el-Mahzûmî'nin babası] dediler ki:

Ebû Ubeyd es-Sekafî -ki iyi bir insandı- *Tâif*'ten geldi. Ömer insanları [savaşmak üzere]*Irak* topraklarına çağırdı. Ebû Ubeyd bu savaşa katıldı ve öldürüldü. Oğlu *Medine*'de kaldı. O zaman el-Muhtâr sadece Hâşimoğullarıyla irtibatı olan bir delikanlıydı. Sonra Mu'âviye'nin hilafetinin sonunda ya da Yezîd'in hilafetinin başlarında *Basra*'ya gitti. Orada ikamet etti. Hüseyin b. Ali'nin [halife olması gerektiğini] açıkça anlatıyordu. Bu durum Ubeydullah b. Ziyâd'a haber verildi. Bunun üzerine Ubeydullah onu yakaladı. Yüz sopa attı ve bir aba giydirip *Tâif*'e gönderdi.

Abdullah b. ez-Zübeyr, insanları mevcut otoriteye başkaldırıp halife olarak kendisine bîat edilmesine çağırıncaya kadar el-Muhtâr,*Tâif*'te ikamete devam etti. Bu olayın ardından Abdullah'a geldi ve onun yanında kaldı. Onunla birlikte en çok savaşan, niyeti en halis olan ve görüldüğü kadarıyla ona riyasız bir samimiyetle en çok bağlı olan biri haline geldi. Ara sıra Muhammed b. el-Hanefiyye'nin yanına giderdi. İnsanlar ondan yadırgadıkları bazı sözler duyarlardı. Yezîd, el-Misver b. Mahreme ve Mus'ab b. Abdurrahman öldüğünde el-Muhtâr, İbnü'z-Zübeyr'den kendisinin *Irak*'a gitmesine izin vermesini istedi. İbnü'z-Zübeyr de ona izin verdi. Zira el-Muhtâr ona ikiyüzlü davranmakta ısrar ettiği halde Abdullah onun samimiyetinden şüphe etmiyordu. İbnü'z-Zübeyr, kendisinin *Kûfe* valisi olan Abdullah b. Mutî'e, "Onun durumunu anlattığı ve iyi davranmasını istediği" bir mektup yolladı. Bu arada el-Muhtâr, ara sıra İbn Mutî'e gidiyor; İbnü'z-Zübeyr'e karşı olan samimiyetini ortaya koyuyor ama gizlice onu ayıplıyordu. Muhammed b. el-Hanefiyye'den bahsediyor ve onu övüyordu. Onun durumunu tasvir ediyor ve insanları ona uymaya çağırıyordu. Diğer yandan insanları İbn Mutî'in aleyhine kışkırtıyordu. Derken cemaat ve süvarileri olan bir taraftar grubu edindi. Onun süvarileri İbn Mutî'in süvarilerine saldırıp onları mağlup ettiler. İbn Mutî, el-Muhtâr'dan korkup

kaçtı. Ancak el-Muhtâr onun peşine düşmedi ve dedi ki: "Ben İbnü'z-Zübeyr'e itaat etmekteyim. İbn Mutî neden gitti?"

Akabinde el-Muhtâr, İbn Mutî'in kötülüklerini sayıp döktüğü ve onu korkaklıkla suçladığı bir mektup yazdı. Mektubunda şöyle diyordu: "Onu Ümeyyeoğulları'na yağcılık yapan biri olarak görüyorum. Beni buna ikna etmeye gücü yetmedi. Sana itaatten vazgeçtiğimi izhar edince *Kûfe*'den çıktı. Hâlbuki ben samimi olarak sana itaate devam etmekteydim." İbnü'z-Zübeyr [bu mektubu alınca onun fikrini] kabul etti ve onun dürüstlüğüne inandı. Onu insanlara vali olarak tayin etti.

el-Muhtâr, [İbnü'z-Zübeyr'in kendisine güvendiği konusunda] tatmin olup onun kendisini kabul ettiğini görünce Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın evine gitti ve onu evinde öldürdü. Onun oğlu Hafs'ı da çok kötü bir şekilde öldürdü. Hüseyin'e karşı savaş açan [ve onun şehit olmasında payları olan] asker kayıt defterindeki katillerin peşine düştü ve ele geçirebildiklerinin hepsini öldürdü. *Kûfe* halkından ona muhalif olanların hepsi [onun korkusundan dolayı] ortadan kayboldu. Sonra silahlı askerlerini ve haraç memurlarını *Sevâd* ile *Medâin*'e gönderdi. Haraç memurları ona mal getirdiler.

Abdülmelik b. Mervân, Ubeydullah b. Ziyâd'ı *Şam* halkından oluşturduğu 60.000 kişilik bir orduyla el-Muhtâr'ın üzerine gönderdi. Ubeydullah *Mevsıl*'a[376] hâkim oldu. Bunun üzerine el-Muhtâr, İbrahim b. el-Eşter'i taraftarlarından oluşan 20.000 kişilik bir orduyla Ubeydullah b. Ziyâd'a karşı savaşması için gönderdi. Ubeydullah onu *Mevsıl* topraklarında *el-Hâzir*[377] denen nehrin kıyısında karşıladı. İki ordu bir müddet birbirlerine ok attılar, ardından mızraklar savurdular ve sonunda kılıçla vuruşmaya başladılar. Gecenin üçte biri geçinceye kadar kıyasıya savaştılar. Her taşın altında *Şam* ordusundan biri öldürülmüştü. Onlardan [canını kurtarıp] kaçan kaçmıştı. Bu savaşta Ubeydullah b. Ziyâd ile Husayn b. Nümeyr öldürüldü. Öldürülenlerin başları el-Muhtâr'a gönderildi. O da Ubeydullah'ın ve

[376] Havlan ve Musul adlarıyla da anılan, Cezîre ile Irak arasında Dicle nehrinin kenarında münbit bir arazi üzerinde kurulmuş meşhur şehirdir. Bu büyük şehir, antik çağdan beri her dönemde önemini korumuş, Hz. Ömer zamanında fethedilmiştir. (M)

[377] Bu kelime asıl yazma nüshada yanlış olarak "el-Câzir" diye geçmektedir. Erbil ile Mevsil, sonra yüksek Zab ile Mevsıl arasında olan ve Dicle'ye dökülen bir nehirdir.

onların reislerinden altı kişinin başını, Hallâd b. es-Sâib el-Hazrecî ile [İbnü'z-Zübeyr'e] gönderdi. Hallâd bir gün [sabahtan] geceye kadar [yol kat ederek] onların [kesik] başlarını şehre[378] getirdi ve ardından İbnüz-Zübeyr'in huzuruna çıkardı. Ondan sonra da *el-Hacûn* yolunda [teşhir için diktiği direklere] astı.

İbnüz-Zübeyr, Hallâd b. es-Sâib'e Ubeydullah ile karşılaşmalarını ve savaşmalarını sordu. O da ona anlattı. İbnü'z-Zübeyr'in, "el-Muhtâr'ın samimiyetini nasıl buldun?" sorusuna Hallâd, "Onun Müminlerin Emiri'nin hoşlandığı yolda olduğunu gördüm. Minberinde insanları o yola çağırıyor; sana itaatini, Mervânoğulları'na katılmadığını beyan ediyor." diye cevap verdi.

Derken el-Muhtâr ve yanındakiler *Kûfe*'ye döndüler. el-Muhtâr, İbnü'z-Zübeyr'i aldatmak için "onun emrini yerine getirdiğini ifade eden" bir mektup yazdı. Böylece istediğini elde edinceye kadar onu teskin ediyordu.

Sonunda İbnü'z-Zübeyr onun gerçek yüzünü gördü. Urve b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Safvân ve diğerleriyle onun hakkında konuştu. Onun ikiyüzlülüğünü, kötü gidişatını ve dost olmadığını anlattı. "Kimi vali tayin edeyim? Sert, [zalimlere] ceza veren, atak bir adama ihtiyacım var!" deyince Mus'ab b. ez-Zübeyr ona şöyle dedi: "Senin işini benden daha iyi yapacak bir vali bulamazsın!" Bu kez İbnü'z-Zübeyr ona, "Öyleyse seni *Irak*'a vali tayin ettim. *Kûfe*'ye git!" dedi. Mus'ab, "Bu doğru bir fikir değildir. Senin bildiğin adamın üzerine varacağım. Onun arzusu ve düşüncesi bizimkinden farklıdır. Arkamızda saklanıyor ve etrafında pek çok insandan oluşan bir taraftar grubu var. [Böyle birinin bulunduğu bir şehre hemen girivermek akıl kârı değildir.] Ama ben *Basra*'ya varırım. Oranın halkı beni dinler ve bana itaat eder. Sonra inşaallah onun üzerine kalabalık bir orduyla saldırırım." deyince İbnü'z ez-Zübeyr, "Görüş dediğin işte budur!" dedi.

Akabinde Mus'ab vali olarak *Basra*'ya gitti. Haber el-Muhtâr'a ulaşınca bunun arkasında şer ve kılıç olduğunu anladı. Hemen İbnü'z-Zübeyr'e bir mektup yazdı. Mektubunda ona sövüyor, onu ayıplıyor ve şöyle diyordu: "Artık benim tarafımdan hiç kimsenin sana itaati yoktur. Süvâri ve piyade

[378] Buradaki şehirden (المدينة) maksat Mekke'dir (M).

kuvvetlerini topla!" el-Muhtâr [bununla yetinmeyip] *Kûfe*'de insanlara hitap etti. İbnü'z-Zübeyr'in ayıplarını ortaya döktü ve onu hilafetten azletti. İnsanları Hz. Muhammed'in (sas) ailesine razı olmaya çağırdı. Muhammed b. Hanefiyye'den bahsetti, onu övdü ve "Mehdî" diye isimlendirdi. İbnü'z-Zübeyr, Mus'ab'a, "*Basra* halkıyla birlikte el-Muhtâr'ın üzerine gitmesini emrettiği" bir mektup yazdı. Bu emir üzerine Mus'ab hazırlık yapılmasını emretti ve ardından asker topladı. Ordunun sağ cenah komutanlığına el-Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebî'a'yı, sol cenah komutanlığına da Abdullah b. Mutî'i atadı. *Basra*'da kendisine vekil olarak da Ubeydullah b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'i bıraktı.

Mus'ab'ın askerleriyle geldiği haberi el-Muhtâr'a ulaştı. O da Mus'ab'ın üzerine Ahmer b. Şumeyt el-Becelî'yi gönderdi ve onlarla *el-Mezâr*[379] denilen yerde çarpışmalarını emretti. Mus'ab'ın taraftarları onları tuzağa düşürdüler ve bu orduyu katlettiler. İçlerinden sadece kovalanıp elden kaçırılanlar kurtuldu. O gecede Ubeydullah b. Ali b. Ebû Tâlib öldürüldü. O, dayıları Nehşel b. Dârimoğullarıyla birlikte Mus'ab'ın ordusundaydı.

Bu yenilginin ardından el-Muhtâr, Mus'ab'ın ordusuyla savaşmak üzere 20.000 kişilik bir orduyla çıktı ve nihayet tam onların karşısında durdu. Onlar, *el-Cisr* ile Basralıların nehri[380] arasındaki bölgedeydiler. Mus'ab ve beraberindekiler teçhizatlarıyla yürüyüp geceyle birlikte onların yakınına vardılar. Aralarında savaş olmadı. Akşam olduğu zaman el-Muhtâr askerlerine "Hiç kimse 'Ya Muhammed!' nidasıyla bağıran tellalın sesini duymadıkça asla yerinden ayrılmasın! Bu nidayı duyduğunuzda düşmana saldırın! 'Ya Muhammed' nidasını yüksek sesle söylediğini duymadığınız kişiyi öldürün!" diye haber gönderdi. Sonra bekledi. Ay gökyüzüne yükselip ışığını yayınca tellala emretti. O da "Ya Muhammed" diye bağırdı. Ardından Mus'ab ve askerlerine saldırdılar. Onları bozguna uğrattılar ve karargâhlarına girdiler. Sabaha kadar onlarla sürekli savaştılar. el-Muhtâr, on süvariden başka yanında zikre değer hiçbir kimsenin bulunmadığı bir vaziyette sabahladı. Bir de ne görsün, askerlerinin hepsi, Mus'ab'ın asker-

[379] *Vâsıt* ile *Basra* arasında *Basra*'ya dört günlük mesafede olan bir mevkidir (M).
[380] Taberî'nin tarihindeki (II, 115) beyanına göre bu nehri, Mus'ab *Basra*'dan *Kûfe*'ye giderken *Fırat*'ın kıyısında kazmış, bundan dolayı ona "Basralıların nehri" denmiştir. (Sülemî, s. 83) (M)

lerinin içine girmiş ve kaybolmuş. Böylece el-Muhtâr mağlup bir şekilde oradan ayrıldı. Hızla yürüdü ve sonunda *Kûfe*'ye varıp saraya girdi. Sabah olduğunda el-Muhtâr'ın askerleri döndüler ve karargâhlarında durdular. el-Muhtâr'ı ortada görmeyince "Öldürülmüştür!" dediler. Onlardan kaçmaya gücü yeten kaçtı. Diğerleri gizlendi. 8.000 kadarı da *Kûfe*'ye yöneldi. el-Muhtâr'ı sarayda buldular ve onlar da onunla beraber saraya girdiler.

Derken Mus'ab da geldi, sarayın ve mescidin önüne bir hendek kazdı. Onları çok sıkı bir şekilde kuşatma altına aldı. Bir gün el-Muhtâr kır katırın üzerinde dışarı çıktı ve *Zeyyâtûn*[381] denen yerde onlarla savaştı. Onu öldürdüler. Sarayda bulunanlar Mus'ab'dan eman dilediler. O da onlara eman verdi. Onların içinde 700 Arap vardı. Diğerleri ise mevâli ve Arap olmayan kavimlerdendi. Mus'ab, Arapları sağ bırakıp diğerlerini öldürmek istedi. Ona "Bu âdil bir ceza değildir. Onların suçu aynıdır. Ama sen Arapları sağ bırakıp diğerlerini öldürüyorsun!" denilince o da hepsini getirdi ve aç-susuz bırakarak öldürdü. el-Muhtâr'ın başını emniyet teşkilatından bir adamla Abdullah b. ez-Zübeyr'e gönderdi. Bu elçi geldi ve İbnü'z-Zübeyr'in huzuruna vardı. Bu esnada İbnü'z-Zübeyr Mescid-i Harâm'da yatsı namazının son sünnetini kılıyordu. Sonra nafile namaza durdu. Vallahi o, gecenin son vakti olan seher zamanı girip de vitir namazını kılmadan ne elçiye döndü, ne de yerinden ayrıldı. Sonra oturdu. Elçi ona yaklaştı ve mektubu verdi. Abdullah mektubu okuduktan sonra hizmetçilerine verdi. Akabinde elçi "Ey Müminlerin Emiri! Yanımda bir baş var!" deyince Abdullah "At onu!" dedi. O da onu mescidin kapısına attı. Sonra İbnü'z-Zübeyr'in yanına gidip, "Hediyem?" dedi. Abdullah, "Getirdiğin başı al!" dedi.

Mus'ab, el-Muhtâr'ı öldürüp *Irak*'ı zabtedince ve valileri tayin edip vergileri toplayınca İbrahim b. el-Eşter ona bir mektup yazdı. Mektubunda, "Ona itaat etmekte olduğunu, *Şam* halkına düşman olmasına ve onları öldürmesine rağmen ona kavuşmayı en çok arzu eden kişinin kendisi olduğunu" bildiriyor ve ona elçi olarak gelmesi konusunda izin istiyordu. Mus'ab onun bu talebine olumlu cevap verdi. Bunun üzerine *el-Cezîre*'ye kendine vekil olarak Ebû Kârib'i bıraktı ve Mus'ab'a geldi. Abdullah b.

[381] *Kûfe*'de zeytin pazarı olarak kullanılan bir mevkidir.

ez-Zübeyr'e bedel ona bîat etti ve onun yanında ikamet etti. Mus'ab'ın yanında en çok tercih edilen ve değer verilen biri oldu. Zira Mus'ab onu kendi divanına oturtuyordu. Derken Mus'ab, el-Mühelleb b. Ebû Sufre'yi *el-Cezîre, el-Mevsıl, Azerbaycan* ve *Ermeniyye* valisi olarak atadı.

Mus'ab valileri atandıkları yere gönderdi. Sonra büyük merkezlerin ileri gelenlerini topladı ve elçi olarak Abdullah b. ez-Zübeyr'e yolladı. Bu arada İbrahim b. el-Eşter'i de bütün heyetlerin başkanlığına getirdi.

Abdullah ona şöyle dedi: "Görüyorum ki, Allah'ın indirdiği bayrağı sen yukarıya kaldırmışsın!" İbrahim bu söze cevaben, "Ey Müminlerin Emiri! Bu [söylediğin vasfa uygun kişi] arkamdakilerin reisidir. O razı olursa onlar da razı olur. O öfkelenirse onlar da öfkelenir." deyince Abdullah b. ez-Zübeyr gömleğini çıkardı. Bir de ne görsünler, omuzunda derin iz bırakmış bir darbe! Sonra Mus'ab'a dönüp, "*Cemel* savaşında indirdiği bu darbeden sonra el-Eşter'i seveceğimi düşünür müsün?" dedi.

Mus'ab [konuyu değiştirip] dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! Heyet için sana göre uygun olan hediyeyi tayin et! Ben onlara o hediyeyi *Irak*'tan [tedarik edip] veririm." Abdullah bu teklife "Hayır! Vallahi olmaz! Bir dirhem bile olmaz!" diye karşılık verdi.

Sonra Abdullah onlara hitap etti. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: "Ey *Irak* halkı! Her kötüyü barındıran ayak takımı olarak bize geldiniz. Şayet adamları harcama[382] [imkânı] olsaydı sizi altın gibi harcardık. Vallahi sizden iki kişiye bedel *Şam* halkından bir kişinin benim [itaatim altında] olmasını çok arzu ederdim."

Abdullah'ın bu ağır sözü üzerine Ebû Hâdır el-Esedî -ki *Basra* cemaatine kıssa anlatan kişiydi- ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Bizimle senin misalin, daha önce de geçmiş, o da el-A'şâ'nın[383] şu sözüdür:

[382] Burada ve Sülemî baskısındaki ibare "lev kânet tusrafu lesarafnâkum" şeklindedir. Bu ifadeden doğru bir anlam çıkmıyor. Dolayısıyla çeviride İbn Asâkir'in (*TârîhuDımaşk*, 58. Cüz, s. 239) "lev kâneti'r-ricâlü tusrefu lesarafnâkum" ifadesini esas aldık (M).

[383] Cahiliye devrinin meşhur şairlerinden olan el-A'şâ'nın adı, Meymûn b. Kays'tır. 570 yılından önce Riyad'ın güneyindeki Menfûha vahasında yer alan Dürnâ'da dünyaya geldi. 625 yılından sonra aynı yerde öldü. Kör olduktan sonra "gece-körü" lakabını aldı. Gençliğinde zengin olmak amacıyla bir tüccar olarak çıktığı seyahetlerinde Yukarı ve Aşağı Mezopotamya,

Görününce bana, aşık oldum o güzele! Halbuki o da aşık olmuş başka birine!
Aşık olmuş meğerse, o güzelin aşık olduğu adam da başka birine!

Biz seni sevdik, sen de *Şam* halkını! *Şam* halkı da Mervân ailesini sevdi. Şimdi bizden ne yapmamız beklenir?" eş-Şa'bî dedi ki: "Bundan daha güzel bir cevap duymadım."

Daha sonra Mus'ab ve heyet oradan ayrılıp *Kûfe*'ye doğru yola çıktı. Ardından Mus'ab *Basra*'ya geldi. Mal topladı ve *Irak* malıyla beraber ikinci defa Abdullah b. ez-Zübeyr'e elçi olarak geldi. Abdullah onu azletti. Onun yerine oğlu Hamza b. Abdullah'ı tayin etti. Hamza kibirli bir gençti. Mus'ab ise Abdullah b. ez-Zübeyr'in yanında kaldı. Hamza *Basra*'ya gitti ve [daha önce halka dağıtılan] atâyı kesti. Malın İbnü'z-Zübeyr'e götürülmesini emretti. Ancak Mâlik b. Müsmi ile *Basra* halkının seçkinleri buna engel oldular ve onu kovdular. O da *Basra*'dan çıktı. Bu haber İbnü'z-Zübeyr'e ulaşınca Mus'ab'ı *Basra*'ya vali olarak atadı ve *Irak*'a gitmesini emretti.

eş-Şa'bî dedi ki: Mus'ab b. ez-Zübeyr'den daha fazla toplum liderlerine benzeyen ayrılıkçı bir lider görmedik.

Mus'ab, Iraklıların en çok sevdiği lider olmaya devam etti. Biri kışın, diğeri yazın olmak üzere onlara yılda iki defa atâ veriyordu. Sert olması gereken yerde sert davranıyor, yumuşak davranılması gereken yerde de yumuşak davranıyordu. İşini ciddi ve sağlam yapıyordu.

Diğer yandan Abdülmelik b. Mervân, *Irak*'taki taraftarlarına Mus'ab'a suikast düzenlemelerini emreden bir mektup yazdı. *Basra*'daki taraftarlarına da, "Mus'ab'a karşı ayaklanmalarını emrettiği ve *Şam* ahalisinden 1.000 kişilik bir orduyu onlara göndereceğini belirttiği" bir mektup yazdı. Mus'ab oradayken aynı şeyi *Kûfe*'de yapma konusunda hırs göstermedi. Her sene çıkıyor, "*Butnân Habîb*[384] -ki burası *Kınnesrîn*[385] bölgesindedir- denilen yere kadar geliyor ve orada karargâhını kuruyordu. Burası hâkimiyet

---

Suriye, Güney Arabistan ve Habeşistan'ı ziyaret etti. Hîre'de eğitim görmüş olan Şairin kasidelerinden biri, eski bir Arap şiir koleksiyonu olan meşhur el-Mu'allakât içinde yer almıştır. Dîvân'ının birçok baskıları mevcuttur. (W. Caskel, "el-A'şâ", Çev: Süleyman Tülücü-Mustafa Kaya, *A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31. Sayı, Erzurum 2009, s. 209.) (M)

[384] *Şam* topraklarında bir yerdir. Abdulmelik, Mus'ab'la savaştığı sırada kışı burada geçiriyordu.

[385] *Şam* topraklarında Avâsım yakınlarında bir yerleşim birimidir.

altındaki yerlerin uç sınırıydı. Mus'ab da [aynı şekilde] çıkıyor, *el-Mevsıl* topraklarındaki *Bâcümeyrâ*'ya[386] kadar geliyor ve karargâhını kuruyordu. Burası da onun hâkimiyeti altındaki yerlerin uç sınırıydı. Ebü'l-Cehm el-Kinânî bu konuda şöyle demiştir:

Ey Mus'ab! Çekiniyor, bir şey yapmıyorsun, yürümek dışında!
Her yıl senin ikamet yerin mi Bâcümeyrâ?

Soğuk şiddetlendiği ve kış sertleştiği zaman hep birlikte karargâhlarından ayrılıyorlardı. Bu *Dımaşk*'a, Şu da *Kûfe*'ye! İbnü'z-Zübeyr, Abdülmelik hakkında [Mus'ab'a] şöyle yazıyordu: "Ondan gafil olma! O seninle savaşmadan önce sen onunla savaş! Zira hem malın ve hem de adamların var!"

Bunun üzerine Mus'ab halka ek vergiler koydu. Abdülmelik ile savaşmak için hazırlıklara başladı. Malları dağıttı ve atâyı [vermek için] çıkardı. Bu haber Abdülmelik'e ulaşınca askerlerini topladı ve Mus'ab'la savaşmak için bizzat kendisi [ordusunun başında] *Irak*'a doğru yürüdü. Bu arada Ravh b. Zinba techizatım hazırlarken Abdülmelik ona şöyle dedi: "Vallahi şu dünyanın işi çok acayiptir. Benimle Mus'ab'm durumu eskiden şöyleydi: Buluştuğumuz yerde onu tek bir gece bulamazsam neredeyse çılgına dönerdim. O da beni bulamazsa öyle olurdu. Bana azıcık bir yemek getirilse, onun tamamını ya da birazını ona göndermedikçe o yemeği yememin benim için caiz olmadığını düşünürdüm. O da aynısını yapardı. Bütün bunların ardından şimdi de kılıçla vuruşan iki düşman haline geldik. Ancak bu saltanatın bir sonu vardır."

Mus'ab, Abdülmelik ile savaşmak niyetiyle *Kûfe*'den çıkmaya karar verince [onu uğurlama sadedinde] insanlar *Kûfe*'de iki saf halinde dizildi. Kuyruğunu omuzundan aşağıya sarkıtmadığı sarığını[387] başına geçirdi. Bir taraftan da bineğinin yelesinin dip tarafından tutmaya başladı. Sonra sağlı-sollu insanların yüzlerine baktı. Gözü Urve b. el-Muğîre b. Şu'be'ye takıldı. "Ey Urve!" diye seslendi Urve, "Buyur!" diye cevap verince "Yaklaş!" dedi. O da yaklaştı ve onunla beraber yürüdü. Mus'ab ona, "Anlat

[386] *Mevsıl* bölgesinde *Tikrît* civarında bir mevkidir.
[387] Matbu baskının muhakkiki [Sülemî], bu kelimeyi (el-kafdau) "el-akdeu" diye kaydetmiş ve dipnotunda bunun "dürülmüş" anlamında olabileceğini belirtmiştir. Hem bu imla, hem de dipnottaki izah yanlıştır.

bana! Hüseyin b. Ali [şehit olmasıyla sonuçlanan o meşhur] musibet anında nasıl davrandı?" dedi. Urve dedi ki: "Bunun üzerine ben de ona onun sabrını, maruz bırakıldığı durumdan kaçınmasını, Ubeydullah b. Ziyâd'ın hâkimiyeti altına girmekten hoşlanmadığını ve sonunda şehit edildiğini anlattım."

Mus'ab kırbacını bineğinin yelesine vurduktan sonra şöyle dedi:

[Bak bir!] Hâşim'in soyundan Taf'da[388] *bulunmuş olanlara,*
Üzüldüler de açtılar hüzün yolunu, değerli insanlara...

Urve sözüne devam etti: "Vallahi böylece kesinlikle anladım ki o asla savaştan kaçmayacak ve öldürülünceye kadar sabredecektir."

Yukarıdaki şiir Süleyman b. Katte'ye aittir.

Derken Abdülmelik yürüdü; Mus'ab yürüdü. Sonunda *Meskin*[389] denilen yerde birbirleriyle karşılaştılar. Abdülmelik, "Yazıklar olsun size! Şu İsbahân nedir?" diye sorunca ona, "*Irak*'ın göbeğidir." denildi. Abdülmelik sözüne şöyle devam etti: "Vallahi *Irak*'ın ileri gelenlerinden otuzdan fazla adam bana mektup yazdı. Onların hepsi mektuplarında şöyle diyorlardı: 'Şayet Mus'ab'la olan ahdimi bozup ona ihanet edersem *İsbahân* valiliği benimdir.' Ben de onların hepsine 'Evet!' diye cevap yazdım." Mus'ab, Rebî'a'ya "Savaş için öne atılın!" deyince onlar "Şu önümüzdeki pisliktir, [onun için mi savaşacağız?]"[390]dediler. Mus'ab da onların savaştan geri durmalarını kastederek "Sizin bu yaptığınız pislikten daha pistir!" dedi. Rebî'a [kabilesi] bundan önce onu yalnız bırakacağı hususunda ittifak yapmıştı. Bu ittifak ortaya çıktı ve insanlar ona yardım etmedi. Bu nedenle savaşmak için ondan başka hiç kimse öne çıkmadı.

Mus'ab insanların bu davranışlarını ve kendisine yardım etmeyişlerini gördüğü zaman şöyle dedi: "İnsan her halükârda ölecektir. Vallahi insanın izzetiyle ölmesi, kendisine kötülük yapan birine zillet göstermesinden çok

[388] Hz. Hüseyin'in şehit edildiği *Kûfe*'nin kırsalı olan yerdir (M).

[389] Tikrît yönünde Bağdat'a on fersah uzaklıktaki Evânâ'ya yakın, Düceyl nehri üzerinde, Deyru'l-Câselik'in yanıbaşında bir mevkidir (M).

[390] Sülemî'nin dipnottaki açıklamasına göre, onlar Mus'ab'a ihanet etmeyi kafalarına koymuşlardı. Bu kabilden bahaneler öne sürerek kendilerini haklı göstermeye çalışıyorlardı. (Sülemî, s.89) (M)

daha iyidir. Rebî'a'ya ve *Irak* halkından hiç kimseye asla yardım etmeyeceğim. Zira onlarda vefa yoktur." O sırada yanında bulunan oğlu İsa'ya dönerek "Sevgili oğlum! [Atına] atla, *Mekke*'deki amcana git. *Irak* halkının yaptığını ona anlat. Beni bırak! Zira kesinlikle öldürüleceğim." dedi. Bunun üzerine oğlu şunu söyledi: "Vallahi Kureyş'in kadınlarına senin hakkında asla kötü bir şey söylemem." Bu kez Mus'ab ona, "Madem öyle, eğer savaşmak istiyorsan öne atıl ve savaş! O takdirde seni burada alıkoyarım." dedi.

Akabinde Mus'ab'ın oğlu İsa [düşmana] yaklaştı ve kıyasıya savaştı. Nihayet her yerinden mızrak yarası aldı ve insanlar onun üzerine çullandı. Bu şekilde öldürüldü. O anda Mus'ab divanında oturuyordu. Derken onu öldürmek için bir grup asker ona doğru yöneldi. O da öldürülünceye kadar onlarla kıyasıya savaştı. Akabinde Ubeydullah b. Zıbyân geldi, onun başını gövdesinden ayırdı ve Abdülmelik b. Mervân'a götürdü. Abdülmelik ona 1.000 dinar verdi; ama o, parayı almaktan kaçındı. Mus'ab, *Düceyl*[391] [Küçük Dicle] denilen nehrin kıyısında öldürüldü. Bu nehir Câselîk manastırının[392] yanındaydı. Abdülmelik'in emriyle Mus'ab ve oğlu İsa defnedildi. Ardından Abdülmelik *Nuhayle*'de konaklayıncaya kadar yürüyüp gitti. *Irak* halkını bîat etmeye çağırdı. Onlar da bîat ettiler. Kardeşi Bişr b. Mervân'ı *Kûfe*'ye vekil bıraktıktan sonra *Şam*'a geri döndü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Osman b. Muhammed el-Umerî anlattı. O Ömer b. Nâfi'den, o babasından, o da İbn Ömer'den naklen şunu rivayet etti:

İbn Ömer'e "ez-Zübeyr'in iki oğlundan hangisi daha cesurdur?" diye sorulmuş; o da şöyle cevap vermiş: "Onların her ikisi de cesurdu. Her ikisi de göz göre göre ölüme yürüdü."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mus'ab b. Sâbit anlattı. O da Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından -ki o İbnü'z-Zübeyr'in durumuna vakıftı- şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Abdurrahman b. el-Misver'in mevlası Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Musa b. Ya'kûb b. Abdullah b. Vehb b. Zem'a anlattı. O da amcası Ebü'l el-Hâris b. Abdullah'tan şöyle dediğini

[391] *Dicle*'nin bir koludur ve kaynağı *Bağdat* ile Tikrît arasındadır.
[392] *Düceyl*'in batısında eski bir manastırdır.

rivayet etti. Yine bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'in şöyle dediğini anlattı. Bunlar ve bunlardan başka birçok kişinin bana anlattıklarını, aşağıdaki "Abdullah b. ez-Zübeyr'in Öldürülmesi" başlığı altında yazdım.

▪ Abdullah b. ez-Zübeyr'in Öldürülmesi

Dediler ki: Abdülmelik b. Mervân, Mus'ab b. ez-Zübeyr'i öldürünce Haccâc b. Yusuf'u *Şam* ordusundan 2.000 kişilik bir kuvvetle *Mekke*'de bulunan Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerine gönderdi. Haccâc yola çıktı ve nihayet *Tâif*'te konakladı. Haccâc *Arafat*'a öncü müfrezeler gönderiyordu. İbnü'z-Zübeyr de bir müfreze gönderir. Bunlar karşılaşırlar ve İbnü'z-Zübeyr'in süvarileri mağlup olur. Haccâc'm süvarileri *Tâif*'e geri döner. Akabinde Haccâc Abdülmelik'e, "Harem'e girmesi, Abdullah b. ez-Zübeyr'i kuşatma altına alması ve kendisine takviye kuvvet göndermesi" [talebini içeren] bir mektup yazdı. Abdülmelik buna olumlu cevap verdi ve Târık b. Amr'a mektup yazıp Haccâc'a katılmasını emretti. Bu emir üzerine Târık, 5.000 kişilik ordusuyla Haccâc'a katıldı. Haccâc *Tâif*'ten [*Mekke*'ye geldi ve] İbnü'z-Zübeyr'i Mescit'te kuşatma altına aldı. İbnü'z-Zübeyr Mescit'te kuşatma altında iken, o 72 yılında insanlarla beraber hac ibadetini eda etti. Haccâc ile Târık hac ibadetini edayı tamamlayınca [*Mekke*'den] çıkıp *Bi'rü Meymûn*'da[393] konakladılar. O andan başlayıp İbnü'z-Zübeyr'in öldürülmesine kadar geçen süre içerisinde *Kâbe*'yi tavaf etmediler, [Nikâhları altında olan] hanımlara yaklaşmadılar ve güzel koku sürünmediler. Ama [İbnü'z-Zübeyr öldürülünce] *Kâbe*'yi tavaf ettiler ve kurbanlık deve kestiler. İbnü'z-Zübeyr 72 yılının Zilkâde ayının ilk gecesinde kuşatma altına alındı. Kuşatma altı ay on yedi gün sürdü. 73 yılının Cemâziyelevvel ayından on yedi gün geçtiğinde bir Çarşamba günü öldürüldü.

İbnü'z-Zübeyr'e *Habeşistan*'dan iyi mızrak atan Habeşliler gelmişti. İbnü'z-Zübeyr onları *Şam* ordusunun üzerine sürdü. Onlar mızraklarını atmaya başladılar. Onların attığı her mızrak mutlaka bir insana isabet ederdi. Böylece *Şam* ordusundan çok asker öldürdüler. Sonra *Şam* ordusu onlara

---

[393] Mekke'nin dışında, hemen üst tarafında Mina yolu üzerinde, Meymûn b. Hâlid b. Âmir b. el-Hadramî'ye ait su kaynağıdır (M).

öyle bir saldırdı ki dağılıverdiler. İbnü'z-Zübeyr, iyi kılıç kullananları ve savaş naraları ile korku salanları öne sürdü. Kendisinin yanında *Mısır* halkından bazı askerler vardı. Hâricî olan bu kişiler, Osman'ı gündeme getirip ondan uzak olduklarını söyleyince ve bu sözleri İbnü'z-Zübeyr'e ulaşınca onların bu davranışını yadırgadı ve "Benimle insanlar arasında sadece Osman'ın kapısı vardır." dedi. Bunun üzerine [bahsi geçen Mısırlı Hâricî askerler] onu terk edip gittiler.

Akabinde Haccâc mancınık dikti ve [*Kâbe*'ye doğru] peş peşe taşlar fırlattı. Her yönden onlarla kararlı bir şekilde savaştı. Onlara yiyecek ulaşmasını engelledi ve onları çok sıkı bir şekilde kuşatma altına aldı. Sonunda İbnü'z-Zübeyr'in askerleri takatten düştüler ve şiddetli bir açlığa maruz kaldılar.

İbnü'z-Zübeyr, korkulan her yere bir silahlı asker koymuştu. Onun silahlı askerleri çoktu ve etrafında dört dönüyorlardı. Sebatkâr taraftarları arasından seçilmişlerdi. Bununla beraber onlar açlıktan öyle bir hale geldiler ki, savaşmaya güçleri yetmiyor ve bünyeleri zayıf düştüğü için istedikleri şekilde silah taşıyamıyorlardı. Zemzem suyundan faydalanıyor ve onu içiyorlardı. Zemzem suyu onları [ölmekten] kurtarıyordu. Mancınıktan *Kâbe*'ye taşlar atılmaya başlandı. Nihayet o taşlar, kadınların yakaları gibi *Kâbe*'nin duvarlarında oyuklar açtı. *Ebû Kubeys* dağına kurulan mancınıktan taşlar atılıyor, bunlar İbnü'z-Zübeyr'in yanından geçiyordu. Bu sırada o eğilmez, dimdik dikili duran bir ağaç misali namaz kılıyordu. Taşlar yukarıdan aşağıya, yuvarlak ve tornadan çıkmış dümdüz bir şekilde yuvarlanıp düşüyordu. İbnü'z-Zübeyr'e o taşlardan bir şey isabet etmedi. O, taşlardan sakınmıyor ve korkmuyordu.

Derken Haccâc bir gün *Şam* ordusunu topladı ve onlara hitap etti. Onlara "[Kendisine] itaat etmelerini, bugün eserlerini görmelerini ve zaferin yakın olduğunu" söyledi. Bu sözler üzerine askerler sevinç naralarıyla yerlerine döndüler. Abdullah b. ez-Zübeyr'in annesi Esmâ bt. Ebû Bekir es-Sıddîk bu naraları duydu ve mevlası Abdullah'a, "Git bak bakalım! İnsanlar ne yapıyor? Zira bugün zor bir gündür. Ey Allah'ım! Oğlumu doğru yola götür!" dedi. Abdullah hemen gitti ve bir müddet sonra geri döndü. Şöyle dedi: "*Şam* ordusunun Mescid'in kapısını tuttuğunu gördüm. Onlar

kapıdan *el-Hacûn*'a kadar olan yeri doldurmuşlar. Müminlerin Emiri, kılıcı elinde meydan okuyarak içerden çıktı. O şöyle diyordu:

Şüphesiz sabrederim ben, zor günümü bildiğimde,

Zira inkâr eder sonra, birileri bunu bildiğinde!

Ardından onları öyle bir itiverdi ki, birbirlerini ezdiler ve yüzükoyun düştüler. Onlardan birçoğunu öldürdü. Sonra yerine döndü." Esmâ, "Onun yanında kimleri gördün?" diye sorunca Abdullah, "Ev halkı ve az sayıda bir grup!" dedi. İbnü'z-Zübeyr'in annesi dedi ki: "Ona yardım etmediler ve hayatı sevdiler. Onun dinindeki takvasına ve asil soyuna bakmadılar." Daha sonra Esmâ namaz kılıp dua etmeye başladı. Duasında şöyle diyordu: "Ey Allah'ım! Abdullah b. ez-Zübeyr senin mukaddes kıldığın şeylere gerekli tazimi göstermiştir. Sana isyan edilmesinden hoşlanmaz. Senin yolunda senin düşmanlarınla savaştı. Senin mükâfatını umarak [senin yolunda] ruh u canını feda etti. Ey Allah'ım! Onu hüsrana uğratma! Ey Allah'ım! Şu secde, ağlayış ve sıcak vakitlerdeki susuzluk hürmetine [ona] merhamet eyle! Ey Allah'ım! Ben bunu [onu] günahlardan temizlemek için söylemiyorum. Ancak benim ve senin bildiğin şeyleri söylüyorum. Allah'ım! O, anne ve babasına iyi davranan biridir."

Sonra Abdullah b. ez-Zübeyr geldi ve üzerinde zırh ve miğfer olduğu halde annesinin huzuruna girdi. Onun önünde durdu. Selam verdikten sonra elini alıp öptü ve ona veda etti. Bunun üzerine annesi, "Bu, seni Cehennem'den uzaklaştıran bir vedadan başka bir şey değildir." dedi.

İbnü'z-Zübeyr de, "Evet, sana veda etmek üzere geldim. Bugünün dünyada yaşadığım son gün olduğunu kesinlikle biliyorum. Ey anneciğim! Şunu da bil ki, şayet öldürülürsem [bu zaten beklediğim bir şeydir. Ancak] ben et ve kandan ibaret bir bedene sahibim. Bana yapılan şey bana zarar vermez." deyince annesi şöyle dedi: "Doğru söyledin. Basiretinin [sana gösterdiği] istikamete doğru git! İbn Ebû Akîl'e[394] fırsat verme! Yaklaş bana! Sana veda edeyim!" Abdullah [annesinin bu sözüne binaen] ona yaklaştı. Annesi onunla kucaklaştı. Bedeni zırha temas edince, "Bu nedir? Senin istediğin şeyi isteyen bunu yapar mı?" dedi Abdullah "Zırhı sadece

[394] Haccâc'ı kast etmektedir (Sülemî, s. 96) (M).

[sen öyle istersin diye] sana bağlılığımı göstermek için giydim." deyince annesi, "O, benim istediğim değil, seni bana bağlamaz. Aksine bana ters gelen bir şeydir." dedi. Bunun üzerine Abdullah zırhı çıkardı, gömleğin kolunu geriye doğru katladı ve gömleğin alt kısmını bağladı. Gömleğin altında olan ipekle karışık yün cübbenin alt kısmını da kemerin içine koydu. Annesi [gözleri görmediği için], "Elbiselerinin kol ve paçaları sıvanmış değil mi?" diye sordu. O da "Evet, bildiğin gibi!" dedi. Annesi, "Allah sana sebat versin." dedikten sonra Abdullah şu beyti okuyarak onun yanından ayrıldı.

Şüphesiz sabrederim ben, zor günümü bildiğimde...
Zira inkâr eder sonra, birileri bunu bildiğinde!

Annesi onun sözlerini anladı ve dedi ki: "Vallahi, inşaallah sabredersin! Senin baban ez-Zübeyr değil mi?"

Sonra onlarla karşı karşıya geldi. Onlara saldırdı ve püskürttü. Onları kapının dışında durdurdu. Ardından Hımslı askerler ona saldırdı. O da onlara aynı şekilde karşılık verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. ez-Zinâd anlattı. O da Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr, insanların kendisine yardımlarını kestiklerini görünce, annesinin huzuruna girdi ve şöyle dedi: "Ey anneciğim! İnsanlar yardımlarını benden kesti. Hatta oğlum ve ailem bile! Benim yanımda sadece kısa bir müddet dayanacağı sabırdan başka savunması olmayan kişi kaldı. İnsanlar bana istediğim dünyalığı veriyorlar. Senin görüşün nedir?" Annesi cevaben dedi ki: "Sevgili oğlum! Sen kendini benden daha iyi bilirsin. Sen kendinin doğru yolda olduğunu ve ona çağırdığını biliyorsun. Ona devam et, git! Bu uğurda arkadaşların öldürüldü. İpini Ümeyyeoğulları'nın çocuklarının eline verip de seninle oynamalarına izin verme! Yok eğer sen sadece dünyalık istiyorsan, o zaman sen ne kötü bir kulsun! Hem kendini, hem de seninle beraber öldürülenleri helak etmiş olursun."

Bu sözler üzerine İbnü'z-Zübeyr annesine yaklaşıp onun başından öptü ve şunları söyledi: "Vallahi ben de öyle düşünüyorum. Bugün insanları çağırdığım şeyde dünyaya meyletmedim ve dünyada yaşamayı arzu etmedim. Beni [otoriteye karşı çıkmaya] sevk eden şey sadece Allah için olan öfkedir. Ancak senin de fikrini öğrenmek istedim. Basiretime basiret

ve güç kattın. Bana bak, sevgili anneciğim! Ben bugün öldürüleceğim. Bana olan feryadın aşırı olmasın! Beni Allah'ın emrine havale et. Şüphesiz senin oğlun kötülük işlemeye yeltenmedi ve çirkin iş de yapmadı. Hiçbir hükümde zulmetmedi; verdiği güvencede ihanet etmedi. Hiçbir Müslüman veya zimmîye zulme yeltenmedi. Valilerimden bana intikal eden hiçbir zulme rıza göstermedim, aksine o zulmü reddettim. Benim nezdimde Rabbimin rızasından daha üstün hiçbir şey olmadı. Ey Allah'ım! Ben bunu kendimi temize çıkarmak için söylemiyorum. Sen beni daha iyi bilirsin. Ancak ben bunu, teselli olsun diye annemin üzüntüsünü hafifletmek için söylüyorum."

Abdullah'ın bu sözlerine karşılık annesi ona şöyle dedi: "Şayet [Ahiret yolculuğunda] beni geçersen, senin üzüntüne güzel bir şekilde katlanacağımı ümit ediyorum. Şayet ben seni geçer de [senden önce ölürsem] senin işinin sonunun nereye varacağını görmem hususunda gönlümde bir boşluk kalır." Abdullah da, "Anneciğim! Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Öldükten sonra bana dua etmeyi bırakma!" dedi. Annesi "Hayır, bırakmam. Ben bunu asla bırakmam. Batıl uğruna öldürülen kim ki? Sen hak uğruna öldürüleceksin." dedi. Ardından annesi şu duayı mırıldanırken Abdullah çıktı: "Allah'ım! Uzun gecede kılınan şu uzun namazın hürmetine, şu ağlayışın ve *Medine* ile *Mekke*'nin şu kavurucu sıcaklığındaki susuzluğun hürmetine, babasına ve bana iyi davranmasının hürmetine ona merhamet eyle! Allah'ım! Onu senin emrine havale ediyorum. Onun hakkında verdiğin hükme ben razı oldum. Beni Abdullah hakkında sabredenlerin ve şükredenlerin sevabıyla ödüllendir!"

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. el-Velîd anlattı; dedi ki: Bana ninem Rayta bt. Abdullah er-Riyâhiyye haber verdi; dedi ki:

Ben Esmâ'nın yanındaydım. Birden oğlu Abdullah çıkageldi ve şöyle dedi: "İşte şu adam, Sakîf kabilesinden Haccâc denilen adam, *Şam* halkından [toplanmış] 40.000 kişilik bir orduyla gelip kapımıza dayandı. Okları bize ulaşıyor. Bana elçi gönderdi ve şu üç şeyden birini seçmem konusunda beni serbest bıraktı. Bu topraklardan kaçıp istediğim yere gitmem; elimi onun elinin üzerine koymamı[395] ve beni kelepçeli olarak *Şam*'a gönder-

[395] Teslim olmasını kast etmektedir (M).

mesi; öldürülünceye kadar savaşmam." Esmâ bu sözler üzerine dedi ki: "Sevgili oğlum! Şerefli olarak yaşa, şerefli olarak öl! Hz. Peygamber'den (sas) duydum, şöyle diyordu: *'Sakîf kabilesinden biri helak eden, biri de çok yalancı olan iki kişi çıkacaktır.'*[396] Rayta sözünü şöyle tamamladı: "Bunun üzerine Abdullah gitti ve öldürülünceye kadar *Kâbe*'ye yaslandı."

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Talha anlattı. O babasından, Esmâ bt. Ebû Bekir'in, Haccâc ile savaştığı zaman Abdullah b. ez-Zübeyr'e şöyle dediğini rivayet etti:

"Sevgili oğlum! Şerefli olarak yaşa, şerefli olarak öl! İnsanlar seni esir almasın!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ya'kûb anlattı. O İbrahim b. Abdurrahman b. Ebû Rebî'a'dan, o da annesinden şunu rivayet etti:

Esmâ bt. Ebû Bekir, Abdullah b. ez-Zübeyr, Haccâc ile savaşırken, "Bugün hâkimiyet kimin?" diye sorardı. Ona "Haccâc!" denildiği zaman, "Gâliba batıl hâkim oldu." derdi. "Abdullah ve askerlerinin!" denildiği zaman, "Allah'ım! Sana itaat edenleri ve senin için öfkeleneni muzaffer et!" derdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebü'z-Zinâd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Annem Esmâ hastalandı. O sırada Abdullah Haccâc ile savaşıyordu. Yaşlanmış ve yufka yürekli olmuştu. Abdullah ona baktı ve "Ölüm ne kadar güzeldir!" dedi. İhtiyar kadın bunu duydu ve dedi ki: "Sevgili oğlum! Vallahi senin işinin sonunun nereye varacağını bileyim diye bugün ölmeyi arzu etmiyorum. Ya zafer kazanacaksın ki, bu umduğumuz ve sevineceğimiz bir şeydir. Ya da diğer ihtimal ki, senin vefatına sabrederim ve sen de yolunda devam edip gidersin."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar "ez-Zübeyr'in oğlu! İki Kuşaklı'nın oğlu" diye ona sesleniyorlardı. Bu nidalar üzerine o dedi ki:

Çirkin bir sözdür bu, bulaşmaz onun ayıbı sana!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[396] Helak eden Haccâc, yalancı el-Muhtar b. Ebû Ubeyd'dir (Sülemî, s. 99) (M).

Şam ordusundan bir adam, onu ayıplamak üzere, "Ey ez-Zübeyr'in oğlu! Ey İki Kuşaklı'nın oğlu!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zübeyr şu şiiri okuyarak ona doğru yürüdü:

İspiyoncular ayıpladı onu, ben ise aşığım ona!
Çirkin bir sözdür bu, bulaşmaz onun ayıbı sana!
Özür dilesem şayet ondan, yalan isnat edilir bana!
Özür dilerse eğer o, özür dilemesi geri çevrilir ona!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Mus'ab anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günü bir adam İbnü'z-Zübeyr'e gelip de onu düşmanın harp hilesine karşı uyarınca o şöyle dedi:

Üstümdekileri gasp yoluyla asla alamayacaklar, ne kadar çok olsalar da!
Beni aldatmazlarsa ya da ben uyuyan biri olmadıkça!

Umâre b. Amr b. Hazm geldi ve "Keşke yüklerini yüklenip gitsen de *el-Cezl*[397] kumluğunda konaklasan!" dedi. Bu teklife İbnü'z-Zübeyr şu cevabı verdi: "Harem'de öldürülenler ne olacak? Onları buraya getirip öne sürdükten sonra bırakıp kaçarsam vallahi ne kadar kötü Müslüman bir lider olurum!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit, anlattı. O da Esedoğulları'nın mevlası Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba gecesi olunca Haccâc, arkadaşlarına dedi ki: "Vallahi ben İbnü'z-Zübeyr'in kaçmasından endişe ediyorum. Şayet kaçarsa halifemizin huzuruna hangi mazeretle çıkarız?" Onun bu sözü İbnü'z-Zübeyr'e ulaşınca hafifçe güldü ve şöyle dedi: "Vallahi o beni kendisi gibi zannediyor. O zor durumlarda çokça kaçan biridir. Ondan önce babası da öyleydi."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Abdullah b. Mus'ab anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günü sabahladıklarında İbnü'z-Zübeyr, yanında yaklaşık 300 kişiyle birlikte erkenden çıktı. "Benden geri durun ki, hiçbir kimse 'Arkasını emniyete aldı!' demesin!" dedi. Bunun üzerine insanlar ondan uzaklaştı. Sonra İbnü'z-Zübeyr, o kapılardan birine hamle yaptı ve oradakileri

[397] Mekke yakınında bir mevkidir (M).

püskürttü. Sonunda onlar *el-Ebtah* denilen yere kadar çekildiler. O sırada İbnü'z-Zübeyr şu kasideyi okudu:

Boyunları vurmayı adet haline getirdi, senin arkadaşların,

Harp kızıştı, bağlarını çözercesine dizlerin!

Ebeveyne isyan eden[398]*sabret, o kötüsüdür geriye kalanların,*

Sabret sevgili oğlum! O hürriyete kavuşmasıdır köle olanların!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mus'ab b. Sâbit anlattı. O da Esedoğulları'nın mevlası Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günü kapıların *Şam* ordusu askerleri tarafından doldurulduğunu gördüm. İbnü'z-Zübeyr'in taraftarları, Harem'in korunan yerlerini terk ettiler. İnsanlar onlara galip geldi. Her bir kapıya bir komutan, askerler ve bir belde halkını yerleştirdiler. Bu cümleden olarak *Kâbe*'nin kapısına bakan kapıya *Hıms* halkı, Benî Şeybe kapısına *Dımaşk* halkı, Safa kapısına *Ürdün* halkı, Benî Cümah kapısına *Filistin* halkı, Benî Sehm[399] kapısına *Kınnesirîn* halkı yerleştirildi. Haccâc ile Târık, ikisi birlikte *el-Ebtah* ile *Merve* arasındaki mıntıkayı tutmuştu. İbnü'z-Zübeyr bir o tarafa, bir bu tarafa hamle yapıyordu. Sanki o ininde adamların saldırısına uğramış bir aslan gibiydi. Onların izlerini takip ediyor ve onları çıkarıyordu. Bu esnada şu kasideyi terennüm ediyordu:

Şüphesiz sabrederim ben, zor günümü bildiğimde,

Sadece hür olan kişi bilir [kolay ve zor] iki günü de!

Sonra şöyle haykırıyordu:

"Ey Ebû Safvân![400]*Hayret, ne kadar dahisin! Eğer onun adamları olsaydı zafer onun olurdu.*

Şayet tek olsaydı dengim, ben ona yeterdim!"

---

[398] Bu kelime (akâk), İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Asâkir'in eserinde de (s. 438) böyledir. Asıl yazma nüshada ve Sülemî baskısında ise "İfâk" diye geçmektedir. Sülemî baskısındaki imlanın ve dipnotundaki ["bu bir şahıs ismidir" şeklindeki] izahın doğru olmadığı kanaatindeyim.

[399] Bu kelime asıl yazma nüshada Sâlim diye geçmektedir. Tercih ettiğimiz doğru imla İbni Sa'd'dan nakil yapan *Târîhu't-Taberî* (VI, 190) ile *Târîhu Dımaşk*'ta (s. 483) mevcuttur.

[400] Abdullah ile beraber sabredip öldürülenlerdendir. (Sülemî, s. 105) (M)

Bu haykırışa İbn Safvân, "Evet vallahi, bin kere evet!" diye karşılık verdi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'in yanına vardım. Alaca karanlıkta sabah namazını kılıyordu. "Şunlar sabahtan önce saldırırlar mı?" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Mus'ab anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

O gün İbnü'z-Zübeyr'i duydum. Çarşamba günü sabah namazında harf harf [sayılacak kadar yavaş ve tane tane] Kalem suresini okuyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ferve[401] b. Zübeyd anlattı. O da Abbâs b. Sehl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günü İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini duydum: "Bugün mutlaka öldürüleceğimi düşünüyorum. Bugün rüyamda gökyüzünün sanki açıldığını ve oradan içeriye girdiğimi gördüm. Vallahi hayattan ve onun barındırdığı şeylerden kesinlikle bıktım!" O gün sabah namazında şevkli bir şekilde Kalem suresini tane tane okudu. Kılıcı kınından çıkarılmış bir vaziyette yanı başında duruyordu. Rüku ve secdeyi daha önce yaptığı keyfiyetle tamamlıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Vehb anlattı. O da Eslem kabilesinden bir ihtiyardan şöyle dediğini rivayet etti:

Öldürüldüğü gün İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini duydum: "Vallahi ben hayattan bıktım. Babamın [yaşadığı] yaşı geçtim. Bu benim ömrümün 72. yılıdır. Allah'ım! Ben sana kavuşmayı arzu ediyorum. Sen de benim sana kavuşmamı sev! Senin yolunda senin düşmanınla savaştım. Beni mücâhidlerin sevabıyla ödüllendir!" İhtiyar adam, "İşte o, bunları söylediği gün öldürüldü." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Mus'ab anlattı. O Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr Çarşamba günü oturdu. Otururken hafifçe uyukladı. Yanındaki biri, onun bu uyuklamasından dolayı yanındakilere kaş göz

[401] Bu isim Sülemî baskısında yanlış olarak "Kurre" diye geçmektedir.

işareti yaptı. Bu esnada İbnü'z-Zübeyr gözlerini açtı ve [kendisini kastederek] dedi ki: "Yaşlanmış, küçülmüş ve zayıf düşmüş bir ihtiyar! Hayattan bıkacak kadar da yaşamış! Allah'ım, ayaklarımı topladığım zaman onları uzatmamı nasip etme! Onları uzattığım zaman toplamamı nasip etme!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Ubeydullah anlattı. O da el-Münzir b. Cehm el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Öldürüldüğü gün İbnü'z-Zübeyr'i gördüm. Yanındakiler onu çok kötü bir şekilde yüz üstü bırakıp [savaşmaktan vazgeçerek] Haccâc'a doğru çıkmaya başladılar. Haccâc ise şöyle bağırıyordu: "Ey insanlar! Niçin kendinizi öldürüyorsunuz? Kim oradan bize doğru çıkarsa o güvendedir. Allah'ın mukaddes ve emniyetli kıldığı yerde, size Allah'ın ahdi ve kesin sözüyle söz veriyorum. Şu *Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, size ihanet etmeyeceğim. Sizin kanlarınıza ihtiyacımız yok!" Bunun üzerine insanlar sıvışıp çıkmaya başladılar. İbnü'z-Zübeyr'in taraftarlarından 10.000 civarında kişi, Haccâc'ın yanına çıktı. Onu, yanında hiç kimse bulunmayan yapayalnız kalmış birisi olarak gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şürahbîl b. Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr'i, taraftarlarına şöyle seslenirken duydum: "Kılıçlarınızla nasıl vurduğunuza bakın! Adam yüzünü koruduğu gibi kılıcını korusun! Zira kılıç darbesinin isabetsiz olması bir adam için kötü bir şeydir." Kılıç salladığı zaman gözümle onu takip ediyordum. Onun vurduğu hiçbir darbe, kılıcının keskin yanından bir karış veya ona yakın bir miktar bile hedefinden şaşmazdı. Onun *Şam* ordusundan birisine bir darbe indirdiğini gördüm. Adamın akciğerini ortaya çıkardı. Bir taraftan da şöyle diyordu: "Al bunu! Ben Havarî'nin oğluyum."[402] Çarşamba günü olunca Rükün ile Makam arasında durdu ve onlarla kıyasıya savaştı. Haccâc, askerlerine şöyle haykırmaya başladı: "Ey *Şam* ordusu! Ey *Şam* ordusu! Halifenize itaat konusunda Allah'tan korkun, Allah'tan korkun!" Bunun üzerine topluca şiddetli bir hücuma geçtiler. Bir ara, "Onun etrafını sardılar!" denildi. Ancak o da onlara saldırdı. Sonunda onları dağıttı ve Benî Şeybe kapısına ka-

[402] Abdullah bu sözüyle *"Her peygamber'in bir havarisi vardır. Benim havarim de ez-Zübeyr'dir."* (*Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Hadis no: 14936) hadisine telmih yapmaktadır (M).

dar sürdü. Ardından bir o saldırdı, bir onlar saldırdı. Onun yanında hiçbir yardımcı yoktu. Bu sırayla hücum olayı defalarca tekrarlandı. En sonunda kimin attığı ve hedefi belli olmayan serseri bir taş Abdullah'ın arkasından geldi ve ona isabet etti. Hemen başının üstüne düştü ve kafasını yere çarptı. Bir an sendeledi, sonra yüzükoyun yere düştü. Ardından ayağa kalktı ama ayakta duramadı. Askerler ona doğru koştu. *Şam* ordusundan bir asker ona hücum etti. İbnü'z-Zübeyr sol dirseğine dayanmış bir vaziyette iken yine sendeledi. Bu asker kılıcını çekti ve bir darbeyle onun iki ayağını kesti. Asker vurmaya devam etti. İbnü'z-Zübeyr doğrulamıyordu. Nihayet çoğaldılar. O savaşırken onlar da darbe üstüne darbe indirdiler. Artık o, her yaklaşan kişinin hızlı bir kılıç darbesi indirdiği yere yıkılmış biriydi. Derken evin içinden bir kadın "Vah! Müminlerin Emiri vah!" diye feryat etti. Bunun üzerine askerler ona koştu. Etrafında daha da çoğaldılar ve onu öldürdüler. Allah rahmet etsin ve ondan razı olsun!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O da Ebû Seleme el-Hadramî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günü Esmâ bt. Ebû Bekir'in yanına vardım. Önünde bir kefen duruyordu. Onu hazırlamış, açmış ve güzel koku sürmüştü. Câriyelerine Mescid'in kapılarının önünde durmalarım emretmişti. Abdullah öldürülünce feryat ettiler. Abdullah öldürüldüğünde onların var güçleriyle bağırıp feryat ettiklerini gördüm.[403] Esmâ onları, Abdullah'ı taşımaları için gönderdi.

Onun cesedi Haccâc'a getirildi o da başını gövdesinden ayırıp Abdülmelik b. Mervân'a gönderdi. Gövdesini ise [meydanda] astı. Bunun üzerine Esmâ şöyle dedi: "Allah mübîri[404] kahretsin! Oğlumun gövdesinden ibaret cesedini defnetmeme engel oluyor." Ardından Esmâ bineğine bindi ve [gidip] asılmış haldeki cesedin önünde durdu. Uzun uzun ona dua etti. Gözünden bir damla yaş bile akmadı. Sonra da şöyle diyerek oradan

[403] Bu kelime (Raeytuhunne), "onları gördüm" anlamındadır ve cariyeler kast edilmektedir. Asıl yazma nüshada ve İbni Asakir'in eserinde ise (s. 471) "raeytuhu- onu gördüm" diye geçmektedir ki matbu baskının muhakkiki (Sülemî) de bunu tercih etmiştir.

[404] "Helak eden" anlamındadır. Haccâc'ı kast etmektedir (M).

ayrıldı: "Batıl uğruna öldürülen kim ki? Sen hak uğruna öldürüldün. Hem de kendini kılıcınla savunarak en asil bir şeklide öldürüldün. Uzak olma!"[405]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Sâbit anlattı. O da Esmâ'nın mevlası Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah öldürüldüğü zaman annesi ona [gitmek üzere] çıktı. Onun cesedinin önünde durdu. Bineğinin üzerindeydi. Haccâc, askerleriyle oraya doğru yöneldi. Onun kim olduğunu sordu. Ona [onun Abdullah'ın annesi Esmâ olduğunu] söylediler. Bunun üzerine Haccâc oraya geldi ve onun önünde durdu. "Ne düşünüyorsun? Allah hakkı galip ve muzaffer kıldı, değil mi?" deyince Esmâ, "Gâliba hakkın içine batıl girdi. Sen hayvanın işkembesindeki kötü kokulu atık yiyecekle sararmış kirli su arasındasın." dedi. Haccâc, "Senin oğlun şu *Kâbe*'nin içinde inkâra girdi. Yüce Allah '***Kim orada zulümle hak ve adaletten sapmak isterse ona elem veren azaptan tattırınız.***'[406]buyuruyor. Allah ona bunu tattırdı. Azap, yol kesmektir." dedi. Esmâ ona şu karşılığı verdi: "Yalan söylüyorsun! Benim oğlum *Medine*'de İslâmî dönemde dünyaya gelen ilk bebektir. Allah Resûlü (sas) onun doğmasma sevindi ve kendi eliyle bir yiyeceği onun damağına sürdü. Sevinçlerinden dolayı Müslümanlar öyle bir tekbir getirdiler ki, *Medine* çınladı. Şimdi ise sen ve taraftarların onun öldürülmesine seviniyorsunuz. O gün onun doğmasına sevinenler, senden ve taraftarlarından daha üstündür. Bunun yanı sıra o, anne ve babasına iyi davranan, çokça oruç tutan, Allah'ın Kitabını uygulayan, Allah'ın Haremi'ne saygı gösteren, Allah'a isyan edilmesini hoş karşılamayan biriydi. Allah Resûlü'nün (sas) huzurundaydım. Onun şöyle buyurduğunu duydum: *'Sakîf kabilesinden iki yalancı çıkacak. Onlardan sonuncusu birincisinden daha şerlidir. O mübîrdir.'* İşte o sensin!"

Esmâ'nm bu sözleri üzerine Haccâc hayal kırıklığına uğradı ve oradan çekip gitti. Bu diyalog haberi, Abdülmelik'e ulaştı. O da Haccâc'a, Esmâ'ya

[405] Bu tabir (La teb'ad), Arapların biri öldüğü zaman onun ölümünü tebcil etmek maksadıyla kullandıkları bir duadır. Bununla "Zikrin baki kalsın, unutulma!" manasını kast etmektedirler (M).

[406] Hac, 22/25.

muhatap olmasını kınayan bir mektup yazdı. Mektupta şöyle diyordu: "Salih adamın[407] kızıyla senin ne işin var?"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr öldürüldüğünde, İbn Ömer Mescit ile *Hacûn* arasında gelen tekbir seslerini duydu. Bunun üzerine şöyle dedi: "İbnü'z-Zübeyr doğduğu zaman tekbir getirenler, [şimdi] onun öldürülmesinden dolayı tekbir getirenlerden kesinlikle daha çok ve daha üstündür."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd'a, "İbnü'z-Zübeyr'i kim öldürdü?" diye sordum. Dedi ki: Hişâm b. Urve'nin şöyle dediğini duydum: Oranın sakinlerinden bir adam, ona tuğla attı ve isabet ettirdi. Abdullah yere düştü. Onu öldüren kişi Murâd kabilesindendi. Kafasını (kesip) Haccâc'a götürdü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ubeydullah b. Urve anlattı. O da Urve'nin mevlası Habîb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Urve bana el-Velîd'in askerleri içinden Abdullah b. ez-Zübeyr'in katilini gösterdi. Bu katil onu öldürmüş, bir başkası başını gövdesinden ayırmıştı. İkisi beraber Haccâc'a gelmişler. O da onları elçi olarak Abdülmelik'e göndermiş. Abdülmelik onlardan her birine (ödül olarak) 500 dinar vermiş. Ayrıca her birine (atâ olarak verilmek üzere) 200 dinar takdir etmiş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Nâfi anlattı. O babasından, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

İbn Ömer, Abdullah b. Nâfi'in babasıyla birlikte oturuyormuş. Derken biri gelmiş ve "İbnü'z-Zübeyr öldürüldü." demiş. İbn Ömer "Allah rahmet etsin! " deyince ona, "Ey Ebû Abdurrahman, o asıldı!" denilmiş. Bu kez İbn Ömer, "Allah Haccâc'ı kahretsin! Hiçbir kötü vasıf yoktur ki, onda bulunmasın." demiş ve İbnü'z-Zübeyr'in asılmış cesedinin yanına varmış. Cesetten etrafa misk kokusu yayılıyormuş. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle demiş: "Allah sana rahmet eylesin! Vallahi en düşük mertebesinde bulunduğun topluluk, kesinlikle dürüst bir topluluktu."

[407] Ebû Bekir Sıddık'ı kast etmektedir (M).

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Sa'îd anlattı. O da Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Ömer, Abdullah b. ez-Zübeyr için şunları öyledi: "Allah sana rahmet eylesin! Senin en kötülerinden biri olduğun ümmet mutlu oldu."[408]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Riyâh b. Müslim anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Onların onun cesedinin yan tarafına bir kedi leşi bağladıklarını gördüm. Misk kokusu, leşin kokusunu bastırıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr bir deri, bir kemik kalmıştı. Uzun süre oruç tutuyordu. İftar ettiği zaman, deve sütüyle iftarını yapıyordu. Beş-altı gün def-i hacet için tuvalete gitmeden dururdu. İki gözünün arasına [denk gelen alnının ortasında] keçi ağılı gibi secde izi vardı.[409] Haccâc onu öldürdüğünde, cesedini *el-Hacûn*'daki *Kedâ* denilen geçit yolunda astı. Bunun üzerine Esmâ ona, "Allah seni kahretsin! Niçin onun cesedini astın?" diye haber gönderdi. Haccâc dedi ki: "Ben ve senin oğlun bu tahtaya kadar yarışırdık. Yarışı o kazanırdı." Esmâ, tekrar ona haber gönderip cesedi kefenlemek için izin istedi. O buna yanaşmadı ve yaptıklarını anlattığı bir mektubu Abdülmelik'e yazıp yolladı. Abdülmelik ona cevap olarak yazdığı mektubunda onun yaptıklarını kınıyor ve "Bıraksana, annesi onu defnetsin!" diyordu. Bunun üzerine Haccâc izin verdi de Esmâ onu *el-Hacûn*'daki kabristana defnetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b.[410] Ebû Ferve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr'in cenaze namazını Urve b. ez-Zübeyr kıldırdı ve onu *el-Hacûn*'da defnetti. Annesi o gün hayattaydı. Bundan birkaç ay sonra *Medine*'de vefat etti.

[408] İbn Ömer, bu fiil (sa'idet-mutlu oldu) ile *"Mutlu edilmiş kimselere gelince onlar ebedi kalmak üzere Cennettedirler"* meâlindeki Hûd 11/108. âyete telmih yaparak onun Cennet ehlinden olduğunu kast etmiş olabilir (M).

[409] İbn Asâkir'in Tarihinde "deve ağılı" diye geçmekte olan (Sülemî, s. 115) bu ifade ile alnın fazla secdeden dolayı çiğnenmiş ve sertleşmiş ağıl gibi nasırlaşmış olduğu kast edilmektedir (M).

[410] Bu kelime (İbn), asıl yazma nüshada yanlış olarak "an" diye geçmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülcebbar b. Umâre anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle dediğini anlattı. Bana Abdullah b. ez-Zübeyr'in öldürülmesine şahit olan biri şunu anlattı:

O gün, Çarşamba günüydü. 73 yılının Cemâziyelevvel ayından on yedi gece geçmişti. Abdullah o gün 72 yaşındaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit anlattı. O da Benî Esed b. Abdüluzzâ'nın mevlası Nâfi'in -ki o İbnü'z-Zübeyr'in durumunu bilen biriydi- şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr, 72 yılının Zilkâde ayının ilk gecesinden itibaren 73 yılının Cemâziyelevvel ayından on yedi gecenin geçtiği güne tekabül eden Çarşamba günü öldürülünceye kadar kuşatma altında tutuldu. Böylece Haccâc onu altı ay on yedi gün kuşatma altında tutmuştu.

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Ömer, ürkek bir devenin üzerindeydi. İbnü'z-Zübeyr'in asılmış cesedinin yanına varınca, cesedi örtmeye başladık. Bir an ona göz attı ve dedi ki: "Sen kesinlikle bu hallere düşecek biri değildin."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm b. Miskîn anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Cemîle el-Ensârî anlattı:

İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr'in asılmış cesedinin yanına vardı ve şöyle dedi: "Allah sana rahmet eylesin! Gerçekten sen çok oruç tutan, çok namaz kılan biriydin. Kureyş, senin onların kötüsü olmanla kurtuluşa erdi."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Nâfi'den şunu rivayet etti:

İbn Ömer, Abdullah b. ez-Zübeyr'in cesedinin asıldığı ağacın yanına vardı. Deve onu [o yoldan] çevirdi. İbn Ömer, "O, o mudur?" diye sordu. Ben de "Evet!" dedim. Bu cevap üzerine şöyle dedi: "Sen kesinlikle bu hallere düşecek biri değildin."

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Ziyâd b. el-Cassâs haber verdi. O Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ömer [hizmetçisine] dedi ki: "İbnü'z-Zübeyr'in cesedinin asıldığı yere dikkat et! Beni oradan geçirme!" Hizmetçi onun bu sözünü unuttu. Bir de ne görsün, İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr'in asılı cesedine bakıyor. Akabinde şunları söylüyor: "Allah seni affetsin! Allah seni affetsin!

-Bu sözü üç defa tekrarlıyor.- Vallahi ben seni kesinlikle çok oruç tutan, çok namaz kılan, akrabalarını çok ziyaret eden biri olarak biliyorum. Vallahi başına gelen kötülüklerden sonra Allah'ın sana azap vermeyeceğini ümit ediyorum." Sonra bana döndü ve dedi ki: Ebû Bekir es-Sıddîk'ı duydum. Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurduğunu söylüyordu: *"Kim bir kötülük işlerse onun karşılığını dünyada görür."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Ebü'l-Hasnâ anlattı; dedi ki: Bize Ebü'l-Âliye anlattı:

Kendisi İbn Ömer'i, İbnü'z-Zübeyr'in asılı cesedinin önünde dururken görmüş. Onun için Allah'tan af diliyor ve şöyle diyormuş: "Vallahi ben seni çok oruç tutan, çok namaz kılan, Allah'ı ve Resûlü'nü (sas) seven biri olarak biliyorum." Bir adam hemen Haccâc'a gidip şöyle demiş: "Şu İbn Ömer'dir. Durmuş da İbnü'z-Zübeyr için Allah'tan af diliyor. 'Vallahi ben seni çok oruç tutan, çok namaz kılan, Allah'ı ve Resûlü'nü (sas) seven biri olarak biliyorum.' diyor." Bunun üzerine Haccâc Şamlı bir adama, "Kalk, git onu bana getir!" demiş. Şamlı tamamen doğrulmuş ve şunları söylemiş: "Allah Emir'i ıslah etsin! Onunla konuşmam için bana izin ver!" Haccâc da "Konuş!" demiş. Adam sözüne şöyle devam etmiş: "Herkesin gözü bu adamın üstündedir. Şayet onu öldürürsen söndürülmeyecek bir fitnenin çıkmasından korkuyorum." Bunun üzerine Haccâc ona "Otur!" dedi. Onu 10.000 [dirhemle] İbn Ömer'in mekânına gönderdi. Adam ona gelince, "Bunları sana yardım olsun diye Emir gönderdi" dedi. İbn Ömer parayı kabul ettikten sonra sustu.[411] Akabinde Haccâc, İbn Ömer'in o paradan bir şey harcayıp harcamadığını anlamak için ona, "Paramızı bize geri gönder!" diye haber saldı. Bu haber üzerine İbn Ömer de "Onun bir kısmını harcadık, bir kısmı yanımızdadır. Bir iki gün içinde onu denkleştirdikten sonra sana göndeririz." diye haber saldı. Bu kez Haccâc ona şu haberi gönderdi: "Ondan istifade et! Bizim ona hiç ihtiyacımız yok!"

[411] Abdullah b. Ömer'in bu parayı neden kabul ettiği rivayette açıkça beyan edilmemiştir. Bunun iki sebebi olabilir: 1-O anda kendi ihtiyacı vardır, ihtiyacını gidermek ve sonra iade etmek üzere borç olarak almış olabilir. 2-Fakir, muhtaç ve borçlu kimselere tasadduk etmek üzere iyiliğe aracılık etmek amacıyla almış olabilir. (M)

Bize Yezîd b. Hârûn, Affân b. Müslim, Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî ve Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize el-Esved b. Şeybân anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nevfel b. Ebû Akreb el-Ureycî şunu anlattı:

Haccâc b. Yusuf, Abdullah b. ez-Zübeyr'i öldürdüğü zaman onun cesedini, şehirdeki[412] Kureyşliler görsün diye *Medine* yokuşunda[413] astı. Oradan ayrılıp gittiklerinde Kureyşliler oradan gelip geçmeye başladılar. İnsanlar cesedin başında durmuyorlardı. Nihayet Abdullah b. Ömer, cesedin yanına gelip başında durdu ve şöyle dedi: "Allah'ın selamı senin üzerine olsun ey Ebû Hubeyb! Allah'ın selamı senin üzerine olsun, ey Ebû Hubeyb! Ben seni bundan menetmiştim. -Bu sözü üç defa söyledi- Sen bu hallere düşecek biri değildin. Vallahi, ben seni çok oruç tutan, çok namaz kılan ve akrabalarını çok ziyaret eden biri olarak biliyorum. Senin en kötülerinden biri olduğun bir ümmet kesinlikle dürüst bir ümmettir." Sonra yoluna devam etti. Akabinde Haccâc, Abdullah b. Ömer'in olduğu yere geldi. Cesedi [asıldığı yerden] indirtti ve Yahudi mezarlığına[414] attırdı.

Ardından İbnü'z-Zübeyr'in annesi Esmâ'ya -ki onun gözü görmez olmuştu- kendisine gelmesi için haber gönderdi. Esmâ buna yanaşmayınca bu kez şöyle haber saldı: "Ya mutlaka bana gelirsin, ya da seni saçlarından tutup sürükleyerek bana getirecek birini gönderirim." Esmâ [bu tehdide] şu cevabı gönderdi: "Beni saçlarımdan tutup sürükleyerek sana getirecek birini göndermedikçe vallahi sana gelmeyeceğim." Haccâc'ın elçisi gelip bu haberi ona bildirdi. Haccâc bu durumu görünce, "Hizmetçi! Benim sığır derisinden yapılmış nalınlarımı getir!" diye seslendi. Sonra hızlı adımlarla çıktı ve sonunda Esmâ'ya gelip huzuruna girdi. Dedi ki: "Allah'ın düşmanlarına yaptığımı nasıl görüyorsun?" Esmâ bu soruya şu cevabı verdi: "Sen onun dünyasını kararttın, o da senin ahiretini kararttı." diye düşünüyorum. Ona 'İki Kuşaklı'nın oğlu!' diyerek onu ayıpladığın bana ulaştı. Evet, vallahi ben iki kemerliyim. Onlardan biri kadının onsuz olamayacağı kuşaktır.

---

[412] Buradaki şehirden (البلدة) maksat Mekke'dir (M).

[413] Medinelilerin *Mekke*'ye girerken geçtikleri yokuştur. "*Kedâ* yokuşu" ya da "Medinelilerin yokuşu" diye anılır. (Sülemî, s. 121) Mekke'den Medine'ye giderken de çıkılan bu yokuş, Mekke'nin üst tarafına düşmektedir. (M)

[414] Kaynaklardaki izaha göre Mekke'deki Yahudi mezarlığı, orada Yahudi sakinler olmamakla beraber başta Medine ve Yemen olmak üzere civar yerlerden gelen Yahudi tüccarlardan ölenlerin defnedildiği bir kabristandır. (M)

Diğeri ise içinde Allah Resûlü'nün yemeği ile babamın yemeğini karınca ve diğer böceklerden koruduğum kuşaktır. Şaşarım sana! Bunların hangisiyle onu ayıplıyorsun? Bir de ben Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu duydum: *'Sakîf kabilesinden iki adam çıkacak: Yalancı ve mübîr- helak edici'* Yalancıya gelince onun İbn Ebû Ubeyd olduğunu düşünüyoruz. Mübîre gelince, işte o da sensin!" Bunun üzerine Haccâc, hızla oradan ayrılıp gitti. Bir daha da Esmâ'ya dönmedi.

Bize Süleyman b. Harb ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr'in öldürülmesinden sonra Esmâ bt. Ebû Bekir'in huzuruna vardım. Esmâ dedi ki: "Şu herifin Abdullah'ın cesedini astığı haberi bana ulaştı." Sonra sözüne devam etti: "Allah'ım! Onu kefenleyip tahnit edinceye[415] kadar beni öldürme!" Akabinde oğlunun cesedinin parçaları ona getirildi. O da bizzat kendi eliyle onu kefenleyip tahnit etti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Talha anlattı. O babasından, o da Esmâ bt. Ebû Bekir'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr öldürüldüğünde Esmâ'nın yanında, Allah Resûlü'nün (sas) kendisine verdiği ve o sırada takı kutusunun içinde olan bir şey varmış. Esmâ, Târık'a onu getirmesini emretmiş. Târık onu kendisine getirince secde etmiş.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Eymen anlattı; dedi ki:

İbnü'z-Zübeyr'in üzerinde *Aden* işi bir ridâ gördüm. Cuma günü onunla namaz kılıyor ve onunla dışarı çıkıyordu. Sakalı sarıydı. Hitap ettiği zaman sesi gürdü; iki dağdan sesinin yankısı gelirdi. Boynuna dökülen (uzun) saçları vardı ve onları (ortadan) ayırırdı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

---

[415] Tahnit etmek, ölünün kefenine ve bedenine misk benzeri güzel kokuların terkibiyle yapılmış karışımı sürmektir (M).

Âişe'nin giydiği ipek bir elbise vardı. Onu Abdullah b. ez-Zübeyr'e giydirdi.[416]

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr'in üzerinde ipek bir giysi gördüm.

Bize Amr b. Hafs haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Kays el-Abdî anlattı; dedi ki:

Abdullah b. ez-Zübeyr'i, üzerinde açık sarı renkli iki elbiseyle *Kâbe*'yi tavaf ederken gördüm.

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O da Rişdîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. ez-Zübeyr'in, bükülüp dürülmüş[417] siyah bir sarık taktığını gördüm. Onu arkasından bir karış ya da daha az bir miktarda sarkıtırdı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn ve Hallâd b. Yahya haber verdiler; dediler ki: Bize Âsım b. Muhammed el-Umerî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbnü'z-Zübeyr, sarığının (uzantısını) arkasından iki omuzunun arasına bir zirâ ya da ona yakın bir uzunlukta sarkıtıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd ve Ebû Bekir b. Abdullah b. Mus'ab anlattılar. Onlar da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet ettiler:

İbnü'z-Zübeyr öldürüldüğünde Ubeyd b. Umeyr'e, "Ey Ebû Âsım! Nasılsın?" dendi. Ubeyd şöyle cevap verdi: "Lideri öldürülmüş, düşmanı kendisini mağlup etmiş bir adam ne kadar iyiyse, ben de o kadar iyiyim!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Umeyr anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[416] Altın ve ipek elbisenin erkeklere haram olduğuna dair sahih hadisler mevcuttur. Ancak Allah Resûlü (sas) Zübeyr b. el-Avvâm gibi bazı sahabelere mazeretlerinden dolayı özel ruhsat vermiştir. Belki de bu ruhsat sebebiyle Hz. Âişe, Abdullah b. ez-Zübeyr, Enes b. Mâlik gibi bazı sahabeler, bu yasağı haram olarak değil de mekruh olarak değerlendirmiş olabilirler. Buradaki olaya gelince Hz. Âişe'nin yeğenine giydirdiği söylenen bu elbisenin erkeklerin de giyebileceği bir giysi olduğu ve onu taltif için bunu yaptığı düşünülebilir (M).

[417] Asıl yazma nüshada da noktalı ha ile yazılmış olan bu kelime, matbu baskıda noktasız ha ile "harâkaniyyetin" diye geçmektedir. Matbu baskının muhakkiki (Sülemî) dipnotta bunun "koyu siyah" anlamında olduğunu belirtir.

Câbir b. Abdullah'ın Ubeyd b. Umeyr'e, "Ey Aslanım! Nasılsın?" dediğini duydum. Ubeyd, "Düşmanımızın bizi mağlup etmesine rağmen iyiyim!" deyince Câbir de şöyle dedi: "Allah'ım! ***Bizi zalim kimselerin işkenceleriyle imtihan etme!***"[418]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Vehb anlattı. O Ebû Harmele'den, o da Hanzale b. Kays'tan ez-Zürakî'den şunu rivayet etti:

Hanzale, Abdullah b. ez-Zübeyr öldürüldüğünde, "Vallahi düşmanımız bize galip geldi." demiş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Riyâh b. Müslim anlattı. O da şöyle dediğini rivayet etti:

Çarşamba günüydü. İbnü'z-Zübeyr, ordunun en güçlü kuvvetleri olan Hımslı askerlere saldırıyordu. Onları Mescit'ten çıkardı. Onları (savaşmaları için) bir adamın var gücüyle coşturduğunu gördüm. Topluca İbnü'z-Zübeyr'e yöneldiler. Mızrakları havaya kaldırmışlardı. İbnü'z-Zübeyr de onlara doğru yöneldi. O sırada şu mısrayı okuduğunu duydum:

Şayet tek olsaydı dengim, ben ona yeterdim!

Akabinde onlara saldırdı. Bu hücumla öbek öbek çil yavrusu gibi dağıldılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Mus'ab anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Safvân (yukarıdaki mısrayı duyunca) dedi ki: "Vallahi 1.000 kişiye yeterdin!" Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zübeyr, "Ey Ebû Safvân! Hayret ne kadar dâhisin! Eğer onun adamları olsaydı zafer onun olurdu." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd ve Abdullah b. Mus'ab anlattılar. Onlar da Ebü'l-Münzir Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Nâfi b. Sâbit anlattı. O da Benî Esed'in mevlası Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti. [Ebü'l-Münzir ile Benî Esed'in mevlası] dediler ki:

Çarşamba günü olunca Haccâc, İbnü'z-Zübeyr'in bütün çıkış kapılarını tuttu. İbnü'z-Zübeyr bütün geceyi *Mescid-i Harâm*'da namaz kılarak geçirdi. Sonra yerde dizlerini karnına çekip kılıcının bağlarına dayanarak

[418] Yunus, 10/85.

uyukladı. Fecir vaktiyle birlikte uyandı. "Sa'd![419] Ezan oku!" dedi. Sa'd makamda ezan okudu. İbnü'z-Zübeyr abdest aldı. Sabah namazının iki rekât sünnetini kıldı. Ardından müezzin kamet getirdi. İbnü'z-Zübeyr (imam olmak için) öne geçti. Taraftarlarına namaz kıldırdı. Kalem suresini tane tane okudu; sonra selam verdi. Akabinde ayağa kalktı; Allah'a hamd-ü senadan sonra şöyle dedi:

"Görmem için yüzlerinizi açın! -Onların başlarında miğfer ve sarıkları vardı. Yüzlerini açtılar.- Ey ez-Zübeyr ailesi! Benim için kendi canlarınızdan vazgeçtiniz. Biz Araplardan perişan edilen bir sülaleyiz. Ancak kökümüzü kazıyan bir bela başımıza gelmedi. Sadede gelince, ey ez-Zübeyr ailesi! Kılıç darbelerinin inmesi sizi korkutmasın. Ben katıldığım her savaş meydanında darbe alıp ölümüme ramak kala ölenlerin arasından alınmışımdır. Kılıç yarasının tedavisinde hissettiğim şey, darbe anında hissettiğimden daha şiddetlidir. Kılıçlarınızı yüzlerinizi koruduğunuz gibi koruyun. Kılıcını kırıp da kendisini sağ bırakan birini görmeyeyim. Zira silahı [elinden] giden adam tek başına kalmış bir kadın gibidir. Kılıçlara gözlerinizi kapayın. Sizden her biriniz rakibiyle meşgul olsun. Beni gözetlemek sizi [kendi işinizden] engellemesin! 'Abdullah b. ez-Zübeyr nerede?' demeyin! Dikkat edin! Kim beni ararsa [bilsin ki] ben yarışı önde tamamlayan kişiyim.

İbn Selmâ'ya[420] zahir oldu, kendisinin ebedi olmadığı
Hangi yöne giderse gitsin, ölümle karşılaşacağı!
Hayatı zillet karşılığında satın alan değilim ben,
Ölüm korkusundan merdivene çıkan[421] değilim ben!

Şiir Husayn b. el-Humâm el Mürrî'ye aittir.- Allah'ın bereketiyle saldırın!" Sonra kendisi saldırdı ve onları *el-Hacûn*'a kadar sürdü. Derken bir ara bir tuğla atıldı ve yüzüne isabet etti. Ondan dolayı sendeledi ve yüzü kanadı. Yüzüne ve sakalına akan kanın sıcaklığını hissettiğinde şu beyti terennüm etti:

---

[419] İbnü'z-Zübeyr'in müezzinidir (Sülemî, s. 129) (M).

[420] Şair el Husayn b. el-Humâm'ın annesinin adı Selma'dır. Dolayısıyla burada kendisinden üçüncü bir şahısmış gibi söz etmektedir. Belagat ilminde bu sanata "Tecrid" adı verilir (M).

[421] Asıl yazma nüshada [ve Sülemî baskısında] bu kelime (mürtekın) "mübteğin-arayan" diye geçmektedir.

Gerisin geri dönüp kaçmayız biz, kanasa da yaralarımız!

Ancak ayaklarımızın üzerine damlar kanımız!

Hemen üzerine üşüştüler. Bizim deli mevlamız "Vah, Müminlerin Emiri!" diye feryat etti. Onun düştüğü yeri görmüş ve onlara göstermişti. İbnü'z-Zübeyr, üzerinde ipek giysi varken öldürülmüştü.

Onun öldürüldüğüne dair haber Haccâc'a gelince [Allah'a şükür maksadıyla] secde etti ve çıkıp ona doğru yürüdü. Sonunda Târık b. Amr'la birlikte cesedin başucunda durdu. Târık "Analar ondan daha erkek birisini doğurmadı." dedi. Haccâc, "Müminlerin Emirine karşı çıkan birini övüyorsun, öyle mi?" deyince Târık ona şu cevabı verdi: "Evet, bu bizim için en iyi mazerettir. Şayet onun bu cesareti olmasaydı bizim hiçbir mazeretimiz kalmazdı. Herhangi bir hendek, kale ve gücü olmaksızın biz onu yedi aydır kuşatma altında tutuyoruz. Onunla her karşılaştığımızda bize tam karşılık vererek dengeyi sağladı; hatta bize galip geldi." Onların bu diyalogu Abdülmelik b. Mervân'a ulaşınca Târık'a hak verdi.

1378. Abdullah b. Zem'a ﴿عبد الله بن زمعة﴾

[Abdullah b. Zem'a] b. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi Kureybe el-Kübrâ bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Kureybe'nin annesi ise Âtike bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Abdullah b. Zem'a'nın çocukları:

1-Abdurrahman

2-Yezîd

3-Vehb

4-Ebû Seleme

5-Kebîr

6-Ebû Ubeyde

7-Kureybe

8-Ümmü Külsûm

9-Ümmü Seleme

Bunların annesi ise Zeyneb bt. Ebû Seleme b. Abdülesed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Zeyneb'in annesi, Allah Resûlü'nün (sas) eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

10-Hâlid: Annesi ümmü veleddir.

Abdullah b. Zem'a on beş yaşında iken Allah Resûlü (sas) vefat etti. Abdullah [ondan duyduğu bazı hadisleri] ezberlemişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o Abdülmelik b. Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan, o babasından, o da Abdullah b. Zem'a b. el-Esved'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'nü (sas), vefatına neden olan son hastalığında ziyaret ettim. Namaz vaktini bildirmek üzere Bilâl ona geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) bana, "İnsanlara söyle, namaz kılsınlar!" dedi. Bu emir üzerine oradan çıktım. Bazı insanlarla karşılaştım ama onlarla konuşmadım. Ömer b. el-Hattâb ile karşılaşınca ondan başkasını arama ihtiyacı duymadım. Ebû Bekir o anda orada yoktu ve ona "Ey Ömer, insanlara namaz kıldır!" dedim. Ömer makamda [namaz kılmak üzere] kalktı. Tekbir aldığı zaman gür sesli biri olduğu için Allah Resûlü (sas) onun sesini duydu. Bunun üzerine, insanlar görecek şekilde başını odasından dışarı çıkardı ve "Hayır, hayır, hayır! Namazı Ebû Kuhâfe'nin oğlu kıldırsın!" dedi. Allah Resûlü (sas) bu sözü öfkeli bir vaziyette söyledi. Bu söze binâen Ömer, [oradan] ayrıldı ve bana dedi ki: "Ey kardeşimin oğlu! Senin bana 'Namazı kıldır!' sözünü Allah Resûlü (sas) mü sana söyledi?" Ben bu soruya "Hayır! Ancak seni gördüğümde başkasını arama ihtiyacı hissetmedim." diye cevap verince Ömer şöyle dedi: "Bana 'Namazı kıldır!' dediğinde bu emri Allah Resûlü'nün (sas) vermesinden başka bir ihtimal aklıma gelmedi. Zannım böyle olmasaydı, insanlara namaz kıldırmazdım." Ben de dedim ki: "Ebû Bekir'i göremeyince namaz kıldırmak için burada hazır olanlar arasında en ehil olan kişinin sen olduğunu düşündüm."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ca'fer ailesinin mevlası Muhammed b. Seleme anlattı. O Ebü'l-Huveyris'den, o Nâfi b. Cübeyr'den, o da Abdullah b. Zem'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer oradan ayrıldı ve benimle karşılaştı. Bana, "Seni yaptığın şeye sevk eden neydi?" diye sorunca ben şu cevabı verdim: "Allah Resûlü (sas) bana 'İnsanlara söyle, namaz kılsınlar!' dedi. Ben de Ebû Bekir'i göremeyince namaz kıldırmaya senden daha ehil olan birinin bulunmadığını düşündüm" dedi. Bu cevapla Ömer'i susturdum.

1379. Abdurrahman b. Ezher ﴿عبد الرحمن بن أزهر﴾

[Abdurrahman b. Ezher] b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb.

Annesi el-Bükeyre bt. Abduyezîd b. Hâşim b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Abdurrahman b. Ezher'in çocukları:

1-Cübeyr: Künyesini [Ebû Cübeyr diye] bundan almıştı.
2- Tuleyb
3- Süleyman
4- Abdullah el-Ekber
5- Hafsa

6- Âişe

Bunların annesi Ümmü Seleme bt. Hafâce b. Herseme b. Mes'ûd b. Sa'lebe b. Habîb b. Vâile b. Dühmân b. Nasr b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin'dir.

7- Amr
8- Abdurrahman
9- Ebû Abdullah
10- Abdülhamîd

Son dördünün annesi Ubeysoğulları'ndan Si'lâ bt. Gallâk b. Mervân b. el-Hakem b. Mervân b. Zinbâ b. Cezîme[422] b. Revâha'dır.

11-Abdullah el-Asğar

12-Mevhib

[422] Bu isim Mahmûdiyye nüshasında başında cim harfi yerine "noktalı ha" harfi ile "Hazîme" diye geçmektedir.

13-Ümmü Abdullah

Son üçünün annesi ümmü veleddir.

14-Ezher

15-İshâk

Son ikisinin annesi ümmü veleddir.

16-İshâk el-Asğar: Annesi ümmü veleddir.

17-Ümmü Müslim: Annesi Kuzze bt. Arfece b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

18-Zeyneb: Annesi Süleymoğulları'ndan Ebû Useym b. Zeyd b. Abbâs b. Âmir b. Hay b. Ri'l'in kızıdır.

19-Zer'a

20-Ümmü Cemîl

Son ikisinin annesi ümmü veleddir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd anlattı. O ez-Zührî'den, o da Abdurrahman b. Ezher'den şöyle dediğini rivayet etti:

Huneyn'de Hz. Peygamber'i (sas) kafilelerin arasında gezinip Hâlid b. el-Velîd'in evini sorarken gördüm. O sırada ben de onun yanındaydım. Derken o gün içki içmiş bir adam getirildi. Allah Resûlü (sas), yanındakilere ellerindeki şeylerle ona vurmalarını emretti. Kendisi de onun üzerine toprak saçtı.

1380. Abdullah b. Mükmel ﴿عبد الله بن مكمل﴾

[Abdullah b. Mükmel] b. Avn[423] b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb.

Annesi el-Ukayle bt. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'dir.

Abdullah b. Mükmel'in çocukları:

1-Abdurrahman

2-Ümmü Cemîl

[423] Mahmûdiyye nüshasında bu isim (Avn), "Avf" diye geçmektedir (Sülemî, s. 138) (M).

Bunların annesi, Himyer'in Yahsub boyuna mensup Yemenlilerden esir olarak alındıktan sonra köle yapılan ve ümmü veleddir.

3-Ezher

4-Manzûre

Son ikisinin annesi Benî Abdüşems'in müttefiki olan Meymûne bt. el-Alâ b. el-Hadramî'dir.

5-Utbe: Annesi, ümmü veleddir.

Bunlardan başka iki tane de kızı olmuştur ki, anneleri Ensârın müttefiki olan Kudâ'a kabilesinden Sehle bt. Âsım b. Abdülced b. el-Aclân'dır.

Abdullah b. Mükmel, Abdurrahman b. Ezher'in yaşıtıydı. Hz. Peygamber'i (sas) görmüştü.

Medine'de İbn Mükmel'e ait olduğu söylenen ev, Mervân'ın evinin hizasında *Rahbetü'l-Kadâ*[424] denilen yerdedir. Bu ev, Abdurrahman b. Abdullah b. Mükmel'e aitti.

1381. el-Misver b. Mahreme ﴿المسور بن مخرمة﴾

[el-Misver b. Mahreme] b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb. Künyesi *Ebû Abdurrahman*'dır. Annesi, Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşi Âtike bt. Avf b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'dir ki, aynı zamanda Hz. Peygambere'e (sas) bîat eden muhacir kadınlardan biriydi.

el-Misver b. Mahreme'nin çocukları:

1-Abdurrahman: Künyesini bunun adından almıştı.

2-Âmine

3-Remle

4-Ümmü Bekir

5-Sufey

Bunların annesi Emetüllah bt. Şürahbîl b. Hasene'dir.

6-Abdullah

[424] Mescid-i Nebevî'nin batısına düşen meydandır (M).

7-Hişâm

8-Muhammed

9-el-Husayn

10-Hafsa

Son beşinin annesi, ez-Zibrikân b. Bedr b. İmruülkays b. Behdele b. Avf b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm'in kızıdır.

11-Amr

12-Hamza

13-Ca'fer

14-Avn

Son dördünün nesli devam etmemiştir. Bunların anneleri ümmü veled olan farklı câriyelerdir.

15-Büreyhe: Annesi, Sakîf kabilesinden Bâdiye bt. Gaylân b. Seleme b. Mu'attib'dir.

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde el-Misver b. Mahreme on sekiz yaşındaydı ve ondan birçok hadis [dinleyip] hafızasına almıştı.

Bize Ali b. el-Ca'd ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Müleyke anlattı. O da el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'nü (sas) minberde şunları söylerken duydum: *"Benî Hişâm b. el-Muğîre; kızlarını benim kızımın üstüne kuma olarak Ali ile evlendirmek için izin istediler. Ben buna izin vermiyorum. Tekrar söylüyorum; ben buna izin vermiyorum. Ancak Ali benim kızımı boşayıp da onların kızıyla evlenmek isterse o zaman izin veririm. Kızım benim bir parçamdır. Ona sıkıntı veren şey bana da sıkıntı verir. Onu inciten şey beni de incitir."*

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Amr b. Dînâr'dan, o İbn Ebû Müleyke'den, o da el-Misver b. Mahreme'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) şöyle dedi: *"Fâtıma benden bir parçadır. -* Ya da *'Bir çiğnemlik et parçasıdır.'* dedi.- *Kim onu incitirse beni incitmiş olur."* Hişâm

dedi ki: Süfyân bu hadisi bize 168 yılında nakletti. O zaman *Abbâdan*'a[425] bizim yanımıza gelmişti.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hz. Peygamber (sas) abdest alırken ben de onun arkasında ayakta duruyordum. O esnada bir Yahudi yanıma geldi ve bana "Onun elbisesini sırtından yukarı kaldır!" dedi. Ben de (nübüvvet mührünü görmek için) elbiseyi yukarı kaldırmak üzere gittim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas) yüzüme su serpti.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir haber verdi; dedi ki. Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da el-Misver'den şunu rivayet etti:

el-Misver [rüyasında] bir miktar yiyecek stoklar. Akabinde güz bulutlarından bir bulut görür ve bu onun hoşuna gitmez. Sabahladığı zaman çarşıya gelir ve "Kim bana gelirse şu yiyeceği maliyetinin fiyatına vereceğim." der. Bu durum Ömer b. el-Hattâb'a ulaşınca hemen çarşıya, onun yanına gelir ve "Delirdin mi sen, el-Misver?" der. el-Misver cevaben der ki: "Hayır vallahi! Ey Müminlerin Emiri! Ancak güz bulutlarından bir bulut gördüm; bu hoşuma gitmedi. Bu nedenle insanlara fayda veren şeylerden de soğudum. O yiyecekten kâr etmekten de içime bir nefret geldi. Bundan dolayı ondan kâr etmeyi istemedim. Bunun üzerine Ömer ona, "Allah seni hayırla ödüllendirsin!" der.

Bize Abdülmelik b. Amr haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir'den -bir defasında "ani'l-Misver [o da el el-Misverden]", bir defasında da "enne'l-Misver [nakletti ki el-Misver]" dedi- şunu rivayet etti:

el-Misver ticaret yapmak üzere *Zülmecâz*[426] ya da *Ukâz*[427] çarşısına çıktı. Bir de ne görsün! Ensâr'dan dili kekeme ya da peltek olan bir adam insanlara imam olmak üzere öne geçiyor. Hemen onu arkaya itip başka

[425] Günümüzde Abadan olarak bilinen bu meşhur şehir İran sınırları içindedir. Fars Körfezinin kıyısında Şattularab'daki bir adada denizden 53 km. içeride yer almaktadır. (M)

[426] *Zülmecâz*, Arapların Cahiliye döneminde en meşhur olan çarşılarından biridir. Orada zilhicce ayının başından sekizinci gününe kadar pazar kurulurdu (Sülemî, s. 143) (M).

[427] Mekke yakınındaki meşhur panayırdır. Her sene Araplar orada toplanır, bir ay süreyle alış veriş eder, şiirlerle atışır ve birbirlerine karşı övünürlerdi (M).

bir adamı [imam olması için] öne geçirdi. Geriye itilen adam buna kızdı ve Ömer'e gidip, "Ey Müminlerin Emiri! el-Misver beni geri itti ve başka bir adamı öne geçirdi." dedi. Ömer de buna kızdı ve "Hayret sana ey el-Misver!" diye söylenmeye başladı. Evine haber göderip çağırttı. el-Misver (eve) gelince ona bu durum iletildi. O da Ömer'in yanına geldi. Ömer onun geldiğini görünce "Hayret sana ey el-Misver!" dedi. el-Misver, "Dur, hemen acele etme, ey Müminlerin Emiri! Vallahi ben iyilikten başka bir şey düşünmedim." deyince Ömer, "Hayır bunun neresinde!" diye gürledi. el-Misver buna şu cevabı verdi: "*Ukâz* ya da *Zülmecâz* çarşısında pek çok insan toplamr. Onların çoğu Kur'ân işitmemiştir. Adamın dili kekeme ya da peltek idi. Kur'ân'm onun dilinde bölük pörçük olmasından korktum. Bunun için onu geriye ittim. Dili fasih olan bir adamı öne geçirdim." Bunun üzerine Ömer, "Allah seni hayırla ödüllendirsin!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdurrahman b. Avf, şûrada[428] görevlendirildiğinde [kendi kendime], "Müslümanların [halifeyi belirlemek gibi önemli bir] işini yüklendiği bir zamanda onu terk etmem yanlış olur." dedim ve başka zaman olmadığı kadar onu sık ziyaret ettim. Hilâfet görevini Abdurrahman ya da Sa'd'dan birinin üstlenmesi en çok arzu ettiğim şeydi. Birgün dışarı çıktım. Amr b. el-Âs, arkamdan bana yetişti ve "Misver, el-Misver!" diye seslendi. Ona doğru dönünce şöyle dedi: "Kendisinin daha hayırlı olduğunu bildiği halde başkasının bu işe getirilmesi durumunda dayının Allah'a [nasıl hesap vereceği konusundaki] düşüncesi nedir?" Bundan başka bana hoşuma gidecek bazı şeyler daha söyledi. Hemen Abdurrahman b. Avf'a geldim. Onu, Hazine kuyusunun yanında ayaklarından birini yere koymuş vaziyette uzanmış halde buldum. Ona, "Bana şöyle şöyle diyen adamı keşke bir düşünsen!" dedim. Doğrulup oturdu ve "Kim o?" diye sordu. Ben de "Söylemem!" dedim. O takdirde benimle konuşmayacağına dair yemin etti. Bu söze binaen ona [Amr'ın adını] söyledim. Bunun üzerine dedi ki: "Vallahi bir hançerin boğazımdan saplamp göbeğimden çıkarılması bana, Ömer b. el-Hattâb'ı [halife olarak] takip etmemden daha sevimlidir."

[428] Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifeyi tayin etmek için teşkil ettiği şûradır (M).

Osman'a bîat edildiği gecenin sabahında Abdurrahman kapımı çaldı ve bana, "Ey kardeşlerimin oğlu! Sen bu cihette -Muhâcirleri kastediyor-benim açığımı kapat! Ben de şu cihette -Ensârı kastediyor- senin açığını kapatayım! Bana Ali'yi ve Osman'ı çağır!" dedi. Ben Ali'yi istiyordum. "Hangisinden başlayayım?" diye sorduğumda, "Hangisinden istersen!" diye cevap verdi. Ben de hemen Ali'ye vardım ve "Dayım seni çağırıyor ve 'Hazinede benimle buluşsun!' diyor." dedim. Ali, "Seni, benimle beraber (çağırman için) başka birine daha gönderdi mi?" dedi. Ben de "Osman'a!" dedim. Bu kez "Hangimizden başlamanı emretti?" diye sordu. Ben "Ona sordum, 'Hangisinden istersen ondan başla!' dedi." diye cevap verdim. Ardından Osman'a gittim ve "Dayım seni çağırıyor." dedim. Osman bana "Seni, benimle beraber (çağırman için) başka birine daha gönderdi mi?" dedi. "Ali'ye gönderdi." dedim. "Hangimizden başlamanı emretti?" diye sorunca ben "Ona sordum, 'Hangisinden istersen ondan başla!' dedi." dedim. Ona da Abdurrahman'ın, "Hazinede benimle buluşsun!" dediğini söyledim. Osman da, "O, toplayacağı kimselere Hazinede buluşmak üzere randevu verir." dedi. Onlarla beraber hazine odasına girdim. Vallahi orada benim dışımdaki ilk muhacirlerden başka hiç kimse yoktu. İşte o an onların istişare edip Osman'a bîat edilmesinde ittifak ettikleri ve topluca ona bîat ettikleri andır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından rivayet etti. Yine bana Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes anlattı. O babasından, o da el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Musa b. Ya'kûb anlattı. O amcasından, o da İbnü'z-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize İbn Ebû Habîbe anlattı. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti. [Şürahbîl'in babası, el-Misver b. Mahreme, İbnü'z-Zübeyr ve İbn Abbâs] dediler ki:

Osman b. Affân, el-Misver b. Mahreme ile kuşatma altında olduğu haberini Mu'âviye'ye ulaştırdı. Ayrıca ona kendisini koruyacak orduyu süratle göndermesini emrediyordu.[429] el-Misver gelip de haberi kendisine verince Mu'âviye güçlü ve hızlı olan seçkin devesine bindi. Yanında Mu'â-

[429] Sülemî'nin tahkikindeki dipnotunda belirtiğine göre kaynaklarda bu teklifin tam tersi bir durum söz konusudur. Mu'âviye onu korumak için bir ordu göndermek istemiş, ancak Hz. Osman bunu reddetmiştir (Sülemî, s. 146) (M).

viye b. Hudeyc[430] ile Müslim b. Ukbe vardı. *Dımaşk*'tan Osman'a gitmek üzere ayrı ayrı yürüdüler. Mu'âviye gece yarısı *Medine*'ye girdi. Osman'ın kapısını çaldı ve içeriye girdi. Osman onun üzerine kapandı ve başını öptü. Ardından, "Ordu nerede?" dedi. Mu'âviye "Hayır, vallahi sadece üç kişi geldik." deyince Osman "Allah seni sıla-i rahime muvaffak etmesin! Zaferini yüceltmesin! Bundan yana hayırla ödüllendirmesin! Vallahi ben sadece senin için öldürülüyorum; senden dolayı kınanıyorum." diye çıkıştı. Bunun üzerine Mu'âviye dedi ki: "Annem babam sana feda olsun! Şayet sana ordu gönderseydim âsiler bunu duyar; ordu sana ulaşmadan önce acele davranarak seni öldürürlerdi. Ama benim yanımda güçlü ve hızlı olan seçkin develer var. Onların hızlarına ulaşılmaz ve kimse beni fark etmez. Sen de benimle beraber çık! Vallahi sadece üç gece sonra *Şam*'ın nişanelerini görürsün. Orada Müslüman adamlar çoktur ve senin hakkında en iyi düşünen kimseler onlardır." Bu teklife Osman, "Bana ne kötü bir yol gösteriyorsun!" diyerek olumsuz cevap verdi ve bunu kabule yanaşmadı.

Mu'âviye *Şam*'a dönmek üzere çıktı. el-Misver de *Medine*'ye doğru yola çıktı. Mu'âviye *Şam*'a dönerken, el-Misver onunla *Zülmerve* [431]denilen yerde karşılaştı. el-Misver, Osman'ın yanına geldi. Osman Mu'âviye'nin özrünü kabul etmemiş bir halde onu kınıyordu. Son kuşatma altına alındığı sırada yine el-Misver'i Mu'âviye'ye gönderdi. el-Misver hızlı bir şekilde giderek Mu'âviye'ye vardı ve "Osman, kendisine piyade ve süvari birlikleri göndermen, doğru yolda ona yardımcı olman ve ona yapılan zulme engel olman için beni sana gönderdi." dedi. Mu'âviye, el-Misver'in bu sözleri üzerine şunları söyledi: "Osman (idaresini) güzel yaptı, Allah da ona iyilikler ihsan etti. Sonra bu tutumunu değiştirdi, Allah da ona bahşettiği ihsanını değiştirdi (ve kesti). Böylece sıkıntıya düştü. Ey el-Misver! Osman'ı yalnız bıraktınız. Sonunda onun canı boğazına geldi. Şimdi de diyorsun ki, 'Git, onu ölümden kurtar!' Bu benim elimde değildir." Sonra beni oturduğu odanın üzerindeki bir odada konuk etti. Osman -Allah ona

[430] Bu isim asıl yazma nüshada noktalı ha harfiyle "Hudeyc" diye geçmektedir (Sülemî, s. 146) (M).

[431] Medine'nin kuzeyinde el-Cezl vadisiyle el-Hamd (الحمض) vadisinin kesiştiği yere yakın bir mekândır (M).

rahmet etsin ve ondan razı olsun!- öldürülünceye kadar (o odada) hiç kimse benim yanıma gelmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye bana dedi ki: "Ey el-Misver! Sen de Osman'ı öldürenlerden birisin!" Ben de, "Ey Mu'âviye! Vallahi ben ona karşı samimi ve dürüst oldum; onun yanında yer aldım. Sen ise ona ikiyüzlü davrandın ve onu yardımsız bıraktın. İstersen *Şam*'a geldiğim zaman insanlara senin ve benim şu sözlerimi aktarayım!" Mu'âviye bu teklife, "Hayır, Ebû Abdurrahman!" diye cevap verdi.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şunu rivayet etti:

Mervân, evini (oğlu) Abdülmelik b. Mervân'a sadaka olarak vermek istediğinde şahitlik yapması için el-Misver'i çağırdı. el-Misver (şahitlik yapmak üzere) geldiğinde "Absli kadın o eve varis olacak mı?" diye sordu. Mervân, "Hayır!" diye cevap verince el-Misver, "Öyleyse ben de şahitlik yapmıyorum." dedi. Mervân, "Niçin?" diye sorunca ona şu cevabı verdi: "Sen onu bir elinden alıp diğerine koyuyorsun." Mervân bu sefer, "Sana ne oluyor? Bu senin verdiğin bir hüküm mü? Sen sadece şahit olacaksın." diye üsteleyince el-Misver şöyle dedi: "Her bir kötülük işlediğinizde ben ona şahit gösteriliyorum". Abdullah dedi ki: "Absli kadın, Mervân'ın eşi idi."

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübârek anlattı. O, Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver b. Mahreme dedi ki: "Toprak öyle insanları [bağrına basıp] örttü ki, benim sizinle beraber oturduğumu görselerdi [bu beraberlikten dolayı], onlardan utanırdım."

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî, Hâlid b. Mahled el-Becelî ve Âmir b. Lüeyoğullarından Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdiler; dediler ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver, Mescit'e konulan sudan içmezdi. Bundan hoşlanmaz ve onun sadaka olduğunu düşünürdü.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver bir oğlunun, "Ben Allah'a şirk koştum -ya da 'Ben Allah'ı inkar ettim'" dediğini duydu. Hemen onun göğsüne vurduktan sonra ona şöyle dedi: "***Estağfirullah*** [Allah'tan af dilerim!]" de! Üç defa "***Amentü billah*** [Ben Allah'a inandım.]" de!

Bize Muhammed b. Mu'âviye en-Nîsâbûrî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Bana halam Ümmü Bekir bt. el-Misver anlattı; dedi ki:

el-Misver b. Mahreme *Mekke*'ye geldiğinde geçirdiği her gün yedi defa tavaf yapardı. Bu yedi tavafı birleştirip arka arkaya yapardı. Ardından her yedi tavaf için iki rekat namaz kılardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şunu rivayet etti:

Babasının yüzüğündeki nakış "el-Misver b. Mahreme" imiş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Babam el-Misver b. Mahreme, ikindiden sonra kıldığı iki rekat namazı ölünceye kadar terketmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da el-Misver'in mevlası Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver b. Mahreme cenazeyi [kabre] koyduğu zaman kabirlerin üzerine oturmaktan geri dururdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdullah b. Ca'fer'den, o Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Ümmü Bekir'in babası el-Misver, çok uzun müddet devamlı olarak oruç tutarmış.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer şöyle dediğini rivayet etti: O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver'i bir yağdanlıkta bulunan fil kemiğinden elde edilmiş yağı sürerken gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in huzuruna vardım. O esnada Muhâcirler de yanında iken sadakalarım [ve verileceği yerleri belirlediği] yazılı belgesini okuyordu. Ayağa

kalktım; şunu söylemek istiyordum: "Ey Müminlerin Emiri! Sen hayrı düşünüp hayır niyetiyle bu işi yapıyorsun. Ben korkarım ki, ileride senin gibi samimiyet ve hulûs-i niyet sahibi olmayan kişiler gelir de senin bu yaptığını mirasları kesmek için delil olarak kullanırlar." Sonra [fikir beyanında] muhacirlerin önüne geçmekten utandım. Öyle tahmin ediyorum ki, şayet ben bu sözü söyleseydim Ömer hiçbir şeyi sadaka olarak vermezdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben babamın atâsım Ömer'den alıyordum. Babam evinde oturuyordu. Ömer, onu [atâsını almak için kendisine] gelmekle mükellef tutmuyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O Züfer b. Akîl'den, o da el-Misver b. Mahreme'den şunu rivayet etti:

Züfer, *Minâ* gecelerinde el-Misver'in, "*Minâ*'ya girin!" diyerek *Akabe*'nin arkasındaki insanları *Minâ*'ya dahil ettiğini görmüş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Babam, hac ibadetini yaptığı her defasında mutlaka *Kuzah*'ta dururdu ki, orası *Meş'ar-i Harâm*'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kûfe'de Ali'nin yanına vardım. Kendisine ait iki kapısı olan bir evde [alanların ismini] yazmadan ganimet dağıtıyordu. Şöyle dedi: "Ey İbn Mahreme!

İşte benim devşirdiklerim! İçindedir onun tercihe şâyan güzelleri,
Zira her meyve devşirenin, ağzına gider eli!"[432]

Ben ona, "Ey Mü'minlerin Emiri! İnsanlar sana [tekrar ganimet almak için] dönüp geri geliyor." deyince o da, "Gerçekten bunu yapıyorlar mı?"

[432] Bu beyit, yanındaki güzel şeylerden istifade konusunda başkasını kendi nefsine tercih etmek için kullanılan bir darb-ı meseldir. Hz. Ali, bu sözüyle ganimet mallarının iyisini seçip ayırmadığını, hepsinin orada mevcut olduğunu kast etmektedir (M).

diye sordu. Ben "Evet!" deyince "Öyleyse [pay alanların isimlerini] yazın!" dedi. Ondan sonra [isimler] yazıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdullah b. Ca'fer'den, o Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şunu rivayet etti:

el-Misver, *Kâdisiyye* savaşında üzerinde yakut ve zeberced [taşları] olan altın bir ibrik bulmuş. Onun ne olduğunu anlamamış. Akabinde İranlı biri onunla karşılaşmış ve "Onu 10.000 [dirheme] alırım." demiş. O zaman el-Misver onun değerli bir eşya olduğunu anlamış. Onu Sa'd b. Ebû Vakkâs'a götürüp olayı anlatmış. Bunun üzerine Sa'd, onu kendisine ganimet olarak vermiş ve "Onu 10.000'e satma!" demiş. Ardından Sa'd onu 100.000'e satmış ve parayı el-Misver'e vermiş. Sa'd, o paradan [ganimetin kamuya ait olan] beşte birini de almamış.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Biz, Ömer b. el-Hattâb'dan takvayı öğreniyorduk.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben el-Misver b. Mahreme'yi *Mekke*'ye doğru çıktığında, öldürüldüğü son gidişinde gördüm. Vasiyetini yazdı ve mühürlenmiş olarak Benî Zühre'den bazı adamlara verdi. "Onun içindekilerinin gerçek olduğu" konusunda onları şahit tuttu ve mühürlü olduğu haliyle içindeki vasiyetlere şahit olmalarını emretti. Bu şartla onlar vasiyeti aldılar. el-Misver öldürüldüğünde vasiyet yazılı belgeyi Abdurrahman b. el-Misver'e teslim ettiler. Vasiyet ona yapılmıştı. Bu nedenle Abdurrahman, belgenin içinde yer alan vasiyetleri yerine getirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriyâ b. Yahya es-Sa'dî anlattı. O babasından, o Atâ b. Zeyd el-Leysî'den, o da Süfyân'ın ya da Mervân b. el-Hakem'in mevlası Şakîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver, *Mekke*'de İbnü'z-Zübeyr'e katıldı. Orada onunla beraber ikamet etti. İbnü'z-Zübeyr, hiçbir konuda o olmadan kesin karar vermezdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

el-Husayn b. Nümeyr, *Mekke*'ye yaklaşınca, el-Misver b. Mahreme *Medine*'den getirdiği silah ve zırhları çıkarıp [30-50 yaş arasındaki] yetişkin, güçlü süvariler olan mevlalarına dağıttı. Beni çağırdı ve "Ey Abdurrahman b. el-Misver'in mevlası!" dedi. Ben, "Buyur!" deyince dedi ki: "Şu zırhlardan kendine bir zırh seç!" Ben de bir zırh ve onun levazımatı olan şeyleri seçtim.[433] O gün ben taze, genç bir delikanlıydım. O atlıların öfkelendiklerini gördüm. Şöyle diyorlardı: "Şu çocuğu bize tercih ettin. Vallahi ciddi bir zorluk olduğunda bu seni terk eder." el-Misver onlara şu cevabı verdi: "Siz mutlaka onda sebat göreceksiniz." Savaş başladığında el-Misver, zırh ve levazımatı birlikte silahını kuşandı. Mevlaları onun etrafında halka oluşturdu. Sonra ondan ayrıldılar ve insanlar birbirine karıştı. el-Misver kılıcıyla vuruyordu. İbnü'z-Zübeyr yarışta birinci idi ve önde cesur biri olarak görülüyordu. Mus'ab b. Abdurrahman da onunla beraber idi. İkisi birlikte harika işler yapıyorlardı. Nihayet bir grup düşman el-Misver'in etrafını sardı ve onu çember içine aldı. Hemen yanındaki mevlaları kalkıp onu var güçleriyle savundular. el-Misver onlara bağırıyor ve künyeleri ile onlara hitap ediyordu. Düşman askerleri el-Misver'e ulaşamadı. Onlar ise o gün *Şam* ordusundan birçok asker öldürdü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver vee Ebû Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti:

Mancınıktan atılan bir taş, el-Misver b. Mahreme'ye isabet etti. Taş önce *Kâbe*'ye çarpmış, ondan kopan bir parça ayakta namaz kılarken el-Misver'in yanağına isabet etmişti. Bundan dolayı [yaralı olarak] günlerce hasta yattıktan sonra Yezîd b. Mu'âviye'nin ölüm haberinin *Mekke*'ye ulaştığı gün vefat etmişti. İbnü'z-Zübeyr o gün henüz halife sıfatını almamıştı; yönetim şura ile yürütülüyordu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu olayı Şürahbîl b. Ebû Avn'a anlattım. Dedi ki: Babam bana bu konuda şunları anlattı: el-Misver b. Mahreme bana, 'Ey Abdurrahman'ın mevlası! Abdest almam için su dök!' deyince ben 'Nereye gideceksin?' diye sordum. 'Mescid'e!' dedi. Abdest alması için su döktüm; abdestini eksiksiz olarak aldı. Üzerinde savaşın olmadığı zamanlarda giydiği hafif bir zırh olduğu halde çıktı. Hicr'e geldiğinde

[433] Bu kelime (fehtertu-seçtim), III. Ahmed nüshasında "feehaztu [aldım]" diye geçmektedir.

'Zırhımı al!' dedi. Ben de zırhı alıp giydim ve ona yakın bir yerde oturdum. O Hicr'de namaz kılarken *Kâbe*'ye taşlar atılıyordu. Geldim, yanıbaşında durdum ve "Efendim, bugün [mancınıktan] çok fazla taş atıldığını görüyorum. Keşke zırhını ve miğferini giysen veya buradan başka bir yere gitsen, ya da yerine dönsen! Burada emniyette olmadığını düşünüyorum. Vallahi hiçbir şeyin faydası yok! Onlar bizim üstümüzdeler. Biz onlar için sadece bir hedefiz." dedim. Bunun üzerine el-Misver şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Ölüm her halükârda gelmeyecek mi? Vallahi bir adamın basiretli olarak düşmanını mağlup etmesi ya da [mağlup olduğu takdirde] sağlam bir özrünün olması için çalışması ve nihayet ölmesi, onun bir deliğe tıkılıp sonra oradan alınarak ölüme götürülmesinden; zillet ve hakaret içinde boynunun vurulmasından çok daha iyi ve çok daha sevaplıdır.' Akabinde, 'Bana zırhımı getir!' dedi. Zırhını alıp giydi ama miğferini giymeye yanaşmadı. Derken mancınıktan üç taş fırlatıldı. Bunlardan birincisi Hicr'in bitişindeki Rükn'e isabet etti. *Kâbe*'nin duvarını yardı ve kayboluncaya dek içine girdi. Ardından aynı yere gelen ikincisi onu takip etti. Arkasından yine aynı yere isabet eden bir üçüncüsü onu takip etti. Taşlar Hicr'in önünü kapatmıştı. Sonra yine taş atıldı. Bu kez taş hedefine isabet etmedi; ama ondan bir parça koptu. el-Misver'in yanağına ve başının sol yanına çarptı. Taş onu fena halde ezdi. Bu nedenle el-Misver hemen bayıldı. Ben ve onun Süleym adlı mevlası onu taşıdık. Haber İbnü'z-Zübeyr'e ulaşınca koşarak bize geldi ve onu taşıyanlara yardım etti. Mus'ab b. Abdullah ile Ubeyd b. Umeyr de bize yetişti. el-Misver o günü hiç konuşamadan geçirdi. Ancak geceleyin ayılabildi. Bazı isteklerini vasiyet etti. Ubeyd b. Umeyr ona, 'Ey Ebû Abdurrahman! Gördüğün kişilerin savaşı hakkında ne düşünüyorsun?' diye sordu. O da, 'Bunun uğrunda öldürüldük.' diye cevap verdi. Bunun üzerine Ubeyd, 'Elini uzat!' dedi ve elinin üzerine vurdu. Öte yandan İbnü'z-Zübeyr, el-Misver ölünceye kadar onu hiç yalnız bırakmadı ve bir hasta bakıcı gibi onunla ilgilendi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şöyle dediğini rivayet etti:

Onun göğüs kafesinden kemiklerinin çıktığını [derinin altından belli olduğunu] gördüm. O [taş çarpmasından sonra] sadece beş gün yaşadı ve öldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Yezîd b. Mu'âviye'nin ölüm haberi geceleyin geldi. *Şam* ordusu, ona ve yanındaki birkaç kişiye eziyet ediyordu. İbnü'z-Zübeyr, "Bu haberi sabah oluncaya kadar gizli tutun, kimseye söylemeyin!' dedi. Ben geldim; Mahreme b. Nevfel'in evininin üst katındaki bize ait bir odada durdum. Avazımın çıktığı kadar, "Ey *Şam* halkı, ey münafıklar, ey uğursuzlar! Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, Yezîd öldü.' diye bağırdım. Şamlılar bağırıp çağırdılar; [bana] sövdüler ve hayal kırıklığına uğradılar. Sabah olduğu zaman genç bir delikanlı geldi ve bizden eman istedi. Biz de ona eman verdik. İbnü'z-Zübeyr'in yanına geldi. O esnada İbnü'z-Zübeyr ile Abdullah b. Safvân, Kureyşli bazı ihtiyarlarla birlikte Hicr'de oturuyorlardı. el-Misver b. Mahreme evde, ölüm döşeğinde yatıyordu. Delikanlı oradakilere şöyle hitap etti: "Ey Kureyş topluluğu! Bu iş, sizin işiniz; halife sizin halifenizdir. Biz sadece sizden bir adamın emrine uyarak çıkıp [buraya geldik]. O adam öldü. Şayet uygun görürseniz *Kâbe*'yi tavaf etmemize izin verin! Ondan sonra çıkıp memleketimize gideriz. Sonunda siz de içinizden bir adamın halife olmasında ittifak edersiniz; böylece biz de sizin emrinize gireriz." Bu konuşma üzerine İbnü'z-Zübeyr, "Hayır, bunda hayır yoktur!" dedi. Abdullah b. Safvân ise "Neden olmasın? Evet, bunu yapalım!" dedi.

Ardından İbnü'z-Zübeyr dedi ki: "Ey Ebû Safvân! Kalk, el-Misver'e gidelim! Zira biz, o olmadan hiçbir konuda kesin karar vermeyiz." Kalkıp el-Misver'in yanına vardılar. İbnü'z-Zübeyr ona, "Ey Ebû Abdurrahman! Şamlılar *Kâbe*'yi tavaf etmek için izin istiyorlar. Ondan sonra da memleketlerine dönecekler. Sen bu konuda ne düşünüyorsun?" diye sorunca el-Misver ona "Beni oturma konumuna getirin!" dedi. Onu oturma konumuna getirdiler. Hemen ***"Allah'ın mescitlerinde Allah'ın adının yükseltilmesine engel olan ve onların yıkılması için çalışan kimseden dahazalim***

kim olabilir? Onlar o mescitlere sadece korkarak girebilirler."[434]ayetini okudu ve sözüne şöyle devam etti: "Bunlar Allah'ın evini tahrip ettiler, Allah'a sığınan insanları korkuttular. Onlar nasıl Allah'a sığınanları korkuttularsa siz de onları korkutun!" el-Misver'in bu sözlerinden sonra konuyu onunla biraz daha istişare ettiler. Ancak el-Misver [daha fazla dayanamadı ve] takati kesildi; yatağına uzandı ve o gün öldü. Allah ona rahmet eylesin ve ondan razı olsun!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver'in cenazesinin yıkanması sırasında oradaydık. Oğulları da oradaydı. İbnü'z-Zübeyr, onun cenazesini yıkama işini üzerine aldı. İlk önce onu saf suyla yıkadı. İkinci defa su ve sidr ile, üçüncü defa su ve kâfur ile yıkadı. Yıkama işini bitirince ona abdest aldırdı; ağzına, burnuna su verdi. Ardından biri *Yemen* işi pamuklu bez almak üzere üç parça bezle onu kefenledik. İbnü'z-Zübeyr'in onun cenazesini, tabutun iki ayağı arasına girerek taşıdığını gördüm. *el-Hacûn* da cenaze namazını kıldırıncaya kadar tabutu taşımayı [bir an bile] bırakmadı. Biz [onun cenazesini taşırken] ölüleri ve Şamlıları çiğneyip geçtik. Şamlılar da bizimle beraber onun cenaze namazını kıldılar. O gün İbnü'z-Zübeyr, onun cenazesiyle beraber tütsü yapılacak dalları taşımamızı yasakladı. Sonra cenazesinin konacağı kabre geldik. Oğulları kabre indi. İbnü'z-Zübeyr cenazeyi ayak tarafından usulca kabre indirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Şebîb anlattı. O Ebû Vehb'den, o da Atıyye b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Yezîd b. Mu'âviye'nin ölüm haberinin geldiği günde el-Misver b. Mahreme'nin cenazesi kaldırıldığı zaman Şamlılar savaşı bıraktılar ve işi bitirdiler. İbnü'z-Zübeyr ile '*Kâbe*'yi tavaf edip oradan ayrılmaları' hususunda konuştular. İbnü'z-Zübeyr ise buna yanaşmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şürahbîl b. Ebû Avn haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdurrahman b. el-Misver'in, [babası] el-Misver öldüğü gün ridasını çıkarıp gömlekle yürüdüğünü gördüm.

---

[434] Bakara2/114.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı: O Ümmü Bekir bt. el-Misver'den:

'el-Misver b. Mahreme'nin *el-Hacûn*'da defnedildiğini' nakletti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü Bekir bt. el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Misver, *Mekke*'de hicretten iki yıl sonra doğdu. Yezîd b. Mu'âviye'nin ölüm haberinin *Mekke*'ye ulaştığı gün *Mekke*'de öldü. O gün 64 yılının Rebîülâhir ayının ilk günüydü. el-Misver o zaman 62 yaşındaydı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Allah Resûlü (sas), el-Misver b. Mahreme sekiz yaşında iken vefat etti. el-Misver, onun bazı hadislerini hafızasına almıştı. Ayrıca Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali veAbdurrahman b. Avf'dan rivayette bulunmuştu.

1382. Seleme b. Ebû Seleme ﴿سلمة بن أبي سلمة﴾

[Seleme b. Ebû Seleme] b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre. Annesi Hz. Peygamber'in (sas), eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Allah Resûlü (sas), Seleme b. Ebû Seleme'yi, Ümâme bt. Hamza b. Abdülmuttalib b. Hâşim ile evlendirdi. Ümâme, *Mekke*'den çıkarıldığı zaman [onun bakımını üstlenme konusunda] Ali, Ca'fer ve Zeyd b. Hârise birbirleriyle çekiştiler. Zira onlardan her biri onun kendi yanında olmasını istiyordu. Ancak Allah Resûlü (sas), bu konuda Ca'fer b. Ebû Tâlib'in lehine karar verdi [ve böylece Ümâme Ca'fer'in evinde kalmaya başladı]. Çünkü Ümâme'nin teyzesi Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye, Ca'fer'in [nikâhlı eşi olarak] yanındaydı.

Allah Resûlü (sas), Seleme'yi Ümâme ile evlendirdiğinde ona şöyle demişti: *'Seleme ile ödeştik mi?'* Allah Resûlü (sas), bunu 'Seleme, kendisini [annesi] Ümmü Seleme ile evlendirdiği; ailesinden başka biri değil de bu işi sadece Seleme üstlendiği için' söylemişti. Allah Resûlü (sas), onu amcasının kızıyla evlendirerek onun yaptığı iyiliğin karşılığını verdiğini düşünüyordu. Seleme'nin Allah Resûlü'nün (sas) [hadislerinden] bir şeyi hafızasına aldığını bilmiyoruz.

Seleme, Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti döneminde *Medine*'de vefat etti. O sırada Abdülmelik'in *Medine* valisi Ebân b. Osman idi.

1383. Ömer b. Ebû Seleme ﴿عمر بن أبي سلمة﴾

[Ömer b. Ebû Seleme] b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Annesi Hz. Peygamber'in (sas) eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Ömer b. Ebû Seleme'nin çocukları; Seleme, Muhammed ve Zeyneb'in anneleri, Rifâ'a b. Abdülmünzir b. Zenber b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Evs'tir. Ömer, kardeşi Seleme'den daha küçüktü. Resûlullah'tan (sas) hadis ezberledi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O o Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Ömer b. Ebû Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ı (sas) Ümmü Seleme'nin evinde iki omuzuna attığı elbise içinde namaz kılarken gördüm.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisi haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o Ebû Vecze'den, o da Ömer b. Ebû Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana, *"Oğulcuğum bana yanaş. Allah'ın adını an ve kendi önünden ye!"* dedi. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Seleme 9 yaşındaydı.

Dediler ki: Ömer b. Hattâb, Abdullah b. Ömer'e 3.000; Ömer b. Ebû Seleme'ye de 4.000 [dirhem] atıyye tahsis etti. Abdullah b. Ömer bu konuda konuşunca Hz. Ömer, "Senin Ümmü Seleme gibi bir annen var mıdır?" dedi.

Ali b. Ebû Tâlib, kendisi ile birlikte *Cemel*'e gitmesi için Ümmü Seleme'ye haber gönderdi. Ancak Ümmü Seleme bundan geri durdu ve "Benim yerime en sevdiğim kişiyi seninle birlikte göndereceğim. " diyerek [oğlu] Ömer b. Ebû Seleme'yi gönderdi. O Ali ile birlikte *Cemel*'de bulundu. Ali onu Fâris bölgesine vali tayin etti. Ömer b. Ebû Seleme, Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti zamanında *Medine*'de vefat etti.

1384. Abdullah b. Abdullah ﴿عبد الله بن عبد الله﴾

[Abdullah b. Abdullah] b. Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Annesi, Ümmü Abdullah bt. Târik b. Âmir b. Sa'd b. Rebî'a b. Yerbû b. Vâile b. Nasr b. Mu'âviye b. Bekir b. Hevâzin'dir.

Abdullah b. Abdullah'ın çocukları, Muhammed, Mus'ab, Kureybe, Âtike'dir. Anneleri, Zeyneb bt. Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay'dır.

Musa ve Ümmü Hasan'ın anneleri ise Âtike bt. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mus'ab b. Abdullah Arapların en cesur ve sabırlısı idi. Kendisi [Hişâm'ın babası] ona misafir olurdu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Abdullah, Resûlullah'tan (sas) hadis hıfzetti. O, Resûlullah'ın (sas) tek bir elbise içinde namaz kıldığını gördü.

1385. Amr b. Hureys ﴾عمرو بن حريث﴿

[Amr b. Hureys] b. Amr b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Ebû Sa'îd künyesi ile anılır. Annesi Amre bt. Hişâm b. Hizyem b.Su'ayd b. Riâb b. Sehm'dir.

Amr b. Hureys'in çocuklarından Abdullah, Ca'fer ve Ümmü Seleme, Ervâ ve Ümmü Bekir'in anneleri Esede bt. Adî b. Hâtim b. Abdullah b. Sa'd b. el-Haşrec b. İbn İmruülkays b. Adî b. Ahzem b. Ebû Ahzem b. Rebî'a b. Cervel b. Su'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay'dır.

Çocukları Yahya, Hâlid, Ümmü Abdullah ve Ümmü'l-Velîd'in anneleri ise Hind bt. Hâni b. Kabîsa b. Hâni b. Mes'ûd b. Âmir b. Amr b. Ebû Rebî'a b. Zühel b. Şeybân b. Sa'lebe'dir.

Yine çocuklarından Amr ve Ümmü Muhammed'in ikisinin anneleri ise, Eyyûbe bt. el-Cu'ayd b. Ümeyye b. Halef'dir.

Çocuklarından Sa'îd, el-Muğîre ve Hind'in anneleri ise Amre bt. Esmâ b. Hârice b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezârî'dir.

Amr b. Hureys'in diğer çocukları olan Osman, Hureys ve Ümmü Amr el-Kübrâ'nın anneleri ise Hafsa bt. Cerîr b. Abdullah b. Şüleyl el-Becelî'dir.

Amr es-Suğrâ ve Ümmü Bekir'in anneleri ise Mezhic kabilesinden Hafsa bt. Küreyb b. Seleme b. Yezîd b. Meşce'a b. Mücemmi b. Mâlik b. Ka'b b. Sa'd b. Avf b. Harîm b. Cu'fî'dir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Hureys'in mevlası Fıtr b. Halîfe anlattı. O da babasından, Amr b. Hureys'ten işittiğini iddia ederek şunu rivayet etti: [Amr b. Hureys] dedi ki:

Babam beni alarak Hz. Peygamber'e (sas) götürdü. O sırada genç bir çocuktum. Resûlullah (sas) bana bereket duasında bulundu ve başımı okşadı. Bana *Medine*'de bir yayı kullanarak ev planı çizdi. Sonra bana "Daha arttırmayayım mı?" dedi.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize Talha b. Ubeydullah'ın soyundan bir şeyh anlattı. O Ma'bed b. Hâlid'den, o da Amr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb (r) bana Ramazan ayında kadınlara imam olmamı emretti.

Muhammed b. Ömer ve diğer bazı âlimler dediler ki: Sonra Ömer b. Hureys *Kûfe*'ye taşındı. Orada cami ve çarşıya yakın bir yere büyük bir ev yaptı. Onun evinde çocukları oturuyordu. Oğlu *Kûfe*'de saygın bir insan oldu ve büyük bir servet elde etti. Ziyâd b. Ebû Süfyân ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın *Kûfe* vâliliğini yaptı.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O da Musa b. Ebû Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. Hureys'i *Arafat* vakfesi akşamında minberde otururken gördüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Amr on iki yaşındaydı.

el-Fadl b. Dükeyn dedi ki: Amr b. Hureys *Kûfe*'ye geldi ve orada cami yakınlarında bir ev yaptırdı. Büyük ve meşhur bir ev olup bugün ipekçiler pazarındadır.

Amr b. Hureys 85 yılında Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti sırasında vefat etti. *Kûfe*'de nesli devam etmektedir.

İbn Sa'd dedi ki: Ziyâd b. Ebû Süfyân *Basra*'ya gittiğinde Amr b. Hureys'i *Kûfe*'ye vekil bırakıyordu.

1386. Sa'îd b. Hureys﴿سعيد بن حريث﴾

[Sa'îd b. Hureys] b. Amr b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Amr b. Hureys'in kardeşi olup ondan büyüktür. Sa'îd b. Hureys'in Nebi (sas) ile *Mekke*'nin fethine şahit olduğu zaman 15 yaşında olduğu söylenir. O da kardeşi Amr b. Hureys ile birlikte *Kûfe*'ye giderek oraya yerleşti.

1387. Ca'de b. Hübeyre﴿جعدة بن هبيرة﴾

[Ca'de b. Hübeyre] b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm'dur. Annesi, Ümmü Hâni bt. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Hübeyre b. Ebû Vehb'in annesi, Fâhite bt. Âmir b. Krt b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.

Ca'de b. Hübeyre'nin çocukları ez-Zübeyr, Ca'fer, Nâfi, -babası hayattayken vefat eden- Nüfey ve Meryem'dir. Bunların anneleri Tay kabilesinden, Ümmü'z-Zübeyr bt. el-Hureys b. Evs b. Hârise b. Lâm b. Amr b. Tarîf b. Amr b. Sümâme'dir.

Çocukları, Hamza, Amr ve Âsım -Bunların soyları devam etmemiştir.-, Ümmü Hakîm, Dubâ'a'nın -Bununla Ali b. Abdullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib b. Hâşim evlendi.- anneleri ise Ümmü'l-Kâsım bt. el-Hakem b. Habîb b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Ukde es-Sekafî'dir.

Çocukları Firâs, Ca'de, Cuhayfe, Ümmü İsa ve Ümmü'l-Fadl'ın anneleri ise el-Cührüme bt. Akabe b. Hilâl b. el-Yüsr b. Kays en-Nemrî'dir.

Çocukları -küçük yaşta ölen- Habîb, Ali, Hasan ve Hüseyn'in anneleri ise Ümmü'l-Hasan bt. Ali b. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib'dir.

Çocukları Kudâme ve Zekeriyâ'nın anneleri ümmü veleddir. Ali el-Asğar, Akîl, Hasan el-Asğar ve Ümmü Hâşim'in anneleri de ümmü veleddir.

Çocukları Yahya, Ebû Bekir, Ya'kûb, Abdullah, Muhammed, Ubeydullah, Dâvud, Ömer, Umeyr, Bükeyr -O Ebû Bekir'dir.-, Hüseyn el-Asğar,

Ümmü Hübeyre, Ümmü Ca'fer, Ümmü Ebân ve Âmine, Hakîme, Sahra, Mucîbe, Ümmü Ca'de, Fâtıma, Zeyneb, Abdülmelik, Ümmü Musa, Ümmü Dâvud, Hafsa da farklı ümmü veledlerin çocuklarıdır.

1388. Muhammed b. Hâtıb ﴿محمد بن حاطب﴾

[Muhammed b. Hâtıb] b. el-Hâris b. Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah b. Amr b. Hüsays b. Ka'b b. Lüey. Annesi de Ümmü Cemîl bt. Mücellel b. Abd b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

Muhammed b. Hâtıb'ın çocuklarından Lokmân'nın annesi Fâtıma bt. Kudâme b. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah'dır.

Çocuklarından el-Hâris, Amr, Abdurrahman, Ali ve Sa'd'ın anneleri Meryem bt. Mâlik b. Cünâde b. Kâbir b. Evda b. Bir b. Kebîr b. İmrân b. Ziyâd b. Hamd b. Âmir b. Âfik b. Ak'tır.

Çocuklarından İbrahim, Ya'lâ, el-Hâris ve Muhammed'in anneleri de Meryem bt. Mâlik b. Cünâde'dir.

İbrahim el-Asğar'ın annesi, Ümmü Safvân bt. Amr b. Atâ b. Abbâs b. Alkame b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. Muhammed b. Hâtıb'ın künyesi Ebû İbrahim idi.

Bize Muhammed b. Bişr el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bana Zekeriyâ b. Ebû Zâide anlattı. O Simâk b. Harb'den, o da Muhammed b. Hâtıb el-Cümahî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Evimizdeki bir tencereyi kaldırdım. İki elim yandı. Annem beni, düz bir arazide oturan bir adama götürdü. Annem ona, "Ey Allah'ın elçisi!" dedi. O da, *"Buyur!"* dedi. Dedi ki: Annem beni ona yaklaştırdı. Üflemeye ve ne olduklarını bilmediğim sözler söylemeye başladı. Sonra anneme "Ne diyordu?" diye sordum. Annem, onun *"Ey insanların Rabbi, kötülüğü gider! Sen şifa verensin, şifa ver! Sen'den başka şifa veren yoktur!"* dediğini söyledi.

Bize Fadl b. Anbese haber verdi; dedi ki: Bana Şerîk haber verdi. O Simâk'tan, o da Muhammed b. Hâtıb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, geceleyin [ateşin üzerindeki] tencereye doğru yürürken, [aniden] tencere[nin içindekiler] elime döküldü ve elim yandı. Sabahlayınca

annem beni kucağına alıp *el-Bathâ*'da oturan bir adamın yanına götürdü. Annem, "Ey Allah'ın Resûlü! Şu Muhammed'dir, eli yandı." dedi. Resûlullah ellerime üflemeye ve anlamını bilmediğim sözler söylemeye başladı. Hz. Osman zamanında, anneme bu adamın kim olduğunu sordum. Annem o, "Resûlullah (sas) idi." dedi.

Bize Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O da Simâk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed b. Hâtıb'in şöyle dediğini işittim:

Tencere benim elime döküldü ve elim yandı. Annem beni Resûlullah'a (sas) götürdü. Dedi ki: Resûlullah yanan yere hafif tükürüklü bir şekilde üfleyerek *"Ey insanların Rabbi! Kötülüğü yok et!"* dedi. Muhammed devamla dedi ki: Resûlullah'ın (sas) "Şifâ ver. Sen Şâfi'sin, senin şifa vermen dışında gerçek bir şifa yoktur!" dediğini sanıyorum.

Bize Hallâd b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı; dedi ki: Bize Simâk b. Harb anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Hâtıb el-Cümahî anlattı; dedi ki:

Annem Nebi (sas) zamanında bize sulu yemek yaptı. Ben suyunu elime döktüm. Annem beni Nebi'ye (sas) götürdü. O bana, *"Ey insanların Rabbi! Kötülüğü yok et! Şifâ ver. Sen Şâfi'sin, senin şifa vermen dışında gerçek bir şifa yoktur!"* dedi.

Muhammed Hâtıb dedi ki: Annem bunu bana Osman döneminde anlattı. Olay meydana geldiğinde küçüktüm.

Hallâd b. Yahya dedi ki: Mis'ar şöyle dedi: Yezîd'den bu hadiste, *"Hastalık bırakmayan bir şifa ver!"* sözünün de olduğunu işittim.

Muhammed b. Hâtıb -Allah kendisine rahmet etsin.- Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti döneminde Bişr b. Mervân'ın valiliği sırasında *Kûfe*'de vefât etti.

1389. Büsr b. Ertât ﴿بسر بن أرطاة﴾

[Ertât'ın] ismi Umeyr b. Uveymir b. İmrân b. el-Huleys b. Seyyâr b. Nizâr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Annesi ise, Zeyneb bt. el-Abras b. el-Huleys b. Seyyâr b. Nizâr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir.

Büsr'ün çocuğu el-Velîd'in annesi ümmü veleddir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Büsr b. Ertât küçüktü. Bizim rivayetimize göre o, Resûlullah'tan (sas) herhangi bir şey işitmedi. Göç ederek *Şam*'a yerleşti. Muhammed b. Ömer'in dışında başkasının rivayetinde ise, "O Hz. Peygamber'den (sas) bazı şeyler işitmiş, onun dönemine yetişmiş ve ondan hadis rivayet etmiştir."

Bize Hişâm b. Sa'îd Ebû Ahmed el-Bezzâz haber verdi; dedi ki: Bize İbn Lehî'a haber verdi. O Ayyâş b. Abbâs'tan, o Şiyeym b. Beytân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Cünâde b. Ebû Ümeyye ile beraber bir gazvede idik. O esnada ganimet ya da ganimetlerden (bir şeyler) çalmış bir adam getirildi. Onun elini kesmedi. Dedi ki: Büsr b. Ertât'ı gördüm. Kendisine ganimetten mal çalmış bir adam getirildi. Onun elini kesmedi ve Resûlullah'ın (sas) '*Savaşta eller kesilmez.*' dediğini işittim." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Dâvud b. Cebîre anlattı. O da Atâ b. Ebû Mervân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye, Büsr b. Ertât'ı *Medine*, *Mekke* ve *Yemen*'e insanlara saldırması ve Ali b. Ebû Tâlib'in taraftarlarını öldürmesi için gönderdi. *Medine*'de bir ay kaldı. Bu süre içinde, daha önce Osman'a karşı çıktığını açıkladığı söylenen hiç kimseyi öldürmeden bırakmadı. Benî Kelb kabilesinden bazı kimseleri *Medine* ile *Mekke* arasındaki sularının başında öldürdü. Onları kuyuya attı ve sonra da *Yemen*'e geçti. Ubeydullah b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib Ali b. Ebû Tâlib'in oradaki valisiydi. Büsr, onun iki oğlu, Abdurrahman ve Kusem b. Ubeydullah b. el-Abbâs'ı da öldürdü. Büsr Amr b. Ümmü Erâke es-Sekafî'yi öldürdü. Ayrıca *el-Cevf* mevkiinde bulunan *Sıffîn*'de Hz. Ali nin yanında yer alan Hemdân kabilesinden birçok kişiyi de öldürdü. Onlardan öldürdüğü insan sayısı 200'den fazlaydı. O Ebnâ'dan da birçok kimseyi de öldürdü. Bütün bunlar Ali b. Ebû Tâlib'in öldürülmesinden sonra oldu.

Büsr, Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti zamanına kadar yaşadı.

1390. Habîb b. Mesleme ﴿حبيب بن مسلمة﴾

[Habîb b. Mesleme] b. Mâlik el-Ekber b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr.

Annesi Zeyneb bt. Nâkış b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

Habîb b. Mesleme'nin çocukları:

Çocuklarından Habîb b. Habîb'in annesi, Mâviyye bt. Yezîd b. Cebele b. Lâm b. Hısn b. Ka'b b. Uleym b. Kelb'dir.

Abdurrahman b. Habîb'in annesi, Ümâme bt. Yezîd b. Cebele Lâm b. b. Hısn b. Ka'b b. Uleym'dir.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Abdurrahman anlattı. O İbn Cüreyc'ten, o İbn Ebû Müleyke'den, o da Habîb b. Mesleme el-Fihrî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Medine*'de iken onun yanına geldi. Babası ona yetişmişti. "Ey Allah'ın Resûlü! Elim ve ayağım!" dedi. Resûlullah, *"Onunla birlikte geri dön. Onun ölmesi yakındır."* dedi. Dedi ki: O, o yıl içinde vefat etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bizim arkadaşlarımızın rivayetlerine göre, Resûlullah vefat ettiğinde Habîb b. Meseleme 12 yaşında idi ve Resûlullah ile birlikte herhangi bir gazveye katılmadı. Başkalarının rivayetlerine göre ise o, Resûlullah ile birlikte savaşa katılmış ve ondan hadis de ezberlemiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Abdülazîz anlattı. O Mekhûl'den, o Ziyâd b. Câriye'den, o da Habîb b. Mesleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nebi'nin (sas) ganimetin üçte birini dağıttığına şahit oldum.

Bize Zekeriyâ b. Adî haber verdi; dedi ki: Bize İbnü'l-Mübârek anlattı; dedi ki: Sa'îd dedi: Bana Süleyman b. Musa haber verdi. O Mekhûl'den, o Zeyd b. Câriye'den, o da Habîb b. Mesleme'den şunu rivayet etti:

Nebi (sas) ganimetin dörtte birini, savaşın başlangıcında, üçte birini de sonunda dağıttı.

Bize Zekeriyâ b. Adî haber verdi; dedi ki: Bize İbnü'l-Mübârek haber verdi. O Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den, o Mekhûl'den, o da Zeyd b. Câriye'den, o da Habîb b. Mesleme'den, o da Resûlullah'tan (sas) aynısını rivayet etti.

Bize el-Velîd b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Abdülazîz anlattı; dedi ki:

Habîb b. Mesleme'nin fazileti *Şam*'da meşhur oldu. Ömer onu henüz tam olarak tanımamıştı. Sonra hac farizasını yerine getirmek için *Mekke*'ye gitti. Ömer'i görünce ona selâm verdi. Bunun üzerine Ömer, "Şüphesiz sen insanların zirvesindesin" dedi. O da, "Evet Allah'a yemin olsun, onların bel kemiğiyim."[435]dedi. Ömer (r) "Hazineleri açın, dilediği kadar oradan alsın." dedi. Sa'îd dedi ki: O, mala iltifat etmedi, sadece silah aldı.

Velîd'in dışındaki şöyle dedi: Mu'âviye, Habîb b. Mesleme'yi sürekli Rum diyarına gazvelere gönderirdi. O da gittiği yerleri tarumar ediyordu. Habîb b. Mesleme göç edip *Şam*'a yerleşti ve Mu'âviye b. Ebû Süfyân ile beraber *Sıffîn* dahil bütün savaşlara katıldı. Mu'âviye onu *Ermeniyye*'ye vali olarak gönderdi. Habîb b. Mesleme orada 42 yılında, 50 yaşına varmadan vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdülmelik b. Muhammed el-Bersemî'nin Sâbit b. Aclân'dan haber vererek şöyle dediğini işittim:

Mu'âviye'ye Habîb b. Mesleme'nin ölüm haberi ulaştığında secde etti. Dedi ki: Ona Amr b. el-Âs'ın ölüm haberi ulaştırıldığında secde etti. Birisi Mu'âviye'ye, "Ey Müminlerin Emiri! Birbirinden farklı olan bu iki kişinin vefatı içinde secde ettin!" deyince, "Habîb beni Ebû Bekir'in ve Ömer'in uygulamalarına uymaya teşvik ediyordu. Onun yanında rahat hareket edemiyordum. Amr b. el-Âs ise beni [kendisine] emirlik vermeye teşvik ediyordu. Ona ne yapacağımı bilemiyordum."

1391. el-Müstevrid b. Şeddâd ﴾المستورد بن شداد﴿

[el-Müstevrid b. Şeddâd] b. Amr b. el-Ahab b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi Da'd bt. Câbir b. Hısl b. el-Ahab b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

[435] Hz. Ömer ile Habîb arasındaki bu diyalog diğer bazı kaynaklarda yer alan başka rivayetlerde şu şekilde geçmektedir: "إنك لجيد القناة، قال: وجيد سنانها" Bu ifadenin öncesinde onun vasıflarından bahsedilirken de "وكان تام القامة" ya da "البدنوكان تام" denmektedir. Dolayısıyla onun boyu posu yerinde, baba yiğit birisi olduğu aşikârdır. Buna göre rivayette kastedilen mana şöyle olur: "Hz. Ömer ona 'Gerçekten sen mızrak (filinta) gibi bir adamsın." dedi. O da "Aynı zamanda mızrağın demir kısmı gibiyim." diye ekledi. Bu mananın delaletiyle metin içindeki tavsifin manen değil de bedenen olduğu anlaşılmaktadır (M).

el-Müstevrid'in oğlu Amr'ın annesi, ümmü veleddir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Müstevrid, Resûlullah (sas) vefat ettiğinde bir çocuktu.

Başkaları da dediler ki: Resûlullah'tan (sas) hatasız ve hakkını verir bir şekilde hadisleri dinledi.

Bize Muhammed b. Ubeyd ve Abdullah b. Nümeyr haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Benî Fihr'den el-Müstevrid haber verdi; dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *"Dünyanın ahirete kıyasla misali, birinizin parmağını denize daldırması gibidir. Bu kişi bir baksın bakalım, eline geçen şey nedir?"* İbn Nümeyr ['parmağını' kelimesinden sonra şunu] ekledi: *Başparmağından sonra gelen parmağını* [denize daldırması gibidir].

Bize Hişâm b. Sa'îd el-Bezzâz haber verdi; dedi ki: Bize İbn Lehî'a haber verdi. O el-Hâris b. Yezîd'den, o Abdurrahman b. Cübeyr'den, o da el-Müstevrid b. Şeddâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *"Kim, bizim görevlimiz olursa* -ya da *"Kim bizden bir bilgiye sahip olursa"* Hişâm hangisini söylediği hususunda şüpheye düştü.- *ve bir eşi yoksa, bir eş edinsin; bir hizmetçisi yoksa hizmetçi edinsin; bir evi yoksa ev edinsin."* Ebû Bekir (r), "Biraz fazla söylemedin mi ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Resûlullah, *"Kim bunlardan fazlasına sahip olmaya kalkışırsa hırsız veya hain olarak ölsün!"* dedi.

1392. Dahhâk b. Kays ﴾الضحاك بن قيس﴿

Dahhâk b. Kays b. Hâlid el-Ekber b.Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi, Ümeyme bt. Rebî'a b. Hizyem b. Âmir b. Mebzûl b. el-Ahmer b. el-Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'dir.

Dahhâk'ın çocuklarından Amr'ın annesi Benî Avf b. Harbü Ubeyd b. Huzeyme b. Lüey'dendir. Muhammed ve Abdurrahman'ın anneleri Kelb kebilesinden, Mâviyye bt. Yezîd b. Cebele b. Lâm b. Husayn b. Ka'b b. Uleym'dir. ed-Dahhâk'ın çocuklarından Habîb'in annesi Ümmü Abdullah bt. Urve b. Mu'âviye b. Rebî'a b. el-Abras b. Rebî'a b. Âmir'dir. Mu'âviye'nin emniyet amiri idi; sonra onu *Kûfe*'ye vâli tayin etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

ed-Dahhâk b. Kays, Yezîd b. Mu'âviye vefat ettiği zaman Kays b. el-Heysem'e mektup yazdı. Mektupta şöyle dedi: "Selâmün aleyküm. Ben, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *'Kıyamet öncesinde duman parçaları gibi fitneler olacak. O fitnelerde kişinin bedeni öldüğü gibi kalbi de ölecek. Kişi mümin olarak sabahlayıp, kâfir olarak akşamlayacak. Ya da mümin olarak akşamlayıp kâfir olarak sabahlayacak. İnsanlar nasiplerini ve dinlerini dünyalık menfaatler için satacaklar.'* Yezîd b. Mu'âviye öldü. Siz bizim kardeşlerimizsiniz; hatta öz kardeşlerimizsiniz. Sakın ola ki, başımıza birisini seçmeden öne çıkmaya kalkışmayın."

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hâlid b. Yezîd b. Bişr'den, o da babasından rivayet etti. Yine Abdullah b. Bicâd et-Tâbihî haber verdi. O da el-Ayzâr b. Enes et-Tâbihî'den rivayet etti. Yine Mesleme b. Muhârib haber verdi. O da Harb b. Hâlid ve başkalarından rivayet etti. Dediler ki:

Mu'âviye b. Yezîd b. Mu'âviye b. Ebû Süfyân öldüğünde insanlar *Şam*'da ihtilâfa düştüler. Ordugâh komutanlarından ilk isyan eden kişi *Hıms*'ta en-Nu'mân b. Beşîr oldu. O (insanları) İbnü'z-Zübeyr'e bîat etmeye çağırdı. [Haber] *Kınnesrîn*'deki Züfer b. el-Hâris'e ulaştı. O da İbnü'z-Zübeyr'e itaate davet etti. Daha sonra ed-Dahhâk b. Kays el-Fihrî, *Şam*'da gizlice İbnü'z-Zübeyr'e bîate davet etti. Bu faaliyetler, Benî Ümeyye'nin ve Kelb kabilesinin bulunduğu yerlerde açıktan yapılmıyordu. Olanlar, Filistin'de bulunan Hassân b. Mâlik b. Bahdel'e de ulaşmıştı. Hassân b. Mâlik Bahdel'in ise, (halifelik için) gönlü Hâlid b. Yezîd'de idi; ancak bunu gizledi. Hassân, ed-Dahhâk b. Kays'a Emevîlerin hakkını yücelten, onların yanındaki değeri belirten, İbnü'z-Zübeyr'i, onun muhalefet etmesini ve birlikten ayrılmasını eleştiren ve [Ümeyyeoğullarım] Harboğulları'ndan birisine bîate davet ettiği bir mektup yazdı. Bu mektupta Hassân b. Mâlik, İbnü'z-Zübeyr'i Beni Harb'dan bir adama bîata da çağırıyordu. Mektubu da ona Nâğida b. Küreyb et-Tâbihî ile gönderdi. Mektubun bir nüshasım ona verdi ve "Şayet Dahhâk, mektubumu insanlara okursa ne âlâ! Aksi takdirde sen oku!" dedi.

Hassân b. Mâlik, Ümeyyeoğulları'na da ed-Dahhâk'a gönderdiği mektubun içeriğini ve Nâğida'ya emrettiklerini anlattığı, bunları yerine

getirmelerini tavsiye ettiği bir mektup yazdı. ed-Dahhâk, Hassân'ın mektubunu okumadı. Dolayısıyla bu hususta ihtilaf ve çeşitli konuşmalar oldu. Hâlid b. Yezîd onları susturdu. ed-Dahhâk geldi eve girdi. Birkaç gün beklediler. Bir gün ed-Dahhâk evden çıktı ve insanlara sabah namazı kıldırdı. Sonra Yezîd b. Mu'âviye'den bahsederek ona küfretti. Bunun üzerine Kelb kabilesinden bir adam ayağa kalkarak asâsı ile ona (Dahhâk'a) vurdu. (Bu olay akabinde) insanlar kılıçları ile çarpışmaya başladı. ed-Dahhâk idare binasına girdi ve oradan çıkmadı. İnsanlar üç gruba ayrıldılar: Bunların ilki, Zübeyriyye grubu olup [Abdullah b. ez-Zübeyr'i destekleyenlerdi.] Diğeri Bahdeliyye olup, Harboğulları'ndan birisinin hilafetine taraftarlardı. Geri kalanlar ise bu ikisinin dışında kalıp hilafetin Ümeyyeoğulları'nda kalıp kalmamasıyla ilgilenmeyenler idi.

el-Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân'a bîat etmek istediler; ancak o bunu kabul etmedi. Bu sıralarda da öldü. ed-Dahhâk b. Kays, Benî Ümeyye'ye bir haber göndererek onları görüşmeye çağırdı. Kendisiyle görüşmeye Mervân b. el-Hakem, Amr b. Sa'îd ile Yezîd b. Mu'âviye'nin iki oğlu Hâlid ve Abdullah geldiler. ed-Dahhâk onlardan özür diledi ve yanındaki değerinden bahsetti. Onların hoşlanmayacakları bir şeyi yapmayacağını söyledi ve "Hassân b. Mâlik b. Bahdel'e *Câbiye*'ye[436] gelmesi için bir mektup yazın. Sonra biz de onun yanına gideriz ve sizden birisini halife seçeriz." dedi. Hassân'a mektup yazdılar. O da *Câbiye*'ye geldi. ed-Dahhâk b. Kays ve Benî Ümeyye *Câbiye*'ye doğru çıktılar. Câbiye'ye yönelik sancaklar tek tek çıkınca, Ma'n b. Sevr es-Sülemî yanındaki Kays kabilesine mensup olanlarla birlikte, "Bizi görüş, fazilet ve dirayet açısından insanların en kuvvetlisine bîata çağırdın. Senin bu çağrına cevap verip bîat edince de, Kelb kabilesinden olan bu bedevînin kızkardeşinin oğluna bîat etmek üzere sözünden döndün." dediler. Dahhâk, "Peki, ne demek istiyorsunuz?" dedi. "Sancakları değiştirip ayrılalım ve İbnü'z-Zübeyr'e bîat edelim." dediler.

ed-Dahhâk da öyle yaptı. İnsanlar bîat ettiler. İbnü'z-Zübeyr durumdan haberdar oldu. Bunun üzerine ed-Dahhâk'a bir mektup göndererek onu *Şam* bölgesine vali tayin etti. Abdullah b. ez-Zübeyr, Mekkede

[436] Dımeşk'ın beldelerinden biridir (M).

bulunan Ümeyyeoğulları'nı şehirden kovdu. Ayrıca *Medine*'de bulunan Câbir b. el-Esved b. Avf veya el-Hâris b. Hâtıb el-Cümahî'ye de orada bulunan Ümeyyeoğulları mensuplarını şehirden çıkararak *Şam*'a göndermesini istedi. ed-Dahhâk, İbnü'z-Zübeyr'e bîate davet ettiği ordugâhların komutanlarını çağırdı; onlar da geldiler.

Olanları gören Mervân b. el-Hakem, İbnü'z-Zübeyr'e bîat etmek ve Ümeyyeoğulları için eman almak için yola çıktı. Beraberinde Amr b. Sa'îd de vardı. *Ezri'ât*'a[437] geldiklerinde *Irak*'tan gelen Ubeydullah b. Ziyâd onlarla karşılaştı. Yapmak istediklerini ona anlattılar. Ubeydullah b. Ziyâd, Mervân'a "Sübhanallah! Kendin için buna razı oluyor musun? Kureyş'in efendisi ve Abdümenâfoğulları'nın lider olduğun halde Ebû Hubeyb'e (İbnü'z-Zübeyr'e) bîat ediyorsun! Vallahi, hilafete ondan daha lâyıksın!" dedi.

Mervân ona, "Senin görüşün nedir? dedi. Ubeydullah, "Görüşüm, *Şam*'a geri dönmen ve kendin için bîat istemendir. Ben sana kefilim, bütün Kureyş ve mevalisi sana bîat edecektir." dedi. Mervân ve Amr b. Sa'îd geri döndüler. Ubeydullah b. Ziyâd *Dimeşk*'e giderken *Ferâdîs* kapısına indi. Her gün ed-Dahhâk'm yanına gider, ona selam verip geri evine dönerdi. Bir gün yoluna bir adam çıktı ve ona sırtından mızrakla saldırdı. Üzerinde zırh vardı. Mızrak büküldü. Ubeydullah evine döndü. Bundan sonra ed-Dahhâk'ın yanına gitmez oldu. Bunun üzerine ed-Dahhâk, Ubeydullah'ın yamna geldi. ed-Dahhâk özür diledi ve ona mızrakla saldıran adam getirdi. Ubeydullah onu affetti ve özrünü kabul etti.

Ubeydullah tekrar her gün ed-Dahhâk'ın yanma gitmeye başladı. Bir gün ona, "Ey Ebû Üneys! Şaşılacak bir şey yapıyorsun. Sen Kureyş'in büyüğü olduğun halde kendini bırakıp İbnü'z-Zübeyr'in halife olması için çalışıyorsun. Oysa sen insanların ondan daha çok razı olduğu bir kişisin. Zira sen itaatten ve birlikten ayrılmadın. İbnü'z-Zübeyr ise şakî, ayrılıkçı ve muhalif biridir. İnsanları kendine bîate davet et!" dedi. Bunun üzerine ed-Dahhâk, üç gün insanları kendisine davet etti. Bunun üzerine, "Bizden bîatimizi ve ahdimizi bir adam için aldın. Sonra da işlediği bir suç olmadığı

[437] Şam civarında Belkâ'ya mücavir olan bir beldedir (M).

halde ondan vazgeçip sana bîat etmemizi istedin." dediler ve ona bîat etmeyi reddettiler.

ed-Dahhâk bu durumu görünce tekrar İbnü'z-Zübeyr adına biata davet etmeye döndü. Bu durum insanların yanındaki itibarını sarstı ve gönüllerinde onun hakkında beslediği duyguları değiştirdi. Ubeydullah b. Ziyâd, "Senin istediğini isteyen kişi şehirlerde ve kalelerde kalmaz. Ortaya çıkar ve süvarileri toplar. *Şam*'dan çık ve ordugâhları yanına çağır." dedi. Bu öneri, Ubeydullah'ın bir hilesi idi.

Dahhâk [*Şam*'dan] ayrılarak *el-Merc*'te[438] konakladı. Ubeydullah ise *Şam*'da kaldı. Mervân ve Benî Ümeyye ise Tedmür'de kaldılar. Yezîd b. Mu'âviye'nin iki oğlu Hâlid ve Abdullah ise Hassân b. Mâlik b. Bahdel'in yanında *Câbiye*'de kaldılar. Ubeydullah, Mervân'a, "İnsanları kendine bîat etmeye çağır. Sonra da ed-Dahhâk'ın üstüne yürü. Çünkü senin için sahraya çıktı." diye yazdı. Mervân, Benî Ümeyye'den bîat istedi; onlar da ona bîat ettiler. Mervân, Ebû Hâşim b. Utbe b. Rebî'a'nın kızı olan Ümmü Hâlid b. Yezîd b. Mu'âviye ile evlendi. İnsanlar Mervân'ın bîati etrafında toplanarak ona bîat ettiler.

Ubeydullah *el-Merc*'e varmak için yola çıktı. Ubeydullah Mervân'a oraya gelmesini yazdı. O da 5.000 askerle geldi. Abbâd b. Ziyâd da Kelb kebilesinden ve Mevlalarından 2.000 kişiyle *Huvvârin*'den geldi. Yezîd b. Ebû Nems ise, *Dımaşk*'ta ed-Dahhâk'ın valisini kovdu ve Mervân'a silah ve asker desteğinde bulundu.

ed-Dahhâk, ordugâh komutanlarına yanına gelmelerini bildirdi. Bunun üzerine *Kınnesrîn*'den Züfer b. el-Hâris el-Kilâbî geldi. en-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî ona Şürahbîl b. Zü'l-Kelâ komutasında *Hıms* ahalisini gönderdi. Onlar *el-Merc*'de ed-Dahhâk'a katıldılar. ed-Dahhâk'ın ordusu 30.000 askerden meydana geliyordu. Mervân askerleri ise 13.000 kişiydi. Mervân'ın askerlerini çoğu piyadeydi. Mervân'ın ordusunda seksen azatlıdan başka azatlı yoktu. Bunların kırkı Abbâd b. Ziyâd'a aitti. Geri kalan kırkı ise diğer insanlara aitti. *el-Merc*'te 20 gün beklediler. Her gün karşılaşıp savaşıyorlardı. Mervân'ın ordusunun sağ cenahına Ubeydullah b. Ziyâd,

[438] Dımeşk civarında hayvanların yayıldığı bol bitkili geniş bi ovadır (M).

sol cenahına ise Amr b. Sa'îd komuta ediyordu. ed-Dahhâk'ın ordusunun sağ cenahına Ziyâd b. Amr el-Ukayli, soluna da Rekz b. Ebû Şimr el-Hilâlî komuta ediyordu.

Ubeydullah b. Ziyâd bir gün Mervân'a dedi ki: "Sen hak üzerindesin, İbnü'z-Zübeyr ve arkadaşları ve ona davet edenler ise batıl üzerindedirler. Onlar sayıca senden çoktur ve daha hazırlıklıdırlar. ed-Dahhâk'la birlikte Kays kabilesinin süvarileri de vardır. Sen ancak hile ile bunlardan istediğini elde edebilirsin. Sen de onlara hile kur. Çünkü Allah Hak ehline hileyi helâl kılmıştır. 'Savaş, hiledir.' Onları savaşı karşılıklı olarak bırakmaya davet et. Şayet güvenip savaşmaktan vazgeçerlerse onlara saldırırsın."

Mervân, ed-Dahhâk'a kendisini anlaşmaya ve -durumu ele alıncaya kadar- savaşı bırakmaya çağıran elçiler gönderdi. ed-Dahhâk ve Kaysiyye sabahleyin savaşı durdurdular. Onlar Mervân'ın İbnü'z-Zübeyr'e bîat edeceğini ümit ediyorlardı. Mervân ve arkadaşları [saldırı için] hazırlandılar. ed-Dahhâk ve grubu süvariler onlara saldırıncaya kadar durumu farkedemediler. Herkes sancaklarına döndü. Onları kandırarak hazırlıksız yakaladılar. İnsanlar, "Ey Ebû Üneys! Kahramanlıktan sonra acizlik mi?" diye seslendiler. ed-Dahhâk, "Ben Ebû Üneys'im. Yemin ederim ki, kahramanlıktan sonra acizlik oldu!" dedi.

Vuruştular. İnsanlar sancakların altında durdular ve sabrettiler. ed-Dahhâk da sabretti. Mervân hayvandan inip piyade olarak devam etti. Mervân, "Bu gün zafer iki gruptan birisinin oluncaya kadar sırtını onlara dönenin Allah belasını versin." dedi. ed-Dahhâk b. Kays öldürüldü. Kays kabilesi, sancaklarının etrafında sabrederek savaştı. Benî Ukayl'dan bir adam, Kays'm sancaklarının karşılaştığı durumu görünce "Allah'ım! Bu sancaklara lanet olsun" dedi. Kılıcıyla sancaklara yöneldi ve onları kesmeye başladı. Sancak düşünce onu savunanlar dağıldı. Sonra insanlar hezimete uğradı. Mervân'ın münadisi, "Kaçanın peşinden gitmeyin, onları bırakın!" diye seslendi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O da eş-Şarkî b. Kıtâmî el-Kelbî'den şöyle dediğini rivayet etti:

ed-Dahhâk b. Kays'ı Kelb kabilesinden, Zahme b. Abdullah denen birisi öldürdü.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Hâlid b. Yezîd b. Bişr el-Kelbî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana ed-Dahhâk'ın öldürülmesine şahit olan biri anlattı; dedi ki:

Bize Zahme denen biri uğradı, Bu Zahme vurduğunu deviren bir kişi idi. Vurduğu kişiyi de muhakkak öldürüyordu. Bir kişiye saldırdığı zaman onu vurup öldürür; sonra da onu terk ederek giderdi. Nihayet bir adamı vurdu. Adamla uğraştı ve onu mıhladı. Bir de ne göreyim, o kişi ed-Dahhâk b. Kays! Ben de onun kafasını kestim ve Mervân'a götürdüm. Mervân bana, "Onu sen mi öldürdün?" diye sordu. "Hayır!" dedim ve ed-Dahhâk'ı öldürenin ismini ve onu nasıl öldürdüğünü söyledim. Mervân da benim bu dürüstlüğümü beğendi. Fakat ed-Dahhâk'm öldürülmesi hoşuna gitmedi ve "Şimdi bir yaş daha büyüdüm ve ölüme daha yaklaştım. Orduları birbiri ile çarpıştırdım." dedi. Mervân bana bir ödül verilmesi talimatı verdi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Mesleme b. Muhârib'den, o da Harb b. Hâlid b. Yezîd b. Mu'âviye'den şunu rivayet etti:

Bir gün Abdülmelik b. Mervân ed-Dahhâk b. Kays'ı andı; dedi ki: "ed-Dahhâk'ın İbnü'z-Zübeyr'in halifeliğini istemesi ve bu iş için savaşması şaşılacak bir durumdur. Onun babasını sadece küçük bir teke boynuzlayarak öldürmüştü. Olaydan sonra ona yetiştiklerinde onda ne bir hareket, ne de bir hayat emaresi gördüler." Ona denildi ki, "Ey Mü'minlerin Emiri. İşte bu onun oğlu Abdurrahman'dır." Bunun üzerine Mervân "O kötüdür." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

ed-Dahhâk b. Kays, *Mercü Râhit*[439] savaşında insanları, Abdullah b. ez-Zübeyr'in halifeliğine davet iddiasıyla ortaya çıkmışken öldürüldü. Abdullah'a bu durumu bildiren bir mektup gönderildi. Abdullah b. ez-Zübeyr haberi bize duyurdu. Onun itaatkâr ve dürüst bir insan olduğunu söyledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd şöyle dediğini rivayet etti: O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

---

[439] Mervân ile Abdullah b. Zübeyr'e bağlı olan ve insanları ona biat etmeye çağıran ed-Dahhâk arasında bu mevkide cerayan eden savaştır. Bu savaş Hicretin 64. yılının sonunda vaki olmuş; yirmi iki gün sürmüş ve Mervân'ın kesin zaferiyle sonuçlanmıştır (M).

Abdurrahman b. ed-Dahhâk *Medine*'ye vali olduğunda genç bir delikanlıydı. Dedi ki: ed-Dahhâk b. Kays, Kays kabilesini ve başkalarını kendisine bîat etmeye davet etti. Onlar ona, hilafet için bîat ettiler. Züfer b. Akîl el-Fihrî bir gün ona, "Bizim işittiğimiz ve bildiğimiz de budur. Zübeyr'in oğulları ise diyorlar ki, ed-Dahhâk, Abdullah b. ez-Zübeyr'e bîat etti ve ona itaat ederek ortaya çıktı ve bu uğurda öldürüldü."

Vallahi söyledikleri batıldır. İlk önce Kureyş onu hilafeti talep etmeye davet edip dediler ki, "Sen bizinı büyüğümüzsün ve mazlum halifenin intikamını almak için ortaya çıkmış birisin. Mu'âviye'nin de sağ kolu idin." Fakat ed-Dahhâk, Kureyş'in bu çağrısını kabul etmedi. Onlar da ed-Dahhâk istemeden kabul edinceye kadar ısrar ettiler. Kays ve ve Yemenli bazı kabileler ona itaate davet ettiler. Mercû Râhit'te onlarla karşılaştı ve başlarına İbnü'l-Eşref'in dedikleri geldi:

Siz yok olmayın, yaşayın! Zira hükümdarlar yere serilir! [440]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kayslılar, *Mercü Râhit*'te asla başka yerde karşılaşmadığı şekilde büyük bir kayba uğratılarak öldürüldüler. *Mercü Râhit* savaşı 64 yılının Zilhicce ayının ortasında meydana geldi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bizim rivayetlerimize göre, Resûlullah (sas) vefat ettiğinde ed-Dahhâk b. Kays henüz büluğa ermemiş bir çocuktu. Başkalarının rivayetlerine göre ise, o Resûlullah (sas)'a ulaştı ve ondan bazı şeyler işitti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: ed-Dahhâk'a, Mervân b. el-Hakem'in kendisi için bîat istediği haberi ulaşınca, yanındakilerden İbnü'z-Zübeyr için bîat aldı. Sonra her birisi kendisine tabi olanlarla birlikte gittiler. 64 Zilhicce ayının ortasında *Mercü Râhit*'ta karşılaştılar. Aralarında çok şiddetli bir savaş oldu. ed-Dahhâk, arkadaşları ve Kays kabilesi daha önce hiçbir savaşta mağlup olmadıkları şekilde *Mercü Râhit*'ta büyük bir kıyıma uğradılar.

[440] Bu şiirde onların hayatta kalması için dua edilmetkte ve hükümdarların bile mağlup edilip yere serilerek öldürülebilecekleri hatırlatılmaktadır. Nitekim bu hatırlatma onlar hakkında gerçek olmuş; mağlup edilip öldürülmüşlerdir (M).

1393. Muhammed b. Abdullah b. Cahş ﴿محمد بن عبد الله بن جحش﴾

[Muhammed b. Abdullah b. Cahş] b. Riyâb b. Ya'mur b. Sıbra b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Ebû Abdullah olarak künyelenir. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'ın müttefiklerindendir. Annesi Fâtıma bt. Ebû Hubeyş b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ'dır. Babası Abdullah b. Cahş, Uhud'da şehid olarak öldürüldü. Onu Resûlullah'a (sas) emanet emanet etmişti. Resûlullah da *Medine*'deki çarşıda köle pazarının yanında ona bir ev verdi ve onun için *Hayber*'de arazi satın aldı. O Resûlullah'tan rivayette bulundu.

Diyorlar ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Muhammed b. Abdullah b. Cahş on beş yaşında idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Sâlih anlattı. O da et-Tev'eme'nin mevlası Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed b. Abdullah b. Cahş'ın şöyle dediğini işittim:

Resûlullah'la birlikte iki kıbleye yönelerek namaz kıldım. Kıble Mescid-i Harâm'a çevrildiğinde, biz öğle namazındaydık. Resûlullah dönmek istedi, onunla birlikte biz de döndük.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Muhammed b. Abdullah b. Cahş uzun ömürlü oldu ve takatinin son demine kadar yaşadı.

1394. Ubâde b. Şeybân ﴿عبادة بن شيبان﴾

[Ubâde b. Şeybân] b. Câbir b. Sâlim b. Mürre b. Abs b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Bühse b. Süleym. el-Abbâs b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in müttefiki idi.

Kendisi bir kıza talip olmadığı halde Resûlullah'm (sas), onu evlendirdiği rivayet edilir.

1395. Ebû Cuhayfe ﴿أبو جحيفة﴾

İsmi, Vehb b. Abdullah'tır. Benî Süvâe b. Âmir b. Sa'sa'a'dan'dır. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde o büluğ çağına ulaşmamıştı. Onu gördü ve ondan rivayette bulundu.

İbn Sa'd dedi ki: Bana Züheyr b. Mu'âviye'den haber verildi. O Ebû İshâk'tan, o da Ebû Cuhayfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

-Alt dudağının altındaki beyaz kıllara işaret ederek-"Resûlullah'ın (sas) şurasını gördüm." dedi. Ona, "O gün kimin kadardın?" diye soruldu. "Okları yontuyor ve atışa hazırlıyordum." dedi.

Ebû Cuhayfe Abdülmelik b. Mervân'ın hilafeti döneminde, Bişr b. Mervân'ın valiliği sırasında *Kûfe*'de vefat etti. *Kûfe*'ye yerleşmiş ve orada Benî Süvâe b. Âmir'in mahallesinde bir ev yaptırmıştı.

1396. Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile ﴿أبو الطفيل عامر بن واثلة﴾

[Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile] b. Abdullah b. Umeyr b. Câbir b. Humeys b. Cüdâ b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne.

O, Muhammed b. el-Hanefiyye'nin arkadaşlarındandı. Oğlu Tufeyl b. Âmir, Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as b. Kays el-Kindî ile birlikte *Deyrülcemâcim* savaşında öldürüldü.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Sâbit b. el-Velîd b. Abdullah b. Cümay'dan haber verildi; dedi ki: Bana babam haber verdi; dedi ki: Bana Ebü't-Tufeyl şöyledi:

Resûlullahla birlikte sekiz yıl yaşadım. *Uhud* gazvesi yılında doğdum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân anlattı. O Câbir'den, o da Âmir'den şunu rivayet etti: Ebü't-Tufeyl'in şöyle dediğini işitti:

"Resûlullah'ı (sas) insanların arasında iken ondan daha uzun olanını gördüm. İnsanlardan ondan daha kısa olanını da gördüm. Onun saçı siyahtı ve kendisi beyazdı." Dedi ki: "Giyimi nasıldı?" dedik. "Bilmiyorum. O yürürken onlar -yani insanlar- etrafındaydılar."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bana el-Cüreyrî haber verdi. O da Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Benden başka Resûlullah'ı gören hiç kimse kalmadı." Ona, "Kendisini gördün mü?" dedim. "Evet!" dedi. Ben, "O nasıl biriydi?" dedim. "Yüzü beyaz, tatlıydı ve orta boyluydu." dedi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled haber verdi. O Ca'fer b. Yahya b. Sevbân'dan, o da amcası Umâre b. Sevbân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebü't-Tufeyl anlattı; dedi ki:

Resûlullah'ı (sas) *Ci'râne*'de et dağıtırken gördüm. Ben küçüktüm ve kesilen koyunun bir parçasını taşıyordum. Bedevi bir kadın bize doğru yöneldi ve Resûlullah'a kadar yanaştı. Resûlullah onun oturması için elbisesini açtı. Kadın da bu elbise üzerine oturdu. Ben, "Bu kimdir?" dedim. Oradakiler, Resûlullah'm sütannesi olduğunu söylediler.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Ebü't-Tufeyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hicret sırasında Resûlullah'm (sas) peşinden gidenlerden biri de bendim. Mağaramn kapısında durdum. Oraya işedim. Mağarada birisinin olup olmadığını bilmiyordum.

Dedi ki: Bu hadis yanlıştır. Ebü't-Tufeyl o gece henüz doğmamıştı. Dolayısıyla Ali b. Zeyd'in bu hadisi bir başkasından rivayet etmiş olması gerekir. Muhtemelen hadisi rivayet eden yanlışlıkla Ebü't-Tufeyl'e nispet etmiştir.

Bize Amr b. Hâlid el-Mısrî haber verdi; dedi ki: Bize en-Nadr b. Arabî anlattı; dedi ki:

Mekke'deydim. Gördüm ki, insanlar bir adam çevresinde toplanıyorlar. "Bu adam kimdir?" dedim. "Bu adam Resûlullah'ın (sas) arkadaşı, Âmir b. Vâsile'dir." dediler. Onun üzerinde bir etek ve cübbe vardı. Onun derisine dokundum, çok yumuşaktı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr anlattı; dedi ki:

Ebü't-Tufeyl'in sakalını kınaladığını gördüm.

Ebü't-Tufeyl hadiste sika biriydi ve Şiî[441] idi.

1397. Nâfi b. Abdülhâris el-Huzâ'î ﴿نافع بن عبد الحارث الخزاعى﴾

Bu zat Ömer b. el-Hattâb'ın Mekke valisiydi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O Ebû Seleme'den, o da Nâfi b. Abdülhâris'ten Resûlullah'tan (sas) rivayet ettiği bir hadiste kendisinin Resûlullah'ın (sas) sohbetinde bulunduğunu ve ondan hadis rivayet ettiğini söylemiştir.

[441] Burada bu kelimeyle daha sonra teşekkül eden mezhebe mensubiyet değil de "Hz. Ali taraftarı olmak" anlamı kast edilmiş olabilir (M).

[Muhammed b. Sa'd] dedi ki: Bu hadisi Muhammed b. Ömer'e anlattım; Muhammed b. Ömer hadisi tanıdı ve "Bu hadis kuyunun [Resûlullah'ın yanında oturduğu Erîs kuyusu] etrafında geçmişti. Bu hadis Nâfi b. Abdülhâris'ten rivayet edildi. O da Ebû Musa el-Eş'arî'den nakletti. Doğrusu bu hadisi Nâfi yoluyla Resûlullah'tan (sas) nakledenler hata etmişlerdir. Zannedersem o, Nâfi'nin Resûlullah'ın sohbetinde bulunmuş olduğunu inkâr ediyor olmalıdır.

1398. es-Sâib b. Yezîd ﴿السائب بن يزيد﴾

[Sâib b. Yezîd] b. Sa'îd b. Sümâme b. el-Esved b. Abdullah b. el-Hâris el-Vellâde b. Amr b. Mu'âviye b. el-Hâris el-Ekber b. Mu'âviye b. Sevre b. Merta b. Kinde -o Yezîd'dir- b. Uhtu'n-Nemir'dir. Ancak bu isimle biliniyorlar. en-Nemir, Hadramî kabilesindendir ve onun dedesi Sa'îd b. Sümâme Benî Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'ın müttefikiydi. Cahilî dönemden kalma eski ve sağlam bir dostlukları vardı. es-Sâib b. Yezîd Resûlullah'ı (sas) görmüş ve ondan hadis ezberlemiştir. es-Sâib, hicrî 3. yılın başında doğmuştu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: es-Sâib b. Yezîd'den işittim; şöyle diyordu:

"Resûlullah'ın (sas) *Tebûk*'ten gelişini hatırlıyorum. Ben çocuklarla birlikte *Seniyyetülvedâ* tepesine çıkıp onu karşıladık."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ez-Zührî'nin kardeşinin oğlu Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o da es-Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Tebûk* gazvesinden gelirken çocuklarla birlikte onu karşıladık.

Bize Musa b. Mes'ûd en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı. O da es-Sâib b. Yezîd'in mevlası Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

es-Sâib b. Yezîd'in kafası tepeden alnına kadar siyahtı. Başının diğer kısımları, sakalı ve yanakları ise beyazdı. Ben kendisine, 'Efendim, sizin kadar saçı acaip olan birini görmedim.' dedim. Dedi ki: "Oğlum, bunun neden böyle olduğunu bilmiyor musun? Ben çocuklarla oynarken Resûlullah

(sas) yanımdan geçti ve bana *'Kimsin sen?'* dedi. Ben de, 'en-Nemir'in kardeşi es-Sâib b. Yezîd'im.' dedim. Resûlullah (sas) eliyle başımı okşadı ve *'Allah seni mübarek kılsın.'* dedi. İşte o kısım asla beyazlamıyor."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail ve Muhammed b. Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdiler. Onlar da es-Sâib b. Yezîd'in ailesinden olan Muhammed b. Yusuf el-A'rec'ten şöyle dediğini rivayet etti:

es-Sâib b. Yezîd'den işittim şöyle diyordu: "Ben yedi yaşındayken, Resûlullah'ın yaptığı hac mevsiminde, annemle birlikte hac yaptım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi; dedi ki: es-Sâib b. Yezîd'den işiten biri bana anlattı; dedi ki:

Annem ve babamla birlikte Peygamber'in (sas) yanına girdim; Resûlullah'm önünde hurma liflerinden yapılmış bir sepet vardı ve bu tabaklarınıza benzemiyordu. İçinde hurma, ekmek vardı. Resûlullah'm (sas) yanında da kadid [kurutulmuş et] vardı; yiyordu. Ayrıca yanında bir çömlek su da vardı; ona yöneldi ve abdest aldı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O İbn Şihâb'dan, o da es-Sâib b. Yezîd'den onun şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb devrinde, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd ile birlikte Medine çarşısında grevliydim. Nabatlardan öşür alıyorduk.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize el-Behlûl b. Râşid anlattı. O Yunus b. Yezîd'den, o İbn Şihâb'dan, o da es-Sâib b. Yezîd'den şunu rivayet etti:

"Ömer b. el-Hattâb devrinde, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd ile birlikte çarşı öşrünü almak için görevli bulunuyordum. Nabatların ticaret için getirdikleri buğdaydan öşrün yarısını alıyorduk." İbn Şihâb dedi ki: Bunu Sâlim b. Abdullah b. Ömer'e anlattım; o da şöyle dedi: "Ömer, arpa, buğday, hurma ve kuru üzüm dışındaki hububattan öşür alıyordu. Fakat buğdaydan öşrün yarısını alması, Nebtîler (Nebatîler)[442] *Medine* çarşısına yük getirmelerini sağlamak içindi.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şunu rivayet etti:

[442] أنباط ونبيط kelimeleri acemden olan bir kavmin adıdır. Nebatîler olarak da bilinirler. (M)

es-Sâib b. Yezîd, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd ile birlikte çarşı öşrünü toplamak için görev yaptığını bana haber verdi; dedi ki: "Biz Nebtîler'den (Nebatîler) öşrün yarısını alıyorduk."

Bize Osman b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yunus haber verdi. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, es-Sâib b. Uht en-Nemir'e, "Bazı işleri yapıp beni rahatlatsaydın!" diyene kadar, ne Resûlullah, ne Ebû Bekir ne de Ömer kadı [memur] tutmuştu. Ancak Osman döneminde bu görevlere atamalar yapıldı.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Mevdûd anlattı; dedi ki:

es-Sâib b. Yezîd'i gördüm; saçı-sakalı beyazdı.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o da Abdüla'lâ el-Ferevî'den şunu rivayet etti:

es-Sâib b. Yezîd'i gördüm; elbisesi, cübbesi ve sarığı ipekle karışık yündendi. Ayrıca, es-Sâib b. Yezîd'in üzerinde gömleği ve etek kısmı alemli olan iki tane ince elbise [Sâbûr'dan gelen Sâbirî elbise] gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail anlattı. O da el-Ca'd b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

es-Sâib b. Yezîd'in üzerinde ipek elbise, ipek cübbe ve ipek sarık gördüm.[443]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi; dedi ki: Bize Rebî'a anlattı. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ayrıca bana Ebû Mevdûd haber verdi. Dediler ki:

es-Sâib b. Yezîd'i gördük; hiç değişmemişti [beyazlamamıştı].

Muhammed b. Ömer dedi ki: es-Sâib b, Yezîd, 88 yaşındayken, 91 yılında *Medine*'de vefat etti.

1399. Abdurrahman b. Ebzâ [Huzâ'a'nın Mevlası]

﴿عبد الرحمن بن أبزى﴾

Bize Affân veya başkası haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize el-Haccâc anlattı; dedi ki: Bize el-Hakem b. Uteybe anlattı. O Sa'îd b. Abdurrahman b. Ebzâ'dan, o da babasından rivayet etti:

[443] Burada ipek olarak tercüme edilen "hazze(خز)" yüzde yüz ipek değil, ipek yün karışımı bir kumaştır (E).

Babası Resûlullah'ın ashâbındandı veya onu görmüştü.

Bize ed-Dahhâk b. Muhalled Ebû Âsım eş-Şeybânî en-Nebîl haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O el-Hasan b. İmrân'dan, o Abdullah b. Abdurrahman b. Ebzâ'dan, o da babasından şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile birlikte namaz kıldım; eğildiği zaman tekbir getirmiyordu. Dedi ki: Yani secdeye gittiği zaman.

Ebû Âsım dedi ki: Bu, Muhammed b. Sîrîn ve el-Kâsım'ın sözüdür.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Yanımıza gelenlerden bazıları bana haber verdiler ki, Ebû Âsım bu hadisi İbn Avn'dan, o da Muhammed b. Sîrîn ve el-Kâsım'dan nakletmişti. Abdurrahman b. Ebzâ, Ebû Bekir ve Ömer'den rivayet etmiştir.

1400. Abdullah b. Sa'lebe ﴿عبد الله بن ثعلبة﴾

[Abdullah b. Sa'lebe] b. Su'ayr b. Amr b. Yezîd b. Sinân b. el-Mühtecin b. Selâmân b. Adî b. Su'ayr b. Hazzâz b. Kâhil b. Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâ'a.

Onun babası Ebû Sa'lebe b. Su'ayr şair idi. Benî Zühre b. Kilâb'ın müttefikiydi. Künyesi, *Abdullah Ebû Muhammed*'dir. Resûlullah'ı (sas) görmüştür.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Ma'mer'den, o ez-Zührî'den, o da Abdullah b. Sa'lebe b. Su'ayr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın bir kere başımı okşadığını hatırlıyorum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O ez-Zührî'den, o da Abdullah b. Sa'lebe b. Su'ayr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bize hitap etti; buyurdu ki: *"Fıtır zekâtı olarak büyük ya da küçük, hür ya da köle, her kişi başına buğdaydan yarım sâ, arpadan ve hurmadan birer sâ çıkarın."*

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Sa'lebe Ömer'den rivayette bulunmuştur. Abdullah b. Sa'lebe 87 yılında, 83 yaşındayken *Medine*'de vefat etmiştir.

1401. Abdullah el-Asğar ﴿عبد الله الأصغر﴾

[Abdullah el-Asğar] b. Âmir b. Rebî'a b. Mâlik b. Âmir b. Rebî'a b. Hucr b. Selâmân b. alik b. Rebî'a b. Rüfeyde b. Anz b. Vâil b. Kâsıt b. Hinb b. Efsâ

b. Du'mî b. Cedîle b. Esed b. Rebî'a b. Nizâr b. Ma'd b. Adnân. Babası Âmir, Ömer b. el-Hattâb'ın babası el-Hattâb b. Nüfeyl el-Adevî'nin müttefikiydi. Âmir b. Rebî'a'nın bundan daha büyük bir oğlu daha vardı; adı Abdullah el-Ekber idi. Resûlullah (sas) ile birlikte *Tâif*'te hazır bulundu ve orada şehit oldu. Sağ kalan ve kendisinden rivayet edilen kişi Abdullah el-Asğar'dır.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Aclân'dan, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'nın bir mevlasından, o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben küçükken Resûlullah (sas) evimize geldi. Oynamak için dışarı çıktım. Annem bana, "Ey Abdullah! Gel, sana [bir şey] vereceğim." dedi. Resûlullah (sas), *"Ona ne vermek istemiştin?"* dedi. Annem: "Ona bir hurma vermek istemiştim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Eğer dediğini yapmasaydın üzerine yalan olarak yazılacaktı."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre, Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'nın çocuğu budur. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde o beş yaşındaydı. Dolayısıyla o bu hadisi görüp hıfzetmiş olamaz. Kendisi Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan ve babasından rivayette bulunmuştur. 85'te vefat etmiştir. Künyesi *Ebû Muhammed* idi.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O Ebü'z-Zinâd'dan, o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah'ın halifeleri Ebû Bekir ve Ömer'e yetiştim; iftira haddi için köleye kırk sopa vuruyorlardı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O Süfyân'dan -yani es-Sevrî'den-, o Abdullah b. Zekvân Ebü'z-Zinâd'dan, o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir, Ömer ve onlardan sonra gelen halifelere yetiştim; iftira haddi konusunda köleye kırk sopa vuruyorlardı.

1402. Sâbit b. ed-Dahhâk ﴾ثابت بن الضحاك﴿

[Sâbit b. ed-Dahhâk] b. Halîfe b. Sa'lebe b. Adî b. Ka'b b. Abdüleşhel. Künyesi Ebû Zeyd'dir. Annesi Esmâ bt. Mürşide b. Cebr b. Mâlik b. Huveyrise b. Hârise olup Evs kabilesindendir.

Sâbit'in çocukları:

Amr el-Ekber, Muhammed, Hamîde, Umeyre ve Ümmü Mahmûd: Bunların anneleri, Ümmü Amr bt. Katâde b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd ez-Zaferî'dir.

Zeyd: Annesi Safiyye bt. Mâlik b. Nukayd b. Amr b. Müemmil el-Huzâ'î'dir.

Bir de Avn, Amr el-Asğar, Yezîd ve el-Havsâ: Bunların anneleri ümmü veleddir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Sâbit b. ed-Dahhâk yaklaşık sekiz yaşlarındaydı. Resûlullah'tan (sas) rivayet etmiş, ayrıca Ömer'i de dinlemiştir. Ebû Kılâbe el-Cermî de ondan rivayet etmiştir. Sâbit b. ed-Dahhâk Abdullah b. ez-Zübeyr'in zamanında vefat etmiştir.

1403. Sehl b. Ebû Hasme ﴾سهل بن أبي حثمة﴿

Ebû Hasme'nin adı Abdullah b. Sâ'ide b. Adî b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr'dır. O da en-Nebît b. Mâlik b. Evs'tir. Annesi Ümmü'r-Rebî bt. Eslem b. el-Hâris b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris'tir.

Sehl'in çocukları:

Muhammed: Ona Ebû Ufeyr denir. Annesi Tahyâ b. el-Berâ b. Âzib b. el-Hâris b. Adî b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris'tir.

Süleyman: annesi, Emetüllah bt. Temîm b. Ma'dîkerib b. Abdusa'd b. Âmir b. Adî b Cüşem b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâristir.

Yahya: Annesi Ümâme bt. Abdurrahman b. Sehl b. Zeyd b. Ka'b b. Âmir b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris'tir.

Bir de İshâk, [Onun nesli devam etmemiştir] ve İsa: [Nesli devam etmemiştir]. Bu ikisinin annesi ümmü veleddir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sehl b. Ebû Hasme'nin künyesi *Ebû Yahya* idi. Kendisine *Ebû Muhammed* de denilirdi.

Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Sehl yaklaşık sekiz yaşlarındaydı. Resûlullah'tan (sas) hadis ezberlemiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Yahya b. Sehl b. Ebû Hamse haber verdi. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ben çocuklarla birlikte oynarken Resûlullah (sas) bizi ziyarete gelirdi. Bir gün bizi, kalelerimizin yanında çukur açarken gördü; bizi menetti.

Bize Ma'n b. İsa ve Muhammed b. Ömer haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Ebû Leyla Abdullah b. Abdurrahman b. Sehl b. Ebû Hasme'den şunu rivayet etti: Kavmimizin ileri gelenlerinden bazı adamlar bana haber verdiler:

Abdullah b. Sehl ve Muhayyisa önemli bir iş dolayısıyla *Hayber*'e gittiler. Sonra Muhayyisa geldi ve Abdullah b. Sehl'in öldürülüp bir kuyuya veya sarnıca atıldığını haber verdi. Sonra Yahudilere geldi ve onlara, "Kesinlikle siz Abdullah'ı öldürmüşsünüz." dedi. Onlar, "Vallahi onu biz öldürmedik." dediler. Muhayyisa kavmine gelmek üzere oradan ayrıldı. Durumu onlara anlattı. Sonra Muhayyisa'nin kardeşi Huvayyisa -ondan daha büyüktü- ve maktulün kardeşi Abdurrahman b. Sehl ile birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler. Muhayyisa -*Hayber*'de olan- Resûlullah (sas) ile konuşmak isteyince Resûlullah (sas), *"Büyük konuşsun, büyük!"* dedi. Yani "yaşça büyük olan konuşsun" demek istedi. Bunun üzerine Huvayyisa, ardından da Muhayyisa konuştu. Resûlullah (sas), "Ya arkadaşınızın diyetini verecekler veya onlara karşı savaş ilan edilecektir." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onlara bir mektup yazdı. Onlar [Hayber Yahudileri] da bir mektup yazarak, "Vallahi, biz öldürmedik." dediler. Resûlullah (sas), Muhaysa, Huvaysa ve Abdurrahman'a, "Yemin ederek arkadaşınızın diyetini hak etmek istiyor musunuz?" dedi. Onlar, "Hayır ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "O zaman Yahudiler size yemin edecekler." dedi. "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar Müslüman değil" dediler. Onların diyetini Resûlullah (sas) verdi. Onlara 100 deve gönderdi, hatta onları bahçeye sokuncaya kadar takip ettirdi. Sehl b. Ebû Hasme, "Bana onlardan kırmızı bir deve düşmüştü." dedi.

1404. Abdullah b. Ebû Habîbe ﴿عبد الله بن أبي حبيبة﴾

[Abdullah b. Ebû Habîbe] b. el-Ez'ar b. Yezîd b. el-Attâf b. Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs.

Onun annesi Ümmü Sehl bt. Râfi b. Kays b. Mu'âviye b. Ümeyye b. Zeyd; Ce'âdire'dendir. Onlar Mürre b. Mâlik b. el-Evs'in soyundandırlar.

Abdullah b. Habîbe'nin çocukları:

Abdurrahman ve Sâlim: Onların annesi, Kebşe bt. Ebû Ümâme Es'ad b. Zurâre'dir. Es'ad, Benî en-Neccâr'ın ileri gelenlerinden idi. Kebşe Resûlullah'a (sas) bîat edenlerdendi. Annesi de Umeyre bt. Sehl b. Sa'lebe'dir. O da Resûlullah'a (sas) bîat edenlerden idi.

Bir de Amr ve en-Nu'mân: Bunların annesi, Âişe bt. en-Nu'mân b. el-Aclân b. en-Nu'mân b. Âmir b. el-Aclân b. Amr b. Zurayk'tır ve Hazrec'tendir.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ve İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Mücemmi b. Ya'kûb anlattı. O Muhammed b. İsmail b. Mücemmi'den, o da ailesinin bazı büyüklerinden şunu rivayet etti:

Abdullah b. Ebû Habîbe el-Ensârî'ye, "Sen Resûlullah'tan (sas) nelere yetiştin?" diye sordum. Dedi ki: Bir gün Resûlullah (sas) mescidimize geldi; ben genç bir çocuktum. Gidip sağ tarafından yanı başında oturdum. Ebû Bekir de onun solundaydı. Kendisine bir içecek getirildi; onu içti. Sonra ayağa kalktı ve namaz kıldı. Dedi ki: Onun terlikleriyle namaz kıldığını gördüm.

1405. Abdullah b. Yezîd b. Zeyd ﴿عبد الله بن يزيد بن زيد﴾

[Abdullah b. Yezîd b. Zeyd] b. Husayn b. Amr b. el-Hâris b. Hatme'dir. Hatme'nin ismi Abdullah b. Cüşem b. Mâlik b. el-Evs'tir.

Annesi Leyla bt. Mervân b. Kays'tır. O da Evfâ b. el-Hattâb b. Husayn b. Amr b. el-Hâris b. Hatme'dir.

Abdullah b. Yezîd'in çocukları:

Musa, Ümmü'l-Hakem, Seriye ve Übeyye: Bunlarm annesi Ümmü Bekir bt. Huzeyfe b. el-Yemân -Benî Abs'tan-. Evs'ten Benî Abdüleşhel'in müttefikleriydi.

Bir de Fâtıma, Ümmü Adî, Ümmü Eyyûb, Hafsa ve Süleyme: Bunların annesi Ümmü Hârûn bt. Mes'ûd b. Kays b. el-Hattâb b. Husayn'dır. Bazılarına göre bunların da annesi, Ümmü Bekir bt. Huzeyfe b. el-Yemân'dır.

Aile bireyleri, onun 17 yaşındayken Resûlullah (sas) ile birlikte *Hudeybiye*'de bulunduğunu anlattılar.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Çok genç olduğu için, Resûlullah (sas) ile birlikte bir yerde bulunduğunu bilmiyoruz. Ama onun babası Resûlullah (sas) ile birlikte *Uhud*'da bulunmuştur.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshâk anlattı; dedi ki: Abdullah b. Yezîd el-Ensârî Resûlullah'ı görmüştür.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O babası Sa'îd b. Mesrûk'tan, o da Musa b. Abdullah b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Yezîd'in arkadaşları yanına geldiklerinde, onları evinin üstündeki özel bir odaya götürüyordu. Hadisleri konusunda ailesine güvenmezdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O da Sâbit b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Yezîd'in üzerinde altın bir yüzük ve süslü bir şal gördüm. el-Fadl b. Dükeyn hadisinde dedi ki: Üzerinde ipekle süslendirilmiş bir şal vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Cahhâf b. Abdurrahman haber verdi. O Âsım b. Amr b. Katâde'den, o da Mahmûd b. Lebîd'den ve Cahhâf'tan, o da Ebû Tuvâle'den ve diğerlerinden şöyle dediklerini rivayet etti:

Köprü gününde, fil Ebû Ubeyde'nin üzerine çöküp onu öldürünce, insanlar kaçmaya başladılar. Bunun üzerine Abdullah b. Yezîd el-Hatmî onların önüne geçerek köprüyü kesti ve "Emîriniz için savaşın!" dedi. Ömer de Köprü ashâbının haberlerini bekliyordu. Kendisi, hoşlanmadığı bir rüya görmüştü. Bu yüzden [dışarı] çokça çıkıyor ve haber bekliyordu. Nihayet Abdullah b. Yezîd el-Hatmî süratle yol alarak ona haberi ulaştırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan, o Amre'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'e (r) ilk haber getiren Abdullah b. Yezîd el-Hatmî idi. Abdullah b. Yezîd geldiğinde Ömer minberin üzerindeydi. Mescid'e girip konuşmaya başlayınca Ömer ona, "Ey Abdullah b. Yezîd, sus!" dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Sana bir haber geldi ey Müminlerin Emiri!" dedi. Sonra Ömer'in yanına geldi ve ona haberi bildirdi.

Âişe dedi ki: "Kapının eşiğine çıktım ve ona baktım. Ondan daha sağlam bu haberi ulaştıran birini görmedim."

Dediler ki: Abdullah b. ez-Zübeyr Abdullah b. Yezîd el-Hatmî'yi *Kûfe*'ye vali yaptı. Süleyman b. Surad ve Hüseyn'in katlinden ötürü pişmanlık duyanlar [Tevvâbûn, Kûfe'ye yakın] *Nuhayle*'ye gelip orada askerî kamp kurdular. Abdullah b. Yezîd el-Ensârî onlara engel olmadı ve "Ben Hüseyn'in katilleri hakkında sizinle beraberim." dedi. Onlar da ona hayır duasında bulundular.

1406. Mesleme b. Muhalled ﴿مسلمة بن مخلد﴾

[Mesleme b. Muhalled] b. es-Sâmit b. Niyâr b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec. Künyesi Ebû Ma'n'dır. Annesi Mendûs bt. Amr b. Huneys b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir.

Mesleme b. Muhalled'in çocukları:

Mendûs: Onunla Abdullah b. Yezîd b. Mu'âviye b. Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye evlendi.

Hammâde bt. Mesleme: Onunla Yahya b. Sa'îd b. Sa'd b. Ubâde b. Düleym evlendi.

Ümmü Sehl bt. Mesleme: Onunla Süleyman b. Hâlid b. Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe evlendi. Ondan sonra ise onunla Ebû Bekir b. Abdülazîz

b. Mervân b. el-Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay evlendi.

Ümmü Cemîl bt. Mesleme: Onunla Abdullah b. Hâlid b. Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe evlendi.

Bir de Ümmü Hasan: Bunların annesi Ümmü Külsûm bt. Sehl b. Amr b. Sehl'dir. Niyâr b. Levzân'ın nesli devam etmemiştir. Bazı insanlar, onların *Mağrib*'de devam eden soyunun bulunduğunu söylediler.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Uley b. Rebâh anlattı. O babasından, o da Mesleme b. Muhalled'den şöyle dediğini rivayet etti:

Dört yaşındayken İslâm ile tanıştım. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde 14 yaşındaydım.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mesleme Resûlullah'tan (sas) rivayette bulunmuştur. Sonra *Mısır*'a yönelmiş ve oraya yerleşmiştir. Kendisi [*İskenderiye* yakınlarındaki] *Haribtâ* ahalisiyle birlikte yaşıyordu. *Haribtâ* ahalisi, *Mağrib* ahalisinin en şiddetlilerinden ve en hazırlıklı olanlarındandı. Onun *Mağrib*'de bir hatırası ve şöhreti vardı. Sonra *Medine*'ye döndü ve Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etti.

1407. Ebû Sa'îd b. Evs ﴿أبو سعيد بن أوس﴾

[Ebû Sa'îd b. Evs] b. el-Mu'allâ b. Levzân b. Hârise b. Adî b. Zeyd b. Sa'lebe b. Mâlik b. Zeydümenât b. Habîb b. Abdühârise b. Mâlik b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec. Ebû Sa'îd'in ismi el-Hâris'tir. Annesi, Ümeyye bt. Kurt b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Seleme'dir.

Ebû Sa'îd b. Evs b. el-Mu'allâ'nın çocukları:

Sa'îd: Annesi Hâlide bt. Utbe b. Ubeyd b. el-Mu'allâ b. Levzân b. Hârise'dir. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'im soyundandır.

Amr, Ümmü Abdurrahman: Bu ikisinin annesi, Evs'e mensup Benî Amr b. Avf ailesinden Lübâbe bt. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir b. Rifâ'a b. Zenber b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik'tir.

Süheyl ve Ümmü Hüseyn: Bunların annesi ümmü veleddir.

Muhammed, Talha, Yusuf ve Eyyûb: Bunların annesi, Âişe bt. Hilâl b. el-Mu'allâ b. Levzân b. Hârise b. Adî b. Zeyd'dir.

Abdullah, Gaylân ve Ümmü'l-Benîn: Bunların anneleri ümmü veleddir.

Bir de Ümmü'l-Hârise: Bunun annesi Nüseybe bt. Râfi b. el-Mu'allâ b. Levzân b. Hârise'dir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Sa'îd b. el-Mu'allâ, Mahmûd b. er-Rebî ve Mahmûd b. Lebîd'den daha yaşlıdır. Ebû Sa'îd 94 yılında vefat etmiştir.

1408. Mahmûd b. er-Rebî ﴿محمود بن الربيع﴾

[Mahmûd b. er-Rebî] b. Sürâka b. Amr b. Zeyd b. Abde b. Âmire b. Adî b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Künyesi Ebû Nu'aym'dır. Annesi Benî Mâzin b. en-Neccâr ailesinden Ümmü Cemîle bt. Ebû Sa'sa'a b. Zeyd b. Avf b. Mebzûl'dür.

Mahmûd'un çocukları:

İbrahim ve Muhammed: Bize annelerinden söz edilmemiştir.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Mahmûd b. er-Rebî bana haber verdi; dedi ki:

Çocuk iken Resûlullah'ın (sas), bize ait bir kuyudan, ağzıyla yüzüne su püskürttüğü kişi benim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Râşid haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Mahmûd b. er-Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) kuyumuza ağzından su püskürttüğünü hatırlıyorum.

Muhammed b. Ömer'in dışında da bu hadisi nakledenler olmuştur. Mahmûd b. er-Rebî'den rivayet edildi; dedi ki: "Ben çocuk iken Resûlullah'ın (sas), ağzından yüzüme su püskürttüğünü hatırlıyorum."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mahmûd b. er-Rebî, 99 yılında, 93 yaşında vefat etti. Künyesi Ebû Nu'aym'dır.

1409. Yusuf b. Abdullah ﴿يوسف بن عبد الله﴾

[Yusuf b. Abdullah] b. Selâm. İsrâiloğulları'na mensup bir adamdır. Yusuf b. Ya'kûb b. İshâk b. İbrahim Halîlü'r-Rahman'ın (a) soyundandır.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Künâse el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yahya b. Ebü'l-Heysem el-Attâr anlattı; dedi ki: Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan işittim; şöyle diyordu:

Resûlullah (sas) bana "Yusuf" ismini koydu, beni hücresinde oturttu ve başımı okşadı.

Yusuf, ninesi Ümmü Ma'kıl'dan rivayet ederdi. Yusuf b. Abdullah sika bir insandı. Onun güzel hadisleri vardır.

1410. Atıyye el-Kurazî ﴿عطية القرظى﴾

Bize Cerîr b. Abdülhamîd haber verdi. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Atıyye el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kurayza günü Sa'd b. Mu'âz'ın hakem olduğu insanlar arasındaydım. Benim hakkımda, küçüklerden mi yoksa savaşçılardan mı sayılır diye şüpheye düştüler. Sonra benim kasıklarımdaki kıllara baktılar; henüz çıkmadığını görünce küçükler arasına koyuldum ve öldürülmedim.

1411. Kesîr b. es-Sâib ﴿كثير بن السائب﴾

Dedi ki: Benî Kurayza günü Resûlullah'a (sas) arz edildik.

1412. Abdullah b. Sayyâd ﴿عبد الله بن صياد﴾

O, İbn Sâid'dir. Babası Yahudilerden olup kimlerden olduğu bilinmiyor. Abdullah b. Sayyâd Resûlullah (sas) döneminde dünyaya gelmiştir. Kendisi bir gözü kör ve sünnetli olarak dünyaya gelmişti. Bu durum Resûlullah'a (sas) anlatıldı. Çocuk olduğu halde Resûlullah (sas) onun yanına geldi ve onu kör eden şeyin ne olduğunu sordu. Ona cevap verdi. İbn Sayyâd için, "O Deccal'dır." denildi. Onunla ilgili çok hadis vardır. Müslüman olmuş, çocukları olmuş ve Müslümanlarla birlikte gazveye çıkmıştır.

Kendisi şöyle dermiş: "Benim Deccal olduğumu söylüyorlar. Oysa Deccal kâfirdir; ben ise Allah'a ve O'nun Resûlü'ne inanmış biriyim. Üstelik Deccal'in çocukları yoktur; benim çocuklarım da vardır."

Müslümanların en hayırlılarından olan Umâre b. Abdullah b. Sayyâd onun çocuğudur. Umâre, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in arkadaşlarındandır. Mâlik b. Enes de onu görmüş ve ondan rivayet etmiştir. Onlar şöyle derlerdi: "Biz Benî Şüheyb b. en-Neccâr'ın soyundanız. Ancak Benî en-Neccâr onların bu iddialarını reddettiler. Benî en-Neccâr'dan 99 ve Benî Sâ'ide'den bir adam, Resûlullah'ın (sas) minberinde, kendilerinden olmadıklarına dair yemin ettiler ve onları kendilerinden uzak tuttular. Bu kez onlar, "Biz Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın müttefikleriyiz." dediler. Onlar bugüne kadar bu söylem üzeredirler.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Selâm, Abdullah b. Sayyâd ve bir çocuktan başka Yahudilerden Müslüman olanları bilmiyorum. Muhammed b. Ömer bu çocuğun ismini bilmiyordu.

Avf dedi ki: Bana, o çocuğun el-Berâ veya İbnü'l-Berâ olduğu haberi geldi.

Bana Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bana Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz el-Ahvâz'daydık. "İbn Sâid öldü." denildi. Onun çocukları [evden], içinde ne olduğu bilinmeyen bir tabut çıkardılar.

Beşinci Tabakanın sonudur. Bu, Resûlullah'ın (sas) ashâbının sonuncu tabakasıdır. Bundan sonra tâbiûn tabakası gelecektir.

